

19. Yüzyılda Bir Batı Karadeniz Kenti
GÜMÜŞÂBÂD / GÜMÜŞOVA
(Sosyal-Kültürel ve Ekonomik Durum)

Prof. Dr. Zeynel ÖZLÜ

Kitabın tüm hakları saklıdır.
Dipnot gösterilmek şartıyla alıntı yapılabilir.

Baskı: Fırat Basım
Birinci Baskı
İstanbul, 2015

Prof. Dr. Zeynel ÖZLÜ

1974 yılında Gaziantep'te doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Gaziantep'te tamamladı. Lisans öğrenimini 1996 yılında Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim fakültesi Tarih Eğitimi bölümünde bitirdi. 1999 yılında Gazi Üniversitesi Yeniçağ Tarihi alanında yüksek lisansını, 2002 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeniçağ Tarihi alanında doktorasını tamamladı. 2009 yılında Yeni-Yakınçağ Tarihi alanında doçent unvanını aldı. 2014 yılında ise Yakınçağ Tarihi alanında Profesör oldu. Halen Gaziantep Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünde öğretim üyesi olup, Din, Tarih ve Medeniyetler Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürlüğü'nü yürütmektedir.

Özlü'nün Gaziantep, Göynük (Bolu), Düzce, Akçakoca (Düzce), Gümüşova (Düzce), Çanakkale, Besni kent tarihleri başta olmak üzere kültür tarihi, tıp tarihi, Osmanlı sarayı ve toplumu alanında birçok akademik çalışması bulunmaktadır. Yazarın çalışmalarından bazıları şunlardır:

Kitaplar ve Kitap Bölümleri:

1. Özlü, Z., **Batı Karadeniz'de Antik Bir Osmanlı Kenti: Prusias Ad Hypium, Üskübü (Konuralp)**, İstanbul: İtalik Yayınları, (Ocak 2009), ISBN: 978-605-4096-07-7, 468 s.

2. Özlü, Z., **XVIII. ve XIX. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nde Adli Mekanizmanın Analizi (Bolu-Göynük Örneği)**, Ankara: Berikan Yayınevi, (Ocak 2007). ISBN: 978-975-267-106-5, 160 s.

3. Özlü, Z., **XVIII. ve XIX. Yüzyıllarda Karadeniz'de Bir Kıyı Kenti: Akçakoca**, İstanbul: Yeditepe Yayınevi. (Ocak 2008). ISBN: 978-975-6480-847, 370 s.

4. Özlü, Z., **Tanzimat Döneminde Anadolu'da Kır ve Kent Hayatı (Bolu-Göynük Örneği)**, Ankara: Berikan Yayınevi, (Ocak 2007). ISBN: 978-975-267-105-8, 249 s.

5. Özlü, Z., **XVIII. Yüzyılın İkinci Yarısında Gaziantep**, Gaziantep: Gaziantep Büyükşehir Belediyesi yayını. (2004). ISBN: 975-94611-1-0, 330 s.

6. Özlü, Z., **İlkçağdan Cumhuriyete Bir Batı Karadeniz Kenti Düzce: Sefine-i Nuh veya Ahali-yi Sadıka**, (Basımda). (730 s.)

7. Özlü, Z., "1870-1876 Yılları Arasında Biga Sancağı", **Çanakkale Savaşları Tarihi**, C.2, İstanbul: Değişim Yayınları, Editör: Doç. Dr. Mustafa Demir, 1177-1216, (Ocak 2008)

8. Özlü, Z., "1870-1876 Yılları Arasında Biga Sancağı Yönetimi", **Çanakkale Savaşları Tarihi**, C. 2, İstanbul: Değişim Yayınları, Editör: Doç. Dr. Mustafa Demir, 1217-1266, (Ocak 2008).

SCI, SSCI, AHCI indekslerine giren dergilerde yayınlanan makaleler

1. Özlü, Z., “Halk Hekimliğinden Diş Hekimliğine: 19. Yüzyılda Osmanlı Devletinde Dişçilik Mesleği (Erbâb-ı Esnân)”, **Belleten**, C.LXXVII, S. 279, (2013 Ağustos), 671-711.
2. Özlü, Z., “XIX. Yüzyılın İlk Yarısında İstabl-ı Âmirenin Gelir ve Giderleri ile İlgili Bir Değerlendirme”, **Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi**, S. 65, (2013), 259-284.
3. Özlü, Z., "Osmanlılarda Haberleşme ve Tören Ocağı: Peykân-ı Hassa”, **Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, S. 65, 2013, 135-168.
4. Özlü, Z., "Besni Kazasında Alevi Bektaşî Ocakları İle İlgili Bulgular”, **Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, S. 63, 2012, 247-264.
5. Özlü, Z., “19. Yüzyıl Sonlarında Osmanlı Devletinde Veterinerlik Mesleği İle İlgili Bir Değerlendirme”, **Belleten**, C. LXXVI- S. 275, (2012), 283-311.
6. Özlü, Z., “19. Yüzyılda Düzce Kazasına Göçler”, **Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi**, S. 61, (2012), 201-222.
7. Özlü, Z., “*Osmanlı Devleti'nin Hz. Ali Ahfadı (Şerifler) İle İlgili Uygulamalarına Dair Bir Değerlendirme*”, **Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, S. 61, (2012), 221-244.
8. Özlü, Z., "Osmanlı Devletinde Tekkelere Bir Bakış: Âşûre Geleneği”, **Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, S. 57, 2011, 191-212.
9. Özlü, Z., “Osmanlı Saray Şekerleme ve Şekerlemecileri İle İlgili Notlar,” **Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, S. 58, 2011, 171-190.
10. Özlü, Z., “Osmanlı Sarayında Aşure Geleneği Uygulamasına Dair”, **Milli Folklor**, S. 101, 2014, 209-224.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	5
ÖNSÖZ	13
KISALTMALAR	15
GİRİŞ	17
GÜMÜŞÂBÂD ADI	20
KAYNAKLAR HAKKINDA	22
a) Kadı Sicilleri	22
b) Vakfiyeler	23
c) Esas Defterleri	23
d) Hurufat Defterleri	24
e) Salnameler	24
f) Temettûât Defterleri	24
1- Gümüşâbâd Temettûât Defterleri	26
2- Gümüşâbâd Temettûât Defterleri'nin Özellikleri	26
g) Nüfus Defterleri	31
1-NFS. d 00710 koduyla tasnif edilmiş defter	32
2-NFS. d 00711 koduyla tasnif edilmiş defter	32
3- NFS. d 00712 koduyla tasnif edilmiş Defter	32
BİRİNCİ BÖLÜM	33
A)GÜMÜŞÂBÂD'IN FİZİKİ DURUMU ve OSMANLI DEVLETİ AÇISINDAN ÖNEMİ 34	
a) Gümüşâbâd'ın Osmanlı Sefer Organizasyonlarındaki Rolü	34
1-Zahire ve Asker Geçiş Noktası Gümüşâbâd	34
1.1. Eğridere Derbendi.....	35
1.2. Gümüşâbâd Menzili.....	36
2- Gümüşâbâd'ın Seferlerde Osmanlı Ordusuna Zahire Desteği Vermesi	37
3-Osmanlı Gemilerinin Kereste ve Odun İhtiyacının Karşılınması	38
3.1. Kerestelerin Başkent İstanbul'a Nakli	39
İKİNCİ BÖLÜM	41
GÜMÜŞÂBÂD'IN İDARİ DURUMU	41
A) GÜMÜŞÂBÂD'IN OSMANLI İDARESİNE GİRİŞİ	41
B) AYANLAR DÖNEMİNDE GÜMÜŞÂBÂD	44
C) VOYVODALAR DEVRİNDE GÜMÜŞÂBÂD	45
D) TANZİMAT DÖNEMİNDE GÜMÜŞÂBÂD	47
a) Gümüşâbâd Kaza Müdürlüğü	51
1- Nüfus Defterlerine Göre Gümüşâbâd Kaza Yönetimi	51
2- 1840 Yılında Gümüşâbâd Kaza Yönetimi.....	52
3- 1844 Yılında Gümüşâbâd Kaza Yönetimi.....	53
b) Gümüşâbâd Nahiye Müdürlüğü	55
1- Osmanlı Dönemi	55
2-Cumhuriyet Dönemi	55
c) Muhtarlık Teşkilatı	57
1-Gümüşâbâd'da Muhtarların Görev Uygulamaları İle İlgili Örnekler	59
2-Muhtarların Servetleri	60
2.1. Muhtarların Sahip Oldukları Gayrimenkuller.....	61
2.2. Muhtarların Ödedikleri Vergiler	64
d) Gümüşâbâd'da İmamlar	65
1- 19. Yüzyılda Gümüşâbâd'da İmamlar	66
2- İmamların Servetleri.....	68
2.1. İmamların Sahip Oldukları Tarım İşletmeleri.....	70
2.2. İmamların Sahip Oldukları Hayvanlar	73
2.2.1. Büyükbaş Hayvancılık ve Arıcılık Sektöründe İmamlar	73
2.2.2. Küçükbaş Hayvancılık Sektöründe İmamlar	75

2.3. İmamların Sahip Oldukları Gayrimenkuller	76
2.4. İmamların Ödedikleri Vergiler	76
2.4.1. Vergü-yi Mahsusa ve Aded-i Ağnam	76
2.4.2. Öşür Vergisi.....	77
e) Mal Müdürlüğü.....	79
f) Sandık Eminliği	79
g) Gümüşova Belediye Teşkilatı	80
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	81
GÜMÜŞÂBÂD'IN SOSYAL DURUMU	81
A) NÜFUS	81
a) Kaza Mukayyidliği	81
b) Gümüşâbâd Kazasının Nüfusu.....	82
1- Nüfus Defterlerine Göre Gümüşâbâd Kazasının Nüfusu.....	82
2- Temettûât Kayıtlarına Göre Gümüşâbâd Kazasının Nüfusu	83
3- Salname Kayıtlarına Göre Gümüşâbâd'ın Nüfusu	84
c) Gümüşâbâd Nüfusu Hakkında Bazı Tetkikler	85
1- Kıptiler	85
1.1. Kıpti Kavramı.....	85
1.2. Osmanlıda Kıptiler ve Gümüşâbâd Kıptileri	86
1.3. Kıptilerin Yaptıkları Meslekler.....	87
1.4. Kıptilerin Sahip Oldukları Tarım İşletmeleri ve Ödenen Vergiler	88
1.5. Kıptilerin Sahip Olduğu Hayvanlar	90
2- Firariler.....	90
3- Çerkesler.....	91
3.1. Çerkeslerin Yerleştikleri Alanlar	92
3.1.1. Elmacık'ta Bişmâf Bey Köyü	92
3.1.2. Elmacık Karyesi.....	92
3.1.3. Yakabaşı Köyü	92
3.1.4. Basandı Köyü	93
3.1.5. Basandıbaşı Köyü	93
4- Abhazlar (Abazalar)	94
4.1. Hacı Bâtâ Bey Köyü	94
4.2. Nüfren Köyü	94
4.2.1. Nühren İsyanı	97
4.3. Soğuksu Köyü	98
5- Gürcüler.....	99
6- Balkan Muhacirleri.....	99
6.1. Selamlar Köyü	100
6.2. Sultaniye Köyü	100
7- Doğu Karadeniz Göçmenleri.....	100
7.1. Ardıçdibi Köyü	100
7.2. Sırtınarı Köyü	101
7.3. Öreniçi Bölgesi.....	101
7.4. Dokuzdeğirmen Köyü.....	102
7.5. Dededüzü Köyü	102
7.6. Pazarcık Köyü	102
8- Seyyid Aileler	102
B) GÜMÜŞOVA'DA AİLE	103
a) Nişanlanma	103
b) Evlenme.....	104
1- 19. Yüzyılda Gümüşâbâd'da Evlilik	105
1.1. Evlilik Tipleri: Monogami ve Poligami.....	107
1.2. Mehir Miktarları	109
1.2.1. Gümüşâbâd'da Mehir Miktarları	109
1.3. Gümüşâbâd'da Ailenin Niceliği	117
c) Boşanma	117
1- 19. Yüzyılda Gümüşâbâd'da Boşanma	118
2- Boşanma Nedenleri	120

2.1. Eşler Arasında Hüsni Muaşeretin Bitmesi	120
2.2. Yemin Nedeniyle Boşanma	120
2.3. Erkeğin Evini Terk Etmesi ve Nafakayı Sağlamaması	121
d) Nafaka	122
1- İddet Nafakası	123
e) Gümüşâbâd'da Kadın Olmak	125
1-İşletmeci Kadınlar	125
2- Mahkemede Haklarını Dile Getiren Kadınlar	125
3- Vergi Veren Kadınlar	126
C) GÜMÜŞOVA'DA ADETLER	127
a) Gelin Alma ve Kına Gecesi	127
b) Misafir Ağırhlama Usulleri	129
1-Cümbüşler	129
2- Mecilerde Misafir Ağırhlama	130
3- Ramazan Ayında Misafir Ağırhlama: Misafir Haklama	130
4- Kış Aylarında Misafir Ağırhlama ve Ketten Helvası	130
c) Hıdırellezin Kutlanması	130
d) Pazartesi ve Cuma Gecesi Etkinlikleri	131
D) GÜMÜŞÂBÂD'DA BULUNAN KONUT TİPLERİ	131
a) Osmanlılarda Konut	131
b) Gümüşova'da Bulunan Konut Tipleri	132
c) Konutların Mefruşatı	142
1- Odaların Mefruşatı	142
1.1. Yer Sergileri: Halı, Kilim, Savan, Şilte, Minder ve Seccade	143
1.2. Sandık	144
1.3. Ayna	144
1.4. Fener	144
1.5. Yatak Takımı	145
2- Mutfakların Mefruşatı	148
2.1. Mutfak Takımları	149
2.1.1.Çay Takımı	149
2.1.2. Kahve Takımı	149
2.2. Diğer Mutfak Alet ve Malzemeleri	151
2.2.1. Sofra	151
2.2.2. Kazgan	151
2.2.3. Tencere	151
2.2.4. Gerdel	151
2.2.5. Su Ağacı	152
2.2.6. Subakırı	152
2.2.7. Duba	152
2.2.8. Helke	152
2.2.9. Güğüm	152
2.2.10. Bakraç	152
2.2.11. Küp	153
2.2.12. Tabe	153
2.2.13. Çanak	153
2.2.14. Sahan	153
2.2.15. Tabak	154
2.2.16. Tas	154
2.2.17. Sini	154
2.2.18. Tepsi	154
2.2.19. Saç	155
2.2.20. Yayık	155
3- Hamamların Mefruşatı	157
3.1. Temizlik Malzemeleri: İbrik-Leğen ve Havlu	157
E) ERKEK VE KADIN GİYİMİ	158
a) Erkek Giyimi	158
1-Bedene Giyilenler	158
1.1. Takım Elbise	158
1.2. Aba	158

1.3. Kebe.....	159
1.4. Gocuk	159
1.5. Potur	159
1.6. Şalvar.....	160
1.7. Puşi	160
2- Ayağa Giyilenler	160
2.1. Kundura	160
2.2. Çarık	160
3- Erkek Aksesuarları	161
3.1. Saat.....	161
3.2. Şemsiye.....	162
b) Kadın Giyimi.....	162
1- Bedene Giyilenler.....	163
1.1. Ferace ve Futa.....	163
1.2. Salta	168
1.3. Entari	168
2- Kadın Aksesuarları	169
F) GÜMÜŞOVA'DA YAŞAYAN AİLELER: KİŞİ VE AİLE ADLARI	169
a) Kişi Adları	169
b) Aile Lakapları.....	171
1- Mesleki Özelliklere Dayalı Adlar.....	171
2- Millet ve Yer Kökenli Aile adları.....	178
3- Hayvan Adlarına Dayalı Aile Adları	179
4- Kişisel Özelliklere Dayalı Adlar	179
5- Peygamber Adlarına Dayalı Aile Adları	180
6- Dört Halife, Peygamber Torunları ve Diğer Kutsalların Adlarını Almış Aile Adları	180
c) 1844'te Gümüşova'da Yaşayan Ailelerin Yaşadıkları Yerler ve Aile Lakapları	181
1831'de Gümüşova'da Yaşayan Ailelerin Yaşadıkları Yerler, Aile Lakapları ve Fiziksel Özellikleri.....	186
e) Gümüşova'daki Ailelerin Yaşadıkları Yerler, Aile Lakapları ve Fiziksel Özellikleri (00711 Nolu Nüfus Sayımına Göre).....	207
G) GÜMÜŞOVA'DA SOSYAL BİR GÜVENLİK MÜESSESESİ: EYTAM MÜDÜRLÜĞÜ	222
a) Yetimlere Kalan Malların İşletilmesi	223
b) Vasilik	226
1- Vasilğin Düşürülme Nedenleri.....	228
1.1. Yetim Kişinin Rüşde Ermesi Nedeni İle.....	228
1.2. Vasinin Ölmesi Nedeni İle.....	229

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM..... 244

GÜMÜŞÂBÂD'IN EKONOMİK DURUMU 244

A) AİLELERİN SERVET DURUMU ve GELİR KAYNAKLARININ ANALİZİ	244
a) Gelir Kaynakları	244
b) Ailelerin Servetleri	244
c) Halkın Ekonomik Durumu	245
1- Ortahalliliğin Aynası Gümüşâbâd	245
2- Gümüşâbâd'da Muhtaç Aileler	246
3- Gümüşâbâd'da Yaşayan Varlıklı Aileler.....	247
d) Gelir Kaynaklarının Analizi	249
1-Tarım İşletmeleri.....	249
1.1. Mezru Araziler	249
1.2. Mezru Arazilerden Dönüm Başına Elde Edilen Gelir Miktarı.....	252
1.3. İcareten İşletilen Mezru Araziler	253
2- Gümüşâbâd'da Tahıl Üretimi.....	260
2.1. Gümüşâbâd'ın Tahıl İhtiyacı	260
3- Tarım İşletmelerinin Büyüklüğü	262
4- Nadasa Bırakılmış Araziler	267
5- Pirinç Üreticiliği.....	268
5.1. Pirinç Üretiminden Dönüm Başına Alınan Gelir Miktarı	269
6- Mısır Üretimi.....	270
7- Tütün Üretimi	271

7.1. Tütün İşletmelerinden Dönüm Başına Elde Edilen Gelir	272
8- Keten Üretimi	273
8.1. Keten İşletmelerinden Dönüm Başına Elde Edilen Gelir	274
9- Meyvecilik Sektörü	276
9.1. Meyvecilik Sektörünü Uhdesine Alan Aileler.....	276
10- Civar Kaza Halklarının Gümüşâbâd'a Yatırımları	278
11- Hayvancılık	280
11.1. Büyükbaş Hayvan Yetiştiriciliği.....	280
11.1.1. Süt Sığırcılığı	282
11.2. Küçükbaş Hayvan Yetiştiriciliği	288
11.2.1. Küçükbaş Hayvancılık Yapan Aileler	288
11.3. Büyük ve Küçükbaş Hayvanlardan Elde Edilen Gelirler.....	289
11.4. Arıcılık Sektörü.....	290
11.4.1 Arıcılık Yapan Aileler	291
11.4.2. Gümüşâbâd'da Bal Fiyatları	292
B) ZİRAAT VE HAYVANCILIK ALANINDA KULLANILAN ALETLER	292
a) Saban	292
b) Düven	295
c) Boyunduruk	296
d) Posuk Demiri.....	296
e) Bukâka (Bukağa/Bukağı)	296
f) Yüh (Yüğ) Taşı.....	296
g) Debbe	297
h) Çuval	297
l) Dağarcık ve Heybe.....	298
i) Kalbur	298
j) Öğütme Taşları.....	298
1-Bulgur Taşları.....	299
2- El Değirmenleri.....	299
k) Burgu ve Bıçkı	299
l) Destere	300
m) Güre ve Gürebe	300
n) Balta ve Kazma	300
o) Orak.....	300
Ö) Çapa	301
p) Nacak	301
r) Tırpan.....	301
s) Tırmık	301
Ş) Bel ve Vîrân	301
t) Keser	302
u) Mikrâs	302
Ü) Mahrukat Fiyatları	302
1- Zirai Çöplerin Fiyatları.....	302
2- Odun Fiyatları	302
3- Tahta Fiyatları	302
C) SANAYİ ve MESLEK DALLARI	303
1- Hanlar	303
2- Pazarlar.....	304
3- Tarım Sektörü İle İlgili Meslekler.....	304
3.1. Değirmencilik Sektörü	306
3.2. Pirinç Dingi İşletmeciliği.....	312
3.3. Fırın Sektörü (Ekmek Fırını)	313
4-Kahvehaneler.....	313
5- Dokuma Sanayi	315
6-Demirci Atölyeleri.....	316
7- Deri Sanayi.....	317
8- Berberlik.....	317
9- Su Hızarcılığı ve Odunların Mamul Hale Getirilmesi	317
D) PARANIN DURUMU VE FİYAT HAREKETLERİ	318
a) Hububat ve Canlı Hayvan Fiyatları	319

b) Binek Hayvanlarının Fiyatları	326
c) Sığır Fiyatları	327
d) Küçükbaş Hayvan Fiyatları	334
e) Tavuk Fiyatları	334
f) Bakır Fiyatları	335
E) VERGİLER	335
a) Ağnam Vergisi	336
b) Yâve Hayvanlar ve Alınan Vergiler	337
c) Öşür Vergisi	340
d) Vergü-yi Mahsusa	343
1- Vergü-yi Mahsusa Miktarı	344
2- Gümüşova'da Vergi Rekortmenleri	345
3- Varlıklı Olduğu Halde Vergü-yi Mahsusayı Düşük Ödeyen Aileler	348
BEŞİNCİ BÖLÜM	349
GÜMÜŞOVA'DA ADLİ DURUM	349
A) OSMANLI MAHKEMESİ	349
a) Gümüşâbâd Mahkemesi	350
b) Mahkeme Görevlileri	355
1- Kadı ve Naibler	355
2- Diğer Görevliler	356
3- Şuhudulhal	357
c) Dava Vekilleri	362
B) GÜMÜŞOVA'DA GÜVENLİK GÜÇLERİ	372
a) Zabtiye Neferleri	372
1- Gümüşova'da Görev Yapan Zabtiyeler	372
2- Zabtiyelerin Sahip Oldukları Tarım İşletmeleri	373
3- Zabtiyelerin Sahip Oldukları Hayvanlar	376
4- Zabtiyelerin Ödedikleri Vergiler	377
C) GÜMÜŞOVA'DA ASKERLİK HİZMETİ	378
a) Gümüşova'da Askerlik Hizmeti Yapan Kişiler	378
b) Gümüşova'da Şehitler	379
D) GÜMÜŞOVA'DA SİVİLLERİN KULLANDIKLARI SİLAHLAR	387
ALTINCI BÖLÜM	390
A) VAKIFLAR	390
a) Gümüşâbâd'da Bulunan Vakıflar	391
1-Camiler	392
1.1. Hacı Ahmed Paşa Cami-i Şerifi	392
1.1.1. Hacı Ahmed Paşa Cami-i Şerifinde Görev Yapan İmam Hatipler	392
1.1.2. Hacı Ahmed Paşa Cami-i Şerifinin İmam Hatipsiz Kalması	393
1.1.3. Hacı Ahmed Paşa Cami-i Şerifinde Görev Yapan Kayyımlar	394
1.1.4. Hacı Ahmed Paşa Cami-i Şerifinde Görev Yapan Müezzinler	394
1.1.5. Hacı Ahmed Paşa Cami-i Şerifinde Görev Yapan Ferraşlar	394
1.2. Kışla Köyü Câmi-i Şerifi ve Para Vakfı	395
1.3. Muhâcîr Selamlar Köyü Câmi-i Şerifi ve Vakfı	396
1.4. Karaçörtlen Köyü Câmi-i Şerifi ve Para Vakfı	396
1.5. Abaza Hucac Bey Câmi-i Şerifi	397
1.6. Hacı Bâtâ Bey Köyü Câmi-i Şerifi	398
1.7. Elmacık Köyü Câmi-i Şerifi	398
1.8. Pişmâf Bey Köyü Câmi-i Şerifi	399
1.9. Dokuzdeğirmen Köyü Câmi-i Şerifi ve Para Vakfı	399
1.10. Sultan Dede Câmi-i Şerifi	400
1.10.1. Dede Sultan Camisinde Görev Yapan İmam Hatipler	400
1.10.2. Dede Sultan Camisinde Görev Yapan Müezzinler	401
1.11. 'Acem Sinan Cami-i Şerifi	402
1.12. Cevrik Cami-i Şerifi	402
2- Mescidler	402
2.1. Ortaköy Mescid-i Şerifi	402
2.2. Örünköy Karyesi Mehmed Paşa (Beşe) Mescid-i Şerifi	402

2.3. Cami-i Kebir Mahallesi Mescid-i Şerifi.....	403
3-Kiliseler	403
3.1. Pazarcık Köyü Kilisesi	403
4- Köprüler ve Vakıfları	403
4.1. Beyciler Vakfı ve Baba Köprüsü	404
4.1.1. Beyciler Vakfının Muhtelif Yıllara Ait Muhasebesi	404
4.1.2. Beyciler Vakfında Görev Alan Kişiler	406
4.1.2.1. Mütevelliler	406
4.1.2.2. Nazırlar	407
4.1.2.3. Meremmetçiler	407
5- Çeşmeler.....	408
5. 1. Selamlar Köyü Hacı Bekir- İbrahim Ağa Çeşmesi	408
5.2. Betek Çeşmesi	410
6-Vakıf Gayrimenkuller: Gümüşâbdalı Salih Duna Tarlası	410
7-Eğitim- Öğretim Kurumları	411
7.1. Sibyan Mektepleri.....	411
7.1.1. Hacı Ahmed Paşa Muallimhanesi.....	412
7.1.2. Hacıköy Karyesi Muallimhanesi	412
7.1.3. Selamlar ve Ören İbtidâî Mektebi.....	413
7.1.4. Gümüşova İlkokulu	413
7.1.5. Hoca Mektebi	413
7.2. Rüşdiye Mektepleri	413
7.3. Medreseler.....	414
7.3.1. Karaçörtlen Köyü Fehmiye Medresesi	415
B) GÜMÜŞOVA'DA MANEVİ DİNAMİKLER: TÜRBELER.....	416
a) Dedekoru Erenler Türbesi	416
b) Hasan Dede Türbesi	418
c) Geyikli Baba Türbesi.....	420
C) GÜMÜŞOVA'DA ÖLÜM DÜŞÜNCEŚİ	421
a) Kefenleme ve Defin.....	422
b) Miras Paylaşımı.....	423
c) Miras Taksimi Nedeniyle Alınan Vergiler	431
d) Osmanlı Dönemi Gümüşâbâd Mezartaşları.....	437
1- Gümüşova Mezar Kitabeleri	438
1.1. Çerkes Muhacirlere Ait Mezartaşları.....	443
1.2. Kitabeleri Silik Olan Bazı Mezartaşları	445
SONUÇ	449
KAYNAKÇA.....	452
ARŞİV VESİKALARI.....	452
a) İstanbul Başbakanlık Osmanlı Arşivi	452
1- Temettûât Defterleri (Hicrî 1260-1261) (Miladi 1844-1845).....	452
2- Nüfus Defterleri	452
3- Diğer Kayıtlar.....	452
b) Ankara Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA),	452
c) Ankara Milli Kütüphane Arşivi /Düzce Kadı Sicilleri	452
d) Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, (VGMA),.....	453
1- Kastamonu Esas Defterleri	453
2- Hurûfât Defterleri	453
3- Vakfiyeler.....	453
e) Sâlnâmeler	453
f) Diğer Kaynaklar	454
g) İnternet Kaynakları.....	466
h) Kaynak Kişiler	466
İNDEKS.....	469
EKLER.....	494

ÖNSÖZ

Bilimsel tarih araştırmaları ÷lkemizde özellikle 1950'lerden bu yana yapılan çalışmalarla kendini göstermiştir. Bu çalışmalar içerisinde yer alan kent tarihlerinin ise genelde büyük kentlerle sınırlı kaldığı gör÷lmektedir. Nitekim araştırma konumuz olan Gümüşâbâd (Gümüşova) kazasının tarihi bile Bolu tarihi ile ilgili yapılan muhtelif çalışmalardaki birkaç küçük atıftan ileriye gitmemiştir. Bu çerçevede Gümüşova ile ilgili orijinal tarihi kaynakların sadece transkripsiyonlarının değil, analizlerinin yapılarak ortaya konması sadece Gümüşova'nın değil günümüze kadar varlıklarını sürdüren diğer Anadolu kentlerinin tarihleri ile ilgili bazı ipuçlarını yakalamamıza da katkı sağlayacaktır. Nitekim Gümüşova bölgesi tarihi yazılırken kentin yönetimi, ekonomik yaşamı, ulaşım ağı, eğitim-öğretim kurumları, sosyal ve kültürel özellikleri vs. hususlar bütün detaylarıyla ele alınmaya çalışılmıştır.

Hazırlanan kitapta insanların geçmişe dair meraklarını gidermek amacıyla bölgede yaşayan insanların atalarının başından geçen en ufak olaylar bile dikkate alınarak gerek ana metinde gerekse dipnotlarda belirtilmiş ve kitap bölgede yaşayan insanların "aile tarihleri" çerçevesinde kaleme alınmaya çalışılmıştır. Bununla beraber belge koleksiyonlarındaki çeşitliliğin azlığı zaman zaman sıkıntıya düşmemize neden olmuştur. Ancak kitapta gör÷leceği gibi daha çok ilk kez açıklanacak belgelere ve bilgilere dayalı ayrıntılara yer verilmiştir. Bu çerçevede Ankara Milli Kütüphane'de bulunan Düzce Kadı Sicilleri, İstanbul'da Başbakanlık Devlet Arşivleri'nde muhtelif tasniflerde yer alan belge koleksiyonları (temettuat defterleri, nüfus defterleri vs.), salnameler, Ankara'da Cumhuriyet Arşivi'nde bulunan muhtelif belgeler ve Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde bulunan vakfiyeler ve hurufat defterleri gibi orijinal kaynaklardan faydalanılmıştır.

Bugün Düzce, Bolu ve Adapazarı sınırları içerisinde yer alan bazı yerler tarihte Gümüşova sınırları içerisinde yer aldığından hazırladığımız çalışma Düzce, Bolu ve Adapazarı tarihlerine de katkı sağlayacak niteliktedir.

Çalışma bir giriş ve altı bölümden meydana gelmiştir.

Giriş bölümünde tarihte kent kavramı tartışılarak, Gümüşova ve bölgedeki bazı yerleşim yerlerinin adlarının kaynağı incelenip, Gümüşova'nın tarihteki siyasi sınırları ortaya konmuş ayrıca çalışmada kullanılan arşiv kaynaklarının önemi hakkında bazı bilgiler verilmiştir.

Birinci bölümde Gümüşova'nın fiziki konumu ele alınarak, bölgede yer alan geçiş noktalarının Osmanlı dönemindeki önemi vurgulanmıştır.

İkinci bölümde Gümüşova'nın Osmanlı idaresine girişi anlatılarak, Osmanlı döneminde bölgede görev yapan ayan, voyvoda, kaza müdürü, imam ve muhtarlar gibi idari görevliler konu edilmiştir.

Üçüncü bölümde bölgenin değişik tarihlerdeki nüfusu, özellikle göçmen unsurlar başta olmak üzere bu nüfus içerisinde yer alan muhtelif gruplar, ailenin kurulması ve dağılması, ailenin yaşam alanı konutlar ve tefrişi, muhtelif örf ve adetler, bölgede 19. yüzyılda yaşayan ailelerin lakapları ve aile fertleri, ayrıca Gümüşova'da erkek ve kadınların giyimi konusuna değinilmiştir.

Dördüncü bölümde temettuat defterleri ve kadı sicilleri esas alınmak suretiyle Gümüşova'daki sanayi ve mesleki teşekküller ve 19. yüzyılda bölgedeki piyasa fiyatları mercek altına alınmıştır.

Beşinci bölümde Gümüşova mahkemesi, bölgede görev yapan güvenlik güçleri, geçmişte muhtelif nedenlerle şehit olan Gümüşovalı şehitler ve bölgede sivil halk tarafından kullanılan muhtelif silahlara değinilmiştir.

Altıncı bölümde ise Gümüşova'da tarihte kurulan cami, medrese, mektep, çeşme, köprü vs. vakıflar, bölge halkının zor anlarda zaman zaman sığındığı gönül sığınağı türbeler ve Osmanlı-İslam ölüm geleneklerinin önemli bir unsurunu teşkil eden mezar kitabelerine değinilmiştir.

Araştırmamızın hayata geçirilmesinde Gümüşova Belediye Başkanlığı ve Gümüşova Ziraat Odası Başkanlığının katkıları büyük olmuştur. Kendilerine teşekkür ederim.

Bunun dışında kendilerini çok zaman ihmal etmek zorunda kaldığım ve benden her türlü desteği esirgemeyen aileme ayrıca teşekkürü bir borç bilirim.

Hazırlanan bu monografik araştırmanın akademik dünya yanında, Gümüşova kent tarihine mütevazı bir katkı sağlaması dileğiyle

Gaziantep, 2015

Prof. Dr. Zeynel ÖZLÜ

KISALTMALAR

A.g.e.	adı geçen eser
A.g.m.	adı geçen makale
A.g.t.	adı geçen tez
A. MKT. UM.	Sadâret Mektubî Kalemi Umum Vilayet
A. MKT. NZD	Sadâret Mektubî Kalemi Nezaret ve Deavi
A. MKT. MVL..	Sadâret Mektubî Kalemi Meclis Vala
BCA	Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
BOA	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
c.	Cilt
C. AS.	Cevdet Askeriye
C..EV..	Cevdet Evkaf
C..MF.	Cevdet Maarif
C..NF.	Cevdet Nafia
DH. MKT.	Dahiliye Mektubi Kalemi
DH. İD.	Dahiliye Nezareti İdare Kısmı Evrakı
DİA	Diyanet İslam Ansiklopedisi
D.K.S.	Düzce Kadı Sicili
Dnm	Dönüm
EV..d.	Evkâf Defteri
EV..MKT	Evkaf-ı Hümayun Nezareti Evrakı
EV. BKB	Evkaf Nezareti Başkitabet
Haz.	Hazırlayan
İA	İslam Ansiklopedisi
Krş	Kuruş
MF. MKT.	Maarif Nezareti Mektûbî Kalemi
ML-VRD. TMT	Maliye Nezâreti Temettûât Defteri
Nr.	Numara
s.	sayfa numarası
ss.	sayfalar arası
VGMA	Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi

GİRİŞ

Kent ve şehir kelimeleri Farsça birer kelime olup, bunlardan şehir kelimesi Anadolu Türkçesinde “şar” şeklini almıştır¹. Türkler’in şehir kavramları ile ilgili ilk bilgiler VIII. yüzyıldan daha geriye gitmemektedir. Şehir kelimesi karşılığında eski Türkler (Göktürkler ve Uygurlar) “balık” veya “balıĝ ifadesini, Karahanlı ve Oĝuz Türkleri ise XI. yüzyılda balık kelimesi yerine kend (kent) sözünü kullanmışlardır². Sogdça şehir demek olan kentin balıktan farkı açık değildir³. Bununla beraber yapılan bir araştırmada Azerbaycan’da kent kavramının köyün karşılığı olarak kullanıldığı ortaya konmuştur⁴.

Köy kavramı ise XIII. yüzyıldan itibaren Türkçede yaygınlık göstermiş bir kavramdır. Bu kavram karye veya “dihe” hatta kend’e göre yaygınlık kazanmışsa da⁵ Osmanlı döneminde önemli ölçüde karye kavramı yaygınlık kazanmıştır. 1844 yılına ait bazı yerleşim birimleri ile ilgili olarak köy ve karye kavramlarının bir arada kullanılması da köy kavramının Türkçedeki yaygınlığının bir etkisi olmalıdır. Gümüşâbâd kazasında Yeniköy Karyesi gibi.

“Balık” kelimesi, şehirlerdeki inşaatın görünüşünden mülhem bir kelime olup, balçık kökenli olarak kabul edilmektedir. Bu çerçevede taşın veya tuğlanın az olduğu yerlerde, inşaatın temel maddesi balçık olduğundan, hâkim görünüşü böyle olan yerler Türkler tarafından “balık” kelimesiyle ifade edilmiştir⁶.

Türklerin özellikle de bir kısım Oĝuzların yerleşik hayatı tercih ettikleri bilinmektedir. Türk hayatında hakim olan göçebelik olduğundan göçebe Oĝuzlar, yerleşik kardeşlerini “yatuk” diyerek ayıplamışlarsa da yerleşik grup Oĝuzlar arasında yerleşik hayatı geliştirmişler, hatta Oĝuz şehirlerinin de temelini oluşturmuşlardır. Görüldüğü gibi Türkler Anadolu’ya gelmeden önce zengin bir şehir geleneğine sahiptirler. Fakat bu gelenek hakim karakter göçebelik olduğundan biraz geri planda kalmıştır⁷.

¹ Mesela bugün Düzce sınırları içerisinde bulunan Akçakoca, tarihte Akçaşehir ve Akçaşar adıyla anılmıştır. Yine Adıyaman sınırlarında bulunan Besni ilçesinin bir kısmı, yerli halk tarafından eskiden Aşağışar (Aşağışehir) olarak adlandırılmıştır.

² Faruk Sümer, *Eski Türklerde Şehircilik*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını, Yayın No: 11, İstanbul, 1984, s. 1-2.

³ Sadettin Gömeç, *Uygur Türkleri Tarihi ve Kültürü*, AKM Yayını, Ankara, 1997, s. 81.

⁴ Mete Tunçay, “Şehir Tarihlerine İlişkin Kavram ve Yaklaşımlar Üzerine Bazı Saptamalar”, s. 24-26, *Sempozyum / Atölye Kent Tarihiçiliği*, İstanbul, 5-6 Mart 1994, s. 24.

⁵ Tuncer Baykara, *Türk Kültürü*, 3. Baskı, IQ Yayıncılık, İstanbul, 2007, s. 117. Çalışmalarından faydalanmam için izin veren Prof. Dr. Tuncer Baykara’ya teşekkür ederim.

⁶ Tuncer Baykara, *Türk Kültürü*, s. 119.

⁷ Tuncer Baykara, *Anadolu’nun Selçuklular Devrindeki Sosyal ve İktisadi Tarihi Üzerine Araştırmalar*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını No:56, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 1990, s. 34-35.

Tarihte ilk şehirlerin İÖ 3500-2500'lü yıllarda ortaya çıktığı tahmin edilmektedir. Arkeolojik bulgular ancak Neolitik dönemin sonunda Mezopotamya, Mısır, Çin ve Hindistan'da ekolojik açıdan uygun yerlerde, yani büyük nehirlerin geçtiği verimli ovalarda kent niteliğinde yüksek nüfuslu yerleşmelerin ortaya çıktığını ortaya koymaktadır. Kentin doğusunda, hem tarımsal üretim teknolojisinde hem de tarım dışı üretim teknolojisinde belli bir düzeyin aşılması ön koşul olduğu kadar gelişmiş bir güç yapısının ve sosyal örgütlenmenin bulunması da gerekmektedir⁸.

Şehir günümüzde de demografik ve iktisadi açıdan yoğunluk gösteren yerleşim yerleri için kullanılmakta iken Ortaçağlarda şehir denince şu iki hususun varlığı dikkat çekmektedir. Bunlar;

- a) İktisadi faaliyetin varlığı veya pazar olgusu
- b) Kale, sur gibi savunma tesisleri⁹.

Osmanlıların şehir konusundaki iki kökeni veya temeli Selçuklu ve Bizans şehir hayatı ve kültürüdür¹⁰. Osmanlıların Avrupa içlerine ilerlemeleri ile yeni etkileşimler olduğu gibi, Arap ülkelerini bu bağlamda Halep, Şam (Dimişk), Kahire ve Bağdad'ı almaları Arap-İslam şehirciliğiyle temaslarını da sağlamıştır¹¹. Bu yönüyle Osmanlı şehirleri İslam şehri olarak da nitelendirilmelidir. Ancak çeşitli maddi ve kültürel sebepler ile diğer İslam şehirlerinden farklılaşan bu şehirler, İslami temelde onlar ile bütünleşen özelliklere sahiptir¹².

Osmanlı dönemi tapu tahrir defterlerinde şehir ve kasaba, "cum'a kılınur" ve "bazarı (pazarı) durur" yer olarak tanımlanmakla beraber¹³, Osmanlılarda şehirlerin teşekkülü ve gelişmesi bir kısım sosyal tesislerin inşası ile de yakından ilgilidir. Nitekim şehirlerde inşa edilen imaretler, ihtiyaç sahibi her inanç ve milletten kimselerin buralara akın etmesine yol açmıştır. İmaretlerin yanı sıra cami, mescid, zaviye, han, hamam gibi tesislerin inşası ve şehirlerin dağ ve ova köylerinin arasında, bir pazar ve değişim noktası olması özelliği, bu akını daha da artırmıştır¹⁴.

⁸ İlhan Tekeli, Yiğit Gülöksüz, "Kentleşme, Kentleşme ve Türkiye Deneyimi", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, 5, İletişim yayınları, İstanbul, 1983, s. 1225.

⁹ Tuncer Baykara, *Türk Kültürü*, s. 125.

¹⁰ Tuncer Baykara, "Osmanlı Devleti Şehirli Bir Devletmidir?", *Osmanlı*, c. 5, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s. 529.

¹¹ Tuncer Baykara, "Osmanlı Devleti Şehirli Bir Devletmidir?", s. 529./ Ayrıca bakınız. Adalet Bayramoğlu Alada, *Osmanlı Şehrinde Mahalle*, I. Baskı, Sümer Kitabevi, İstanbul, 2008, s. 73.

¹² Turgut Cansever, "Osmanlı Şehri", *İslam Geleneğinden Günümüze Şehir Hayatı ve Yerel Yönetimler I*, edit. Vecdi Akyüz, İlke Yayıncılık, İstanbul, 1996, s. 310.

¹³ Halime Doğru, *XVIII. Yüzyıla Kadar Osmanlı Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Görüntüsü*, Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, Eskişehir, 1995, s. 101.

¹⁴ 17. yüzyıla gelinceye kadar ekonomisi ziraate ve hayvancılığa dayanan Osmanlı devletinde bazı istisnalar dışında köy nüfusları şehirlerden fazla seyretmiştir. Yusuf Halaçoğlu, *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1991, s. 93.

1580–1880 yılları arasında Osmanlı kentleri önemli ölçüde büyümüşür¹⁵. Bu şehirlerin asli özellikleri 19. asır başına kadar zedelenmeden devam etmişse de, 19. asır başından itibaren esas itibariyle İstanbul’da ve İstanbul’un etkisiyle de diğer şehirlerde, Batı’nın gösterişçi ve merkeziyetçi yönetim felsefesi ve Batı’ya hakim olan Helenistik kültür kaynaklarının üstünlüğü inancı Osmanlı-İslam kültür temellerinin adım adım terk ve tahrip edilmesine yol açmıştır¹⁶.

19. yüzyıl sonlarında Anadolu’daki şehirlerin mekânsal yapısındaki gelişme, daha çok demiryolu, yeni ticaret merkezlerinin kurulması, idari merkez olma, askeri kışla gibi yeni çekim noktaları nedeniyle ortaya çıkmıştır.¹⁷

19. yüzyılın sonlarında Anadolu 1580’e göre çok daha gelişmiş bir kent ağına sahiptir. Bu çerçevede kentlerin canlanmasının, esas olarak, 19. yüzyılın ikinci yarısında gerçekleştiği¹⁸, 19. yüzyılın ikinci yarısından cumhuriyete kadar uzanan dönemde kent planlamaları konusunda batıdan önemli ölçüde etkilenildiği ve şehirciliğin yasalar ve yönetmelikler çerçevesinde belirlendiği görülmektedir¹⁹. Nitekim Osmanlı yönetimi 17 Mayıs 1839’da geniş cadde ve rıhtımların açılması, dar sokak ve çıkmazların kaldırılması, başkentin kentsel alanında köklü bir değişimi kısacası mevcut kent görüntüsünün toptan reddedilmesi anlamına gelen ilk resmi belgeyi hazırlamıştır. Bu çerçevede 1848’de²⁰, batı şehirciliğinin, yeni yapılan binaları arkaya çekerek sokakları genişletme ve parselleme gibi bazı temel ilkeleri getiren birinci Ebniye Nizamnamesi, 1856’da ilk istimlâk nizamnamesi kabul edilmiş ve 1856’dan itibaren başkenti ve imparatorluğun diğer kentlerini Batılı kent modeli görüntüsüne göre ve kabul edilmiş usuller çerçevesinde yavaş yavaş değiştirecek parsellemelere girişilmiştir²¹. Bu nizamnamelerin kentin gelişimini yönlendirmede yetersiz kalması üzerine 1858’de ebniye nizamnamelerinin hükümlerini bir araya getiren “Sokaklara Dair Nizamname” çıkarılmıştır. Daha sonra 1863’te ise “Turuk ve Ebniye nizamnamesi” ile yeni bir düzenlemeye gidilmiştir. Bu nizamname öncekiler gibi yalnız İstanbul’da değil öbür kentlerde ve büyük

¹⁵ Suraiya Faroqhi, *Osmanlıda Kentler ve Kentliler Kent Mekanında Ticaret Zanaat ve Gıda Üretimi 1550-1650*, Çeviri Neyyir Kalycioğlu, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2000, s. 370.

¹⁶ Turgut Cansever, “Osmanlı Şehri”, s. 310.

¹⁷ Eyüp G. İsbir, *Şehirleşme ve Meseleleri*, Ocak Yayınları, Ankara, 1986, s. 27.

¹⁸ Suraiya Faroqhi, *Osmanlıda Kentler ve Kentliler*, s. 370.

¹⁹ Rüstem Erken, *Kentleşme ve Sosyal Değişme*, Bilim Adamı Yayınları, Ankara, 2002, s. 221.

²⁰ 1848 tarihli ebniye nizamnamesi, Osmanlı devletinin ilk imar kanunu diyebileceğimiz 1882 tarihli Ebniye kanunu ile yürürlükten kaldırılmış ve yeni kanunla belediyelerin imar faaliyetleri ile ilgili hükümlere yer verilmiş, imara yeni açılacak arazilerin sahiplerinin yükümlülükleri belirtilmiştir. Osmanlı devletinin son dönemlerinde yapılan bu şehir planlamaları harita mühendisliğinin gelişmesine yardımcı olmuştur. Rüstem Erken, *Kentleşme ve Sosyal Değişme*, s. 222.

²¹ Stefanos Yerasimos, “Tanzimat’ın Kent Reformları Üzerine”, *Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, haz. Halil İnalçık ve Mehmet Seyitdanlıoğlu, Phoenix Yayınevi, Eylül 2006, s. 365-366.

kasabalarda da uygulanacaktır. Bu metinde ilk kez su, kanalizasyon, gaz boruları gibi alt yapıdan söz edilmektedir²². Bu çerçevede 19. yüzyıl sonlarında Anadolu'daki şehirlerin mekânsal yapısında gelişmeler meydana gelmiş ve daha çok demiryolu, yeni ticaret merkezleri ve askeri kışla gibi yeni çekim noktaları ortaya çıkmıştır²³.

GÜMÜŞÂBÂD ADI

Tarihsel alanda Gümüşâbâd adı Amasya ve Düzce kazaları içerisinde bulunan bazı yerleşim yerlerine isim olmuştur. Bunlardan Amasya sınırları içerisinde bulunan²⁴ Gümüşâbâd kazası Osmanlı arşiv belgelerinde bazen Gümüşâbâd bazen kısaca Gümüş kazası olarak adlandırılmıştır. Bizim araştırma konumuzu ise bugün Düzce sınırları içerisinde yer alan ve tarihte ekseriyetle Gümüşâbâd olarak adlandırılan Gümüşova kazası oluşturmaktadır.

Gümüşâbâd kelimesindeki “âbâd” sözü kurulmuş, imar edilmiş, ihya edilmiş, şenlendirilmiş yer anlamına gelmektedir. Bu söze İran, (Devletabad, Firuzabad vs.), Hindistan (Allahabad, Haydarabad şehirleri vs.), Türkistan (Aşkâbad) ve Pakistan (İslamabad) gibi yerlerde kurulmuş muhtelif şehirlerin isimlerinde de rastlanmaktadır. Yine Selçuklu sultanı Alaaddin Keykubad'ın Beyşehir gölü kıyısındaki yazlığı Kubadabad, Osmanlı sultanı III. Ahmed'in İstanbul Kağıthane'deki yazlığı da Saadabad şeklinde anılmaktadır²⁵. Araştırma konusu yaptığımız şehir olan Gümüşâbâd ise, Osmanlı kaynaklarında genelde Gümüşâbâd olarak adlandırılmış olmakla beraber zamanla farklılaşmış veya değişerek son dönem Osmanlı kaynaklarına Gümüşova olarak yansımaya başlamıştır.

Nitekim 1218 yılına ait bir vesikada Gümüşâbâd adı yerine “Gümüşova” adının kullanıldığı görülmektedir (2 B 1218)²⁶. Bu veri Osmanlı belgelerinde Gümüşova adının kullanıldığına dair tespit edebildiğimiz ilk kayıttır.

Bölgedeki en eski yerleşim yerinin Osmanlı arşiv kaynaklarında Orân veya “Ören” olarak telaffuz edilmiş olan bölge olduğu anlaşılmaktadır.

Ören köyü belgelerde çoğunlukla Orân bazen de Ören olarak telaffuz edilmiştir. Her iki ifade ile aynı yerin kastedildiği anlaşılmaktadır. Nitekim 1311 tarihli ve aynı konuyu işleyen bir

²² Bunların yapım ve tamiratının hükümet nezaretinde yapılacağı belirtilmiştir. İlhan Tekeli, “19. Yüzyılda İstanbul Metropol Alanının Dönüşümü”, *Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, Hazırlayan Halil İnalçık ve Mehmet Seyitdanlıoğlu, ss. 381-392, Phoenix Yayınevi, Eylül 2006, s. 385.

²³ Eyüp G. İsbir, *Şehirleşme ve Meseleleri*, s. 27.

²⁴ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Evkaf Defteri (EV.d.) 12781, Varak 3.

²⁵ Cemal Arif Alagöz, “Türkiye Yer Adları Üzerine Bazı Düşünceler”, *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri* 11-13 Eylül 1984 Ankara, ss. 11-23, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1984, s. 22.

²⁶ BOA, *Hattı Hümayun (HAT)*, 97/3892/F.

belgede Orân olarak tanımlanmışken²⁷ bir diğer belgede açıkça Ören olarak ifade edilmiştir (25 Şaban 1311)²⁸.

Bugün bölge halkı tarafından Nühren olarak tanımlanan Abaza köyü de vesikalarda “Nuhorân” (Nuhören) olarak tanımlanmıştır.

Buradaki “Or” adı eski Türkçe’de burç, istihkâm, kale gibi anlamlara gelmektedir²⁹. Kelimenin sonundaki “ân” eki ise çoğul ekidir. Dolayısıyla Orân kelimesi, bölgenin hem isim hem de yerleşim olarak kökleri eskiye dayalı bir kent kalıntısına sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bu çerçevede Gümüşâbâd şehri muhtemelen Ören adlı yerleşim yerinin hem nüfus hem de ekonomik açıdan yeniden kurulup şenlendirilmesiyle oluşmuş bir şehir olarak gözükmektedir.

1844 yılına ait temettuat kayıtlarında da Gümüşâbâd bölgesinin “divan” adı verilen Ören, Cuma ve Kışla adlı üç idari birimden meydana geldiği görülmektedir.

Yaz mevsiminde genellikle açık havada geçen hayat, kışın yağışlar ve soğuk nedeniyle daha kapalı bir alan olan kışlaklarda geçirilmiştir. Gümüşova’da bulunan Kışla köyünün de bu olgu ile alakalı olduğu düşünülmektedir. Bununla beraber bölge halkının hafızasında bölgede bir kışla bulunduğu bu çerçevede bölgeye “Kışla” adı verildiği bilgisi yer etmiştir. Nitekim 1250 yılına ait bir belgede de Trabzon sancağı kazalarından Der-saadet’e gönderilen asakir-i mansure-yi muhammediye askerlerinin bölgede konakladığının belirtilmesi³⁰ bu olguyu destekleyen bir done olarak gözükmektedir. Bununla beraber Kışla bölgesinin, tarihin belli dönemlerinde, özellikle de soğuk kış şartlarında, bölge halkının kışlası olarak işlev gördüğü, konargöçerliğin son bulduğu dönemlerde ise, bölgede bulunan askerlerin ve muhtelif yolcuların konakladığı bir yer olduğu anlaşılmaktadır.

Cuma divanı olarak tanımlanan yere isim olan “Cuma” adının ise, bölgede geçmişte Cuma günleri kurulduğu söylenen Cuma pazarı geleneğinden ve bölgede Cuma namazı kılınacak büyük bir cami inşa edilmesinden kaynaklanmış olduğu düşünülmektedir. Nitekim 1844 yılına ait temettuat kayıtları, bugün Cuma Camisi, büyük cami veya ulu cami olarak tanımladığımız, Gümüşova bölgesinin en büyük camisi olan Cami-i Kebir’in Cuma divanında kurulduğunu göstermektedir. Dolayısıyla bölgeye Cuma divanı denmesinin nedeni halkın dediği gibi Cuma günleri burada pazar kurulmasından kaynaklanabileceği gibi daha yüksek bir ihtimalle bölgenin en büyük camisinin burada kurulmasından da kaynaklanmış olabilir.

²⁷ Düzce Kadı Sicili (DKS) 1149, Belge No: 28.

²⁸ DKS 1149, Belge No: 29.

²⁹ Besim Atalay, *Türk Adları*, J. Gn. K. Matbaası, Dahiliye Vekaleti Yayını, (Basım Yeri yok), 1936, s. 56.

³⁰ Bakınız 7 Şaban 1250 tarihli vesika. BOA, HAT, 1266/49027-J-00001/ BOA, HAT, 1266/49027-J-00002.

Bazı kayıtlarda köy olarak telaffuz edilen Cevrik bölgesinin de zamanla divana dönüştürüldüğü anlaşılmaktadır³¹. Cevrik adı muhtelif belgelerde bazen Cevlik³² bazen de Cevrik³³ şeklinde telaffuz edilmiştir.

KAYNAKLAR HAKKINDA

a) Kadı Sicilleri

Osmanlı tarihinin özelde de Osmanlı kentlerinin sosyal, kültürel ve ekonomik tarihi için önemli kaynaklar olan kadı sicilleri içerisinde muhtelif konulu belgeler ihtiva etmektedir. Bu belge türlerinden birisi tereke adı verilen miras kayıtlarıdır. Bu kayıtlarda ölen kişilerin sahip olduğu düğme yerine kullanılan değersiz olduğunu düşündüğümüz bir “çıtçıt” bile kaydedilip piyasa fiyatı verilerek ilgili şehirlerin tarihlerine dair önemli ipuçları verilmektedir. Gümüşâbâd bölgesine ait kayıtlar müstakil olarak tutulmayıp Düzce kadı sicilleri içerisinde dağınık bir şekilde bulunmaktadır. Bölgede yaşayan önemli kişilerin terekeleri kaydedilirken kişinin ölüm tarihi konusunda net bir bilgi verildiği görülmektedir. Mesela bölgenin önde gelen ailelerinden olan Bostancı oğlu ailesinden Hüseyin Ağa ibni Mehmed bin Abdullah vefat ettiği zaman Mehmed efendinin Kışla köyü sakinlerinden olduğu belirtildikten sonra ölüm tarihi ile ilgili olarak “işbu bin üç yüz on bir senesi şehri Recebül ferdin yirminci günü vefat eden...” (20 Receb 1311) diye not düşülerek Mehmed efendinin ölüm tarihi kesin bir şekilde vurgulanmıştır³⁴. Yine Elmacık'ta Dağ Köyünden vefat eden Çerkes Küşkoş bin Bişmâf bin Abdullah'ın ölüm tarihi de “1307 yılı Cemaziyelevelin yirmi beşinci günü” (25 Cemaziyelevel 1307) olarak açıkça belirtilmiştir.³⁵ Yine aslen Çerkezistan'dan olup Trabzon vilayetine bağlı Samsun Sancağı Çarşamba kazasında iskân etmiş olan Çerkeslerin Şabsığ kabilesinden İshak bin Ali Efendi bin İsmail bin Tâysav'n vefat tarihi de “1302 yılı Rebiülevvelin 10. günü” olarak not alınmıştır.³⁶ Yine Adaköy'den vefat eden Solak oğlu Mustafa Ağa bin Nuri bin Abdullah vefat edince şu şekilde kayıt düşüldüğü görülmektedir: “iş bu defter-i kassamdan 15 gün akdem (önce) maktulen vefat eden....”.³⁷

Kadı Sicilleri içerisinde 1143 nolu sicilde bulunan davaların numaralandırılmadığı, sadece sicile sayfa numarası verildiği görülmektedir. 1147 nolu sicilde bulunan kayıtlara ise bazen sıra numarası verilmiş bazen ise numara verilmeden kayıt yapılmıştır.

³¹ Bakınız 5 Safer 1315 tarihli vesika. DKS 1155, s. 65, Nu: 98.

³² DKS 1149, Belge No: 25.

³³ DKS 1149, Nu: 31.

³⁴ DKS 1149, s. 77, Nu 32.

³⁵ Bakınız 2 Cemaziyelevel 1317 tarihli vesika. DKS 1160, Belge No: 237.

³⁶ Bakınız 25 Şaban 1302 tarihli vesika. DKS 1141, Belge No: 47.

³⁷ Bakınız 24 Zilkade 1314 tarihli vesika. DKS 1155, s. 47-48, Belge No: 25-27.

b) Vakfiyeler

Vakfiyeler, vakfin amacı, gelir kaynakları, bu gelirin nasıl kullanılacağı ve nasıl korunup artırılacağı konusunda veriler sunan kayıtlardır. Vakfiyenin kadı tarafından onaylanması, özellikle Osmanlı devletinde görüldüğü gibi hükümdarın onayından sonra hukuki nitelik kazanması onun şartname niteliğini göstermektedir. Bununla beraber vakıf koşullarını kimse hatta hükümdar bile değiştiremez. Bunlar kesinlikle değiştirilemez dini-ilahi sanksiyona dayanmaktadır. Bu durum şu şekilde ifadelendirilmiştir. “Şart-ı vâkıf, nass-ı şârî” gibidir.” Vakfin varlığı gelir kaynağının çalışmasına bağlı olduğundan vakfi yöneten kişinin faaliyeti “sermayenin korunması ve artırılması” noktasında toplanmıştır³⁸.

Bir vakfiyeyi genel olarak yedi kısma ayırmak mümkündür:

1. Bir veya daha çok kadının hatta bazen sultanın tasdik yazıları, imzaları, mühürleri.
2. Vâkıfın Allah’a hamd ve Hz. Peygamber’e dua duygularını ifade ettikten sonra, dünyanın tasvirini yaptığı, kendi hayat anlayışını açıkladığı ve vakfin gerekçelerinin açıklandığı giriş bölümü.
3. Vâkıf hakkında bilgiler; adı, babasının adı, mesleği ve diğer kişisel özellikleri.
4. Vâkıf tarafından inşâ ve insanlık yararına tahsis edilmiş binaların ve bunların işletilebilmesi amacıyla yine vâkıf tarafından vakfedilmiş olan menkul ve gayrimenkul gelir kaynaklarının tasviri.
5. Vakfedilmiş gelir kaynaklarının işletilmesi, bu hususta görev alacak kişilere ödenecek ücretler ve vakıf gelirleriyle gerçekleştirilmesi gereken hizmetler hususunda vs. vâkıf tarafından tespit edilen şartlar.
6. İslam hukukçularının görüşleri arasından söz konusu vakıf kategorisine en elverişli görüşü seçen hâkimin hükmü.
7. Vakfiyede açıklanmış olan şartları bozacaklara karşı vâkıfın beddua cümleleri, vakfiyenin tarihi ve şahitler³⁹.

c) Esas Defterleri

1300 (1882) tarihinden sonra tutulmaya başlamış ve vakıfların şahsiyet kayıtları ile hizmetlilerinin tayin ve tedavül kayıtları gibi işlemleri ihtiva eden defterlerdir⁴⁰. Esas defterleri kullanılarak muhtelif çalışmalar yapılmıştır⁴¹.

³⁸ Halil İnalçık, *Devlet-i ‘Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar –I Klasik Dönem (1302-1606): Siyasal, Kurumsal ve Ekonomik Gelişim*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 37. Baskı, İstanbul, 2009, s. 261.

³⁹ Bahaeddin Yediyıldız, *XVIII, Yüzyılda Türkiyede Vakıf Müessesesi Bir Sosyal Tarih İncelemesi*, TTK Basımevi, Ankara, 2003, s. 4-5

⁴⁰ <http://www.vgm.gov.tr/sayfa.aspx?Id=28> (Erişim tarihi: 11.12. 2013)

d) Hurufat Defterleri

Hurufat defterleri vakıfların günlük muameleleri, vakıfta görev yapan görevlilerin atama, azil, ölüm gibi işlemlerinin yazıldığı, alfabetik sıraya göre hazırlanmış günlük evrak defterleridir⁴². Hurufat defterleri konusunda da muhtelif çalışmalar yapılmıştır⁴³.

e) Salnameler

Salname (annal, almanak) geçmiş yılların veya bir yılın bütün olaylarının her türlü icraatını, istatistik, ticaret, sanayi, iktisat, tarih, fen ve biyografi bilgilerini özet halinde ihtiva eden ve genelde her sene olmak üzere devlet tarafından hazırlanıp neşredilen eserler hakkında kullanılır bir ifadedir. Resmi devlet salnameleri yanında diken ve inci salnamesi, Karagöz'ün salnamesi (1326, 1327, 1328, 1329), hilal-i ahmer salnamesi (1329–1331) gibi hususi müesseseler yahut da kişiler tarafından neşredilen özel salnameler de mevcuttur. Osmanlılarda resmi salname neşri ilk defa 19. yüzyıl ortalarında Büyük (Koca) Reşid Paşa'nın gayretiyle başlamıştır⁴⁴.

f) Temettûât Defterleri

İstatistik uygulaması ile ilgili ilk ciddi çalışmalar, devletlerin askeri ve ekonomik gücünü esas alan olguların gözlemi ve belirlenmesiyle ilgili yapılmıştır. Osmanlılar da bu çerçevede hareket etmiş ve kuruluş yıllarından itibaren tarım ve araziye ait bilgileri toplamaya önem vermişler, 1360–1389 yılları arasında toprak ve nüfus sayımları yapmışlar ve belirli ölçülerde de olsa istatistikî verilerin bulunduğu “defter”ler hazırlamışlardır.⁴⁵

⁴¹ Ahmet Şeref Ercan, “Osmanlı Dönemi 1317/1899 Yılı Nüfus Esas Defterine Göre Saiteli (Kadınhanı) Nahiyesi Merkezinin Sosyo-Kültürel Yapısı”, *Uluslar arası Kuruluşunun 700. Yıldönümünde Bütün Yönleriyle Osmanlı Devleti Kongresi 7-9 Nisan 1999 Bildiriler*, Yayına Hazırlayan Alaaddin Aköz, Bayram Ürekli, Ruhi Özcan, Selçuk Üniversitesi Yayını, Konya, 2000, ss. 725-730.

⁴² <http://www.vgm.gov.tr/sayfa.aspx?Id=28> (Erişim tarihi: 11.12. 2013)/

<http://www.vgm.gov.tr/icerikdetay.aspx?Id=158> (Erişim tarihi: 11.12. 2013)

⁴³ Halis Akıncı, Hurufat Defterlerine Göre Kır-İli Kazası, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Konya, 2007./Muharrem Parlak, Hurufat Defterleri Işığında Seydişehir, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Konya, 2009./ İsmet Boydemir Temel, Hurufat Defterleri'nde Karaman Ereğlisi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Konya, 2008 vs.

⁴⁴ Midhat Sertoğlu, “Salname”, *Osmanlı Tarih Lügatı*, 2. Baskı, ss. 297-301, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1986, s. 297, 300.

⁴⁵ Nilüfer Gökçe, “1892-1893 Yılı Edirne Sağlık İstatistikleri”, 38. *Uluslararası Tıp Tarihi Kongresi Bildiri Kitabı*, c. 3, Editörler Nil Sarı, Ali Haydar Bayat, Yeşim Ülman, Mary Işın, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara, 2005, s. 1377-1378./ Erhan Afyoncu, “Osmanlı Devletinde Tahrir Sistemi”, *Osmanlı*, 6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s. 312.

Görüldüğü gibi istatistikî bilgilerin derlenip toparlanması eski bir geçmişe sahip olmasına rağmen, bir bilim dalı olarak istatistiğin temeli, 17. yüzyılda atılmıştır. 19. yüzyıl başlarından itibaren ise merkezde her bakanlıkta, taşrada ise vilayet ve kazalarda istatistik büroları açılmış, bunların çalışmalarını takip ve kontrol için de ayrı bir merkezi organ kurulmuştur. 1891 yılında Babıalide “merkezi İstatistik Encümeni” kurulmuş ve istatistik hizmetleri kanuni bir esasa bağlanmıştır. Bu kanuna göre istatistik faaliyetleri sadarete bağlı “İstatistik Müdüriyeti Umumiyesi”nde toplanmış, fakat kısa bir süre sonra, kaldırılmış ve eski sistem cumhuriyet dönemine kadar devam etmiştir⁴⁶.

Temettuat defterleri de bir takım istatistikî verileri içeren kayıtlardan meydana gelmektedir. Bu defterler, Osmanlı arşivinde 1988 yılında yapılan çalışmalar sonucu dokuz katalog halinde araştırmacıların hizmetine sunulmuştur. Bunların dışında maliyeden müdevver ve Kepeci tasniflerinde az sayıda temettuat defteri bulunmaktadır. Defterlerin çoğunluğu hicri 1260 ve 1261 yıllarına aittir. Daha erken tarihli olanlar var ise de (Kayseri, Söğüt defterleri gibi) sayısı pek azdır. Bu erken tarihli defterler verdiği bilgiler ve düzenleniş tarzı açısından farklılıklar arz etmektedir. Bütün bölgelerin temettuat defteri bulunmamaktadır. Defteri bulunan eyaletler şunlardır: Ankara, Aydın, Bolu, Cezayir-i Bahri Sefid, Edirne, Erzurum, Hüdavendigâr, Konya, Niş, Rumeli, Selanik, Silistre, Sivas, Üsküp ve Vidin. Bu eyaletlerin kaza ve köylerine ait defterlerin toplamı 17.447’dir⁴⁷.

Bu defterlerde bölgede yaşayan Müslim ve gayri Müslim teba yanında yabancı maiyetinde bulunan kişiler de sayım kapsamına alınmıştır⁴⁸.

Defterler sadece ekonomi tarihi açısından değil bölgelerin sosyal ve kültürel tarihi açısından da önemlidir. Mesela kır ve kent merkezlerinde yaşayan ailelerin, sadece aile adlarının değil, kişi adlarının tespiti bakımından da önemli bir kaynaktır. 1256 yılına ait defterlerde şahısların isimleri yanında şahısların eşkâllerine de yer verilmiştir. Uzun boylu ak sakallı İmam-ı cami-i çarşı gibi⁴⁹.

⁴⁶ Nilüfer Gökçe, *a.g.b.*, s. 1377-1378.

⁴⁷ Said Öztürk, “Konya Temettuat Defterleri”, *Uluslar arası Kuruluşunun 700. Yıldönümünde Bütün Yönleriyle Osmanlı Devleti Kongresi 7-9 Nisan 1999 Bildiriler*, Yayına Hazırlayan Alaaddin Aköz, Bayram Ürekli, Ruhi Özcan, Selçuk Üniversitesi Yayını, Konya, 2000, s. 535.

⁴⁸ Mübahat S. Kütükoğlu, “İzmir Temettü Sayımları ve Yabancı Tebaa”, *Belleten*, c. LXIII, S. 238, Ankara, 2000, s. 757.

⁴⁹ İsmet Demir, “Temettu Defterlerinin Önemi ve Hazırlanış Sebepleri”, *Yeni Türkiye Dergisi Osmanlı Özel Sayısı I-XII*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 318.

1- Gümüşâbâd Temettûât Defterleri

1844 yılında Gümüşâbâd kazasında yapılan tahrirde, bölgede bulunan yerleşim birimleri üç divan şeklinde örgütlenmiştir. Buna göre bölgede Cuma, Orân ve Kışla divanları bulunmaktadır.

Cuma divanı kendi içerisinde altı bölgeye ayrılmıştır. Bunlar; Cuma divanı (merkez), Karye-i Cevlik tabi-i Divan-ı Mezbur, Karye-i Seydibıçağı tabi-i divan-ı mezbur, Karye-i Eftenî tabi-i divan-ı mezbur, Divan-ı mezburda sakin ve mülhak olan Taife-i Kıptiler ve Kaza-yı ahirde olan ahalinin arazileri (Müslim ve gayri Müslim) şeklindedir⁵⁰.

Bugün Ören olarak isimlendirdiğimiz Orân Divanı ise kendi içerisinde Orân Divanı Karyesi ve Karye-i Yukarı K1yı tabi-i divan-ı Mezbur adıyla ikiye ayrılmıştır⁵¹.

Üçüncü divan ise Der divan-ı Kışla tabi-i kaza-yı mezbur adıyla tek bir bölge olarak örgütlenmiştir⁵².

2- Gümüşâbâd Temettûât Defterleri'nin Özellikleri

H. 1260-61 yıllarına ait olan Gümüşâbâd Temettuat Defterleri'nde bölgede yaşayan Müslümanlar (Türk ve Kıptiler) ve Gümüşâbâd dışında yaşayıp Gümüşâbâd'da gayri menkulü bulunan Müslüman ve gayri Müslimlere ait kayıtlar bulunmaktadır. Bu kayıtlarda şu metot takip edilmiştir.

1. Defterin ilk giriş sayfasında üst orta tarafta kayıtların nereye ait olduğu belirtilmiştir. Mesela 3810 nolu defterin ilk tanıtım sayfasında “kaza-i Gümüşâbâd tabi-i Liva-yı Bolu” ve “der divan-ı Cuma' tabi-i kaza-i mezbur” ifadesi bulunmaktadır.

3811 nolu defterin tanıtım sayfasında ise “kaza-i Gümüşâbâd tabi-i Liva-yı Bolu” ve “der divan-ı Kışla Orâni (Öreni) tabi-i kaza-i mezbur ifadesi bulunmaktadır.

3811 nolu defterde “Orân Divanı Karyesi” adı altında Ören divanı hakkındaki veriler de bulunmaktadır.

2. Bölgeye ait defterlerin ikinci sayfasında ise üst orta tarafta defterin nereye ait olduğu tekrar belirtilmiştir.

Mesela 3810 nolu defterin ilk sayfasında “Bolu eyaleti dahilinde kain Kocaeli sancağı kazalarından Gümüşâbâd kazasına tabi Cuma divanının emlak ve arazi ve hayvanat ve temettuat ve sairlerini mübeyyin defterdir.” ifadesi yer almaktadır.

⁵⁰ BOA, *Maliye Nezâreti Temettûât Defterleri (ML- VRD. TMT), 3810.*

⁵¹ BOA, *ML- VRD. TMT, 3811.*

⁵² BOA, *ML- VRD. TMT, 3811.*

3811 nolu defterin ilk sayfasında ise “Bolu Sancağı kazalarından Gümüşâbâd kazasına tabi Orân (Ören) divanı karyesi ahalisinin emlak ve arazi ve hayvanat ve temettuat ve sairlerini mübeyyin defterdir.” ifadesi yer almaktadır.

3. Defterin ikinci sayfasında verilen, yer (Ören divanı, Cuma divanı gibi) tanımından sonra vergi mükellefi olan kişinin hane ve numarası kaydedilmiştir. Hane numaraları düzenli olarak kaydedilmiştir. Aynı hane numarası içerisinde birden fazla numara ve bu numaralarda yaşayan aileler bulunabilmektedir. Hâne 1 Numro (no) 1, 2, 3 gibi. Aynı aileden olan kişilerin genelde aynı hane altında farklı numaralarda yaşadığı tespit edilmiştir. Aynı hanede yaşayan kişilerin mal varlıkları ile ilgili veriler ortak kaydedilmiştir. Ancak farklı numaralarda yaşayan kişilerin,yaptıkları mesleklerin ve gelirlerinin, sonuç kısmında ayrıca kategorize edildiği, daha sonra ise toplu bir gelir yazıldığı gözlemlenmektedir.

Defterlerde hane ve numara yazımında dikkat çeken bir hususta bazı ailelerin hane ve numaralarının kaydedilmemesidir. Hane ve numarası kaydedilmeyen bu kişiler bölgede yaşayan gelir sahibi kadınlar ve bölge dışında yaşayıp Gümüşâbâd’da mal, mülk sahibi olan Müslim ve gayri Müslimlerdir. Bu kişilerin hane ve numaralarının kaydedilmemesinin nedeni olarak, kadınların eş ve baba gibi erkeklerin adı altında kaydedilmiş olmaları, dışarıdan gayrimenkul sahibi olanların ise asıl ikamet ettikleri alanlarda (vatan-ı asliye) kendilerine ait bir hane ve numaranın bulunmuş olmasıdır. Böylelikle bölge nüfus mukayyidi hane sahibi ailelerin yeniden yazılmasına engel olmuştur.

Bununla beraber bazı ailelere ait hane ve numaralar verilmişse de kayıtların mükerrer olduğu konusunda bazı notlar düşülmüştür. Kışla’da yaşayan Deriyerli (Darıyerli) oğlu Ali bölgede 57/1 nolu hanede yaşamasına rağmen defterde kendisi ile ilgili olarak "Defter-i nüfusda yok ise de müceddiden kayd-ı hane idüğü" notu düşülmüştür.

Kışla bölgesinde 58/1 nolu hanede yaşayan Kapısız oğlu Ahmed bin Mehmed için de ..."61 senesinde tefrik olub müceddiden hane olduğu" kaydı düşülmüştür.

Hane numarası belirtilmeyen kadınlarla ilgili sadece iki veri tespit edilmiştir. Bunlardan birisi Cuma divanına bağlı Seydibıçağı köyünde yaşayan Kara İbrahim oğlu ailesinden İbrahim zevcesi Fatma Hatun ve yine Cuma divanı Cevlik Köyünde yaşayan Abdülhalim oğlu ailesinden Abdülhalim zevcesi Ayşe Hatun’dur⁵³.

4. Kişinin hane ve numarasından sonra alt tarafa, düz bir yazı ile, kişinin aile adı ve kişi adı kaydedilmiştir. Aile adları yazılırken dikkat çekici bir nokta, bazı ailelerin aile adları ile aynı olan mesleği, hala icra etmiş olmasıdır. Mesela Cevlik köyünde yaşayan Değirmenci oğlu ailesine

⁵³ BOA, ML- VRD. TMT, 3810.

mensup Ali bin Osman'ın 1844'te hala aile mesleğini devam ettirmesi ve Cuma divanında yaşayan Kıpti ve Sepetçi olarak tanımlanan Hüseyin bin Mehmed'in aynı dönemde yine sepetçilik mesleğine devam etmektedir.

5. Kişinin hane numarasının üzerine dik bir şekilde kişinin kariyeri belirtilmiştir. Meslek belirtilirken “erbab-ı ziraat”, “rençber taifesinden idüğü”, “bargirci taifesinden idüğü”, “zabtiye neferatı”, “demirci”, “karye imamı” gibi ifadeler kullanılmıştır.

6. İsmi üzerine dik bir şekilde (bazen düz bazen de biraz eğik bir şekilde) mükellefin ödeyeceği vergiler ve kuruş olarak değerleri verilmiştir. Burada ilk olarak “sene-i sabıkada vergü-yi mahsûsadan bir senede vermiş olduğu kuruş”, ikinci olarak “aşar ve rusûm olarak sene-i sabıkada bir senede vermiş olduğu” ifade edilerek, öşür alınan ürünler sıralanmıştır. Ürünlerin öşür miktarları belirlenirken hinta, şair, kabluca, çeltik ve alef kile üzerinden, keten ve duhan ise kıyye üzerinden hesaplanmıştır.

Öşür alınan ürünler genelde şu şekilde sıralanmıştır : “..... kile hinta kuruş, kile şair kuruş, ----- kile çeltük..... kuruş,kıyye duhan kuruş,kıyye ketân (keten) kuruş.”

Vergü-yi mahsusanın bazen kaydedilmediği görülmektedir. Bunun nedeni bazı kişilerin vergiden muaf olmalarıdır. Muafiyet nedeni olarak kişinin fakir olması, akli melekelerinin yerinde olmaması (mecnun), imam, hatib, muhtar ve kaza müdürlüğü gibi meslekleri icra etmesi, askerde bulunması, kişinin yeni taşınmış olması ve vergisini taşıdığı yerde vermiş olması gibi unsurlar göze çarpmaktadır.

Muafiyet nedeni ile ilgili olarak ilgili bölüme “fakirul hal olduğundan vergi tarh olunmadığı”, “Hendek kazasından sene-i merkumede geldiğinden vergü-yi seneviye vermiş olduğu”, “mecnun olduğu”, “Müdür-i kaza olduğundan vergü tarh olunmamış olduğu”, “sene-yi sabıkada divan muhtarı olduğundan vergi tarh olunmadığı”, “yetim olduğundan vergi dahi tarh olunmadığı” gibi kayıtlar düşülmüştür.

Tanzimatla beraber vergi muafiyetleri kaldırılmış olmasına rağmen bölgede yaşayan imam, hatib, muhtar ve kaza müdürünün vergiden muaf tutulması Tanzimat ilkelerinin Gümüşâbâd'da tam olarak uygulanamadığını ortaya koymaktadır.

7. Kişinin adının altına gelir getiren arazileri ve nadasa bırakılmış toprakları yazılmıştır. İlk olarak genelde kişinin ekili (mezru) arazileri yazılmıştır. Mezru arazinin 1844 yılı gerçek geliri ve 1845 yılı olası geliri ifade edildikten sonra kişiye ait nadasa bırakılmış arazi (gayri mezru arazi) varsa bunun dönümsel bazda miktarı belirtilmiştir. Nadasa bırakılan arazinin bazen ne zamana kadar nadasta kalacağı da belirtilmiştir.

Mezru araziden sonra kişiye ait diğer ekili arazilerin dönümsel olarak miktarları ve bu arazilerin 1844 ve 1845 yılı gelirleri belirtilmiştir. Bu araziler Gümüşova bölgesinde karşımıza çeltik, tütün ve keten tarlaları olarak çıkmaktadır.

Mezru araziler içerisinde dikkat çekici bir diğer nokta bölgedeki pirinç tarlaları ile ilgili olarak bazı defterlerde toplu bir bilgi de verilmesidir. Mesela Orân Divanında bulunan çeltik tarlaları için defterin başında "Divan-ı mezburun müştereken 65 dönüm miktarı çeltük tarlası olup cümleten ziraat olunmakla hasılatı zamanında beynehümalarında mikdarlarınca hisse tarh eylediklerinden müstecir olduğu çeltük tarlası namıyla şerh verildi." ifadesi kullanılmıştır.

8. Ekili topraklardan sonra kişiye ait gelir getiren diğer gayrimenkullerin yazıldığı görülmektedir. Bu gayrimenkuller genelde bölgenin üretim dalları ile paralel olarak belgelere dükkân, kahvehane dükkânı, asiya (değirmen), pirinç dingi, su hızarı vs. olarak yansımıştır. Bu gayrimenkullerin yıllık gelirleri (icareleri) genelde belirtilmekle beraber bazen belirtilmediği de görülmektedir.

9. Gayrimenkullerin arkasından genelde kişinin sahip olduğu gelir getiren veya gelir getirmesi olası olan büyük ve küçükbaş hayvanları ve bunlardan elde edilen yıllık gelirleri yazılmıştır. Bu hayvanlar belgelere sağman (süt veren) karasığır ineği, sağman manda ineği, gayrı sağman manda, gayrı sağman karasığır, erkek buzağı, dişi buzağı, karasığır tosun, manda (camus öküz, karasığır öküz, bargir, kısarak, sağman koyun, gayrı sağman koyun, dişi kuzu, erkek kuzu, sağman keçi, gayrı sağman keçi, dişi oğlak ve erkek oğlak şeklinde yansımıştır.

Sağman mandaya 40 kuruş, sağman ineğe 30 kuruş gelir kaydedilmiştir. Koyun ve keçilere ise muhtelif miktarlarda vergi kaydedildiği görülmektedir.

Kısarak, katır, eşek ve öküz gibi hayvanlara gelir kaydedilmemiştir. Hâlbuki nakil vasıtası olarak kullanılan ve gelir elde edilen katır, eşek gibi hayvanların gelirleri vergiye tabi olduğundan bazı kazalarda bunlardan vergi alınmıştır⁵⁴.

Hayvancılık içerisinde az da olsa bölgenin doğası ile paralel olarak arıcılık da yapıldığı görülmektedir. Bu çerçevede arıcılık yapılan kovanların sayısı ve yıllık hâsılası da kaydedilmiştir. Bölgede bir arı kovanının yıllık hâsılatı ise 5 kuruş olarak belirlenmiştir.

10. Temettuat verilerinin son bölümünde ise kişinin toplam yıllık geliri verilmiştir. Gelir verilirken önce "mecmuundan bir senede temettuatı" denilerek ifadenin hemen alt tarafına kişinin geliri kuruş üzerinden kaydedilmektedir. Gelir miktarı yazılırken bazen tek bir kalemde yazım yapılırken çoğunlukla iki kalem halinde yazım yapılmaktadır. İkinci kalemde genelde kişinin mesleki gelirleri, mesleği belirtilerek yazılmaktadır. Fakat bazen meslek belirtilmeyerek

⁵⁴Ahmet Akgündüz, Said Öztürk, *Darende Temettuat Defterleri I*, Somuncu Baba Araştırma ve Kültür Merkezi Yayınları, İstanbul, 2002, s. 86.

“zuhurattan bir sene de temettuati” ifadesi ile mesleki gelirin verildiği görülmektedir. Bu kalemlerin altına ise bir çizgi çekilerek hane sahibinin bütün gelirlerinin toplamı verilmiştir.

Toplam gelir yazılırken dikkat edilmesi gereken bir diğer husus hane içerisinde birden fazla gelir getiren kişi varsa bunların gelirlerinin de toplam gelir verilmeden önce ayrı bir kalem halinde verilmesidir.

Temettuat tahrirlerinde kişinin oturduğu ev, esnafın mesleğini icra ettiği dükkan, sahip olunan paralar, ev eşyaları, sınai ve ticari işletmede bulunan araç ve ticari stoklar, borç ve alacaklar kaydedilmemiştir⁵⁵. Bu nedenle gerek Gümüşova gerekse diğer kazalardaki bu tür verilerin araştırılması için mutlaka bölgeye ait kadı sicillerinin ve Başbakanlık devlet Arşivinde bulunan muhtelif dosya tasniflerinin incelenmesi gerekmektedir.

Toplam gelirlerin yazıldığı bölümde bazen kişilere gelir kaydedilmediği görülmektedir. Bu durumda gelir kaydedilmeme gerekçesi belirtilmiştir. Gerekçe olarak kişinin mecnun olması, bir başka yere taşınması (fırar etmesi), vefat etmesi, sakat olması ve bu çerçevede çalışacak gücünün olmaması, fakir olması gibi unsurlar ileri sürülmüştür.

Konu ile ilgili belgelerde “Merkumun hayvanatı olmayub sağ bileği dahi kesük olub kudreti olmayub şunun bunun ianesiyle geçinmekde olduğu”, “Merkum Der-aliyye’ye fırar bilâ-tezkire on sene mukaddem diyar-ı Der-aliyye’de iskan eylediği”, “... bundan 3 sene önce fırar edip Bursa canibine gidip iskan eylediği”, “merkum emlak ve arazi ve sairesi olmayub mecnun olub şunun bunun yanında olduğu”, “Merkum bundan mukaddem fevt olub deyni olub emlaki duyununa vefa etmeyub hanesi kapanmış”, “Merkum emlak ve arazi ve hayvanatı olmayub şunun bunun ianesiyle geçinmekde olduğu” gibi ifadeler kullanılmıştır.

11. Konu ile ilgili defterler kişilerle ilgili verileri yukarıda belirtildiği şekilde ayrıntılı bir tarzda belirttikten sonra her bölgenin divan adı altında toplam geliri verilmiştir.

Cuma divanındaki toplam gelir belirtilirken "Balada mestur bil cümle karye-i mezbur ahalisinin ve kıbtiyanların emlak ve arazi ve hayvanat ve temettuat ve sairelerini imam ve muhtar ve cümlemiz marifetleriyle ale vechil damme⁵⁶ ve sabit-i defter olunub habbe-i vahide ketm ve ihfa olunmamış olduğunu mübeyyin, işbu mahalle şerh verilüb temhir olundu " ifadesi kullanılıp toplam gelir belirtilerek defterin mühürlenmesi sağlanmıştır. Defterin sonunda Çalık oğlu Hayreddin, Bostancı oğlu Hacı Osman, karye muhtarı Hacı oğlu Hüseyin ve karye imamı Ahmed Efendinin mühür ve remizleri bulunmaktadır.

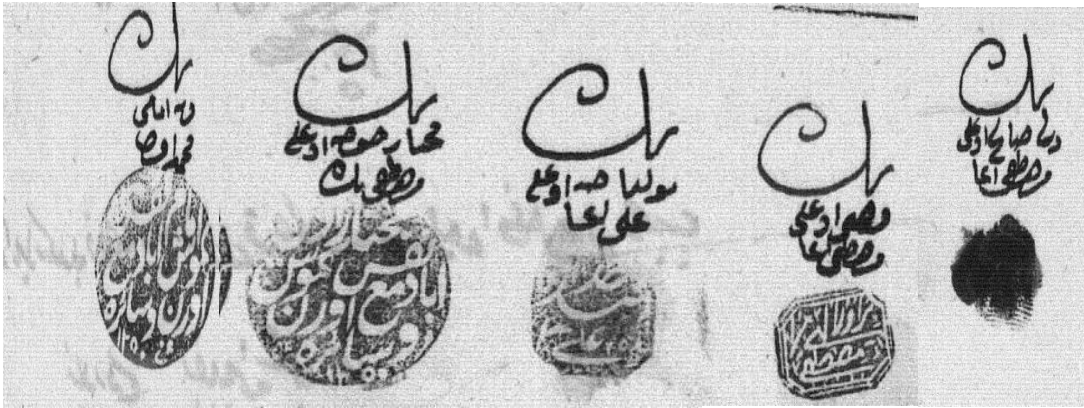
⁵⁵ Said Öztürk, “Türkiye’de Temettuat Çalışmaları”, *TALİD*, c. I, S. 1, 2003, s. 291-292.

⁵⁶ Damme bir araya getirme anlamındadır.

Resim : Çâhık oğlu Hayreddin, Bostancı oğlu Hacı Osman, karye muhtarı Hacı oğlu Hüseyin'in ve karye imamı Ahmed efendinin Mühür ve Remzleri

Ören divanındaki toplam gelir belirtilirken ise "balada mestur bilcümle karye-i mezburun emlak ve arazi ve hayvanat ve temettuat ve sairelerini imam ve muhtar ve cümlemiz marifetiyle ale vechil damme ve sabit-i defter olunub habbe-i vahide ketm ve ihfa olunmamış olduğunu mübeyyin, İşbu mahalle şerh verilüb temhir olundu". ifadesi kullanılarak bölgede görevli muhtar, imam ve diğer saygın kişilerin mühür ve remizleri ile sayım sonlandırılmıştır. Ören divanı sayımı sonlandırılırken sırayla Deli Salih oğlu Mustafa Ağa, Muslu oğlu Mustafa Ağa, Ali Ağa, Muhtar Hoca oğlu Mustafa Bey ve en sonda Karye İmamı Mehmed efendinin mühür ve remizleri bulunmaktadır.

Resim : Deli Salih oğlu Mustafa Ağa, Mustafa Ağa, Ali Ağa, Muhtar Hoca oğlu Mustafa Bey ve Karye İmamı Mehmed efendinin mühür ve remizleri

g) Nüfus Defterleri

Osmanlı dönemi nüfus defterleri sosyal ve kültürel tarihimizi aydınlatmaya yarayacak birçok veriyi barındırmaktadır. Nitekim gerek araştırma konusu yaptığımız Gümüştâbâd nüfus

defterleri gerekse de çalışılan diğer defterler⁵⁷ ilgili bölgede yaşayan ailelerin lakapları, aile fertlerinin isimleri, meslekleri, göçler ve nakiller, bölgede görev yapan imam, muhtar, kaza müdürü gibi kişiler, halkın fiziksel özellikleri ve tıp tarihimiz açısından son derece önemli olan bölgedeki özürülüler hakkında istatistikler elde edebileceğimiz önemli kaynaklardır.

Gümüşâbâd kazasına ait 3 adet farklı nüfus defteri tespit edilmiştir. Bu defterlerin özellikleri aşağıda belirtilmiştir.

1-NFS. d 00710 koduyla tasnif edilmiş defter

Bu defter 17*49,5 ebadında 39 sayfadan ibarettir. Defterin kapağında “liva-i Kocaili defter-i kaza-i Gümüşâbâd” ifadesi yer almaktadır. Defterin sayıma esas ilk sayfasında “Hüdavendigâr sancağının havi olduğu kazalardan marifet-i daiyanemle tahrir olunan Gümüşâbâd kazasında olan yerlü ehl-i islam defteridirki zikr beyan olunur” ifadesi verilerek “21 N sene 46” (5 Mart 1831) tarihi verilmiştir.

2-NFS. d 00711 koduyla tasnif edilmiş defter

Bu defter 19,5*54 ebadında olup 36 sayfadan ibarettir. Defterin kapağında “defter-i nüfus der kaza-i Gümüşâbâd tabi-i livai-i Bolu” ifadesi yer almaktadır. Defterin ilk sayfasında “kaza-i Gümüşâbâd” ibaresi yer almaktadır. Sayımın kaydedilmeye başladığı ikinci sayfa ise kaza-i Gümüşâbâd tabi-i livai-i Bolu” ifadesi ile başlayarak Kışla köyünden sayımı başlatmaktadır. Bu defterin hangi tarihe ait olduğuna dair herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

Bu defterin tarihi ile ilgili olarak her iki defterde de kaydı bulunan ve bölge yönetimini uhdesine almış olan Hacı Abdurrahmanzade ailesinden Ahmed Ağa bin Mehmed Ağa ve ailesinin yaşları dikkate alındığında bir tahminde bulunulabilecektir. 1831 tarihli nüfus sayımında 38 yaşında olan Gümüşâbâd Voyvodası Hacı Abdurrahmanzade Ahmed Ağa bin Mehmed Ağa, 00711 nolu sayımda 42 yaşında gösterilmiştir. Ahmed Ağa'nın oğlu Ali 00710 nolu sayımda 4 yaşında iken 00711 nolu sayımda 14 yaşında, tüyleri yeni çıkmaya başlamış (şabb-ı emred) bir delikanlı olarak tanımlanmıştır. Bu çerçevede 00711 nolu defterin tarihi 1835 veya 1841 olarak gözükmektedir. Osmanlı devletinde ikinci nüfus sayımı 1844 yılında yapıldığına göre Ahmed ağa ve oğlunun yaşları biraz küçük gösterilmiş olarak gözükmektedir.

3- NFS. d 00712 koduyla tasnif edilmiş Defter

Bu defter 19,5*55 ebadında olup 14 sayfadan ibarettir. Defterin kapağında “Bolu eyaleti dâhilinde kâin Kocaili sancağı defter nazırı idaresinde bulunan Gümüşâbâd kazasının İslam

⁵⁷ Dündar Alıkcı, *Sürmene Nüfus Defteri (Sürmene-Araklı-Köprübaşı) (1834)*, Alioğlu Yayınevi, İstanbul, 2013./Ayhan Yüksel, *Tirebolu Kazası Nüfus Defteri Tirebolu, Espiye, Yağlıdere, Güce Nüfus Kayıtları (1835-1847)*, Arı Sanat Yayınevi, İstanbul, 2013 gibi.

defteridir” ifadesi yer almaktadır.” Bu defterde de sayıma ait ilk bilgiler ikinci sayfadan itibaren Kışla köyü ile başlatılmıştır. Sayfanın girişinde “Kocaili sancağı kazalarından Gümüşâbâd kazasında kâin ehl-i İşlam’ın makrabını mübeyyin tahrir defterinin suretidir” ifadesi yer almaktadır. Bu defterde de herhangi bir tarih bulunmamaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

A) GÜMÜŞÂBÂD'IN FİZİKİ DURUMU ve OSMANLI DEVLETİ AÇISINDAN ÖNEMİ

Gümüşova bölgesi kısmen şunda olduğu gibi geçmişte de ormanlarla kaplı önemli bir konuma sahiptir. Bölgede Hucac Bey, Yongalık, Saridere, Dededüzü Mertpınar ve Kaşlık Bıçkı vs. yerlerde mîrî ormanlar bulunmaktadır⁵⁸. Bölgede ilgili dönemde ne tür ağaçların bulunduğu konusunda kesin bir veri elde edilememiştir. Ancak şunda bölgede meşe, gürgen, kayın, kestane, ihlamur, kavak gibi ağaçların bulunması ve bunlar içinde özellikle meşe ve gürgenin yaygın olması⁵⁹ geçmişte de özellikle bu iki ağaç türünün yaygın olduğuna dair bir izlenim uyandırmaktadır.

a) Gümüşâbâd'ın Osmanlı Sefer Organizasyonlarındaki Rolü

1-Zahire ve Asker Geçiş Noktası Gümüşâbâd

Sakarya ve Bolu illerine komşu olan Gümüşova, tarihte müstakil bir şehir olmasına rağmen zamanla sınırları küçülmüş ve nihayet bugün Düzce'nin bir ilçesi haline gelmiştir. Bölgenin bazı istisna dönemler dışında Osmanlı döneminde müstakil bir şehir olarak addedilmesinde İstanbul ile Anadolu arasındaki zahire ve asker geçişi gibi hususlarda önemli geçiş noktalarından birisi olması önemli rol oynamıştır. Nitekim Osmanlı dönemi Anadolu kentlerinin birbirlerine genelde kara ticaret yollarıyla bağlı oldukları⁶⁰ ve bu yollardan olan Bağdat Caddesi'nin hem Düzce'nin⁶¹ hem de Gümüşova'nın büyümesinde etkili olduğu görülmektedir. Yine bölge, Karadeniz bölgesi ile İstanbul arasındaki önemli geçiş noktalarından birisidir. Mesela 1250 yılında, Trabzon sancağı kazalarından Der-saadet'e gönderilen asakir-i mansure-yi muhammediye askerlerinin konakladığı yerlerden birisidir (7 Şaban 1250)⁶².

⁵⁸ *Müstakil Bolu Vilâyeti Sâlnâmesi 1334*, s. 267.

⁵⁹ http://www.gumusova.gov.tr/sayfa_goster.asp?id= (Erişim tarihi: 11. 12. 2013)

⁶⁰ Suraiya Faroqhi, *Osmanlıda Kentler ve Kentliler*, s. 59.

⁶¹ Enver Konukçu, "Bolu ve Fatihleri", *Bolu'da Halk Kültürü ve Köroğlu Uluslar arası Sempozyumu*, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Basımevi, Bolu, 1997, s. 3.

⁶² BOA, HAT, 1266/49027-J-00001/ BOA, HAT, 1266/49027-J-00002.

1.1. Eğridere Derbendi

Derbend kelimesi Farsça geçit anlamındaki “der” ve tutmak anlamındaki “bend” kelimesinden meydana gelmiştir. Derbend kelimesi anlamında didebân, belen, derek, madîk gibi kelimelerde kullanılmıştır. Osmanlı devletinde yolların ve seyahat emniyetinin sağlanması için bir nevi küçük kale şeklinde tesis edilmiş karakollara derbend adı verilmiştir. Yol ve ticaret emniyetinin sağlanması için yapılan bu tesisler genellikle yolların kavşak noktasına ve merkezi bir durum arzeden yerlere inşa edilmiştir⁶³.

Derbenciler buldukları yerlerin güvenliğini sağlamakla beraber ihtiyaç duyulduğunda yolculara delil veya rehber olarak da hizmet etmişlerdir⁶⁴.

Derbendçi seçiminde çok titiz davranılmış, bölge kadı ve naibinden başka bölge ileri gelenlerinin de derbendci olacaklar hakkında olumlu şahadette bulunmaları istenmiştir. Tanzimat döneminde eşitlik prensibine dayalı bir vergi nizamı getirildiği için derbendler kademeli olarak kaldırılmaya başlamıştır. Bu çerçevede derbendci ahaliye vergi konarak derbendcilik statüleri sona erdirilmiş ve derbend hizmetleri ile masraflarının devlet tarafından karşılanması prensibi kabul edilmiştir. Derbenciler yerine ise büyükşehirlerde polisler, taşra bölgelerde ise jandarma birlikleri kurularak güvenlik sağlanmaya çalışılmıştır⁶⁵.

Gümüshâbâd kazası sınırları içerisinde Eğridere denen bölgede bir adet derbend kurulduğu anlaşılmaktadır. Eğridere, Düzce-Hendek arasında, eski Bağdat Yolu üzerinde aynı ismi taşıyan dereciklerin meydana getirdiği bölge olup, İstanbul-İzmit-Sapanca-Akyazı bağlantılı Hendek yolu üzerindedir. Ayanlar devrinde önem kazanmış olan bölge⁶⁶ İstanbul’dan Kastamonu’ya giden yol üzerinde önemli bir geçiş noktasıdır⁶⁷. Yaz günleri Anadolu’nun sol kolu mevaridat ve muhaberati” da bu yoldan taşınmaktadır⁶⁸. Pek çok zavallının mezarı olan bu geçidi zararsız geçmek pek az yolcuya nasip olmuş bu nedenle de derbente hisarlar yapılarak güvenlik

⁶³ Yusuf Halaçoğlu, *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, s. 155-161.

⁶⁴ Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğunda Derbend Teşkilatı*, Genişletilmiş İkinci Baskı, Eren Yayıncılık, İstanbul, 1990, s. 40.

⁶⁵ Yusuf Halaçoğlu, *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, s. 155-161.

⁶⁶ Enver Konukçu, “Sakarya Kaleleri”, *Sakarya İli Tarihi*, c. I, Sakarya Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları Sakarya İli Tarihini Araştırma Projesi, Sakarya, 2005, s. 91.

⁶⁷ Enver Konukçu, “Sakarya Kaleleri”, s. 91./ Midhat Kemal Bey, *Ayanlar Devrinde Bolu*, haz. Hamdi Birgören, Bolu Belediyesi Bolu Araştırmaları Merkezi, Bolu, 2008, s. 46.

⁶⁸ Kaynakta şu ifadeler geçmektedir. O vadinin bugün işlenerek açılmış yeşil tarlalarla müzeyyen olan yamaçları korkunç ormanlarla örtülü olup, sık çalılıklar derenin “muzlim inhinalarında dolanıp giden hayvan yolunun kenarlarına” kadar iniyordu. Yaz günleri Anadolu’nun sol kolu mevaridât ve muhaberâtını” taşıyan bu yolu temin etmek lazım geliyordu. Midhat Kemal Bey, *Ayanlar Devrinde Bolu*, s. 46.

sağlanmaya çalışılmıştır⁶⁹. Nitekim bu yerin bir geçiş noktası olması nedeniyle bölgede zaman zaman eşkiyalık ve yol kesme olayları gerçekleşmiştir. Bu nedenle ilgili merciler bölgede tespit edilen üç yere derbent yapılması için harekete geçmiştir. Bu çerçevede derbentlerin ahşaptan inşa edilmesi, derbent görevlilerinin “koyu küfelâya” bağlanması (güçlü kefiller istenmesi) ve derbentlere 10’ar adet sekban neferi ile başlarına 1’er adet bölükbaşı tayin edilmesine burada görev yapacak sekbanların maaşlarının ve derbentlere yapılacak yıllık maktu harcın da, kazaların hânelerine göre vergi yükümlülüklerine (tekâliflerine) eklenmesine karar verilmiştir. Derbentlerin birini Hendek kazası, birini Gümüşâbâd, bir diğeri ise Düzce ve Üskübü kazaları birlikte subvansedeceklerdir. Bu çerçevede Saray’a arz da bulunulmuştur (29 B 1226/19 Ağustos 1811)⁷⁰. Derbentlerin yapılması için, gerekli resmi işlemler yapılmasına rağmen derbent yapımının 1826 yılına kadar tam olarak gerçekleşemediği anlaşılmaktadır. Nihayet 1826’da Hüsrev Paşa Bolu’da eski huzuru temin ettikten sonra, Hendek-Düzce arasında Eğridere yolunda meydana gelen soygunları önlemek için⁷¹ bölgeye üç adet⁷² küçük ve taştan hisarlar yaptırmıştır. Geçitlere hakim noktada inşa edilen bu karakollara bir bölükbaşı ile onar asker yerleştirilmiştir⁷³. Hendek, Gümüşâbâd, Üskübü, Düzce Pazarı ve Dodurga halkları burada meydana gelecek olaylardan sorumlu tutulmuştur⁷⁴. “Gasb-i emval ve katli-nüfus misüllü hâlât vukûa gelirse” cezalandırılacakları (tecziye) kendilerine ifade edilmiştir⁷⁵. Bu derbentlerin menzil masrafları ve diğer gereklerini karşılamak şartı ile de halk her türlü tekâliften muaf tutulmuştur⁷⁶.

1.2. Gümüşâbâd Menzili

Anadolu ve Rumeli’de ulaştırma, haberleşme ve iâşe işlerini kolaylaştırmak ve mümkün kılmak üzere bir ana yol ile bunlara bağlı tali yollar yapılmış ve ana yollar birer isimle adlandırılmıştır. Ana yollar; Rumeli sağ kol, Rumeli orta kol, Rumeli sol kol, Anadolu sağ kol,

Sivas-Malatya-Diyarbakır istikametinden meydana gelen ve Anadolu sol kolu olarak adlandırılan ana yol üzerinde⁷⁷ Gümüşâbâd bölgesi de yer almaktadır.

⁶⁹ Enver Konukçu, “Sakarya Kaleleri”, s. 91./ Midhat Kemal Bey, *Ayanlar Devrinde Bolu*, s. 46.

⁷⁰ BOA, Cevdet Askeriye (C. AS.), 3071/65.

⁷¹ Enver Konukçu, “Düzce Tarihi (İlk Devirlerden Cumhuriyete)”, *Türkiye İmar Turizm ve Sanayi Mecmuası*, Yıl: 8, c. 18, Sayı: 212-133, Nadir Basımevi, İstanbul, Aralık 1984, s.18.

⁷² Midhat Kemal Bey, *Ayanlar Devrinde Bolu*, s. 46.

⁷³ Midhat Kemal Bey, *Ayanlar Devrinde Bolu*, s. 46./ Enver Konukçu, “Düzce Tarihi (İlk Devirlerden Cumhuriyete)”, s.18.

⁷⁴ Midhat Kemal Bey, *Ayanlar Devrinde Bolu*, s. 47./ Enver Konukçu, “Düzce Tarihi (İlk Devirlerden Cumhuriyete)”, s.18.

⁷⁵ Midhat Kemal Bey, *Ayanlar Devrinde Bolu*, s. 47.

⁷⁶ Midhat Kemal Bey, *Ayanlar Devrinde Bolu*, s. 47./ Enver Konukçu, “Düzce Tarihi (İlk Devirlerden Cumhuriyete)”, s.18.

⁷⁷ *Osmanlı İmparatorluğunda Kollar, Ulak ve İaşe Menzilleri*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1966, s. 1.

Gümüşâbâd’da menzilin tam olarak ne zaman yapıldığı tespit edilememiştir. Ancak 18. yüzyıla ait bazı kayıtlar bölgede bir menzilhanenin varlığını ortaya koymaktadır. İlgili kayda göre 1743 yılında İran’a yapılan seferde Mansure askerlerinin tayinatı için menzillere, kazalardan ikmal maddeleri taşınmıştır. İlgili kayda göre Gümüşova menziline de Beypazarı, Göynük ve Karahisar-ı Nallu kazalarından ikmal maddeleri taşınmıştır. Belgeye, mesafe 4,5 saat olarak yansımıştır. Kazalardan taşınan ikmal maddeleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir⁷⁸.

Tablo : 1743’te İran’a Yapılan Seferde Mansure Askerlerinin Tayinatı İçin Gümüşova Menziline Bazı Kazalardan Gönderilen İkmal Maddesi

Gönderilen Malzemeler	Birimi	Miktarı
Şair (Arpa)	kile	8000
Dakik (un)	kile	1100
Dakik-i has	kile	100
Hatab (odun)	araba	300
Saman	kantar	2000
Giyah (ot)	araba	150

Gümüşâbâd menziline daha sonra işlevini yitirdiği anlaşılmaktadır. Nitekim 1830 yılına ait bir kayıta Düzce ve Hendek’te devlete ait müstakil menziller bulunduğu halde Gümüşâbâd kazasında devlet tarafından tahsis edilmiş bir menzil bulunmadığı ifade edilmektedir. İlgili belgeye göre bazı görevlilerin Düzce menziline bırakarak yol güzergâhları olmadığı ve bölgede herhangi bir menzilhaneye bulunmadığı halde Gümüşâbâd kazasına gidip bölge halkından menzil beygiri vs. talep etmelerinin halkı zor duruma soktuğu ifade edilerek, bu konuda da gerekli tedbirlerin alınması için yazışmalar yapıldığı görülmektedir (24 Z 1245/16 Haziran 1830)⁷⁹.

2- Gümüşâbâd’ın Seferlerde Osmanlı Ordusuna Zahire Desteği Vermesi

Gümüşâbâd kazası ve kazaya bağlı Efteni köyü ahalisi marifet-i şer ile “sefer-i hümayun nusret makrun lazimesiçün” oluşturulan “asakir-i muvakkadine” zahire (arpa vs.) temin edilen kazalardan birisidir. 1213 yılında toplanacak zahirenin yarısının Gümüşâbâd, diğer yarısının Efteni’den toplandığı anlaşılmaktadır. Zahire toplanmasına bölge kadılığı tarafından bir ilam hazırlanarak, bölge halkının fakir olduğu dile getirilip, muaf edilmeleri istenmişse de bu talep saray tarafından reddedilmiştir. Bu çerçevede bölgeye tatar ağası vasıtasıyla bir buyruldu gönderilerek bölge halkından zahire talep edilmiştir. Bölge halkı gönderilen buyrulduya itaat ederek zahire edasını yerine getirmişse de akabinde, Gümüşâbâd ve Efteni’nin aynı kaza olduklarını bununla beraber gönderilen ferman ve mevkufat defteri gereğince bölgeden toplanacak

⁷⁸ *Osmanlı İmparatorluğunda Kollar, Ulak ve İaşe Menzilleri*, s. 20.

⁷⁹ BOA, Cevdet Nafia (C..NF.), 12/585.

zahirenin yarısının Gümüşâbâd ahalisinden, diğer yarısının ise Efteni köyünden toplandığını ve kendilerinin bir başka sancaktan olduklarını (biz sancağ-ı ahirdeniz bahanesiyle...) bu çerçevede kendilerinden zahire temin edilmesinin yanlışlığını dile getirmişlerdir. Konunun nihai bir karara bağlanması için saraya arz yapılmıştır (20 Z 1213).⁸⁰

3-Osmanlı Gemilerinin Kereste ve Odun İhtiyacının Karşılanması

Osmanlı devletinin gemi yapımında kullandığı kerestelerin bir kısmı Düzce kazasında Bataklı Ormanı, Kebir Dumanlık, Ardin Dağı, Mudurnu, Abant, Gümüşova ve Bolu'daki dağlarda bulunan ormanlardan temin edilmiştir. Adı geçen bu bölgeler eskiden beri Tersane-yi Amire'ye tahsis edilmiştir. Bu ormanlardan başka bölgede Tersane-i Amire'ye bağlı olmayan başka ormanlar da bulunmasına rağmen, zaman zaman yetkililerle halk ormanlardan ağaç kesimi konusunda karşı karşıya gelmiştir. Nitekim bölge halkından bazı kişilerin zaman zaman, kendilerine kesim izni verilen alanlara kanaat etmeyerek, Tersane-yi Amire'ye hasredilmiş ormanlardan kereste kestikleri anlaşılmaktadır⁸¹. Bu nedenle yetkililerce, Bolu sancağındaki Tersane-i Amire'ye bağlı dağlardan kereste kesmeye cesaret gösterenlerin ortaya çıkarılması ve yasak kereste kesiminin önlenmesi için büyük bir çalışma başlatılmış ve Tersane-i Amire'ye bağlı ormanlar ile ilgili bir defter hazırlanarak, konu İstanbul'da Bahriye meclisinde mercek altına alınmıştır⁸².

Yasak kereste kesimi 1846'da yollanan bir fermana da konu olmuştur. İlgili fermana Bolu Sancağı'ndaki dağların civarında bulunan kasaba ve köy halkından bazılarının, izinsiz olarak kereste kestikleri ve tersane için kereste kalmadığına değinilmiş, bu tip hareketleri sergileyenlerin cezalandırılacağı ifade edilmiştir. Fermana göre keresteler Düzce kazasında Bataklı Ormanı, Kebir Dumanlık, Efteni Dağı ile Mudurnu, Elmacık, Abant ve Gümüşova'dan kesilmeyecek, bunların dışında Sancağa bağlı olan diğer yerlerde de izinli olarak kesilebilecektir⁸³.

Tersane-yi Amire'ye ait ormanların korunması 1847 yılında da gündeme gelmiştir. Nitekim 1847 yılı şubat ayında Bolu sancağında adı geçen ormanlardan "bir dal kereste kat'ına (kesilmesine) ruhsat verilmemesi" ve bu konuda ilgili görevlilerin gereken hassasiyeti göstermesi konusunda emir çıkarılmıştır⁸⁴.

Gümüşâbâd'dan gemi yapımı için kereste gönderilmesine dair tespit edebildiğimiz ilk kayıt 21 Haziran 1847 tarihli dir. İlgili belgeye göre Başmimar Süleyman Bey, yapılacak olan iki büyük

⁸⁰ BOA, C..AS., 400/16534.

⁸¹ Yücel Özkaya, "XIX. Yüzyılda Bolu'nun Durumuna Genel Bir Bakış", *Prof. Dr. Şerafettin Turan Armağanı*, Kültür Basım ve Yayım, Elazığ, 1996, s. 218-219.

⁸² Yücel Özkaya, "XIX. Yüzyılda Bolu'nun Durumuna Genel Bir Bakış", s. 218.

⁸³ Yücel Özkaya, "XIX. Yüzyılda Bolu'nun İdari ve Ekonomik Durumuna Genel Bir Bakış", *Bolu'da Halk Kültürü ve Köroğlu Uluslararası Sempozyumu*, ss. 7-12, Bolu, 1998, s. 10-11.

⁸⁴ Yücel Özkaya, "XIX. Yüzyılda Bolu'nun Durumuna Genel Bir Bakış", s. 218-219.

vapur-ı hümayun için gerekli kerestenin Mudurnu, Düzce, Üskübü ve Gümüşâbâd dağlarındaki ormanlarda bulunduğunu ifade etmiştir. Kesimin yapılması için buradaki görevlilere ferman yollanmıştır⁸⁵.

3.1. Kerestelerin Başkent İstanbul'a Nakli

Gümüşova bölgesinin başkent İstanbul ve Anadolu arasındaki önemli bir kavşak noktasında bulunması bölgenin önemini daha da artırmıştır. Mutasarıf İsmail Kemal Bey'in asayiş ve yol politikasındaki başarıları, bölgenin 19. yüzyılda daha da gelişmesine neden olmuştur. Nitekim İstanbul'un en önemli ihtiyaçlarından olan kereste önceleri önemli ölçüde Akçakoca'dan deniz yolu ile gönderilmekle beraber, 19. yüzyılda tren ulaşımının gelişmesiyle beraber trenle de gönderilmeye başlamıştır. Bu çerçevede orman ürünlerinin Kışla, Nuhviran, Hendek ve Adapazarı'na öküz arabaları ile nakledildiği buradan da kolayca tren yoluyla İstanbul'a gönderildiği görülmektedir⁸⁶.

1844 yılında Gümüşova'da kereste nakliyatı ile uğraşan dört aile tespit edilmiştir. Bu aileler Cuma divanı merkezi ve bu divana bağlı Seydibucağı köyünde ikamet etmektedir. Bu ailelerin her birinin kereste sektöründen yıllık 350'şer kuruş geliri bulunmaktadır.

Kereste nakliyatçıları dışında Cuma divanında bargircilik mesleği yapan iki aile daha tespit edilmiştir. Bu ailelerden birisi Cuma divanı merkezinde diğeri ise bu divana bağlı Efteni köyünde ikamet etmektedir. Bargircilik yapan bu iki ailenin bölgedeki her türlü ulaşım ve taşıma işini bu arada kereste nakliyatını da gerçekleştirdikleri tahmin edilmektedir.

Tablo : Gümüşova'da Kereste Nakliyatı İle Uğraşan Aileler (1844)

Hane	Yerleşim Yeri	Lakap	Adı	Mesleki geliri /krş	Açıklama	Diğer geliri/krş	Toplam geliri/krş
7,1	Cuma Divanı	Müezzin oğlu	Mehmed bin Mehmed	350		430	780
8,1	Cuma Divanı	Mehmed oğlu	Abdurrahim bin Mehmed	350		640	990
8,1	Cuma Divanına bağlı Seydibucağı köyü	Numân oğlu	Ahmed bin Numan ve kardeşi Ali	350+250	kereste naklinden geliri+ kardeşi Alinin 1 yılda temettuatı	823	1423
3,1	Cuma Divanına bağlı Seydibucağı Köyü	Çağlı oğlu	Halil bin Ahmed ve oğlu Mustafa	350+200	kereste naklinden geliri+ oğlu Mustafanın 1 yılda temettuatı	615	1165

⁸⁵ Yücel Özkaya, "XIX. Yüzyılda Bolu'nun Durumuna Genel Bir Bakış", s. 219.

⁸⁶ Enver Konukçu, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Düzce'nin Ticaret Hayatı", *Türkiye İmar Turizm ve Sanayi Mecmuası*, Yıl: 8, c. 18, Sayı: 212-133, Nadir Basımevi, İstanbul, Aralık 1984, s. 24.

Tablo : Gümüşova'da Ulaşım Sektörü İle Uğraşan Diğer Gruplar/Bargirciler (1844)

Hane	Yerleşim Yeri	Lakap	Adı	Mesleki geliri/krş	Diğer geliri /krş	Toplam geliri/krş
13,1	Cuma Divanı	Çıtak oğlu	Şakir bin Mustafa	300	536	836
7,1	Cuma Divanına bağlı Efteni Köyü	Kara Osman oğlu	Mehmed bin Halil ve bibisi oğlu Mehmed bin Mustafa	400	238,5	638,5

İKİNCİ BÖLÜM

GÜMÜŞÂBÂD'IN İDARİ DURUMU

A) GÜMÜŞÂBÂD'IN OSMANLI İDARESİNE GİRİŞİ

7. yüzyılın ortalarından itibaren Anadolu Müslüman akınlarının başlıca hedefi olmuştur. Bu akınlar neticesinde Güney ve Doğu Anadolu İslam hâkimiyetine geçmiş hatta İstanbul'a kadar birbirini takip eden akınlar yapılmıştır. 10. Yüzyılın ikinci yarısında karşı harekete geçen Bizans imparatorluğu, İslam dünyasının parçalanmasından faydalanarak hudut şehirlerinde yeniden hâkimiyet kurmuşsa da Bizans'ın bu üstünlüğü fazla uzun ömürlü olmamıştır. Bu sefer de doğudan gelen yeni bir güç, yani Türkler Anadolu'nun tarihinde yeni bir çığır açmışlardır. Nitekim daha Büyük Selçuklu Devleti kurulmadan önce Çağrı Bey kumanadasındaki Oğuzlar, 1018 yılında Doğu Anadolu'ya bir keşif seferi yapmışlardır. Bu öncü sefer daha sonra artarak Anadolu'nun tamamen fethine kadar, devam etmiştir⁸⁷.

Selçuklu Devleti ortaya çıktığında, Düzce ve etrafında bulunan yerler Doğu Roma İmparatorluğuna tabi olarak bulunmaktadır. Selçuklular Anadolu'yu fethettikleri zaman Düzce ve havalisi Müslüman Türklerin eline geçmişse de bölgeyi Selçukluların son zamanlarında Rumlar tekrar topraklarına katmıştır⁸⁸. Daha sonra ise 14. yüzyıl ortalarına kadar, Bolu ve kazalarında, Umuroğulları hanedanı etkili olmuştur. Nitekim Osmanlılar tarafından son verilineye kadar, Safranbolu'dan itibaren Gerede, Mudurnu, Bolu ve bugünkü Düzce yöreleri 1300'lü yılların başlarında Çobanoğullarına bağlı olarak Umur bey ve diğer bazı beyler tarafından idare edilmiştir⁸⁹.

Sultan Osman'ın saltanatının son yıllarında ise, oğlu Orhan'ın maiyetinde bulunan komutanlardan Konur Alp tarafından Düzce ovası ve havalisi, Hicrî 717 (1317/1318) tarihinde Müslüman Türkler tarafından hâkimiyet altına alınmıştır. Bu topraklar Osmanlı hükümrânlığına geçtiği sırada Düzce diye bir kasaba bulunmamaktadır. Bu fetihlerden sonra Purusyan Kasabası, Üskübü (Eskibağ, Eskiba) adını almış, Düzce Ovası ise Konur Alp'in gösterdiği kahramanlığa istinaden “Konrâpâ”, “Konrapa” ve “Konur Alp İli” olarak adlandırılmıştır⁹⁰. Bu sırada ilk ilçe

⁸⁷ Hakkı Dursun Yıldız, “Anadolu'nun Türkleşmesi”, *Doğu Anadolunun (Sosyal, Kültürel ve İktisadi) Meseleleri Simpozyumu Tebliğleri, 13-15 Mayıs 1985*, Gazi Üniversitesi Matbaası, Tunceli, 1985, s. 39-40.

⁸⁸ *Müstakil Bolu Vilayeti Sâlnâmesi 1334*, s. 261.

⁸⁹ Bolu ile ilgili vakıf kayıtlarına göre analiz yapılmıştır. Cevdet Yakupoğlu, *Kuzeybatı Anadolu'nun Sosyo-Ekonomik Tarihi (Kastamonu-Sinop-Çankırı-Bolu) XIII-XV. Yüzyıllar*, Gazi Kitabevi, 1. Baskı, Ankara, 2009, s. 40. /Yakuboğlu 1330'lu yılların sonuna kadar bu toprakların bu beylikler tarafından idare edildiğini ileri sürmektedir.

⁹⁰ *Müstakil Bolu Vilayeti Sâlnâmesi 1334*, s. 261.

merkezi olarak da Gümüşâbâd kurulmuştur⁹¹. Konurapa (Konrapa) adı 19. yüzyıla kadar Düzce ovasına isim olmuştur⁹².

Sultan Dördüncü Murad zamanında bütün Osmanlı toprakları üzerinde yapılan tahrir sırasında Düzce ve havalisi ile Gümüşâbâd (Gümüşova) kazası, Konrapa ve Üskübü nahiyeleri adıyla Defterhâne-yi Hakani'de bulunan kayıtlara geçirilmiştir⁹³.

Resim : Cumayeri Dokuzdeğirmen Köyünde Bulunan 600 Yaşındaki Bir Ulu çınar⁹⁴

⁹¹ Sonraki ilçe merkezi ise Üskübü olacaktır. Güniz Akıncı Kesim, *Düzce Kenti Açık ve Yeşil Alan Sorunları ve Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Üzerinde Bir Araştırma*, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Yayınları:5, Düzce, 1996, s. 12-13.

⁹² Enver Konukçu, "Bolu ve Fatihleri", s. 2.

⁹³ *Müstakil Bolu Vilayeti Sâlnâmesi 1334*, s. 261.

⁹⁴ Ulu çınarın yaşı 600, çapı 3,6 metre, boyu 20 metre, çevresi ise 11,30 metre olarak tespit edilmiştir.

Resim : Cumayeri Dokuzdeğirmen Köyünde Bulunan 600 Yaşındaki Anıt Ağaç

Resim : Sultaniye Köyü Camisi Avlusunda Bulunan Tarihi Kalıntılar 1

Resim : Sultaniye Köyü Camisi Avlusunda Bulunan Tarihi Kalıntılar 2

B) AYANLAR DÖNEMİNDE GÜMÜŞÂBÂD

Ayan Arapça'da “göz” anlamına gelen “ayn” kelimesinin çoğulu olup eşraf, vücut ve erkân kelimeleriyle eşanlamlı olarak kullanılmıştır. Özellikle de halkın nazarında soy sop ve itibarca sivrilmiş kişiler için kullanılmış bir ifadedir⁹⁵. Ayanlık klasik Osmanlı müesseselerinin devamlı şekilde ve gittikçe zayıflaması karşısında devletin ihtiyaçları muvacehesinde ortaya çıkmıştır. Mesela Anadolu'nun karışık bir hal alması, mali sıkıntılar, devletin acz içerisine düşmesi, Osmanlı örgütlerinin zayıflaması Anadolu'da ayanlığın ortaya çıkmasında önemli etkenler olarak gözükmemektedir⁹⁶. Bu çerçevede ayan, kaza ve köylerde bulunan ileri gelenlerin yanında, bunların başı olan ve resmi görevi halkla, hükümet arasında aracılık olan, asker, zahire toplanması, vergi dağıtımı ve toplanması ile diğer bazı görevlerin yapılmasında, ileri gelen diğer kişilerin kendisine yardımı ile bunları yerine getiren, bu işler karşılığında ayanlık ücreti adı altında bir ücret alan kişidir⁹⁷. Hükümetle ayan arasındaki ilişkiyi sağlamaları nedeniyle vilayetlere bir ferman gönderildiği zaman fermanla bu kişiler “ayân-ı vilayet” diye ayrıca ifade edilmişlerdir⁹⁸.

Ayanlığın Osmanlı toplumunda ne zaman başladığı hususunda bilim adamları arasında kısmi ayrılıklar bulunmasına rağmen, ayanlığın 17. yüzyılın sonlarında, son 20 veya 25 yıl

⁹⁵ Özcan Mert, “Ayan”, *DİA*, c. 4, ss. 195-198, İstanbul, 1991, s. 195.

⁹⁶ Yücel Özkaya, *Osmanlı İmparatorluğunda Ayanlık Doçentlik Tezi*, A.Ü. DTCF Yayını, 1. Baskı, Ankara, 1977, s. 113-115.

⁹⁷ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, “Ayân”, *İ.A.*, c. 2, 5. Baskı, Eskişehir Anadolu Üniv. Güzel Sanatlar Fak., 1997, s. 41-42./ Yücel Özkaya, *Osmanlı İmparatorluğunda Ayanlık Doçentlik Tezi*, s. 271.

⁹⁸ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. IV, TTK Basımevi, Ankara, 1978, s. 436.

içerisinde kurulduğu kabul edilmektedir⁹⁹. Bunlar 18. ve 19. yüzyılın bir bölümünde Osmanlı imparatorluğunda önemli işlevler üstlenmişlerdir. Kanunnamelerde bahisleri geçmemekle beraber devlet, ayanların halkı temsil sıfatına daima riayet etmiştir. Nitekim 18. yüzyılın ilk çeyreğinde Osmanlı toplumu içinde ayanlık iyice yerine oturmuş ve hükümetçe de benimsenmiştir¹⁰⁰. Hükümetçe resmen kabul edilmesi 1726 yılında olmuştur.¹⁰¹ Ayanlık 18. yüzyılın ikinci yarısında ülkenin her yerinde görülmekte ise de, 1785 yılında ayanlık lafzı kaldırılmış ve yerine şehir kethüdalığı konulmuştur¹⁰². Bununla beraber ayanlığın daha sonraki yıllarda da devam ettiği anlaşılmaktadır. Nitekim Tanzimatın ilanından sonra ayan, yalnız meclislerde değil, idarenin aşağı kademelerinde de hakim olmaya devam etmiştir¹⁰³.

Ayanlık müessesesinin Gümüşâbâd kazasında da etkili olduğu anlaşılmaktadır.

Yücel Özkaya tarafından Bolu bölgesinde ayanlar ile ilgili yapılan bir araştırmada konu ile ilgili en eski vesikanın 1702 Temmuz tarihli olduğu tespit edilmiştir. İlgili vesikada Üskübü kazası ayanı Topçu oğlu Mehmed Ağa'nın¹⁰⁴ Gümüşâbâd'a bağlı Eğridere bölgesinde de etkili olduğu belirtilmiştir.

19. yüzyılın ilk yarısında Bolu'da ayanlığın devam ettiği hatta 1839 Tanzimat Fermanı'nın ilanında ve sonrasında bazı yerlerde bir süre daha mevcudiyetini koruduğu görülmektedir¹⁰⁵. Nitekim 1250 yılına ait bir belgeden bölgede bu tarihte hala ayanların etkili olduğu anlaşılmaktadır (7 Şaban 1250/ 9 Aralık 1834)¹⁰⁶.

C) VOYVODALAR DEVRİNDE GÜMÜŞÂBÂD

Voyvoda Slavca bir kelime olup, ağa, reis gibi muhtelif anlamlara gelmektedir. Voyvodalık, Osmanlılarda 17. yüzyılda başlamıştır. Eyalet valileri ve sancak mutasarrıfları uhdelerinde bulunan eyalet ve sancaklarda bulunan kazalara, daireleri gediklerinden veya halkın isteğiyle yerlilerin ileri gelenlerinden birini voyvoda tayin etmişlerdir. Voyvodalığın Osmanlı taşrasında yaygın bir uygulama haline gelmesi ve bu bağlamda voyvodaların görev alanlarının

⁹⁹ Özcan Mert, "Osmanlı Devleti Tarihinde Ayanlık Dönemi", *Osmanlı Ansiklopedisi*, c. 6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s. 175./ Yücel Özkaya, *Osmanlı İmparatorluğunda Ayanlık Doçentlik Tezi*, s. 303.

¹⁰⁰ Yücel Özkaya, *a.g.e.*, s. 271, 305.

¹⁰¹ Yücel Özkaya, *a.g.e.*, s. 113-115.

¹⁰² Yücel Özkaya, *a.g.e.*, s. 303, 305.

¹⁰³ Halil İnalçık, "Tanzimatın Uygulanması ve Sosyal Tepkileri", *Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, Hazırlayan Halil İnalçık ve Mehmet Seyitdanlıoğlu, Phoenix Yayınevi, Eylül 2006, s. 137.

¹⁰⁴ Yücel Özkaya, *a.g.e.*, s. 116. Eğridere'nin bu tarihte Bolu sancağına değil Bursa sancağına bağlı olduğu anlaşılmaktadır.

¹⁰⁵ Yücel Özkaya, "XIX. Yüzyılda Bolu'nun Durumuna Genel Bir Bakış", s. 213.

¹⁰⁶ BOA, HAT, 1266/49027-J-00001/ BOA, HAT, 1266/49027-J-00002.

gittikçe genişlemesiyle, voyvodalara taşradaki beledi, güvenlik, askeri ve daha birçok hizmetler verilmiştir¹⁰⁷. Nitekim onlara tımar ve zeamet sisteminin geçerli olduğu yerlerde “mukataat ve havas” kısmının gelirlerini toplayarak tahsil memurluğu¹⁰⁸, taşradaki eşkiyalık hareketlerinin bastırılması, güvenliği sağlayan zabıt ve askerlerin işlerinin sağlanması¹⁰⁹ ve bazı yerlerde kaza kaymakamlığı¹¹⁰ gibi birçok görev tahsis edilmiştir.

1831 yılında Gümüşâbâd kazası voyvodası olarak Kışla köyünde 1 nolu hanede ikamet eden, Hacı Abdurrahmanzade ailesinden Ahmed Ağa ibni Mehmed Ağa'nın adı geçmektedir. Ahmed Ağa bu sırada 38 yaşındadır. Orta boylu ve kumral bıyıklıdır. Ahmed Ağa'nın üç tane küçük çocuğu bulunmaktadır. Bunlardan iki tanesi 4 yaşındadır. Ahmed Ağa'nın eşi ile ilgili bilgiler kaynağa yansımadiğı için bu konuda herhangi bir bulgu tespit edilememiştir (21 N 46 /5 Mart 1831)¹¹¹.

Hacı Abdurrahmanzade ailesi halen Gümüşova merkezinde yaşamaya devam etmektedir. Aile mensupları halk arasında Hacı Abdurrahman'ın torunlarından Hasan adına izafeten “Hasanlar sülalesi” olarak da bilinmektedir. Aile mensupları soyadı yasasıyla beraber “Aslanaydın” soyadını almıştır.

1831 yılına ait nüfus defterlerinde beş aile “tabi-i kaza-i voyvoda” olarak kaydedilmiştir. Bu kişiler muhtemelen kaza voyvodası Hacı Abdurrahmanzade Ahmed Ağa'ya bağlı olarak onun emrinde çalışan kişilerdir.

Tablo : Gümüşâbâd Voyvodası Ahmed Ağa'nın Akrabaları ve Fiziksel Özellikleri (1831)¹¹²

Akrabaları	Yaşı	Fiziki Özelliği	
		Boyu	Sakalı
Küçük oğlu Ali	4		
Karındaşı oğlu Abdurrahman	12		
Karındaşı Hüseyin Ağa	40	orta boylu	kumral sakallı
Küçük oğlu mehmed	10		
diğer küçük oğlu Ahmed	4		

¹⁰⁷ Kemal Kaya, “Tanzimat'tan Önce Belediye Hizmetleri ve Voyvodalar”, *A.Ü. DTCF, Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, c. 26, S. 41, 2007, s. 104.

¹⁰⁸ Mehmet Zeki Pakalın, “Voyvoda”, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, c. III, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1983, s. 598.

¹⁰⁹ Kemal Kaya, “19. Yüzyılda Anadolu'da İç Güvenlik Sorunları ve Voyvodalar”, *OTAM*, S. 19, 2006, s. 254.

¹¹⁰ Mehmet Zeki Pakalın, “Voyvoda”, s. 598.

¹¹¹ BOA, Nüfus Defteri (NFS. d.) 00710.

¹¹² BOA, NFS. d. 00710.

**Tablo : Gümüşâbâd Voyvodası Ahmed Ağa'ya
Tabi olarak Çalışan Kişiler ve Özellikleri (1831)¹¹³**

Yerleşim Yeri	Sıra No	Aile Adı	Mesleği	Adı	Yaşı	Boyu	Sakalı	Bıyığı
Kışla Köyü	24	Kadioğlu	Sahib-i ziraat	Mustafa bin Yusuf	39	orta boylu	kara sakallı	yok
Kışla Köyü	26	Menü (Manu) oğlu	Sahib-i ziraat	Ali bin Ahmed	39	orta boylu	kumral sakallı	yok
Kışla Köyü	27	Osmancık oğlu	Amele	Hüseyin bin Hasan	50	orta boylu	kır sakallı	yok
Kışla Köyü	43	Kapusuzoğlu	yok	Mehmed bin Feyzullah	40	orta boylu	kumral sakallı	yok
Kışla Köyü	45	Yamak oğlu	yok	Yusuf bin Mehmed	31	uzun boylu	kumral sakallı	yok

D) TANZİMAT DÖNEMİNDE GÜMÜŞÂBÂD

Gümüşâbâd, XVI. yüzyıl Osmanlı idari taksimatında müstakil bir kaza veya nahiye ismi olarak geçmemektedir. Nitekim ilgili dönemde gerek Bolu gerekse Kastamonu sancakları incelendiğinde Gümüşâbâd nahiyesi adı bulunmamaktadır. Aynı dönemde Bolu sancağına bağlı Konrapa nahiyesinin bulunması¹¹⁴ Gümüşâbâd bölgesinin Konrapa'ya bağlı küçük bir yerleşim yeri olduğunu akla getirmektedir.

18. yüzyıla ait Anadolu kazaskerlik defterlerinde Gümüşâbâd kaza durumundadır. İlgili kayıttaki kaç akÇâlıkolduğu ve derecesi belirtilmemiştir¹¹⁵.

Kazanın 1831 yılında Hüdavendigâr sancağına bağlı bir kaza¹¹⁶, 1250 yılında ise yine kaza statüsünde fakat Kocaeli sancağına bağlı olduğu anlaşılmaktadır (7 Şaban 1250)¹¹⁷.

1258 yılına ait bir vakıf kaydından bölgenin bu tarihte kaza statüsünü devam ettirdiği anlaşılmaktadır¹¹⁸.

Tanzimat döneminde merkeze bağlı eyaletlerin sayısında değişiklikler yapılarak yenileri oluşturulmuş, bu çerçevede Kastamonu ve Viranşehir sancakları Ankara eyaletinden; Kocaeli ve Bolu sancakları ise Hüdavendigâr eyaletinden alınarak Bolu eyaleti oluşturulmuştur¹¹⁹. Bu bağlamda Gümüşâbâd 1260 (1844) yılında bir süre “Bolu eyaleti dahilinde kain Kocaeli sancağı..”

¹¹³ BOA, NFS. d. 00710.

¹¹⁴ Tuncer Baykara, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I Anadolu'nun İdari Taksimatı*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1988, s. 185-186.

¹¹⁵ Tuncer Baykara, *a.g.e.*, s. 220.

¹¹⁶ Enver Ziya Karal, *Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı 1831*, II. Baskı, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara, 1997, s. 14.

¹¹⁷ BOA, HAT, 1266/49027-J-00001/ BOA, HAT, 1266/49027-J-00002.

¹¹⁸ Bakınız 24 Ş 1258 tarihli vesika. BOA, Evkaf Nezareti Başkitabet (EV. BKB), 122/82.

¹¹⁹ Musa Çadırcı, “Tanzimatın Uygulanması ve Karşılaşılan Güçlükler”, *Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, Hazırlayan Halil İnalcık ve Mehmet Seyitdanlıoğlu, Phoenix Yayınevi, Eylül 2006, s. 153.

na bağı bir kaza¹²⁰ iken aynı tarihte bir müddet ise Bolu sancağına bağı bir kaza¹²¹ statüsü kazanmıştır.

1856-1857 yıllarında (1273 yılı: 1 Eylül 1856-20 Ağustos 1857) Gümüşova, Kastamonu eyaletine bağı Bolu livasının 19 kazasından birisi olarak gözükmetedir. Kaza bu sırada; Gümüş meâ Efteni” olarak isimlendirilmiştir¹²².

Gümüşâbâd’ın bir ara divana dönüştürüldüğü anlaşılmaktadır. Nitekim 1311 tarihli bir belgeden bölgenin “Gümüşâbâd divanı” adı altında küçük bir birime dönüştürüldüğü ve Kışla köyünün de bu divana bağı bir yer olduğı görülmektedir (20 Muharrrem 1311)¹²³.

Gümüşâbâd’ın Osmanlı genelinde uygulandığı gibi 1871’den sonra bir nahiyeye dönüştürüldüğü anlaşılmaktadır. Nitekim Osmanlı devleti 1871’den sonra köyle kaza arasına bir birim olarak nahiyeleri kurmuş¹²⁴ ve buralara birer müdür tayin etmiştir.

Tablo : Muhtelif Tarihlerde Gümüşova’ya Bağı Olan Köyler ve Mevkileri

Köyün Bulunduğı Mevki	Köyün Adı
Elmacık’da	Dağ Köyü ¹²⁵
Elmacık’da	Hacı İsmail Köyü ¹²⁶
Elmacık’da	Saidiye Mahallesi ¹²⁷
Elmacık’da	Lütfiye köyü ¹²⁸
Yongalık Köyüne tabi	Elmacık Bışmâfbey köyü ¹²⁹
Yongalık’da	Yeniköy Karyesi ¹³⁰
Gümüşâbâd’da	Muhacir İbrahim Ağa Köyü ¹³¹
Gümüşâbâd Cevrik dıvânı ¹³² Gümüşâbâd dıvânı ¹³³	Cuma köyü ¹³⁴

¹²⁰ 3810 nolu defterin giriş kısmında “Bolu eyaleti dahilinde kain Kocaeli sancağı kazalarından Gümüşabad kazası...” ifadesi yer almaktadır. BOA, ML- VRD. TMT, 3810.

¹²¹ 3811 nolu defterin giriş kısmında ise “Bolu sancağı kazalarından Gümüşabad kazası ...” ifadesi yer almaktadır. BOA, ML- VRD. TMT, 3811.

¹²² Tuncer Baykara, *a.g.e.*, s. 245.

¹²³ DKS 1149, Nu: 158.

¹²⁴ Musa Çadırcı, “ Türkiye’de Muhtarlık Kurumunun Tarihi Gelişimi”, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, c. 2, S. 3, Türkiye ve Ortadoğı Amme İdaresi Enstitüsü, Yerel Yönetimler Araştırma ve Eğitim Merkezi, Mayıs 1993, s. 4.

¹²⁵ Bakınız 2 Cemaziyelevvel 1317 tarihli vesika. DKS 1160, Belge No: 237.

¹²⁶ Bakınız 2 Cemaziyelevvel 1317 tarihli vesika. DKS 1160, Belge No: 237.

¹²⁷ Bakınız 4 Rebiülahir 1306 tarihli vesika. DKS 1143, s. 29.

¹²⁸ Bakınız 1302 tarihli vesika. DKS 1141, Nu: 99.

¹²⁹ DKS 1149, s. 96, Nu: 112.

¹³⁰ DKS 1160, Nu: 266./ Bakınız 4 Rebiülahir 1306 tarihli vesika. DKS 1143, s.29./Bir başka belgede Yeniköy’ün sadece Gümüşabad’da olduğı belirtilmiştir. Bakınız 15 Muharrem 1303 tarihli vesika. DKS 1141, Nu: 123.

¹³¹ Bakınız 29 Şaban 1311 tarihli vesika. DKS 1149, s. 74, Belge No: 23./ Bakınız 25 C. Ahir 1308 tarihli vesika. DKS 1145, s. 89, Nu: 350.

Köyün Bulunduğu Mevki	Köyün Adı
Cevrik divanı	Seyyidbucağı köyü ¹³⁵
Gümüşâbâd'da Kışla Divanı	Orân Köyü ¹³⁶
Gümüşâbâd'da	Kışla köyü ¹³⁷
Gümüşâbâd'da	Nuhören (Nühren) köyü ¹³⁸
Gümüşâbâd'da	Yongalık Köyü ¹³⁹
Gümüşâbâd'da	Selamlar Köyü ¹⁴⁰
Gümüşâbâd'da	Karaçörtlen Köyü ¹⁴¹
Gümüşâbâd'da	Sırtpınarı Köyü (Sırtköyü) ¹⁴²
Gümüşâbâd'da	Yukarıkî (Yukarıkıy) Karyesi ¹⁴³
Gümüşâbâd Nahiyesi	Yakabaşı Karyesi ¹⁴⁴
Gümüşâbâd divanı	Yakabaşı Köyü ¹⁴⁵
Gümüşâbâd'da	Sûbe ? Kıbtî köyü ¹⁴⁶
Gümüşâbâd'da	Bıçkı köyü ¹⁴⁷
Gümüşâbâd'da	Basandı köyü ¹⁴⁸
Gümüşâbâd merkezinde	Basandıbaşı Köyü ¹⁴⁹
Gümüşâbâd'da	Gökber köyü ¹⁵⁰
Gümüşâbâd'da Cuma Divanı	Seyyidbucağı köyü ¹⁵¹
Gümüşâbâd'da Cuma divanı	Cevlik Köyü ¹⁵²

¹³² DKS 1155, s. 81-82, Nu: 165.

¹³³ DKS 1145, s. 42, Nu: 160.

¹³⁴ DKS 1155, s. 81-82, Nu: 165.

¹³⁵ Bakınız 5 Safer 1315 tarihli vesika. DKS 1155, s. 65, Nu: 98.

¹³⁶ Bakınız 8 Cemaziyelahir 1306 tarihli vesika. DKS 1143, s. 34./ Bakınız 25 Cemaziyelevvel 1304 tarihli vesika. DKS 1141, Nu: 374.

¹³⁷ Bakınız 3 Cemaziyelevvel 1304 tarihli vesika. DKS 1141, Nu: 332.

¹³⁸ DKS 1149, Nu: 118, 120.

¹³⁹ DKS 1149, s. 96, Nu: 112.

¹⁴⁰ DKS 1149, Nu: 46./ DKS 1160, s. 63, Nu: 186.

¹⁴¹ DKS 1161, s. 52, Nu: 65.

¹⁴² DKS 1143, s. 28.

¹⁴³ DKS 1155, s. 71, Nu: 121.

¹⁴⁴ Bakınız 25 Şaban 1302 tarihli vesika. DKS 1141, Belge No: 47.

¹⁴⁵ Bakınız 15 Rebiülahir 1307 tarihli vesika. DKS 1145, s. 48, Nu: 188.

¹⁴⁶ Bakınız 27 Cemaziyelahir 1304 tarihli vesika. DKS 1141, Nu: 433.

¹⁴⁷ Bakınız 12 Cemaziyelevvel 1303 tarihli vesika. DKS 1141, Nu: 259.

¹⁴⁸ Bakınız 13 Ramazan 1304 tarihli vesika. DKS 1141, Nu: 530.

¹⁴⁹ Bakınız 25 Şaban 1303 tarihli vesika. DKS 1141, s. 44, Nu: 53.

¹⁵⁰ Bakınız 23 Receb 1304 tarihli vesika. DKS 1141, Nu: 493.

¹⁵¹ Bakınız 23 Zilkade 1302 tarihli vesika. DKS 1141, Nu: 73./ Bakınız 2 Cemaziyelahir 1303 tarihli vesika. DKS 1141, Nu: 284.

Köyün Bulunduğu Mevki	Köyün Adı
Gümüşâbâd'da Cuma divanı	Ortaköyü ¹⁵³
Gümüşâbâd'da	Hacı Bâtâ Bey köyü ¹⁵⁴

Tablo : Gümüşova'da Bulunan Köylerin Eski ve Yeni Adları İle Köy Bölümleri¹⁵⁵

Köyün Adı	Köyün Eski Adı	Köy Kısımlarının Adı
Adaköy		
Akçayır		Şabatbey
Ardıçdibi		yukarımahalle
Avlıyan		Kireçkuyusu
Beylice	Hacıbatbey	Çukur, Ayazdağı, Hacimbey
Çaybükü	Basatlı	
Çevrik		Cumayanı, Ortamahalle
Dededüzü		Kadioğlu
Dokuzdeğirmen	Dokuzköy	Subaşı
Dereköy		
Elmacık		Pışmaf
Eskibiçki	Bıçkıatik	Tepsek
Hacıkadirler		Duraklar, Kuyucular
Halilbey		
Hamascık		Türkevleri, Deredibi
Harmankaya		Avut, Dere, Eynesil,
İğdir		Karakilise, Çamlıpınar
Kahveyanı		
Kıyı		aşağımahalle
Ordulukaradere		
Ören		Yukarıören
Övezbeli		Kersendüzü, Düzmen, Kaşaltı,
Pazarcık		Kıran
Selamlar		
Sırtpınar		Acılık, Ören
Soğuksu		
Sultaniye		
Taşlık		
Yıldıztepe	Sadiye	
Yeşilyayla	Hücabey	
Yeniyaka	Muhaciryaka	
Yakabaşı		
Yongalık		
Yukarıavlıyan		

¹⁵² Bakınız 24 Zilhicce 1303 tarihli vesika. DKS 1141, Nu: 165./ Bakınız 15 Şevval 1302 tarihli vesika. DKS 1141, s. 25, Nu: 158.

¹⁵³ Bakınız 10 Şaban 1304 tarihli vesika. DKS 1141, Nu: 522.

¹⁵⁴ Bakınız 7 Şevval 1304 tarihli vesika. DKS 1141, s. 46, Nu: 79.

¹⁵⁵ Tabloda 1960 ve 1965 yıllarında Gümüşova'ya bağlı olan köyler dikkate alınmıştır. *Bolu İl Yıllığı 1967*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1968, s. 69-70.

a) Gümüşâbâd Kaza Müdürlüğü

Klasik Osmanlı düzeninde kaza “idari-adli” bir birim iken 16. yüzyılın sonlarından itibaren kadının ya da naibin bulunduğu ve mahkeme kurulan kasabalar kaza olarak adlandırılmıştır. 17. ve 18. yüzyıllar boyunca kaza yalnız idari birim olarak teşkilatta yerini almış Tanzimatla beraber ise yeniden resmen idari birim olma niteliğine kavuşmuştur. 1842 yılı başlarında Meclis-i Vala’da alınan karar gereğince eyalet ve sancak yönetimi yeniden düzenlenmiş ve Tanzimat’ın uygulandığı yerlerde eyaletler sancaklara, sancaklar da kazalara bölünmüştür. Kazadan sonraki en küçük idari birim ise yine köyler olmuştur. Köylerin yönetimi muhtarlara, kazalarınki kaza müdürlerine, sancak yönetimi ise kaymakama verilmiştir. Eyaletler ise olageldiği şekilde valilerce idare edilecektir. Burada üzerinde durulması gereken en önemli nokta mülki idarede ilk defa “kazanın idari bir birim olarak taşra yönetiminde yerini almasıdır. Kaza müdürleri bölgenin ileri gelenlerinin görüşleri doğrultusunda seçilecek, ancak hükümetin onayı alındıktan sonra görevlerine başlayacaklardır. Vali ve kaymakamların müdür seçimlerine müdahalesi prensip olarak belirlenmişse de anlaşmazlıklar çıktığında yine merkezin onayıyla valiler de müdür seçebileceklerdir. 1864 yılında yeni bir vilayet nizamnamesi daha hazırlanmış ve ülke vilayet, sancak, kaza ve köy olarak birimlere ayrılmıştır. Bu nizamnamede dikkat edilecek husus ise sancak yönetiminin kaymakam yerine mutasarrıfa, kazaların kaymakam unvanlı bir kişiye, vilayet yönetiminin ise valilere bırakılmasıdır. Kaza kaymakamları yine hükümet tarafından atanmış, mutasarrıf da kaymakamın birinci derecede amiri olmuştur¹⁵⁶.

Gümüşova’da Osmanlı döneminde kaza müdürlüğünün nerede bulunduğu dair herhangi bir veri tespit edilememiştir. Ancak bölgede yapılan araştırmada hükümet konağının çok önceden Gümüşova’nın şuan ki Merkez mahallesinde bulunduğu, 1950’lerde ise şuan emniyetin de içinde bulunduğu binaya taşındığı tespit edilmiştir.

1- Nüfus Defterlerine Göre Gümüşâbâd Kaza Yönetimi

Tarihleri belli olmayan 00711 ve 00712 nolu nüfus defterlerinde Gümüşâbâda kaza müdürleri olarak 1831 yılında bölgede voyvoda olarak görev yapan Hacı Abdurrahmanzade ailesinden Ahmed Ağa bin Mehmed Ağa’nın adı geçmektedir. Ahmed Ağa Kışla köyünün 3/4 nolu hanesinde ikamet etmektedir. Ahmed Ağa voyvodalık sırasında 38 yaşında, orta boylu, kumral bıyıklı olarak tanımlanmışken, tarihlendirilmeyen iki nüfus defterinde 42 yaşında, orta boylu ve kara sakallı olarak tanımlanmıştır. Ahmed Ağa’nın yaşı problemlili gözükmektedir. Nitekim Osmanlı devleti ikinci nüfus sayımını 1844 yılında yaptığına göre Ahmed Ağa’nın yaşının en az 51 olması gerekir.

¹⁵⁶ Musa Çadırcı, “Tanzimat Döneminde Osmanlı Ülke Yönetimi (1839-1876)”, *IX. Türk Tarih Kongresi Kongreye Sunulan Bildiriler (Ankara, 21-25 Eylül 1981)*, c. 2, TTK, Ankara, 1988, s. 1155-1156, 1160.

**Tablo : Kaza Müdürü Ahmed Ağanın Ailesi
(00711 ve 00712 Nolu Nüfus Defterlerine Göre)**

Ailesi	Yaşları
oğlu Ali (şabb-ı emred)	14
Diğer oğlu sağır Mehmed	2
Diğer oğlu sağır Ömer	1

2- 1840 Yılında Gümüşâbâd Kaza Yönetimi

Tanzimatın ilanından sonra, uygulanması konusunda sorun olup olmadığı ile ilgili olarak bir teftiş heyeti oluşturulmuş ve bu amaçla kazalarda denetim yapılmıştır. Teftiş heyeti uğradığı kazaların her birinde bir iki gün kalmış ve merkez kazaya bağlı kazaların muhassıl vekilini, naibini ve halktan bazı kimseleri çağırarak burada Tanzimat Fermanını okuyarak bazı açıklamalar yapmıştır. Sorulmak suretiyle, yetkililerden ve halktan sorunlar hakkında bilgi alınmıştır. İçerisinde Gümüşova kazasının da bulunduğu birçok kaza, Çerkeş Mehmed Efendi tarafından teftiş edilmiştir. Çerkeş Mehmed Efendi'nin İstanbul'dan ayrıldıktan sonra nereleri teftiş ettiği, Meclis-i Vala-yı Ahkâm-ı Adliye'ye gönderdiği raporlardan (jurnal) anlaşılmaktadır. Buna göre hem muhassıllık merkezi olan kazalar, hem de merkezlere bağlı olup teftiş edilen kazaları izleyen bir güzergâh belirlenmiştir¹⁵⁷.

Tanzimat ilan edildikten sonra 1840 yılında Gümüşâbâd kazası ve köylerinin yönetimi şu şekilde belirlenmiştir:

Tablo : Kaza Meclisi Yönetimi (1840)¹⁵⁸

Muhassıl Vekili	Yerlisinden Ahmed Ağa
Naib	Yerlisinden İbrahim Edhem Efendi
Zabtiye Memuru	Mehmed Emin Ağa
Aza	Mehmed Efendi
Aza	Halil Efendi

Tablo : Gümüşovaya Bağlı Köylerin Yönetimi (1840)¹⁵⁹

Kışla Köyü	
Muhtar-ı Evvel	Ali Ağa
Muhtar-ı Sani	Süleyman Ağa
Ahaliden	Musa Ağa
İmam	Hafız Mehmed Efendi
Cum'a Köyü	
İmam	Ahmed Efendi
Muhtar-ı Evvel	Raşid Ağa
Ahaliden	Halil Ağa

¹⁵⁷ Coşkun Çakır, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Maliyesi*, Küre Yayınları, Birinci Basım, İstanbul, 2001, s. 109-112.

¹⁵⁸ Coşkun Çakır, *a.g.e.*, s. 262.

¹⁵⁹ Coşkun Çakır, *a.g.e.*, s. 262.

Sarıgazi Karyesi	
Muhtar-ı Evvel	Mehmed Ağa
Muhtar-ı Sani	Ali Ağa
Ahaliden	Mehmed Ali Ağa

3- 1844 Yılında Gümüşâbâd Kaza Yönetimi

1842 yılı başlarında Meclis-i Vala'da alınan karar gereğince eyalet ve sancak yönetimi yeniden düzenlenmiş ve Tanzimat'ın uygulandığı yerlerde eyaletler sancaklara, sancaklar da kazalara bölünmüştür. Bu çerçevede kazalara birer kaza müdürü tayin edilmiştir¹⁶⁰.

1844 yılında Gümüşova kaza müdürü olarak Ahmed Bey'in adı geçmektedir. Müdür kazaya bağlı Kışla divanında 3/1 nolu hanede ikamet etmektedir.

Tanzimatla beraber vergi muafiyetleri kaldırılmış olmasına rağmen Ahmed beyin kaza müdürü olması nedeniyle vergü-yi mahsusadan muaf tutulduğu görülmektedir. Nitekim konu ile ilgili kayıtlarda Ahmed beye "Müdür-i kaza olduğundan vergü tarh olunmamış olduğu" ifade edilmiştir. Gümüşova'da kaza müdürüne görevi nedeniyle vergi tarh edilmemesine rağmen bazı kazalarda bunun tam aksi şekilde vergi tarh edildiği görülmektedir. Mesela aynı dönem Akçakoca kazasında kaza müdürüne vergü-yi mahsusa tarh edildiği halde öşür vergisi tarh edilmemiş¹⁶¹, Üskübü kazasında ise kaza müdürü hem vergü-yi mahsusa hem de öşür vergisi ödemiştir¹⁶².

Ahmed bey vergü-yi mahsusa ödememesine rağmen, öşür vergisi olarak 24 kuruş hinta (buğday), 12 kuruş şair (arpa), 15 kuruş duhan (tütün) ve 25 kuruş çeltik öşrü ödemiştir.

Ahmed Bey ekili arazileri nedeniyle ödediği vergiler yanında 42 kuruş da aded-i ağnam vergisi ödemiştir.

Ahmed Beyin 1844 yılında buğday ve arpa ekili olan 20 dönüm arazisi bulunmaktadır. Bu araziden 1844 yılında 324 kuruş yıllık gelir elde etmiştir. Ahmed beyin 1845 yılında ise 35 dönüm arazi ekeceği ve buradan 1224 kuruş gelir elde edeceği kayıt altına alınmıştır.

Ahmed beyin kendisinin işlettiği bu mezru araziler dışında üç farklı kişiden "icare" ile aldığı tarladan alacakları da bulunmaktadır. Bunların birincisinin 512 kuruş geliri olup köyden Ali Ağa'dan 68 kuruş icare ile almış, ikincisinin 126 kuruş geliri olup yine köyden Düver oğlu'ndan 15 kuruş icare ile almış, diğer tarlanın ise 306 kuruş geliri olup Hendek'ten Bireli oğlu Deli Mehmed'den 34 kuruş icare ile almıştır.

Ahmed Beyin 55 dönüm de nadasa bırakılmış (gayri mezru) arazisi bulunmaktadır. Nadas arazilerin ne zaman ekileceğine dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

¹⁶⁰ Musa Çadırcı, "Tanzimat Döneminde Osmanlı Ülke Yönetimi (1839-1876)", s. 1155-1156, 1160.

¹⁶¹ Zeynel Özlü, *XVIII. ve XIX. Yüzyıllarda Karadeniz'de Bir Kıyı Kenti Akçakoca*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2008 s. 36-38.

¹⁶² Zeynel Özlü, *Batı Karadeniz'de Antik Bir Osmanlı Kenti Prusias Ad Hypium Üskübü (Konuralp)*, İtalik Yayınları, İstanbul, 2009, s. 34-35.

Ahmed bey buğday ve arpa dışında çeltik, tütün ve keten tarlalarına da sahiptir. 1,5 dönümlük çeltik tarlasından 1844 yılında 225 kuruş elde etmiştir. 1 dönümlük tütün tarlasından ise 1844'te 99 kuruş gelir elde edilmiş, 1845 yılında ise 135 kuruş gelir elde edilebileceği kayıt altına alınmıştır. Müdürün 2 dönüm keten tarlasından ise 1844 yılında gelir elde edemediği ancak 1845 yılında 90 kuruş gelir elde edebileceği belirtilmiştir.

Ahmed bey tarla işletmecisi yanında 50 adet meyve ağacına sahiptir. Bu ağaçlardan yılda 250 kuruş gelir elde edildiği anlaşılmaktadır.

Ahmed Bey tarla işletmeciliği yanında hayvancılıkla da uğraşmıştır. Nitekim Ahmed beye ait ahırlarda 3 adet sağman manda inek, 2 adet sağman karasığır, 4 düve malak, 3 erkek malak, 1 erkek buzağı, 1 dişi buzağı, 4'er adet de manda ve karasığır öküzü beslediği tespit edilmiştir.

3 sağman manda ineğinden yılda 120 kuruş, 2 sağman karasığırdan ise 60 kuruş gelir elde edilmiştir. 4 düve malak için ancak 1263 yılında gelir elde edilebileceği belirtilmiştir.

Ahmed bey büyükbaş hayvancılık yanında küçükbaş hayvan yetiştiriciliği ile de uğraşmıştır. Nitekim yıllık geliri 160 kuruş olan 40 adet sağman koyun, yıllık geliri 30 kuruş olan 10 adet gayri sağman koyun, 10 adet dişi kuzu, 5 adet ise erkek kuzu sahibidir. Ahmed bey bu koyunlar yanında yıllık geliri 40 kuruş olan 10 adet sağman keçi, yıllık geliri 15 kuruş olan 5 adet gayri sağman keçi, 4 dişi oğlak ve 5 erkek oğlağın da sahibidir.

Ahmed beyin Gümüşova'da bulunan bazı dükkanların da sahibi olduğu görülmektedir. Nitekim yılda 600 kuruş geliri olan yol (tarik) kenarında 1 kıta hane, 1 kıta kahve ve 1 kıta ekmek fırınına (etmek firunu) sahiptir.

Ahmed beyin yıllık 120 kuruş hisseli 1 kıta sal değirmeni de bulunmaktadır.

Ahmed bey, biri Gümüşova'da diğeri Gümüşova dışında Düzce kazasında Efteni divanında 2 kıta su hızarının da sahibidir. Efteni'de bulunan su hızarının geliri belirtilmemiş, Gümüşova'da bulunan su hızarının ise 2/5 hissesi kendisine ait olup, bundan yıllık 50 kuruş gelir elde edilmektedir.

Ahmed bey bölgenin doğal üretimi ile paralel olarak yıllık geliri 60 kuruş olan 1 kıta pirinç dingingine de sahiptir.

Bu çerçevede Ahmed beyin toplam 2164 kuruş gelire sahip olduğu görülmektedir.

Kaza müdürü ile ilgili bu kayıtlarda müdürün, müdürlük görevi nedeniyle ne kadar maaş aldığı belirtilmemesi ilginçtir. Maaşın belirtilmemesi iki ihtimali akla getirmektedir. Bunlardan birisi temettuat tahrirlerini yapan görevlilerin ihmali veya büyük ihtimalle kaza müdürünün vergiden (vergü-yi mahsusa) muaf tutulması nedeniyle kendisine maaş tahsis edilmemiş olmasıdır.

Ahmed beyden sonra bölgede kimin kaza veya daha sonra nahiye müdürlüğü yaptığı tespit edilememiştir.

b) Gümüşâbâd Nahiye Müdürlüğü

1- Osmanlı Dönemi

Nahiye kavramı Osmanlı idari ıstılahı içerisinde çok değişik manalarda kullanılmıştır. Aynı özelliklere sahip köylerden müteşekkil idari bir bölgeye denildiği gibi cihet, yön, taraf, bölge, vilayet, divan ve cemaat anlamlarında da kullanılmıştır. Tek bir idari ünite olarak daimi ve sınırlandırılmış bir bölgeyi ifade ettiği gibi tek bir divan veya bölükten oluşan bir naiplik bölgesine de delalet etmiş olabileceği belirtilmiştir. Nahiye aynı zamanda coğrafi özelliklerin belirlediği belirli bir bölgeyi ifade etmek, idari bir terim olarak da belli köy ve mezralar grubunu anlatmak için kullanılmıştır. Tanzimattan sonra Osmanlı idari yapısında önemli değişiklikler olmuřtur¹⁶³. Bu çerçevede nahiye 1871'den sonra köyle kaza arasına bir birim olarak nahiyeler kurulmuř¹⁶⁴, Gümüşâbâd kazası da nahiyeye dönüştürülmüştür.

Gümüşâbâd nahiye olarak idare edildiğinde Düzce kazasına baęlanmıřtır¹⁶⁵.

1280 tarihli bir belgeden Gümüşâbâd'ın bu sırada kaza statüsünün devam ettiği anlaşılmaktadır. İlgili belgede Gümüşâbâd kazasına bağlı nahiyelerden Efteni nahiyesinin adı geçmektedir (7 Eylül 1280)¹⁶⁶. 1283-1287 (1866-1870-1871) tarihleri arasında Gümüşâbâd bölgesindeki vakıfların bedelât ve tahmîsât miktarlarını gösteren defterde ise Gümüşâbâd'ın artık nahiyeye dönüştürülmüş olduğu anlařılmaktadır¹⁶⁷.

1309 yılında Gümüşâbâd nahiyesinin mal ve emlak işleriyle, Düzce kazası mal müdürü Ağob Efendi veled-i Artin, emlak katibi 'Akır? Efendi veled-i Artin ilgilenmiştir (24 B 1309)¹⁶⁸. Bu sırada kaza mal muavini olarak ise Kazım Efendi ibni Dursun'un adı geçmektedir (6 B 1309)¹⁶⁹.

2-Cumhuriyet Dönemi

Gümüşovanın nahiyelik durumu Cumhuriyet döneminde de devam etmiştir. Nitekim 1930'a ait bir belgede Bolu vilayetinin Düzce kazası dahilinde bulunan dört köyde nahiye kurulduğu belirtilmektedir. Bunlar Kaynaşlı adıyla isimlendirilmek üzere Kaynaşlı, Gümüşova adıyla tanımlanmak üzere Selamlar, Gölyaka adıyla adlandırılmak üzere İmamlar ve Gündoğdu

¹⁶³ Mehmet Ali Ünal, "Osmanlı Devletinde Merkezi Otorite ve Taşra Teşkilatı", *Osmanlı*, 6, Yeni Türkiye Yayını, Ankara, 1999, s. 121.

¹⁶⁴ Musa Çadırcı, "Türkiye'de Muhtarlık Kurumunun Tarihi Gelişimi", s. 4.

¹⁶⁵ DKS 1146, Belge No: 255./DKS 1146, Belge No: 256./DKS 1146, Belge No: 274.

¹⁶⁶ BOA, *Evkaş-ı Hümayun Nezareti Evrakı (EV..MKT)*, 264/24, Vesika 1-3.

¹⁶⁷ İlgili belgede Gümüşâbâd Nahiyesi Beyciler Vakfı'ndan bahsedilmektedir. BOA, *Evkaş Defteri (EV..d.)*, 20298, Varak 7.

¹⁶⁸ DKS 1146, Belge No: 255./DKS 1146, Belge No: 256./DKS 1146, Belge No: 274.

¹⁶⁹ Yakabaşı köyünde bir hayvan için yapılan işlem için bakınız. DKS 1146, Belge No: 256.

adı ile isimlendirilmek üzere Çilmi köyünde kurulmuştur. Nahiyelerin kuruluş gerekçesi ile ilgili olarak layihada şu hususlar dile getirilmiştir:

- a) Köy ahalilerinin hükümete ait işlerinde kolaylık sağlamak.
- b) Nahiye kurulan birimlerin inzibat ve asayışı hususunda kolaylık (suhulet) ve sürati gerçekleştirmek. (1930)¹⁷⁰.

1956 yılında ise Sakarya vilayetine bağlı Karasu kazasının Kocaali nahiyesine bağlı Harmankaya köyü Düzce kazası Gümüşova nahiyesine bağlanmıştır. Karasu kazası yetkili kurulları köyün Gümüşova'ya bağlanmasına karşı çıkmışlarsa da Bolu vilayeti yetkilileri köyün kendi sınırları içerisinde bulunmasının önemini açıklamışlardır. Bunun üzerine konunun adilane bir şekilde çözüme kavuşturulması için merkezde görevli Vali Zühtü Ömer görevlendirilerek Bolu, Sakarya, Karasu, Düzce ve Gümüşova'da yerinde incelemeler yapılmış ve Harmankaya köyünün Gümüşova'ya bağlanmasına karar verilmiştir. (9 Kasım 1956). Köyün Gümüşova'ya bağlanma gerekçesi olarak şu hususlar dikkat çekmektedir:

- a) Harmankaya köyünün bağlı bulunduğu Karasu kazasına 45, bağlanmak istediği Gümüşova nahiyesine ise 13 km mesafede bulunması.
- b) Köy halkının pazar ihtiyaçlarını 10 km mesafede bulunan Gümüşova nahiyesine bağlı Cumayeri Pazar mahallinden temin etmesi nedeniyle iktisaden ve ticari bakımdan Gümüşova nahiyesine bağlı bulunması.
- c) Kocaali'nin uzak ve yol bakımından bozuk olması.
- d) Karasu'nun uzak ve sapa olması.
- e) Köyün Düzce kazasına Ankara-İstanbul yolu ile bağlı olması.
- f) Harmankayalılar'ın Karasu kazasına özellikle kış mevsiminde Düzce- Sakarya'dan dolaşmak suretiyle gitmek zorunda olmaları nedeniyle çok zaman kaybı ve masrafın olması.
- g) Köyün coğrafi, idari, inzibati, adli ve bilhassa iktisadi yönlerden tamamen ve bütün köylünün arzusunun da Düzce ve Bolu'ya bağlanmak olması¹⁷¹.

Düzcenin ilk imar planı 1956 yılında hazırlanmak istenmiş fakat 1963 yılında yürürlüğe girebilmiştir. Bu bağlamda Cumayeri, Çilimli, Gölyaka, Gümüşova, Kaynaşlı ve Konuralp Düzce'ye bağlı birer belediye olmuş iken daha sonra¹⁷² bunlardan Konuralp ve sonra eklenen Beyköy dışındakiler ilçe olmuştur.

¹⁷⁰ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), 030_11_1_53_3_14_, Vesika1-5.

¹⁷¹ Kararın uygulanması dahiliye vekaleti uhdesine bırakılmıştır. Dönemin dahiliye vekaleti vekili Prof. Dr. Hüseyin Avni Gökçürk'tür. *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)*, 030_11_1_262_48_15_4, Vesika1-5.

¹⁷² Güniz Akıncı Kesim, *a.g.e.*, s. 13.

Tablo : Gümüşova'ya Bağlı Bazı Köylerin Merkez Dücce Kazasına Uzakhlıları (1925)¹⁷³

Sıra	Köy	Saat	Dakika
80	Elmacıkbişmaf	3	30
81	Hacısmail	3	
83	Kışla	4	
84	Selamlar	4	
91	Huccacbey	6	30
94	Halilbey	5	
95	Hacıbatbey	6	
74	Adaköy maa Hacikadirler	3	
78	Yakabaşı (Yayakbaşı)	3	
87	Ören maa Kalkı	5	
88	Yongalık maa Ardıç	5	
96	Dokuzdeğirmen	5	
98	Karaçörtlen	5	
101	Sırtpınar	5	
102	Dededüzü	6	

c) Muhtarlık Teşkilatı

II. Mahmut'un vergi ve askere alma amaçları çerçevesinde başlattığı yeni sayım yapısının bir gereği olarak, imparatorluğun her kentinde Müslim ve gayri Müslimlerin yaşadığı her mahalleye birer muhtar ya da kâhya atanmıřtır¹⁷⁴. Bunlar ilk başta başkent İstanbul'da İhtisap Ağası'na bağlı olarak, halkı saymak ve giyim nizamnamelerini yerine getirmekle yükümlü iken daha sonra merkezi hükümetin ilk temsilcileri olarak mahallelerin sayım kayıtlarını elde bulundurarak yetkileri genişletilmiş, bu çerçevede tüm değişiklikleri kaydetmişler ve yeni vergi düzeninin temeli olan mal mülk kayıtlarını tutmuşlardır¹⁷⁵.

Muhtarların görevi daha ayrıntılı belirtilmek istenirse; mahallede doğan, ölen, kaybolan, başka mahallelere göç eden veya başka bir yere sürekli olarak yerleşmek için gidenlerin kayıtlarını mahalle defterinden silmek, mahalleye gelenleri deftere kaydedip günü gününe defter

¹⁷³ *Bolu Vilâyeti Salnâmesi, Rumi 1341/Miladi 1925*, Hazırlayan Hamdi Birgören, Bolu Belediyesi Bolu Araştırmaları Merkezi, Bolu, 2008, s. 341-347. Salnâmenin çevirisinde bulunan ve telaffuzu farklı olduğu düşünölen köy isimleri Dücce kadı sicilleri verileri doğrultusunda yeniden düzeltilmiştir.

¹⁷⁴ Stanford J. Shaw ve Ezel Kural Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, c. II, Türkçeye aktaran: Mehmet Harmancı, E Yayınları Tarih Dizisi, İstanbul, 1982, s. 77.

¹⁷⁵ Stanford J. Shaw ve Ezel Kural Shaw, *a.g.e.*, s. 77.

nazırına bildirmek, gerektiğinde meclis-i şere katılmak, veraset işleriyle ilgilenmek, kazanın veya köyün her altı ayda bir gider defterleri hazırlanırken mahallesini temsilen hazır bulunmak, mahallenin gelir ve gider defterini tutmak, mahalle payına düşen vergilerin tevziinde imam ile birlikte meclisi şerde çalışmak, mahalle halkı bir haksızlığa uğramışsa mahalle halkı adına gerekli mercilere başvurmak gibi halkı çok yakından ilgilendiren ve halkla hükümet ilişkilerinin esasını teşkil eden bir takım görevlerden meydana gelmektedir¹⁷⁶.

Bir süre sonra muhtarlara, mahallelerin dini, iktisadi ve toplumsal çıkarlarını temsil eden ihiyar heyetleri de yardımcı olmaya başlamışlardır.¹⁷⁷ İhtiyar meclislerinin ise iki önemli görevi vardır. Bunlar;

Köy halkı arasında meydana gelen davaların sulh yoluyla çözülmesini sağlamak.

Köyün temizliği, bekçi, korucu gibi köyün güvenlik işlerini yürüten kişilerin seçimi, köye ait her türlü devlet tekâlifini tarh ve tevzi, vefat edenlerin emval ve emlakini muhafaza, köydeki hayır müesseselerinin hususi ihtiyaçlarına ait işleri müzakere etmek ve muhtarların olumsuz fiillerini yetkililere bildirmek¹⁷⁸.

Tablo : 1831’de Gümüşova’da Görev Yapan Muhtarlar ve Görev Alanları¹⁷⁹

Görev Yeri	Oturdu ğu Yerin Sıra Nosu	Aile Adı	Mesleği	Adı	Yaşı	Boyu	Sakalı	Bıyığı
Kışla Köyü	3	-	Kaza Muhtarı, köy İmamı ve Sandık emini	Mehmed efendi ibn-i Hasan	60		kır	
Kışla Köyü	6	Yürekçi oğlu	Muhtar-ı evvel	Ali bin Mehmed	25	orta boylu		az kara
Orân Köyü	10	Kaşıkcıoğlu	Muhtar-ı Karye, sahib-i ziraat	Hüseyin bin İbrahim	50	orta boylu	kır	
Cumayeri Köyü	2	Müezzinoğlu	Muhtar-ı Karye, sahib-i ziraat	Mehmed bin Ahmed	40	orta boylu	kumral	
Cumayeri Köyü	3	Hatipoğlu	Muhtar-ı Sani	Mehmed bin Ömer	40	orta boylu		kumral
Ortaköy	1	Gürgenci oğlu	Muhtar-ı Karye, sahib-i ziraat	Ahmed bin Osman	40	orta boylu	kumral	
Cevlik Köyü	2	Hacıoğlu	Muhtar-ı Karye, sahib-i ziraat	Mehmed bin Ali	36	orta boylu		kumral
Seydibucağı köyü	2	Abdulğaffar oğlu	Muhtar-ı Karye, sahib-i ziraat	Mustafa bin Ali	40	orta boylu	kumral	

¹⁷⁶ Musa Çadırcı, *Tanzimat Sürecinde Türkiye Ülke Yönetimi*, Derleyen Tülay Ercoşkun, İmge Kitabevi, Ankara, 2007, s. 20.

¹⁷⁷ Stanford J. Shaw ve Ezel Kural Shaw, *a.g.e.*, s. 77.

¹⁷⁸ Mutullah Sungur, “XIX. Yüzyıl Osmanlı Devletinde Taşra İdaresi ve Vilayet Yönetimi”, *Türkler*, c. 13, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s.758.

¹⁷⁹ BOA, NFS..d., 00710.

1-Gümüşâbâd'da Muhtarların Görev Uygulamaları İle İlgili Örnekler

Muhtarlık teşkilatı kurulduktan sonra, muhtarların birçok konuda referans kılındıkları görülmektedir. Nitekim Osmanlı genelinde olduğu gibi Gümüşâbâd'da görev yapan muhtarların da, bölgede meydana gelen nişanlanma, evlenme, nişandan dönme, boşanma gibi durumlarda mahkemelerde birinci derecede önemli referans kişiler arasında yer aldığı görülmektedir. Mesela Orân Köyünden Molla Hüseyin oğlu Mehmed bin Hüseyin Çavuş ile Kışla köyünden Emine binti Mehmed'in nişanının bozulması ve kızın bir başka kişi ile evlenmesi, kız ve erkeğin velileri ve Kışla köyünün muhtarı Ahmed'in onayıyla ancak gerçekleşebilmiştir (24 M 1310)¹⁸⁰.

Muhtarlar bölgede vefat eden kişilerin miraslarının kayıt altına alınmasında da imamla beraber hazır bulunup, terekenin objektif bir şekilde kayıt altına alınmasını sağlamışlardır. Kışla köyünden Bekir oğlu ailesinden Koca Osman Ağa bin Mehmed vefat edince, miras olay mahallinde, mahkeme-i şeriyye ikinci katibi Mehmed Kemal Efendi ve bölgede görevli imam ve muhtarlar tarafından birlikte kayıt altına alınmıştır (14 Şevval 1314)¹⁸¹.

Adaköylü vasi olan Ali Bey oğlu İsmail oğlu ibni Mustafa, Çilmi köyünden vefat eden Bakkal Topal Halil Bey bin Mehmed bin Abdullah'ın çocuklarına bıraktığı bir malı alacaklısından almak için mahkemeye başvurduğunda ilkönce Çilmi köyü imamı Abdulvahhab Efendi bin Ali bin Abdullah ve Osman bin Osman bin Abdullah'ı şahit göstermişse de bu şahitlerin şahadeti mahkeme tarafından yeterli görülmemiştir. Bunun üzerine İsmail oğlu ibni Mustafa, Çilmi köyü muhtar-ı evveli Hacı Ali oğlu Ali Ağa bin Hacı Ali, Çilmi köyü muhtar-ı sanisi Mustafa Ağa bin Ali Usta ve ihtiyar meclisi azasından Kalyoncuzade Hüseyin Ağa bin Abdullah ve Emin Ağa bin Mustafa'yı da şahit göstererek borçludan alacağı tahsil edebilmiştir (12 Cemaziyelahir 1311).¹⁸²

Gümüşâbâdlı şehitlerden Cuma Divanı Cevlik Köyünden olduğu anlaşılan Feyzi oğlu ailesinden İlyas bin Feyzi bin Abdullah'ın 1302 senesi Receb ayının 25. günü Selanik vilayeti dâhilinde bulunan Eğridere adlı yerde vefat ettiği tespit edilmiştir. İlyas'ın vefat etmiş olduğu köy imam ve muhtarı yanında köyde yaşayan Molla Hüseyin oğlu ve Topal Abdullah bin Mehmed Ali'nin şahitliği ile belgelenmiştir¹⁸³.

Muhtarların fiillerinin denetimi sadece resmi yetkileri olan ihtiyar meclisi üyelerince değil sıradan halk tabakaları tarafından da üst mercilere bildirilerek denetlenebilmiştir. Mesela Gümüşâbâd'da Yongalık'da bulunan Yeniköy Karyesi'nden Hassâs binti Şehânkerî binti Abdullah hatun, eski eşi olan Yongalık'da Yeniköy Karyesinden Hacı Bekir oğlu ailesinden İbrahim'den 2 yıl önce boşanmış olup, bir başkasıyla yeniden evlenmek istediğinde köyün imam, muhtar ve

¹⁸⁰ DKS 1147, Nu: 25.

¹⁸¹ DKS 1155, s. 35-36, Nu: 143.

¹⁸² DKS 1149, Nu: 224.

¹⁸³ DKS 1141, s. 52, Belge No: 145.

ihthiyar meclisi Hassâs hatuna evlenmek için gerekli “izinname ilmühaberi”ni vermemiş, bunun üzerine de ilgililer şikayet edilmiştir (28 Cemaziyelula 1317)¹⁸⁴.

Gümüşâbâd’da bazı muhtarların, birden fazla köyün, ortak bir şekilde muhtarlık görevini icra ettikleri görölmektedir. Mesela 1309 yılında Basandıbaşı Köyü ve Yongalık’da Yeniköy köyünün ortak muhtarı olarak Muhtar Sofiş Ağanın adı geçmektedir (2 Şaban 1309)¹⁸⁵.

Muhtarlık teşkilatı kurulduğu için bazı yerlerde imamlar eski konumlarını yitirmişse de Gümüşova’da bulunan bazı imamların, imamlık görevi ile beraber muhtarlık görevini de uhdesine alarak, eski konumlarını daha da güçlendirdikleri görölmektedir. Nitekim Muhacir İslahiye Köyünün muhtar ve imamı olarak Kara İsmail olarak tanınan¹⁸⁶ İsmail Ağa bin Süleyman bin Abdullah’ın adı geçmektedir. Bununla beraber İsmail Ağa kısa bir süre sonra imamlık görevini bırakarak sadece muhtarlık görevini uhdesine almış, imamlık görevine ise Hacı Mustafa bin Hacı Hasan bin İsmail adlı bir başka kişi atanmıştır (17 Şaban 1317)¹⁸⁷.

2-Muhtarların Servetleri

Gümüşâbâd’da görev yapan muhtarların servetlerine ilişkin en açıklayıcı veriler 1844 yılında bölgede yapılan temettuat ve hayvanat sayımlarında verilmiştir. Bu sayımlarda bölgede iki kişinin muhtar olarak görev aldığı anlaşılmaktadır. Aynı tarihte bölgede üç divan kurulmuş olmasına ve her divanda bir muhtarın görev yaptığı tahmin edilmesine rağmen ilgili sayımda sadece iki muhtar adı verilmiştir. Muhtarların görev alanı olarak Kışla divanı ve Cuma divanına bağlı Cevlik köyü gösterilmiştir. Buradan Kışla divanı muhtarının Kışla divanı merkezinde, Cuma divanı muhtarının da Cevlik köyünde ikamet ettiği anlaşılmaktadır.

Cevlik köyü muhtarının köyün 21/1 nolu hanesinde, Kışla divanı muhtarının ise divanın 2/1 nolu hanesinde ikamet ettiği tespit edilmiştir.

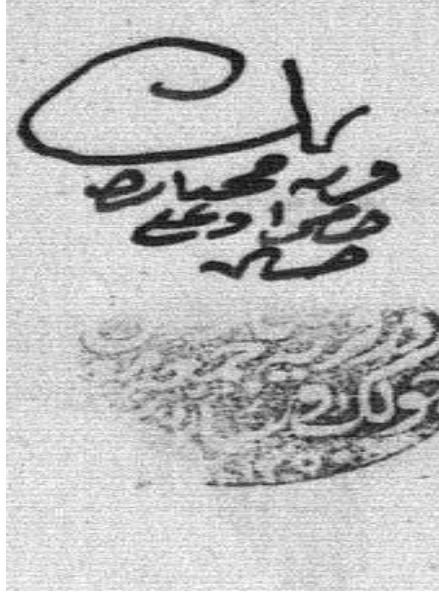
Bölgede kurulan bir diğer divan olan Orân (Ören) divanında görev yapan herhangi bir muhtardan bahsedilmemesi bu bölgenin muhtarlık görevinin bölgeye de yakın olan Cevlik köyü muhtarı tarafından yapıldığını akla getirmektedir. 1844’te sayıları iki olan muhtar sayısının ileriki yıllarda arttığı hatta her divana bir muhtar yerine bazen divan içerisindeki köylere bile ayrı muhtar tayin edildiği görölmektedir.

¹⁸⁴ DKS 1160, Nu: 266.

¹⁸⁵ DKS 1146, Belge No: 282.

¹⁸⁶ Bakınız 13 Şaban 1317 tarihli vesika. DKS 1160, Belge No: 309.

¹⁸⁷ DKS 1160, Nu: 312.

Resim : Cuma Divanı Cevlik köyü muhtarı Hacı oğlu Hüseyin'in Mühür ve Remzi

Resim : Ören Divanı muhtarı Hoca oğlu Mustafa Bey'in Mühür ve Remzi

Tablo : GümüŖâbâd'da Görev Yapan Muhtarlar ve Servetleri (1844)

Görev Alanı	Aile Adı	KiŖi Adı	Gelir Kaynakları	Gelir Kaynakları/ KuruŖ	Diğer Gelir Kaynakları/ KuruŖ	Toplam Serveti/ KuruŖ
Cevlik Köyü	Hacı oğlu	Hüseyin bin Ali	Zuhurat (tarım ve hayvancılık)	600	1057	1657
KıŖla Divanı	-	Ali bin Mehmed	Zuhurat (tarım) + besicilik	350+500	326	1176

2.1. Muhtarların Sahip Oldukları Gayrimenkuller

Muhtarların bölgede yaŖayan diğer kiŖiler gibi muhtelif tarla ve hayvanlara sahip oldukları bu çerçevede muhtarlık görevi yanında tarım ve hayvancılık ile de uğraŖtıkları görölmektedir. Bununla

beraber muhtarların sahip oldukları iş yükü, bir kısım mezru arazilerini “icar”a vermelerine neden olmuştur.

Muhtarların tarım işletmesi olarak buğday, kabluca, pirinç, tütün ve keten yetiştiriciliği ile uğraştıkları, bunun dışında arazileri içerisinde vergiye tabi olacak kadar meyve yetiştiriciliği de yaptıkları görülmektedir.

Muhtarların, muhtarlık görevi dışında bölgenin ekonomik dokusuyla orantılı olarak hayvancılıkla da uğraştıkları görülmektedir. Bu çerçevede muhtarlar, sahip oldukları mezru arazilerle paralel olarak karasığır ve manda öküzüne sahip olmuşlardır.

Kışla divanı muhtarının hayvancılık sektöründe önemli bir isim olduğu ve besicilik yaptığı görülmektedir. Kışla divanı muhtarının yıllık kazancı 500 kuruş olan besicilik mesleğini yaptığı tespit edilmesine rağmen, sahip olduğu hayvanların 1 aded sağman manda inek ve 5 aded öküzden ibaret olması dikkat çekicidir. Bu veri divan muhtarının besicilik mesleğini sadece kendi adına değil bölge halkı adına da ücret mukabili yaptığını akla getirmektedir.

Muhtarlardan Cevlik Köyü muhtarının bölgenin değirmen ve pirinç dinklerinden birisinin de ortağı olduğu görülmektedir. Nitekim Cevlik köyü muhtarı “1 kıta sâl asiyab ve dink”in ½ hissesinin sahibi olup, asiyab ve dinkten yılda 60 kuruş gelir elde etmektedir. Asiyab ve dingin diğer ½ hissesi ise aynı köyde yaşayan Hacı Ali oğlu yetimlerine aittir.

Tablo : Muhtarların Sahip Oldukları Tarım İşletmeleri 1

Görev Alanı	Kişi Adı	Mezru arazi/1844 / dönüm	Mezru arazi/ 1844/ kuruş	Mezru arazi/ 1845/ dönüm	Mezru arazi/ 1845/ kuruş	icare mezru 1845/kuruş	Açıklama	Gayrı mezru arazi/ 1844/ dönüm
Cevlik Köyü	Hacı oğlu Hüseyin bin Ali	21	18	275	809	22	icareye verdiği tarladan alacağı	22
Kışla Divanı	Ali bin Mehmed	7	12	108	573	75	Ahire icare verilip ahz eylediği	41
Toplam		28	30	383	1382	97	-	63

Tablo : Muhtarların Sahip Oldukları Tarım İşletmeleri 2

Görev Alanı	Kişi Adı	Çeltik tarlası/ 1844/ dönüm	açıklama	Çeltik tarlası/ 1844/ krş	Duham tarlası/ 1844/ dönüm	Duham tarlası/ 1844/ Kuruş	Duham tarlası/ 1845/ kuruş	Ketân Tarlası/ 1844/ dönüm	Ketân Tarlası/ 1844/ kuruş	Ketân Tarlası/ 1845/ kuruş	Eşcar bahçe/ 1844/ aded	Bahçe Geliri/ 1844/ kuruş
Cevlik Köyü	Hacı oğlu Hüseyin bin Ali	1	müstecir	168	1	216	36	0,5	108	12	20	100
Kışla Divanı	Ali bin Mehmed	1	müstecir	45	0,5	18		1		54	31	155
Toplam		2		213	1,5	234	36	1,5	108	66	51	255

Tablo : Muhtarların Sahip Oldukları Hayvanlar

Görev Alanı	Kişi Adı	Sağman manda inek/ aded	Gelir/ 1844/krş	Dişi düve malak/ aded	Açıklama	Erkek malak/ aded	Sağman karasığır / aded	Gelir/ 1844/krş	Erkek buzağı/aded	Karasığır dişi düve/ aded	Manda öküz	Karasığır öküz/ aded	Arı kovanı	Kuruş
Cevlik Köyü	Hacı oğlu Hüseyin bin Ali	2	80	1	1264 yılında gelir alınacak	1	4	120	2	3	2	2	3	15
Kışla Divanı	Ali bin Mehmed	1	40								1	4		
Toplam		3	120	1		1	4	120	2	3	3	6	3	15

2.2. Muhtarların Ödedikleri Vergiler

27 Eylül 1841 tarihli bir vesikadan tanzimatın ilanının hemen sonrasına kadar muhtar ve kocabaşların vergiden muaf tutulduğu anlaşılmaktadır. Muhassıllık sisteminin kurulmasıyla birlikte bu muafiyetler kaldırılmıştır. Buna karşılık köylerinin büyüklüğüne göre muhassıllık malından kendilerine yıllık 30 ile 1000 kuruş arasında değişen oranlarda maaş bağlanması kararlaştırılmış ve bu karar bazı yörelerde kısa süreli de olsa uygulanmışsa da bir kısım muhassılların muhtarlara yüksek maaşlar tahsis etmesinin bütçeye getirdiği büyük yük göz önünde bulundurularak fazla sürdürülemediği¹⁸⁸.

Görüldüğü gibi Osmanlı devletinde 19. yüzyılda yapılan idari reformlar çerçevesinde vergi muafiyetleri kaldırılmış olmasına rağmen bu uygulamanın zamanla oturmuş olduğu anlaşılmaktadır. Yapılan bir araştırmada aynı tarihte Akçakoca bölgesinde görevli dört muhtardan sadece ikisine vergi tarhı yapılmış olması¹⁸⁹, Gümüşova’da görev yapan muhtarların hiçbirine vergi tarhı yapılamaması bölgede bazı Osmanlı reformlarının henüz yerleşmediğini göstermesi açısından önemlidir. Nitekim 1844 yılında bölgede yapılan sayımlarda görevli iki muhtara vergü-yi mahsusa tarh edilmediği görülmektedir. Hatta konuyla ilgili olarak “sene-yi sabıkada divan muhtarı olduğundan vergi tarh olunmadığı” şeklinde kayıt düşülmüştür. Bununla beraber öşür vergisinin ödenmeye devam ettiği görülmektedir.

Tablo : Muhtarların Ödedikleri Öşür Vergileri (1844)

Görev Alanı	Aile Adı	Kişi Adı	Hınta /kile	Hınta/ kuruş	Duhan/ kıyye	Duhan/ kuruş	Çeltik/ kıyye	Çeltik/ kuruş	Kabluc a/kile	Kabluc a/kuruş	keten/ kıyye	Keten/ kuruş
Cevlik Köyü	Hacı oğlu	Hüseyin bin Ali	4	24	12	24	3,5	17,5	2,5	7,5	6	12
Kışla Divanı		Ali bin Mehmed	2	12	1	2	1	5				
Toplam			6	36	13	26	4,5	22,5	2,5	7,5	6	12

Tablo : Gümüşova’da Muhtelif Tarihlerde Görev Yapan Muhtar ve İhtiyar Heyetleri (1304-1318)

Köyün Adı	Muhtar	İhtiyar heyeti	Belgenin Tarihi
Cuma Köyü	Mustafa Ağa ibni Hacı Osman	Hüseyin Ağa ibni Hasan ve Mustafa Ağa bin İsmail	19 Zilkade 1308 ¹⁹⁰
Basandıbaşı Köyü	Muhtar Sofiş Ağa		2 Şaban 1309 ¹⁹¹
Yongalık’da Yeniköy Köyü	Muhtar Sofiş Ağa		3 Şaban 1309 ¹⁹²

¹⁸⁸ Ali Akyıldız, “Muhtar”, *DİA*, c. 31, İstanbul, 2006, s. 52.

¹⁸⁹ Zeynel Özlü, *18. ve 19. Yüzyıllarda Karadeniz’de Bir Kıyı Kenti: Akçakoca*, s. 48.

¹⁹⁰ DKS 1146, Belge No: 65.

¹⁹¹ DKS 1146, Belge No: 282.

¹⁹² DKS 1146, Belge No: 280.

Köyün Adı	Muhtar	İhtiyar heyeti	Belgenin Tarihi
Yakabaşı Köyü	Muhtar Bikmerî		27 Rebiülahir 1309 ¹⁹³
Kışla Köyü	Köy Muhtarı Ahmed Ağa	Aza Sadık Efendi Aza Hüseyin Ağa	24 M 1310 ¹⁹⁴ / 20 Muharrem 1311 ¹⁹⁵
Kışla Köyü	Muhtar-ı Evvel Sarılar Ağa Muhtar-ı sani Ali Ağa	Aza Hatib oğlu Ali	26 Şaban 1311 ¹⁹⁶
Cevlik Köyü	Muhtar-ı evvel Hüseyin Ağa Muhtar-ı sani Üzüm oğlu Mehmed Ağa (bazı yerlerde sadece Mehmed Ağa)		27 Şaban 1311 ¹⁹⁷
Ören köyü	Muhtar-ı evvel Mustafa Ağa Muhtar-ı sani Ali Efendi		25 Şaban 1311 ¹⁹⁸
Muhacir İslahiye köyü	imam ve muhtarı Kara İsmail		13 Şaban 1317 ¹⁹⁹
Muhacir İslahiye köyü	İsmail Ağa bin Süleyman bin Abdullah		17 Şaban 1317 ²⁰⁰
Elmacık'ta Hacı İsmail Köyü	Mustafa Ağa bin Şûpâş bin Abdurrahman		2 Cemaziyelevvel 1317 ²⁰¹
Cuma köyü	Yiğit oğlu Kara Mehmed		20 rebiülahir 1304 ²⁰²
Adaköy Karyesi	Ahmed Efendi bin Hafız Mustafa Efendi bin Osman		20 Rebiülahir 1318 ²⁰³
Cevrik Divanı Seyyidbucağı köyü	Muhtar Mustafa Ağa	Aza Hasan Ağa	5 Safer 1315 ²⁰⁴

d) Gümüşâbâd'da İmamlar

19. yüzyılın ikinci yarısına gelene kadar imam mahallenin hem dini hem “seküler” başı olmuştur. Mahalleli onun belli fiziki sınırlar içinde cemaatidir. Mahallenin merkezi veya hiç olmazsa toplanma yeri, yakınında imamın evi bulunan mescit olmuştur. Birçok durumda mescidi yaptıran hem ona hem de mahalleye adını vermiştir. Mahallenin mektebi de caminin yanında veya içindedir²⁰⁵.

İmamlar padişah beratı ile hizmete alınmış olup, Osmanlı devlet sisteminde “askeri” gruptan sayılmışlardır. Berat sahibi imam ve hatipler görev süreleri boyunca raiyyet rüsumu ve

¹⁹³ DKS 1146, Belge No: 202.

¹⁹⁴ Bu tarihte azaların kim olduğuna dair açıklayıcı bir bilgi bulunmamaktadır. DKS 1147, Nu: 25.

¹⁹⁵ DKS 1149, Nu: 159.

¹⁹⁶ DKS 1149, s. 77-78, Nu: 35.

¹⁹⁷ DKS 1149, Belge No: 25./ DKS 1149, Nu: 31./ DKS 1149, Nu: 39.

¹⁹⁸ DKS 1149, Belge No: 29.

¹⁹⁹ DKS 1160, Belge No: 309.

²⁰⁰ DKS 1160, Nu: 312.

²⁰¹ Bakınız 2 Cemaziyelevvel 1317 tarihli vesika. DKS 1160, Belge No: 237.

²⁰² DKS 1141, s. 77, Nu: 361.

²⁰³ DKS 1161, s. 46, Belge No: 35.

²⁰⁴ DKS 1155, s. 65, Nu: 98.

²⁰⁵ Doğan Kuban, “Anadolu-Türk Şehri”, *Vakıflar Dergisi*, S. VII, Tıpkı Basım Ankara, 2006 (Baha Matbaası, İstanbul, 1968), s. 66-67.

avarızdan genelde muaf tutulmuşlardır. İmamlar hizmet verdikleri mescid ve camilerin vakıflarından maaş (vazife) almışlardır. Tayinleri genelde vakıf mütevellisinin teklifiyle gerçekleşmiştir. Tanzimat devrine gelinceye kadar imam devleti temsil etmek üzere mahallenin önde gelen sorumlusu olmuştur. Mahallenin düzeni, asayiş ve inzibatı, içki içilen yerlerin tespiti ve fuhuş yapan kadınların belirlenerek mahalleden sürülmesi, mahallelinin İslami edeb çerçevesinde yaşamını sürdürmesi ve dini vecibelerini yerine getirmesi, mahallede oturanların kimliklerinin belirlenmesi, gelen yabancıların veya yeni taşınanların tespiti ve kayıt altına alınması, XIX. yüzyılda ortaya çıkan mürur tezkirelerinin elde edilmesiyle ilgili ilk işlem olmak üzere ikametgâh ve kimlik belgelerinin tanzimi, ölüm ve defin, doğum kayıtları, nikâh ve boşanma işlemleri, mahallenin temizliğinin sağlanması gibi fiiller imamlar tarafından yerine getirilmiştir²⁰⁶.

1- 19. Yüzyılda Gümüşâbâd'da İmamlar

1844 yılında yapılan temettuat sayımlarına göre Gümüşâbâd'da; Kışla Divanı, Cevlik köyü ve Yukarıkıy köyünde ikişer, Cami-i Kebir (Büyük Cami), Seydibucağı ve Orân Divanı karyelerinde ise birer imam görev yapmıştır. Cuma divanına bağlı Cevlik ve Orân Divanına bağlı Yukarıkıy köylerinde ikişer imamın görev yapması dikkat çekicidir. Bu durum imamlardan birisinin Gümüşova'ya bağlı diğer camilerde görev yaptığı veya aynı caminin imamlığını dönüşümlü yaptığını akla getirmektedir.

Muhtarlık teşkilatının kurulmasıyla beraber imamların görevleri kapsamı azalmış olmasına rağmen bazı yerlerde imamlar muhtarlık görevlerini de üstlenerek, eski konumlarını daha da güçlendirmişlerdir. Mesela Muhacir İslahiye Köyü imamı olan Kara İsmail, imamlık yanında köyün muhtarlık görevini de uhdesine almıştır (13 Şaban 1317)²⁰⁷. İmam ve muhtarlar köylünün her türlü sorununun mahkemeye taşınmasında onun yanında yer almıştır. Tabî ki bu görevleri icra ederken bazen bizzat mahkemede bulunmuşlar, bazen de dava vekillerine verdikleri vekâlet kanalıyla işleri çözüme ulaştırmaya çalışmışlardır (17 Şaban 1317)²⁰⁸.

Mahkemelerde köy halkı tarafından olası iddialara delil olarak gösterilen şahitlerin objektifliği de köy imam ve muhtarının referansları alınarak gerçekleştirilmiştir (20 Rebiülahir 1318)²⁰⁹.

Bazı evlenme ilmühaberlerinde sadece ihtiyar meclislerinin mührünün bulunması muhtarlık teşkilatının kurulmasıyla imamların eski fonksiyonlarının azalmaya başladığını

²⁰⁶ Kemal Beydilli, "Osmanlı Devletinde İmamlık", *DİA*, c. 22, İstanbul, 2000, s. 181-182.

²⁰⁷ DKS 1160, Belge No: 309.

²⁰⁸ Muhacir İslahiye köyü muhtar ve imamının tereke davasında köylünün alacağı alınmasındaki fonksiyonları için bakınız. DKS 1160, Nu: 312.

²⁰⁹ DKS 1161, s. 46, Belge No: 35.

göstermektedir. Mesela Kışla divanında Oran karyesi ahalisinden Abdurrahman oğlu Mustafa'nın kızı Hadice binti Mustafa, Avlıyan köyünden Salih oğlu ailesinden Mustafa bin Mehmed ile nikâhlandığında evlilik izni için hazırlanan ilmühaberde köyün sadece "ihtiyar meclisi"ne ait mührünün bulunması bizi bu şekilde düşünmeye itmiştir (8 Cemaziyelahir 1306)²¹⁰.

İmamlar bölgenin saygın kişileri olması çerçevesinde genelde bölgenin ilk hanelerinde oturmuş ve bu çerçevede kayıt altına alınmışlardır. 1/1, 2/1, 3/1, 4/1 gibi.

Resim : Ören Divanı Karyesi İmamı Mehmed Efendi'nin Mühür ve Remzi

Resim : Cuma Divanı Karyesi imamı Ahmed efendinin Mühür ve Remzi

²¹⁰ İlgili ilmühaberle ilgili kayıt şu şekildedir: "7 Cemaziyelahir 1306 tarihli karyesinden ihtiyar meclisi tarafından mühürlü bir kıt'a ilmühaberinden.....". DKS 1143, s. 34.

2- İmamların Servetleri

İmamlar asıl meslekleri olan imamlık yanında, tarım, hayvancılık ve kaza ile ilgili muhtelif görevler icra etmişlerdir. Bu çerçevede imamların mesleki gelirleri yanında tarım, hayvancılık vs. kalemlerden elde ettikleri gelirleri de bulunmaktadır. İmamlar içerisinde Kışla köyü imamı Mehmed Efendi bin Ahmed'in imamlık yanında Gümüşova kazası mukayyidliği görevini de uhdesine aldığı görülmektedir.

İmamların imam veya hatiplikten aylık maaşı caminin büyüklüğü ve yapılan hizmetlerin çeşitliliği ile orantılı olarak 250, 300 veya 400 kuruş olarak gerçekleşmiştir.

İmamlar çerisinde Cuma divanında olan Cami-i Kebir'in (Büyük Cami/Ulu Cami) hatibi Abdullatif bin Ali 1447 kuruşla imam ve hatiplerin en varlıklısidir. Onu 1272,5 kuruş serveti ile Orân divanı köyünde imam olan Hacı Molla Abdurrahman bin Musa adlı kişi takip etmektedir. Her iki imamında bu kadar varlıklı olmasının nedeni sahip oldukları tarımsal işletmelerden elde ettikleri gelirlerdir.

Tablo : Gümüşâbâd'da Görev Yapan İmam-Hatiplerin Maaş ve Yıllık Gelirleri (1844)

Hane	Köy	Adı	Mesleği	Gelirin Niteliği	Mesleki Geliri/krş	Diğer geliri/krş	Yıllık Geliri / toplam/krş
1, 1	Cuma Divanı	Abdullatif bin Ali	Cami-i Kebirde berat-ı şerifle Hatib	-	-	-	1447
1,1	Cevlik Köyü	Ahmed bin Ömer	Hatib ve imam	İmamlıktan	400	102	502
5,1	Cevlik Köyü	Hafız Mustafa bin Mehmed ve eniştesi Hasan bin Davud	Karyenin imamı	İmamlıktan	300	499	799
2,1	Seydibucağı Köyü	Veli bin Ali	İmam güruhundan	İmamlıktan	400	417	817
1,1	Orân Divanı Karyesi	Hacı Molla Abdurrahman bin Musa	Karye-i mezbur imamı/erbab-ı ziraat	Zuhurat (tarım)	250	1022,5	1272,5
3,1	Yukarı Kıyı Köyü	Halil Efendi bin Mehmed	İmam güruhundan	Zuhurat	450	356,5	806,5
10,1	Yukarı Kıyı Köyü	İsmail bin Osman	İmam güruhundan	Zuhurat	400	240	640
1,1	Kışla Divanı	Mukayyid Mehmed Efendi bin Ahmed	Karye imamı ve mukayyid-i kaza	mukayyidlikten maaşı+ İmamlıktan maaşı	300+300	253	853
4,1	Kışla Divanı	Hacı Mehmed Efendi bin Hasan	İmam-ı karye	İmamlıktan	300	191	491

Tablo : 1831 Sayımına Göre Gümüşova Kazasında İmamlık Yapan Kişiler²¹¹

Yerleşim Yeri	Oturduğu Yerin Sıra Nosu	Aile Adı	Mesleği	Adı	Yaşı	Boyu	Sakalı
Kışla Köyü	3	-	Kaza Muhtarı, köy imamı ve sandık emini	Mehmed efendi ibn-i Hasan	60	-	kır sakallı
Kışla Köyü	38	-	Hatip	Ömer Efendi İbn İslam	50	orta boylu	kır sakallı
Orân Köyü	1	-	İmam	Abdurrahman efendi ibn Musa	45	orta boylu	kır sakallı
Yukarıkıyı Köyü	1	-	İmam	Molla Ahmed Bin Ali	32	orta boylu	az sakallı
Cumayeri Köyü	1	-	İmam	Mustafa Efendi İbn Osman	36	orta boylu	kumral sakallı
Cevlik Köyü	1	-	İmam	Veliyüddin Molla İbn Ömer	40	orta boylu	kır sakallı
Seydi bucağı köyü	1	-	İmam	Molla Hasan ibn Ömer	45	orta boylu	-

Tablo : 00711 Nolu Nüfus Defterine Göre Gümüşova Kazasında İmamlık Yapan Kişiler²¹².

Yerleşim Yeri	Oturduğu Yerin Sıra Nosu	Aile Adı	Mesleği	Adı	Yaşı	Boyu	Sakalı
Cevlik Köyü	1	İslamoğlu	Köy Hatib ve İmam	Ahmed efendi bin Ömer	25	orta boylu	Kara sakallı
Kışla Köyü	1	Ahmedoğlu	İmam ve mukayyid ²¹³	Makber Mehmed Efendi bin Ahmed	45	uzun boylu	Kır sakallı
Oran	1	Musaoğlu	imam	Hacı Abdurrahman Efendi bin Musa	50	orta boylu	Kır sakallı
Yukarı (kıy) köyü	1	Barmaksızoğlu	İmam	Molla Ahmed bin Ali	46	orta boylu	Köse sakallı
Cuma köyü	1	Hatipoğlu	İmam	Mehmed efendi bin Ömer	45	orta boylu	Kır sakallı
Ortaköy	1	Tiryakioğlu	İmam	Molla Nuh bin Mustafa	35	orta boylu	Kumral sakallı
Seydibucağı köyü	1	Çoturoğlu	İmam	Molla Mehmed bin Ahmed	45	orta boylu	Kara sakallı

²¹¹ BOA, NFS. d. 00710.

²¹² BOA, NFS. d. 00711.

²¹³ İmamın mukayyidlik görevini de yaptığı sadece bu defterde yazmaktadır. BOA, NFS. d. 00712.

Tablo : Gümüşova'da Muhtelif Tarihlerde Görev Yapan Diğer İmam-Hatipler (1311/1318)

Köyün Adı	İmamın Adı	Belgenin tarihi
Cevlik Köyü	Hafız Mehmed Efendi	27 Şaban 1311 ²¹⁴
Muhacir İslahiye Köyü	İmam ve muhtar Kara İsmail	13 Şaban 1317 ²¹⁵
Muhacir İslahiye Köyü	Hacı Mustafa bin Hacı Hasan bin İsmail	17 Şaban 1317 ²¹⁶
Elmacık'ta Hacı İsmail Köyü	Saïdkeri efendi bin İsmail bin Abdullah	2 Cemaziyelevvel 1317 ²¹⁷
Adaköy Karyesi	Ali Efendi bin Yakub bin Abdulah	20 Rebiülahir 1318 ²¹⁸

2.1. İmamların Sahip Oldukları Tarım İşletmeleri

Gümüşova'da görev yapan imamların camideki görevleri yanında tarım ve çiftçilik ile de uğraştıkları görülmektedir. Nitekim 1844 yılında imamlara ait 36,5 dönüm mezru arazi, 6,5 dönüm çeltik tarlası, 5,5 dönüm tütün işletmesi, 4 dönüm keten ekili tarla ve 205 aded meyve ağacı tespit edilmiştir. Bunun dışında imamlara ait 208,5 dönüm nadasa bırakılmış arazi tespit edilmiştir. Nadasa bırakılmış bazı arazilerle ilgili olarak ekimin (zer') hangi yıl yapılacağına ilişkin kayıt düşülmüştür. Mesela 1260 (1844) yılında Yukarı Kıyı Köyü imamı İsmail bin Osman'a ait olan 10,5 dönüm miktarı nadas arazisinin 1263 yılında ekileceği (zer') konusunda açıklama düşülmüştür. Bu veri Osmanlı döneminde mezru toprakların üç yıllığına nadasa bırakıldığını da ortaya koymaktadır.

²¹⁴ DKS 1149, Belge No: 25./ DKS 1149, Nu: 39.

²¹⁵ DKS 1160, Belge No: 309.

²¹⁶ DKS 1160, Nu: 312.

²¹⁷ Bakınız 2 Cemaziyelevvel 1317 tarihli vesika. DKS 1160, Belge No: 237.

²¹⁸ DKS 1161, s. 46, Belge No: 35.

Tablo : Gümüşova’da İmam Hatiplerin Sahip Oldukları Tarım İşletmeleri 1 (1844)

Köy	Adı	Mezru arazi/ 1844/ dnm	Mezru arazi/ 1845/ dnm	Mezru arazi/ 1844/ krş	Mezru arazi/ 1845/ krş	icare mezru 1845/ krş	Açıklama	Gayrı mezru arazi/ 1844 dnm
Cuma Divanı	Abdullatif bin Ali ve kardeşi Mustafa bin Ali	13	23	270	1407			94
Cevlik Köyü	Ahmed bin Ömer	0,5			57			
Cevlik Köyü	Hafız Mustafa bin Mehmed ve eniştesi Hasan bin Davud	2	3	81	72	333	Kışla köyünden Mustafa Beyden 32 kuruş icare ile aldığı tarladan alacağı	7
Seydibucağı Köyü	Veli bin Ali	5	6	72	337	63	Köyden Çağlı oğlu Halil’den 7 kuruş icare ile aldığı tarladan ahzı	4
Orân Divanı Karyesi	Hacı Molla Abdurrahman bin Musa	8	15	189	720			22
Yukarı Kıyı Köyü	Halil Efendi bin Mehmed	5	7	135	390			18
Yukarı Kıyı Köyü	İsmail bin Osman							10,5 (1263'te zer' olunacağı)
Kışla Divanı	Mukayyid Mehmed Efendi bin Ahmed	3	3	54	108			22
Kışla Divanı	Hacı Mehmed Efendi bin Hasan							31
Toplam		36,5	57	801	3091	396		208,5

Tablo : Gümüşova'da Görev Yapan İmam Hatiplerin Sahip Olduğu Tarım İşletmeleri 2 (1844)

Köy	Adı	Çeltik tarlası/ 1844/ dnm	Açıklama	Çeltik tarlası/ 1844/ krş	Duhan tarlası/ 1844/ dnm	Duhan tarlası/ 1844/krş	Duhan tarlası/ 1845/krş	Ketân Tarlası / 1844/ dnm	Ketân Tarlası/ 1844/krş	Ketân Tarlası 1845/ krş	Eşcar bahçe/ 1844/ aded	Bahçe Geliri/ 1844/krş
Cuma Divanı	Abdullatif bin Ali ve kardeşi Mustafa bin Ali	1	Müstecir	135	1	54	204	0,5		22	67	335
Cevlik Köyü	Ahmed bin Ömer	0,5	Müstecir	45	0,5	27						
Cevlik Köyü	Hafız Mustafa bin Mehmed ve enişesi Hasan bin Davud	1	Müstecir	45	1	90	54	0,5	18	45	11	55
Seydibucağı Köyü	Veli bin Ali	1	Müstecir	45							28	140
Orân Divanı Karyesi	Hacı Molla Abdurrahman bin Musa	1	Müstecir	66,5	1	72		1		44	23	115
Yukarı Kıyı Köyü	Halil Efendi bin Mehmed	0,5	Müstecir	22,5	1	36		1		36	21	105
Yukarı Kıyı Köyü	İsmail bin Osman										30	150
Kışla Divanı	Mukayyid Mehmed Efendi bin Ahmed	1	Müstecir	45	0,5	18	24	1		27	13	65
Kışla Divanı	Hacı Mehmed Efendi bin Hasan	0,5	Müstecir	45	0,5	36					12	60
Toplam		6,5		449	5,5	333	282	4	18	174	205	1025

2.2. İmamların Sahip Oldukları Hayvanlar

2.2.1. Büyükbaş Hayvancılık ve Arıcılık Sektöründe İmamlar

İmamların tarımsal işletme yanında hayvancılık sektörüne de ilgi duydukları görülmektedir. Nitekim imamlardan Cami-i Kebir imamı Abdullatif bin Ali ve Cevlik Köyü imamı Hafız Mustafa bin Mehmed ve enişesi Hasan bin Davud'a ait 3'er aded sağman manda ineği ve sağman karasığır ineğinin tespit edilmesi, yine Yukarı Kıyı Köyü imamı Halil Efendi bin Mehmed'e ait 2 sağman manda ineği ve Seydibucağı Köyü imamı Veli bin Ali ve Kışla Divanı imamı ve kaza mukayyidi olan Mehmed efendi bin Ahmed'e ait 2'şer aded sağman karasığır ineği tespit edilmesi bu imamların tarım işletmeciliği yanında süt endüstrisi ile uğraştıkları ve bölge halkının süt, peynir gibi süt ve süt mamulü ihtiyaçlarını karşıladıklarını göstermektedir.

İmamlardan Seydibucağı köyü ve Orân Divanı karyesi imamları yanında Kışla divanı imam hatiplerinden Hacı Mehmed Efendi bin Hasan'a ait arı kovanları tespit edilmiştir. Burada dikkat çeken husus imamların bölgede bulunan 25 arıcıdan üçünü oluşturması ve 107 kovandan 26 kovana sahip olmasıdır. Ayrıca Seydibucağı köyü imamı Veli bin Ali'nin kentin en büyük arı kovanı işletmesine sahip olması önemli bir olgudur. Nitekim Veli bin Ali'ye ait yıllık geliri 100 kuruş olan 20 aded arı kovanı tespit edilmiştir.

İmamlar içerisinde Cevlik Köyü imamı Ahmed bin Ömer ve Kışla Divanı imamlarından Hacı Mehmed Efendi bin Hasan dışındaki diğer imamların tarımsal işletmelerini kendilerine ait karasığır veya manda öküzleriyle ekime hazır hale getirdikleri anlaşılmaktadır. Diğer iki imama ait sadece bir aded öküz tespit edilmesi bu imamların fakirliğinden değil muhtemelen bunlara ait mezru arazilerin sadece 0,5 dönüm miktarı olması nedeni ile öküze ihtiyaç duymamaları ile alakalı olmalıdır.

Tablo : İmamların Sahip Oldukları Süt İnekleri ve Arı Kovanları (1844)

Köy	Adı	Sağman manda inek	1844/ Geliri/krş	Sağman karasığır	1844/ Geliri/krş	Arı kovanı	1844/ Geliri/ krş
Cuma Divanı	Abdullatif bin Ali ve kardeşi Mustafa bin Ali	3	120	3	90		
Cevlik Köyü	Ahmed bin Ömer			1	30		
Cevlik Köyü	Hafız Mustafa bin Mehmed ve eniştesi Hasan bin Davud	3	120	3	90		
Seydibucağı Köyü	Veli bin Ali			2	60	20	100
Orân Divanı Karyesi	Hacı Molla Abdurrahman bin Musa	1	40	1	30	2	10
Yukarı K1y1 Köyü	Halil Efendi bin Mehmed	2	80				
Yukarı K1y1 Köyü	İsmail bin Osman	1	40	1	30		
K1şla Divanı	Mukayyid Mehmed Efendi bin Ahmed			2	60		
K1şla Divanı	Hacı Mehmed Efendi bin Hasan			1	30	4	20
Toplam		10	400	14	420	26	130

Tablo : İmamların Sahip Oldukları Diğer Hayvanlar (1844)

Köy	Adı	Düve malak/ Dişi düve/ Manda malak	Hâsıla yılı	Erkek malak	Tosun	Erkek buzağı	Dişi buzağı	Hâsıla yılı	Karasığır dişi düve	Hâsıla yılı	Mand a öküz	Karasığ r öküz	Kısrak
Cuma Divanı	Abdullatif bin Ali ve kardeşi Mustafa bin Ali	1		4		1					4	2	
Cevlik Köyü	Ahmed bin Ömer						2	1262+ 1263					
Cevlik Köyü	Hafız Mustafa bin Mehmed ve eniştesi Hasan bin Davud			3		2						2	
Seydibucağı Köyü	Veli bin Ali						1	1263				3	2
Orân Divanı Karyesi	Hacı Molla Abdurrahman bin Musa	1	1263	2	3				2	1262		2	
Yukarı K1y1 Köyü	Halil Efendi bin Mehmed	1 +1	1262+ 1263	2								3	
Yukarı K1y1 Köyü	İsmail bin Osman	1	1264			1						2	

Köy	Adı	Düve malak/ Dişi düve/ Manda malak	Hâsıla yılı	Erkek malak	Tosun	Erkek buzağı	Dişi buzağı	Hâsıla yılı	Karasığır dişi düve	Hâsıla yılı	Mand a öküz	Karasığ r öküz	Kısrak
Kışla Divanı	Mukayyid Mehmed Efendi bin Ahmed					1	1	1263				2	
Kışla Divanı	Hacı Mehmed Efendi bin Hasan	1	1262			1						1	
Toplam		6		11	3	6	4		2		4	17	2

2.2.2. Küçükbaş Hayvancılık Sektöründe İmamlar

Gümüşova bölgesinde küçükbaş hayvancılık sektörü ile uğraşan 22 aile tespit edilmiştir. Bunlardan üç tanesi imamdır. Bunlar Cami-i Kebir imamı Abdullatif bin Ali, Yukarı Kıyı Köyü imamları Halil Efendi bin Mehmed ve İsmail bin Osman'dır. Bunlar içerisinde en fazla küçükbaş hayvan sahibi 63 küçükbaş hayvanla Cami-i Kebir imamıdır. Bu çerçevede Abdullatif bin Ali'nin sahip olduğu manda, inek, koyun ve keçilerle diğer imamlara göre kentin süt ve süt mamülleri endüstrisinde önemli ölçüde söz sahibi olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo : İmamların Sahip Olduğu Küçükbaş Hayvanlar (1844/ Adet-kuruş)

Köy	Adı	Sağman koyun	Hasıla/krş	Gayrı sağman koyun	Hasıla	Dişi kuzu	Hasıla yılı	Erkek kuzu	Sağman keçi	Hasıla/ krş	Gayrı sağman keçi	1844/ gelir/krş	Dişi oğlak	Hasıla yılı	Erkek oğlak
Cuma Divanı	Abdullatif bin Ali ve kardeşi Mustafa bin Ali	22	88	3	3	10	1263	5	14	42	1	1,5	5	1263	3
Yukarı Kıyı Köyü	Halil Efendi bin Mehmed	3	12			2	1264								
Yukarı Kıyı Köyü	İsmail bin Osman	5	20			2	1263	3							
Toplam		30	120	3	3	14		8	14	42	1	1,5	5		3

2.3. İmamların Sahip Oldukları Gayrimenkuller

İmamlar içerisinde en varlıklı kişi olarak tespit ettiğimiz Cami-i Kebir imamı Abdullatif bin Ali diğer imamlardan farklı olarak bazı gayrimenkullere de sahiptir. Bunlar Cuma divanı sınırları içerisinde bulunduğunu düşündüğümüz yıllık geliri 40 kuruş olan 2 kıt'a kahvehane, yıllık geliri 50 kuruş olan 1 kıt'a dükkân, yıllık geliri 85 kuruş olan ve ½ hissesi aynı köyden Mustafa Bey'e ait olan 1 kıt'a asiyab ve yıllık geliri 133 kuruş olan 1 kıt'a su hızarıdır.

2.4. İmamların Ödedikleri Vergiler

2.4.1. Vergü-yi Mahsusa ve Aded-i Ağnam

Tanzimatla beraber vergi muafiyetleri kaldırılmasına rağmen bu uygulamanın Gümüşova'da kısmen uygulanabildiği göze çarpmaktadır. Nitekim 1844 yılında bölgede görev yapan sadece üç imamın vergü-yi mahsusasını verdiği diğer imamların nüfuzlarını kullanarak önceki dönemlerdeki gibi vergi vermedikleri görülmektedir. İmamlardan sadece Seydibucağı, Orân divanı karyesi imamı ve Yukarı Kıyı Köyü imamı olan imamlardan birisi vergü-yi mahsusa ödemiştir.

Cuma divanı imamı olan Abdullatif bin Ali'nin koyun ve keçi yetiştiriciliği yaptığı bu çerçevede devlete yıllık 26 kuruş aded-i ağnam vergisi verdiği tespit edilmiştir. Nitekim imam efendiye ait 25 baş ganem (koyun), 15 baş da keçi bulunmaktadır.

Yukarı Kıyı Köyü imamı Halil Efendi bin Mehmed ve İsmail bin Osman'a ait küçükbaş hayvanlar da tespit edilmiş olmasına rağmen bunların adet-i ağnam vergisini ödediklerine dair herhangi bir bulgu bulunamamıştır.

Bu durum imamların, devletin önceki dönemlerde kendilerine tanıdığı vergi muafiyetlerini devam ettirme eğiliminde olduğu ve vergi ödememe konusunda devlete direnç gösterdiklerini akla getirmektedir.

Tablo : İmamların Ödedikleri Vergü-yi Mahsusa ve Aded-i Ağnam Vergileri (1844)

Köy	Adı	Bir senelik Vergü-yi Mahsusası/kuruş	Çanem / aded	Keçi/ aded	Âdet-i Ağnam Rusumu / krş
Cuma Divanı	Abdullatif bin Ali ve kardeşi Mustafa bin Ali	Hatib olduğundan vergi tarh olunmadığı	25	15	26
Cevlik Köyü	Ahmed bin Ömer	Cami'de hesabı olduğundan vergi tah edilmemiş			
Cevlik Köyü	Hafız Mustafa bin Mehmed ve enişesi Hasan bin Davud	Karye imamı olduğundan vergi tarh olunmadığı			
Seydibucağı Köyü	Veli bin Ali	80			
Orân Divanı Karyesi	Hacı Molla Abdurrahman bin Musa	145			
Yukarı K1y1 Köyü	Halil Efendi bin Mehmed	Karye imamı olduğundan vergi tarh olunmadığı			
Yukarı K1y1 Köyü	İsmail bin Osman	50			
Kışla Divanı	Mukayyid Mehmed Efendi bin Ahmed	Karye imamı olduğundan vergi tarh olunmadığı			
Kışla Divanı	Hacı Mehmed Efendi bin Hasan	Sene-yi sabıkada vergi vermemiş idüğü			
Toplam		275	25	15	26

2.4.2. Öşür Vergisi

1844 yılında bölgede ödenen öşür vergileri incelendiğinde buğday, arpa, tütün, çeltik ve ketenden genelde bölgenin diğer sakinlerinden alınan miktar kadar öşür alındığı görülmektedir. Bununla beraber bunun istisnaları da mevcuttur. Nitekim Seydibucağı köyü imamı vergü-yi mahsusasını ödemekle beraber, ödemiş olduğu öşür vergileri içerisinde bulunan 1,5 kıyyelik çeltik öşürünü 7,5 kuruş olarak ödemek zorunda olmasına rağmen bunu 7 kuruş ödemiştir.

Tablo : İmamlar Tarafından Ödenen Öşür Vergisi Miktarı (1844)

Köy	Adı	Hinta/ kile	Hinta /kuruş	Duham/ kıyye	Duham/ kuruş	Çeltik/ kıyye	Çeltik/ kuruş	Şair/ kile	Şair/ kuruş	Keten/ kıyye	Keten/ kuruş
Cuma Divanı	Abdullatif bin Ali ve kardeşi Mustafa bin Ali	5	30	3	6	3	15				
Cevlik Köyü	Ahmed bin Ömer	-		1,5	3	1	5				
Cevlik Köyü	Hafız Mustafa bin Mehmed ve eniştesi Hasan bin Davud	1,5	9	5	10	1	5			1	2
Seydibucağı Köyü	Veli bin Ali	1	6			1,5	7	1,5	6		
Orân Divanı Karyesi	Hacı Molla Abdurrahman bin Musa	3,5	21	4	8	1,5	7,5				
Yukarı Kıyı Köyü	Halil Efendi bin Mehmed	2,5	15	2	4	0,5	2,5				
Yukarı Kıyı Köyü	İsmail bin Osman	-									
Kışla Divanı	Mehmed efendi bin Ahmed	1	6	1	2	1	5				
Kışla Divanı	Hacı Mehmed Efendi bin Hasan	-		2	4	1	5				
Toplam		14,5	87	18,5	37	10,5	52	1,5	6	1	2

e) Mal Müdürlüğü

Kaza mal müdürleri, kazadaki mali işleri vilayet nizamnamesinin kaza idaresine ait olan kısmı çerçevesinde yürüten kişilerdir²¹⁹.

19. yüzyıl sonlarında kazadan nahiyeye dönüşen Gümüşâbâd, Düzce kazasına bağlanınca, mali işleri de Düzce kazasından yürütülmeye başlamıştır. Bu çerçevede nahiyedeki işler, kaza mal müdürü adına “vekil-i müseccel-i şerisi olan mal muavini” tarafından yürütülmüştür²²⁰. 1304 yılında kaza mal müdürü vekili olarak Asım efendinin²²¹, 1308 yılında mal muavini olarak Kazım Efendi bin Durmuş Ağa'nın²²², 1309'da kaza mal muavini olarak Kazım Efendi ibni Dursun'un²²³, 1318 yılında ise mal muavini olarak Necib Efendi bin Mustafa efendinin adı geçmektedir²²⁴.

Düzce kaza merkezinde görevli kişiler ise belgelere şu şekilde yansımıştır: 1308 yılında kaza mal müdürü olarak Mehmed Nuri Efendi bin Selim Ağa, mal müdürü refiki Halid Bey bin İbrahim Bey²²⁵, 1309 yılında kaza mal müdürü olarak Ağob Efendi veled-i Artin'in, emlak kâtibi olarak ise 'Akır? Efendi veled-i Artin (24 B 1309)²²⁶.

f) Sandık Eminliği

Sandık emini, devlete ait para ve menkul kıymetleri alıp veren, elinde tutan ve bunların alınıp verilmesi ve saklanmasından sorumlu olan kişilerdir²²⁷. 1831 yılında Gümüşova kazasında sandık eminliği görevini “kaza muhtarı” ve Kışla Köyü imamı da olan ve Kışla Köyü'nde 3 sıra nolu hanede ikamet eden Mehmed efendi ibn-i Hasan yerine getirmiştir. Mehmed Efendi bu sırada 60 yaşında ve kır sakallıdır²²⁸.

Bölgede yapılan diğer nüfus sayımında sandık eminliği görevi el değiştirmiştir. Bu sayıma göre bölgenin sandık emini Yukarıkiyi köyünde 3 sıra nolu hanede yaşayan, orta boylu ve kara bıyıklı Halil efendi bin Mehmed adlı kişidir²²⁹.

²¹⁹ Mutullah Sungur, *a.g.m.*, s. 756.

²²⁰ Bakınız 20 Rebiülahir 1318 tarihli vesika. DKS 1161, s. 46, Belge No: 35.

²²¹ Bakınız 19 Rebiülevvel 1304 tarihli vesika. DKS 1141, s. 65, Belge No: 265.

²²² Bakınız 21 Rebiülahir 1308 tarihli vesika. DKS 1145, s. 77, Belge No: 298.

²²³ Yakabaşı köyünde bir hayvan için yapılan işlem için bakınız (6 B 1309). DKS 1146, Belge No: 256.

²²⁴ Bakınız 20 Rebiülahir 1318 tarihli vesika. DKS 1161, s. 46, Belge No: 35.

²²⁵ Bakınız 2 Safer 1308 tarihli vesika. DKS 1145, s. 65, Belge No: 253./ Bakınız 21 Rebiülahir 1308 tarihli vesika. DKS 1145, s. 77, Belge No: 298.

²²⁶ DKS 1146, Belge No: 255./DKS 1146, Belge No: 256./ DKS 1146, Belge No: 274.

²²⁷ Mehmet Zeki Pakalın, “Sandık Emmini”, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, c. III, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1983, s. 122.

²²⁸ BOA, NFS.. d., 00710.

²²⁹ BOA, NFS.. d., 00711.

g) Gümüşova Belediye Teşkilatı

Osmanlı idaresinde ilk belediye teşkilatı İstanbul'da 1855 yılında kurulmuştur. 1864 Vilâyet Nizamnamesi ile de taşra belediye teşkilatları faaliyete geçirilmiştir. Taşrada belediye teşkilatlarının oluşturulmasında valiler, mutasarrıflar ve kaymakamlar bizzat ilgilenmişlerdir. Mesela İstanbul dışında bu teşkilatı ilk kuranlardan birisi Amasya Mutasarrıfı Ziya Paşa'dır. 1865 yılında Ziya Paşa satın aldığı arsaya yaptırdığı hükümet konağının yanına bir belediye dairesi kurarak bölgenin belediyesini oluşturmuştur²³⁰. Bu tarihlerde, en azından 1866 yılında²³¹, Gümüşâbâd'ın Düzce kazasına bağlı bir nahiye statüsüne sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum burada bir belediye teşkilatı kurulmasına engel olmuştur.

Bölgede belediye teşkilatının ilk defa 1962 yılında kurulduğu anlaşılmaktadır²³². 1963'te Gümüşova'da belediye başkanı olarak Ahmet Keskin görev yapmıştır²³³.

1973 il yıllığına göre belediyede görevli olarak belediye başkanı dışında bir muhasebe memuru, altı adet hizmetli görev yapmaktadır. İlgili tarihte elektrik ve içme suyu bölgenin ihtiyacını karşılayacak düzeydedir²³⁴.

²³⁰ Abdülhamit Kırmızı, "19. Yüzyılda Osmanlı Taşra İdaresi", *Selçukludan Cumhuriyete Şehir Yönetimi*, Editör Erol Özvar- Arif Bilgin, Türk Dünyası Belediyeler Birliği Yayını, İstanbul, 2008, s. 300- 301.

²³¹ 1283-1287 (1866-1870-1871) tarihleri arasında Gümüşabad bölgesindeki vakıfların bedelât ve tahmîsât miktarlarını gösteren defterde Gümüşâbâd'ın artık nahiyeye dönüştürülmüş olduğu anlaşılmaktadır. BOA, EV..d., 20298, Varak 7.

²³² *Cumhuriyetin 50. Yılında Bolu, 1973 İl yıllığı*, Kemal Matbaası, Bolu, 1973, s. 225.

²³³ *Cumhuriyetin 50. Yılında Bolu, 1973 İl yıllığı*, s. 271.

²³⁴ *Cumhuriyetin 50. Yılında Bolu, 1973 İl yıllığı*, s. 225.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GÜMÜŞÂBÂD'IN SOSYAL DURUMU

A) NÜFUS

a) Kaza Mukayyidliği

Osmanlı'da siyasi yapılaşmanın hızla değişmekte olduğu 19. yüzyılda “nüfus sicil-i nizamnamesi” çıkarılmış, nüfus müdürlükleri kurulmuş ve ilk kez doğum, ölüm, yer değiştirme olaylarının kaydı yapılmaya başlamıştır²³⁵. Bu çerçevede Gümüşâbâd kazasında da bir kaza mukayyidi görevlendirilmiştir.

Gümüşâbâd kazasına ait temettuat sayımlarında 1844 yılında kaza mukayyidi olarak Kışla divanı 1/1 nolu hanede yaşayan Mehmed Efendi bin Ahmed'in adı geçmektedir. Tarihi belli olmayan 00712 nolu nüfus defterine göre de Mehmed efendi ibni Ahmed, nüfus sayımının yapıldığı ilgili tarihte Gümüşâbâd kazasının mukayyidliğini yürütmektedir. Nüfus defterine göre o, bu sırada 45 yaşında olup, uzun boylu ve kır sakallıdır.

Mehmed efendinin mukayyidlik görevini hangi alanda (mahkeme, nüfus vs.) yaptığı konusunda açık bir bilgi tespit edilememiştir. Ancak Mehmed efendinin kaza nüfus mukayyidi olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim kaza halkından ve belli bir maaşla atanan nüfus mukayyidlerinin görevleri şu şekilde tespit edilmiştir: Doğanların adlarını nüfus defterinde babalarının adları altına tarihiyle yazmak, ölenlerin yine tarihiyle adlarını silmek, başka yerde olup dönenlerin, hacca, asker olmak üzere İstanbul'a gidenlerin her birini yerli yerinde kaydetmek. “Kaza mukayyidleriyle” köylerde imamların, Müslüman olmayan yerlerde ise papazlarla kocabaşlıların gönderecekleri nüfus kayıtlarının derlenip altı ayda bir İstanbul'a gönderilmesi işi ise Defter Nazırı'na bırakılmıştır.²³⁶

Mehmed efendi mukayyidlik görevi yanında Kışla köyü cami imam hatipliği görevini de yerine getirmektedir. Tanzimatla beraber vergi muafiyetlerine son verilmesine rağmen Mehmed Efendi imamlık görevini yerine getirdiği için “vergü-yi mahsusa” ödememiş ve geleneksel muafiyetini devam ettirmiştir. Mehmed efendinin kaza mukayyidi olması muafiyet hakkını devam ettirmesinde etkili olmuş gözükmektedir.

Mehmed Efendi imamlıktan yılda 300 kuruş maaş alırken mukayyidlikten de yılda 300 kuruş maaş almıştır. Mehmed efendinin bu iki önemli görevi dışında tarım ve hayvancılık yaptığı ve bu çerçevede yılda 253 kuruş gelir elde ettiği görülmektedir.

²³⁵ Nilüfer Gökçe, *a.g.b.*, s. 1378.

²³⁶ Musa Çadırcı, *Tanzîmât Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı (1839-1876)*, T.T.K. Yayını, 2. Baskı, Ankara, 1997, s. 46.

Mehmed efendi 1844'te 3 dönüm buğday (mezru arazi) ekmiştir. 1845'te de aynı miktarda ekeceğini taahhüt etmiştir. Bu araziden 1844'te 54 kuruş gelir elde etmiş, 1845'te de 108 kuruş gelir elde edebileceği kayıt altına alınmıştır. Bu nedenle devlete 1 kile miktarı (6 kuruş) buğday öşrü ödemiştir. Mehmed efendinin 22 dönüm miktarı ise nadasta toprağı bulunmaktadır.

Mehmed efendi buğday dışında 1 dönüm miktarı çeltik, 0,5 dönüm miktarı tütün ve 1 dönüm keten ekmiştir. Çeltikten 1844 yılında 45 kuruş gelir elde etmiştir. Tütünden ise 1844'te 18 kuruş gelir elde etmiş, 1845'te ise 24 kuruş olası gelir elde edileceği belirtilmiştir. Ektiği çeltik ve tütünden dolayı 1844'te 1 kıyye çeltik (5 kuruş), 1 kıyye tütün (2 kuruş) öşrü ödemiştir.

Ektiği ketenden 1844 yılında gelir elde edememiş ancak 1845'te 27 kuruş gelir elde edeceği kayıt altına alınmıştır. Hâlihazırda keten üretimi gerçekleşmediği için ödeyeceği keten öşrü nisbeti belli değildir.

Bu tarım işletmeleri dışında yıllık geliri 65 kuruş olan 13 adet meyve ağacı da yetiştirdiği görülmektedir.

Mehmed Efendi ayrıca 2 sağman karasığır ineği, 1 erkek buzağı, 1263 yılında gelir elde edileceği belirtilen 1 adet dişi buzağı ve 2 karasığır öküz sahibidir. Bu hayvanlar Mehmed efendinin muhtemel çiftliğinde ailesi ve yardımcıları ile beraber süt ve süt mamulleri üretip sattığını ve tarım işletmelerini kendi hayvanları ile sürüp ektiğini akla getirmektedir.

b) Gümüşâbâd Kazasının Nüfusu

1- Nüfus Defterlerine Göre Gümüşâbâd Kazasının Nüfusu

İlk genel Osmanlı nüfus sayımı 1831 yılında gerçekleştirilmiş, bunu 1844 yılında yapılan ikinci sayım izlemiştir. Her iki sayımda sadece erkek nüfusunu dikkate alan ve bütün Osmanlı genelini kapsamaktan uzak olan sayımlardır²³⁷. 1844 nüfus sayımından sonra bir kaç defa daha nüfus sayımına girişilmiştir. 1852'de Rumeli'de, 1856'da Anadolu'da ve Suriye'de²³⁸, 1866 yılında Tuna Vilayetinde (kısmen Irak'ta da) bir sayım yapılmıştır. Ancak bunlar da çeşitli nedenlerden dolayı tamamlanamamıştır.²³⁹

19. yüzyıldaki diğer bir nüfus sayımı 1881'de yapılmıştır. Sayımda erkeklerle beraber kadınlar da sayılmıştır. Sultan II. Abdülhamit'in sayım sonuçlarının bir an önce alınması konusundaki ısrarı üzerine 1893'te, sayılamayan bazı yerlerin nüfusu tahmini olarak kayıtlara eklenmiştir. Buna rağmen sayım ancak 1895'te sonuçlanmıştır. Osmanlı Devleti'ndeki son nüfus sayımı ise 1905'te

²³⁷ Numan Elibol, "Osmanlı İmparatorluğunda Nüfus Meselesi ve Demografi Araştırmaları", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, Y. 2007, c. 12, S. 2, s. 152-153.

²³⁸ Halime Doğru, "Osmanlı Devletinde Toprak Yazımından Nüfus Sayımına Geçiş ve Bir Nüfus Yoklama Defteri Örneği", *Anadolu Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi*, c.1, S.2, Yıl: 1989, s. 249.

²³⁹ Kemal Karpat, *Osmanlı Nüfusu (1830-1914)*, çev. Bahar Tırnakçı, Tarih Vakfı Yurt Yayını, İstanbul, 2003, s. 63-64.

yapılmıştır. Bir önceki nüfus sayımının sonuçlarının güvenilir bulunmaması bu sayımın üç ay içinde sonuçlandırılması kararına neden olmuştur²⁴⁰.

Gümüşâbâd kazasına ait üç adet nüfus defteri tespit edilmiştir. Bu defterlerden sadece birisi tarihlendirilmiştir. Nitekim Gümüşâbâd kazasına ait NFS. 00710 nolu nüfus defterinin sayıma esas ilk sayfasında “Hüdavendigâr sancağının havi olduğu kazalardan marifet-i daiyanemle tahrir olunan Gümüşâbâd kazasında olan yerlü ehl-i islam defteridirki zikr beyan olunur” ifadesi verilerek “21 N sene 46” (5 Mart 1831) tarihi verilmiştir.

Osmanlı genelinde olduğu gibi 1831 yılında Gümüşâbâd’da yapılan nüfus sayımında da sadece erkekler sayılmış ve bölgenin erkek nüfusu 469 kişi olarak tespit edilmiştir. Bölgede yapılan, fakat tarihi belli olmayan diğer iki nüfus sayımında bölgedeki nüfusun 319 ve 315 kişiye düştüğü görülmektedir.

Nüfus defterlerinde dikkat çeken bir diğer nokta her üç sayımda da bölgenin en büyük yerleşim yerinin Kışla Köyü olmasıdır. 1831 sonrası yapılan diğer iki sayımda Orân Köyü, Ortaköy, Seydibucağı köyü ve Yukarı Köyü’nün nüfuslarında önemli ölçüde azalma meydana gelmiştir.

Tablo: . Yüzyıl Nüfus Defterlerine Göre Gümüşâbâd Kazası Nüfusu

Yerleşim Yeri	00710 Nolu Nüfus Defteri (1831)	00711 Nolu Nüfus Defteri	00712 Nolu Nüfus Defteri (Suret)
	Erkek Kişi Sayısı	Erkek Kişi Sayısı	Erkek Kişi Sayısı
Cevlik Köyü	48	48	44
Cumayeri (Cuma) Köyü	31	27	27
Kışla Köyü	168	123	123
Orân Köyü	81	41	40
Ortaköy	48	21	21
Seydibucağı (Seyyid Bucağı) Köyü	45	27	28
Yukarı (Yukarıkıy) Köyü	48	32	32
Toplam	469	319	315

2- Temettûât Kayıtlarına Göre Gümüşâbâd Kazasının Nüfusu

Osmanlı devleti genelinde olduğu gibi birçok kazada kurulan ve birbirine yakın mahalle ve köylerin birleşiminden meydana gelen divan adı verilen idari bölünme Gümüşova kazasında da gerçekleştirilmiştir. Buna göre bölgede 1844 yılında Cuma, Ören ve Kışla divanı adı verilen üç adet divan örgütlenmesi bulunmaktadır. Bu divanlardan Cuma divanı Seydibucağı köyü, Efteni köyü, nerede yaşadıkları tam olarak tespit edilemeyen Kıpti bölgesi ve bugün Cumayeri ilçesi sınırları içerisinde bulunan Cevlik köyünden, Ören divanı Ören ve Yukarıkıy köyünden meydana gelmektedir. Kışla divanı ise muhtemelen bölgenin merkezi olarak kabul edilmiş ve kaza merkezinde bulunan

²⁴⁰ Mübahat Kütükoğlu, *Menteşe Sancağı, 1830 (Nüfus ve Toplum Yapısı)*, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara, 2010, s. 5-6.

mahalleleri içine almış olmalıdır. Ancak Kışla divanının 1844 yılında hangi birimleri içerisine aldığı ile ilgili olarak herhangi bir bulgu tespit edilememiştir.

1831 yılında bölgenin en büyük yerleşim birimi olan Kışla bölgesinin, 1844 yılında nüfus yoğunluğu azalmış ve Cuma divanından sonra bölgenin ikinci büyük yerleşim birimine dönüşmüştür. Nitekim 1844 yılında bölgedeki divanlardan en büyüğü ortalama 350 kişinin yaşadığı 70 hane ile Cuma divanıdır. Cuma divanından sonra ortalama 305 kişiden meydana gelen 61 haneli Kışla divanı ve ortalama 170 kişinin yaşadığı 34 haneden meydana gelen Ören divanı gelmektedir.

Bu çerçevede 1844 yılında bölgede toplam 165 hane tespit edilmiş olup, bu hanelerde ortalama 825 kişi yaşamaktadır.

Tablo : Temettüât Verilerine Göre Kaza Nüfusu (1844)

Yerleşim Yeri	Hane Sayısı/Aded	Nüfus/Ortalama
Cuma Divanı	14	70
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	22	110
Cuma Divanına bağlı Seydibucağı Köyü	14	70
Cuma Divanına bağlı Efteni Köyü	16	80
Cuma Divanında yaşayan Kıptiler (Taife-i Kıptiler)	4	20
Orân Divanı Karyesi (Ören Divanı Köyü)	18	90
Ören Divanı Yukarı Kıyı Köyü	16	80
Kışla Divanı	61	305
Toplam	165	825

3- Salname Kayıtlarına Göre Gümüşâbâd'ın Nüfusu

19. yüzyıl sonlarında (1896-97) Gümüşâbâd'da yaşayan kişilerin nüfusları hakkındaki en önemli bilgi salnamelerde bulunmaktadır. Ancak konu ile ilgili bilgi veren salnamede Gümüşova bölgesinin kapsamı hakkında kesin bir veri tespit edilememiştir. Bu durumda biz kadı sicillerinde geçen muhtelif nedenlerle kayıt altına alınmış ve kayda konu olan kişilerin yaşam alanları ile ilgili bilgiler veren kayıtları dikkate alarak Gümüşova bölgesinin kapsamına giren olası yerleri tespit ederek bu bölgelerin nüfuslarını salnamelerden tespit edip Gümüşova bölgesinin genel nüfusunu tespit etmeye çalıştık. Bu kapsamda ilgili dönemde Gümüşova sınırları içerisinde gördüğümüz köylerin sayısı en az 15 olup²⁴¹, bu köylerde toplam 712 hanede 3654 kişi yaşamaktadır. Gümüşova'nın nüfusu 1844 yılında yapılan sayımda ortalama 825 kişi tespit edilmiş olmasına rağmen 52-53 yıl sonra 1896'lı yıllarda nüfusunun bu şekilde olağanüstü bir artış kaydetmesinin en önemli nedeni bölgeye zaman zaman Kafkasya'dan göç etmek zorunda kalan Çerkes, Abaza, Gürcü kökenli bazı göçmenlerin devlet tarafından yerleştirilmesi ve bunlar adına bölgede bazı köyler kurulmasıdır.

²⁴¹ Gümüşova'ya bağlı köyler salnamelerde ayrıca belirtilmediğinden liste tarafımızdan oluşturulmuştur. Köy sayısının daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim tarihte İbrahim Ağa köyü olarak adlandırılan Selamlar köyü, salname listesinde üç tane İbrahim Ağa adında köy bulunduğu için, hangisinin Selamlar köyü olduğu tespit edilememiş dolayısıyla listemize alınmamıştır.

Tablo : 1314 Tarihli Sâlnâmeye Göre Gümüşova Nüfusu (1896-97) ²⁴²

Köyün Adı	Hâne Sayısı	Nüfusu
Hacı İsmail Köyü	26	79
Yongalık Köyü	23	84
Hacı Kadirler köyü	25	126
Ören köyü	28	155
Adaköy Karyesi	27	133
Yeniköy Karyesi	23	161
Halil Bey Köyü	83	408
Kışla Köyü	61	427
Muhâcîr Yaka Köyü	23	186
Abaza Hacı Bât Bey Köyü	116	560
Yakabaşı Köyü	29	145
Elmacık'da Pişmâf köyü	89	445
Hicâc Bey köyü	105	612
Karaçörtlen Köyü	18	108
Sarıdere köyü	36	65
Toplam	676	3654

c) Gümüşâbâd Nüfusu Hakkında Bazı Tetkikler

1- Kıptiler

1.1. Kıpti Kavramı

Kıpti, aslı Hind'den gelen Çingenele Avrupanın bazı yerlerine Mısır'dan geçerek gitmeleri nedeniyle verilen bir isimdir²⁴³. Arap müelliflerine göre bu kelime Hz. Nuh'un soyundan olduğu rivayet edilen eski Mısır Kralı Kibt'in isminden gelmektedir²⁴⁴. Osmanlı da ise Kıpti kavramı Çingene kavramı ile eş anlamlı olarak kabul edilmiştir. Bu ifadeler dışında Türkiye'de "boşa", "pırpır", "Karaoğlan" gibi adlarda verilmiştir²⁴⁵. Çingene ifadesi yerine Batı'da "Rom" (çoğulu Roma), kendilerinin bir kısmınca da "Roman" kelimesi kullanılmıştır²⁴⁶. Kafkas çingeneleri ise "Poşa" olarak tanımlanmaktadır. Küçük bir topluluk olan Poşalar kendilerini "Lom" adıyla tanıtmaktadır. Bunların asıl dilleri Hindikuş'taki Dardu dilleri ile Apabhramsa lehçelerinden birine dayanmaktadır. Bu onların Hindistandan Kafkasya'ya göçtüklerine kanıt olarak kabul edilmektedir²⁴⁷.

²⁴² *Kastamonu Vilâyeti Sâlnâmesi 1314*, s. 335-339.

²⁴³ Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türki*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2007, s. 1050.

²⁴⁴ G.W., "Kıptiler", *İ.A.*, c. 6, 64. Cüz, MEB, İstanbul, 1968, s. 716.

²⁴⁵ İsmail Altınöz, "Osmanlı Toplum Yapısı İçinde Çingenele", *Türkler*, c. 10, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 422.

²⁴⁶ Ali Rafet Özkan, *Türkiye Çingeneleri*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara, 2000, s. 3.

²⁴⁷ Hagop Mintzuri, *İstanbul Anıları (1897-1940)*, Çeviren Silva Kuyumcuyan, Notlarla Basıma Hazırlayan Necdet Sakaoğlu, 4. Basım, Tarih Vakfı Yurt Yayını, İstanbul, 2002, s. 110.

1407’de Hildesheim’e geldiklerinde siyah tenlerinden dolayı “Tatarlar” olarak anılmışlardır. Yine 11-13. yüzyıllar arasında meydana gelen Haçlı seferleri süresince çingeneler, hem Anadolu hem de Karadeniz’in etrafını dolaşmak suretiyle Avrupa’ya iki ayrı koldan gitmişler ve Avrupalılar doğudan gelen bu grubun tipini Türklere benzetmiş ve onları Tatar olarak isimlendirmiştir. Albert Kranz gibi bazı kronikçiler Türklere Tatarlar veya çingenelerle Tatarlar arasında hiçbir fark görmemiştir. Türk korkusu Avrupa’nın üzerine çöktüğünde çingeneler Avrupalıların gözüne “Türk Ajanı” olarak görünmüştür²⁴⁸.

1.2. Osmanlıda Kıptiler ve Gümüşâbâd Kıptileri

Osmanlıların Çingene isimlerinin başına Kipti kelimesini eklemesi, onların Romanların kökeni konusunda hatalı bir çıkarımı olarak kabul edilmiştir. Çünkü bu sözcük “Kopt” sözcüğünün bozulmuş halidir²⁴⁹. Reddedildikleri toplumların kıyısında yaşayan bu göçebeler diğer toplumların kültürlerinin karmaşık taklitlerinden ibaret olan alt kültürlerle sahiptirler²⁵⁰.

Osmanlı topraklarında yaşayan çingeneler 16. yüzyıla kadar sadece cizye ve ispenç (çiftçilik vergisi) ödeyerek vergi yükümlülüklerini yerine getirmişlerdir.²⁵¹ Devlet XVI. yüzyıldan itibaren ise Rumeli’deki çingeneleri, askeri maksatlarla bir teşkilatlandırmaya teşvik etmiştir. Bu çerçevede merkezi Kırkkilise (Kırklareli) olan ve Eskihisar-ı zağra, Hayrabolu, Malkara, Döğenci Eli, İncügöz, Gümölcine, Yanbolu, Pınarhisar, Prevedi, Dimetoka, Ferecik, İpsala, Keşan ve Çorlu mıntıklarını özellikle ihtiva eden bir “Cingâne Sancağı” ihdas edilmiştir. Cingâne Livasını ve bütün çingeneleri ilgilendiren ilk hukuki düzenleme ise tahminen 1531 tarihinde Kanuni devrinde yapılmıştır²⁵².

Osmanlı döneminde yaşayan Kıptiler, hiçbir zaman millet olma vasfını kazanamamış, toplumun diğer unsurlarıyla bütünleşememiş, hatta cizye vergisi gayri Müslimlerden alınmasına rağmen Müslim ve gayri Müslim Kıptilerden farklı miktarlarda olmak üzere cizye alınmış, cizye mükelleflerine tanınan askerlikten muaf tutulma hakkı bunlara da tanınmış bununla beraber askeri geri hizmetlerde de istihdam edilmişlerdir²⁵³. Kıptiler dinleri ne olursa olsun, ayrı bir cemaat olarak değerlendirilmiş ve kendilerine özgü ayrı bir mahallede ikamet etmişlerdir²⁵⁴.

²⁴⁸ Ali Rafet Özkan, *a.g.e.*, s. 16-17.

²⁴⁹ Reşat Kasaba, *Dünya, İmparatorluk ve Toplum, Osmanlı Yazıları*, (çeviren Banu Büyükkal), Kitap yayınevi, İstanbul, 2005, s. 185.

²⁵⁰ Nicole Martinez, *Çingeneler*, Çev. Şehsuvar Aktaş, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992, s. 9.

²⁵¹ Nazım Alpman, *Başka Dünyanın İnsanları Çingeneler*, Ozan Yayıncılık, İstanbul, 1997, s. 171.

²⁵² Ahmed Akgündüz ve Said Öztürk, *700. Yılında Bilinmeyen Osmanlı*, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayını, İstanbul, 2000, s. 154-155.

²⁵³ İsmail Altınöz, *a.g.m.*, s. 431.

²⁵⁴ *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*, Çeviren Ruşen sezer, 10. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2008, s. 1857.

Tanzimattan sonra bir taraftan çingenelerin tahrirleri ile iskânları cihetine gidilmiş, diğer taraftan da vergilerinin cibayetinde daha başka esaslar aranmıştır. Öyle ki çingenelerin tespit ve tahrirleri yolunda yapılan teşebbüsler imparatorluğun en uzak mıntıklarında bile başarı ile neticelenmiş mesela Doğu Anadolu’da Diyarbekir, Beşiri, Çapakçur, Midyat, Mardin havalisindeki Müslüman çingeneler ayrı ayrı tespit edildiği gibi Bosna’da da iskan şekilleri ile kimseye zarar ve ziyanları olmamak üzere “mürur nizamına” tevfikan vakit ve mevsiminde göçüp gitmeleri temin olunmuştur²⁵⁵.

Tanzimat dönemiyle başlayan nüfus kaydı, nüfus kağıdı verme işlemi çingenelere uygulanmadığından kesin bir nüfus tahmininde bulunmak zordur²⁵⁶. Bununla beraber 1830 sayımına göre Osmanlı topraklarında Anadolu ve Rumeli’de yaşayan toplam Kıpti erkek nüfusu 36.675 kişidir. Bunun 7143’ü Anadolu’da, 29532’si Rumeli’de ikamet etmektedir. 1844 sayımına göre ise Osmanlı toprakları içerisinde toplam 214.000 çingene yaşamaktadır²⁵⁷. 1876-78 yılları arasında Balkanlar’da Kıpti nüfusunun 156.000 kişi olduğu tahmin edilmiştir²⁵⁸.

Osmanlıların kaybettiği topraklarla bağlantılı olarak 1897’de Osmanlı nüfusu içerisindeki Kıptilerin sayısı 19.550’ye düşmüştür. Bunun 10.309’u erkek, 9241’ise kadınlara aittir²⁵⁹.

1844 yılında, Gümüşova’ya komşu Üskübü kazasında ortalama olarak, toplam 270 kişilik bir Kıpti grubu tespit edilmiştir²⁶⁰.

Kıptilerin Gümüşova’ya ise tam olarak ne zaman geldikleri tespit edilememiştir. 1844 yılında yapılan sayımda Gümüşova kazasında Cuma divanında dört hane Kıpti (Taife-i Kıpti) yaşadığı tespit edilmiştir. Bir ailenin ortalama beş kişiden meydana geldiği düşünüldüğünde Kıptilerin bölgedeki toplam nüfusunun ortalama 20 kişi olduğu tahmin edilebilecektir.

1.3. Kıptilerin Yaptıkları Meslekler

Dünyanın birçok yerinde çingeneler çok farklı işlerle uğraşmışlardır. 1522-23 yıllarına ait vergi kayıtlarında çingeneler daha çok askeri yada serbest müzisyen olarak kaydedilmişlerdir. Belirtilen en yaygın müzik aletleri zurna ve davuldur. Onlar içerisinde müzisyenlik haricinde kalaycılar, nalbantlar, kuyumcular, kılıç ustaları, sobacılar, ayakkabıcılar, pabuççular, takunyacılar, nal çivisi yapanlar, dericiler, terziler, halıcılar, boyacılar, nalburlar, helvacılar, peynirciler, kasaplar, kebabçılar, bahçıvanlar, katırcılar, muhafızlar, gardiyanlar, hizmetkarlar, postacılar, maymun yetiştiricileri,

²⁵⁵ M. Tayyib Gökbilgin, “Çingâne”, *İA*. c. III, 25. Cüz, 2. Baskı, ss. 420-426, MEB, İstanbul, 1964, s. 424-425.

²⁵⁶ İlber Ortaylı, “Sulukule”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, ss. 70-71, c. VII, İstanbul, 1994, s. 71.

²⁵⁷ Tefik Çavdar, “Osmanlı Döneminde Nüfus Bilgileri”, *Osmanlı*, c. 4, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s. 555.

²⁵⁸ Kemal H. Karpat, *a.g.e.*, s. 85.

²⁵⁹ Stanford J. Shaw ve Ezel Kural Shaw, *a.g.e.*, s. 292.

²⁶⁰ Zeynel Özlü, *Batı Karadeniz’de Antik Bir Osmanlı Kenti: Prusias Ad Hypium, Üskübü (Konuralp)*, s. 46.

kuyucular, yeniçeriler, zaptiyeler, doktorlar, cerrahlar, rahipler ve demirciler de bulunmaktadır. Demircilik ve bu meslekle bağlantılı işler 1522-23 kayıtlarında sadece 5 kişi için belirtilmiştir. Bu mesleklerin hangisinin geleneksel olarak yapılan bir uğraş olduğunu belirlemek oldukça zordur. Nitekim dünyanın birçok yerinde çingeneler demirci olarak bilinirler ve onların bu uğraşı Balkanlarda, bugüne kadar korunmuş olan bir geleneğe sahiptir. Ayrıca bazı Kıptilerin tarım sektörü ile uğraştıkları görülmektedir.²⁶¹

19. yüzyıl ortalarında Üskübü kazasında yaşayan Kıptilerin kazancı, elekçi, demirci, çöpçü, kapıcı, hizmetçilik gibi meslekleri icra ettikleri görülmektedir.²⁶²

Benzer şekilde Kıptilerin 19. yüzyılda Gümüşâbâd kazasında da demircilik, sepetçilik ve rençberlik gibi sanatlarla uğraştıkları görülmektedir. Bunlardan sadece Hasan Usta oğlu Hasan bin Hasan'a ait kendisinin sakin olduğu demirci dükkânı tespit edilmesi diğerlerinin mesleklerini seyyar olarak gerçekleştirdiklerini göstermektedir.

Tablo: Gümüşâbâd'da Yaşayan Kıptilerin Meslek ve Servetleri (1844)

Lakap	Adı	Mesleği	mesleki geliri/ kuruş	diğer Gelirleri/ kuruş	Toplam geliri/kuruş
Hasan Usta oğlu	Hasan bin Hasan	demirci	450	202	652
Kazancı oğlu	Mustafa bin Mustafa	Rençber taifesinden idüğü	250	66	316
Telakçı (Tellakçı) oğlu	Hasan bin Hüseyin	demirci	300	18	318
Sepetçi	Hüseyin bin Mehmed	sepetçi	100	30	130

1.4. Kıptilerin Sahip Oldukları Tarım İşletmeleri ve Ödenen Vergiler

Kıptiler geçimlerinin önemli bir bölümünü yaptıkları mesleklerden kazanmışlardır. Bununla beraber az da olsa tarım sektörü ile ilgilenmişlerdir. Kıptilerin tarım işletmesi olarak buğday ve tütün işiyle uğraştıkları görülmektedir. Bunun yanında dört hanenin ikisinin Hendek'te yaşayan tarım işletmecisi Sipahi oğlu Mehmed ile 314 kuruşluk bir anlaşma yaparak "icar" yolu ile "mezru arazi" hasat ettikleri görülmektedir.

Kıptiler vergi olarak vergü-yi mahsusa ve öşür vergisi ödemişlerdir. Küçükbaş hayvan yetiştiriciliği yapmadıkları için kendilerine aded-i ağnam vergisi tahriri yapılmamıştır.

²⁶¹ Vesselin Popov ve Elena Marushiakova, "Osmanlı İmparatorluğunda Çingeneler", *Bir Çingene Yolculuğu*, Fatih Belediye Başkanlığı Yayını, İstanbul, 2008, s. 109-110.

²⁶² Zeynel Özlü, *Batı Karadeniz'de Antik Bir Osmanlı Kenti: Prusias Ad Hypium, Üskübü (Konuralp)*, s. 47.

Tablo: Kıptilerin Sahip Oldukları Tarım İşletmeleri ve Meyve Ağaçları

Adı	Mezru arazi/1844 / dnm	Mezru arazi/1845 / dnm	Mezru arazi/1844 / krş	Mezru arazi/1845/krş	icare mezru 1845/krş	Açıklama	Gayrı mezru Arazi/1844/ dnm	Duhan tarlası/1844/d nm	Duhan Tarlası/1844/krş	Duhan tarlası/1845/krş	Eşcar bahçe/1844/ aded	Eşcar bahçe /1844/ krş
Hasan Usta oğlu Hasan bin Hasan	1	2	54	360				0,5	18	46	6	30
Kazancı oğlu Mustafa bin Mustafa		2		75			1	0,5	36			
Telakçı oğlu Hasan bin Hüseyin					90+112	Hendek kaza merkezinden Sipahi oğlu Mehmed'den 10 kuruş icare ile aldığı+Hendek merkezinden Sipahi oğlu Mehmed'den 12 kuruş icare ile aldığı		0,5	18	12		
Sepetçi Hüseyin bin Mehmed					112	Hendek kaza merkezinden Sipahi oğlu Mehmed'den 12 kuruş icare ile aldığı						
Toplam	1	4	54	435	314		1	1,5	72	58	6	30

Tablo: Kıptilerin ödedikleri Vergiler (1844)

Adı	Vergü-yi Mahsusa/ kuruş	Öşür Vergisi/ kuruş			
		Hinta/ kile	Hinta/ kuruş	Duhan/ kıyye	Duhan/ kuruş
Hasan Usta oğlu Hasan bin Hasan	50	1	6	1	2
Kazancı oğlu Mustafa bin Mustafa	50			2	4
Telakçı (Tellakçı) oğlu Hasan bin Hüseyin	50	1	6	1	2
Sepetçi Hüseyin bin Mehmed	50				
Toplam	200	2	12	4	8

1.5. Kıptilerin Sahip Olduğu Hayvanlar

Kıptiler binicilikte son derece yetenekli kişilerdir. Nitekim 17. yüzyılda İstanbul'da "At satıcıları loncası"nın büyük oranda çingenelerden oluşması²⁶³ bunu destekleyen önemli bir donedir. Zamanla bazı Kıptilerin at ve kısrağ besleyerek yol kesmeleri ve hırsızlık yapmaları nedeniyle bunların fesat ve şenatlerini önlemek için at sahibi olmaları ve ata binmeleri yasaklanmıştır²⁶⁴. Bu kurala 19. yüzyıl ortalarında Gümüşâbâd'da da *filen* uyulduğu görülmektedir. Nitekim Kıptilerin konar-göçer bir yapıya sahip oldukları bilinmekle beraber Cuma divanında yaşayan Kıptilerin merkep, kısrağ ve bargir gibi ulaşım araçlarına sahip olmamaları buna karşılık buğday ekili mezru ve tütün ekili duhan tarlalarına sahip olmaları bölge Kıptilerinin yerleşik bir hayata geçtiklerini veya en azından geçmeye başladıklarını göstermektedir. Buna ek olarak bölgedeki üç Kıpti ailesine ait beş adet sağman karasığır ineğinin tespit edilmesi, bu ailelerin özellikle de üç adet sağman ineğe sahip olan Hasan Usta oğlu Hasan bin Hasan'ın, demircilik yanında süt ve süt mamulleri de satarak geçimlerine katkıda bulduklarını akla getirmektedir.

Bu bağlamda Kıptiler geçimlerini sadece demircilik, sepetçilik ve rençberlik gibi meslekler yaparak değil tarım ve hayvancılık ile uğraşarak da sağlamışlardır.

Tablo: Kıptilerin Sahip Oldukları Hayvanlar (1844)

Adı	Sağman karasığır / aded	geliri / krş	Gayri sağman inek/aded	Erkek buzağı/ aded	dişi buzağı / aded	Hasıla Yılı	Karasığır dişi düve/ aded	Hasıla Yılı	Karasığır öküz/ aded
Hasan Usta oğlu Hasan bin Hasan	3	90	2	2			3	1263	2
Kazancı oğlu Mustafa bin Mustafa	1	30		1			2	1262+ 1263	2
Telakçı (Tellakçı) oğlu Hasan bin Hüseyin									2
Sepetçi Hüseyin bin Mehmed	1	30			1	1263			
Toplam	5	150	2	3	1		5		6

2- Firariler

Osmanlı devletinde köy ve kasaba halkları istedikleri gibi yerlerini terk ederek başka yerlere gidememişlerdir. Bunun için iskan kanunu çıkarılmış ve bu kanun çerçevesinde yerlerini terk edenlere çeşitli müeyyideler uygulanmıştır. ²⁶⁵Bununla beraber köy ve şehirlerde yaşayan halklar muhtelif

²⁶³ Henriette Asseo, *Çingeneler: Bir Avrupa Yazgısı*, Çev. Orçun Türkay, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2004, s. 42.

²⁶⁴ İsmail Altınöz, *a.g.m.*, s. 427.

²⁶⁵ Yusuf Halaçoğlu, *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, s. 94.

nedenlerle iskan yerlerini terk etmişlerdir. Nitekim Gümüşova kazasında da izinsiz bir şekilde köyünü terk edip başka kazalara yerleşenler olmuştur. Bu kişiler arşiv vesikalarına “firârî” olarak kaydedilmişlerdir.

Gümüşova’da yaşayan hanelerden beş hanenin izinsiz bir şekilde Gümüşova’yı terk edip başka yerlerde iskân ettikleri görülmektedir. Bu kişilerden Kışla Divanında yaşayan Köse oğlu İbrahim bin Hasan’ın 1834’te²⁶⁶ izinsiz bir şekilde İstanbul’a gidip burada tahsil görüğünün belirtilmesi dikkat çekicidir. Gümüşova’dan gurbete çıkan diğer kişilerin ise Karasu kazasına bağlı Lahne ve Kocaali köyleri, Ada kazasına (Adapazarı) bağlı Câykışla köyü ve Bursa’ya gittikleri görülmektedir.

Tablo: Gümüşova’dan Çevre Kazalara Gidip Yerleşenler

Hane	İkamet Yeri	Lakap	Adı	Açıklama
12,1	Cuma Divanına bağlı Seydibucağı Köyü	Osman Bâşa (paşa) oğlu	Abdurrahman bin Hüseyin	Merkum iki sene mukaddem firar olub Kocaali kazalarından Karasu kazasına tabi Lâhne karyesinde iskan eylemiş olduğu
18,1,2,3	Orân Divanı Karyesi	Milanlı (Melenli) oğlu	Natık bin Osman, oğlu adı yazılmamış, diğer oğlu Ahmed	Köy nüfusunun mukayyidi ise de bundan 4 ay önce Karasu kazasına bağlı Kocaali Köyü’ne firar edip orada sakin olduğu. Merkumun emlak ve arazi ve hayvanat ve sairesi bulunmamaktadır.
19,1	Kışla Divanı	Koca Hüseyin oğlu	Hüseyin	merkum Hüseyin..... bundan 3 sene önce firar edip Bursa canibine gidip iskan eylediği"
32,1	Kışla Divanı	Köse oğlu	İbrahim bin hasan	Merkum Deraliyye’ye firar bilâ-tezkire 10 sene mukaddem diyar-ı Deraliyyede iskan eylediği" /fakirulhal ve talebe.
37,1	Kışla Divanı	İsmail oğlu	Mehmed bin Mehmed	Bundan 3 sene önce bilâ-tezkire firar edip Ada kazasına bağlı Câykışla köyünde iskân eylemiştir.

3- Çerkesler

19. yüzyılda yapılan Kafkas göçleri neticesinde Çerkeslerin bir kısmı Batı Karadeniz bölgesinde Gümüşâbâd kazasına da iskân edilmişlerdir. Çerkeslerin bölgede bulunan Bişmâf Bey, Basandı, Yakabaşı, Yongalık, Ardıçdibi ve Elmacık köylerine yerleştikleri tespit edilmiştir.

Çerkeslerin bölgeye yerleştirildiklerine dair tespit edilebilen ilk kayıt 1277 tarihlidir. İlgili belgede, gelen Çerkes grubunun ilkönce, geçici olarak Bolu’da iskan edildiği daha sonra ise Bolu ve civarına dağıtıldıkları ifade edilmektedir. Bu çerçevede Gümüşâbâd’da boş olan arazilere (arazi-i hâliye) Kabartay kabilesi Çerkeslerinden Hacı İsmail Bey başkanlığındaki bir grup iskân edilmiştir. Grubun bir kısmı Sivas Sancağı’na bağlı Uzunyayla’da bulunmaktadır. Dolayısıyla Gümüşâbâd’da yaşayan Çerkeslerin akrabalarının bir kısmının Sivas’ta bulunduğu anlaşılmaktadır. Gelen Çerkeslere Bolu’da buldukları müddetçe mal sandıklarından belli

²⁶⁶ Belgede 10 sene önce ifadesi yer aldığı için 1834 tarihi yazılmıştır.

miktarda bir yevmiye (yevmiye-i mahsusa) ödenmiş ve halk yardımları yapılmıştır. Gümüşâbâd'da iskân edilen grubun toplu bir şekilde iskân edilmeleri konusunda ısrarcı davrandıkları görülmektedir. Grup Gümüşâbâd'a yerleştikten sonra, gelecek sene (sene-i 'atiyede) kendilerini idare edecek kadar tohum verilerek ziraat yapmalarına imkan sağlanmıştır. Grup içerisinde, 70 kadar haneden ibaret olan Sultan efendi takımının burada iskanları sağlanamadığından bunlar Sivas tarafına gönderilmiştir. Sultan efendi takımına yapılan yardımlardan dolayı, reisleri tarafından bir teŝekkümame hazırlanarak saraya gönderilmiştir (29 Z 1277)²⁶⁷.

3.1. Çerkeslerin Yerleştikleri Alanlar

3.1.1. Elmacık'ta Bişmâf Bey Köyü

Göçmenlerin yerleştirildiği köylerden birisi Elmacık'ta Bişmâf Bey köyüdür (24 B 1309)²⁶⁸. Köye Çerkeslerin yerleştirildiği ve köyün Çerkes beylerinden bir bey adına kurulduğu anlaşılmaktadır. Bişmâf Bey'in eşinin kim olduğu ve kaç çocuğu olduğu konusunda kesin bir veri tespit edilememiştir. Ancak kadı sicillerine yansıyan muhtelif davalarda gördüğümüz kadarıyla Bişmâf Bey'in oğlu olarak Osman bin Bişmâf'ın adı geçmektedir²⁶⁹.

3.1.2. Elmacık Karyesi

Elmacık köyünün önde gelen kişileri olarak vesikalara Mustafa oğlu ailesinden Zikri bin Mustafa bin Abdullah ve Hasan oğlu ailesinden Mehmed bin Hasan bin Mehmed'in adı yansımıŝtır²⁷⁰.

Köyde 1304 yılında bu Türkmen aileler yanında Çerkes muhacirlerinin de yaşadığı anlaŝılmaktadır²⁷¹. Ancak bu ailelerin bölgeye ne zaman ve nasıl yerleŝtiklerine dair herhangi bir bulgu tespit edilememiştir.

3.1.3. Yakabaşı Köyü

Çerkeslerin yerleşim alanlarından birisi de Yakabaşı Köyüdür. 1302 tarihli bir vesikadan, köyde Çerkeslerin Ŗabsıđ kabilesine mensup ailelerin yaşadığı anlaşılmaktadır. Nitekim adı geçen vesikada; aslen Çerkezistan'dan olup Trabzon vilayetine bağlı Samsun Sancağı Çarŝanba kazasında iskân etmiş olan Çerkeslerin Ŗabsıđ kabilesinden İŝhak bin Ali Efendi bin İsmail bin Tâysav vefat ettiği zaman Tâysav'a mirasçı olarak Gümüşâbâd nahiyesi Yakabaşı köyünde

²⁶⁷ BOA, A./MKT.UM., (Sadâret Mektubî Kalemî Umum Vilayet) 481/98, Vesika 1-2.

²⁶⁸ DKS 1146, Belge No: 274.

²⁶⁹ Bakınız 19 Rebiülevvel 1304 tarihli vesika. DKS 1141, s. 65, Belge No: 265.

²⁷⁰ Bakınız 19 Rebiülevvel 1304 tarihli vesika. DKS 1141, s. 65, Belge No: 265.

²⁷¹ Bakınız 19 Rebiülevvel 1304 tarihli vesika. DKS 1141, s. 65, Belge No: 265.

yaşayan Kanbolât bin ‘Abâd bin ‘İzmet bin Taysâv ve Bâtkirây bin Abdullah bin ‘İzmet’in mirasçı oldukları ve mirastan pay almak için Düzce mahkemesine dava açtıkları anlatılmaktadır (25 Şaban 1302)²⁷².

3.1.4. Basandı Köyü

Bölgede yaptığımız alan araştırmasına göre köy ilkönce Şabsı köyü olarak daha sonra ise Basandı olarak adlandırılmıştır²⁷³. Köyün bugünkü adı ise **Çaybükü**’dür. Çaybükü denmesinin nedeni köyün Melen nehrinin kıvrıldığı yerde kurulmasıdır. (Melen Çayının büküldüğü yer)²⁷⁴

Çaybükü ve Yakabaşı köyleri birleşik iken daha sonra ayrılarak iki ayrı köy haline gelmişlerdir. Köye ilk yerleşenler Çerkes aileler olup daha sonraları 93 harbi sırasında Bulgaristan’ın Burgaz ili Kazan ilçesinden de göçler olmuştur.²⁷⁵

3.1.5. Basandıbaşı Köyü

Bu köyün Basandı köyü ile aynı köy olup olmadığı tespit edilememiştir. Bu nedenle ayrı kategorize edilmiştir. Köy Gümüşâbâd merkezinde bulunmakta olup, Çerkeslerin yerleştirildiği alanlardan birisidir. Köyde 1303 yılında bazı Çerkes ailelerin yaşadığı görülmektedir (25 Şaban 1303)²⁷⁶.

Tablo : Gümüşova Bölgesinde Tespit Edilen Bazı Çerkes Sülale Adları (Soylar) ve Yaşam Alanları²⁷⁷

Elmacık	Kuşkuş (Ardıçdibi)
Çük’e	Yinukh
Neğüç	Hakhu
Kuç’e	
Hant’ıv	
Yemzeğ	
Vuşıy	
Nıbe	
Kıtıko	
Yinukh	
Bereko	
Şhalokho	

²⁷² DKS 1141, Belge No: 47.

²⁷³ Köyün kuruluşu ile ilgili bilgiler köyün yaşlılarından 1923 doğumlu köyün eski muhtarı Salih Er’den alınmıştır.

²⁷⁴ Konu ile ilgili bilgi Karadere köyünden Selahattin Çakır’dan öğrenilmiştir.

²⁷⁵ Köyün kuruluşu ile ilgili bilgiler köyün yaşlılarından 1923 doğumlu ve köyün eski muhtarı olan Salih Er’den alınmıştır.

²⁷⁶ İlgili belgede Çerakese’den olup, köyde yaşayan Bıdık Usta bin Sûbâş bin Hüseyin’in vefat ettiği ve Aziz ve Ayşe adında iki küçük çocuğu olduğu görülmektedir. DKS 1141, s. 44, Nu: 53.

²⁷⁷ Tablo Ahmet Hazer Hızal nezâretinde hazırlanmıştır. Kendilerine teşekkür ederim.

4- Abhazlar (Abazalar)

Gümüşâbâd'da Abazaların yerleştirildiği alanlar Soğuksu, Halil Bey, Yeşilyayla (Büyükbıçkı), Hacı Bâtâ Bey ve Nüfren köyleridir. Bu köylerle ilgili olarak şu tespitlerde bulunabiliriz.

4.1. Hacı Bâtâ Bey Köyü

Bu köy Abaza umerasından Hacı Bâtâ Bey adına kurulmuştur. Köyün bu isimde kurulması ilk yerleşiklerin Abazalar olduğunu düşündürmektedir.

Kaynaklarda Hacı Bâtâ Bey'in soyu yazılırken Hacı Bâtâ Bey bin Sâs bin Abdullah olarak belirtilmiştir. Hacı Bâtâ Bey'in dedesinin "Abdullah" olarak isimlendirilmesi onun bir nesil önce İslam ile müşerref olduğunu akla getirmektedir. Nitekim Abdullah (Allah'ın kulu) adı sadece isim olarak kullanılabilirdiği gibi yeni Müslüman olanların ataları için de kullanılan bir unvandır²⁷⁸.

Hacı Bâtâ Bey'in konutunda köleleri olduğu anlaşılmaktadır. Ancak Hacı Bâtâ Bey Osmanlı topraklarına yerleştikten sonra bu kölelerinden Abaza asıllı "orta boylu, bıyıklı (ve) ela gözlü" Receb adlı kölesine hürriyetini vermiştir (14 Receb 1302).²⁷⁹

Hacı Bâtâ Bey Köyü'ne göçlerin ileriki zamanlarda da devam ettiği anlaşılmaktadır. Nitekim 1900 tarihli bir belgede Kafkasya'dan göç eden 4 hânenin, Düzce'de Hacı Bâtâ Bey köyünde akrabalarının yanına geçici olarak yerleştirildiği belirtilmektedir. 4 hânedeki küçük (9 kişi) ve büyük (14 kişi) toplam 23 kişi bulunmaktadır (29 R 1318/26 Ağustos 1900)²⁸⁰.

4.2. Nüfren Köyü

Nüfren Köyü vesikalarda "Nührân (Nühren) Karyesi" olarak tanımlanmıştır. Bugün bölgede "Nüfren Halil Bey" köyü olarak bilinen bu köyün Abaza umerasından Halil Bey adına kurulduğu anlaşılmaktadır. "Abaza umerasından" olan Halil Beyin, babasının adının Tahir, annesinin ise İbnece Hanım binti Gezden olduğu görülmektedir. Halil Bey bin Tahir'in iki eşi olup birisinin adı Hamşad binti Kızıl Bey, diğeri ise Zezehanım binti Kadir'dir. Halil Bey vefat ettiğinde Hamşad'dan doğma henüz buluş çağına ermemiş Faik bey, Raif ve Melek adlı üç çocuğu, yine Zezehanım'dan doğma henüz buluş çağına ermemiş mehmed ve buluş çağını aşmış Zeliha adlı çocukları vardır.²⁸¹ Halil Bey vefat edince çocuklara kendi anneleri vasi olarak atanmıştır²⁸².

²⁷⁸ Ömer Lütfi Barkan, "Edirne Askeri Kassamına Ait Tereke Defterleri (1545-1659)", *Belgeler*, III (5-6), (1993), s. 11.

²⁷⁹ DKS 1141, Nu: 34.

²⁸⁰ BOA, Dahiliye Mektubi Kalemi (DH. MKT.), 2395/100.

²⁸¹ DKS 1141, Nu: 182.

²⁸² Bakınız 10 Rebiülahir 1304 tarihli vesika. DKS 1141, s. 70, Nu: 308.

Halil Bey maktulen vefat etmiştir.²⁸³ Halil Bey vefat ettiğinde Zezehanım hamiledir. (haml-i mevkûf). Halil Bey'in mirası 3 Muharrem 1304 yılında kayıt altına alınmıştır. Kesin ölüm tarihi belirlenememekle beraber O'nun 1303 yılı sonlarında veya 1304 yılı Muharrem ayında vefat ettiği tahmin edilmektedir. Nitekim bu konuda Halil Bey köyüne gidilip Halil Bey'in mezar yeri, köy halkından bazı yaşlıların yardımları ile tespit edilmiş olmasına rağmen, mezarın defineciler tarafından yağmalanmış olması nedeniyle kesin ölüm tarihi ortaya konamamıştır.

Mezarın yeri köylülerden Hayrettin Apaçık (1942 doğumlu) yardımıyla tespit edilmiştir. Mezartaşının üzerinde bitki resimleri dışında silah ve kama resmi de bulunduğu ancak silah ve kama resimlerinin zamanla silindiği belirtilmiştir. Mezartaşının üzerine silah ve kama resmi konmasının nedeni olarak Halil Bey'in vurularak öldürüldüğü gerekçe olarak ileri sürülmüştür. Nitekim Hayrettin Apaçık'ın belirttiği Halil Bey'in öldürüldüğü olgusu tarihi belgelerle de ispat edilmiştir.

Köyde yaşayanlar, Halil Bey'in soyundan şuanda hiç kimsenin köyde yaşamadığını, olanların da İstanbul'a taşındıklarını belirtmişlerdir²⁸⁴. Halil Bey'in mirası "taraf-ı şeriden mürsel (gönderilmiş) Nâib Nuri ve Ömer Efendiler marifetleriyle tahrir" edilmiştir²⁸⁵.

Tablo: Abaza Umerasından Halil Beye Ait Mirasın Dökümü²⁸⁶

Mirasın Ayrıntısı	Aded	Fiyatı ²⁸⁷
Mülk Menzil		400
Medine Adlı Cariye		6.000
Küşemâf Adlı Cariye		500
Ceyim Adlı Gulam (Köle)		2500
Hüseyin adlı Gulam		1000
Camus İneği	1	500
Kara Sığır Öküz	1 Çift	800
Karasığır İnek	2	600
Koyun Ve Keçi	15 Res	475
Gümüşden Eğer Takım		500
Gümüşden Kuşak		100
Döşek ve Yorgan	3'er Aded	120
Yasdık	3	20
Muşanba	1	60
Sandık	1	20
Müstamel (Kullanılmış) Kilim	1	20
Müstamel Halı	1	30
Leğen Kazğan	2	10
Yorğan	2	40

²⁸³ Bakınız 10 Rebiülahir 1304 tarihli vesika. DKS 1141, s. 70, Nu: 308.

²⁸⁴ Yapılan bu görüşmeler 20.07. 2009 tarihinde gerçekleştirilmiştir.

²⁸⁵ DKS 1141, Nu: 182.

²⁸⁶ DKS 1141, Nu: 182.

²⁸⁷ Miras belgede toplam 13.805 kuruş hesap edilmesine rağmen mirasın bizim hesaplamamıza göre toplam miktarı 13.745 kuruş tutmuştur.

Mirasın Ayrıntısı	Aded	Fiyatı ²⁸⁷
Döşek	1	10
Leğen Kazğan	1	10
Kahve Takımı		10
Sini	1	20

Tablo: Abaza Umerasından Halil Beye Ait Mirastan Yapılan Kesintiler²⁸⁸

Mirastan Yapılan Kesintiler/ Kuruş	
Techiz Tekfin	405
Resm-i Kısmet	335
Kaydiye	24
Varakası	7
Toplam	771

Resim: Halil Beyin Yağmalanmış Olan Mezarı

²⁸⁸ DKS 1141, Nu: 182.

Resim: Halil Beyin Mezar Kitabesinin Ön Tarafı

Resim: Halil Beyin Mezar Kitabesinin Arka Tarafı

4.2.1. Nühren İsyanı

Nühren Köyü Kurtuluş Savaşı yıllarında isyanla anılmıştır. İsyân 19 Temmuz 1920'de başlamıştır. İsyânın elebaşısı Maan Ali adı verilen kişidir. Düzce isyanının bastırılmasından sonra Düzce'yi korumak için bırakılmış bulunan 14. Tümen'in bir görev ile Düzce'den ayrılmasından sonra 300 kadar asi bu durumdan istifade ederek Düzce'yi işgal etmiştir. Bunun üzerine Bolu Müretteb Fırka komutanı Binbaşı Nazım Bey, Bolu Merkez komutanı İhsan Bey'i Düzce'ye göndermiştir. Bolu Süvari jandarmalarıyla takviye olunan fırka, süvari bölüğünün yıldırım gibi

Düzce'yi işgal etmesi üzerine asiler Nühren Boğazı'na doğru kaçmaya başlamışlardır. Orada da sıkıştırılınca dağılmaya ve Garp Cephesi Kumandanlığı'na teslim olmaya mecbur olmuşlardır. İsyân bastırılmış olmasına rağmen, her an yeni bir isyanın çıkması ihtimaline karşı kuvvetli bir müfreze burada bırakılmıştır. Nazım Bey, bu müfrezenin kumandanlığına Yüzbaşı Abdurrahman Bey'i tayin etmiştir²⁸⁹.

4. 3. Soğuksu Köyü

Arşiv kayıtlarında açıklayıcı bir bilgiye rastlanmayan Soğuksu köyü ve civarına “Absara” adı da verilmektedir. Bölge halkı ile yapılan röportajda Soğuksu köyüne gelen ilk ailenin Abaza Susrân ve kabilesi olduğu ifade edilmiştir. Kabile “Vanaca” olarak adlandırılmaktadır. Susrân beyin torunu Hüsnü Suzan'dan alınan bilgiye göre nüfus memurları ailenin adını yanlışlıkla “Susrân” yerine “Suzan” olarak yazmıştır. Aile mensupları hala Soğuksu köyünde eskiden Reşid Ağa Mahallesi (Susran Bey'in oğlu) olarak adlandırılan Türbe Cami Mahallesi'nde ikamet etmektedir. Aile mensupları Susrân Bey'in mezarının Kastamonu'da bulunduğunu ifade etmişlerdir²⁹⁰.

Tablo : Gümüşova'da Çerkes ve Abhazların Yaşadığı Bazı Köyler ve Çerkesce Adları (www.dkkkd.org)²⁹¹

Köyün Resmi Adı	Diğer Adları	Çerkesce Adı	Çerkesce Adı (Kiril Alfabeti)	Yerleşimde Köy Yapısı
Elmacık	Hantuv İsmail	Наси Пшымаф куаце, Hantuv habl	Хьадж Пшымаф ыкьуаджэ, Хьантыухьабл	Şapsığ
Yongalık	--	Kaytoko habl (Kaytuko)	Къайтэкохьабл	Şapsığ
Ardıçdibi	Ardıç Kuşkuş	Yinuh habl (Yinukh)	Иныхьухьабл	Şapsığ
Yakabaşı	--	Abrejko habl (Yakıştırma)	Абрэджхьабл	Şapsığ
Halilbey	Nüfren Halilbey	Tsikhinara	--	Abhaz
Soğuksu	Nüfren Soğuksu	Apsara	--	Abhaz
Yeşilyayla	Büyük Bıçkı	Hücacbey	--	Abhaz

²⁸⁹ Rüknu Özkök, *Düzce –Bolu İsyânları*, Birinci Baskı, Milliyet Yayınları, (Basım yeri belli değil), 1971, s. 268-269.

²⁹⁰ Susrân beyin torunu Hüsnü Suzan'dan bilgi alınmıştır.

²⁹¹ Tablo emekli tarih araştırmacısı Yrd. Doç. Dr. Recai Arslan ve Nejat Özsoy nezâretinde hazırlanmıştır.

**Tablo : Gümüşova Bölgesinde Tespit Edilen
Bazı Abhaz-Apsuva Sülale Adları (Soylar)ve Yaşam Alanları²⁹²**

Kışla
Vanaca
Pıta
Hötupa
Ajyba

5- Gürcüler

Gürcülerin bölgede iskânlarına dair tespit edilebilen ilk kayıt 1889 tarihlidir. İlgili belgeye göre Gürcülerin bir kısmı Gümüşova taraflarında bulunan Çam Dağı ormanlarına gelişigüzel bir şekilde yerleşmişlerdir²⁹³. Konu ile ilgili bir diğer belgede onların “Gümüşova cihetinde” bulunan Çamdağı ormanları içerisine “hodbehod (kendi kendine)” iskan edip, ormanı tahrip edip, silah attıkları ifade edilmiştir (16 Ş 1306)²⁹⁴. Bu nedenle Çam Dağı ormanına yakın olan Abaza Hacı Bâtâ Bey ve Halil Bey gibi Abaza köy ahalileri ile Gürcü ahali arasında nefrete varan zıtlaşmalar (müünaferet) ortaya çıkmıştır. Bu sorunların ortadan kaldırılması için İzmid ve Bolu orman müfettişleri, iki sancağın Defter-i hâkânî memurları, mülkiye ve zabtiye memurları devreye girmiş ve iki taraftan ahalinin saygın kişileri (ruesâları) ve erbâb-ı vukûftan meydana gelen bir komisyon kurularak sorunlar çözülmeye çalışılmıştır (3 C 1306/4 Şubat 1889).²⁹⁵

Defter-i hakani memurlarına “dahil-i daire-i memuriyetlerinde geşt ü güzar edecekleri” yerlerdeki zaruri olan masraflarına karşılık daimi olarak “yoklama hasılatının aidatı”ndan bir para tahsis edilecektir. Bu çerçevede oluşturulan komisyonun bir an önce sorun olan bölgeye gitmesi ve masraflarının da bu “aidat-ı muayyene”den karşılanması hususunda ilgililerle yazışma yapılmıştır (16 Ş 1306).²⁹⁶

6- Balkan Muhacirleri

Gümüşova’da Çerkes, Abaza, Gürcü kökenli göçmenler yanında Rumeli’den gelen ailelerin de yerleştiği anlaşılmaktadır. Bulgaristan’ın Karınâbâd kazası²⁹⁷ ve Karınabad kazası Taşlık köyünden Selamlar köyüne²⁹⁸, Karınâbâd kazası Kırcalar köyünden bazı ailelerin Basandıbaşı Köyüne²⁹⁹

²⁹² <http://www.abhazdernegi.org/content/view/4/16/>

²⁹³ Bakınız: 3 C 1306 (4 Şubat 1889) tarihli belge. BOA, DH. MKT., 1590/119.

²⁹⁴ BOA, DH. MKT., 1617/10.

²⁹⁵ Gürcü muhacirler iskan için ormanları tahrip etmiş, kendilerini uyarın görevlilere ise silahla karşılık vermişlerdir. BOA, DH. MKT., 1590/119.

²⁹⁶ BOA, DH. MKT., 1617/10.

²⁹⁷ Bakınız 14 Rebiülula 1317 tarihli vesika. DKS 1160, s. 63, Nu: 186.

²⁹⁸ Bakınız 16 Zilkade 1310 tarihli vesika. DKS 1149, Nu: 46.

Karinâbâd kazası muhacirlerinden bazı ailelerin “Gümüşâbâd divanı Muhacir İbrahim Ağa Köyü”³⁰⁰ ve Muhacir İslahiye Köyü’ne³⁰¹, Bulgaristan’ın Kırcaali köyünden bazı ailelerin de Sultaniye köyüne yerleştikleri görülmektedir. Bu köylerle ilgili bazı tespitler aşağıda sunulmuştur.

6.1. Selamlar Köyü

Selamlar Köyü 93 harbi olarak bilinen 1877-78 Osmanlı-Rus Harbi sırasında Bulgaristan’dan göç eden kişiler tarafından kurulmuştur. Köyün ilk adının İbrahim Ağa Köyü olduğu anlaşılmaktadır. Köy halkı tarafından köyün adının 18 Temmuz 1934 yılında Atatürk’ün köyü ziyaretine kadar İbrahim Ağa Köyü olarak adlandırıldığı ifade edilmektedir³⁰². Bu bilginin yanlışlığı 1317 (1899) tarihli bir vesikada köyün adının açıkça “Selamlar” yazması ile ortaya konmuştur³⁰³.

İlgili tarihte Selamlar köyünde yaşayan bazı aileler şu şekildedir:

İbrahim Ağa bin Hasan bin Abdullah, Ahmed bin İsmail bin Abdullah, Osman bin Osman bin Mehmed, Osman bin İsmail bin Mehmed, Durmuş bin Yunus bin Durmuş, Bekir bin Mehmed bin Hasan, Hasan bin Mustafa bin Hasan, Yusuf bin Yakub bin Ali, Mustafa bin Ahmed bin Hasan, Nâsfer bin Yakub bin Ali, Hüseyin bin Aliosman bin Hüseyin, Molla Ahmed bin Halil, Sabit Bey bin Adil Bey bin Süleyman Bey’dir (14 Rebiülula 1317/23 Temmuz 1899)³⁰⁴.

6.2. Sultaniye Köyü

Köydeki yerleşimle ilgili olarak Osmanlı arşivlerinde açıklayıcı bir bilgiye rastlanmamıştır. Bölgede yapılan alan araştırmasında köyün ilk yerleşenlerinin Kürt olduğu bu çerçevede de köyün adının Kürtler köyü olduğu tespit edilmiştir. Köye 19. yüzyıl sonlarında Bulgaristan’ın Kırcaali kazasından bazı ailelerin yerleştiği görülmektedir.³⁰⁵

7- Doğu Karadeniz Göçmenleri

7.1. Ardıçdibi Köyü

Köyün nasıl ve ne zaman kurulduğuna ilişkin herhangi bir arşiv belgesi tespit edilememiştir. Ancak bölgede yapılan alan araştırmasında köyün Doğu Karadeniz göçmenleri tarafından kurulduğu

²⁹⁹ Bakınız 15 Zilhicce 1317 tarihli vesika. DKS 1161, s. 19, Nu: 38.

³⁰⁰ Bakınız 25 C. Ahir 1308 tarihli vesika. DKS 1145, s. 89, Nu: 350.

³⁰¹ Bakınız Gurre-i Muharrem 1318 tarihli vesika. DKS 1161, s. 32, Nu: 75.

³⁰² Selamlar köyü ile ilgili bilgiler Selamlar köyünden Nasuhlar’ın Cemal’in kızı 16.11.1956 doğumlu Nurten Şahin, annesi Makbule Şahin (83 yaşında) ve yine Selamlar köyünden Lütfiye Temel’den (85 yaşında) öğrenilmiştir.

³⁰³ DKS 1160, s. 63, Nu: 186.

³⁰⁴ DKS 1160, s. 63, Nu: 186.

³⁰⁵ Konu ile ilgili bilgi kendisi de Kırcaali göçmeni olan 1937 doğumlu Hüseyin Bayar’dan alınmıştır.

anlaşılmaktadır. Köyün ilk yerleşen ailelerinin Çavuş oğulları, Daymazlar (Tağmaslılar) ve Sadallılar olarak tanımlanan aileler olduğu anlaşılmaktadır. Köye ilk gelenlerin bir ardıç ağacı dibinde konaklamaları nedeniyle bu yerleşim yerine “Ardıçdibi Köyü” adı verildiği rivayet edilmektedir.

7.2. Sırtınarı Köyü

Köyle ilgili tespit edilen ilk belge 1309 tarihlidir³⁰⁶. Düzce Kadı Sicilleri’nde bulunan ilgili belgelerden köye Ordu kazası muhacirlerinin yerleştiği anlaşılmaktadır.

Köyün kuruluşu ile ilgili olarak 1319 tarihli bir belgede bilgi verilmiştir. İlgili belgede Gümüşova bölgesinde Sırtınarı adlı bir köy kurularak 8 hânelik bir ailenin yerleştirildiği ifade edilmektedir. Aile mensupları her ne kadar burayı vatan edinmişlerse de (tevatun) aile halkının bölgenin ab ve havasına uyum sağlayamamış olması, hayvanlarına mahsus mera ve yaylak bulunamaması, yeterli düzeyde elverişli tarım arazilerinin olmaması gibi nedenlerle, bölgeyi terk ederek Adapazarı kazası Akyazı nahiyesi sınırları içerisinde bulunan Boztepe adlı bölgeye yerleşmek istemiştir. Köy ahalisi adına Halil adlı bir kişi konuyu dilekçeye dökmüştür. Dilekçe üzerine bir tahkîkât başlatılarak Sırtınarı bölgesinde bulunan mera ve tarlalarla ilgili iddia edilen bilgilerin doğru olup olmadığı araştırılmıştır (2 Ra 1319)³⁰⁷.

7.3. Öreniçi Bölgesi

Öreniçi, Düzce kazası ile Adapazarı-Karasu nahiyesi sınırlarında olup Düzce kazası sınırları içerisinde bulunan Sırtınarı bölgesi civarında bulunmaktadır. Öreniçi’nde bulunan mirî ormanlara Ordulu muhâcîrlerin yerleştiği görülmektedir. Muhacirlerin sayısı 2000’e yakın hane olup, bu hânelerde 15.000’i aşkın kişi yaşamaktadır³⁰⁸. Bu muhacirler başlangıçta Karasu bölgesine gelmişler buradan da Öreniçi bölgesinde bulunan ormanları usulsüzce tahrip ederek buralara meskenler kurup yerleşmek istemişlerdir. Konu ile ilgili olarak Kastamonu vilâyeti Orman Müfettişliği gerekli tahkikatı yaparak gerekli tedbirlerin alınmasını istemiştir. Hazırlanan müfettişlik raporunda bölgeye yerleşmek isteyen muhacir grupların sayılarının çokluğu nedeniyle göçmenlerin isimlerinin tespit edilemediği, göçmenlerin ormanları karar-ı âliye aykırı olarak tahrip ettikleri, orman içerisinde açtıkları bazı yerlere mısır ektikleri, kendilerine müdahale eden jandarma zabıtları, orman korucu ve diğer memurlarına silahla karşılık verdikleri hatta “kanı bahasına buraya yerleşeceğiz” diye tepki gösterdikleri belirtilmiştir. Hatta 1321 (1903/1904)

³⁰⁶ Bakınız 29 Safer 1309 tarihli vesika. DKS 1143, s. 28./ Bakınız 25 Cemaziyelahir 1310 tarihli vesika. DKS 1147, Nu: 5

³⁰⁷ BOA, DH. MKT., 2500/77.

³⁰⁸ 1334 tarihli salnâmeye göre Düzce’de Orduluların sayısı 6405’e inmiştir. Bu haliyle esas unsur Türk’lerden sonra bölgenin 4. büyük halkı, Türk, Çerkes ve Abaza’lardan sonra Ordulular olarak gözükmektedir. *Müstakil Bolu Vilâyeti Sâlnâmesi 1334*, s. 261.

yılında yapılan bir silahlı çatışmada Ordulu bir muhacir de vefat (telef) etmiştir. Yapılan bir diğer tespite göre Düzce ormanlarının Osmanlı başkentinin mahrukat ihtiyacını karşılayan önemli bir yer olduğu belirtilmiştir. Nitekim Osmanlı başkentinin ihtiyaç duyduğu mahrukatın 120 bin çekisi Kastamonu vilâyeti ve İzmid Sancağı ormanlarından, bu miktarın da 50 bin çekisi Düzce kazası ormanlarından karşılanmaktadır. Devletin ve bölge halkının menfaatleri doğrultusunda yapılan bütün bu önemli tespit ve yaşanan olaylara rağmen bu kadar göçmenin yeniden eski yerlerine gönderilmesi de oldukça zor gözükmemektedir. Çünkü konuyu Düzce Jandarma birlikleri bile çözememiştir. Bununla beraber göçmenlerden bir grup (70 kişi) –muhtemelen çatışmaya neden olanlar- Ereğli'ye getirilerek buradan vapur ve kayıklarla memleketlerine iade edilmiştir. 70 kişiye 1317 (1899/1900) yılı Dâhiliye Nezâreti tahsîsâtından vapur ve kayık ücreti olarak 2964 kuruş para tahsîs edilmiştir (22 Ramazan 1325/29 Ekim 1907).³⁰⁹

7.4. Dokuzdeğirmen Köyü

Ordulu göçmenlerin yerleştirildiği köylerden birisi de Dokuzdeğirmen Köyü'dür. Köyle ilgili olarak Düzce Kadı sicillerine muhtelif belgeler³¹⁰ yansımakla beraber köyün nasıl kurulduğuna ilişkin herhangi bir bilgi tespit edilememiştir. Ancak bölgede yapılan alan araştırmasında bazı yaşlı kişiler, 93 harbi sırasında Trabzon ve Ordu'dan buraya gelip yerleşen halk tabakalarının olduğunu ifade etmişlerdir.

7.5. Dededüzü Köyü

Ordu kazası muhacirlerinin yerleştiği köylerden birisi de Dededüzü Köyü'dür. Köy havadar, yüksek bir alanda kurulmuştur. Köyde yapılan alan araştırmasında, köye Dededüzü denmesinin nedeninin, köyün kurucuları olan Ordular köye ilk geldiklerinde, köye zaman zaman gelen ve arkasından kaybolan ak sakallı, maneviyat büyüğü bir dededen kaynaklandığı ifade edilmiştir.

7.6. Pazarcık Köyü

Dededüzü köyü ile sınır Pazarcık köyüne ilk yerleşen ahalinin de Ordulu göçmenler (Uluğbey vs.) olduğu görülmektedir. Köyün nasıl kurulduğuna ilişkin arşiv kayıtlarında herhangi bir bulgu tespit edilememiştir. Bununla beraber köyde yapılan araştırmada köye ilk gelen ailelerin Ataş Mehmedler, İmamoğulları, Ceccallar, Karamoroğulları, Demircioğulları ve Kadioğulları gibi aileler olduğu tespit edilmiştir.

8- Seyyid Aileler

Hz. Hasan'ın zehirlenmesi ve Hz. Hüseyin'in Kerbela'da şehit edilmesinden sonra bu ailenin geriye kalanları Emevi ve Abbasi sultanlarının şerrinden korunmak için İslam Devletinin o günkü sınır

³⁰⁹ BOA, DH. MKT., 601/13, Vesika 1-14.

³¹⁰ DKS 1149, s. 70, Belge No: 5.

bölgeleri olan Mağrib, Güney ve Doğu Anadolu, Maverâünnehir, Horasan, Taberistan ve Yemen gibi İslam topraklarının uç bölgelerine çekilmişler ve zamanla buralara yerleşmişlerdir. İran üzerinden Ortaasya'ya yayılan İslam ile beraber bu bölgelere de giden ve buralardaki yerel Türk nüfusla kaynaşan bu ehli beyt ailesi, Müslüman Türk nüfusla beraber Türkleşmiş olarak Anadolu'ya da gelmişlerdir³¹¹. Osmanlı devleti Hz. Peygamber (SAV) 'in soyundan gelen, seyyid ve şerif olarak adlandırılan bu kişilerin işlerini görmek için kendi içlerinden nakib³¹² adı verilen bir görevli tayin etmiştir. Bu görevliye nakibüleşraf adı da verilmiştir.

1264 (1847-1848) yılında Osmanlı topraklarında (Memalik-i mahrus-e-i şahane) görev yapan bütün nakiblerin (nükebâ) yer aldığı bir evkaf defterinde Bolu, Düzce ve Dörtdivan bölgesinde Süleyman Efendi adlı bir kişinin nakib olarak görev yaptığı belirtilmiştir (1264)³¹³. Bu çerçevede Gümüşova bölgesinde de ehlibeyt ailesinden kimsenin yaşayıp yaşamadığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Araştırma konusu belgelerde Hz. Peygamberin soyu ile alakalı olduğu düşünülen bir yer adı, bir de aile tespit edilmiştir. Bu yer adı belgelere Seydibucağı veya Seyyidbucağı olarak yansıyan bir köydür. Köy şuanda Seydibucağı adıyla Cumayeri sınırları içerisinde yer almaktadır.

Bu köye niçin bu ismin verildiğine ilişkin belgelerde ve bölgede yapılan alan araştırmasında herhangi bir veri tespit edilememiştir.

Bölgede seyyid olduğu anlaşılan tek aile ise 1207 yılında Hacı Ahmed Paşa Camisi vakfının mütevellisi olarak görev yapan Seyyid Mehmed Sadık Bey'dir (8 Ş 1207)³¹⁴.

B) GÜMÜŞOVA'DA AİLE

a) Nişanlanma

Nişanlanma vesikalarda “namzedlik” kavramıyla ifade edilmiştir. Bazı araştırmacılar yeni doğan veya doğacak çocukları velilerin namzed ilan etmesini gerekçe göstererek namzedlik kavramını nişanlanmadan bir önceki evre olarak tanımlamakla beraber³¹⁵ namzed kavramının nişanlanma ile eş anlamlı olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Düzce kadı sicillerinde bulunan Gümüşova bölgesine ait bazı kayıtlar incelendiğinde namzed kavramının nişanlanma ile eş anlamlı olduğu görülmektedir. İlgili belgelerde evlenecek kızlarla ilgili olarak “mâni-i şer'îsi” ve asâkîr-i şâhânede namzedlisi olmadığı”

³¹¹ Hasan Yüksel, M. Fatih Köksal, *Osmanlı Toplumunda Sâdât-ı Kirâm ve Nakibüleşraflar- Ahmet Rif'at Devhatü'n-Nükeba*, 1. baskı, Dilek Matbaası, Sivas, 1998, 16-17.

³¹² Bu ifade Osmanlı döneminde esnaf teşkilatı reisi, tekkelerde şeyh vekili makamında bulunan süluku ilerlemiş dervişler için de kullanılmıştır. M. Zeki Pakalın, “Nakip”, *Osmanlı Tarih Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, c. 2, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1983, s. 648.

³¹³ BOA, EV.d. 09895, Varak 2.

³¹⁴ BOA, Cevdet Evkaf (C..EV..),120/5964, Vesika 1-2.

³¹⁵ Esra Yakut, “XIX. Yüzyılda Orta Anadolu Bölgesinde Evliliğin Ortaya Çıkışı, Sona Ermesi ve Sonuçları”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, c. XII, Y. 2008, S. 1-2, s. 239-240.

klişesiyle düşülen kayıtlar buna işaret etmektedir³¹⁶. Yine ilgili kayıtlardan nişanın evlilik öncesi bir hazırlık dönemi olarak görüldüğü ve erkek tarafından verilen taahhütlerin bu süre zarfında yerine getirilmesi gerektiği aksi takdirde kız tarafının nişandan vazgeçme hakkının olduğu anlaşılmaktadır³¹⁷.

Nişanlanan çiftlerin ilişkilerinin her zaman evlenme ile sonuçlanmadığı görülmektedir (17 M 1310). Mesela Orân Köyünden Molla Hüseyin oğlu Mehmed bin Hüseyin Çavuş, Kışla köyünden Mehmed onbaşının üvey kerimesi Emine binti Mehmed ile nişanlanmışsa da kızın, Ali oğlu Mustafa ile evlendiği görülmektedir. Nişanın bozulması durumunda mahkemenin devreye girdiği ve konunun tutanak halinde kayıt altına alındığı anlaşılmaktadır. İlgili tutanakta bölgenin önde gelen idarecilerinden olan Kışla köyü muhtarı Ahmed ile erkek ve kızın babasının da mühürleri vurularak konunun her iki tarafın rızası ile gerçekleştiği kayda geçirilmiştir (24 M 1310)³¹⁸.

Bütün bu kayıtlara rağmen İslam hukukunda nişanlanmanın hukuki bir işlem olarak kabul edilmemesinden dolayı nişanlanma vakıaları, Osmanlı mahkeme kayıtlarına genelde az yansımıştır³¹⁹.

b) Evlenme

İslam öncesi Türklerde izdivaç için “evlenmek” veya “ev bark sahibi olmak” tabiri kullanılmıştır. Orhon yazıtlarında “bark” mabed anlamında kullanılmış olduğuna göre bu anlamda evlilik evlenenlerin kutsal ve huzurlu bir güvenceye kavuşmasını ifade etmektedir.³²⁰ İslam hukukunda nikah akdinin geçerliliği için diğer akidlerden farklı olarak şahitler huzurunda akdedilmesi şartı aranmış, din adamı veya başka bir kimsenin huzurunda kıyılması ya da dini merasim icra edilmesi gibi bir şekli zorunluluk görülmemiştir³²¹. Nikahın Osmanlı toplumunda kadılar tarafından, kadınların kontrolünde veya ona bağlı bir kişi tarafından kıyıldığı görülmektedir. Mahkemelerde kıyılmayan nikâhlar genellikle mahallenin veya köyün imamı tarafından kıyılmıştır. Bununla beraber imamlar veya diğer görevliler her istendiğinde hemen nikâh kıyamamışlardır. Taraflar, buldukları yerin mahkemesinden nikâh akdi için gerekli izni alıp nikâhı kıyacak kişiye hitaben izinname adı verilen bir izin kâğıdı getirdikleri zaman bu görev

³¹⁶ Bakınız 29 Şaban 1311 tarihli vesika. DKS 1149, s. 74, Belge No: 23./ Bakınız 8 Cemaziyelahir 1306 tarihli vesika. DKS 1143, s. 34 vs.

³¹⁷ Mehmet Altan, Mehmet İpçioğlu, “Şeriye Sicil Kayıtlarına Göre 1748-1749 Yıllarında Konya’da Aile”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21/ 2009, s. 523.

³¹⁸ DKS 1147, Nu: 25.

³¹⁹ Saim Savaş, Fetva ve Şeriye Sicillerine Göre Ailenin teşekkülü ve Dağılması”, *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, c. II, Ankara, 1992, s. 504-505.

³²⁰ Ziya Kazıcı, *Osmanlı Devletinde Toplum Yapısı*, Bilge Yayınları, İstanbul, 2003, s. 190.

³²¹ Fahrettin Atar, “Nikah”, *DİA*, c. 33, İstanbul, 2007, s. 114.

icra edilebilmiştir. Osmanlı arşiv kayıtları izinname olmadan nikâh kıyan kişilerin cezalandırıldıklarına işaret etmektedir³²².

1- 19. Yüzyılda Gümüşâbâd'da Evlilik

Gümüşâbâd'da evlilik konusunda verilerin bulunduğu en önemli kaynaklardan birisi kadı sicilleridir. Sicillerden elde edilen bilgilere göre evlenmeye karar veren çiftler beraberliklerini resmiyete dökmeyden önce, resmi makamlar tarafından adaylarla ilgili bir araştırma yapılmıştır. Araştırmada kişilerin ikamet ettikleri yerlerde bulunan muhtarlıklardan bilgi alınmış ve muhtarlıktan alınan “ilmühaber” çerçevesinde, adayların evlenmeye bir engelleri, “mâni-i şer’isi” ve asâkîr-i şâhânede namzedlisi (nişanlısı olup) olmadığı” konusunda tespit yapılmış, bu çerçevede ilgili köyün muhtar ve ihtiyar meclisi tarafından bir ilmühaber hazırlanarak evliliğe izin verilmiş veya verilmemiştir. Evlenecek kişinin küçük, büyük, bekâr veya dul olduğu konusunda not düşülmüştür. Evlilikle ilgili kayıtlarda nikahın, isimleri belirli Müslüman kişilerin huzurlarında (mazhar-ı şuhud) ve gönül rızası ile yapıldığı, verilen mehr-i muaccel ve mehr-i müeccel miktarlarının belirtildiği görülmektedir³²³. Nikâhtan sonra evlenen kadın için “zevce-i menkuha-i medhûle”,³²⁴ “zevce-i menkuha-i medhûl-ü beha(m olub)...”,³²⁵ evlenen erkek için ise “zevc-i dâhil” ifadesi kullanılmıştır³²⁶.

Evlilikler şahsen yapılmakla beraber bazen vekâleten de yapıldığı görülmektedir. Vekâlet ile yapılan evliliğin bilinenin aksine sadece kadınlar tarafından değil erkekler tarafından da tercih edildiği görülmektedir. Aslen Ordu kazasından olan Gümüşâbâd'ın Sırtpınarı karyesinde misafiren sakin Tiryâki oğlu Mehmed bin Ali, Sırtköylü Sivas oğlu Ahmed Ağa'ya vekâlet vererek, Sırtpınar köyünden Hacı oğlu ailesinden Molla Mustafa'nın büyük kızı Hadice binti Molla Mustafa da Trabzonlu oğlu Yusuf'a vekâlet vererek aralarında nikâh yapmışlardır (29 Safer

³²² Ziya Kazıcı, *a.g.e.*, s. 193.

³²³ Bakınız 29 Şaban 1311 tarihli vesika. DKS 1149, s. 74, Belge No: 23./ Bakınız 13 Rebiülahir 1318 tarihli vesika. DKS 1161, s. 52, Nu: 65./ Cuma köyünden Mehmed'in büyük öz kızı Hayriye Hatun Orân Köyünden Bekir oğlu ailesinden Mehmed Ağa ile evlenirken “mani-i şer’isi ve asakir-i şahanede nişanlısı olup olmadığı Cuma köyü muhtarlığı tarafından hazırlanan 1315 senesi Rebiülahir ayının 16. günü tarihli bir ilmühaberle ortaya konmuş ve nikahın gönül rızası ile yapıldığına dair “...işbu meclis-i şeride mahzar-ı şuhudda nefsimi merkum Mehmed Ağa'ya akd u tezvic eylediğimde ol dahi ber vechi muharrer tezevvuc ve kabul eyledi.” ifadesi kullanılmıştır. Bakınız 19 Rebiülahir 1315 tarihli vesika. DKS 1155, s. 81-82, Nu: 165.

³²⁴ Bakınız 4 Rebiülahir 1306 tarihli vesika. DKS 1143, s. 29.

³²⁵ Bakınız 18 Rebiülahir 1311 tarihli vesika. DKS 1149, Nu: 177.

³²⁶ Bakınız 16 Zilkade 1310 tarihli vesika. DKS 1149, Nu: 46./Bakınız 29 Safer 1309 tarihli vesika. DKS 1143, s. 28./ Bakınız 14 Muharrem 1304 tarihli vesika. DKS 1141, Nu: 180./ Bakınız 25 Cemaziyelahir 1310 tarihli vesika. DKS 1147, Nu: 5.

1309)³²⁷. Evlilikle ilgili vekâlet verilirken, vekâlet verilen kişinin ilgilinin akrabası veya tanıdık bir kişi olduğu gözlemlenmektedir. Orân Köyünden Molla Hüseyin oğlu Mehmed bin Hüseyin Çavuş, nişanlısı olan Kışla köyünden Mehmed onbaşının üvey kerimesi Emine binti Mehmed (bikr-i baliğa) ile evlenmek istediğinde babası Hüseyin Çavuş'a vekâlet vermiştir. Konu ile ilgili olarak belgede “.....tarafımdan babam mezbur Hüseyin Çavuş'u vekalet-i amme-i mutalaka-i sahiha-i şer'iyye ile vekil ve nâib-i münasib nasb ve tayin eyledim dedikde.... ber-vech-i muharrer vekâlet-i mezkureyi kabul şûd.” ifadesi kullanılmıştır (17 M 1310)³²⁸.

Devlet ve bölge halkı nikâha öyle önem vermiştir ki dul kalan kadınların yeniden evlenme talebinde bulunması durumunda, evlenmek isteyen dul kadınlara hemen izin verilmemiş ve kadının yaptığı boşanmanın (talak) gerçekliğinin tespiti için, konu ile ilgili bir araştırma yapılmıştır. Yongalık'da Yeniköy Karyesinden Hassâs binti Şehânkerî binti Abdullah hatun, eski eşi olan Yongalık'da Yeniköy Karyesi'nden Hacı Bekir oğlu İbrahim'den 2 yıl önce boşanmış olmasına rağmen Hassâs Hatun bir başkası ile evlenebilmek için yaşadığı köyün imam, muhtar ve ihtiyar meclisini ikna edemeyerek “izinname ilmühaberi” alamamıştır. Konu ile ilgili belgede Hassâs Hatun, “..nefsini âhire tezcic etmek üzere izinname ilmühaberini karye (köy) imam ve muhtarı ve ihtiyar meclisinden talep etmiş....” olduğunu ancak bu yetkililerin “tevcicine mani” olmakda oldukların(ı)...” ifade etmiştir (28 Cemaziyelula 1317)³²⁹.

Gümüşova ile Düzce kaza merkezi arasında uzun bir mesafe olmasına rağmen bazı nikahlar, kaza hükümet konağı bidayet mahkemesine ait odada,³³⁰ kaza hükümet konağı mahkeme-i şer'iyye kalem odasında³³¹ kıyılmış diğer bazı nikahlar ise evlenecek kişilerin bulunduğu yerde kıyılmıştır. Muhacir İbrahim Ağa Köyünden Yunus oğlu kerimesi olarak tanınmış olan Cemile binti Mustafa'nın Düzce'ye bağlı Karadere'de Bekirpehlivan köyünden İbrahim Ağa bin Mustafa ile nikahı kıyılırken nikahın Düzce kazası hükümet konağında, mahkeme-i bidayete mahsus odada kıyıldığı, Cemile'nin “bikr-i baliğa-i akile” olduğu, nikaha “1311 senesi Şaban-i Muazzam'ın yirmi dokuzuncu günü tarihli karye-i mezkure (Muhacir İbrahim Ağa köyü) muhtar ve ihtiyar meclisi tarafından murur bir kıt'a mahsub ilmühaber..” çerçevesinde izin verildiği, Cemile'nin “mani-i şerisi ve asakir-i şahanede namzedlisi olmadığı..”, “hüsn ü rıza..” ile “muharrerul esami-i müslimin huzurlarında 1000 kuruş mehr-i muaccel ve 500 kuruş mehr-i müeccel tesmiyesiyle...” kıyıldığı belirtilmiştir (29 Şaban 1311)³³². Yine Aslen

³²⁷ DKS 1143, s. 28.

³²⁸ DKS 1147, Nu: 25./ Bir başka nikah vekaleti için bakınız 8 Muharrem 1310 tarihli vesika. DKS 1147, Nu: 54.

³²⁹ DKS 1160, Nu: 266.

³³⁰ Bakınız 29 Şaban 1311 tarihli vesika. DKS 1149, s. 74, Belge No: 23.

³³¹ Bakınız 19 Rebiülahir 1315 tarihli vesika. DKS 1155, s. 81-82, Nu: 165.

³³² Bakınız 29 Şaban 1311 tarihli vesika. DKS 1149, s. 74, Belge No: 23.

Ordu kazasından olan Gümüşâbâd'ın Sırtınarı karyesinde misafiren sakin Tiryâki oğlu Mehmed bin Ali ile Sırtınar köyünden Hacı oğlu ailesinden Molla Mustafa'nın büyük kızı Hadice binti Molla Mustafa'nın nikahları ise (akd u nikah) 1305 senesi şehr-i Ramazani'l- mübarekin 25. günü Molla Mustafa'nın menzilhanesinin yanında kıyılmıştır (29 Safer 1309)³³³.

Gümüşâbâd'ın Kışla divanında Oran karyesi ahalisinden Abdurrahman oğlu Mustafa'nın kızı Hadice binti Mustafa'da evlenmek için ilkönce köyünden evliliğe mani-i şer'isi ve nişanlısı olmadığına dair ihtiyar meclisi tarafından mühürlü 7 Cemaziyelahir 1306 tarihli bir ilmühaber almış ve Avlıyan köyünden Salih oğlu ailesinden Mustafa bin Mehmed ile nikâhlanmıştır. Bu nikâhta da gerek mehir miktarları gerekse her iki tarafın evliliği kabul ettiğine dair kayıt düşülmüştür³³⁴. Benzer bir uygulama için ayrıca Gümüşâbâd Cevrik Divanı Hayme köyünde sakin Mehmed kızı Hayriye ile Orân (Ören) köyünden Bekir oğlu Mehmed Ağa'nın evliliği için bakınız³³⁵.

1.1. Evlilik Tipleri: Monogami ve Poligami

İslam çok eşliliğin (poligami veya taaddüd-i zevcât) sınırsız olarak uygulandığı bir toplumda zuhur etmiş, erkeklerden bu imtiyazı kaldırmadığı için de onu uygulamayan modern toplumların eleştirisine maruz kalmıştır. Ancak konu objektif bir şekilde değerlendirildiğinde İslam'ın çok eşliliği normalin dışında bir uygulama olarak gördüğü ortaya çıkmaktadır. Konuyla ilgili ayetler bir bütünlük içerisinde ele alındığında insan fitratına en uygun evlilik şekli olarak tek eşli evliliklerin teşvik edildiği açıkça görülecektir³³⁶. Çok eşle evlilik sadec zaruret halinde izin verilen bir çıkış yolu olmuş, bu izin de kadınlar arasında adalet etme şartına bağlanmıştır. Bununla beraber eşler arasında adil davranılmayacağı belirtilerek tek eşle hayatın idame ettirilmesi kuvvetle tavsiye edilmiştir³³⁷. Yapılan araştırmalar Osmanlı toplumunda da poligaminin çok yaygın olmadığını, birden fazla evliliğin toplumun değişik kesimlerinde istisna olarak görüldüğünü, ekonomik durum ve sosyal statü ile direkt irtibatlı olmadığını, özellikle ikinci evliliği yapan kişilerde çocukların ya hiç olmadığı veya erkek çocuklarının olmadığını ortaya koymaktadır³³⁸.

³³³ DKS 1143, s. 28.

³³⁴ Bakınız 8 Cemaziyelahir 1306 tarihli vesika. DKS 1143, s. 34.

³³⁵ DKS 1155, s. 81-82, Nu: 165

³³⁶ Abdurrahman Kurt, "Osmanlı Toplumunda Poligami", *Osmanlı*, C. 6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s. 397.

³³⁷ Said Öztürk, "Osmanlı Toplumunda Çok Evliliğin Yeri", *Türkler*, c. 5, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s. 408./ *Kur'an*, Nisa suresi, Ayet 129.

³³⁸ Said Öztürk, *a.g.m.*, s. 410.

Gümüşâbâdla ilgili yaptığımız araştırmada da tarihte erkeklerin çoğunlukla monogami adı verilen tek kadınla evliliği tercih ettikleri tespit edilmiştir. Çok kadınla evlilik yapan kişilerin sayısı parmakla gösterilecek kadar azdır.

Çok eşle evlilik yapan ailelerde özellikle erkek eşlerin ölümü ile mirasçılar arasında mal paylaşımı konusunda daha fazla sorun çıktığı anlaşılmaktadır. Bölgede çok eşle evlilik yapan Koca Osman Ağa bin Bekir bin Abdullah vefat edince iki eşinden biri ile üvey çocuklar arasında, sonucu mahakeme ile biten olaylar meydana gelmiştir. Öyle ki Ayşe binti Mehmed, eşinin kendisine sağlığında verdiği bazı mallara³³⁹ sahiplenme konusunda üvey oğlu Mehmed'in kendisine engel olduğunu iddia ederek mahkemeye başvurmuş³⁴⁰, benzer şekilde Mehmed'de kadının iddialarını yalanlamak için kardeşini vekil tayin ederek mahkemeye başvurmuş³⁴¹.

Tablo: Gümüşova'da Çok Eşle Evlilik Yapan Kişiler ve Aile Efradı

Köyün Adı	Erkeğin Adı	Birinci Eşin Adı	İkinci Eşin Adı	Çocukların Adedi	Çocukların İsimleri	Belgenin Tarihi
Nühren Köyü	Halil Bey bin Tahir Bey bin Abdullah	Ayşe binti Kazbek	Zeyneb binti Kârik	5	Erkekler Faik, Rauf, Melike Kızlar Melike ve Ferîka	19 Muharrem 1311 ³⁴²
Cevlik Köyü	Hacı Ali Bey	Zâle Hatun	Fatma Hatun	4	Büyük oğlu Mehmed Efendi, Büyük kızı Fatma Hatun Küçük kızları Hatice ve Ayşe	29 Zilhicce 1310 ³⁴³
Kışla Köyü	Bekir oğlu ailesinden Koca Osman Ağa bin Mehmed bin Bekir ³⁴⁴ (Koca Osman Ağa bin Bekir bin Abdullah). ³⁴⁵	Meryem binti Mehmed	Ayşe binti Mehmed	1	Büyük öz kızı Fatma ³⁴⁶	8 Rebiülevvel 1315 ³⁴⁷

³³⁹ Kadın “10 kile hinta ve 8 kile mısır ve 5 kile çeltik arpası ve 10 kıyye avan nuhasiye ve 1 aded yünlü kilim ve 8 çuval ile karye-i mezkurede (Kışla) vaki' lede'l-ahali ve'l cirân malumu'l hudûd fevkani 3 odalı 1 bab mülk menzilin garbi (batı) cihetinden bir odasını bana hediye-i sahiha-i şeriyye ile hibe ve teslim etmiş ...” olduğunu iddia etmiştir.

³⁴⁰ DKS 1155, s. 64, Nu: 93.

³⁴¹ DKS 1155, s. 70, Nu: 119./ Ayrıca bakınız 5 Safer 1315 tarihli vesika. DKS 1155, s. 64, Nu: 93.

³⁴² DKS 1149, Nu: 120.

³⁴³ DKS 1149, s. 25, Nu: 92.

³⁴⁴ DKS 1155, s. 70, Nu: 119.

³⁴⁵ DKS 1155, s. 64, Nu: 93.

³⁴⁶ Fatma'nın ammizadeleri olarak da Kebir (Büyük) Mehmed, Hüseyin (Reşli Hüseyin Ağa) ve asâkîr-i şâhânedede bulunan Bekir bin Ali'nin adları geçmektedir.

³⁴⁷ DKS 1155, s. 70, Nu: 119./ Ayrıca bakınız 5 Safer 1315 tarihli vesika. DKS 1155, s. 64, Nu: 93./ Miras 14 Şevval 1314'te kayıt altına alınmıştır. DKS 1155, s. 35-36, Nu: 143.

1.2. Mehir Miktarları

İslamlıktan önce Araplar arasında mehre veya çeşitli biçimlerde ağırlık³⁴⁸ ödemeye dayanan bazı evlilik gelenekleri bulunmaktadır. Bu geleneklerden birisi olan mehir, İslamdan önce kadının satış bedeli olarak görülmüşken, İslam dini bu âdeti bazı yeni düzenlemeler ve yasaklamalara bağlamış özellikle mehri kadının almasını emrederek kız babalarının veya akrabalarının almasını şiddetle yasaklamıştır. Ancak tatbikatta bu hükümlere her yer, her zaman ve her topluluk arasında uyulduğunu söylemek biraz zordur³⁴⁹. Halbuki İslam aile hukukuna göre, mehir evlenen kadının hakkıdır. Kadın bu malı istediği gibi kullanır ve kadın bu hakkından feragat etmediği sürece, kocası er veya geç bunu ödemek zorundadır³⁵⁰.

Mehir nikâhın şartlarından değil sonuçlarından birisidir. Bu nedenle nikâh anında tespit edilmese bile hatta verilmeyeceği şart edilse bile kadın evlilikte, mehire hak kazanır³⁵¹.

Tanzimattan sonra 7 Ekim 1874 tarihinde çıkarılan bir fermanla evlenecekler dört gruba ayrılarak her bir grubun evlilik için yapacakları masraflar ve kadına ödenecek mehir miktarları belirlenmiştir. Buna göre birinci grupta yer alan varlıklı kişiler mehir-i muaccel olarak 1000 kuruş, mehir-i müeccel olarak da 10 aded mecidiye yüzlüğü geçmeyen bir miktarı, dördüncü grupta yer alan en fakirler ise 30 kuruştan 100 kuruşa kadar mehir-i müeccel ve buna kıyasen uygun bir miktar mehir-i muaccel ödeyeceklerdir. Bu sınırlamanın temelinde iktisadi durumu bozuk olan ülkede evlilik münasebetiyle israfa kaçmanın engellenmesi düşüncesi rol oynamıştır³⁵².

1.2.1. Gümüşâbâd'da Mehir Miktarları

Osmanlı toplumu genelinde olduğu gibi Gümüşâbâd'da da mehir, evlenen eşler tarafından genelde nikahta bizzat telaffuz edilmiştir. Bu durum Gümüşâbâdla ilgili kadı sicillerine “..... kuruş mehir-i müeccel tesmiyesiyle zevce-i menkûha-i medhul-ü beha (sı)...”³⁵³ veya “....kuruş mehir-i müeccel ve muaccel tesmiyesiyle zevc-i dahile(si)...”³⁵⁴ olduğu şeklinde yansımıştır.

Yapılan bazı evliliklerde ödenecek mehirlerin muaccel olanına hiç değinilmemiş, sadece mehir-i müeccel miktarı açıklanmıştır. Mesela Yonkâlık Yeniköy karyesi sakinlerinden Fatma

³⁴⁸ Evlilikten önce kızın ailesi tarafından alınan başlık (kalın) İslam öncesi döneme kadar uzanmakta olup, Türk sosyal hayatında önemli bir yer işgal etmiştir. İslam aile hukukunda bulunmayan başlık, evlilikleri zorlaştırdığı için sakıncalı görülmüştür. Bununla beraber gerek günümüzde gerekse de Osmanlı döneminde bazı bölgelerde başlık ödenmesine şahit olunmaktadır. Ziya Kazıcı, *Osmanlı Devleti'nde Toplum Yapısı*, s. 194.

³⁴⁹ İlber Ortaylı, “Anadolu'da XVI. Yüzyılda Evlilik İlişkileri Üzerine Gözlemler”, *Osmanlı Araştırmaları I, İstanbul, 1980*, s. 35.

³⁵⁰ Ziya Kazıcı, *Osmanlı Devleti'nde Toplum Yapısı*, s. 194.

³⁵¹ M. Akif Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, 6. Baskı, İstanbul, 2007, s. 301.

³⁵² M. Akif Aydın, *a.g.e.*, s. 302-303.

³⁵³ DKS 1149, Nu: 177.

³⁵⁴ DKS 1160, Nu: 266.

binti İdris Efendi, Elmacık'ta Saidiye mahallesinden Beşencez bin Keşûk'un "1500 kuruş mehr-i müeccel tesmiyesiyle zevc-i dahil(i)..." olmuştur (4 Rebiülahir 1306)³⁵⁵.

Mehir evlilik dışında ölüm ve boşanmalarda da gündeme gelmiştir. Hatta mehir alacakları, eşlerin mirasçılar veya boşanılan eşle mahkemelerde karşı karşıya gelmesine neden olmuştur. Bu tür durumlarda mahkemeler kadınlardan alacaklarına dair şahit istemişlerdir. Bazen bu da yeterli olmamış ve şahitlerin güvenilir olup olmadığı da bölgenin saygın kişilerinin referansları çerçevesinde dikkate alınmıştır. Sırtınarı köyünden Fatma binti Mustafa, aynı köyden eşi olan Salih bin İbrahim ile ayrılınca eşinden alacağı olan 2.000 kuruşluk mehri müeccelin kendisine ödenmesini istemiştir. Ancak mahkeme kadından delil istediğinde (müddeasına mutabık beyine talep olundukda) kadın kendisine Düzce Cami-i Kebir mahallesinden Nalbandzade Ahmed Efendi bin Mustafa Ağa bin hacı Mustafa ve Darıcı köyünden olup medresede ilim talebeliği yapan (talebe-i ulum) Tamân oğlu Halil efendi ibni Mehmed bin Halil adlı kişilerin şahit olduğunu söylemiş ve bu kişiler mahkemeye çağırılmıştır. (li-eclişşehâde meclis-i şer'a hazıran olub) Bu kişilerin şahitliği de bölgenin saygın kişilerinden (adul-u ahrar-ı ricali müslimin) olan Cami-i Kebir mahallesi imamı Mehmed bey bin Hacı Rıza Bey, Cami-i Kebir mahallesi muhtar-ı evveli Kürd Hasan Ağa bin İsmail bey, Muhtar-ı Sani Tamen efendi bin Hacı Said ve medrese talebelerinden Alemdarzade Mustafa Efendi bin Osman Efendi ve Kasabzade Ahmed efendi bin Mehmed efendi ve Mehmed efendi bin Hacı Ali Bey'in referanslarıyla "güvenilir olarak" kabul edilmiştir (25 Cemaziyelahir 1310)³⁵⁶.

³⁵⁵ DKS 1143, s. 29.

³⁵⁶ DKS 1147, Nu: 5

Tablo: Gümüşâbâd'da Evlilik İçin Ödenen Mehir Miktarları

Kadın	Erkek	Mehr-i muaccel / kuruş	Mehr-i müeccel/ kuruş	Mehir /kuruş (muaccel ve müeccel birlikte)	Tarih
Gümüşâbâd Cevrik divânı Cuma köyünden Mehmed'in büyük öz kızı Hayriye Hatun	Düzce Orân (Ören) köyünde sakin Bekir oğlu Mehmed Ağa	500	201		19 Rebiülahir 1315 ³⁵⁷
Karaçörtlen'de Dokuz köyünde sakin Fatma binti Ahmed b. Abdullah	Osman b. Ahmed		301 ³⁵⁸		
Gümüşâbâd'da Karaçörtlen Köyünden Fatma binti Mehmed bin Hüseyin	Düzce Çerkes Aynalı köyünden Ordulu Hüseyin bin Cafer			1001	13 rebiülahir 1318 ³⁵⁹
Yonkâlık Yeniköy karyesi sakinlerinden Fatma binti İdris efendi	Elmacık'ta Saidiye mahallesinden Beşencez bin Keşük		1500		4 Rebiülahir 1306 ³⁶⁰
Sırtpınar köyünden Hacı oğlu ailesinden Molla Mustafa'nın büyük kızı Hadice binti Molla Mustafa	Aslen Ordu kazasından olan Gümüşâbâd'ın Sırtpınarı karyesinde misafiren sakin Tiryâki oğlu Mehmed bin Ali		101		29 Safer 1309 ³⁶¹

³⁵⁷ DKS 1155, s. 81-82, Nu: 165.

³⁵⁸ DKS 1161, s. 65, Nu: 120.

³⁵⁹ DKS 1161, s. 52, Nu:65.

³⁶⁰ DKS 1143, s. 29.

³⁶¹ DKS 1143, s. 28.

Sırtpınarı köyünden Fatma binti Mustafa	Sırtpınarı köyünden Salih bin İbrahim		2.000		25 Cemaziyelahir 1310 ³⁶²
Yongalık'da Yeniköy Karyesinden Hassâs binti Şehânkerî binti Abdullah	Yongalık'da Yeniköy Karyesinden Hacı Bekir oğlu ailesinden İbrahim	5000 (mehr-i müeccel le beraber)			28 Cemaziyelula 1317 ³⁶³
Aslen Bulgaristan'ın Karınabad kazası Taşlık köyünden olup selamlar köyünde ikamet eden Fatma binti Yunus	Selamlar köyünden Hasan bin Mehmed		201		16 Zilkade 1310 ³⁶⁴
Muhacir İbrahim Ağa köyünden Yunus oğlu Kerimesi Cemile binti Mustafa	Düzce Karadere'de Bekirpehlivan köyünden İbrahim Ağa bin Mustafa	1000	500		29 Şaban 1311 ³⁶⁵
Aslen Ordu muhaciri kadınlarından olan Dokuzdeğirmen'de Subaşı köyünde ikamet eden Karık oğlu kerimesi	Aynalı köyünde Ordu muhacirlerinden Karıslı oğlu Mehmed bin İbrahim		301		4 Şaban 1311 ³⁶⁶
Düzceye bağlı Kara köyünden Havva binti Mustafa	"Yeniköy karyesinden" Akmeahmed oğlu Hasan bin Mehmed		500		18 Rebiül ahir 1311 ³⁶⁷
Kışla köyünden Ahmed Bey kerimesi Ceybe Hatun binti Ahmed Bey bin Abdullah	Kışla köyünde Bekir oğlu ailesinden Bekir Ağa bin Ali bin Bekir		500		4 Rebiülahir 1317 ³⁶⁸
Kışla divanında Oran karyesi ahalisinden Abdurrahman oğlu Mustafa'nın kızı Hadice binti Mustafa	Avlıyan köyünde Salih oğlu ailesinden Mustafa bin Mehmed	1500	1000		8 Cemaziyelahir 1306 ³⁶⁹

³⁶² DKS 1147, Nu: 5

³⁶³ DKS 1160, Nu: 266.

³⁶⁴ DKS 1149, Nu: 46.

³⁶⁵ Bakınız 29 Şaban 1311 tarihli vesika. DKS 1149, s. 74, Belge No: 23.

³⁶⁶ Bakınız 4 Şaban 1311 tarihli vesika. DKS 1149, s. 70, Belge No: 5.

³⁶⁷ DKS 1149, Nu: 177.

³⁶⁸ DKS 1160, Nu: 223.

³⁶⁹ DKS 1143, s. 34.

Tablo: Gümüşova'da Mehir Servet İlişkisi

Yer	Erkek Eş	Kadın Eş	Mehr-i müeccel	Erkeğin Servet Miktarı	Tarih
Basandıbaşı Köyü	Mustafa bin Besmac bin Abdullah	Hadice binti Mustafa	400	9940	12 Şaban 1308 ³⁷⁰
Yakabaşı Köyü	Molla Yusuf ibni Beşiy bin Abdullah	Nakî binti Habi	400	3019	11 Cemaziyelahir 1309 ³⁷¹
Elmacık'da Pişmâf Bey Köyü	hacı Mustafağa Ağa bin İsmail bin Şübâş	Hanife	501	5476	Cemaziyelevvel 1311 ³⁷²
Cevrik Karyesi	Mustafa bin Hüseyin bin Mustafa	Havva binti Mehmed	200	4051	26 Şaban 1311 ³⁷³
Yakabaşı köyü	Hasan Efendi bin İsmail Efendi bin Abdullah	Hanife binti Besmâç	600	1593 krş 20 pare	7 Safer 1308 ³⁷⁴
Cuma divanı Seyyid bucağı köyü	Hâtok bin Şerûh bin Abdullah	Sâs binti Âyâz	300	3203	19 Şevval 1307 ³⁷⁵
Elmacık Dağ Karyesi	Çerkes Küşkoş bin Bişmâf bin Abdullah	Taşhâre binti Abdullah	800	6146	25 C. Ula 1307 ³⁷⁶
Kışla Köyü	Süleyman Ağa bin Abdullah bin Kara Salih	Zeyneb binti Abdullah	101	5749 krş 40 pare	15 R. Ahir 1307 ³⁷⁷
Gümüşâbâd divanı Muhacir İbrahim Ağa Köyü	Osmanali Ağa bin Hacı Osman bin Abdullah	Ayşe binti Hasan	300	935	25 c. Ahir 1308 ³⁷⁸

³⁷⁰ DKS 1146, Nu: 39-40-41.

³⁷¹ DKS 1146, Nu: 236-237.

³⁷² DKS 1149, Nu: 220-221.

³⁷³ DKS 1149, Nu: 24-25.

³⁷⁴ DKS 1145, Nu: 237-238.

³⁷⁵ DKS 1145, Nu: 167-168.

³⁷⁶ DKS 1145, Nu: 74-75.

³⁷⁷ DKS 1145, Nu: 36-37.

³⁷⁸ DKS 1145, s. 89, Nu: 350.

Tablo: Mehir Miktarı Belli Olmayan Bazı Evlilikler³⁷⁹

Kadın	Erkek	Belgenin Tarihi
Hacı Bâtâ Bey köyünden Elif binti Mehmed (bakire)	Hüseyin bin Beşûn	7 Şevval 1304 ³⁸⁰
Hacı Bâtâ Bey köyünden Emine binti Yakub (bakire)	Said bin Hasan	28 Receb 1304 ³⁸¹
Kışla divanından Havva binti Hasan	Hasan bin Mehmed	13 Şevval 1303 ³⁸²
Kışla divanından Ayşe binti Hüseyin	Çok bin	6 Cemaziyelahir 1304 ³⁸³
Kışla divanı Orân Köyünden Hanife binti Ali (bikr-i balîğa-i akile)	Aşıkoğlu ailesinden Ahmed bin Mustafa	25 Cemaziyelevvel 1304 ³⁸⁴
Kışla divanı Orân Köyünden Emine binti Mustafa (bakire)	Receb bin Mehmed	25 Rebiülevvel 1304 ³⁸⁵
Gümüşâbâd'ın Kışla köyünden Fatma binti Mehmed (bakire)	Ali bin Ahmed	3 Cemaziyelevvel 1304 ³⁸⁶
Kışla köyünden Ayşe binti Osman (bakire)	Ali bin Mehmed	22 Cemaziyelevvel 1304 ³⁸⁷
Kışla köyünden Gülsüm binti Mehmed (bakire)	Ahmed bin Mustafa	4 Rebiülahir 1304 ³⁸⁸
Kışla köyünden Hatice binti Ali Bey (bakire)	Ali bin Mustafa	24 Rebiülevvel 1303 ³⁸⁹
Kışla köyünden Hayriye binti Mehmed (bakire)	Mustafa bin Mehmed	27 Muharrem 1303 ³⁹⁰

³⁷⁹ 1141 nolu defterde bulunan nikah kayıtlarında kadınların ikamet yerleri belirtilmesine rağmen erkeklerin ikamet yerleri belirtilmemiştir. Bu tür kayıtlar erkeklerin de kadınlarla aynı köy veya mahalleden olduğunu akla getirmektedir.

³⁸⁰ DKS 1141, s. 46, Nu: 79.

³⁸¹ DKS 1141, s. 88, Nu: 503.

³⁸² DKS 1141, Nu: 89.

³⁸³ DKS 1141, Nu: 396.

³⁸⁴ DKS 1141, Nu: 374.

³⁸⁵ DKS 1141, Nu: 280.

³⁸⁶ DKS 1141, Nu: 332.

³⁸⁷ DKS 1141, Nu: 363.

³⁸⁸ DKS 1141, Nu: 293.

³⁸⁹ DKS 1141, Nu: 199.

³⁹⁰ DKS 1141, Nu: 135.

Kadın	Erkek	Belgenin Tarihi
Kışla köyünden Hatice binti Hüseyin (bakire)	Memiş bin Laz Osman	14 Cemaziyelevvel 1303 ³⁹¹
Gümüşâbâd'ın Yeniköyü'nden Bîrâmzî binti Taşok	Yakub bin Nûğa	15 Muharrem 1303 ³⁹²
Gümüşâbâd'ın Yeniköyü'nden Hatice binti Abdullah	Yakanoz bin Sabluca	6 Receb 1304 ³⁹³
Gümüşâbâd'ın Yeniköyü'nden Bezdûh kızı..... (bakire)	Masnûh bin İbrahim	6 Receb 1304 ³⁹⁴
Elmacık'ta Bişmâf Bey köyünden Sultan binti Basmaç (bakire)	Mahmud bin Sûhat	24 Cemaziyelevvel 1304 ³⁹⁵
Elmacık'ta Bişmâf Bey köyünden Fatma binti İsmail	Baymirza bin Gezişer Ali	26 Cemaziyelevvel 1304 ³⁹⁶
Elmacık'ta Lütfiye köyünden Bakî binti Hâlbâf	Talustan bin Abdullah	1302 ³⁹⁷
Elmacık köyünden Hafıza binti Kengaç (bakire)	Hacı Sâf bin Bındık	4 Zilkade 1303 ³⁹⁸
Elmacık köyünden Havva binti Hacı Bayram (bakire)	Hasan bin Yedik	29 Rebiülahir 1303 ³⁹⁹
Elmacık köyünden Hanife Tağzak (bakire)	Rekî bin Dûta	Gurre-i Zilhicce 1302 ⁴⁰⁰
Cuma divanı Cevlik köyünden Ayşe binti Ahmed	Halid bin Veli	24 Zilhicce 1303 ⁴⁰¹
Cuma divanı Ortaköyü'nden Zeliha binti Ali (bakire)	İbrahim bin Mehmed	10 Şaban 1304 ⁴⁰²
Cuma divanı Ortaköyü'nden Ayşe binti Mustafa (bakire)	Mustafa bin Hasan	22 Rebiülahir 1303 ⁴⁰³

³⁹¹ DKS 1141, Nu: 264.

³⁹² DKS 1141, Nu: 123.

³⁹³ DKS 1141, Nu: 448.

³⁹⁴ DKS 1141, Nu: 447.

³⁹⁵ DKS 1141, Nu: 372.

³⁹⁶ DKS 1141, Nu: 377.

³⁹⁷ DKS 1141, Nu: 99.

³⁹⁸ DKS 1141, Nu: 112.

³⁹⁹ DKS 1141, Nu: 242.

⁴⁰⁰ DKS 1141, Nu: 86.

⁴⁰¹ DKS 1141, Nu: 165.

⁴⁰² DKS 1141, Nu: 522.

⁴⁰³ DKS 1141, Nu: 234.

Kadın	Erkek	Belgenin Tarihi
Cuma Divanı Seyyidbucağı köyünden Bâkoş binti Egüş (Egviş)	Bâlak bin Bârkob	2 Cemaziyelahir 1303 ⁴⁰⁴
Cuma Divanı Seyyidbucağı köyünden Vâsibe binti Hacı Abdullah	Osman	4 Rebiülahir 1303 ⁴⁰⁵
Gümüşâbâd'ın Seyyidbucağı köyünden 'Alime binti Yahya	Davud bin Tamûs	23 Zilkade 1302 ⁴⁰⁶
Cuma köyünden Ayşe binti İsmail (bakire)	Mustafa bin Kara İbrahim	14 Receb 1304 ⁴⁰⁷
Yakabaşı köyünden Gülâm binti Abdullah	Zekeriya bin Nefî	23 Receb 1303 ⁴⁰⁸
Yayakbaşı köyünden Hatûk binti Zahmeti (bakire)	İsmail Bey bin Bâmğa	Gurre-i Zilhicce 1302 ⁴⁰⁹
Gümüşâbâd'ın Gökber köyünden Hinde binti Hızır (bakire)	Mehmed bin Said	23 Receb 1304 ⁴¹⁰
Gümüşâbâd'ın Basandı köyünden Rahime binti Sofiş (bakire)	Zâryâb bin	13 Ramazan 1304 ⁴¹¹
Gümüşâbâd'ın Bıçkı köyünden Şefika binti Memiş (bakire)	Arslan bin Sakuç	12 Cemaziyelevvel 1303 ⁴¹²
Gümüşâbâd'ın Sûbe ? Kıbtî köyünden Hanife binti Ali (bakire)	Hüseyin bin Hasan	27 Cemaziyelahir 1304 ⁴¹³
Adaköy'den Ümmü Molla..... (silinmiş)	Adaköy'den Karaveli oğlu ailesinden Derviş Mehmed bin Halil	14 Muharrem 1304 ⁴¹⁴
Gümüşâbâd'da Ören Köyünden Mehmed kerimesi Zeyneb binti Mehmed	Ören Köyünden Toplu oğlu Halil	Zilkade 1317 ⁴¹⁵

⁴⁰⁴ DKS 1141, Nu: 284.

⁴⁰⁵ DKS 1141, Nu: 221.

⁴⁰⁶ DKS 1141, Nu: 73.

⁴⁰⁷ DKS 1141, Nu: 465.

⁴⁰⁸ DKS 1141, Nu: 14.

⁴⁰⁹ DKS 1141, Nu: 87.

⁴¹⁰ DKS 1141, Nu: 493.

⁴¹¹ DKS 1141, Nu: 530.

⁴¹² DKS 1141, Nu: 259.

⁴¹³ DKS 1141, Nu: 433.

⁴¹⁴ DKS 1141, Nu: 180.

⁴¹⁵ Evlilik erkeğin devlete olan “aşâr-ı şer’iyye” borcu vesilesiyle tespit edilmiştir. DKS 1161, s. 16, Nu: 28.

1.3. Gümüşâbâd'da Ailenin Niceliği

Gümüşâbâd bölgesinde ailelerin kaç kişiden meydana geldiğine dair sicillerde çok az kayıt bulunmaktadır. Bu kayıtların en önemlilerinden birisi tereke kayıtları olup bunların sayısı geneli yansıtmayacak şekilde değildir. Bununla beraber Osmanlı arşivinde Ordulu muhacir ailelerin sayısını tespit etmemize yarayacak bazı doneler tespit edilmiştir. İlgili kayıtlarda bir kısmı Gümüşova bölgesine olmak üzere Düzce'ye 1325 (1907) yılına kadar Ordu kazasından 2.000 hânenin (15000+ kişi) iç göç gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Bu veriden hareketle Ordulu muhâcirlere ait her hanede ortalama 7,5 kişinin yaşadığı tahmin edilecektir (22 Ramazan 1325/29 Ekim 1907)⁴¹⁶.

c) Boşanma

Evlilik birliğinin eşlerin ölümüne kadar devam etmesi esas olmakla beraber bazen akitteki bir eksiklik veya sonradan meydana gelen bir durum yüzünden bazen de eşlerden birinin veya her ikisinin isteği üzerine nikah ilişkisi sona erebilmektedir. Bunlardan ilki fesih adını almaktadır. Bazı durumlarda nikahın feshi için hakimin kararı gerekirken, bazen gerekli olmayabilir. Nikah ilişkisinin eşlerden biri veya her ikisinin iradesine dayalı olarak sona ermesi halleri talak, muhalaa ve kazaî tefrik olmak üzere üç grupta incelenebilir. Talak kocanın tek taraflı iradesiyle, muhalaa tarafların anlaşmasıyla, tefrik ise hakimin hükmüyle nikah ilişkisinin sona erdirilmesini ifade etmektedir.⁴¹⁷

Koca tarafından yapılan boşamalarda mahkemenin karar vermesi esas itibarıyla aranmamış, kocanın tek taraflı irade beyanı boşamanın gerçekleşmesi için yeterli sayılmıştır. Kocanın karısına bu konuda yetki vermesi durumunda kadının tek taraflı irade beyanı da yeterli olmaktadır. Karı kocanın anlaşarak boşanmaları halinde de mahkemenin kararı aranmamış, boşanma yine basitleştirilmiştir. Kadının boşanma talebinde bulunması ve kocanın da bu talebi reddetmesi durumunda mahkemenin kararı aranmış ancak bu karar üzerine evlilik birliğinin sona erdiği kabul edilmiştir⁴¹⁸.

Gerek İslam'da aileye verilen önem gerekse de boşama hakkının kötüye kullanılması ihtimaline karşı da birtakım tedbirler alınmıştır. Bu tedbirlerin başında boşama hakkının suistimal edildiği dönem ve bölgelerde mehr-i müeccel miktarının yüksek tutulması ve üç defa karısını boşayan kimsenin istese bile, eşi başkasıyla geçerli bir evlilik yapmadan tekrar evlenmemesi gelir⁴¹⁹.

⁴¹⁶ BOA, DH. MKT., 601/13, Vesika 1-14.

⁴¹⁷ Fahrettin Atar, *a.g.m.*, s. 117.

⁴¹⁸ M. Akif Aydın, *a.g.e.*, s. 305.

⁴¹⁹ M. Akif Aydın, *a.g.e.*, s. 305.

1- 19. Yüzyılda Gümüşâbâd'da Boşanma

Allah'ın en sevmediği helallerden biri olduğu ifade edilen boşanma olgusu, Gümüşâbâd bölgesinde de muhtelif şekillerde gerçekleşmiştir. Mahkemeye yansıyan boşanma işlemlerinin, tıpkı evlenmede olduğu gibi burada da “zâtı zeyli vesikada muharreru'l esami-i müslimin...” olarak tanımlanan şahitlerin huzurunda gerçekleşmesine özen gösterilmiştir. İlgili kadı defterlerinde boşanan erkek eş için “zevc-i muhal” veya “zevc-i gayr-i dahil” veya zevc-i mutalaka⁴²⁰ ifadeleri kullanılmıştır.

Boşanma nedeni olarak “adem-i hüsn ü muâşeret” olarak ifade edilen eşler arasındaki sevgisizlik,⁴²¹ eşin uzun süreli olarak evini terk etmesi ve kadının nafakasını sağlayamaması⁴²² gibi unsurların etkili olduğu görülmektedir. Boşanan eşlere, boşanmaya dair bir belge (hüccet-i şeriyeye) verilerek⁴²³ eşlerin bir başka kişi ile evlenmelerinin yolu açılmıştır. Boşanmanın gerçekleştiğine dair sicillerde şöyle bir klişe kaydın kaleme alındığı görülmektedir: “.....müvekkilim mezbureyi izafetle bi'l-vekâle ibrâ ve ıskât ve ol dahi ber vechi muharrer müvekkilem mezburenin zimmetini ibra ve ıskat idüb...”⁴²⁴ vs.

Muhalaa olarak ifade edilen, anlaşmalı boşanmalarda, anlaşmalı olarak eşinden ayrılan bazı kadınlar yeniden evlenme konusunda sorunlar yaşamıştır. Bu durumun bazen eski eşten kaynaklanması, eşlerden birinin eski eşe karşı hala ilgisinin devam ettiği anlamına gelmekte ise de her zaman durumun bu çerçevede gerçekleşmediği bazen de yönetim erklerinin evlilik kurumuna verdiği önem çerçevesinde boşanmanın gerçekten olup olmadığı olgusunun sorgulanması nedeniyle olduğu anlaşılmaktadır. Mesela Yongalık'da Yeniköy Karyesi'nden Hassâs binti Şehânkerî binti Abdullah hatun, eski eşi olan Yongalık'da Yeniköy Karyesi'nden Hacı Bekir oğlu ailesinden İbrahim'den 2 yıl önce boşanmış olmasına rağmen Hassâs Hatun, bir başkası ile evlenebilmek için, yaşadığı köyün imam, muhtar ve ihtiyar meclisini ikna edemeyip “izinname ilmühaberi” alamamıştır. Konu ile ilgili belgede Hassâs Hatun, “..nefsini âhire tezvic etmek üzere izinname ilmühaberini karye (köy) imam ve muhtarı ve ihtiyar meclisinden talep etmiş...” olduğunu ancak bu yetkililerin, boşanmanın “talak-ı batıl olarak mutalaka” olduğu gerekçesiyle “tevzicine mani' olmakda oldukların(ı)...” ifade etmeleri dikkate değer bir olgudur (28 Cemaziyelula 1317)⁴²⁵.

⁴²⁰ DKS 1161, s. 52, Nu: 65.

⁴²¹ Bakınız 4 Şaban 1311 tarihli vesika. DKS 1149, s. 70, Belge No: 5./ Bakınız 4 Rebiülahir 1317 tarihli vesika. DKS 1160, Nu: 223.

⁴²² DKS 1149, Nu: 46.

⁴²³ Bakınız 16 Zilkade 1310 tarihli vesika. DKS 1149, Nu: 46.

⁴²⁴ Bu ifadenin davada genelde dava vekili kullanıldığında yazıldığı görülmektedir. DKS 1160, Nu: 223.

⁴²⁵ DKS 1160, Nu: 266.

Sadece imam, muhtar ve ihtiyar meclisi üyelerinin değil, Osmanlı mahkemelerinin de boşanmayı son çare olarak gördüğü ve evliliğin devamı konusunda eşlere tenbihlerde bulunduğu göz ardı edilmemelidir. Öyle ki kadının akrabalarının -hatta babasının bile- evin reisi olan erkekten izin alınmadan kadın tarafından eve alınamayacağı konusunda uyarılarda bulunulması ilginç bir örnektir. Nitekim “Yeniköy karyesinden” Akmehmed oğlu Hasan bin Mehmed ile Düzce’ye bağlı Karaköy’nden Havva binti Mustafa evlenmişse de evlilikleri bir süre sonra mahkemeye taşınmıştır. Mahkemede Hasan efendi “...menzilime benim iznim olmaksızın girüb bana itaat ve inkiyad ve hukuk-u zevciyete merââtda imtinâ’ ider olmağla...” diyerek eşinin, babasını kendisinden habersiz eve aldığını bu nedenle eşinin uyarılmasını (tenbiye) istemiş ve bu çerçevede mahkeme Havva Hatun’un uyarılmasına karar vermiştir⁴²⁶.

Eşler de aralarında meydana gelen her uyuşmazlıkta, boşanmaya tevessül etmemiş eşlerden biri mahkemeye başvurarak eşinin uyarılmasını talep edebilmiştir. Bu durum eşlerin de tıpkı mahkemeler gibi boşanmadan ziyade sorunların hukuki açıdan çözülmesini talep ettiklerini göstermesi açısından önemlidir. Gümüştâbâd Sırtpınarı karyesinden Tiryâki oğlu Mehmed bin Ali, eşi olan Sırtpınar köyünden Hacı oğlu ailesinden Molla Mustafa’nın büyük kızı Hadice binti Molla Mustafa ile aralarında uyuşmazlıklar meydana gelince Topçu Halil ve Polat oğlu’nu şahit göstererek “bundan başka şahidim yokdur” deyip mahkemeye başvurmuş ve eşinin uyarılmasını talep etmiştir (29 Safer 1309)⁴²⁷.

Boşanma sonrası bazı eşlerin boşadıkları hanımları rahatsız ettiği veya boşadıkları eşlerine vermekle yükümlü oldukları mehir, nafaka gibi borçlarını ödemeyerek eşlerine sıkıntı çıkardıkları görülmektedir. Mesela Karaçörtlen’de Dokuz köyünde sakin Fatma binti Ahmed b. Abdullah, eşi Osman b. Ahmed ile 6 aydır boşanmış olduğu halde Osman’ın kendisine müdahale ve muarazada bulunması gerekçesiyle mahkemeye başvurmuştur (23 C. Âhir 1318/18 Ekim 1900)⁴²⁸. Yine Karaçörtlen Köyünden Fatma binti Mehmed eşinin kendisini “mahzar-ı şuhûdda ...(kendisini) tatlik...” ettiği halde kendisine mehir ve nafaka-i iddetini ödemediğini hatta kendisine bağırarak tepki koyduğunu dava etmiştir(13 Rebiülahir 1318)⁴²⁹.

⁴²⁶ İlgili belgede “Zevc-i mezbur Hasan nam kimesnenin menziline gidüb itaat ve inkiyad ve hukuk-ı zevciyete merâât itmek üzere mezbure Havva Hatun’un tenbiye.....” edilmesi belirtilmiştir. Bakınız 18 Rebiülahir 1311 tarihli vesika. DKS 1149, Nu: 177.

⁴²⁷ DKS 1143, s. 28.

⁴²⁸ DKS 1161, s. 65, Nu: 120.

⁴²⁹ İlgili belgede Fatma’nın boşandıktan bir hafta sonra mahkemeye başvurduğu ve bu arada eşinden mehir ve nafaka alacağı talebinde bulunduğu fakat eşinin kendisine “...bağırarak taarruz ve müdahale itmekte bulunduğ...” belirtilmektedir. DKS 1161, s. 52, Nu:65.

2- Boşanma Nedenleri

2.1. Eşler Arasında Hüsnü Muaşeretin Bitmesi

Gümüştâbâd kazasında gerçekleşen bazı boşanma olayları, anlaşmalı boşanma olarak tanımlayabileceğimiz “muhalaa-i sahiha-i şer’iyye ile hal’ ”⁴³⁰ veya “talak-ı bi’l-mâl”⁴³¹ şeklinde gerçekleşmiştir. Anlaşma şartı olarak genelde mehr-i müeccelin bir kısmının ödenmesi⁴³² veya mehr-i müeccel ve nafakanın ödenmesi⁴³³ gibi şartların ileri sürüldüğü görülmektedir. Mesela aslen Ordu muhaciresi kadınlarından olan Dokuzdeğirmen’de Subaşı köyünde ikamet eden Karık oğlu kerimesi, eşi olan Aynalı köyü Ordu muhacirlerinden Karanlı oğlu Mehmed bin İbrahim’den boşanırken mehr-i müecceli olan 301 kuruştan 150,5 kuruşun kendisine ödenmesi şartıyla boşanmayı kabul etmiştir (4 Şaban 1311)⁴³⁴. Yine Kışla köyünden Ahmed Bey kerimesi Ceybe Hatun binti Ahmed Bey bin Abdullah da “beynlerinde (aralarında) hüsn ü muaşeret” olmadığı gerekçesiyle aynı köyden Bekir oğlu ailesinden Bekir Ağa bin Ali bin Bekir’den boşanmışsa da (4 Rebiülahir 1317)⁴³⁵ Ceybe Hatun’un eşiyle aralarında uzun zamandan beri devam eden bir menzil (konut) anlaşmazlığı olduğu ve bu nedenle eşiyle mahkemelik olduğu anlaşılmaktadır (24 Şaban 1316)⁴³⁶.

2.2. Yemin Nedeniyle Boşanma

Boşanmanın nedenlerinden birisi de eşler arasında herhangi bir konuda yapılan yeminleşmenin şartlarının yerine getirilmemesidir. Düzce’de bu tür bir örnek Aşağıkaraköy dîvânı Hacıkadirler köyünde sakin Safiye binti Ali ile eşi olan Düzce Kuyucular-Savcılar (Sucular) köyünde oturan Mahmud b. Ali arasında gerçekleşmiştir. Mahmud eşi ile sık sık kavga edip evden uzaklaştığı için hanımına 1 yıl öncesinden “eğer bir dahi sakin olduğum hânedan darılıb gidersem sen benden üç talak boş ol” diye yemin vermiş fakat yeminini tutamamıştır. Bunun üzerine Safiye Hanım mahkemeye başvurarak eşi Mahmud’un 4 ay önce hânesini terk ettiğini bu nedenle aralarında nikah bağı kalmadığını bildirerek eşinde olan mehr-i muaccel, mehr-i müeccel ve nafaka-i iddet bedelinin tahsil edilmesini istemiştir. Mahmud karısından ayrılmamak için Safiye’nin iddialarını reddetmişse de Safiye Hanım 2 erkek şahitle eski eşi Mahmud’un yemininin

⁴³⁰ DKS 1149, s. 70, Belge No: 5.

⁴³¹ DKS 1160, Nu: 223.

⁴³² Bakınız 4 Şaban 1311 tarihli vesika. DKS 1149, s. 70, Belge No: 5.

⁴³³ DKS 1160, Nu: 223.

⁴³⁴ DKS 1149, s. 70, Belge No: 5.

⁴³⁵ DKS 1160, Nu: 223.

⁴³⁶ DKS 1160/A, s. 9.

gerçekliğini ortaya koymuş ve bu çerçevede mahkeme de boşanma olayını onaylamıştır (24 Safer 1315/25 Temmuz 1897)⁴³⁷.

2.3. Erkeğin Evini Terk Etmesi ve Nafakayı Sağlamaması

Kocanın nafakanın temininden aciz olması durumunda kadın boşanma talep edebilir mi? sorusuna Hanefiler, böyle bir talepte bulunamaz” şeklinde cevap vermesine rağmen⁴³⁸, 19. yüzyılda Osmanlı devletindeki bazı uygulamalar bunun aksi şekilde cereyan etmiştir. 1917 yılı Hukuk-u Aile kararnamesi ile de Hanefilerin bu konudaki görüşü terk edilerek, Malikilerin görüşü dikkate alınmış ve normal şartlarda kocadan haber alınmasından ümit kesilmesinden itibaren dört yıl, harp içinde kaybolmuş ise askerlerin ve harp esirlerinin yurtlarına dönmesinden itibaren 1 yıl geçtikten sonra kadına boşanmaya izin verilmiştir⁴³⁹.

Bu çerçevede 19. yüzyılda Gümüşova’da yaşayan bazı hanımların da nafakalarının temin edilmemesi ve eşlerinin hanelerini uzun süre terk edip başka diyarlara gitmelerini delil göstererek, boşanma talebinde buldukları görülmektedir. Bu tür durumlarda bazı kadınların, eşinin bulunduğu yerin hükümeti ile iletişime geçilerek eşinden nafaka talep edilmesini istedikleri, şayet bu talepleri gerçekleşmezse boşanmalarının sağlanmasını istedikleri görülmektedir. Konu ile ilgili bir örnek Selamlar köyünde meydana gelmiştir. Nitekim aslen Bulgaristan’ın Karınabad kazası Taşlık köyünden olup Selamlar köyünde yaşayan Fatma binti Yunus mahkemeye başvurarak eşi olan Selamlar köyünden Hasan bin Mehmed hakkında şikâyetinde bulunmuştur. Fatma Hatun şikâyetinde eşinin kendisinin “zevci dahili olup 1,5 seneden berü” nafaka bırakmadan (bilâ-nafaka) Rumeli tarafına gittiğini (Rumeli cihetine savuşup gitmiş....), yaşayacak kadar bir rızık sağlamaktan aciz olduğunu ve eşi Hasan’ın ya “bulunduğu mahall-i hükümetine müracaatla tarafı(na) celb ettirilmesi..” ya da kendisine “nafaka ve kisve” bağlanmasını eğer bu iki isteği gerçekleşmezse kendisinin eşinden boşanmasının sağlanarak kendisine bir belge (hüccet) verilmesini istemiştir (16 Zilkade 1310).⁴⁴⁰ Konu ile ilgili bir diğer örnek ise Basandıbaşı köyünden Ali kerimesi Zeyneb binti Ali bin Hacı Salih’in başından geçmiş ve eşinin dört seneden beri Kütahya Sancağı’nda Hüseyin hanesinde bulunduğunu bu çerçevede

⁴³⁷ DKS 1155, s. 68, Nu: 133.

⁴³⁸ M. Akif Aydın, *a.g.e*, s. 304.

⁴³⁹ Orhan Çeker, “Hukuk-ı Aile Kararnamesi Giriş ve Tarihçesi”, *Mehir*, İlkbahar/ 1999, ss. 19-21, s. 20/ M. Akif Aydın, *a.g.e*, s. 313.

⁴⁴⁰ İlgili belgede “201 kuruş mehr-i müeccel alacağım ile nafaka-i ‘iddet-i muayyene-i ma’lûmem üzerine ve meûnet-i sükenâm dahî kendi üzerime olmak üzere hal’a ve sulh ve ibraya ve icab eden hüccet-i şeriyenin tarafıma teslimine....” ifadeleri geçmektedir. Buradaki meûnet ifadesi kişinin yaşayacak kadar rızık sağlamaktan aciz olduğu anlamına gelmektedir. Şemseddin Sami, *a.g.s.*, s. 1434.

nafaka ve kisvesini karşılamada sorun yaşadığını, eşinden bu haklarının alınmasını yoksa bu durum nedeniyle eşinden boşanabileceğini gündeme getirmiştir (15 Zilhicce 1317)⁴⁴¹.

d) Nafaka

İslama göre evin bakım masrafları yalnız kocaya ait olup, erkek, eşine durumu ile mütenasip bir nafaka vermek zorundadır. Buna muktedir değil ise kadın, nikâhın feshini isteyebilir. Buna karşılık erkek de eşinden cinsi münasebet hususunda rıza ve umumiyetle itaat ister. Devamlı bir itaatsizlik halinde kadın bakılma hakkını kaybeder ve erkek onu cezalandırma hakkına sahiptir⁴⁴². Nafakanın kapsamına yiyecek, içecek, tedavi, ilaç ve bazı durumlarda hizmetçi masrafları girmektedir. Evin temini ve döşemesi de kocaya aittir. Bunun için kocanın zengin olması gerekmediği gibi kadının fakir olması da şart değildir⁴⁴³.

Nafaka konusundaki bu İslami anlayış, Osmanlı devletinde de aynen devam etmiş ve ailenin geçimini sağlamadan erkek sorumlu tutulmuştur. Bu konuda ihmali olan eş veya babalar belirlendiği zaman mahkemeler tarafından uyarılmış ve ödemek zorunda oldukları nafaka miktarları ile ilgili olarak “hüccet-i şeriyye” adı verilen bir belge düzenlenmiştir⁴⁴⁴.

Ailelerinin nafakalarını sağlamayan eşler mahkemeye celb edilip, nafaka temini konusunda uyarılarak, kendilerinden kefiller talep edilmiştir. Kefiller nafaka ihmalinde bulunan kişinin günlük ne kadar nafaka sağlaması gerekiyorsa, bu miktarı sağlamadığı takdirde, kendilerinin sağlayacağı taahhüdünde bulunmuşlardır. Mesela Yonkâlık Yeniköy karyesi sakinlerinden Fatma binti İdris Efendi, eşi Beşencez bin Keşûk’un “on aydan berü nafaka-i mezkureme bakmayub ötekinin berükinin hanesine sekene olub (şurada burada oturup) ve hanesinden dahi (kendisini) tard etmiş olduğu(nu)...” mahkemeye şikayet etmiş ve “nafaka ve kisve(sine) bakdırılması veyahud merkumdan (eşinden) tatlik olunması...” nı talep etmiştir. Bu çerçevede mahkemeye getirilen Beşencez, hanesine gelmeyi ve ailesinin nafaka ve kisvesini karşılamayı taahhüt etmiştir. Beşencez’in “Fatma hatuna bakacağına”, “ve şayed bakamadığı surette şehriye (aylık) altışar kuruş nafaka ve kisveyi vereceğine..” Paşaormanı Şiraluk (Şıralık) köyünden manifaturacı (malifaturacı) esnafından Hacı Musa Efendi bin Hacı bey, yine Şiraluk köyünden Ömer bin Bezâd kefil olmuşlardır. Ömer bin Bezad’a da bir başka kişi kefil edilerek nafaka hususu daha sağlam bir zemine oturtulmuştur (4 Rebiülahir 1306)⁴⁴⁵.

Konu ile ilgili bir diğer örnek Basandıbaşı köyünden Ali kerimesi Zeyneb binti Ali bin Hacı Salih adlı kadının başından geçmiştir. Zeyneb, eşi olan Rumelinin Karinabad kazası Kırccalar köyü

⁴⁴¹ DKS 1161, s. 19, Nu: 38.

⁴⁴² W. Heffening, “Nikah”, *İslam Ansiklopedisi*, c. 9, MEB Basımevi, İstanbul, 1971, s. 260.

⁴⁴³ M. Akif Aydın, *a.g.e.*, s. 303-304.

⁴⁴⁴ DKS 1160, Nu: 223.

⁴⁴⁵ DKS 1143, s. 29.

muhacirlerinden Hüseyin oğlu Mehmed bin Hüseyin'in "dört seneden berü Kütahya Sancağı Hüseyin hanesinde mevkuf bulun...(duğunu)" ve kendisinin nafaka ve kisvesini karşılamadığını ileri sürerek mahkemeye dava açmış, eşinin uzakta olması nedeniyle mahkemenin olası bir şekilde gerçekleşmemesi durumunda ise "şeran terettub ederse" babasından nafaka ve kiske tayin edilmesini istemiştir (15 Zilhicce 1317)⁴⁴⁶.

Gümüsovalı bazı kadınların nafakalarının sağlanması için sadece Gümüsova ve Düzce sınırlarında değil Anadolu dışına çıkmış eşlerinden davacı oldukları ve nafakalarının sağlanması için eşinin gittiği yerin mahalli hükümetleriyle iletişim sağlayarak mahkemeye başvurdukları görülmektedir. Mesela aslen Bulgaristan'ın Karınabad kazası Taşlık köyünden olup Selamlar köyünde yaşayan Fatma binti Yunus, eşinin 1,5 seneden beri nafaka bırakmadan (bilâ-nafaka) Rumeli tarafına gittiğini (Rumeli cihetine savuşup gitmiş...), yaşayacak kadar bir rızık sağlamaktan aciz olduğunu bu çerçevede eşinin gittiği yerdeki mahalli hükümetle iletişim kurularak nafakasının sağlanmasını dile getirdiği görülmektedir (16 Zilkade 1310)⁴⁴⁷.

Nafaka alacakları eşlerin ölümünde de gündeme getirilmiş ve mirastan öksüz ve yetim çocuklara aylık "nafaka ve kiske bahası" ayrılmıştır. Mesela Adaköy'den vefat eden Solak oğlu Mustafa Ağa bin Nuri bin Abdullah'ın yetimleri olan çocukların (küçük kızları Dudu, Zeyneb ve küçük oğlu Mehmed) her birine aylık 20'şer kuruş nafaka ve kiske parası bağlanmıştır (Gurre-i Zilhicce 1314)⁴⁴⁸. Yine Gümüşâbâd dîvânı Yakabaşı köyünden vefat eden Ahmed b. İsmail Efendi b. Abdullah'ın yetim kızları Fatma ve Müslime'ye aylık 25'şer kuruş nafaka bağlandığı görülmektedir⁴⁴⁹.

1- İddet Nafakası

Talak, fesih ve ölüm gibi bir sebeple evliliği sona eren bir kadının başkasıyla evlenmeden önce beklemesi gereken süreye "iddet" adı verilmiştir. Boşanma nedeniyle iddet bekleyen kadınlar hamile iseler iddetleri doğumla sona erer, hamile değillerse yaklaşık 3 ay kadar iddet beklerler. Hanefilere göre ric'î (kocaya iddet süresi içinde yeni bir nikâha ihtiyaç duymaksızın boşadığı eşine geri dönme imkânı veren boşanma türü) ve bâin talak (kocaya boşanmış olduğu eşine yeni bir nikâh kıyılmaksızın dönme imkânı vermeyen boşanma türü) ile istisnaları olmakla birlikte fesih iddeti bekleyen kadının nafakası kocasına aittir. Maliki ve Şafiler ric'î talakta ve

⁴⁴⁶ İlgili belgede "...nafaka ve kiskemi zevcim merkum Mehmed'den talep ve dava..... mahkeme olamadığı takdirde şer'an terettub eder ise babam merkum Ali üzerine dahi nafaka ve kiskeme bakmak için nafaka farz ve takdirleri hususunda zevcim merkum Mehmed ve pederim Ali ile" ifadeleri geçmektedir. DKS 1161, s. 19, Nu: 38.

⁴⁴⁷ DKS 1149, Nu: 46.

⁴⁴⁸ DKS 1155, s. 47, Belge No: 26.

⁴⁴⁹ DKS 1145, s. 7, Nu: 22.

kadın hamile ise bâin talak iddetinde nafakanın kocaya ait olduğunu söylemekte iseler de kadının hamile olmadığı durumlarda bâin talak iddetinde nafaka gerekmediği görüşündedirler. Ölüm iddeti bekleyen kadına ise nafaka gerekmediği konusunda İslam hukukçuları görüş birliği içindedirler⁴⁵⁰.

Nafaka alacakları ölüm dışında ayrılık ve boşanma durumunda da gündeme gelmiş ve sorumluluğunu yerine getirmeyen eşlere mahkemelerde davalar açılmıştır. Mesela 1317 yılına ait bir boşanma davası kaydında “...bundan akdem (önce) zevc-i merkumun üzerine ba-hüccet-i şeriyeye takdir olunan nafakasından istihkakı olan 50 kuruş alacak hakkı...” ifadesi (4 rebiülahir 1317)⁴⁵¹, Karaçörtlen’de Dokuz Köyünde sakin Fatma binti Ahmed b. Abdullah’ın mehr-i müeccel, nafaka-i iddet ve 3 aylık erkek çocuğunun nafakasının karşılanması için dava açması,⁴⁵² Karaçörtlen Köyünden Fatma binti Mehmed bin Hüseyin’in mehir ve “nafaka-i iddet-i şeriyeye”sinin kendisine ödenmesi⁴⁵³ şartıyla eşinden boşanmayı kabul etmesi 19. yüzyılda Gümüşova’da yaşayan bazı erkeklerin eşlerine sağlamak zorunda oldukları nafakayı yerine getirmediğini akla getirmektedir. Bu tür durumlarda mahkemeler kadınlardan alacaklarına dair şahitler istemiş, bazen şahitlerin güvenilir olup olmadığı da bölgenin saygın kişilerinin referansları ile teyit edilmiştir⁴⁵⁴.

Nafaka her zaman para olarak ödenmemiş iki tarafın rızasıyla mal olarak da ödenebilmiştir. Mesela Gümüşovalı bazı kadınlar boşanma esnasında “nafaka-i ‘iddet-i muayyene-i ma’lûme...” sini eşine terk ederek bunun karşılığında başka bir mal isteyerek boşanmaya razı olmuştur. Yongalık’da Yeniköy Karyesinden Hassâs binti Şehânkerî binti Abdullah hatun, eski eşi olan Yongalık’da Yeniköy Karyesinden Hacı Bekir oğlu ailesinden İbrahim’den boşandığında eşine nafakasını terk ederek bunun karşılığında “11,5 kile mısır ve bir kat yatak takımı”nın kendisine verilmesini şart koşmuştur (28 Cemaziyelula 1317)⁴⁵⁵.

Gümüşâbâd kazasındaki bu örneklerden, Gümüşâbâd’da iddet nafakasının bedeli tam olarak tespit edilememekle beraber, yapılan bir araştırmada 19. yüzyılda Orta Anadolu’da kadına ödenen iddet nafakası bedelinin 10 kuruş ile 200 kuruş arasında değiştiğini ortaya koymaktadır⁴⁵⁶.

⁴⁵⁰ M. Akif Aydın, *a.g.e.*, s. 308, 314-315.

⁴⁵¹ DKS 1160, Nu: 223.

⁴⁵² DKS 1161, s. 65, Nu: 120.

⁴⁵³ DKS 1161, s. 52, Nu: 65.

⁴⁵⁴ Bakınız 25 Cemaziyelahir 1310 tarihli vesika. DKS 1147, Nu: 5.

⁴⁵⁵ DKS 1160, Nu: 266.

⁴⁵⁶ Esra Yakut, *a.g.m.*, s. 258.

e) Gümüşâbâd'da Kadın Olmak

19. yüzyılda İstanbul ve büyük liman kentlerinde yeni bir hayat tarzı başlamıştır. Bu yeni hayat tarzı sadece kâgir konaklar, Avrupa mobilyası ve alafranga sofrada adabı olarak düşünülmemelidir. Kadınlar eğitim görmeye, gazete ve dergi okumaya, özellikle yüksek sınıf kadınları sosyal hayata girmeye başlamıştır. Mesela bazı kadınlar tekkelere devam etmiştir⁴⁵⁷. Kılık kıyafet, sokağa çıkma gibi sosyal yaşantıda meydana gelen görelî hoşgörü Tanzimatla beraber hâkim olmaya başlamıştır⁴⁵⁸.

Osmanlı kadınlarının, 19. yüzyılda, geleneksel anlayışın aksine haklarını, gerek vekâleten gerekse asaleten her zaman ve zeminde dile getirdikleri de görülmektedir. Yalnız kent merkezlerinde yaşayan kadınlar değil kıyın köylü kadınları da bu davranışı sergileyebilmişlerdir. Mesela Gümüşova'da meydana gelen bazı vakalar Gümüşovalı kadınların sosyal hayatın muhtelif alanlarında kendilerini gösterdiklerini ortaya koymaktadır.

1-İşletmeci Kadınlar

Gümüşova'da bazı kadınların, yetim çocukların mallarını işletip gelir elde ettikleri görülmektedir. Ören köyünden Havva binti Abdullah'ın beş yıllığına aynı köyden Ali ve Ahmed adlı yetimlerin mallarını işletmesi⁴⁵⁹, Cuma divanı Cevlik köyünden vefat eden Nizam Osman oğlu Ahmed'in li-ebeveyn (aynı anne babadan) vefat etmiş olan kız kardeşleri Zeyneb ve Arife'nin küçük üvey oğulları Ali ve İbrahim'den, İbrahim'in vasisi olan annesi Fatma binti Şemsi'nin, Ali'ye vasi olarak tayin edilen Ali'nin babası Ahmed bey bin İsmail ile beraber mahkemeye giderek çocuklara kalan gayrimenkullerin harab bir durumda olması ve zamanla yıkılacak olması konusunda endişelerini dile getirerek, malların açık artırma ile satılmasını (bey') sağlamaları bu kabilden örneklerdendir⁴⁶⁰.

2- Mahkemede Haklarını Dile Getiren Kadınlar

Gümüşovalı bazı kadınlar mahkemede bizzat kendileri bulunarak veya dava vekili tutarak muhtelif taleplerini dile getirmişlerdir. Mesela Bulgaristan'ın Karınabad kazası Taşlık köyünden olup Selamlar köyünde yaşayan Fatma binti Yunus⁴⁶¹, aslen Ordu muhaciri kadınlarından olup Dokuzdeğirmen'de Subaşı köyünde ikamet eden Karık oğlu kerimesi boşanma taleplerini⁴⁶² yine

⁴⁵⁷ İlber Ortaylı, "Tanzimat Adamı ve Tanzimat Toplumunu", *Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, Hazırlayan Halil İnalçık ve Mehmet Seyitdanlıoğlu, Phoenix Yayınevi, Eylül 2006, s. 314.

⁴⁵⁸ Gülay Arıkan, "Tanzimat Döneminde Kadınlar", *Tanzimatın 150. Yıldönümü Uluslararası Sempozyumu*, Ankara: 31 Ekim-3 Kasım 1989, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1994, s. 324.

⁴⁵⁹ DKS 1160, Nu: 258.

⁴⁶⁰ Bakınız 15 Şevval 1302 tarihli vesika. DKS 1141, s. 25, Nu: 158./ Bakınız 15 Şevval 1302 tarihli vesika. DKS 1141, s. 26, Nu: 160.

⁴⁶¹ DKS 1161, s. 19, Nu: 38.

⁴⁶² DKS 1149, s. 70, Belge No: 5.

Yonkâlık Yeniköy karyesi sakinlerinden Fatma binti İdris efendi nafakasının sağlanması veya boşanma talebini⁴⁶³ bizzat Düzce hükümet konağına giderek kendileri dile getirmişlerdir. Dönemin ulaşım şartları da düşünüldüğünde bu kişilerin taleplerini iletebilmek için buldukları yerden Düzce'ye kadar gitmeleri bile kayda değer olaylar olarak gözükmektedir.

Kadınların dava vekili tutarak haklarını savunması konusunda kayda değer iki örnek ise Ören ve Basandıbaşı köylerinde meydana gelmiştir. Ören köyünden Mehmed kerimesi Zeyneb binti Mehmed, eşinin devlete olan öşür vergisi borcu nedeniyle, kendisine ait mallara devlet görevlileri tarafından usulsüzce el konulduğunu dile getirip, mallarının kendisine iadesini istemiş ve hakkını devlete karşı savunmak için iki dava vekili tayin etmiştir (Zilkade 1317)⁴⁶⁴. Yine Basandıbaşı köyünden Ali kerimesi Zeyneb binti Ali bin Hacı Salih adlı kadın, eşi olan ve “dört seneden berü Kütahya Sancağı Hüseyin hanesinde mevkuf bulun(an) Rumeli'nin Karınabad kazasına tabi Kırcalar köyü muhacirlerinden Hüseyin oğlu Mehmed bin Hüseyin”in nafaka ve kisvesini karşılamadığı” nı ileri sürerek iki dava vekili tayin edip haklarını talep etmiştir (15 Zilhicce 1317)⁴⁶⁵.

3- Vergi Veren Kadınlar

Osmanlı kentlerinde evlenmeden yalnız başına yaşayan kadınlara pek rastlanmamaktadır. Ama dul kalan kadınlar da her zaman bir erkek akrabasının evine taşınmamıştır. Özellikle Rumeli vilayetlerinde kocası öldükten sonra onun toprağını işlemeye devam eden kadınların Osmanlı vergi hukukuna göre ayrı bir kategori oluşturdukları görülmektedir. Yine karısını düşünen bir koca veya kızını düşünen bir babanın da daha hayattayken eş veya kızına bir şeyler bağışlaması da olası bir durum olarak gözükmektedir⁴⁶⁶. Bununla beraber Osmanlı toplumu erkek egemen bir toplum olması hasebiyle genelde erkeklerin gayrimenkullere sahip olduğu görülmektedir. Nitekim kadı sicilleri, temettuat tahrirleri, vakıf belgeleri gibi muhtelif arşiv koleksiyonları da bu olguyu desteklemektedir. Ancak kadınların da az da olsa ekonomik hayata katkıda buldukları, bir takım gayrimenkullere sahip oldukları anlaşılmaktadır.

1844 yılında Gümüşova'da yapılan tahrirde bazı kadınların bir takım gayri menkullere sahip oldukları tespit edilmiştir. Buna babası veya annesi vefat etmiş kız çocuklarına kalan gayri menkuller de eklenirse, Osmanlı toplumunda kadınların gayri menkul sahibi olmasına olumsuz bakılmadığı ancak kadınların kendilerine ait gayri menkulleri eş veya diğer erkek akrabaları vasıtasıyla işletmeleri nedeniyle kadınların çok fazla ön plana çıkmadıkları ortaya çıkmaktadır.

⁴⁶³ DKS 1143, s. 29.

⁴⁶⁴ DKS 1161, s. 16, Nu: 28.

⁴⁶⁵ DKS 1161, s. 19, Nu: 38.

⁴⁶⁶ Suraiya Faroqhi, *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam Ortaçağdan Yirminci Yüzyıla*, çev. Elif Kılıç, 4. Baskı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2002, s. 126.

Tablo: Gümüşova’da Gayrimenkul Sahibi Kadınlar (1844)

Hane	Köy	Lakap	Adı	Mezru arazi 1845/ Dnm	Mezru arazi 1845/ krş	Gayrı mezru arazi/1844/ Dnm	Eşcar bahçe/ 1844/ aded	Geliri/ 1844/ krş
Hane yok	Karye-i Cevlik tabi-i Divan-ı Mezbur	Abdülhalim oğlu	Abdülhalim zevcesi Ayşe Hatun				20	100
Hane yok	Karye-i seydibucağı tabi-i divan-ı Mezbur	Kara İbrahim oğlu	İbrahim zevcesi Fatma Hatun	5	72	10	18	90

C) GÜMÜŞOVA’DA ADETLER

a) Gelin Alma ve Kına Gecesi

Gümüőabâd kazasında gelin alma ve kına gecesinin nasıl cereyan ettiğine dair arşiv kayıtlarında herhangi bir bulgu tespit edilememiştir. Bu çerçevede bölgede alan araştırması yapılmış ve gelin alma ve kına gecesi ile ilgili Şu tespitler yapılmıőtir.

Bölgede kız ve erkeğin söz veya niőanlanmasına karar verildiği zaman, söz ve niőanda götürülecek hediyeler çarőaflara dikilip, duvara gergin bir Şekilde asılıp sergilenmektedir.

Gelin Cuma günü Cuma namazından önce alınır, çeyizi gelin ile birlikte getirilir ve çeyiz gelinin yanında gelen arkadaőları tarafından serilirdi. Kına gecesi gelin pembe Şalvar, kemerli gömlek, pembe grep denen başörtüsü takar, grebin altına gümüş rengi tellerden oluşan oldukça uzun “peçe teli” takılırdı. Kına yakılacağı zaman gümüş rengi pullarla iőlenmiő “vala” adı verilen “kırmızı örtme” örtülür, “marka” adı verilen açık mavi üzerinde siyah beyaz ince çizgileri olan uzun kollu, topuklara kadar uzanan yanları yırtmaçlı, giysi giyilirdi.

Kına gecesi gelinin yanında kalan arkadaőlarından erken uyuyanlara çeşitli Őakalar yapılırdı. Bunlardan bazıları “tencere altından is alıp yüzü boyamak”, yorganı yatağa dikmek, yatağa su dökmek gibi Őakalardır.

Cumartesi günü gelin pullama (süsleme) yapılırdı. Gelin pullama gelinin kaőlarının altına ve üstüne, alnına, yanaklarına, çenesine yumurta akı yapıőtırıcı olarak kullanılarak simetrik ve geometrik Şekilde pullar yapıőtırılarak yapılırdı. Düğünlerde sadece “tef (dare)” çalınır, mani türü türküler söylenir, “topal oyunu” adı verilen çiftetelliye benzer bir oyun oynanırdı. Tefler yan yana oturmuş iki genç kız tarafından çalınır türküler de birlikte söylenirdi.

Düğün Pazar günü gündüz de devam eder, gelin görüőtürme (bugünkü takı takma töreni) adı verilen gelenekle son bulurdu. Damat düğünde, Şayet hali vakti yerinde ise, “Marko Paşa” denilen kıyafeti giyer fakirse abadan dikilmiő pantolon, palto ve yakasız gömlek giyerdi.

Düğünlerde erkekler oyuna katılmaz kenardan seyrederdilerdi. Bununla beraber gündüz düğünde beğendikleri kıza aynayı güneőe tutarak ıőık yansıtırlar buna da “ayna çaktı” adı verilirdi.

Pazartesi günü genç gelinler pembe şalvar, beyaz gömlek giyer, yeni geline hoş geldine giderler, tef çalıp oynarlar ve yeni gelini oynatırlardı. Gelin oyuna kalktığında “toprak bir testi” yi ortaya atarak kırarlardı. Oyun bittiğinde gelinin başına duvağını örterler, küçük bir kız ve bir erkek çocuk, oklavanın iki ucundan tutarak duvağı alıp gül dalına asarlardı.

Düğünden bir hafta sonra gelin kalabalık bir grupla baba evine yemeğe götürülür buna da “kız ardı yemeği” denilirdi. Kız ardı yemeklerinde damadın ayakkabısı saklanır, daha başka şakalarda yapılarak damattan bahşiş alınır⁴⁶⁷.

Resim: Selamlar Köyünde Gelin Pullama (Süsleme)⁴⁶⁸

⁴⁶⁷ Konu ile ilgili bu bilgiler Selamlar köyünden Nasuhlar'ın Cemal'in kızı 16.11.1956 doğumlu Nurten Şahin, annesi Makbule Şahin (83 yaşında) ve yine Selamlar köyünden Lütfiye Temel'den (85 yaşında) öğrenilmiştir.

⁴⁶⁸ Gelin pullama ile ilgili bilgiler Gümüşova sakinlerinden Lütfiye Temel hanımefendiden (85 yaşında) öğrenilmiştir. Gelin pullamayı resmetmek amacıyla yapılan örnek çalışmayı Makbule Şahin hanımefendi (83 yaşında) yapmıştır. Mankenlik yapan kişiler Kübra Gönülkırılmaz ve Burcu Albayrak'tır. Fotoğrafları çeken kişiler ise Ahmet Kırıkçı ve Enise Kırıkçı'dır. Yardımlarından dolayı kendilerine teşekkür ederim.

Resim: Selamlar Köyünde Gelin Pullama (Süsleme)

Resim: Selamlar Köyünde Gelin Pullama (Süsleme)

b) Misafir Ağırılama Usulleri⁴⁶⁹

1-Cümbüşler

Gümüşova'da iki tür cümbüş gerçekleştirilmektedir. Birisi Selamlar köyünde icra edilen misafir ağırılama törenidir. Bu cümbüşler köye dışarıdan gelen misafirlerin onuruna yapılan

⁴⁶⁹ İlgili bilgiler Selamlar köyünden Nasuhlar'ın Cemal'in kızı 16.11.1956 doğumlu Nurten Şahin, annesi Makbule Şahin (83 yaşında) ve yine Selamlar köyünden Lütfiye Temel'den (85 yaşında) öğrenilmiştir.

eğlencelerdir. Bu çerçevede köyün bayanları, gelen misafire hoş geldine gidip teflerle eğlenceler organize etmişlerdir. Selamlar köyündeki bu uygulama dışında cümbüş, bir de genç kızlar arasında yapılmaktadır. Buna göre bayramlarda gün boyu, evinde genç kız olan farklı evlere gidilerek bu evlerin “kuruluk altlarında” teflerle eğlenceler yapılmıştır.

2- Mecilerde Misafir Ağırılama

Gümüşova’da genç kız ve delikanlıların toplanarak komşulara yardım ettikleri “meci” (imece) adı verilen etkinlikler de yapılmaktadır. Bunlar mısır soyma, tütün dizme, “yün didme” mecileridir. Mecilerde işler mani ve sohbetler eşliğinde yapılmıştır. İş bitiminde, ev sahipleri mevsimine göre “pufla” denilen bir tür helva, kara kabağın parçalanıp kabuğuyla suda pişirilmesinden elde edilen bir tatlı, kumpir veya patlamış mısır gibi yiyecekler hazırlayıp misafirlere ikramlarda bulunmuşlardır.

3- Ramazan Ayında Misafir Ağırılama: Misafir Haklama

Ramazan ayında misafir gelen eve sahur zamanı davulcu mutlaka gitmiş, manilerle misafire hoş geldin deyip ev sahibinden börek, havlu ve yemeni gibi bahşişler almıştır. Buna bölgede “misafir haklama” adı verilmektedir.

4- Kış Aylarında Misafir Ağırılama ve Keten Helvası

Kış mevsiminde özellikle de kar yağdığında komşular toplanarak keten helvası adı verilen bir helva hazırlanırdı. Helva için şeker ve su kaynatılıp, elde edilen koyu macun, büyük bir sofrada kavrulmuş unda döndürülerek pişmaniyeden daha kanlı bir tatlı yapıldı. Tatlı yapıldığında “şekerleşsin” diye dışarıya ayaza konularak donmaya bırakılır ve ertesi sabah yenmeye başlanırdı.

c) Hıdırellezin Kutlanması

Hıdırellez akşamı ateşler yakılıp, ateş üzerinden atlanır, ısırgan otları kesilip her dala bir kişinin adı verilerek duvara asılırdı. Sabah kalkınca hangi dallar canlı kalmışsa o insanların uzun yaşayacağına, çok solan dalların sahibinin ise o yıl içinde öleceğine inanılırdı. Sabah kırdan toplanan kekik ve çeşitli çiçekler kaynatılır, suyu ile çocuklar yıkanır ve bu çerçevede bir yıl boyunca güzel kokulacağına inanılırdı. Ahırların yanındaki gübre yığınlarının tepesine çıkartılan çocuklara haşlanmış yumurta yedirilir, kısa boylu çocukların boyları uzasın diye başlarına oklavayla yavaşça dokunulurdu.

Gündüz salıncaklar kurulur, salıncağa binen genç kızlar türküler söylerdi. Hıdırellez gecesinde Allah’ın insanlara bir yıllık rızık dağıttığına inanılır bu nedenle de gün doğmadan kapılar açılırdı.

d) Pazartesi ve Cuma Gecesi Etkinlikleri

Pazartesi ve Cuma akşamları çocuklara “hayır” adı verilen küçük börekler dağıtırdı. Bunlar mısır unundan yapılan bir tür un helvası olup, “pufla akıtma” ve kolaç olarak adlandırılmaktadır. Cuma akşamları ayrıca gecenin kutsallığına izafeten buhur denen bitki yakılır ve etrafa hoş bir koku salınırdı.

D) GÜMÜŞÂBÂD’DA BULUNAN KONUT TİPLERİ

a) Osmanlılarda Konut

Türk toplumunda ev; vatan, devlet, aile gibi kutsal bir kavram olarak kullanılmıştır. Göktürk ve Uygurlar ev kelimesi ile “bark” kelimesini, bugün olduğu gibi aynı anlamda kullanmıştır⁴⁷⁰. Sanat tarihçileri Osmanlı kentlisinin yaşayışında atalarının göçebe geçmişine bağlanan izleri özellikle vurgulamışlar ve bazı evlerin biçimi, bahçeli evlerin sevilmesi, eşyaların az olması ve kolay taşınabilir yaygıların kullanılmasını bu doğrultuda yorumlamışlardır⁴⁷¹.

Yapılan bazı araştırmalara göre Türk evi yekpare tek parçalı bir evdir. Evin içinde sadece bölmeler veya gözler bulunmaktadır. Evin içinde oda bulunmayıp, gözler (bölmeler) bulunduğunu bugün bile yaşlılardan duymaktayız. Türklerde oda kavramı ise bir evin alt birimi olan mekânlar değil, bağımsız bir işlevi olan yapılardır. Bu çerçevede Türk evi yekpare tek parçalı bir bütün olduğundan gündelik hayat çoğunlukla evin kapısı önündeki “hayat” adı verilen yerde geçmiştir. Evler insan boyu ile doğrudan orantılı olup, genelde insanın rahatlıkla hareket edebileceği bir yükseklik göstermiştir⁴⁷².

16. yüzyıldan beri ülkemize gelen bazı seyyahlar (Alman Papazı Salomon Schweigger gibi) Türk evlerini tenkit edegelmişler ve Türk evlerinin sıradanlığı, konutlara özen gösterilmediği üzerinde durmuşlardır. Mimarlık, sanat olarak kendini ancak artı ürünün kanalize edildiği mabet, hamam, imaret gibi kamusal binalarda göstermiştir. Nitekim geleneksel toplumda, merkantil toplumun aksine özel mimariden çok kamusal binalara para harcanmıştır. Esasen yanan ahşap binalar yerine kâgir bina yapılması için sık sık hükümler çıkartıldığı halde buna da uyulmamıştır. Bu tür emirlere uyulmamasının başlıca nedeni bu tür inşaatta kullanılan malzemenin pahalılığı, kentsel ve bölgesel ulaşımın yetersizliği gibi unsurlardır⁴⁷³. Bununla beraber evlerin çoğu taş ve tuğla temelleri üzerine yapılmış, diğer kısımları ve katları ise ahşaptan yapılmıştır. Hatta taş ve

⁴⁷⁰ Haşim Karpuz, *Türk İslam Mesken Mimarisinde Erzurum Evleri*, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara, 1993, s. 1.

⁴⁷¹ Suraiya Faroqhi, *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam Ortaçağdan Yirminci Yüzyıla*, s. 179.

⁴⁷² Tuncer Baykara, *Türk Kültürü*, s. 167.

⁴⁷³ İlber Ortaylı, “Eski Türk Şehirlerinde Yapı İşlerinin Fonksiyonel Düzenlenişi ve Yapı Örgütü”, *Osmanlı İmparatorluğunda İktisadi ve Sosyal Değişim Makaleler I*, 2. Baskı, Ankara, 2004, s. 74-75.

tuğla binaların iç kısımları, bölmeleri, merdivenleri, tavanları, döşeme ve çatıları bile tahtadan inşa edilmiştir⁴⁷⁴.

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı devletinin Batı'ya açılmasıyla beraber Avrupa'dan alınan kâgir tek yapı, sıra ev ve apartman örnekleri benimsenerek şehir dokusuna katılmıştır. Kat sayıları iki ile dört arasında değişen bu evler, dar arsalar üzerinde yükselen ve buna bağlı olarak da az oda içeren bir şehir evi niteliğindedir⁴⁷⁵. Yapılan bir araştırmada halen Bursa'ya bağlı Cumalıkızık köyündeki tarihi evlerde görüldüğü gibi evlerin kapılarına zil yerine kullanılan iki tokmaktan kalın ses çıkaranların erkeklere, ince ses çıkaranların kadınlara ait olduğunun tespit edilmesi⁴⁷⁶ gibi olgular Osmanlı dönemi konutlarının teferruatlarında da bölgelere göre bazı farklılıkların olduğunu ortaya koymaktadır.

b) Gümüşova'da Bulunan Konut Tipleri

Osmanlı toplumunda mahallede veya bir köyde yaşayan kişiler bir arada, huzurlu bir şekilde yaşama konusunda birbirlerinden sorumlu olmuşlar, sosyal huzuru bozan kişiler bölge halkının talepleri ve mahkeme kararıyla buldukları yerden çıkarılmışlardır. Gümüşova halkının da bu çerçevede bir yaşam sürdürdüğü anlaşılmaktadır. Selamlar köyü bu konuda önemli bir örnek teşkil etmektedir. Mesela 1317 yılında köyde köy hocasına tahsis edilen bir araziye⁴⁷⁷ aslen Rumeli'nin Karinâbâd kazası muhacirlerinden ve bölgenin serseri kişilerinden olan Halil ve oğlu Ahmed adlı kişiler yerleşmek isteyince bölge halkı bu kişilerin köyden çıkarılması için hukuki yollara başvurmuştur⁴⁷⁸.

Gümüşova'nın Anadolu ve İstanbul arasında önemli bir geçiş noktası olması ve Anadolu'nun diğer şehirlerine göre Kafkas, Balkan ve Ordulu vs. göçmen kitlelerini barındırması gerek kent merkezinde gerekse de kırsal alanda bulunan evlerin biçim ve düzeni konusunda farklılaşmalara neden olmuştur. Yapılan alan araştırmasında Gümüşova'da bulunan tarihi konutların, bölgenin jeolojik, iklimatik, demografik ve kültürel unsurlarının da etkisiyle, taş ve ahşap olmak üzere iki şekilde inşa edildiği tespit edilmiştir. Göçmen evlerinin ahşap, dışı samanla karışık toprak sıvalı, içi beyaz kireç boyalı yapıldığı görülmüştür. Evler genellikle iki katlı olup girişteki sundurmadan tahta merdivenle üst katın sundurmasına çıkılmakta, odalar sundurmaya açılmakta, evlerin üst katında misafir için tuvalet, el yüz yıkamak için bir suluk (lavabo) bulunmaktadır.

⁴⁷⁴ Sadri Sema, *Eski İstanbul Hatıraları*, Hazırlayan Ali Şükrü Çoruk, Kitabevi Yayını, İstanbul, 2008, s. 34.

⁴⁷⁵ Nur Akın, "Ev", *DİA*, c. 11, İstanbul, 1995, s. 512.

⁴⁷⁶ Abdurrahman Kurt, *Bursa Sicillerine Göre Osmanlı Ailesi (1839-1876)*, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa, 1998, s. 126.

⁴⁷⁷ İlgili belgede ...karyemiz hocasına tahsis etmiş olduğumuz araziye... ifadesi geçmektedir. DKS 1160, s. 63, Nu: 186.

⁴⁷⁸ İlgili belgede .. serseri makulesinden olduğundan merkuman Halil ve Ahmed'i karyemize kabul etmeyüb, arazi-yi merkumeyi terkiyle... ifadesi geçmektedir. DKS 1160, s. 63, Nu: 186.

Göçmenlerin bahçe içindeki evleri bahçenin arka tarafında bulunmakta iken, kuruluk, samanlık ve ahırlar önde inşa edilmiştir. Bahçelerin yola bakan taraflarına tahta tarabalar yapılmış, içeriye tahta kapıdan girilmiştir. Bahçelerin bir kenarında ise aralıklı bir şekilde çakılıp içinde mısır başakları saklanan, kalın çıtılardan torluklar yapılmıştır⁴⁷⁹.

Osmanlının diğer kentlerinde olduğu gibi Gümüşova'da da konut için belgelerde genelde “menzil” ifadesi kullanılmıştır. Yapılan alan araştırmasında ise ev ifadesi yerine özellikle kırsal alanlarda yaşayan halk tarafından “kütük damı” ifadesinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Menziller tanımlanırken kır toplumunun vazgeçilmez unsurlarından olan hayvanlar için konut altında veya civarında “dam” ve “samanhane” adı verilen yapıların bulunduğu görülmektedir. Yapılan alan araştırmasında bölgede yapılan bazı evlerin ilkönce ev iken daha sonra samanhaneye çevrildiği tespit edilmiştir.

19. yüzyılda Gümüşâbâd kazasında tespit edilen konutlar incelendiğinde konutların üzerinde mağaza (depo) bulunan üç odalı, altında ahır ve 4 göz anbardan meydana gelen iki odalı, üstte sadece üç oda veya üstte 1 oda ve altında 1 dam, altlı üstü üç oda veya altı odalı veya sadece 1 odalı gibi değişik şekillerde yapıldığı tespit edilmiştir. Müştemilatı geniş olan konutların genelde servet bakımından varlıklı sayabileceğimiz ailelere ait olduğu görülmektedir⁴⁸⁰.

⁴⁷⁹ Selamlar köyü ile ilgili bu bilgiler Selamlar köyünden Nasuhlar'ın Cemal'in kızı 16.11.1956 doğumlu Nurten Şahin, annesi Makbule Şahin (83 yaşında) ve yine Selamlar köyünden Lutfiye Temel'den (85 yaşında) öğrenilmiştir.

⁴⁸⁰ Kentlerde askeri sınıf olarak tanımlayabileceğimiz yönetici ve vergi muafiyeti olan grupların 1600 sıralarında en değerli evlere sahip olduğu ve bölgelerinin varlıklı aileleri olarak karşımıza çıktıkları görülmektedir. Bu varlıklı kesimin Anadolu kentlerinde genellikle nüfusun % 10'luk bir kesimini oluşturduğu ve 17. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bu kesimin ev satın almaktan vazgeçtikleri görülmektedir. Halime Doğru, *XVIII. Yüzyıla Kadar Osmanlı Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Görüntüsü*, s. 112.

Tablo: Gümüşova’da Bulunan Bazı Konut Tipleri ve Fiyatları (1302-1315)

Yerleşim yeri	Menzilin Özellikleri	Niteliği	Fiyat/ kuruş	Belgenin Tarihi
Cuma Divanı Cevlik Köyü	Dört tarafı tarik-i âm ile çevrili 3 oda ve üzerinde (fevk) mağaza ve 20 zira’ arsayı müstemil 1 bab dam	Mülk ve harab bir durumda	1000	15 Şevval 1302 ⁴⁸¹
Cuma Divanı Cevlik Köyü	Dört tarafı tarik-i âm ile çevrili 2 oda ve 1 ahır (ahur) ve 1 anbarı müstemil 1 bab menzil	Mülk ve harab bir durumda	1000	15 Şevval 1302 ⁴⁸²
Basandıbaşı Köyü	Bir taraftan Kara Vezir’in bahçesi, bir taraftan Abdullah’ın hanesi, bir taraftan Ğazi oğlu hanesi, bir taraftan tarik-i am ile sınırlı tahtani 3 odalı müstemil menzil	Mülk ve harab bir durumda	Satışa çıkarılmış	25 Şaban 1303 ⁴⁸³
Adaköy	Bir taraftan Abdülhalim oğlu damı, bir taraftan Sarı Hafız oğlu Hasan efendi hanesi, diğer iki tarafı ise (tarafeyn) tarik-i am ile sınırlı 2 bab oda ve altında (tahtında) 1 ahır ve 4 göz anbarı müstemil 1 bab menzil	-	-	15 Cemaziyelahir 1303 ⁴⁸⁴
Kışla Köyü	Fevkani üç odalı 1 bab menzil	Mülk		5 Safer 1315 ⁴⁸⁵

⁴⁸¹ DKS 1141, s. 25, Nu: 158.

⁴⁸² DKS 1141, s. 26, Nu: 160.

⁴⁸³ DKS 1141, s. 44, Nu: 53.

⁴⁸⁴ Bakınız 15 Cemaziyelahir 1303 tarihli vesika. DKS 1141, Belge No: 297.

⁴⁸⁵ DKS 1155, s. 64, Nu: 93.

Tablo: Kişilerin Servet Düzeylerine Göre İkamet Ettikleri Konutlar (1304-1315)

Yer	Servet Sahibi	Menzilin Özelliği	Menzilin Fiyatı	Kişinin Servet Miktarı	Belgenin Tarihi
Basandıbaşı Köyü	Mustafa bin Besmac bin Abdullah	1 bab mülk menzil mea arsa ve müstemilatın 1/2 hissesi	250	9940	12 Şaban 1308 ⁴⁸⁶
Seyyidbucağı Köyü	Karaİbrahim ibni Abdullah bin Ahmed	Köyde 1 bab mülk menzil	50	1165 kuruş 10 pare	11 Zilkade 1308 ⁴⁸⁷
Basandıbaşı Köyü	Elgiş? namı diğer Abdülkadir ibni Abdullah	1 bab çitden mülk menzil	20	285	25 Rebiülevvel 1309 ⁴⁸⁸
Yongalık'da Yeniköy	Musa Ağa ibni Hasan bin <u>Hamoş</u>	Köyde iki odalı bir bab mülk menzil mea anbar 1 dam ve arsa	500	5067	3 Şaban 1309 ⁴⁸⁹
Yakabaşı Köyü	Molla Yusuf ibni Beşiy bin Abdullah	Köyde 2 odalı bir bab mülk menzil mea anbar, 1 dam samanlane ve arsa	300	3019	11 Cemaziyelahir 1309 ⁴⁹⁰
Yakabaşı Köyü	Hacı Su (Sav) bin Bayram bin Abdullah	Köyde bir bab mülk menzil	160	931 kuruş 30 pare	26 Rebiülahir 1307 ⁴⁹¹
Kışla Köyü	Muhacir İsmail bin Ömer bin abdullah	Köyde vaki ledelahali ve ciran malumul hudud fevkani iki ve bir ahuru müstemil bir bab mülk menzil (2/5 hisse)	320	3638	20 Muharrrem 1311 ⁴⁹²
Elmacık'da Pişmâf Bey Köyü	Hacı Mustafa Ağa bin İsmail bin Şûbâş	Köyde vaki iki odalı bir bab mülk menzil mea arsa	1000	5476	Cemaziyelevvel 1311 ⁴⁹³

⁴⁸⁶ DKS 1146, Nu: 39-40-41.

⁴⁸⁷ DKS 1146, Nu: 93-94.

⁴⁸⁸ DKS 1146, Nu: 192.

⁴⁸⁹ DKS 1146, Nu: 279-280.

⁴⁹⁰ DKS 1146, Nu: 236-237.

⁴⁹¹ DKS 1146, Nu: 202-203.

⁴⁹² DKS 1149, Nu: 158-159.

Yer	Servet Sahibi	Menzilin Özelliği	Menzilin Fiyatı	Kişinin Servet Miktarı	Belgenin Tarihi
Cevrik Karyesi	Mustafa bin Hüseyin bin Mustafa	Köyde vaki fevkani ve tahtani beş odalı bir bab mülk menzil mea arsa (1/3 hisse)+ köyde vaki dam ve samanlık bir bab mülk (1/3 hisse)	2000+500	4051	26 Şaban 1311 ⁴⁹⁴
Orân Köyü	Hacı Mehmed Ali Ağa ibni Halil bin Abdullah	Köyde vaki bir bab mülk menzil+bir bab hayvan damı+1 koyun kışlası	3000+200+100	12856	25 Şaban 1311 ⁴⁹⁵
Cevrik Köyü	Kethüda oğlu Mehmed Ağa bin Mustafa bin Abdullah	köyde vaki iki odalı bir bab mülk menzil+dam ve samanlane	2000+1000	6629	26 Şaban 1311 ⁴⁹⁶
Kışla Köyü	Bostancı oğlu Hüseyin Ağa ibni Mehmed bin Abdullah	Köyde vaki fevkani iki odalı bir bab mülk menzil+yine köyde 1 odalı 1 bab mülk menzil	2000+500	7617	26 Şaban 1311 ⁴⁹⁷
Cuma Divanı Karyesi	Poyraz oğlu Latif efendi bin Mehmed	2 fevkani mülk menzil+dam (1/2)+ mülk menzil+1 honluk+1 honluk+ hane bitişiğinde 1,5 dönüm bahçe+ hamak yeri	5500+500+520+500+350+350+50	14566	19 R.evvel 1304 ⁴⁹⁸
Yakabaşı köyü	Hasan Efendi bin İsmail Efendi bin Abdullah	1 göz hane mea arsa +1 anbar+1 dam	50+50+20	1593 krş 20 pare	7 Safer 1308 ⁴⁹⁹

⁴⁹³ DKS 1149, Nu: 220-221.

⁴⁹⁴ DKS 1149, Nu: 24-25.

⁴⁹⁵ DKS 1149, Nu: 28-29.

⁴⁹⁶ DKS 1149, Nu: 30-31.

⁴⁹⁷ DKS 1149, Nu: 32-33.

⁴⁹⁸ DKS 1141, Nu: 321.

⁴⁹⁹ DKS 1145, Nu: 237-238.

Yer	Servet Sahibi	Menzilin Özelliği	Menzilin Fiyatı	Kişinin Servet Miktarı	Belgenin Tarihi
Cuma divanı Seyyid bucağı köyü	Hâtok bin Şerûh bin Abdullah	Köyde fevkani 1 oda ve altında 1 dam mea arsa 1 bab mülk menzil	500	3203	19 Şevval 1307 ⁵⁰⁰
Elmacık Köyü	Sûhmâzik bin Mehmed bin Abdullah	Yongalık Yeniköyde 1 bab mülk menzil (1/2)	50	650	20 Safer 1308 ⁵⁰¹
Elmacık Dağ Karyesi	Çerkes Küşkoş bin Bişmâf bin Abdullah	Köyde tahta örtülü 1 bab hane mea dam	200	6146	25 C. Ula 1307 ⁵⁰²
Kışla Köyü	Süleyman Ağa bin Abdullah bin Kara Salih	Köyde 1 bab mülk menzil (1/2)	300	5749 krş 40 pare	15 R. Ahir 1307 ⁵⁰³
Gümüştâbâd divanı Yeni Muhacir İbrahim Ağa Köyü	Receb bin Musa bin Abdullah	1 bab mülk menzil	100	911	22 C. Ula 1308 ⁵⁰⁴
Muhacir İslahiye Köyü	Karinabad kazası muhacirlerinden İsmail bin Hacı Memiş bin Abdullah	Köyde 1 bab mülk menzil mea müştemilat	350	1812	Gurre-i muharrem 1318 ⁵⁰⁵
Cevrik köyü	Hacı Hasan Ağa bin İbrahim bin Abdullah	Köyde fevkani ve tahtani 6 oda ve altında (tahtında) dam ve 1 anbarı müştemil 1 bab mülk emnzil (1/2)	2500	3715 krş 20 pare	25 R. Ahir 1315 ⁵⁰⁶

⁵⁰⁰ DKS 1145, Nu: 167-168.

⁵⁰¹ DKS 1145, Nu: 243-244.

⁵⁰² DKS 1145, Nu: 74-75.

⁵⁰³ DKS 1145, Nu: 36-37.

⁵⁰⁴ DKS 1145, Nu: 347.

⁵⁰⁵ DKS 1161, s. 32, Nu: 75.

⁵⁰⁶ DKS 1155, s. 92, Nu: 211

Yer	Servet Sahibi	Menzilin Özelliği	Menzili n Fiyatı	Kişinin Servet Miktarı	Belgenin Tarihi
Cuma Divanı Ortaköy Karyesi	Gülâb oğlu Ali bin Ahmed	Mülk menzil+ samanthane mea arsa+ bahçe	1000+ 120+ 100	4019	12 Safer 1304 ⁵⁰⁷
Yukarıkî köyü	Emir oğlu Osman Ağa bin Osman bin Abdullah	Köyde fevkani ve tahtani 3 odalı 1 bab mülk menzil+samanthane mea harman arsası	800+25	5637	25 Safer 1315 ⁵⁰⁸
Cevrik köyü	Muhacir Hüseyin Ağa bin İbrahim bin Abdullah	Köyde fevkani ve tahtani 6 oda, 1 dam, 1 anbarı müstemil 1 bab mülk menzil (1/2)	2500	8996 krş 20 ğare	25 r. Ahir 1315 ⁵⁰⁹
Adaköy	Solak oğlu Mustafa Ağa bin Nuri bin Abdullah	Köyde fevkani ve tahtani 3 odalı mea müstemilat dam ve anbar 1 bab mülk menzil (1/3)+1 bab dam ve samanthane (1/3)	1000+ 300	9696 kuruş 10 pare	24 Zilkade 1314 ⁵¹⁰
Cuma divanı karyesi	Kıpti Laz Mehmed Usta zevcesi Hanım binti Mustafa	Hane (1/2)+ demirci dükkânı (1/2)+ bahçe evlek+harman yeri+ sabdan samanthane+ demirci alatı	400+50 +80+25 +35+ 100	1555	19 R. Ahir 1304 ⁵¹¹

⁵⁰⁷ DKS 1141, s. 61, Nu: 216.

⁵⁰⁸ DKS 1155, s. 69-70, Nu: 115-116.

⁵⁰⁹ DKS 1155, s. 90-91, Nu: 202-203-204.

⁵¹⁰ DKS 1155, s. 47-48, Nu: 25-27.

⁵¹¹ DKS 1141, s. 65, Nu: 270.

Resim: Gümüşova Merkezde Yıkılmaya Yüz Tutmuş Tarihi Bir Konut 1

Resim: Gümüşova Merkezde Yıkılmaya Yüz Tutmuş Tarihi Bir Konut 1 (İç Kısım 1)

Resim: Gümüşova Merkezde Yıkılmaya Yüz Tutmuş Tarihi Bir Konut 1 (İç Kısım 2)

Resim: Gümüşova Merkezde Yıkılmaya Yüz Tutmuş Tarihi Bir Konut 2

Resim: Pazarcık Köyünden Tarihi İki Katlı Bir Ev

Resim: Pazarcık Köyünden Çandı Sistemi İle Yapılmış Bir Kütük damı (samanhane)

Resim: Selamlar Köyünden Bir Samanhane Örneği

c) Konutların Mefruşatı

1- Odaların Mefruşatı

Osmanlı dönemi evlerinde 19. yüzyıla kadar taşınabilir mobilya bulunmamaktadır. Her şey sabittir. Yorgan, yastık ve yataklar yüklük içinde durur, akşamları seki üstü döşemesine serilir, sabah tekrar kaldırılırdı⁵¹². Özellikle varlıklı kişilerin evlerinde odalar minder ve halılarla oturmaya uygun hale getirilmiş, üzerine oturulan yassı ve büyük minderlerle sırtın dayandığı yastıklar ayrı ayrı hazırlanmıştır. Ayrıca evlerin çoğunda pencerelerin önünde duvar boyunca yerli sedirler konuşturulmuştur. Bir evin zenginliği yastıklarından belli olmuştur. Buna ek olarak zengin evlerinde kullanılan minderler de diba ve ipek kadifeden olup daha gösterişli hazırlanmıştır. Eve ayakkabıyla girilmemiş, odalara yere bazen de sedirlerin üstüne halılar yayılmıştır⁵¹³. Türk evlerinde konutlara en fazla sergi olarak serilen yaygı ise hasırdır. Mesela İstanbul'da on evden yedi-sekizinde yere hasır serildiği anlaşılmaktadır⁵¹⁴.

Araştırma konumuz olan Gümüşova'da yapılan alan araştırmasında tarihi evlerde odaların sundurmaya açıldığı, her odada dolap ya da masa şeklinde banyolar bulunduğu, odalarda direk bacaya bağlı ocakların (şömine) kurulduğu görülmektedir. Bu çerçevede odaların kenarında sedirler,

⁵¹² Nur Akın, *a.g.m.*, s. 511.

⁵¹³ Suraiya Faroqhi, *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam Ortaçağdan Yirminci Yüzyıla*, s. 171.

⁵¹⁴ Hagop Mintzuri, *a.g.e.*, s. 25.

duvarlarda peşkir örtülerle örtülmüş sergenler hazırlanmış, sergenlere bakır sahan ve taslar dizilmiştir⁵¹⁵.

19. yüzyıl sonlarına ait muhtelif kayıtlar Gümüşova bölgesinde bulunan konutlarda hususi oda döşemelerinin kullanıldığını ortaya koymaktadır. Bu döşemelerin fiyatları dışında niteliklerine dair belgelerde herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Buna göre 1 adet oda döşemesi için 17 kuruş 20 pare, 34 kuruş 40 pare, 40 ve 50 kuruş değer biçilmiştir⁵¹⁶.

1.1. Yer Sergileri: Halı, Kilim, Savan, Şilte, Minder ve Seccade

Araştırma konusu sicil kayıtlarında Gümüşova’da kullanılan konut mefruşatı ile ilgili veriler son derece kısırdır. Ancak bütün Osmanlı toplumunda olduğu gibi Gümüşova’da da yere halı, kilim, seccade, savan ve hasır gibi sergiler serilmiş, yere veya makad üzerine serilen muhtelif minderler kullanılmıştır. Bu ürünler kişilerin varlık düzeyine göre kaliteli, vasat veya düşük niteliklere sahip olmuştur.

Gümüşova’da 19. yüzyıl sonlarında bir adet halı (hâli) için 12,5 kuruş,⁵¹⁷ kilim⁵¹⁸, savan⁵¹⁹ ve seccade için ise 20’şer kuruş⁵²⁰ değer biçilmiştir. Bunun dışında 3 adet köhne hale gelmiş şilte için 31 kuruş fiyat biçilmiştir⁵²¹.

Bölgede kullanılmış bazı eski kilimler için 20’şer kuruş değer biçilmiştir. Bölgede kullanılan kilim çeşitleri içerisinde en dikkat çekici olanı “Adapazarı kilim”dir. Bu kilimin Adapazarı’nda dokunduğu anlaşılmaktadır. 1 adet Adapazarı kilimi için 20 kuruş değer biçildiği görülmektedir (14 Şevval 1314)⁵²².

19. yüzyıl sonlarında Gümüşova kazasında konutların tefrişinde yün ve çul olmak üzere en az iki çeşit minder kullanılmıştır. Yün minderlerin içeriğindeki yün miktarı ve kumaşlarının niteliği önemli olmakla beraber 1 adet yün minderin en az 20 kuruşa satıldığı buna karşılık 1 adet çul minderin ise 25 kuruşa alıcı bulduğu görülmektedir. Bununla beraber sıradan minderler 10 kuruş ve 16,6 kuruşa kadar

⁵¹⁵ Selamlar köyü ile ilgili bu bilgiler Selamlar köyünden Nasuhlar’ın Cemal’in kızı 16.11.1956 doğumlu Nurten Şahin, annesi Makbule Şahin (83 yaşında) ve yine Selamlar köyünden Lütfiye Temel’den (85 yaşında) öğrenilmiştir.

⁵¹⁶ DKS 1149, Nu: 24-25./ DKS 1141, Nu:321./ DKS 1155, s. 92, Nu: 211./ DKS 1155, s. 90-91, Nu: 202-203-204./ DKS 1155, s. 47-48, Nu: 25-27.

⁵¹⁷ Bakınız 11 Cemaziyelahir 1309 tarihli vesika. DKS 1146, Nu: 236-237.

⁵¹⁸ Bakınız 19 Şevval 1307 tarihli vesika. DKS 1145, s. 42, Nu: 160.

⁵¹⁹ Bakınız 7 Safer 1308 tarihli vesika. DKS 1145, Nu: 237-238.

⁵²⁰ Bakınız 19 Şevval 1307 tarihli vesika. DKS 1145, s. 42, Nu: 160.

⁵²¹ DKS 1146, Nu: 281-282-283.

⁵²² DKS 1155, s. 35-36, Nu: 143.

satılabilmiştir. Minderlerin köhne (eski) ve müstamel (kullanılmış) olanları ise 5 ve 10 kuruşa satılmıştır⁵²³.

1.2. Sandık

Osmanlı toplumunda elbise dolabı kavramı 19. yüzyıla kadar bulunmamaktadır. 19. yüzyılda da her ailede bir elbise dolabı bulunmamış kılık kıyafetler, uzun bir süre geleneksel bir şekilde sandık ve bohçalarda muhafaza edilmiştir. Sandıklar bunun dışında, zirai işlerde de kullanılmıştır.

19. yüzyıl sonlarında Gümüşova piyasasında sandıklara 7 kuruş 20 pare, 8 kuruş 20 pare, 10, 15 ve 20 kuruş değer biçilmiştir. 1 adet un sandığının fiyatı ise 30 kuruş olarak belirlenmiştir⁵²⁴.

1.3. Ayna

Batı orijinli olan ayna düşük bir fiyatı olmasına rağmen, her ailede bulunmayan lüks bir tüketim malzemesidir. 19. yüzyıl sonlarında Gümüşova kazasında bazı konutlarda da aynanın kullanıldığı görülmektedir. Tespit edilen bir adet ayna için 1 kuruş değer biçilmiştir. Aynanın sahibi Basandıbaşı köyünden Elgiş? nam-ı diğer Abdülkadir ibni Abdullah adlı kişidir (25 Rebiülevvel 1309)⁵²⁵.

1.4. Fener

Osmanlı döneminde konutlarda aydınlatma aracı olarak kav, şamdan, mum, lamba ve fener gibi malzemeler kullanılmıştır. Bu malzemelerden 1 adet fener için (1 küçük cevâre ile beraber) 10 kuruş⁵²⁶, 1 adet lamba için ise 40 kuruş değer biçilmiştir⁵²⁷.

⁵²³ DKS 1146, Nu: 39-40-41./ DKS 1146, Nu: 93-94./ DKS 1149, Nu: 28-29./ DKS 1145, Nu: 74-75./ DKS 1145, Nu: 36-37./ DKS 1141, s. 61, Nu:216./ DKS 1155, s. 90-91, Nu: 202-203-204.

⁵²⁴ DKS 1146, Nu: 39-40-41./ DKS 1146, Nu: 192./ DKS 1146, Nu: 236-237./ DKS 1146, Nu: 202-203./ DKS 1149, Nu: 220-221./ DKS 1145, Nu: 237-238./ DKS 1145, Nu: 74-75./ DKS 1161, s. 32, Nu: 75./ DKS 1141, s. 61, Nu:216. / DKS 1145, s. 42, Nu: 160.

⁵²⁵ DKS 1146, Nu: 192.

⁵²⁶ Bakınız 25 C. Ula 1307 tarihli vesika. DKS 1145, Nu: 74-75.

⁵²⁷ DKS 1155, s. 90-91, Nu: 202-203-204.

Resim: Mefruşatların Süslenmesinde Kullanılan Bazı Desenler 1

Resim: Mefruşatların Süslenmesinde Kullanılan Bazı Desenler 2

1.5. Yatak Takımı

Yatak takımı yatak, yorgan ve yastıktan meydana gelmektedir. 1 kat yatak denilince bu üç unsur birlikte kastedilmiştir. Belgelerde yataklar için “yatak” ve dōšek” adları, yorgan için “yorğan”, yastık için ise “yastık” ifadeleri kullanılmıştır. Geleneksel anlamda yatak, yorgan ve yastıkların içine yün ve pamuk konulmakla beraber Gümüřova’da yaşayan bazı ailelerin “çöp yatak” larda veya sıradan “şilte”lerin üzerinde yattıkları görölmektedir.

Bölgede 1 adet yün yatak 30-100 kuruş arasında seyrederken, 1 adet çöp yatak ortalama 7 kuruş ile 20 kuruş arasında seyretmiştir.

Tablo: 19. Yüzyılda Gümüşova'da Yatak Takımı Fiyatları

Yatak	Fiyat	Yatâk Çarőabî	Fiyatı	Yorđan	Fiyatı	Yasdık	Fiyatı
1+1	30+28	1+1	20+10	2	55	4	20 ⁵²⁸
				2 köhne	15 ⁵²⁹		
				1 köhne	5 ⁵³⁰		
2	60			3	80 ⁵³¹		
1 yatak takım	60			2	42 ⁵³²		
2	20			2	40 ⁵³³		
1 yatak takımı	35 ⁵³⁴						
2 çöp yatak	30			5	100 ⁵³⁵		
3 yatak takımı	60 ⁵³⁶						
				3 yorgan+ 3 Şilte ve 3 yasdık	130 ⁵³⁷		
2 köhne yatak	20			1 köhne	15 ⁵³⁸		

⁵²⁸ DKS 1146, Belge Nu: 39-40-41.

⁵²⁹ DKS 1146, Belge Nu: 93-94.

⁵³⁰ DKS 1146, Belge Nu: 157.

⁵³¹ DKS 1146, Belge Nu: 279-280.

⁵³² DKS 1146, Belge Nu: 236-237.

⁵³³ DKS 1149, Belge Nu: 158-159.

⁵³⁴ DKS 1149, Belge Nu: 24-25.

⁵³⁵ DKS 1149, Belge Nu: 28-29.

⁵³⁶ DKS 1149, Belge Nu: 30-31.

⁵³⁷ DKS 1141, Belge Nu: 321.

⁵³⁸ DKS 1145, Belge Nu: 237-238.

Yatak	Fiyat	Yatâk Çarşâbî	Fiyatı	Yorğan	Fiyatı	Yasdık	Fiyatı
2 yatak takım+ 1 yatak takım	50+40					1	10 ⁵³⁹
				3 yorgan+6 yasdık	60 ⁵⁴⁰		
1	30 ⁵⁴¹						
1 yatak takım	50 ⁵⁴²						
				3 (1/2)	30 ⁵⁴³		
				3 müstamel yorğan mea yasdık	35 ⁵⁴⁴		
				2	30 ⁵⁴⁵		
1 çöp yatak+2 çöp yatak+ 1 yün yatak	20+20+30			2+2	60+60	1	10 ⁵⁴⁶
1 yün yatak	100			2 yorgan yüzü+ 1 lamba	26+40 ⁵⁴⁷		
4 yatak takım	120 ⁵⁴⁸						
3 çöp yatak	20			4	40	4	10 ⁵⁴⁹

⁵³⁹ DKS 1145, Belge Nu: 167-168.

⁵⁴⁰ DKS 1145, Belge Nu: 74-75.

⁵⁴¹ DKS 1145, Nu: 347.

⁵⁴² DKS 1161, s. 32, Nu: 75.

⁵⁴³ DKS 1155, s. 92, Nu: 211.

⁵⁴⁴ DKS 1141, s. 61, Nu:216.

⁵⁴⁵ DKS 1155, s. 69-70, Nu: 115-116.

⁵⁴⁶ DKS 1155, s. 35-36, Nu: 143.

⁵⁴⁷ DKS 1155, s. 90-91, Nu: 202-203-204.

⁵⁴⁸ DKS 1155, s. 47-48, Nu: 25-27.

⁵⁴⁹ DKS 1145, s. 42, Nu: 160.

Resim: Gümüşova’da Eskiden Kullanılan Bir Bebek Beşiği

2- Mutfakların Mefruşatı

Osmanlılar masayı bilmiyorlardı. Bu nedenle yere çoğunlukla deriden yapılan ve sofraya denen bir tepsi konulup onun üstünde yemek yenmiş⁵⁵⁰ veya sofraya üzerine yaklaşık 20 cm. yüksekliğinde yuvarlak bir sofraya tahtası veya açılır kapanır bir altlık konup, üstüne bir sini yerleştirilerek⁵⁵¹ onun üzerinde yemek yenmiştir. Bu sini kişinin ekonomik düzeyiyle bağlantılı olarak farklı madenlerden olabilmektedir. Genelde varlıklı ailelerin bakır sini kullandıkları görülmektedir.

Gümüşova’da kullanılan mutfak aletlerinin genelde bakır ve topraktan mamul olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim yapılan alan araştırmasında geçmişte bölgede genelde bakır tencereler, tavalara, sahanlar, siniler, bakırçık, ibrikler, bakraçlar, su kovaları, topraktan mamul turşu küpleri, tahta fiçiler ve yayıkların kullanıldığı görülmektedir. Bunlardan sahan, tas ve tava gibi küçük mutfak aletleri sergen adı verilen raflara dizilmiştir. Köyün bulgur ve biber çekme taşları ile bulgur dibekleri köy halkı tarafından ortak kullanılmıştır⁵⁵².

⁵⁵⁰ Suraiya Faroqhi, *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam Ortaçağdan Yirminci Yüzyıla*, s. 175.

⁵⁵¹ Nur Akın, *a.g.m.*, s. 511.

⁵⁵² İlgili bilgiler Selamlar köyünden Nasuhlar’ın Cemal’in kızı 16.11.1956 doğumlu Nurten Şahin, annesi Makbule Şahin (83 yaşında) ve yine Selamlar köyünden Lütfiye Temel’den (85 yaşında) öğrenilmiştir.

2.1. Mutfak Takımları

2.1.1.Çay Takımı

Türkiye’de çay üretimi 1870’lerde Doğu Karadeniz’de başlamıştır. Türkiye’de çay bitkisinin yetiştirilmesi konusunda ilk ciddi girişim ise 1888 yılında yapılmıştır. Mudanya kaymakamı Hasan Fehmi tarafından İstanbul’da 1892 yılında yayınlanan Coğrafya-yı Sinaî ve Ticari adlı kitapta çay fidanlarının, zamanın Ticaret Nazır-ı esbaki İsmail Paşa aracılığıyla Çin’den getirildiği belirtilmiştir⁵⁵³. Görüldüğü gibi çayın Türkiye’ye girişi yeni olmakla beraber İstanbul dışında, Batı Karadeniz’de mütevazı bir kent olan Gümüşova kazasında da 19. yüzyıl sonlarında çayın içilmeye başladığı anlaşılmaktadır. Nitekim 19. yüzyıl sonlarında Gümüşova bölgesinde bazı ailelerin mutfaklarında çay takımlarına rastlanmıştır. 1 adet çay takımının en az 10 kuruşa satıldığı anlaşılmaktadır. Bölgede tespit edilen iki adet çay takımının sahipleri Basandıbaşı Köyü’nden Mustafa bin Besmac bin Abdullah⁵⁵⁴ ve Yakabaşı Köyü’nden Molla Yusuf ibni Beşiy bin Abdullah⁵⁵⁵ adlı kişilerdir. Her iki köyünde bölgedeki Çerkes göçmenlerinin yerleşkesi olması ve her iki kişinin de adlarından göçmen kişiler olduklarının anlaşılması çay içen bu ailelerin çay kültürünü Gümüşova’ya Rusya’dan getirdiklerini akla getirmektedir.

2.1.2. Kahve Takımı

Osmanlı döneminde kahvenin fazla tüketilmesiyle orantılı olarak kahvenin yapımı ve sunulmasında kullanılan fincan, zarf, kahve değirmeni gibi muhtelif malzemelerde toplum hayatına girmiştir. Nitekim birçok bölge ile ilgili yapılan araştırmalarda Anadolu’da en fazla tüketilen içeceklerden birisinin kahve olduğu ve bununla orantılı olarak muhtelif kahve takımlarının da üretildiği görülmektedir. Bu konuyu takip edebildiğimiz en önemli kaynaklardan birisi de tereke kayıtlarıdır.

Gümüşova bölgesinde yapılan araştırmada bölgede çay yanında kahvenin de tüketildiğine ilişkin veriler bulunmaktadır. 19. yüzyıl sonlarında Gümüşova piyasasında 1 adet kahve takımı için 20 kuruş⁵⁵⁶, kahve değirmeni için 15 kuruş⁵⁵⁷, 1 adet kahve değirmeni ve takımı için de 20 kuruş⁵⁵⁸ değer biçilmiştir.

⁵⁵³ Zeki Tez, *Lezzetin Tarihi*, Hayy Kitap, İstanbul, 2012, s. 252.

⁵⁵⁴ Bakınız 12 Şaban 1308 tarihli vesika. DKS 1146, Nu: 39-40-41.

⁵⁵⁵ Bakınız 11 Cemaziyelahir 1309 tarihli vesika. DKS 1146, Nu: 236-237.

⁵⁵⁶ DKS 1155, s. 35-36, Nu: 143.

⁵⁵⁷ DKS 1149, Nu: 32-33.

⁵⁵⁸ DKS 1149, Nu: 28-29.

Resim: Çaybükküde Bulunan Bir Kahvehanede Kömür ateşinde Çay Hazırlanan Çay Takımı⁵⁵⁹

Resim: Çaybükküde Bulunan Bir Kahvehanede Bulunan Kulpsuz Fincan ve Tabağı

⁵⁵⁹ Kahvenin sahibi 58 yaşında olan Hüseyin Öztürk'tür. Yapılan mülakatta Hüseyin Öztürk'ün baba ve dedesinin de bu işi yaptığı, ailenin Bulgaristan göçmeni olduğu tespit edilmiştir.

2.2. Diğer Mutfak Alet ve Malzemeleri

2.2.1. Sofra

Sofra; tahta, deri, kumaş gibi malzemelerden yapılan ve üzerinde yemek yenen mutfak malzemesidir. 19. yüzyılda Gümüşova’da kullanılan sofra türlerinden birisi belgelere, hala Anadolu’nun muhtelif alanlarında özellikle kırsal alanlarında kullanılan tahta sofralar olarak yansımıştır. Gümüşova piyasasında 1 adet sofra için 2 kuruş 20 pare,⁵⁶⁰ 5⁵⁶¹ ve 7 kuruş⁵⁶² değer biçilmiştir. Bunlar içerisinde 1 adet tahta sofranın fiyatı 5 kuruş olarak tespit edilmiştir.

2.2.2. Kazgan

Kazgan Uygurca’da derin, dik vadi demektir⁵⁶³. Bu kavram Osmanlı dönemi Türkçesinde de kullanılmış ve mutfaklarda kullanılan derin büyük kaplara isim olmuştur.

Gümüşova bölgesine ait muhtelif belgelerde 1 adet “kazgan” için 30 ve 50 kuruş arasında değer biçilmiştir⁵⁶⁴. Kazan fiyatlarının, “kazan”ın mamul maddesi olan bakır vs. diğer madenlerin kullanım ağırlığına göre değiştiği görülmektedir. Nitekim 5 kıyye ağırlığında bir kazgan için 45 kuruş değer biçilmiştir⁵⁶⁵.

2.2.3. Tencere

19. yüzyıl sonlarında bölgede muhtelif ebatlarda tencerelerin kullanıldığı görülmektedir. Tencerelerin kendi içerisinde kapaklı (kabaklı) ve kapaksız olmak üzere de kategorize edildiği anlaşılmaktadır. 1 adet kapaklı tencere için 15 kuruş değer biçilirken diğer tencereler için 10, 12.5 ve 15 kuruş değer biçildiği görülmektedir⁵⁶⁶.

2.2.4. Gerdel

Gerdel, ahşaptan olup yoğurt mayalamak için kullanılan geniş bir kabın adıdır.

Gerdel, araştırma kapsamı belgelerde tespit edilememekle beraber (muhtemelen konu ile ilgili belgelerin azlığı nedeniyle) bölgede yapılan alan araştırmasında tespit edilebilmiştir.

⁵⁶⁰ DKS 1146, Nu: 281-282-283.

⁵⁶¹ DKS 1145, Nu: 237-238.

⁵⁶² DKS 1146, Nu: 39-40-41.

⁵⁶³ Tuncer Baykara, *Türk Kültürü*, s. 197.

⁵⁶⁴ DKS 1141, s. 61, Nu: 216./DKS 1146, Nu:157./ DKS 1146, Nu: 281-282-283./ DKS 1149, Nu: 24-25, 32-33,158-159, 220-221./ DKS 1145, Nu: 36-37, s. 89, Nu: 350./ DKS 1145, s. 42,Nu: 160./ DKS 1155, s. 69-70, Nu: 115-116.

⁵⁶⁵ DKS 1141, s. 61, Nu: 216.

⁵⁶⁶ DKS 1146, Nu: 39-40-41, 157./ DKS 1149, Nu: 158-159./ DKS 1145, Nu: 36-37, 74-75./ DKS 1161, s. 32, Nu: 75./ DKS 1155, s. 92, Nu: 211./ DKS 1155, s. 90-91, Nu: 202-203-204./ DKS 1141, s. 65, Nu: 270.

2.2.5. Su Ağacı

Su ağacı bölgede “su âcı” olarak telaffuz edilmektedir. Su taşımak için kullanılan bir kaptır. Su ağacı da araştırma kapsamı belgelerde tespit edilememekle beraber bölgede yapılan alan araştırmasında tespit edilmiştir.

2.2.6. Subakırı

Subakırının ne olduğuna dair kesin bir bilgi bulunamamakla beraber malzemenin adından hareketle subakırının su başta olmak üzere sıvı içecek ve yiyeceklerin taşınmasında kullanılan bir malzeme olduğu tahmin edilmektedir. Subakırı bölgeye ait kayıtlarda “subakırı” ifadesi yanında kısaca “bakır” diye de ifade edilmiştir. 1 adet su bakırı 6, 8, 10, 15, 25, 28 kuruş gibi muhtelif fiyatlarda satışa sunulmuştur. Subakırı tek tip olmayıp ufak ve büyük şekillerde imal edilmiştir⁵⁶⁷.

2.2.7. Duba

Yük taşımak için kullanılan bir kabın adıdır. 19. yüzyılda Gümüşova’da 1 adet duba için 15 kuruş değer biçilmiştir (15 R. Ahir 1307)⁵⁶⁸.

2.2.8. Helke

Helke sözlükte bakır tencere veya bakraç karşılığı kullanılmış, küçük bakraç için helkeçük ifadesi yer almıştır. Helke Anadolu’da helki, hekçek, helkeç gibi isimlerle de anılmıştır⁵⁶⁹. Helke Gümüşova’da da kullanılan mutfak araçlarından birisidir. Helkenin net fiyatı konusunda vesikalarda açıklayıcı bir veri bulunamamıştır. Bununla beraber 2 tencere, 1 helke ve 1 ibrik için toplam 40 kuruş fiyat belirlendiği görülmektedir (19 R. Ahir 1304)⁵⁷⁰.

2.2.9. Güğüm

Güğüm, genelde bakırdan yapılmış, ibriğe benzer, yandan kulplu su kaplarına verilen isimdir. 19. yüzyıl sonlarında Gümüşova’da bir adet büyük (kebir) güğüm için 30 kuruş fiyat belirlenmiştir (Cemaziyelevvel 1311)⁵⁷¹.

2.2.10. Bakraç

Su ve sıvı gıda malzemelerini taşımak için kullanılan genelde bakırdan yapılan kabın adıdır. 19. yüzyıl sonlarında Gümüşova’da 1 adet bakraç için 6, 10, 12.5 ve 20 kuruş değer biçilmiştir⁵⁷².

⁵⁶⁷ DKS 1146, Nu: 93-94, 192, 236-237, 202-203, 281-282-283./ DKS 1149, Nu:158-159, 32-33./ DKS 1145, Nu: 36-37, 347, 350./ DKS 1146, Nu:75.

⁵⁶⁸ DKS 1145, Nu: 36-37.

⁵⁶⁹ *Yeni Tarama Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayını, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1983, s. 106.

⁵⁷⁰ DKS 1141, s. 65, Nu: 270.

⁵⁷¹ DKS 1149, Nu: 220-221.

2.2.11. K p

Genelde topraktan yapılmış kaplardır. 19. yüzyıl sonlarında bir aded ‘‘k p’’ için 2,5 kuruş, 3 aded sağir k p için ise 8 kuruş değer biilmiřtir⁵⁷³.

2.2.12. Tabe

T be bugünkü tava kelimesinin ilk kullanım Őekillerinden birisidir. 19. yüzyılda Gümüşova’da ‘‘t be’’ tabiri yanında ‘‘t va’’ ibaresi de kullanılmıştır.

Bölgede kullanılan bazı tavaların ihtisaslaşmış tavalara olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim bölgede yağ tavası ve s d (süt) tavaları gibi özel tava çeşitlerinin de kullanıldığı tespit edilmiştir. Bölge piyasasında yağ tavasının 3 kuruş,⁵⁷⁴ s d tavasının ise 8 kuruřa⁵⁷⁵ satıldığı görülmektedir. Bunun yanında niteliği tespit edilemeyen fakat büyük olduğu anlaşılan bazı tavaların da 6,⁵⁷⁶ 7⁵⁷⁷ ve 8 kuruřa⁵⁷⁸ küçük tavaların ise 1 kuruş 20 pare⁵⁷⁹ veya 2 kuruřa⁵⁸⁰ satıldığı anlaşılmaktadır.

2.2.13. Çanak

Gümüşova’da kullanılan yemek kaplarından birisi de anaklardır. anakların topraktan mamul olduğu görülmektedir. Bölgede 6 aded toprak çanak için 7 kuruş fiyat biçilmiştir (19 Şevval 1307)⁵⁸¹.

2.2.14. Sahan

Sulu ve katı yemekleri sunmak için kullanılan sahanların Osmanlı döneminde muhtelif türleri kullanılmıştır. 19. yüzyıl sonlarına ait bazı kayıtlarda Gümüşova’da sahanların kapaklı (kabaklı) ve açık sahan türleri yanında ‘‘t ’’, ‘‘bakır’’ (nuhas), ‘‘it olarak nitelenen türleri de kullanılmıştır. 1 aded kapaklı ufak sahan 5 kuruşa satılırken, açık sahan 1.6 ve 5 kuruşa satılmıştır. Yine bakır sahanlar da 2 ve 4 kuruşa alıcı bulmuştur. Sahanların hurdası bile piyasada para etmiştir. Nitekim 5 aded hurda sahan iin 13 kuruş fiyat belirlendiği g r lmektedir⁵⁸².

⁵⁷² DKS 1161, s. 32, Nu: 75./ DKS 1155, s. 92, Nu: 211./ DKS 1155, s. 69-70, Nu: 115-116./ DKS 1155, s. 90-91, Nu: 202-203-204.

⁵⁷³ DKS 1145, s. 42,Nu: 160./ DKS 1146, Nu:93-94, 202-203.

⁵⁷⁴ DKS 1146, Nu: 93-94./ DKS 1145, Nu: 347.

⁵⁷⁵ DKS 1146, Nu: 281-282-283

⁵⁷⁶ DKS 1161, s. 32, Nu: 75.

⁵⁷⁷ DKS 1146, Nu: 39-40-41.

⁵⁷⁸ DKS 1146, Nu: 281-282-283

⁵⁷⁹ DKS 1146, Nu: 202-203.

⁵⁸⁰ DKS 1146, Nu: 236-237.

⁵⁸¹ DKS 1145, s. 42,Nu: 160.

⁵⁸² DKS 1146, Nu: 39-40-41./DKS 1146, Nu: 93-94./ DKS 1146, Nu: 192./ DKS 1146, Nu: 236-237./ DKS 1149, Nu:220-221./ DKS 1145, Nu: 74-75, 36-37, 347./ DKS 1145, Nu: s. 89, Nu: 350./ DKS 1161, s. 32, Nu: 75./ DKS 1155, s. 92, Nu: 211./ DKS 1155, s. 69-70, Nu: 115-116./ DKS 1155, s. 90-91, Nu: 202-203-204.

2.2.15. Tabak

Tabak içerisine sulu veya katı yemeklerin konulduğu kabın adıdır. Gümüşova’da kullanılan tabakların bazılarının ağaçtan mamul olduğu görülmektedir. 19. yüzyılda bölgede 1 adet tabak için minimum 2 kuruş, maksimum 7,5 kuruş fiyat biçilmiştir.

Tablo : Yüzyılda Gümüşova’da Kullanılan Tabak Çeşitleri ve Fiyatları

Tabak (Adet ve Niteliği)	Fiyat	Tarih	Sicil No	Belge No
4	8	C.evvel 1311	DKS 1149	Nu: 220-221
2	15	25 Safer 1315	DKS 1155	s. 69-70, Nu: 115-116
Müstamel tabak	20	19 R. Ahir 1304	DKS 1141	s. 65, Nu: 270
2 cevâre+1 sini+2 tencere+1 subakır + 3 sahan+ 4 ağaç tabak	75	25 C. Ula 1307	DKS 1145	Nu: 74-75.

2.2.16. Tas

Günümüzde tas su içmek için kullanılan kap olarak bilinmesine rağmen Osmanlı döneminde tas, içine su veya sulu yemeklerin konduğu kaplar yerine de kullanılmıştır. Nitekim 19. yüzyıl sonlarında Gümüşova kazasında tasların “çorba tası”, “sofra tası” ve “hoşab tası” (hoşaf tası) gibi çeşitlerinin kullanıldığı anlaşılmaktadır. 1 adet çorba tası için 7,5 kuruş değer biçilirken, 1 adet sofrta tası için 10 kuruş değer biçilmiştir. Bunun yanında 1 büyük sini ve 1 adet yağ tavası ile beraber 1 hoşab tasına da 40 kuruş fiyat belirlenmiştir⁵⁸³.

2.2.17. Sini

Genelde üzerinde yemek yemek için kullanıldığı anlaşılan, bakır ve pirinçten yapılmış, derinliği olmayan büyük tepsilere sini adı verilmektedir. Belgelerden Gümüşova’da yaşayan bazı ailelerin bakır (nuhas) sini kullandıkları anlaşılmaktadır. 19. yüzyıl sonlarında 1 adet sini için 10 ile 30 kuruş arası değer biçilmiştir⁵⁸⁴.

2.2.18. Tepsi

Tepsi ifadesi bölgeye ait kayıtlarda “tebsi” olarak telaffuz edilmiştir. Bölgede tepsilerin küçük ve büyük şekilleri yanında özel börek tepsilerinin kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bölgede sıradan bir tepsi için 6 ve 7 kuruş değer biçilirken, “Hind” olarak nitelenen tepsilerin 25 kuruşa satışa sunulduğu görülmektedir⁵⁸⁵. Yine ufak bir tepsi için 5 kuruş değer biçilirken,⁵⁸⁶ 1 adet börek tepsi için 31 kuruş⁵⁸⁷ fiyat biçilmiştir.

⁵⁸³ DKS 1149, Nu:220-221./ DKS 1145, Nu: 36-37./ DKS 1155, s. 47-48, Nu: 25-27.

⁵⁸⁴ Bakınız 11 Zilkade 1308 tarihli vesika. DKS 1146, Nu: 93-94./ Bakınız 19 Şevval 1307 tarihli vesika. DKS 1145, s. 42, Nu: 160.

⁵⁸⁵ DKS 1149, Nu:220-221./ DKS 1149, Nu: 28-29./ DKS 1145, Nu: 167-168./ DKS 1161, s. 32, Nu: 75.

2.2.19. Saç

Saç; ekmek pişirmede kullanılan, madenden yapılmış, dışı bükey pişirme aracıdır. Gümüşova'da 1 aded saç için 5 kuruş 20 pare değer biçilmiştir (2 Şaban 1309)⁵⁸⁸.

Resim: Gümüşova'da Kullanılan Bazı Tarihi Kaplar⁵⁸⁹

2.2.20. Yayık

Yayık yoğurdun yağını ayırıp tereyağı ve ayran yapmakta kullanılan geleneksel bir mutfak aletidir. Gümüşova'da iki çeşit yayık kullanıldığı tespit edilmiştir. Bunlardan birisi Batı Trakya göçmenlerinin kullandığı dövmeli yayıktır. Bu yayıkta yoğurt bir sopa ile dövülerek yayılmıştır. Diğer yayık ise sallamalı yayıktır. Bölgede yaşayan Karadeniz göçmenleri Ordulular sallamalı yayığı, Selamlar köyünde yaşayan Batı Trakya göçmenlerinin ise dövmeli yayığı kullandıkları görülmektedir.

⁵⁸⁶ DKS 1146, Nu: 39-40-41./

⁵⁸⁷ DKS 1145, Nu: 36-37.

⁵⁸⁸ DKS 1146, Nu: 281-282-283.

⁵⁸⁹ Resim Selamlar köyünden çekilmiştir.

Resim: Batı Trakya Muhacirlerine Özgü Dövmeli Yayık⁵⁹⁰

Resim: Karadenizli/ordulu Göçmenlere Ait Sallamalı Yayık⁵⁹¹

⁵⁹⁰ Resim Selamlar köyünden çekilmiştir.

⁵⁹¹ Yayık, Yakabaşı Köyü eski muhtarı Ramazan Tütüncü'nün evinde tespit edilmiştir.

3- Hamamların Mefruşatı

3.1. Temizlik Malzemeleri: İbrik-Leğen ve Havlu

Leğen, içinde çamaşır, bulaşık gibi şeyleri yıkamak için kullanılan malzemeye verilen isimdir. Boyutlarına göre küçük ve büyük, işlevine göre de çamaşır, hamur leğeni gibi muhtelif çeşitleri bulunmaktadır. Fakat belgelerin yetersizliği nedeniyle sicillere sadece birkaç leğen çeşidi yansımıştır. 19. yüzyıl sonlarında 1 adet leğen için 5, 11, 15 ve 25 kuruş değer biçilmiştir. Bunlar içerisinde küçük leğenler “ufak” ve “sağır” olarak tanımlanmış olup fiyatları 5 ve 11 kuruş olarak tespit edilmiştir⁵⁹².

Leğenle birlikte anılan bir diğer malzeme ibriktir. İbrik içerisine su, çay, kahve vs. konulan kabın adıdır. İnsanlar suyu azar azar etrafa sıçratmadan kullanmak istedikleri zaman (abdest sırasında olduğu gibi) ibrik son derece kullanışlı bir malzeme olarak görülmüştür. 19. yüzyılda Gümüşova’da 1 adet ibrik için 5 kuruş ile 23 kuruş arası fiyat biçilmiştir. Nitekim ibrikler içerisinde 5, 9, 10, 15, 17 kuruş 20 pare ve 23 kuruş gibi muhtelif fiyatlara satılan türler tespit edilmiştir⁵⁹³.

Bölgede temizlik malzemesi olarak kullanılan bir diğer eşya havludur. Havlu el, yüz ve kap kacakları kurulamak gibi değişik işlevlerde kullanılmıştır. Bölgede 1 adet havlu için 5 kuruş değer biçilmiştir (19 R. Ahir 1304)⁵⁹⁴.

Resim: Gümüşova’da Kullanılan Tarihi Bir İbrik⁵⁹⁵

⁵⁹² DKS 1146, Nu. 39-40-41, 236-237, 281-282-283./ DKS 1149, Nu: 220-221./ DKS 1145, Nu:74-75./ DKS 1161, s. 32, Nu: 75.

⁵⁹³ DKS 1146, Nu. 39-40-41, 192, 236-237, 281-282-283./ DKS 1149, Nu. 32-33./ DKS 1145, Nu: 167-168./ DKS 1161, s. 32, Nu: 75./ DKS 1155, s. 92, Nu: 211, s. 69-70, Nu: 115-116, s. 90-91, Nu: 202-203-204, s. 47-48, Nu: 25-27.

⁵⁹⁴ Havlu, Cuma divanı karyesinden vefat eden Kıpti Laz Mehmed Usta zevcesi Hanım binti Mustafa’ya aittir. DKS 1141, s. 65, Nu: 270

⁵⁹⁵ Resim Selamlar köyünden Nasuhlar’ın Cemal’in kızı 16.11.1956 doğumlu Nurten Şahin, annesi Makbule Şahin ve Lütfiye Temel’in yardımıyla edinilmiştir.

E) ERKEK VE KADIN GİYİMİ

Osmanlı toplumunda kadın ve erkeklerin giydiği kıyafetlerin önemli ölçüde birbirine benzerlik gösterdiği görülmektedir. Kadın ve erkekelerin kıyafetleri günümüzde olduğu gibi daha çok renk ve desenlerle kendisini fark ettirmiştir.

16. yüzyıl ortalarında İstanbul'da Kaptan Paşa'nın konağında hizmet gören bir yabancıya göre, bu benzerlik o kadar fazla idi ki "Koca, erken kalkarsa karısının, kadın erken kalkarsa kocasının elbisesini giyebilirdi"⁵⁹⁶

Erkek ve kadın giyiminde muhtelif kumaşlardan mamul giyim malzemelerinin kullanıldığı görülmektedir. Bölgede erkekler tarafından giyildiği anlaşılan kumaşlardan birisi de "Hind abaniyesi"dir. 1 adet Hind abaniyesi için 100 kuruş fiyat tespit edilmiştir⁵⁹⁷.

a) Erkek Giyimi

1-Bedene Giyilenler

1.1. Takım Elbise

Takım elbise, tene giyilen kıyafetler üzerine giyilen ve birkaç parçadan oluşan kıyafetler anlamına gelmektedir. 19. yüzyıl sonlarında Gümüşova'da 1 takım çuka erkek elbisesi için 150 kuruş değer biçilmiştir (24 Zilkade 1314)⁵⁹⁸. Elbisenin çukadan mamul olması kalın kışlık bir elbise olduğunu göstermektedir.

1.2. Aba

Aba, aba kumaşından yapılmış yakasız ve uzun üstlüktür. Kışlık bir giyecektir⁵⁹⁹. Bölgede 1 adet aba için 30 kuruş değer biçilmiştir (25 C. Ahir 1308)⁶⁰⁰. Aba kumaşından don da yapılmıştır. Bölgede abadan mamul kullanılmış (müstamel) bir adet don için 40 kuruş değer biçilmiştir (12 Safer 1304)⁶⁰¹.

⁵⁹⁶ Şerafettin Turan, *Türk Kültür Tarihi Türk Kültüründen Türkiye Kültürüne ve Evrenselliğe*, 6. Basım, Ankara, 2010, Bilgi yayınevi, s. 252.

⁵⁹⁷ DKS 1149, Nu:28-29.

⁵⁹⁸ Tereke Adaköy'den vefat eden Solak oğlu Mustafa Ağa bin Nuri bin Abdullah'a aittir. DKS 1155, s. 47-48, Nu: 25-27

⁵⁹⁹ Koçu, Reşat Ekrem, a.g.e.s.7.

⁶⁰⁰ DKS 1145, s. 89, Nu: 350.

⁶⁰¹ DKS 1141, s. 61, Nu: 216.

1.3. Kebe

Kebe, keçenin en kalınından yapılan⁶⁰² ve erkeklerin bedenlerine giydiği bir kıyafettir. 19. yüzyılda Gümüşova'da 1 aded kebenin piyasa fiyatı 300 kuruş olarak gerçekleşmiştir (12 Şaban 1308)⁶⁰³.

1.4. Gocuk

Kışın askerler ile köylünün ve şehirlerde bekçilerin giydiği, tamamı koyun postundan yapılan kürkün adıdır. Kollu, genişçe devrik yakalı ve beden kesimi diz kapağından aşağıya doğru uzun bir kıyafettir. Köylerde özellikle köy ağaları tarafından giyilmiştir. Kaplanan kumaş suyu çektiği için yağmurlu havalarda ve kara kışta pek giyilmemiştir⁶⁰⁴.

Gümüşova'da ise gocuğun, yaşlılarca kış mevsiminde giyilen bir kıyafet olduğu görülmektedir. Bölgede iki farklı kumaşın arasına yün ya da pamuk konularak üzerinden düz makine dikişi gidilip vücuda oturacak tarzda dikilmiştir⁶⁰⁵.

19. yüzyıl sonlarında bölgede 1 aded gocuk için 120 kuruş değer biçilmiştir (24 Zilkade 1314)⁶⁰⁶.

1.5. Potur

Potur adını kırma ve buruşuk anlamına gelen pot isminden almıştır. Çoğunlukla Rumeli'de giyilmiş bir kıyafettir⁶⁰⁷. Ön tarafı adeta pantolon önü gibidir, bacak çatalı arasından bir, ençok iki-üç kırma yapılarak toplanmıştır. Arka tarafı şalvar ağı gibi kırmalı, potlu, körüklü olarak sarkıktır fakat en fazla diz kapaklarının ard hizasına kadar iner⁶⁰⁸. Dolayısıyla potur, bacağa gelen yerleri dar olan bir şalvardır⁶⁰⁹.

⁶⁰² Reşat Ekrem Koçu, *Türk Giyim, Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, Sümerbank Kültür Yayını, Ankara, 1947, s. 152.

⁶⁰³ DKS 1146, nu: 39-40-41.

⁶⁰⁴ Reşat Ekrem Koçu, *a.g.s.*, s. 125.

⁶⁰⁵ Selamlar köyü ile ilgili bu bilgi, Selamlar köyünden Nasuhlar'ın Cemal'in kızı 16.11.1956 doğumlu Nurten Şahin, annesi Makbule Şahin (83 yaşında) ve yine Selamlar köyünden Lütfiye Temel'den (85 yaşında) öğrenilmiştir.

⁶⁰⁶ Tereke Adaköy'den vefat eden Solak oğlu Mustafa Ağa bin Nuri bin Abdullah'a aittir. DKS 1155, s. 47-48, Nu: 25-27

⁶⁰⁷ Reşat Ekrem Koçu, *a.g.s.*, s. 193-194.

⁶⁰⁸ Reşat Ekrem Koçu, *a.g.s.*, s. 194.

⁶⁰⁹ Burhan Oğuz, *Türkiye Halkının Kültür Kökenleri Teknikleri, Müesseseleri, İnanç ve Adetleri 4 Dokuma ve Giyim Teknikleri*, Anadolu Aydınlanma Vakfı Yayını, I. Basım, İstanbul, 2004.

Gümüşova'da 1 adet kışlık çuka potur için 100 kuruş değer biçilmiştir (19 Şevval 1307)⁶¹⁰.

1.6. Şalvar

Şalvar, üst kısmı geniş ve kırmalı olan⁶¹¹ bir çeşit pantolondur. Şalvarın yazlık ve kışlık olmak üzere muhtelif şekillerde üretildiği anlaşılmaktadır. Bölgede 1 adet kışlık aba kumaşından mamul bir şalvar için 80 kuruş değer biçilmiştir (24 Zilkade 1314)⁶¹².

1.7. Puşi

Puşi, Farsça bir kelime olup örtü anlamına gelmektedir. Doğrudan çıplak başa giyilmiştir. Puşinin Gümüşova'da erkekler tarafından giyildiği anlaşılmaktadır. Bölgede 1 adet puşi için 20 kuruş fiyat biçilmiştir⁶¹³.

2- Ayağa Giyilenler

2.1. Kundura

Kundura iskarpinin kabası olup, konçsuz, 1-2 parmak kalınlığında topuğu olan, ağır ve kaba bir ayakkabıdır. Erkek ayakkabısı olmakla beraber köylerde kadınlar tarafından da giyilmiştir⁶¹⁴.

19. yüzyıl sonlarında Gümüşova piyasalarında satılan 1 çift erkek kundurası için 20⁶¹⁵ ve 60 kuruş⁶¹⁶ değer biçilmiştir.

2.2. Çarık

Kunduraya göre daha sıradan lastikten yapılma ayakkabının adıdır. 19. yüzyıl sonlarında Gümüşova piyasalarında 3 çift çarık için 2 kuruş 20 pare değer biçilmiştir (25 Rebiülevvel 1309).⁶¹⁷

⁶¹⁰ DKS 1145, s. 42, Nu: 160.

⁶¹¹ Mehmet Zeki Pakalın, "Şalvar", *a.g.e.*, c. III, s. 307.

⁶¹² DKS 1155, s. 47-48, Nu: 25-27

⁶¹³ DKS 1149, Nu:28-29.

⁶¹⁴ Reşat Ekrem Koçu, *a.g.s.*, s. 160.

⁶¹⁵ Bakınız 19 Şevval 1307 tarihli tereke. Tereke Gümüşabad divanı Cuma köyünden vefat eden Hacı Mehmed bin Yusuf bin Abdullah'a aittir. DKS 1145, s. 42, Nu: 160.

⁶¹⁶ Bakınız 24 Zilkade 1314 tarihli tereke. Tereke Adaköy'den vefat eden Solak oğlu Mustafa Ağa bin Nuri bin Abdullah'a aittir. DKS 1155, s. 47-48, Nu: 25-27

⁶¹⁷ Çarıkların sahibi Basandıbaşı Köyünden Elgiş? namı diğer Abdülkadir ibni Abdullah adlı kişidir.

DKS 1146, Nu: 192.

Resim: Gümüşova’da Geçmişte Giyilen Bir Ayakkabı Türü⁶¹⁸

3- Erkek Aksesuarları

3.1. Saat

19. yüzyılın başlarına kadar Türkiye’de el emeği ve işçiliği çok olan, çok güzel saatlar yapılmıştır. Türk el işi saat sanatını öldüren Avrupa’nın fabrika saatçiliği olmuştur. Osmanlı döneminde bilhassa gençler bir saate sahip olduklarını göstermekle övünmüşlerdir. Osmanlı döneminde kadın ve erkeklerin önemli süs eşyalarından olan saat⁶¹⁹, 19. yüzyıl sonlarında Gümüşova’da yaşayan bazı erkeklerin de aksesuarı olmuştur. Ancak saat sahibi olmak öyle kolay olmamıştır. Nitekim Gümüşova’da saat sahibi olan kişilerin genelde bölgenin varlıklı kişileri olduğu görülmektedir.

Tablo : Yüzyılda Gümüşova’da Saat Sahibi Kişiler ve Servet Düzeyleri

Yer	Tereke Sahibi	Saat	Fiyat	Kişinin Serveti	Tarih
Basandıbaşı Köyü	Mustafa bin Besmac bin Abdullah	1	60	9940	12 Şaban 1308 ⁶²⁰
Cuma Divanı Karyesi	Poyraz oğlu Latif Efendi bin Mehmed	1 Basır? Saat	100	14566	19 R.evvel 1304 ⁶²¹
Kışla Köyü	Süleyman Ağa bin Abdullah bin Kara Salih	1 saat ve 1 kahve takımı	80	5749 kuruş 40 pare	15 R. Ahir 1307 ⁶²²
Kışla köyü	Bekir oğlu Koca Osman Ağa bin Mehmed	1	80	13544	14 Şevval 1314 ⁶²³
Adaköy	Solak oğlu Mustafa Ağa bin Nuri bin Abdullah	1	60	9696 kuruş 10 pare	24 Zilkade 1314 ⁶²⁴
Elmacık Dağ Karyesi	Çerkes Küşkoş bin Bışmâf bin Abdullah	1 Çerkes tüfengi ve 1 saat	210	6146	25 C. Ula 1307 ⁶²⁵

⁶¹⁸ Resim Selamlar köyünden çekilmiştir.

⁶¹⁹ Reşat Ekrem Koçu, *a.g.s.*, s. 199.

⁶²⁰ DKS 1146, Nu: 39-40-41.

⁶²¹ DKS 1141, Nu: 321.

⁶²² DKS 1145, Nu: 36-37.

⁶²³ DKS 1155, s. 35-36, Nu: 143.

⁶²⁴ DKS 1155, s. 47-48, Nu: 25-27.

3.2. Şemsiye

Yağmurdan ve güneşten korunmak gibi işlevleri olan şemsiye hem erkek hem de kadınlar tarafından kullanılmıştır. Güneşlik erkek şemsiyeleri beyaz, erkek yağmur şemsiyeleri ise siyah renkte yapılmıştır. Buna karşın kadın şemsiyeleri muhtelif renklerde ve çiçekli kumaşlardan imal edilmiştir. 19. yüzyıl başlarında kibar İstanbul delikanlıları arasında sapları elmaslı ve kenarları sırma saçaklı şemsiyeler kullanmak moda olmuştur⁶²⁶.

19. yüzyıl sonlarında Gümüşova kazasında yaşayan bazı kişilerin de yağmurdan veya güneşten korunmak için kılık kıyafet yanında “şemsiye” kullandıkları görülmektedir. Bu kişilerden birisi de Basandıbaşı köyünden Mustafa bin Besmac bin Abdullah’tır. 1 adet tırpan, 1 şemsiye, 1 tekne ve 1 barem için toplam 14 kuruş 40 pare değer biçilmiştir (12 Şaban 1308)⁶²⁷. Şemsiyenin bu kadar düşük fiyatının olması Mustafa’nın kullandığı şemsiyenin sıradan bir şemsiye olduğunu göstermektedir.

b) Kadın Giyimi

19. yüzyıldaki resimli kaynaklar kadınların ev giysilerinin gömlekler, şalvarlar, üç veya dört etekli entariler, muska gibi katlanarak arkadan köşelendirilmiş şal kuşaklar, kenarları oyalarla süslenmiş kısa cepkenler olduğunu ortaya koymaktadır. 19. yüzyılın kadın gezgini Julia Pardoe kadınların ev giysilerine ilişkin seyahatnamesinde şunları söylemiştir: “Hepsi ince kurdele saçaklarla süslü bürümcek gömlekler ve desenli pamuk kumaştan geniş ve topuklarına kadar uzun şalvarlar giyerler. En üste giydikleri fistan veya uzun etekli elbiselerini yerlere sürüyerek yürürler. Üste giydikleri elbiseleri çok açık renk, desenli pamuklu kumaştandır”⁶²⁸.

Önceki dönemlerde olduğu gibi Tanzimat döneminde de devlet erkeklerle beraber kadınların giyimini de sürekli denetlemiş feracesiz ve yaşmaksız dışarı çıkmaları bir tarafa kadınların süs amacıyla ince yaşmak takıp atlas ferace giymelerine dahi müsaade etmemiştir. Moda meraklısı İstanbullu hanımların atlas ferace giyip ve gayet ince yaşmaklar kullanmak gibi hal ve hareketlerde bulunmaları Müslümanlara çok ağır gelen bir davranış biçimidir. Nitekim Meclis-i Mahsus’ta yapılan bir görüşmede de giyim kuşamlarına dikkat etmeyen hanımların feracelerinin yakalarının kesileceğine ve kocalarına ceza verileceğine dair gayet şiddetli bir ilanname kaleme alınmış Rıza Paşa tarafından Sadrazam Ali Paşa’ya arz olunmuştur. Sadrazam Ali Paşa “bunun icrası kabilmidir? Bu şiddeti benimkilere mi edecekler? Sen bu mazbatayı nasıl mühürledin?” diyerek Rıza Paşa’yı azarlamışsa da sadrazamın değişmesinden sonra ilanname üzerinde tashih yapılarak kadın ve erkeklere sokakta nasıl davranılması

⁶²⁵ DKS 1145, Nu: 74-75

⁶²⁶ Reşat Ekrem Koçu, *a.g.s.*, s. 217-218.

⁶²⁷ DKS 1146, Nu: 39-40-41.

⁶²⁸ Sevgi Gürtuna, *Osmanlı Kadın Giysisi*, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara, 1999, s. 50.

gerektiği yönünde uyarı ve tenbihte bulunulup, ilannamenin 1860'ta yayınlanmasına karar verilmiştir⁶²⁹.

Resim: Gümüsova'da Giyilen Bir Çeşit Gömlek (Gömlek) ve Başörtüsü⁶³⁰

1- Bedene Giyilenler

1.1. Ferace ve Futa

Bölgede yapılan alan araştırmasında köylerde özellikle de Rumeli muhacirlerinin yerleştikleri alanlarda geleneksel kıyafetlerin hala yöre halkı tarafından yaşatıldığı görülmektedir. Nitekim Selamlar köyünde hala birçok bayanın şalvar ve ferace giydikleri tespit edilmiştir.

Feracelerin bezi yünden olup “çufallık” denen tezgâhlarda dokunmuş, dokuma ipleri koyun yünü yıkanıp, taranıp ve “öreke” denen alete “iğ” ile kıvratılıp sarılarak elde edilmiş, daha sonra ise siyaha boyanmıştır. Ferace köy içi gezilerinde yaka kısmı başa konulup bir kol ile başın ön kısmına siperlik gibi kapatılarak kullanılmıştır.

Köyde giyilen bir diğer kıyafet ise futadır. Futa da ferace gibi dokunmuş olup, rengi siyahtır. Genellikle kare şeklinde olup üzerinde farklı süslemeler bulunmaktadır. İki yanında renkli iplerden örülmüş bağı olup uzak yerlere giderken ön kısma etek gibi örtülüp, ipleri bel çevresinden dolanıp ön

⁶²⁹ Abdurrahman Kurt, *Bursa Sicillerine Göre Osmanlı Ailesi (1839-1876)*, s. 125-126.

⁶³⁰ Resimler Selamlar köyünden çekilmiştir.

kısmı bağlanmıştır. Ferace üste giyilip ön uçları futanın iplerinden geçirilip, arkadan öne oval bir şekil oluşturularak kullanılmıştır⁶³¹.

Resim: Gümüşova’da Giyilen Bazı Geleneksel Kıyafetler 1

⁶³¹ İlgili bilgiler Selamlar köyünden Nasuhlar’ın Cemal’in kızı 16.11.1956 doğumlu Nurten Şahin, annesi Makbule Şahin (83 yaşında) ve yine Selamlar köyünden Lütfiye Temel’den (85 yaşında) öğrenilmiştir.

Cansız manken üzerinde bulunan başlığın ismi krep (ipekten başörtüsü), saçlara bağlanan ise saç telidir. Başlığın altında göynek, göyneğin üzerinde pembe cepken, belde kuşak, alt tarafta şalvar ve şalvarın üzerine örtülü olan şey ise peşkirdir.

Resim: Gümüşova’da Kullanılan Geleneksel Kıyafetler 2⁶³²

⁶³² Geleneksel kıyafetlerin (1-6) resimlerinin sağlanmasında yardımlarını esirgemeyen Selamlar köyünden Nasuhlar’ın Cemal’in kızı 16.11.1956 doğumlu Nurten Şahin, annesi Makbule Şahin (83 yaşında) ve yine Selamlar köyünden Lütfiye Temel (85 yaşında) hanımefendilere teşekkür ederim.

Resim: Gümüşova'da Kullanılan Geleneksel Kıyafetler 3

Resim: Gümüşova'da Kullanılan Geleneksel Kıyafetler 4

Resim: Gümüşova'da Kullanılan Geleneksel Kıyafetler 5

Resim: Gümüşova’da Kullanılan Geleneksel Kıyafetler 6

1.2. Salta

Çuhadan yapılan kolları tamamen ceket koluna benzeyen bir üstlüktür⁶³³. 19. yüzyıl sonlarında Gümüşova’da 1 adet kadın saltası için 20 kuruş değer biçilmiştir (19 R. Ahir 1304)⁶³⁴.

1.3. Entari

Kadınların ve kızların giydikleri, ekseriya kendi kumaşından yapılmış basit süsler veya ucuz hazır dantelâlarla süslü, kendi kumaşından basit bir kuşakla belden bağlanan bir kıyafettir. 1826’da Yeniçeri Ocağı’nın kaldırılmasından sonra Sultan 2. Mahmut tarafından yapılan kıyafet inkılâbına kadar sokakta günlük iş veya memuriyet hayatında erkekler tarafından da giyilmiştir. 1826–1827

⁶³³ Reşat Ekrem Koçu, *a.g.s.*, s. 201.

⁶³⁴ Cuma divanı karyesinden vefat eden Kıpti Laz Mehmed Usta zevcesi Hanım binti Mustafa’ya aittir. DKS 1141, s. 65, Nu: 270

arasındaki kıyafet inkılâbından sonra erkeklerin çakşır veya şalvar üstüne yüzyıllardan beri giyegendikleri soksak entarileri giyilmez hale gelmiştir⁶³⁵.

Gümüşova ile ilgili belgelerin azlığı nedeniyle bölgede kadınlar tarafından giyilen kıyafetler vesikalara çok az yansımıştır. Bu bağlamda kadınlar tarafından giyildiği tespit edilen 1 adet şal entarisi için 25 kuruş değer biçildiği görülmektedir (19 R. Ahir 1304)⁶³⁶.

2- Kadın Aksesuarları

Gümüşova'ya ait kadı sicil belgelerinin azlığı bölgenin kültür hayatının tespitinde bazı eksikliklere neden olmaktadır. Nitekim kadınların hemen hemen tamamının zerafeti sevmesi ve bunu kendi üzerlerinde göstermesi doğaları gereği olduğu halde bölgede kadınlar tarafından kullanılan aksesuarların tarihte nelerden meydana geldiği tam olarak tespit edilememiştir. Nitekim kadın aksesuarlarına ait tespit edilen tek veri 1 adet kadın yüzüğüdür. Bu yüzüğünde fiyatı dışında ne madeni ne süslemesi ile ilgili belgede herhangi bir veri bulunmamaktadır. Belgeye göre 1 adet kadın yüzüğü için 10 kuruş değer biçilmiştir (19 R. Ahir 1304)⁶³⁷.

F) GÜMÜŞOVA'DA YAŞAYAN AİLELER: KİŞİ VE AİLE ADLARI⁶³⁸

a) Kişi Adları

Osmanlı toplumu ile ilgili yapılan muhtelif çalışmalarda genelde dini menşeyli isimlerin kişilere ad olarak verildiği tespit edilmiştir. Mesela Konya ile ilgili yapılan bir çalışmada bölgedeki kişi adlarında, genelde peygamber isimleri ve ehl-i beyt isimlerinin kullanıldığı, Allah'ın isimlerinin kullanılmasının da sık rastlanan bir olgu olduğu tespit edilmiştir⁶³⁹. Buna karşın Gümüşova'ya civar olan Düzce, Akçakoca⁶⁴⁰ ve Göynük⁶⁴¹ kazalarında 1844 yılında kullanılan isimlerle ilgili yapılan çalışmalarda ise kişisel özellikler ve mesleki niteliklerin ön plana çıktığı görülmektedir.

Araştırma konumuz olan Gümüşova kazasında yaşayan ailelerle ilgili olarak da 1844'te bir sayım yapılmıştır. Yapılan sayımda istisnai olarak vergiye tabi birkaç kadın hariç, sadece kazada

⁶³⁵ Reşat Ekrem Koçu, *a.g.s.*, s. 102-104.

⁶³⁶ Cuma divanı karyesinden vefat eden Kıpti Laz Mehmed Usta zevcesi Hanım binti Mustafa'ya aittir. DKS 1141, s. 65, Nu: 270

⁶³⁷ Cuma divanı karyesinden vefat eden Kıpti Laz Mehmed Usta zevcesi Hanım binti Mustafa'ya aittir. DKS 1141, s. 65, Nu: 270

⁶³⁸ Bu bölüm bazı değişikliklerle Atatürk Kültür Merkezi tarafından çıkarılan Erdem Dergisi'ne makale olarak sunulmuştur.

⁶³⁹ Mehmet Altan ve Mehmet İpçioğlu, *a.g.m.*, s. 530.

⁶⁴⁰ Zeynel Özlü, 19. Yüzyılda Düzce ve Akçakoca Kazalarında Kullanılan Aile ve Erkek Kişi Adları, *Erdem Atatürk Kültür Merkezi Dergisi*, S. 53, 2009, s. 145-184.

⁶⁴¹ Zeynel Özlü, "19. Yüzyılda Göynük Kırsalında Kullanılan Sülale ve Erkek Kişi Adları", *Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Dergisi*, Bahar S. 41, (2007), s. 269-295.

yaşayan erkekler ve bu kişilerin babaları yazılmıştır. Bu çerçevede bölgede 378 isim tespit edilmiştir. Bu isimlerden üçü kadınlara, diğerleri erkeklere aittir.

Erkek isimleri içerisinde en fazla kullanılanlar 77 Mehmed, 46 Mustafa, 42 Ahmed, 37 Ali, 30 Hüseyin ve 25 Osman adı olmuştur. Bu isimlerden Mehmed, Mustafa ve Ahmed adı Hz. Muhammed'in diğer isimleridir. Mehmed adı Muhammed adının Türkler arasındaki kullanılış şeklidir.

Hz. Peygamberin muhtelif adları bu kadar çok kullanılmakla beraber önceki ümmetlere gönderilen muhtelif peygamberlerin adları da Gümüşova halkı tarafından çocuklarına isim olarak kullanılmıştır. Bu isimler; Yakub, Yusuf, Yunus, Süleyman, Salih, Nuh, Musa, İbrahim, İsmail ve Davud peygamberin adlarıdır.

Fazla kullanıldığı tespit edilen Ali ve Osman adları Hz. Peygamberin damadları, Hz. Hüseyin adı da Hz. Muhammed'in torununun adıdır. Hz. Hüseyin adının Hz. Peygamberin diğer torunu olan Hz. Hasan'ın adına göre daha fazla kullanılması dikkat çekmektedir. Bunun muhtemel nedeni Hz. Hüseyin'in hunharca şehid edilmesinin İslam dünyasında bu bağlamda Osmanlı toplumunda da bıraktığı büyük etki ile ilgili olmalıdır.

Adlardan bazıları bazı lakaplarla birlikte yazılmıştır. Nitekim Ahmed adlarından biri Yenibeşim Ahmed, Mehmed isimlerinden birisi 'Arâc Mehmed, İsmail adını taşıyanlardan birisi ise İsmail 'Arâc olarak tanımlanmıştır.

Tablo: Gümüşova'da Kullanılan Kişi Adları (1844)

Adlar	Kullanılma Adedi
Abdi	2
Abdullah	3
Abdullatif	1
Abdurrahim	1
Abdurrahman	6
Abdülhalim	1
Abidin	1
Ahmed	42
Ali	37
Ayşe	2
Bekir	1
Celil	1
Davud	1
Emin	1
Endiris (idris)	1
Eyüb	1
Fatma	1
Feyzullah	2
Halil	13
Hasan	12
Hayreddin	1
Hüseyin	30
İbrahim	14
İsmail	4

Adlar	Kullanılma Adedi
Kasım	1
Kire?	1
Mecid	1
Mehmed	77
Meryem	1
Musa	1
Mustafa	46
Natık	1
Nuh	1
Numan	3
Osman	25
Ömer	6
Receb	7
Salih	2
Süleyman	1
Şakir	1
Tahir	2
Veli	7
Yakub	3
Yunus	1
Yusuf	11
Toplam	378

b) Aile Lakapları

Aile ve kişi adları verilirken halkın hafızasının çok etkili olacağı açıktır. Nitekim bölgede incelenen aile ve kişi adlarının önemli bir kısmının İslami niteliklere sahip olması Türk milletinin İslami hayatının her sahasına yerleştirdiğini göstermektedir.

1844 yılında bölgede kullanılan aile adları genelde İslam ve Türk orijinli olmasıyla dikkat çekmektedir. Bu nitelik 19. yüzyılda muhtelif dönemlerde bölgeye yerleştirilen Kafkasya kökenli halklar ile daha da renklenmiştir.

19. yüzyıl sonlarında bölgeye yapılan göçler neticesinde kişilerin isimlerinde de değişiklikler meydana gelmeye başlamıştır. Hatta göçmen kişilerle ilgili tutulan bazı kayıtlarda kişinin yeni ismi ile beraber eski adı da ifade edilmiştir. Mesela Yakabaşı Köyü'nden Beşkoy bin Besmaç ile ilgili bir kayıt tutulurken "Ömer nam-ı diğer Beşkoy bin Besmaç" şeklinde kayıt tutulmuştur⁶⁴².

1- Mesleki Özelliklere Dayalı Adlar

Bölgede meslek adları ile anılan aile adları şunlardır: Bedestenci oğlu, Bostancı oğlu, Bölükbaşı oğlu, Çemyâz İmam oğlu, Değirmenci oğlu, Hatib oğlu, Müezzin oğlu, Hoca oğlu, Kadı oğlu, Kadıbeşe oğlu, Kaşukçu (Kaşıkçı) oğlu, Külhancı oğlu, Molla Veli oğlu, Molla Hasan oğlu, Molla Hüseyin oğlu, Molla Mustafa oğlu, Sancaktar oğlu, Amed oğlu, Çavuş oğlu, Hasan Usta oğlu, Ali Usta oğlu, Kazancı oğlu, Kethüda oğlu, Osman Bâşa (paşa) oğlu, Telakçı (Tellakçı) oğlu ve Sepetçi (oğlu).

⁶⁴² Bakınız 15 Rebiülahir 1307 tarihli vesika. DKS 1145, s. 48, Nu: 188.

Mesleki aile adları içerisinde hoca, molla, müezzin, hatib ve kadı gibi adlarla oluşturulmuş isimler dikkat çekmektedir. Bu adlar toplumda ilmi ve sosyal statüsü yüksek olan unvanlardır. Bu adların ailelere ad olması tıpkı kişi adlarında olduğu gibi toplumun Müslüman niteliği ile ilgilidir.

Değirmenci oğlu ailesine mensup iki aileden birisi olan Cevlik köyünde yaşayan Ali bin Osman'ın aile adı ile orantılı olarak değirmencilik mesleğini devam ettirmesi dikkate değer bir olgudur.

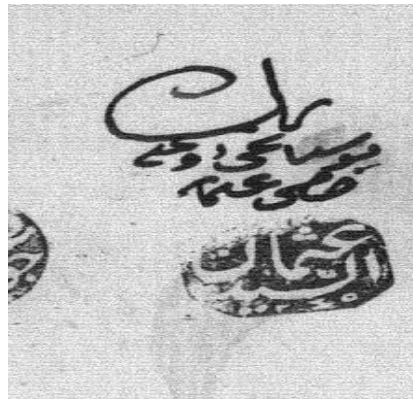
Mesleki adlar içerisinde kazancı ve sepetçi oğlu aile adlarının sahipleri bölgede yaşayan Kıptilerdir. Kıptilerin aile adlarının yaptıkları demircilik, kazancılık, sepetçilik gibi adlarla doğru orantılı olması yapılan mesleklerin aile adlarına yansımaları olarak göze çarpmaktadır. Hatib oğlu aile adına sahip Abdullatif bin Ali'nin de Cami-i Kebir'de hatib olması bu olguyu destekleyen bir diğer olgudur.

Bölükbaşı ailesine mensup kişiler bugün hala Gümüşova merkezinde yaşamaktadır.

Mesleki aile adları içerisinde yer alan Bostancı oğlu ailesi, aile adında olduğu gibi tarımsal faaliyetlerle uğraşmaktadır. Ailenin 1844 yılında bölgede yaşayan toplam nüfusu ortalama 20 kişidir. Aile mensuplarından üç hane, aynı dönemde Akçakoca'ya bağlı Dadalı, Akkaya ve Kerameddin divanı Kabakçılar mahallesinde yaşamaktadır. Bu çerçevede ailenin bölgede yaşayan toplam nüfusu ortalama 35 kişiden meydana gelmektedir.

Bostancı oğlu ailesinden Hacı Osman ve oğlunun, 3 adet manda ineğine sahip olması gerçekten önemlidir. Nitekim bölgede halk arasında en fazla (3 ve 4) sağman manda sahibi olan ailelerin sayısı 9'dur. Hacı Osman da bu ailelerden biridir. Bu çerçevede Hacı Osman ve oğlunun bölgenin önde gelen süt ve süt mamulleri üreticisi olduğu da söylenebilir. Bostancı oğlu Hacı Osman ve oğlunun, haftada bir defa kendisinin bulunduğu 1 kıt'a dükkanı, yıllık geliri 60 kuruş olan 1 kı'ta da pirinç dingi bulunmaktadır.

Aile mensuplarından Bostancı oğlu Mehmed de bölgede en fazla küçükbaş hayvan sahibi olan ailelerden birisi durumundadır. Bütün bu veriler Bostancı oğlu ailesinin aile adı ile doğru orantılı olarak bölgenin tarım ve hayvancılık sektöründe etkili önemli bir aile olduğunu ortaya koymaktadır.

Resim: Bostancı oğlu Hacı Osman'a ait mühür

Tablo: Gümüşova’da Yaşayan Bostancı oğlu Ailesi Mensupları (1844)

Hane Numarası	Köy	Adı	Mesleği
2,1,2	Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	Hacı Osman bin Mehmed ve oğlu Mustafa	Erbab-ı Ziraat (Çiftçi)
20,1	Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	Ahmed bin Süleyman	Rençber
6,1	Cuma Divanına bağlı Seydibucağı Köyü	Hüseyin bin Mehmed	Rençber
34,1	Kışla Divanı	Mehmed	Erbab-ı Ziraat

Tablo: Bostancı oğlu Ailesinin Sahip Olduğu Mezru ve Nadasa Bırakılmış Araziler ve Gelirleri (1844/45)

Adı	Köy	Mezru arazi/ 1844/ dnm	Mezru arazi/ 1845/ dnm	Mezru arazi/ 1844 /krş	Mezru arazi/ 1845/krş	Mezru araziden icare yoluyla elde edilen gelir/1845/krş	Açıklama	Gayrı mezru arazi/ dnm
Hacı Osman bin Mehmed ve oğlu Mustafa	Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	5	8	243	330	270	Seydibucağı köyünden Deli Veli zevcesi Fatma hatundan 30 kuruş icare ile aldığı tarladan	3
Ahmed bin Süleyman	Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	2		54				
Hüseyin bin Mehmed	Cuma Divanına bağlı Seydibucağı Köyü	3	3	108	150			
Mehmed	Kışla Divanı		10		300			17
Toplam		10	21	405	780	270		20

Tablo: Bostancı oğlu Ailesinin Sahip Olduğu Tarım İşletmeleri, Meyve Ağaçları ve Gelirleri (1844/45)

Adı	Çeltik tarlası/ 1844/ dnm	Açıklama	Çeltik tarlası/ 1844/ krş	Duham tarlası/ 1844/ dnm	Duham tarlası/ 1844/ krş	Duham tarlası/ 1845/ krş	Ketân Tarlası/ 1844/ dnm	Ketân Tarlası/ 1844/krş	Ketân Tarlası/ 1845/krş	Eşcar bahçe/ 1844/ aded	Eşcar bahçe/ 1844//krş
Hacı Osman bin Mehmed ve oğlu Mustafa	1	Müstecir	135	1	108	18	0,5	90		5	25
Ahmed bin Süleyman	1	Müstecir	66,5	1	36	9	0,5	35		3	15
Hüseyin bin Mehmed	1	Müstecir	63	1	72	54				15	75
Mehmed	1	Müstecir	45	0,5	18	11	1		15	3	15
Toplam	4		309,5	3,5	234	92	2	125	15	26	130

Tablo: Bostancı oğlu Ailesinin Ödediği Vergiler (1844)

Adı	Vergü-yi Mahsusa/krş	Öşür Vergisi							
		Hınta (buğday)/kile	Hınta/ krş	Duham / kıyye	Duham/ krş	Çeltik/ kıyye	Çeltik	keten/ kıyye	keten/ krş
Hacı Osman bin Mehmed ve oğlu Mustafa	480	4,5	27	6	12	3	15	5	10
Ahmed bin Süleyman	175	1	6	2	4	1,5	7,5	2	4
Hüseyin bin Mehmed	200	2	12	4	8	1,5	7		
Mehmed	300			1	2	1	5		
Toplam	1155	7,5	45	13	26	7	34,5	7	14

Tablo: Bostancı oğlu Ailesinin Sahip Olduğu Büyükbaş Hayvanlar ve Gelirleri (1844/45)

Adı	Sağman manda inek	Gelir	Dişi malak/ aded	Hasıla Yılı	Sağman karasığır/aded	Geliri	buzacağı/ aded	Dişi buzacağı/aded	Hasıla Yılı	Karasığır dişi düve/ aded	Hasıla Yılı	Manda öküç/ aded	Karasığır öküç/ aded	Bargır/ aded
Hacı Osman bin Mehmed ve oğlu Mustafa	3	120	1+3	1264 + 1262			2					2	3+2	1 ⁶⁴³
Ahmed bin Süleyman														
Hüseyin bin Mehmed					1	30		1	1262					
Mehmed										1	62		2	
Toplam	3	120	4		1	30	2	1		1		2	7	1

Tablo: Bostancı oğlu Ailesinin Sahip Olduğu Küçükbaş Hayvanlar, Arı kovanları ve Gelirleri (1844/45)

Adı	Sağman koyun/ baş	geliri kuruş /1844	Sağman koyun	Gayrı sağman koyun/baş	Geliri/ 1844/ krş	Dişi kuzu/ baş	Hasıl a Yılı	Erkeki kuzu/ baş	Sağman keçi/ baş	Geliri/ 1844/ krş	Gayrı sağman keçi/baş	Dişi oğlak/ baş	Hasıl a Yılı	Erkek oğlak/ baş	Arı kovan ı/aded	Geliri /krş
Hacı Osman bin Mehmed ve oğlu Mustafa	2	60													5	25
Ahmed bin Süleyman																
Hüseyin bin Mehmed																
Mehmed	30	120		4	12	7	64	3	10	40	3	3	63	2		
Toplam	32	180		4	12	7	64	3	10	40	3	3	63	2	5	25

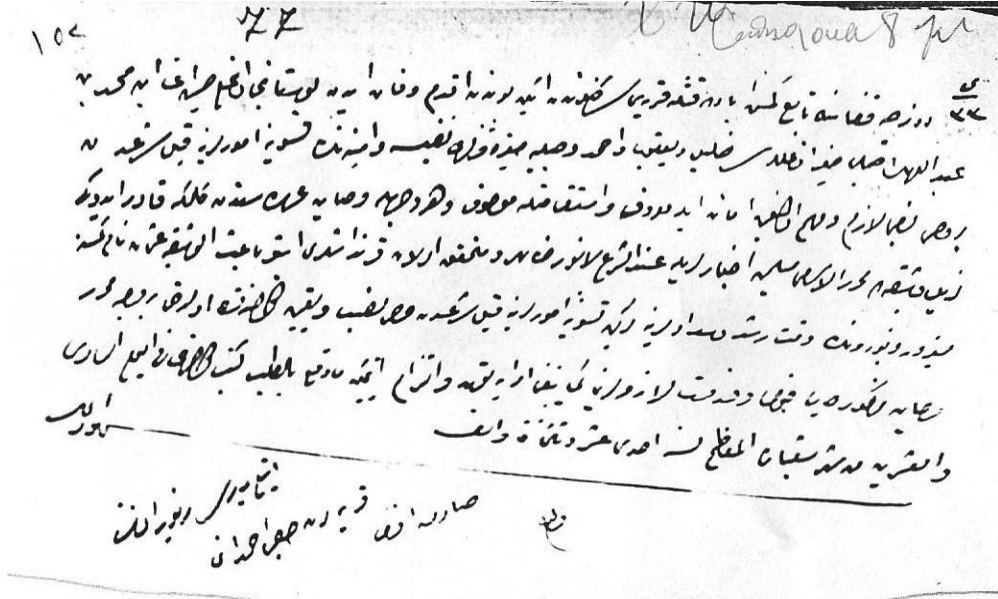
⁶⁴³ Bargire kendisi binmektedir. (kendisi râkib)

Bostancı oğlu ailesi ile ilgili olarak kadı sicillerine yansıyan bir miras kaydı da ailenin tarım ve hayvancılık sektörüne olan ilgisini ortaya koymaktadır. İlgili miras kaydına göre, aile mensuplarından Bostancı oğlu Hüseyin Ağa ibni Mehmed bin Abdullah, 1311 senesi receb ayınının 20. günü vefat etmiştir. Hüseyin ağanın hanımı Arife binti Ali'dir. Hüseyin Ağa vefat ettiğinde büyük kızı Hanife, küçük kızı Nefise ve Emine, büyük oğulları Osman, Mehmed ve küçük oğulları Halil, Yakub ve Ahmed adında sekiz çocuğu bulunmaktadır. Hüseyin Ağa'nın mirası 26 Şaban 1311 tarihinde sim mecidiye 20 kuruş hesabı ile hesaplanarak kayıt altına alınmıştır. Buna göre Hüseyin ağanın 7617 kuruş değerinde mirası vardır. Bu mirastan devlet adına 117 kuruş 5 pare resm-i kısmet, 93 kuruş 28 pare dellaliye, 11 kuruş kaydiye ve 4 kuruş 20 pare kesinti yapılmıştır. Hüseyin ağanın Kışla köyünde 2000 kuruş değerinde iki katlı (fevkani) iki odalı bir bab mülk konutu (menzil) ve yine köyde 500 kuruş değerinde 1 odalı 1 bab mülk konutu olmak üzere iki evi vardır. Hüseyin Ağa'nın konutunda bulunan ve çocuklarına miras bıraktığı diğer mallar ise şu şekildedir: ⁶⁴⁴

Tablo: Bostancı oğlu Hüseyin Ağanın Çocuklarına Bıraktığı Mirasın Dökümü (26 Şaban 1311)

Malların Cinsi	Miktarı			Fiyatı/kuruş
	Kile	Kıyye	Aded	
Hinta	18			180
Yulaf	3			15
Kabluca	4			15
Tütün		205		1230
Manda öküzü			2	1300
Karasığır tosun			2	400
Koyun			20	800
Keçi			6	180
Karasığır düve			1	100
Saban demiri			2	20
Subakırı			3	45
İbrik			2	20
Kahve değirmeni mea takım			1	15
Araba			1	25
Zincir			1	15
Araba Çulu			1	40
Düven			1	30
Tüfenk			1	40
Kazma			2	6
Orak			2	5
Kazğan (Kazan)			1	50
Avan nuhas		8		64
Balta			1	5
Hırdavat menzil				80
Cevrik'den Çalık oğlu Osman zimmetinde "ba-ikrar alacağı"				432
Keten		10		5
Toplam	25	223	50	5117

⁶⁴⁴ DKS 1149, Nu: 32-33.

Resim: Bostancı oğlu Hüseyin Ağa ibni Mehmed ibni Abdullahın Tereke Kaydı 2⁶⁴⁶

2- Millet ve Yer Kökenli Aile adları

Bölgede tespit edilen bu tür adlar Karahan oğlu, Kürt oğlu, Sıyık (Suyuk) oğlu, Deriyerli (Darıyerli) oğlu ve Milanlı (Melenli) oğludur.

Karahan oğlu adı ilk İslam Türk devletlerinden olan Karahanlılar adını hatırlatmaktadır. Bu adın 1844 yılında bölgede yaşayan bir ailenin lakabı olması bölgedeki Türk olgusuna işaret eden dikkate değer bir isimdir.

Türk kültüründe “kara” kelimesi muhtelif anlamlarda kullanılmıştır. Eski Türkçede “kara” terimi bir renktir. Kuzeyi ifade etmektedir. Bazan Türk masallarında eşit şekilde birbirinin karşısına konulmuş iki şahsiyet, “ak” ve “kara” diye adlandırılmıştır. Ak Han, Kara Han gibi.

Kök Türkçe yazılı kitabelerden çıkan kesin bir netice vardır ki, “kara” tek başına halkı göstermektedir. Türkçede kara sıfatı aslında aşağı bir dereceyi değil, bilakis büyük, kudretli ve asil manalarını ifade etmektedir. Tarihimizde gerçek manada büyük olan, pekçok hakanın unvanı “kara”dır.⁶⁴⁷

⁶⁴⁶ DKS 1149, s. 77, Nu: 32-33.

⁶⁴⁷ Mesela Oğuz Kağan’ın babası, Uygur Türkçesi ile yazılmış olan Oğuznâme’ye göre Ay Kağan iken, Batı Türklerinin rivayetlerinde Kara Han’dır. Kök Türk Kaganlığı’nın kurucusu olan Bumın’ın herhalde büyük oğlu Kara Kagan unvanını taşımakla beraber, devletin batısını teşkil eden ve On Okların idarecisi durumunda olan, İstemi’nin 576’da ölümünden sonra babasının vazifesini üstlenen oğlu Tardu’nun unvanı da Karaçor’dur. Sadettin Gömeç, “Kara Unvanı ve Kara Hanlıların Menşei Üzerine”, *History Studies, International Journal of History*, ss.29-33, Cilt 2/2 2010, s. 29-30

Suyuk oğlu bölgeye yerleştirilen Çerkes ailelerden birinin adıdır. Nitekim yapılan araştırmada tam olarak ne zaman kurulduğu bilinmemekle beraber Paşaormanı'nda Suyuk oğlu adında bir köy kurulduğu görülmektedir.⁶⁴⁸

Suyuk oğlu adının 1844 yılında Gümüşova'da yaşayan bir aileye ait olması, Çerkeslerin bu grubunun bir kısmının Gümüşova'ya çok erken dönemlerde göç ettiğini ve burada ikamet ettiklerini göstermektedir.

Milanlı oğlu ailesinin adı bölgede bulunan Milan (Melen) nehri, Darıyerli adı da Darıyeri adı verilen yer ile aynı adı taşımaktadır. Bu adlardan Melen adı bazı yazarlarca Grek kökenli olarak kabul edilmekte ise de bu doğru değildir. Nitekim Melen, “melenmek” fiilinden türemiştir. Aile ismi akarsu adı yanında dağ adı olarak da kullanılmakta ve hatta İran'da bu isme rastlanmaktadır. Melenli, Melen dağları, Melendiz gibi.⁶⁴⁹

3- Hayvan Adlarına Dayalı Aile Adları

Gümüşova'da hayvan adlarının kullanıldığı üç aded aile adı tespit edilmiştir. Bu adlar Karabaş oğlu, Koç oğlu ve Koç Mustafa oğludur. Bu adlardan özellikle koç adının iki aileye ad olması dikkat çekmektedir. Nitekim koç adının Türk aile adlarına yansıması, Türk kültür tarihinde koyundan “koç” kurban edildiğinin belirtilmesi, Türk halı-kilimlerinin genel karakteristik özelliğini koçbaşı damgasının oluşturması, koçbaşı damgalarının Türk hayvan üslubunun en güzel karakteristik üslubu olarak en yalın biçimiyle Japonya'dan Anadolu'ya kadar olan Türk mezar taşlarında görülmesinin⁶⁵⁰ bir devamı olarak gözükmektedir.

4- Kişisel Özelliklere Dayalı Adlar

Gümüşova'da kişisel niteliklere dayalı olduğunu düşündüğümüz aile adları şu şekildedir: Abdi oğlu, Abdi Celil oğlu, Âşık Mustafa oğlu, Bâtırne oğlu, Boz oğlu, Bulbâce oğlu, Birmekân oğlu, Bulçîn oğlu, Çağlı oğlu, Deli Ağanın oğlu, Deli Salih oğlu, Deli Veli oğlu, Derviş oğlu, Hacı oğlu, Hacı Abdurrahman oğlu, Hacı Hasan oğlu, Kocabıyık oğlu, Tiryâki oğlu, Uzun oğlu, Uzun Mehmed oğlu, Karabıyık oğlu, Kasr oğlu, Bekar oğlu, Torbâ oğlu, Çıtak oğlu, Kılıncı oğlu, Yumuk oğlu, Kabirsen (Kırsen) oğlu, Köse oğlu, Kalınbıçak oğlu, Yekürgibi oğlu, Kabasakal oğlu, Kara Sarûk (sarık) oğlu, Kara Osman oğlu, Kara İbrahim oğlu, Kara Mustafa oğlu, Karayeğen oğlu, Kara Yusuf oğlu, Koca Hüseyin oğlu, Koca Osman oğlu, Gülâb oğlu, Kuru Bıçak oğlu, Merhûm Toknak oğlu, Telli oğlu,

⁶⁴⁸ Bakınız 13 Cemâziye'l-Âhir 1309/ 14 Ocak 1892 tarihli vesika. *DKS 1147*, s. 14, Nu: 25.

⁶⁴⁹ Enver Konukçu, “Bolu ve Fatihleri”, s. 2.

⁶⁵⁰ Mustafa Aksoy, “Minunsk- Abakan'dan Tunceli Mezarlarına Koçbaşı Motifi”, *Gazi Üniversitesi, I. Türkiyat Sempozyumu*, 2005./ Bitlis'in Adilcevaz bölgesinde bulunan koç başlı mezartaşları için ayrıca bakınız: Kadir Pektaş, *Adilcevaz Çevresindeki Mezar Taşları*, Ege Yayınları, İstanbul, 2007, s. 35.

Kamış oğlu, Kocu oğlu, Kapısız oğlu, Sarı sakal oğlu, Sübeyci oğlu, Selam oğlu, Topal oğlu, Töngelli oğlu, Veli oğlu, Feyzi oğlu ve Çalık oğludur.

Bu adlar içerisinde derviş ve hacı adları ile oluşturulmuş aile adları bölgenin İslam niteliği ile alakalıdır.

Bazı aile adlarının “Kara” sıfatıyla başlaması da dikkate değer gözükmektedir. Nitekim Kara sıfatı Türkler tarafından gerek yer gerekse kişi tanımlamalarında kullanılan yön tarifinde kuzeyi gösteren bir ifade⁶⁵¹ olup Atayurttan Anayurda tevarüs eden isimlerdendir.

19. yüzyılda Kışla köyünde sadece bir aile olarak tespit ettiğimiz Veli oğlu ailesi, bugün Düzce’ye bağlı Gündolaması Köyü, Karaca Hacı Musa köyü ve Efteni Gölü civarında da ikâmet etmektedir.

5- Peygamber Adlarına Dayalı Aile Adları

Gümüşova’da başta İslam peygamberi Hz. Muhammed’in adı olmak üzere İslam’ın peygamber olduğunu teyid ettiği muhtelif peygamber adlarının bölgedeki bazı ailelere ad olduğu görülmektedir. Bu adlar Eyüb oğlu, Hacı Molla Abdurrahman bin Musa (Musa oğlu), Mehmed oğlu, İbrahim oğlu, İsmail oğlu, İsa oğlu, Davud oğlu, Yakub oğlu ve Yunus oğludur.

6- Dört Halife, Peygamber Torunları ve Diğer Kutsalların Adlarını Almış Aile Adları

Gümüşova’da tespit edilen aile adlarının bazıları islamın ortaya koyduğu bazı öğretilerle veya İslam’a öncülük yapmış isimlerle ilgili gözükmektedir. Bu şekilde olduğu tespit edilen isimler Bekir oğlu, Hasan oğlu, Ömer oğlu, Ali oğlu, Celil oğlu, Gaffar oğlu, İslam oğlu, Receb oğlu, Şaban oğlu, Ramazan oğlu, Abdülhalim oğlu, Numân oğlu ve Emir oğludur.

Bu isimlerden İslam adı yanında Allahu Teâlâ’nın Celil ve Gaffar adlarının aile adı olması dikkat çekicidir. Yine dört halifeden (Ebu) Bekir, Ömer ve Ali’nin adı, Hz. Peygamberin muhtelif hadislerinde bu aylarda yapılacak ibadetlerin önemini vurguladığı Receb, Şaban ve Ramazan aylarının adları, Türklerin en fazla rağbet edilen mezhebi Hanefilik mezhebinin imamı Ebu Hanife’nın adı olan Numan adı, Hz. Peygamberin soyundan gelen seyyid ve şeriflerin ortak adı olan emir adı gibi adlar da bölgede aile adı olarak kullanılmış gözükmektedir.

⁶⁵¹ Cevdet Yakupoğlu, *a.g.e.*, s. 164, 165, 170.

c) 1844'te Gümüşova'da Yaşayan Ailelerin Yaşadıkları Yerler ve Aile Lakapları

Tablo: Cuma Divanı Merkezinde Yaşayan Aileler ve Hane Numaraları (1844)

Hane	Lakap	Adı
1, 1,2	Hatib oğlu	Abdullatif bin Ali ve kardeşi Mustafa bin Ali
2,1	Kocabıyık oğlu	Ahmed
3,1	Bekâr oğlu	İbrahim bin İbrahim
4,1	Uzun oğlu	Osman bin Mehmed ve üvey oğlu sabi Tahir
5,1	Torbâ oğlu	Hüseyin bin Mehmed
6	Amed ⁶⁵² oğlu	Numan bin Mustafa
7,1	Müezzin oğlu	Mehmed bin Mehmed
8,1	Mehmed oğlu	abdurrahim bin Mehmed
9,1	Kasr oğlu	Mehmed bin Yusuf
10,1	Uzun oğlu	Mustafa bin Mehmed
11,1	Bekir oğlu	Ahmed bin İbrahim
12,1,2	Karabıyık oğlu	Ali bin Mustafa ve babalığı Ömer oğlu Mehmed
13,1	Çıtak oğlu	Şakir bin Mustafa
14,1	Kılıncı oğlu	Hüseyin bin Mehmed

Tablo: Cuma Divanı Cevlik Köyünde Yaşayan Aileler ve Hane Numaraları (1844)

Hane	lakap	Adı
1,1	Selam oğlu	Ahmed bin Ömer
2,1,2	Bostancı oğlu	Hacı Osman bin Mehmed ve oğlu Mustafa
3,1	Hacı oğlu	Ali ve kardeşi Receb, eniştesi Mehmed bin Hüseyin
4,1	Çemyâz İmam oğlu	Hüseyin bin Mustafa
5,1	Kethüda oğlu	Hafız Mustafa bin Mehmed ve eniştesi Hasan bin Davud
6,1	Yakub oğlu	Ahmed bin Yakub
7,1	Koç Mustafa oğlu	Abdullah bin Ahmed ve kardeşi Mehmed
8,1	İslam oğlu	İbrahim bin Osman ve kardeşi Receb
9,1	Kürt oğlu	Mehmed bin Ali
10,1,2	Feyzi oğlu	Mehmed bin Ali ve kardeşi İsmail A'râc
11,1	Mehmed oğlu	Receb
12,1	Tiryâki oğlu	Mehmed bin Mustafa
13,1	Çalık oğlu	Hayreddin Bin Mehmed
14,1	Bedestenci oğlu	ali ve kardeşi Ahmed
15,1	Derviş oğlu	Osman bin Mustafa
16,1	Çâlık oğlu	İsmail bin Osman
17	Hacı Hasan oğlu	Ali bin Hüseyin
18,1	Celil oğlu	Mustafa bin Osman ve oğlu Mehmed
19,1	Değirmenci oğlu	Ali bin Osman
20,1	Bostancı oğlu	Ahmed bin Süleyman
21,1	Hacı oğlu	Hüseyin bin Ali
Hane yok 21. sırada	Abdülhalim oğlu	Abdülhalim zevcesi Ayşe Hatun

⁶⁵² Bu isim Ahmed adının mahalli kullanımlarından biri olsa gerektir.

Tablo: Cuma Divanına bağlı Efteni Köyünde Yaşayan Aileler ve Hane Numaraları (1844)

Hane	lakap	Adı
1	Tiryâki oğlu	Nuh bin Mustafa
2,1	Merhûm Toknak oğlu	Hasan'ın damadı Mehmed bin Ali
3,1	Külhancı oğlu	Ahmed bin Osman ve oğlu Yusuf
4,1	Kara Osman oğlu	Yusuf bin Mehmed
5,1	Telli oğlu	Osman bin Mustafa
6,1	Töngelli oğlu	Mehmed bin Halil
7,1	Kara Osman oğlu	Mehmed bin Halil ve bibisi oğlu Mehmed bin Mustafa
8,1	Abdülhalim oğlu	Ali
9,1	Gülâb oğlu	Ali bin İbrahim
10,1	Kara Osman oğlu	Hasan bin Halil
11,1	Külhancı oğlu	Halil bin Ahmed ve kardeşi Ali
12,1	Yunus oğlu	Abdurrahman bin Yunus
13,1	Kuru Bıçak oğlu	Ahmed bin Veli
14,1	Karabaş oğlu	Hüseyin bin Mehmed
15,1	Kocabıyık oğlu	Hüseyin bin
16,1	Karayeğen oğlu	Mustafa bin Mehmed

Tablo: Cuma Divanına bağlı Seydibucağı Köyünde Yaşayan Aileler ve Hane Numaraları (1844)

Hane	lakap	Adı
1,1	Gaffar oğlu	Mustafa bin Ali ve bibisi oğlu Mehmed bin Mustafa
2,1	Mehmed oğlu	Veli bin Ali
3,1	Çağlı oğlu	Halil bin Ahmed ve oğlu Mustafa
4,1	Kara İbrahim oğlu	Mustafa bin Mustafa
5,1	Deli Veli oğlu	Âbidîn bin Halil
6,1	Bostancı oğlu	Hüseyin bin Mehmed
7,1	Boz oğlu	Veli bin Osman
8,1	Numân oğlu	Ahmed bin Numan ve kardeşi Ali
9,1	Abdi oğlu	Hüseyin bin Abdi ve oğlu Ali
10,1,2	Osman Bâşa (paşa) oğlu	Mustafa bin Ahmed ve oğlu Ali
11,1	Osman Bâşa (paşa) oğlu	Osman bin Ahmed
12,1	Osman Bâşa (paşa) oğlu	Abdurrahman bin Hüseyin
13,1	Kabasakal oğlu	Mustafa bin Veli
hane yok	Kara İbrahim oğlu	İbrahim zevcesi Fatma Hatun

Tablo: Cuma Divanında yaşayan Kiptiler (Taife-i Kiptiler) ve Hane Numaraları (1844)

Hane	lakap	Adı
1,1	Hasan Usta oğlu	Hasan bin Hasan
2,1	Kazancı oğlu	Mustafa bin Mustafa
3,1	Telakçı (Tellakçı) oğlu	Hasan bin Hüseyin
4,1	Sepetçi	Hüseyin bin Mehmed

Tablo: Ören Divanı Yukarıkiyü Köyünde Yaşayan Aileler ve Hane Numaraları (1844)

Hane	lakap	Adı
1, 1, 2, 3, 4	Birmekân oğlu	Molla Ahmed bin Ali, kayınbiraderi Abdi, Kardeşi 'Arâç Mehmed, diğer kardeşi Yusuf
2, 1, 2	Molla Mustafa oğlu	Mustafa bin Mehmed ve üvey oğlu Mehmed
3,1	Topal oğlu	halil Efendi bin Mehmed
4,1,2	Sıyık (Suyuk) oğlu	Receb bin Hüseyin ve kayını Ahmed
5,1	Deli Salih oğlu	Mustafa bin Ali
6,1	Karahan oğlu	Emin bin Mehmed
7, 1	Molla Mustafa oğlu	Receb bin mehmed
8,1	Kara İbrahim oğlu	İbrahim bin Ahmed
9, 1, 2	Koca Osman oğlu	Mehmed bin Osman ve oğlu Kasım
10,1	Koca Osman oğlu	İsmail bin Osman
11,1	Emir oğlu	Osman bin Hüseyin
12,1	Eyüb oğlu	Eyüb bin Mustafa
13,1	Bulçin oğlu	İbrahim bin Mehmed
14, 1, 2, 3	Ramazân oğlu	Mehmed bin Osman, oğlu Mustafa ve diğer oğlu Hasan
15, 1, 2	Derviş oğlu	Yusuf bin Mustafa ve oğlu Mehmed
16,1	Kara Mustafa oğlu	Sağır (küçük) Mustafa

Tablo: Orân Divanı Karyesinde (Ören Divanı) Yaşayan Aileler ve Hane Numaraları (1844)

Hane	lakap	Adı
1,1	Hacı Molla Abdurrahman bin Musa	Hacı Molla Abdurrahman bin Musa
2,1	Sancaktar oğlu	Osman bin İbrahim
3,1,2	Kaşıkçı (Kaşıkçı) oğlu	Hüseyin bin İbrahim ve oğlu Mehmed
4,1	Merhum Deli Ağanın sağır kerimeleri	meryem ve Ayşe
5,1	Sarı sakal oğlu	Halil bin Mehmed
6,1	Milanlı (Melenli) oğlu	Osman bin Mehmed
7,1	Milanlı (Melenli) oğlu	Mehmed bin Veli
8,1,2,3	Bekar oğlu	Ahmed bin Ali, kardeşleri Ahmed, Yusuf ve Ali
9,1,2,3	Molla Hüseyin oğlu	Ahmed bin Abdullah, kardeşi Mehmed ve kardeşi Hüseyin (sağır)
10,1,2	Âşık Mustafa oğlu	Ahmed ve kardeşi asakir-i Nizamiyede olan Ali
11,1,2	Celil oğlu	Mustafa bin Mehmed ve oğlu Hasan
12,1	Birmekân oğlu	İbrahim bin Ali
13,1	Bekar oğlu	Halil bin İbrahim
14,1	Birmekân oğlu	Mehmed bin Ali
15,1	Milanlı (Melenli) oğlu	yenibeşim Ahmed bin Numan
16,1	Kara Sarûk oğlu	Mehmed bin Mustafa
17,1,2	Bâturne oğlu	Ahmed bin Ali ve oğlu Ali
18,1,2,3	Milanlı (Melenli) oğlu	Natık bin Osman, oğlu (adı yazılmamış), diğer oğlu Ahmed

Tablo: Kışla Divanında Yaşayan Aileler ve Hane Numaraları (1844)

Hane	Lakap	Adı
1,1	Mehmed efendi bin Ahmed	Mukayyid Mehmed efendi bin Ahmed
2,1	Ali bin Mehmed	Ali bin Mehmed
3,1	Kaza Müdürü Ahmed bey	Kaza Müdürü Ahmed bey
4,1	Hacı Mehmed efendi bin Hasan	Hacı Mehmed efendi bin Hasan
5,1	Hoca oğlu	Mustafa bin Abdurrahman
6,1,2	İbrahim oğlu	Mehmed bin İbrahim ve oğlu Osman
7,1	Yumuk oğlu	Yusuf bin Mehmed
8,1	Molla Veli oğlu	Ali bin Mehmed
9,1	Kadı oğlu	Ali bin Mehmed ve kardeşi Yusuf
10,1	Kocu Mustafa bin	Ömer
11,1	İsmail oğlu	Hüseyin bin Mustafa
12,1	Veli oğlu	Osman bin veli
13,1,2,3	Kabirsen (Kirsen) oğlu	Hacı Mehmed bin Feyzullah, oğlu Halil, oğlu Feyzullah
14,1,2	İsa oğlu	Mecid bin Mustafa ve kardeşi mehmed
15,1, 2	Abdi Celil oğlu	Mustafa bin Celil ve kardeşi Ali
16,1,2	Hasan oğlu	Hüseyin bin Hasan ve oğlu Tahir
17,1	Ömer oğlu	Ahmed
18,1	Ömer oğlu	Halil bin Osman
19,1	Koca Hüseyin oğlu	Hüseyin
20,1	Ömer oğlu	Kire?
21,1,2,3	Ömer oğlu	mehmed bin Ömer, oğlu Ahmed diğer oğlu Yakub
22,1	Ömer oğlu	Abdurrahman bin Mehmed
23,1	Hacı Abdurrahman oğlu	Abdurrahman bin hasan
24,1,2	Kadı oğlu	Mustafa bin Yusuf ve oğlu Mehmed
25,1	Bekar oğlu	Mehmed bin Ömer
26,1,2	bekir oğlu	Mehmed bin Bekir ve oğlu Ahmed
27,1	Kadıbeşe oğlu	Mehmed bin Ahmed
28,1	Molla Hasan oğlu	Mehmed
29,1	kalinbıçak oğlu	Ahmed bin Mustafa
30,1	Mustafa bin Halil	Mustafa bin Halil
31,1	Receb oğlu	Mehmed bin receb
32,1	Köse oğlu	İbrahim bin hasan
33,1,2	Ali Usta oğlu	Mustafa bin Ahmed ve kardeşi Mehmed asakir-i hassada
34,1	Bostancı oğlu	Mehmed
35,1	Şaban oğlu	Osman bin Salih
36,1	Karayusuf oğlu	Hüseyin bin Yusuf
37,1	İsmail oğlu	Mehmed bin Mehmed
38,1	Kara Yusuf oğlu	mehmed
39,1,2	Uzun Mehmed oğlu	Hüseyin bin Mehmed ve oğlu Mustafa
40,1,2	Abdi Celil oğlu	İsmail bin Hüseyin ve kardeşi Mustafa
41,1,2	Koçoğlu	Ahmed bin Salih ve oğlu Mehmed
42,1	Yekürgibi oğlu	Yusuf bin Ahmed
43,1	Karabaşoğlu	Mustafa bin Hüseyin
44,1	Alioğlu	Osman bin Ali
45	Receb oğlu	Ahmed bin Receb
46,1	Kabasakal oğlu	Ahmed bin Mehmed
47,1	Bölükbaşı oğlu	Mehmed
48,1,2	Sübeyci oğlu	Ali bin Hüseyin ve kardeşi Veli
49,1,2,3	Kamışoğlu	Mehmed bin Osman, oğlu Ali, kardeşi Ali

Hane	Lakap	Adı
50,1,2	Davud oğlu	Hüseyin bin Ahmed, kardeşi sabi Osman
51,1,2	İslam oğlu	Ahmed bin Mustafa ve kardeşi Sabi Mehmed
52,1	Kalınbıçak oğlu	Hüseyin bin Mustafa
53,1	Çavuş oğlu	Sağır Hüseyin bin Mehmed
54,1	Bulbâce oğlu	Yakub bin Halil
55,1	Hacı Abdurrahman oğlu	Hüseyin bin Mehmed
56,1	Molla Hüseyin oğlu	Hüseyin bin Ali
57,1	Deriyerli oğlu	Ali
58,1	Kapısız oğlu	Ahmed bin mehmed
59,1	Davud oğlu	Ahmed bin Ahmed
60,1	Kocuoğlu	Ahmed bin Mustafa
61,1,2	Ömer oğlu	Endiris ⁶⁵³ bin Abdullah ve kardeşi Ömer

⁶⁵³ İdris kastediliyor olmalı.

1831'de Gümüşova'da Yaşayan Ailelerin Yaşadıkları Yerler, Aile Lakapları ve Fiziksel Özellikleri

Tablo: Cevlik Köyünde Yaşayan Aileler ve Fiziki Özellikleri (1831)

Sıra Nosu	Aile Adı	Mesleği	Adı	Yaşı	Boyu	Sakalı	Bıyığı	Engel Durumu ve diğer Özellikleri
1		İmam-ı Karye	Veliyüddin molla İbni Ömer	40	orta	kır		
			sağır oğlu Hasan	2				
			diğer sağır oğlu Mehmed	1				
2	Hacı oğlu	Muhtar-ı karye sahib-i ziraat	Mehmed bin Ali	36	orta		kumral	
			sağır oğlu Ali	3				
			Karındaşı-ı kebir Hüseyin	15				şabb-ı emred
3	Canbaz İmamoğlu		sağır Hasan	11				
			sağır karındaşı Hüseyin	8				
4	Ömeroğlu	Rençber	Ali	40	orta	kumral		
			Kebir oğlu Ömer	14				şabb-ı emred
			sağır oğlu Recep	10				
5	Tiryâki oğlu		Mehmed bin Mustafa	35	orta	kumral		
6	Kadioğlu	Rençber	Yakub bin Mustafa	41	orta	kumral		
			Kebir oğlu Ahmed	17	uzun			şabb-ı emred
			oğlu Osman	12				
7	Bostancıoğlu		Hacı Osman bin Mehmed	42	orta	kumral		
			sağır oğlu Mustafa	10				
8	Alioğlu		Hasan	38	orta	kumral		
			sağır oğlu Ali	1				
9	Abdulceliloğlu		Hüseyin bin Kara Osman	55	orta			
			sağır oğlu Ali	1				
10			karındaşı kebir Mustafa	25	orta		az	
			sağır oğlu Mehmed	2				
11	Bostancı oğlu		Ahmed bin Süleyman	40	orta	kumral		
			sağır oğlu Mehmed	10				

Sıra Nosu	Aile Adı	Mesleği	Adı	Yaşı	Boy	Sakalı	Bıyığı	Engel Durumu ve diğer Özellikleri
12	Bostancıoğlu		Ahmed bin Mehmed	38	orta			
13			Bolulu Köse Mehmed bin Ahmed	45	kısa			
			üvey oğlu kebir Mustafa	15				şabb-1 emred ve şâhzadebaşı medresesinde talebe
14	Soruoğlu (sevrioğlu)		Mustafa bin Ahmed	40	orta	kara		derviş ve yek çeşm
			sağır oğlu Osman	6				
15	Sarı Osmanoğlu		sağır İsmail	10				
16	Derviş Mehmed oğlu		Mehmed bin Ali	17	orta			şabb-1 emred
			üvey oğlu sağır İslam bin Mehmed	10				
			diğer üvey oğlu sağır Nusreddin	4				
17	Koca Mustafaoğlu		Abdullah bin Ahmed	24	orta		az	çolak
			karındaşı oğlu sağır Ali bin Osman	10				
18	Bostancı oğlu		Ali bin Ahmed	38	orta	kumral		sağır
			sağır oğlu Ali	1				
18	İslam oğlu		Osman bin İbrahim	40	orta	kır		
			sağır oğlu İbrahim	4				
			diğer sağır oğlu Recep	1				
19	Feyzi oğlu (Feyza oğlu)		Mehmed bin Ali	38	kısa	küseç (köse)		topal
			karındaşı kebir İsmail	19	orta		ter	
			diğer karındaşı Ahmed	15				şabb-1 emred
20			Kaba Hasan bin Osman	60		ak		
21	Kürt oğlu		sağır Mehmed bin Ahmed	10				
22	Çâlık oğlu		Hayreddin bin Mehmed	38	orta	kumral		
	Kara Mehmed oğlu		Ömer	30		kumral		Üskübü kazasına nakl etmiş

Tablo: Cumayeri Köyünde Yaşayan Aileler ve Fiziki Özellikleri (1831)

Sıra Nosu	Aile Adı	Mesleği	Adı	Yaşı	Boyu	Sakalı	Bıyığı	Engel Durumu ve diğer Özellikleri
1		Köy İmamı	Mustafa Efendi İbni Osman	36	orta	kumral		
			üvey oğlu Hızır Mustafa bin Mehmed	10				
2	Müezzın oğlu	Muhtar-ı karye sahib-i ziraat	Mehmed bin Ahmed	40	orta	kumral		
			sağır oğlu Ömer	1				
	Velioğlu		Damadı Ahmed	17				şabb-ı emred
3	Hatipoğlu	Muhtar-ı Sani	Mehmed bin Ömer	40	orta		kumral	
4	Ömeroğlu	sahib-i ziraat	Abdurrahman bin Mehmed	40	orta	kumral		
			üvey oğlu Ahmed bin İbrahim	12				murâhaka ⁶⁵⁴
5	Bekiroğlu	sahib-i ziraat	İbrahim bin İbrahim	36	orta	kumral		
			sağır oğlu Mustafa	10				
6	Kadı oğlu		Mehmed bin Mustafa	40	kasîrül kâme (kısa boylu)	kumral		topal
			sağır oğlu Ahmed	2				
7			kebir-i karındaşı Nasuh	34	orta	kumral		
			sağır oğlu Mustafa	1				
8	Kadioğlu		Yusuf bin Ahmed	38	uzun	kumral		
			sağır oğlu Mehmed	7				
9	Torbâ oğlu		Hüseyin bin Mehmed	25	uzun		az	
			karındaşı-ı kebir Mustafa	14				murâhaka
10	Koca Bıyıkooğlu		Mehmed Emin bin Mustafa	38	orta	kumral		
			sağır oğlu Ahmed	10				
			karındaşı oğlu Mustafa	10				

⁶⁵⁴ Osmanlılarda buluş çağına (12 yaşın) yaklaşan kişilere verilen isimdir.

Sıra Nosu	Aile Adı	Mesleği	Adı	Yaşı	Boyu	Sakalı	Bıyığı	Engel Durumu ve diğer Özellikleri
11	Ömeroğlu	Rençber	Numan bin Mustafa	30	uzun		kumral	
			sağır oğlu Ahmed	3				
12	Ahsenmevioğlu		Ahmed bin Mehmed	34	orta	sarı		
13	Uzunoğlu		Mustafa bin Mehmed	23	orta		ter	
			sağır oğlu Mehmed	6 aylık				
			karındaşı-ı kebiri Osman	15				şabb-ı emred
14	Abdullah oğlu		Abdulhalim	50	orta	kır		
			oğlu Mustafa	12				murâhaka
15	Kurubiçak oğlu		Veli	50	orta	kır		
			oğlu Mehmed	12				murâhaka

Tablo: Kışla Köyünde Yaşayan Aileler ve Fiziki Özellikleri (1831)

Sıra Nosu	Aile Adı	Mesleği	Adı	Yaşı	Boyu	Sakalı	Bıyığı	Engel Durumu ve diğer Özellikleri
1	Mehmed emin Efendi	kaza hakimi olup asitane-i aliyede hırka-i şerif civarında Akseki mahallesinde mukayyid	Mehmed emin Efendi	30	orta	kara		
2			mahdumu Mustafa Asım Molla	3				
1	Hacı Abdurrahmanzade	Gümüşâbâd voyvodası	Ahmed ağa ibni Mehmed Ağa	38	orta		kumral	
			sağır oğlu Ali	4				
			karındaşı oğlu Abdurrahman	12				
2			karındaşı Hüseyin Ağa	40	orta	kumral		
			sağır oğlu mehmed	10				
			diğer sağır oğlu Ahmed	4				
3		kaza Muhtarı, köy İmamı ve Sandık emini	Mehmed efendi ibn-i Hasan	60	vustal kâme (orta boylu)	kır		

Sıra Nosu	Aile Adı	Mesleği	Adı	Yaşı	Boy	Sakalı	Bıyığı	Engel Durumu ve diğer Özellikleri
			sağır oğlu Yusuf	2				
4	Ahmedoğlu	sahib-i ziraat	Mehmed efendi	45	orta	kara		yek çeşm
			sağır oğlu Ahmed	4				
			diğer sağır oğlu Ali	4 aylık				
5			Yamak Mehmed bin Ahmed	60		ak		
			üvey oğlu sağır Abdulcelil	10				
6	Yürekçi oğlu	Muhtar-ı evvel	Ali bin Mehmed	25	orta		az kara	
7	Ömeroğlu		Hacı Yusuf					
8	Ömeroğlu		Abdurrahman	25	orta		az	
9	Karabaşoğlu		Mustafa bin Hüseyin	30	orta		kumral	
			Eniştesi İbrahim bin Ahmed	30	orta	kumral		Hendek Kazasından olup Köyünde sakin
10	Hocaoğlu	sahib-i ziraat ve nazır	Mustafa bin Abdurrahman	25	uzun		kara	
			sağır oğlu Mehmed	4				
			diğer sağır oğlu Abdurrahman	1				
11			sağır karındaşı Hüseyin	4				
12	Kethüda oğlu		Mustafa bin Mustafa	50	orta	kır		
			sağır oğlu Mehmed Şakir	10				
13	Yekde oğlu	Rençber	Ömer bin Osman	65		ak		
14		Amele	kalınbıçak Mustafa bin Süleyman	55	orta	kır		
			kebir oğlu Hüseyin	15				şabb-ı emred
			sağır oğlu Süleyman	10				
			diğer sağır oğlu Ahmed	8				
15		Rençber	Bekir Oğlu Mehmed	38	orta	kumral		
			sağır oğlu Ahmed	8				
			diğer sağır oğlu Osman	1				
16	Dülger Koca Yusuf oğlu		Ahmed bin Ali	40	orta	kumral		
			kebir oğlu Seyyid Mehmed	14				

Sıra Nosu	Aile Adı	Mesleği	Adı	Yaşı	Boyu	Sakalı	Bıyığı	Engel Durumu ve diğer Özellikleri
			sağır oğlu Mustafa	6				
17	Köse oğlu	sahib-i ziraat	Hasan bin Ahmed	60		ak		
			Kebir oğlu İbrahim	31	orta	sarı		
18	İsmail oğlu	sahib-i ziraat	Mustafa bin Ahmed	55	orta	kumral		
			Hüseyin	16				şabb-ı emred
19	Kadioğlu	sahib-i ziraat	Mehmed bin Ahmed	40	orta	kumral		
			karındaşı kebir Abdurrahman	19	orta		ter	
20	Hasan efendi oğlu		mehmed	14				şabb-ı emred
21	Kalkancı oğlu		Mehmed bin Ahmed	70		ak		
22	Molla Velioğlu	sahib-i ziraat	Mehmed bin Hüseyin	50	orta	kır		
			üvey oğlu Halil bin Osman	19	uzun		ter	
			sulbi sağır oğlu Ali	4				
23	Ömeroğlu	Amele	Mustafa	45		kumral		
								kaza voyvodasına tabi
24	Kadioğlu	sahib-i ziraat	Mustafa bin Yusuf	39	orta	kara		
			sağır oğlu Yusuf	10				
			diğer sağır oğlu Mehmed	1				
			karındaşı kebir Ahmed	17	orta		az	
25	Feyzioğlu		Hacı Mehmed	60		ak		hacc-ı şerifte
								Asakir-i Mansurede
26	Menü (Manu)oğlu	sahib-i ziraat	Ali bin Ahmed	39	orta	kumral		voyvodaya tabii
27	Osmancıkoğlu	Amele	Hüseyin bin Hasan	50	orta	kır		voyvodaya tabii
			sağır oğlu Tahir	2				
28	Yürekçi oğlu		Yusuf bin Ahmed	39				tüysüz
29	Bekar oğlu	Amele	Mehmed bin Ömer	31	uzun		az kara	
30	Hicabi oğlu	sahib-i ziraat	Mustafa	40	orta	kumral		
			sağır oğlu Hicabi	8				
			sağır oğlu Mehmed	5				
31	Ömer oğlu		Ömer bin Mehmed	60		ak		
32	Ömer oğlu		Ali bin Yusuf	65		Küseç		

Sıra Nosu	Aile Adı	Mesleği	Adı	Yaşı	Boyu	Sakalı	Bıyığı	Engel Durumu ve diğer Özellikleri
	Ömer oğlu		damadı Mehmed	38	orta	kumral		
			sağır oğlu Ahmed	8				
			diğer sağır oğlu Yakub	3				
			diğer sağır oğlu Yusuf	1				
33	Deli Mehmed oğlu		Mehmed	60		ak		
	Deli Mehmed oğlu		karındaşı Hacı Ali					asakir hastanesinde hizmet etmekte
34	Hasan akli oğlu		Hasan bin Mehmed	40	orta	kumral		
35	Abdullah oğlu		Mehmed bin Ahmed	10				
36	Ömeroğlu		sağır Hicabi bin Ömer	8				
37	Ömeroğlu		Hacı Abdullah	40		sarı		hacc-ı şerifte
			sağır oğlu Ahmed	10				
			diğer sağır oğlu İdris	5				
			diğer sağır oğlu Osman	3				
38		Hatip	Ömer Efendi İbn İslam	50	orta	kır		
			Kebir oğlu Ahmed	18				şabb-ı emred
			sağır oğlu Mehmed	10				
			diğer sağır oğlu Hüseyin	4				
39	İslamOğlu		Mustafa	40	orta	kumral		
			sağır oğlu Ahmed	4				
			diğer sağır oğlu Mehmed	2				
40			Sarı Mehmed bin Kamber	42	vustal kâme	kumral		
			sağır oğlu Yusuf	5				
41	Bolpaça oğlu		Mehmed bin Ahmed	35	orta		sarı	
42			Karındaşı Kebir Halil	40	orta	kumral		
			mezburun sağır oğlu Yakub	4				
			diğer kebir karındaşı Abdullah	20	uzun			Delikanlı olup, İzmit'te gemici
			mezbur Halil'in kayını Mehmed bin Hüseyin	13				

Sıra Nosu	Aile Adı	Mesleği	Adı	Yaşı	Boy	Sakalı	Bıyığı	Engel Durumu ve diğer Özellikleri
43	Kapusuzoğlu		Mehmed bin Feyzullah	40	orta	kumral		voyvodaya tabii
			kebir oğlu Ahmed	13				
			sağır oğlu Halil	7				
			diğer sağır oğlu Feyzullah	6				
			diğer sağır oğlu Ali	4				
			diğer sağır oğlu Nuh	6 aylık				
			diğer zevcesinden sağır oğlu Bilal	4 aylık				
			Yeğeni sağır Mustafa bin Mustafa	8				
44	Koca Hüseyinoğlu		Mustafa	50	uzun	kara		
			Kebir oğlu Osman	17				şabb-ı emred
			sağır oğlu Hüseyin	11				
45	Yamak oğlu		Yusuf bin Mehmed	31	uzun	kumral		Voyvoda ya tabii
46	Hamiş oğlu		Kara Ali bin Ali	17				şabb-ı emred
47			Uzun Mehmed bin Halil	48		Küseç		
48			kebir oğlu Hüseyin	25	uzun		ter	
			sağır oğlu Mustafa	5				
			diğer sağır oğlu Mehmed	1				
49	Hasan oğlu		Ahmed	45	orta	kumral		
50	Salih oğlu		Osman	15				şabb-ı emred
51	Veli oğlu		Osman	40	uzun	kumral		
	Veli oğlu		Osman'ın kebir oğlu Mehmed					Asakir-i Mansurede
			sağır oğlu Ali	10				
			diğer sağır oğlu Ahmed	1				
			Kaymı sağır Ali bin Ömer	8				
52	Davudoğlu		Ahmed bin Osman	40	orta	kumral		
			sağır oğlu Osman	8 aylık				
			diğer sağır oğlu Hasan	1				

Sıra Nosu	Aile Adı	Mesleği	Adı	Yaşı	Boy	Sakalı	Bıyığı	Engel Durumu ve diğer Özellikleri
53			Çakır Ahmed bin Abdullah	60		ak		ama (kör)
			kebir oğlu Hüseyin	14				şabb-ı emred
54	Abdulceliloğlu		Hüseyin	45	orta	kumral		
			sağır oğlu İsmail	10				
			diğer sağır oğlu Mustafa	4				
55	Hacıoğlu		Hacı Ahmed	36		kumral		hacc-ı şerifte
			sağır oğlu Mehmed	4				
	Bostancıoğlu	Amele	Ahmed bin İsmail	16				şabb-ı emred
56	Koçoğlu		Ahmed bin Salih	45	orta	kır		
			sağır oğlu Mehmed	10				
57	Celci (Celci)oğlu		Osman bin Mehmed	40	orta	kumral		
58	Kara Mustafa oğlu		Mehmed bin Ali	19	orta		ter	
			üvey oğlu Hüseyin	12				
59	Sübekçi(Sübenci)oğlu		Ali bin Hasan	39	orta	kumral		
								Asakir-i Mansure de
	Sübekçi(Sübenci)oğlu		Kebir karındaşı Veli					
60	İbrahimioğlu		Mehmed	30	orta	kumral		
			sağır oğlu Osman	2				
			karındaşı kebir Mustafa	21	orta		ter	
61	Abdulceliloğlu		Mustafa	40	orta	küseç		
				6				
			sağır oğlu Mehmed	aylık				
			karındaşı-1 kebir Ali	31	orta		sarı	
62	Alioğlu		Osman	25	orta		az	
63	Hasan Ak oğlu		Mehmed bin Mehmed	17				şabb-ı emred
			kebir karındaşı Ahmed	20				fırarşu
64	İsmailoğlu		Halil	30	orta		sarı	
65			Çam Hasan bin Mustafa	45	orta	kır		
66	İsmailoğlu		Mehmed bin Yusuf	60	orta	kır		
			kebir oğlu Mehmed	30	orta		kumral	

Sıra Nosu	Aile Adı	Mesleği	Adı	Yaşı	Boy	Sakalı	Bıyığı	Engel Durumu ve diğer Özellikleri
			Kaynı Sağır Mehmed bin Veli	9				
67	Darıyerli		Ali bin Mustafa	38	orta		kumral	
68	Sofu oğlu		İbrahim bin Ahmed	40	orta	kumral		
			Kaynı sağır Ali bin Mehmed	13				
69	Kamış oğlu		Mehmed bin Osman	40	orta	kumral		
			sağır oğlu Ali	10				
			kebir karındaşı Ali	21	orta		kumral	
			diğer kebir karındaşı Ömer	41	orta	kumral		
70	Karabıyık oğlu		Kara bıyık oğlu Halil	50	orta	kır		
			kebir oğlu Mustafa	26	uzun		kumral	
			Mezbur Halilin üvey oğlu Ahmed bin Mehmed	25	orta		kumral	
			diğer üvey sağır oğlu Halil	5				
71	Yaranoğlu		Mustafa bin Ömer	40	orta	kumral		
			sağır oğlu Ahmed	10				
72	Bostancı oğlu		Mehmed bin Hüseyin	15				şabb-ı emred
73	Receb oğlu		Mehmed	28	orta		kumral	
74	Receb oğlu		Ahmed	30	orta	kumral		
			sağır oğlu Mehmed	13				
75	Kara Yusuf oğlu		Halil	40	orta	kara		
			üvey oğlu Ali	20	orta		ter	
			üvey oğlu Eyüp	20	uzun		ter	

Tablo: Orân (Ören) Köyünde Yaşayan Aileler ve Fiziki Özellikleri (1831)

Sıra Nosu	Aile Adı	Mesleği	Adı	Yaşı	Boy	Sakalı	Bıyığı	Engel Durumu ve diğer Özellikleri
1		imam-ı karye	Abdurrahman efendi ibni Musa	45	orta	kır		
			kebir karındaşı Emin	50	uzun	kır		

Sıra Nosu	Aile Adı	Mesleği	Adı	Yaşı	Boy	Sakalı	Bıyığı	Engel Durumu ve diğer Özellikleri
2	Molla Hüseyin oğlu	Rençber	Abdullah bin Ahmed	40	orta	kumral		
			oğlu Ahmed	12				
			sağır oğlu Mehmed	4				
3	Çutaroğlu	Amele	Mehmed bin Ahmed	45	orta	kumral		
			sağır oğlu Mehmed	4				
4	Çutar oğlu		Ahmed bin Ahmed	19	orta		az	
			sağır karındaşı Ebubekir	12				
5	Kara sadık oğlu	Rençber	Mehmed bin Mustafa	40	orta	kumral		
6	Pâtoran oğlu		Halil bin Mehmed	70		ak		
			Kebir oğlu Ahmed	31	uzun	sarı		
			mezburun sağır oğlu Mustafa	8				
			diğer sağır oğlu Ali	5				
7	Melanlı oğlu	sahib-i ziraat	Veli bin Osman	45	orta	kara		
			kebir oğlu Mehmed	19				şabb-ı emred
8	Melanlıoğlu	Rençber	Osman bin Mehmed	40	orta	kumral		
			sağır oğlu Mustafa	2				
9	Melanlıoğlu		Ahmed bin Osman	60		ak		
			kebir oğlu Numan	28	orta		az	
			sağır oğlu Mustafa	10				
			kebir karındaşı Salih	50	orta	kır		
10	Kaşıkçı oğlu	sahib-i ziraat	Hüseyin bin	50	orta	kır		

Sıra Nosu	Aile Adı	Mesleği	Adı	Yaşı	Boy	Sakalı	Bıyığı	Engel Durumu ve diğer Özellikleri
		ve köy muhtarı	İbrahim					
			kebir oğlu Mehmed	19				şabb-ı emred
			oğlu Hasan	12				
			diğer sağır oğlu Halil	2				
			diğer kebir oğlu Şakir					
11		Demirci	Karındaşı Ali bin İbrahim	35	orta		sarı	
	Bekaroğlu		Ahmed bin Ömer	15				şabb-ı emred
12	Parmaksız oğlu	Amele	İbrahim	45	orta	kır		
13	Berbad oğlu	Rençber	Halil bin Mehmed	15				şabb-ı emred
14	Salihoğlu		Salih bin Ahmed	2				
15	Abdulcelil oğlu		Ali bin Ahmed	50	orta	küseç		
			sağır oğlu Mehmed	3				
16	Abdulceliloğlu		Mustafa bin Mehmed	40	orta	kır		
			sağır oğlu Hasan	2				
	Abdulceliloğlu		karındaşı-ı kebir Ali					Asakir-i Mansurede
17	Molla Hüseyinoğlu		Yusuf bin Mustafa	34	uzun		kumral	
			sağır oğlu Şahabettin	7				
			diğer sağır oğlu Şakir	1				
18	Bekar oğlu		Halil bin İbrahim	40	orta	kumral		
			sağır oğlu Nureddin	2				
			karındaşı kebir Recep	21	orta		az	

Sıra Nosu	Aile Adı	Mesleği	Adı	Yaşı	Boy	Sakalı	Bıyığı	Engel Durumu ve diğer Özellikleri
			sağır oğlu Mustafa	3 aylık				
19	Bekaroğlu		Ali bin Ahmed	40	orta	kumral		
			sağır oğlu Mehmed	7				
			diğer sağır oğlu Ahmed	1				
20	Abdulcelil oğlu		Abdurrahman bin Halil	35	orta		kumral	
21	Sancaktar oğlu		Osman bin İbrahim	40	orta	kumral		
			sağır oğlu Ömer	10				
			mezburun babası İbrahim	80				
22	Kayâoğlu		İbrahim	60	orta	kır		
			oğlu Salih	12				
			sağır oğlu Mehmed	10				
23	Aşık Mustafaoğlu		Feyzi	65		ak		
			Kebir oğlu Ahmed	27	orta		az	
			diğer kebir oğlu Ali	15				şabb-ı emred
			sağır oğlu Mustafa	40 günlük				
24	Parmaksızoğlu	sahib-i ziraat	Mehmed bin Ali	43	orta	kır		
			sağır oğlu Hüseyin	10				
			oğlu Ali	13				
			diğer oğlu Hasan	7				
25	Melanlı oğlu		İbrahim bin Osman	40	orta	kır		
			oğlu Ali	12				
26	Bölükbaşı oğlu	terzi	Mustafa	40	orta	kumral		
			sağır oğlu Hasan	3				

Sıra Nosu	Aile Adı	Mesleği	Adı	Yaşı	Boyu	Sakalı	Bıyığı	Engel Durumu ve diğer Özellikleri
27	Berbad Hasanoğlu		Mehmed	45	orta	kır		
28	Molla Hüseyin oğlu		Ali bin Yusuf	60		kır		
			kebir oğlu Hasan	26	orta		ter	
			diğer kebir oğlu Hüseyin	20	orta		az	
			sağır oğlu Abdurrahman	10				
			diğer sağır oğlu Mustafa	2				
29	Melanlıoğlu		Nasuh bin Osman	40	orta	kır		
			sağır oğlu Ömer	8				
30	Sarı sakal oğlu		Mustafa bin Halil	35	orta	kumral		
31	Mahmud oğlu		Abdi	40	orta	kumral		
			sağır oğlu Mustafa	8				
			diğer sağır oğlu Ahmed	7				
			Yeğeni Hüseyin bin Hasan					
32	Molla Hüseyin oğlu		Mustafa bin Yusuf	70		ak		
			kebir oğlu Zait					

Tablo: Ortaköyde Yaşayan Aileler ve Fiziki Özellikleri (1831)

Sıra Nosu	Aile Adı	Mesleği	Adı	Yaşı	Boyu	Sakalı	Bıyığı	Engel Durumu ve diğer Özellikleri
1	Gürgenci oğlu	Muhtar-ı karye, sahib-i ziraat	Ahmed bin Osman	40	orta	kumral		
			sağır oğlu Yusuf	10				

Sıra Nosu	Aile Adı	Mesleği	Adı	Yaşı	Boyu	Sakalı	Bıyığı	Engel Durumu ve diğer Özellikleri
			diğer sağır oğlu Osman	2				
2	Hafız oğlu		sağır Ali	8				
			Kebir karındaşı Yunus	15				şabb-1 emred, İznikmit'te çalışmakta
3	Mollaoğlu		Ahmed bin Mustafa	30	orta	kumral		
			sağır oğlu Ömer	10				
			diğer sağır oğlu Mehmed	8				
			diğer sağır oğlu Mustafa	2				
			Karındaşı Kebir Osman	15				şabb-1 emred
4	İmamoğlu		Ali bin Ahmed	40	orta	kumral		
			üvey oğlu kebir Ahmed	15				şabb-1 emred
			diğer üvey oğlu Osman	12				
			diğer üvey oğlu sağır Mustafa	10				
5	Kevâkancı oğlu		Ahmed bin Halil	25	orta		kumral	
6	Tiryakioğlu		Nuh bin Mustafa	25	orta		sarı	
			üvey Karındaşı Mustafa	12				
			Osman bin Mustafa	40	Kasîrül kame (kısa boylu)	küseç		
			sağır oğlu Ahmed	10				
			diğer sağır oğlu Mehmed	8				
8	Tiryakioğlu		Ali bin Ahmed	24	orta		ter	

Sıra Nosu	Aile Adı	Mesleği	Adı	Yaşı	Boyu	Sakalı	Bıyığı	Engel Durumu ve diğer Özellikleri
9	Nalbant oğlu		Ahmed bin Mehmed	15				şabb-ı emred
			sağır karındaşı Ali	3				
10			Abdulhalim oğlu Ali	25	orta		sarı	
11	Kuşaksız oğlu		Hüseyin bin Mustafa	12				
12	Külab oğlu		Ali bin İbrahim	40	orta	kumral		
			sağır oğlu Mehmed	10				
13	külaboğlu		Mehmed bin Yusuf	30	uzun		sarı	
			sağır oğlu Mehmed	1				
14	Kara Osmanoğlu		Yusuf bin Mehmed	36	orta	kara		
			sağır oğlu Mehmed	1				
15	Kara Osmanoğlu		Halil	30	orta		kumral	
			Kebir oğlu Osman	15				şabb-ı emred
			sağır oğlu Mehmed	10				
			diğer sağır oğlu Hasan	8				
16	Toknak oğlu		Hasan bin Ali	40	orta	kumral		
			Kebir oğlu Ali	14				şabb-ı emred
			sağır oğlu Yusuf	5				
			kebir karındaşı Mehmed	23	orta		kumral	
			sağır oğlu Mustafa	6 aylık				
17	Sarivelioglu		Mehmed bin	31	orta	kumral		

Sıra Nosu	Aile Adı	Mesleği	Adı	Yaşı	Boyu	Sakalı	Bıyığı	Engel Durumu ve diğer Özellikleri
			Veli					
18	Töngellioğlu		Osman bin Halil	25	orta		kumral	
			kebir karındaşı Mehmed	21	orta		kumral	
19	Töngelli oğlu		Mehmed bin Mehmed	18				şabb-ı emred
20	Kapıcı Ali Ağa		ibn İsmail	50	orta	kır		
	Kapıcı Ali Ağa		İbni İsmail'in kayını kebir Ömer bin Mehmed					Asakir-i Mansurede
			diğer kayını Hüseyin	12				
21	Kuru oğlu		Mustafa bin Ahmed	yok				

Tablo: Seydibucağı Köyünde Yaşayan Aileler ve Fiziki Özellikleri (1831)

Sıra Nosu	Aile Adı	Mesleği	Adı	Yaşı	Boyu	Sakalı	Bıyığı	Engel Durumu ve diğer Özellikleri
1		İmam-1 Karye	Molla Hasan ibn Ömer	45	orta	küseç		
			sağır oğlu Ömer	1				
2	Abdulğaffaroğlu	Muhtar-1 karye sahib-i ziraat	Mustafa bin Ali	40	orta	kumral		
			üvey oğlu Mehmed bin Mehmed	1				
3			Kara İbrahim İbni Veliyüddin	60		ak		
			Kebir oğlu	17	uzun		ter	

Sıra Nosu	Aile Adı	Mesleği	Adı	Yaşı	Boyu	Sakalı	Bıyığı	Engel Durumu ve diğer Özellikleri
			Mustafa					
			diğer kebirce oğlu Yusuf	14				şabb-1 emred
			sağır oğlu Abdullah	10				
			Mezbur Mustafanın sağır oğlu Mustafa	1				
4	Deli Velioğlu		Abidin bin Halil	35	uzun		kumral	
			sağır oğlu Halil	1				
5	Osmanbeşeoğlu		Kapusuz Mustafa bin Ahmed	40	orta	kır		
			sağır oğlu Ali	6				
6			karındaşı kebir Osman	25	orta		kumral	
7			Süleyman kethüda bin Mustafa	31	orta		kumral	
			sağır oğlu Abdullah	2				
			Kaynı Abidin bin Mustafa	12				murâhaka
8	Bostancıoğlu		Mehmed bin Süleyman	55	orta	kır		
			kebir oğlu Süleyman	31	orta		kumral	
			diğer kebir oğlu Hüseyin	21	orta		az	
			mezbur Süleymanın sağır oğlu Hasan	1				
9	Osmanbeşeoğlu		Abdurrahman bin Hüseyin	39	orta	kumral		
10	Ömerusta oğlu		Abdi	55	orta	ak		
			kebir oğlu Hüseyin	21	orta		az	

Sıra Nosu	Aile Adı	Mesleği	Adı	Yaşı	Boyu	Sakalı	Bıyığı	Engel Durumu ve diğer Özellikleri
			mezburun sağır oğlu Ali	2				
11	Deli Ahmedoğlu		Numan	38	orta	kumral		
			oğlu Ahmed	13				murâhaka
			sağır oğlu Hasan	5				
			diğer sağır oğlu Mehmed	4				
			diğer sağır oğlu Ali	2				
			Kaynı Mustafa bin Veli	13				murâhaka
12	Kara Hasan oğlu		Ali	40	orta	kumral		
			kebir oğlu Ali	17				şabb-ı emred
			sağır oğlu Hüseyin	11				
13	Hacı Alioğlu		Halil bin Ahmed	41	orta	kumral		
			oğlu Mustafa	12				murâhaka
			sağır oğlu Ali	8				
			diğer sağır oğlu Yusuf	10				
14	Boz oğlu		Veli bin Osman	40		Kasir ül kâme küseç		
			karındaşı kebir Halil	28	orta		az	İzmitte
15	Molla Ahmed oğlu		Mustafa	45	orta	kır		
			Kebir oğlu Ahmed	25	uzun		kumral	
			diğer kebir oğlu Mehmed	21	orta		az	
			mezbur Ahmedin sağır oğlu Mustafa	3				
16	Kuruveli oğlu		Veli	70		ak		Pir-i fani

Tablo: Yukarıkiy Köyünde Yaşayan Aileler ve Fiziki Özellikleri (1831)

Sıra Nosu	Aile Adı	Mesleği	Adı	Yaşı	Boy u	Sakalı	Bıyığı	Engel Durumu ve diğer Özellikleri
1		imam-1 karye	Molla Ahmed Bin Ali	32	orta	az		
2	Topaloğlu		Mehmed bin Ahmed	13				
			üvey karındaşı-1 kebirî Halil					
3	Emir oğlu	Rençber	Yahya bin Mehmed	40	orta	kumral		
			sağır oğlu Ömer	10				
			diğer sağır oğlu Mehmed	1				
4	Kara Mustafa oğlu		sağır Ahmed	5				
5	Dervişıoğlu	Rençber	Yusuf bin Mustafa	55	orta	kır		
			kebir oğlu Mustafa	15				şabb-1 emred
			sağır oğlu Mehmed	8				
6	İslam oğlu	Rençber	İslam	45	orta	kumral		
			sağır oğlu Mehmed	3				
7	Başoğlu		Bin Mustafa	34	orta	kumral		
			sağır karındaşı Mehmed	11				
			diğer sağır karındaşı Halil	10				
			diğer sağır karındaşı Yusuf	3				
			diğer karındaşı-1 kebirî Ahmed	22	orta		ter	
	Baş oğlu		Babaları mezbur başoğlu Mustafa	60		ak		
8	Ramazanoğlu		Osman bin Süleyman	15				şabb-1 emred
9	Molla Mustafa oğlu		Mustafa bin Mehmed	34	uzun		kumral	
			sağır oğlu Mehmed	8				
			diğer sağır oğlu	3				

Sıra Nosu	Aile Adı	Mesleği	Adı	Yaşı	Boy u	Sakalı	Bıyığı	Engel Durumu ve diğer Özellikleri
			Hüseyin					
			kebir karındaşı Recep	37	orta		kumral	
10	Ramazan oğlu		Ömer bin Osman	38	orta		kumral	
			kebir karındaşı Mehmed	40	orta	kumral		
			mezburun sağır oğlu Hasan	8				
			diğer sağır oğlu Mustafa	10				
11	Bolpaçaoğlu		İbrahim bin Mehmed	55	uzun	Küseç		
12	Emiroğlu		Ahmed bin Hüseyin	40	orta	kumral		
			sağır oğlu Hüseyin	3				
			karındaşı Osman	36	orta		kumral	
			mezburun sağır oğlu Mustafa	1				
			mezburun üvey oğlu sağır Hasan	1				
13	Eyüboğlu		Eyüb	15				şabb-ı emred
14	Salih oğlu		Osman	70		ak		
			kebir oğlu Mehmed	30	orta		kumral	
			diğer oğlu İsmail					
			Mezbur Mehmedin sağır oğlu Ali	5				
			diğer sağır oğlu Mustafa	2				
15	Salihoğlu		Mustafa bin Ali	20	orta		ter	asakir-i süvari
								asker bostancı neferatının birinci alayının dördüncü bölüğünde nefer
16	Seyfi oğlu		Receb bin Hüseyin	30	orta		sarı	Efteni kazasına nakletmiş
			karındaşı Abdurrahman					

Sıra Nosu	Aile Adı	Mesleği	Adı	Yaşı	Boy u	Sakalı	Bıyığı	Engel Durumu ve diğer Özellikleri
			mezburun kebir oğlu Ahmed	16			ter	babasının yanında
			sağır oğlu Yusuf	10				
			diğer sağır oğlu Mustafa	5				
17	Karaman oğlu		Emin	45		kır		Efteni kazasına nakletmiş
			kebir oğlu Mehmed	16	orta		ter	babasının yanında
			sağır oğlu İdris	10				babasının yanında

e) Gümüşova'daki Ailelerin Yaşadıkları Yerler, Aile Lakapları ve Fiziksel Özellikleri (00711 Nolu Nüfus Sayımına Göre)

Tablo: Cevlik Köyünde Yaşayan Aileler ve Fiziki Özellikleri (00711 Nolu Nüfus Sayımına Göre)

Sıra Nosu	Aile Adı	Mesleği	Adı	Yaşı	Boy u	Sakalı	Bıyığı	Engel Durumu ve diğer Özellikleri
1	İslam oğlu	Köy Hatib ve İmamı	Ahmed efendi bin Ömer	25	orta	kara		
			oğlu sağır Ali	1				
			karındaşı Mehmed	23	orta		kara	
2		Muhtar	Hacı Osman bin Mehmed	50	orta	sarı		
		Çiftçi	oğlu Mustafa	30	orta		kara	
			hafidi sağır Hüseyin	4				
3	Hacıoğlu	Çiftçi	Mehmed bin Ali	35	orta	kara		
			oğlu sağır Ali	3				
			diğer oğlu sağır Mustafa	1				
		Çiftçi	karındaşı Hüseyin	25	orta		kara	
4	Canbaz İmam oğlu	Çiftçi	Hasan bin Mustafa	25	orta		kara	
			karındaşı Hüseyin	20	orta		ter	

Sıra Nosu	Aile Adı	Mesleği	Adı	Yaşı	Boy	Sakalı	Bıyığı	Engel Durumu ve diğer Özellikleri
5	Kethüdaoğlu		Hafız Mustafa Efendi bin Mehmed	30	orta	sarı		
6	Celil oğlu	Çiftçi	Hüseyin bin Osman	55	uzun	kara		
			oğlu sağır Osman	1				
7	Deli Yakub oğlu	Çiftçi	Ahmed bin Yakub	30	orta		kara	
			karındaşı sağır Osman	4				
8	Koca Mustafaoğlu	Çiftçi	Abdullah bin Ahmed	35	orta	köse		
			oğlu sağır Ahmed	4				
		Çiftçi	karındaşı Mehmed	20	orta		ter	
9	İslamoğlu	Çiftçi	İbrahim bin Osman	18	orta		ter	
		Çiftçi	karındaşı Recep	14				şabb-1 emred
10	Kürtoğlu	Çiftçi	Derviş Mehmed bin Ali	30	orta	kara		
			oğlu sağır Halil	8				
			diğer oğlu sağır Ali	1				
11	Feyzioğlu (Feyzaoğlu)	Çiftçi	Mehmed bin Ali	35	kısa	kumral		
		Çiftçi	karındaşı İsmail	30	orta	köse		
			oğlu sağır Ali	7				
12	Ömeroğlu	Çiftçi	Ali bin Ali	55	uzun	kır		
			oğlu Ahmed	23	orta		kara	
		Çiftçi	diğer oğlu Receb	20	orta		ter	
13	Tiryakioğlu	Çiftçi	Mehmed bin Mustafa	35	orta	sarı		
			oğlu sağır İlyas	1				
14	Çalikoğlu	Çiftçi	Hayreddin bin Mehmed	40	orta		kara	
15	Bostancioğlu	Çiftçi	Ali bin Mehmed	57	orta	kır		
			oğlu sağır Ali	9				
16	Sıvalı oğlu		Osman bin Mustafa	25	uzun		kara	

Sıra Nosu	Aile Adı	Mesleği	Adı	Yaşı	Boyu	Sakalı	Bıyığı	Engel Durumu ve diğer Özellikleri
17	Çalikoğlu	Çiftçi	İsmail bin Osman	23	uzun		ter	
			oğlu sağır Mustafa	1				
18	Hacı Hasanoğlu	Çiftçi	sağır Ali	10				
19	Celil oğlu	Çiftçi	Mustafa bin Osman	40	orta	kara		
			oğlu sağır Mehmed	9				
20	Digermenci (Değirmencioğlu)	Çiftçi	Ali bin Osman	20	orta		ter	
21	Bostancı oğlu	Çiftçi	Ahmed bin Süleyman	50	orta	kır		
			oğlu Mehmed	25	orta		kara	
			diğer oğlu sağır Mustafa	8				
			diğer oğlu sağır Ali	5				
			diğer oğlu sağır Osman	2				

Tablo: Cuma Köyünde Yaşayan Aileler ve Fiziki Özellikleri (00711 Nolu Nüfus Sayımına Göre)

Sıra Nosu	Aile Adı	Mesleği	Adı	Yaşı	Boyu	Sakalı	Bıyığı	Engel Durumu ve diğer Özellikleri
1	Hatipoğlu	İmam	Mehmed efendi bin Ömer	45	orta	kır		
			oğlu sağır Latif	7				
			diğer oğlu sağır Mustafa	1				
2	Kocabıyıklı	Çiftçi	Emin bin Mustafa	50	orta	kır		
			oğlu Ahmed	20	orta		ter	
			damadı Hüseyin	23	uzun		kara	
3	Bekiroğlu	Çiftçi	İbrahim bin İbrahim	40	orta	kumral		

Sıra Nosu	Aile Adı	Mesleği	Adı	Yaşı	Boyu	Sakalı	Bıyığı	Engel Durumu ve diğer Özellikleri
			oğlu sağır Osaman	7				
4	Uzunoğlu	Çiftçi	Osman bin Mehmed	28	uzun		kumral	
			oğlu sağır Mustafa	1				
5	Bekiroğlu	Çiftçi	Ahmed bin İbrahim	29	orta		kumral	
6	Torbaoğlu	Çiftçi	Hüseyin bin Mehmed	35	uzun		kumral	
			karındaşı Mecnun Mustafa	30				
7	Ömeroğlu	Tüfekçi	Numan bin Mustafa	35	orta		kara	
8	Müezzinoğlu	Çiftçi	Mehmed bin Mehmed	13				şabb-ı emred
		Çiftçi	Eniştesi Hurşid	21	orta		ter	
9	Ömeroğlu	Çiftçi	Abdurrahman bin Mehmed	50	orta	kır		
10	Kadioğlu	kahveci	Mehmed bin Yusuf	23	orta		kara	
			üvey oğlu sağır Ahmed	10				
10	Kadioğlu		sağır Mustafa	7				
11	Uzunoğlu	Çiftçi	Mustafa bin Mehmed	35	orta	köse		
			oğlu sağır Hüseyin	1				
12	Aksakaloğlu	Çiftçi	Ahmed bin Mehmed	36	orta	kumral		
13			Abdulhalim bin Abdullah	75	uzun	ak		
14	Kocabıykoğlu		Mustafa bin Mustafa	24	orta		kumral	
			oğlu sağır Ali	3				
15	Karakabak oğlu	Çiftçi	Abdurrahman bin Osman	29	uzun		kara	

**Tablo: Kışla Köyünde Yaşayan Aileler ve Fiziki Özellikleri
(00711 Nolu Nüfus Sayımına Göre)**

Sıra Nosu	Aile Adı	Mesleği	Adı	Yaşı	Boyu	Sakalı	Bıyığı	Engel Durumu ve diğer Özellikleri
1	Ahmedoğlu	İmam	Makber Mehmed Efendi bin Ahmed	45	uzun	kır		
			oğlu sağır Ali	4				
2	Bolpaça oğlu	Muhtar	Ali bin Mehmed	40	orta	kara		
3	Hacı Abdurrahman oğlu	Kaza müdürü	Ahmed bin Mehmed	42	orta	kara		
			oğlu Ali	14				şabb-ı emred
			diğer oğlu sağır Mehmed	2				
			diğer oğlu sağır Ömer	1				
4	Sarı Hasanoğlu	Çiftçi	Hacı Mehmed efendi bin Hasan	70	uzun	kır		
			oğlu sağır Mehmed	4				
5	Hocaoğlu	Çiftçi	Mustafa bin Abdurrahman	38	uzun	kara		
			oğlu sağır Ahmed	9				
6	İbrahim oğlu	Çiftçi	Mehmed bin İbrahim	44	orta	kır		
			oğlu Osman	14				şabb-ı emred
			diğer oğlu sağır İdris	5				
		Çiftçi	Damadı Hüseyin bin Ali	40	orta	sarı		
			sağır hafid Hüseyin bin Hüseyin	2				
7	Yamak oğlu	Tüfekçi	Yusuf bin Mehmed	35	orta	kara		
			oğlu sağır Mehmed	2				
8	Molla Velioğlu		Ali bin Mehmed	15	orta			şabb-ı emred
9	Kadioğlu		Ali bin Mehmed	25	orta		kumra l	

Sıra Nosu	Aile Adı	Mesleği	Adı	Yaşı	Boyu	Sakalı	Bıyığı	Engel Durumu ve diğer Özellikleri
			oğlu sağır Mehmed	2				
10	Baranaoğlu	Çiftçi	Mustafa	58	orta	kır		
		Çiftçi	oğlu Ahmed	25	orta		sarı	
11	İsmailoğlu	Çiftçi	Hüseyin bin Mustafa	25	orta		kara	
12	Velioğlu	Çiftçi	Osman	53	orta	kara		
			oğlu Mehmed	25	orta		kumral	
		Çiftçi	diğer oğlu Ali	20	orta		ter	
13	Kapusuzoğlu	Çiftçi	Hacı Mehmed	50	orta	kır		
		Çiftçi	oğlu Ahmed	25	orta		kara	
			diğer oğlu Halil	21	orta		ter	
			diğer oğlu Feyzullah	15				şabb-ı emred
14	İsaoğlu	Çiftçi	Yahya bin Mustafa	25	orta		ter	
			karındaşı mehmed	15				şabb-ı emred
			diğer karındaşı sağır Şaban	5				
15	Osmancık oğlu	Çiftçi	Mustafa bin Abdulcelil	45	orta	kumral		
		Çiftçi	karındaşı Ali	42	orta	kır		
			Mustafanın oğlu Mehmed	12				şabb-ı emred
			Alinin oğlu sağır Ahmed	6				
16	Osmancık oğlu		Amcası Hüseyin bin Hasan	65	orta	kır		
			oğlu Tahir	13				şabb-ı emred
17	Ömeroğlu	Çiftçi	Ahmed bin Abdullah	25	orta		ter	
			Karındaşı İdris	16	orta			şabb-ı emred
			diğer karındaşı sağır Ömer	7				
18	Ömeroğlu	Çiftçi	Halil bin Osman	40	orta	kara		
19	Koca Hüseyinoğlu	Çiftçi	Hüseyin bin Mustafa	25	orta		kara	

Sıra Nosu	Aile Adı	Mesleği	Adı	Yaşı	Boy	Sakalı	Bıyığı	Engel Durumu ve diğer Özellikleri
20	Ömeroğlu	Çiftçi	Yahya bin Ömer	24	orta		ter	
21	Ömeroğlu	Çiftçi	Mehmed bin Ömer	40	orta	kara		
		Çiftçi	oğlu Ahmed	21	orta		ter	
			diğer oğlu Yakub	13				şabb-ı emred
			diğer oğlu sağır Ali	3				
22	Ömeroğlu	Çiftçi	Abdurrahman bin Mehmed	30	uzun	kumral		
			oğlu sağır Mehmed	7				
			diğer oğlu sağır Ahmed	4				
23	Hacı Abdulhamid oğlu	Çiftçi	Abdurrahamn bin Hasan	25	orta		kumral	
			oğlu sağır Hasan	3				
24	Kadıoğlu	Çiftçi	Mustafa bin Yusuf	37	orta	kara		
			oğlu Mehmed	13				şabb-ı emred
25	Bekaroğlu	Yevmiyeci	Mehmed bin Ömer	40	orta	köse		
			oğlu sağır Yusuf	11				
26	Bekaroğlu	Çiftçi	Mehmed bin Bekir	50	orta	kır		
		Çiftçi	oğlu Ahmed	18	orta		ter	
			diğer oğlu sağır Osman	4				
27	Kadı oğlu	terzi	Molla Ahmed bin Yusuf	31	orta	köse		
28	Kadıbeşeoğlu	Çiftçi	Mehmed bin Ahmed	40	orta	kara		
			oğlu sağır Ahmed	4				
29	Molla Hasanoğlu	Yevmiyeci	Mehmed bin Hasan	25	orta		kumral	
			oğlu sağır Mustafa	1				
30	Kalınbıçakoğlu	Çiftçi	Ahmed bin Mustafa	24	uzun		kara	
31	Çıtakoğlu		Bekir bin Mustafa	24	uzun		sarı	
32	Karabıyık oğlu	Tüfekçi	Mustafa bin Halil	37	uzun	kara		
			oğlu sağır Kadri	4				
33	Recepoğlu	Çiftçi	Mehmed bin Recep	25	orta		kara	

Sıra Nosu	Aile Adı	Mesleği	Adı	Yaşı	Boy	Sakalı	Bıyığı	Engel Durumu ve diğer Özellikleri
			oğlu sağır Mustafa	3				
34	Köse oğlu	Yevmiyeci	İbrahim bin Hasan	50	orta	sarı		
			oğlu sağır Mustafa	6				
35	Aliustaoğlu		Mehmed bin Ahmed	28	orta		kara	
		Çiftçi	karındaşı Mustafa	25	orta		kara	
36	Koca Yusuf oğlu	ekmekçi	Mehmed bin Hüseyin	30	orta		kumral	
			oğlu sağır Hüseyin	3				
37	Yeğenoğlu	Yevmiyeci	Ahmed bin Osman	70	orta	kır		
38	Şabanoğlu	Çiftçi	Osman bin salih	25	orta		kumral	
			oğlu sağır Hüseyin	1				
39	Kara Yusuf oğlu	Çiftçi	Hüseyin bin Yusuf	25	orta		kara	
40	İsmail oğlu	Çiftçi	Mehmed bin Mehmed	40	orta	kara		
			oğlu sağır Kadir	5				
41	Kara Yusuf oğlu	Çiftçi	Mehmed bin Veli	21	orta		ter	
42	Okâç(Onaç) oğlu	Çiftçi	Ahûd Hüseyin bin Mehmd	40	orta	köse		
			oğlu Mustafa	16				şabb-ı emred
			diğer oğlu sağır Mehmed	3				
43	Çemlebel oğlu (Çamlıbel oğlu)	Çiftçi	Hüseyin	55	orta	kır		
			oğlu İsmail	23	orta		ter	
			diğer oğlu Mustafa	17	orta			şabb-ı emred
			sağır hafidi Ahmed bin İsmail	4				
			diğer sağır hafidi Ali	2				
44	Koçoğlu	Yevmiyeci	Ahmed	70	orta	kır		
			oğlu Mehmed	19	orta		ter	

Sıra Nosu	Aile Adı	Mesleği	Adı	Yaşı	Boy	Sakalı	Bıyığı	Engel Durumu ve diğer Özellikleri
45	Yekdükçü(Yen duncü)	Yevmiyeci	Yusuf bin Ahmed	20	orta			şabb-ı emred
46	Karabaşoğlu	Çiftçi	Mustafa bin Hüseyin	36	uzun	kara		
			oğlu sağır Hüseyin	10				
47	Darıyerlioğlu	Çiftçi	Ali bin Mustafa	50	orta	köse		
48	Alioğlu	Çiftçi	Osman bin Ali	27	orta		kara	
			oğlu sağır Hüseyin	2				
49	Recepoğlu	Çiftçi	Ahmed bin Recep	35	orta	kara		
50	Kırsakaloğlu	Yevmiyeci	Ahmed bin Mehmed	35	orta	kara		
		Yevmiyeci	Karındaşı Halil	20	orta		ter	
			Ahmedin oğlu sağır Mehmed	4				
51	Hasatfa oğlu	Çiftçi	Mehmed bin Mehmed	30	orta		sarı	
			oğlu sağır Ali	5				
52	Sevikcioğlu		Ali	50	uzun	kır		
			Karındaşı Veli	45	uzun	kara		
			oğlu sağır Hüseyin	4				
53	Kamışoğlu	Çiftçi	Mehmed bin Osman	55	uzun	kumral		
		Çiftçi	karındaşı Ali	42	orta	köse		
			Mehmedin oğlu Ali	23	orta		ter	
54	Davudoğlu		hüseyin bin Ahmed	13				şabb-ı emred
			karındaşı sağır Osman	4				
55	Davudoğlu		Ahmed	13				şabb-ı emred
56	İslamoğlu		Ahmed bin Mustafa	13				şabb-ı emred
			karındaşı sağır Mehmed	11				
57	Kalınbıçakoğlu		Hüseyin bin Mustafa	25	uzun		kumral	
58	Çavuşoğlu		Mehmed bin Hüseyin	25	orta		kara	
			oğlu sağır Hüseyin	5				
59	Bostancıoğlu		Ahmed bin Mehmed	26	orta		kara	

**Tablo: Oran (Ören) Köyünde Yaşayan Aileler ve Fiziki Özellikleri
(00711 Nolu Nüfus Sayımına Göre)**

Sıra Nosu	Aile Adı	Mesleği	Adı	Yaşı	Boy	Sakalı	Bıyığı	Engel Durumu ve Diğer Özellikler
1	Musa oğlu	İmam	Hacı Abdurrahman Efendi bin Musa	50	orta	kır		
			oğlu sağır Musa	3				
2	Sancaktar oğlu	Çiftçi	Osman bin İbrahim	45	orta	kara		
			oğlu sağır İbrahim	3				
3	Kaşıkçı oğlu	Çiftçi	Hüseyin bin İbrahim	56	orta	kır		
		Çiftçi	oğlu Mehmed	26	orta		kara	
			hafid sağır Davud bin Mehmed	2				
4	Delioğlu	Çiftçi	Abdurrahman bin Halil	43	orta	kara		
5	Berbadoğlu	Çiftçi	Halil bin Mehmed	36	orta		kumral	
6	Milanlı oğlu	Çiftçi	Osman bin Mehmed	45	orta	kumral		
			oğlu Mustafa	14				şabb-1 emred
			diğer oğlu sağır Şakir	4				
7	Milanlıoğlu	Çiftçi	Veli bin Osman	70	orta	kır		
		Çiftçi	oğlu Mehmed	36	orta	kara		
			oğlu sağır Emin	3				
8	Bekar oğlu	Çiftçi	Recep bin İbrahim	36	orta	kumral		
			oğlu sağır Ali	3				
			üvey oğlu Mehmed	17	orta		ter	
			diğer oğlu sağır Ahmed	9				
			diğer üvey oğlu sağır Yusuf	6				
9	Molla Hüseyin oğlu	Çiftçi	Ahmed bin Abdullah	20	orta		ter	
			oğlu sağır Abdullah	2				

Sıra Nosu	Aile Adı	Mesleği	Adı	Yaşı	Boyu	Sakalı	Bıyığı	Engel Durumu ve Diğer Özellikler
			karındaşı sağır Mehmed	11				
			diğer karındaşı sağır Hüseyin	8				
10	Aşık Mustafaoğlu	Çiftçi	Ahmed bin Feyzullah	35	orta	kumral		
			oğlu sağır Mustafa	9				
			karındaşı Ali	27	orta		sarı	
11	Silke oğlu	Çiftçi	Mustafa bin Mehmed	47	uzun	kır		
			oğlu sağır Hasan	11				
11	Barmaksız oğlu	Yevmiyeci	Mehmed bin Ali	47	orta	kır		
12	Barmaksızoğlu	Yevmiyeci	İbrahim bin Ali	36	orta	kara		
			oğlu sağır Tahir	3				
13	Bekaroğlu	Çiftçi	Halil bin İbrahim	45	uzun	kara		
14	Berbad Hasan oğlu	Yevmiyeci	Mehmed bin Hasan	65	kısa	kır		
			oğlu sağır Nazif	2				
15	Milanlıoğlu	Yevmiyeci	Numan bin Ahmed	35	orta		kumral	
17	Karasarıkoğlu	Çiftçi	Mehmed bin Mustafa	46	orta	kara		
18	Barmaksızoğlu	Yevmiyeci	Mustafa bin Ali	31	uzun		kara	
19	Patronaoğlu	Çiftçi	Ahmed bin Halil	45	uzun	kumral		
			Oğlu Mustafa	21	orta		ter	
			diğer oğlu Ali	17				şabb-ı emred

**Tablo: Ortaköyde Yaşayan Aileler ve Fiziki Özellikleri
(00711 Nolu Nüfus Sayımına Göre)**

Sıra Nosu	Aile Adı	Mesleği	Adı	Yaşı	Boy u	Sakalı	Bıyığı	Engel Durumu ve diğer Özellikleri
1	Tiryâki oğlu	İmam	Molla Nuh bin Mustafa	35	orta	kumral		
			oğlu sağır Mustafa	2				
2	Toknakoğlu	Çiftçi	Hasan bin Ali	48	orta	kır		
3	Külhancıoğlu		Ahmed bin Osman	50	uzun	kır		
		Çiftçi	oğlu Yusuf	18	orta		ter	
4	Kara Osmanoğlu	Çiftçi	Yusuf bin Mehmed	37	orta	kara		
5	Tellioğlu	Çiftçi	Osman bin Mustafa	50	orta	kır		
		Çiftçi	oğlu Ahmed	20	orta		ter	
		Çiftçi	diğer oğlu Mehmed	18				şabb-1 emred
6	Toknakoğlu	Çiftçi	Mehmed bin Ali	33	uzun	kumral		
7	Tüfenklioğlu	Çiftçi	Mehmed bin Halil	28	orta		kumral	
8	Abdulhalimoğlu	Çiftçi	Ali	35	orta	kara		
9	Gülaboğlu	Çiftçi	Ali bin İbrahim	45	orta	kara		
			oğlu Mehmed	25	orta		kara	
10	Kara Osmanoğlu	Yevmiyeci	Hasan bin Halil	20	orta		ter	
11	Külhancı oğlu		sağır Halil bin Ahmed	7				
			karındaşı sağır Ali	3				
12	Yunus oğlu	Yevmiyeci	Çolak Abdurrahman	43	orta	kır		
13	Kurubiçak oğlu	Çiftçi	Ahmed bin Veli	30	orta	kara		
			oğlu sağır Ahmed	1				
14	Karabaş oğlu	Yevmiyeci	Hüseyin bin Mehmed	22	orta		ter	Mecnun

**Tablo: Seydibucağı Köyünde Yaşayan Aileler ve Fiziki Özellikleri
(00711 Nolu Nüfus Sayımına Göre)**

Sıra Nosu	Aile Adı	Mesleği	Adı	Yaşı	Boy	Sakalı	Bıyığı	Engel Durumu ve diğer Özellikleri
1	Çoturoğlu	İmam	Molla Mehmed bin Ahmed	45	orta	kara		
2	Abdulğaffar oğlu	Çiftçi	Mustafa bin Ali	50	uzun	kır		
			Yeğeni mehmed	15	orta			şabb-1 emred
3		Çiftçi	Veliüddin bin Ömer	48	uzun	kır		
			oğlu sağır Ömer	9				
			diğer oğlu sağır Mustafa	3				
4	Çakallıoğlu	Çiftçi	Halil bin Ahmed	50	uzun	kır		
		Çiftçi	oğlu Mustafa	23	orta		kara	
			diğer oğlu Ali	18	orta		ter	
			diğer oğlu sağır Hüseyin	10				
5	Kara İbrahim oğlu		sağır Mustafa bin Mustafa	7				
			karındaşı sağır İbrahim	3				
6	Deli Velioğlu	Çiftçi	Abîd bin Halil	35	uzun		sarı	
7	Bostancı oğlu	Çiftçi	Hüseyin bin Mehmed	35	orta		kara	
8	Bozoğlu	Çiftçi	Veli bin Osman	48	kısa	kır		
9	Veli Ahmedoğlu	Çiftçi	Ahmed bin Numan	25	kısa		kara	
			karındaşı Ali	12				şabb-1 emred
10	Abdioğlu	Çiftçi	Hüseyin bin Abdi	35	orta	kara		
			oğlu sağır Ali	11				
11	Osmanbeşe oğlu	Çiftçi	Mustafa bin Ahmed	65	orta	kır		
			oğlu Ali	20	orta		ter	

Sıra Nosu	Aile Adı	Mesleği	Adı	Yaşı	Boy	Sakalı	Bıyığı	Engel Durumu ve diğer Özellikleri
12	Osmanbeşe oğlu	Yevmiyeci	Osman bin Ahmed	40	orta	sarı		
			oğlu sağır Ahmed	3				
13	Deli Ahmedoğlu	Çiftçi	Hasan bin Numan	12				şabb-1 emred
14	Osmanbeşe oğlu	Çiftçi	Abdurrahman bin Hüseyin	50	orta	kır		
			oğlu sağır Osman	3				
15	Kırsakal oğlu	Çiftçi	Mustafa bin Veli	20	orta		ter	ter

Tablo: Yukarı(kıy) Köyünde Yaşayan Aileler ve Fiziki Özellikleri (00711 Nolu Nüfus Sayımına Göre)

Sıra Nosu	Aile Adı	Mesleği	Adı	Yaşı	Boy	Sakalı	Bıyığı	Engel Durumu ve diğer Özellikleri
1	Barmaksızoğlu	İmam	Molla Ahmed bin Ali	46	orta	köse		
		Çiftçi	Kayınpederi Abdi bin Mustafa	47	orta	kır		
			karındaşı oğlu Mehmed	25	orta		kara	
			diğer karındaşı oğlu Yusuf	15				şabb-1 emred
2	Molla Mustafa oğlu	Çiftçi	Mustafa bin Mehmed	38	orta	kara		
			üvey oğlu Mehmed	16				şabb-1 emred
3		sandık emini	Halil efendi bin Mehmed	38	orta		kara	
			oğlu sağır Said	4				
			diğer oğlu sağır Mehmed Ali	2				

Sıra Nosu	Aile Adı	Mesleği	Adı	Yaşı	Boy	Sakalı	Bıyığı	Engel Durumu ve diğer Özellikleri
4	Sepki	Yevmiyeci	Receb bin Hüseyin	41	orta	sarı		
			oğlu sağır Hüseyin	3				
			kayını Ahmed	17	orta		ter	
5	Deli Salihoğlu	Çiftçi	Mustafa bin Ali	45	orta	sarı		
			oğlu sağır Ali	9				
6	Karamanoğlu	Çiftçi	Emin bin Mehmed	60	orta	kır		
7	Molla Mustafa oğlu		Recep bin Mehmed	47	orta	kır		
			üvey oğlu sağır Hasan	3				
8	Kenarlıoğlu	Çiftçi	İbrahim bin Ahmed	37	orta	kumral		
9	Koca Osmanoğlu	Çiftçi	Mehmed bin Osman	50	orta	kara		
			oğlu Kasım	12				şabb-1 emred
			karındaşı İsmail	38	orta	kara		
10	Emiroğlu	Çiftçi	Osman bin Hüseyin	38	uzun		kumral	
		Çiftçi	Kayını Eyüb	25	uzun		kumral	
			oğlu sağır Mustafa	1				
11	Bolpaçaoğlu		sağır Mehmed bin Mehmed	2				
12	Bolpaçaoğlu	Yevmiyeci	İbrahim bin Mehmed	75	orta	kır		
13	Ramazanoğlu	Yevmiyeci	Mehmed bin Osman	50	uzun	kumral		
			oğlu Mustafa	20	uzun		ter	
			diğer oğlu Hasan	17	orta			şabb-1 emred
14	Dervişoğlu	Yevmiyeci	Yusuf bin Mustafa	75	orta	ak		
			oğlu Mustafa	25	orta		sarı	
			diğer oğlu Mehmed	20	orta		ter	

G) GÜMÜŞOVA'DA SOSYAL BİR GÜVENLİK MÜESSESESİ: EYTAM MÜDÜRLÜĞÜ

Osmanlı devletinde 1851 yılında yetim hakları ve mallarının korunması amacıyla eytâm idaresi kurulmuştur⁶⁵⁵. Araştırma konumuz olan Gümüşâbâd'daki yetim ve öksüz kişilere anne babalarından kalan malların idaresi ve korunması ile ilgili işlemler, Düzce eytam müdürlüğü tarafından yerine getirilmiştir.

1308 yılında eytam müdürü olarak bölgeye Mehmed Ziver Efendi atanmıştır. Ancak müdür olmak öyle kolay bir iş değildir. Nitekim müdüre, muhtemel suistimallerle kurumu zarara uğrattığında, zararı karşılaması için bölge halkından varlıklı iki kişinin kefil olması gerekmektedir. Konu ile ilgili belgeye göre, “Umur-u maliyeye mutaallık bi'l-cümle memuriyetlerde istihdam olunacak memurinin evvel emirde kefaletle rabt olunmadıkça istihdam olunmaması irade-i seniyye ahkâmından bulunmuş olduğuna...” binaen Düzce eytam idaresinin başına atanacak Ziver efendiye görevini usulünce yapacağına dair iki kefil gösterilmiştir. Kefillerden birisi Gümüşâbâd'ın Cevrik köyündendir.

İlgili belgede Mehmed Ziver efendinin “umur-u memuriyetinde sıdk ve istikametle ifa-yı vazife idüb emval-i eytamdan zimmetine akçe geçürmeyeceğine şayed zimmetine geçürür yahud bundan emval-i eytam zarar tertib ederek zimmeti tahakkuk eyler ise” zimmete geçirilen mallarla ilgili ödemenin yapılması konusunda Düzce kasabasında ikamet eden Hacı oğlu (Hacızade) Mehmed Ağa ve Cami-i Kebir mahallesinden Kocabeyzade Osman efendi kefil olmuşlardır (1308).

Hacı oğlu Mehmed Ağa, eytam müdürüne kefalet olarak, Gümüşova bölgesi sınırları içerisinde bulunan Cevrik köyündeki 30.500 kuruş değerindeki gayrimenkulünü göstermiştir. Gayrimenkulün detayı aşağıdaki şekildedir:

- a) Cevrik köyünde 13.500 kuruş değerinde mülk
- b) Cevrik köyünde 17.000 kuruş değerinde arazi.

Kocabeyzade Osman efendinin kefalet olarak gösterdiği gayrimenkulleri ise 16.750 kuruş değerinde olup ayrıntısı şu şekildedir:

- a) 7750 kuruş değerinde akar
- b) Koca oğlu köyünde 8000 kuruş değerinde emlak
- c) Kocaoğlu köyünde 1000 kuruş değerinde arazi.⁶⁵⁶

⁶⁵⁵ Mehmet Çanlı, “Eytâm İdaresi ve Sandıklar (1851-1926)”, *Türkler*, c. 14, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 57-58.

⁶⁵⁶ DKS 1149, Nu: 123.

a) Yetimlere Kalan Malların İşletilmesi

Eytam idareleri ölen kişilerin arkalarında bıraktıkları öksüz ve yetim kişilere kalan menkul ve gayrimenkul malların çocuklar rüşde erinceye kadar (akli bakımdan yeterli oldukları müddetçe) devletin tayin ettiği kişiler tarafından işletilerek atıl kalmamasında önemli rol oynamıştır. Koruma altına alınan mallar eytam müdürlüğü tarafından yetim kişilerin birinci derecede yakın akrabaları başta olmak üzere vasilere işletmeye verilmiştir. Malların bir kısmı ise kaza eytam sandığında istirbâha verilmiştir.⁶⁵⁷

İşletmecilerin yetim çocuklara olan borçları ve elde edilen karın ne kadar olduğuna ilişkin iki erkek şahit nezaretinde mahkemede kayıtlar tutulmuştur. Şahitlerin genelde yetim veya vasinin ikamet ettiği bölgede yaşayan saygın kişilerden seçildiği görülmektedir. Bu kişiler “kaza-i mezkur (Düzce) mahkeme-i bidayete mahsus dairesinde akd edilen meclis-i şeride...hazır ol(up)...” vasiye olan kefaletlerini ifade etmişlerdir.⁶⁵⁸ Kefaletle ilgili olarak “kefalet-i mutalaka-i sahiha-i şeriyye” ifadesi kullanılmıştır⁶⁵⁹.

Mesela Cevrik köyünden Kethüda oğlu Mehmed bin Mustafa'nın küçük oğlu Ali'ye kalan gelir ve elde edilen karın ne kadar olduğu kayıt altına alınırken vasi Hüseyin Ağa bin İbrahim'e Cevrik köyünden Halim Ağa bin Hafız Mehmed efendi ve Canbaz oğlu ailesinden Hüseyin Ağa şahitlik yapmışlardır(26 Şaban 1311)⁶⁶⁰. Yine Cuma köyünden Latif efendi oğlu ailesinden Mustafa bin Latif, aynı köyden vefat eden Abdullatif efendi bin Mehmed'in yetimlerine kalan malların ne kadar olduğu, işletilen süre ve elde edilen kar kayıt altına alınırken Cuma köyünden Muhtar Yiğit oğlu Kara Mehmed ve Molla Hüseyin oğlu Hüseyin adlı kişiler kefil olmuş ve şehadet etmişlerdir (20 Rebiülahir 1304)⁶⁶¹.

Bazı yetimlere ait malların işletilmesi hususunda ise şahitlerin yeterli düzeyde güvenilir olduğunun aşikâr olması nedeniyle kefillerin güvenilir olduğuna dair ayrıca bir şahit istenmemiş fakat bu defa da şuhudulhal müessesesi işletilmiştir. Kışla Köyü'nden Bostancı oğlu Hüseyin bin Mehmed bin Abdullah'ın yetim kalan çocukları Halil, Yakub, Ahmed, Nazife ve Emine'ye bıraktığı malları işletmek için aynı köyden Osman bin Hüseyin tayin edildiğinde şahit olarak sadece aynı köyde ikamet eden Ahmed Ağa bin Bekir, Bostancı oğlu Hacı Hamid Ağa bin Abdullah gösterilmiş ayrıca köyün birinci ve ikinci muhtarı ile bir aza da burada görev almıştır (26 Şaban 1311)⁶⁶².

⁶⁵⁷ DKS 1149, Nu: 16.

⁶⁵⁸ Bakınız 20 Rebiülahir 1304 tarihli vesika. DKS 1141, s. 77, Nu: 361.

⁶⁵⁹ Bakınız 22 Safer 1315 tarihli vesika. DKS 1155, s. 75, Nu: 128.

⁶⁶⁰ DKS 1149, Nu: 39.

⁶⁶¹ DKS 1141, s. 77, Nu: 361.

⁶⁶² DKS 1149, s. 77-78, Nu: 35.

Yetimlere kalan malların 1304 yılında “beher (her) Osmanlı altını yüzer kuruştan” hesaplanarak⁶⁶³, 1311⁶⁶⁴ ve 1317 yılında ise “sim mecidiye 20 kuruş hesabıyla”⁶⁶⁵ hesap edildiği anlaşılmaktadır.

Tablo : Gümüşova’da Yetim Kişilere Kalan Gelirler ve İşleticileri

İkamet Yeri	Yetimin vefat eden velisi	Yetim çocuklar	İşletmecinin ikâmet Yeri	İşleten Kişinin Kimliği	İşletilen Para (Krş)	İşletilen Paranın Son Hali (Krş)	İşletme Süresi	Belgenin Tarihi
Kışla Köyü	Bostancı oğlu Hüseyin bin Mehmed bin Abdullah	Halil, Yakub, Ahmed nazife ve Emine	Kışla Köyü	Osman bin Hüseyin	2394 kuruş 18 pare	3829,5	5 sene	26 Şaban 1311 ⁶⁶⁶
Yukarıkî (Yukarıky) Karyesi	Emir oğlu Osman bin Osman bin Abdullah	Asakir-i şahanede olan (Gaib anıl belde) Receb	Yukarıkî Karyesi	Hüseyin ve Ali Onbaşı bin Osman adlı kişiler	1018	1370	3 yıl	25 Safer 1315 ⁶⁶⁷
Yakabaşı Köyü	Ahmed bin İsmail Efendi bin Abdullah	Fatma ve Müslime	Yakabaşı Köyü	Küşekâr binti Sühbâk	3582	4234	1 yıl	15 Rebiülahir 1307 ⁶⁶⁸
Ören Köyü	Hasan Çavuş bin Abdullah	Hatice ve Kezban	Ören Köyü	Sultâne binti Davud	902	1118	2 yıl	22 Safer 1315 ⁶⁶⁹
Cuma köyü	Abdullatif efendi bin Mehmed	Molla Mehmed	Cuma köyü	Latif efendi oğlu Mustafa bin Latif	1486	1708	1 yıl	22 Rebiülahir 1304 ⁶⁷⁰
Basandıbaşı Köyü	Mustafa bin Besmaç bin Abdullah	Fatma	Gümüşâbâd’da Yongalık Köyü	Yakub bin Musa	2000	2480	2 yıl	11 Zilkade 1311 ⁶⁷¹
Yakabaşı Köyü		Fatma binti Ahmed bin İsmail	Düzce kazası eytam sandığı	Düzce kazası eytam sandığı	1841	3037,5		21 Şaban 1311 ⁶⁷²
Ören Köyü	Hacı Mehmed Ali bin Halil bin Abdullah	Ali ve küçük kızı Merik	Ören Köyü	Said Ağa b. Hacı Mehmed Ali	1992 kuruş 10 pare	2790 kuruş 10 pare	3 yıl	25 Şaban 1311 ⁶⁷³

⁶⁶³ Bakınız 20 Rebiülahir 1304 tarihli vesika. DKS 1141, s. 77, Nu: 361.

⁶⁶⁴ Bakınız 26 Şaban 1311 tarihli vesika. DKS 1149, Nu: 39./ Bakınız 25 Şaban 1311 tarihli vesika. DKS 1149, s. 78, Nu: 37.

⁶⁶⁵ Bakınız 4 Cemaziyelula 1317 tarihli vesika. DKS 1160, Nu: 258./ DKS 1149, Nu: 39.

⁶⁶⁶ DKS 1149, s. 77-78, Nu: 35.

⁶⁶⁷ DKS 1155, s. 71, Nu: 121.

⁶⁶⁸ DKS 1145, s. 48, Nu: 188.

⁶⁶⁹ DKS 1155, s. 75, Nu: 128.

⁶⁷⁰ DKS 1141, s. 77, Nu: 361.

⁶⁷¹ DKS 1149, s. 96, Nu: 112.

⁶⁷² DKS 1149, Nu: 16.

⁶⁷³ DKS 1149, s. 78, Nu: 37.

İkamet Yeri	Yetimin vefat eden velisi	Yetim çocuklar	İşletmecinin ikâmet Yeri	İşleten Kişinin Kimliği	İşletilen Para (Kırş)	İşletilen Paranın Son Hali (Kırş)	İşletme Süresi	Belgenin Tarihi
Ören Köyü	Hasan Çavuş bin Abdullah	Ali ve Ahmed	Ören Köyü	Havva binti Abdullah	1548	2476	5 yıl	4 Cemaziye lula 1317 ⁶⁷⁴
Cevrik Köyü	Kethüda oğlu Mehmed bin Mustafa	Ali	Cevrik Köyü	Hüseyin Ağa bin İbrahim	1004 kuruş 8 pare	1364 kuruş 10 pare	3 yıl	26 Şaban 1311 ⁶⁷⁵
Cevrik Köyü	Mustafa bin Hüseyin bin Osman	Hüseyin, Ayşe ve Fatma	Cevrik Köyü	Bayram bin Hüseyin	1110	1642	4 yıl	26 Şaban 1311 ⁶⁷⁶

Tablo: Yetimlere Vasi Olan Kişiler ve Güvenilir Şahitleri

Vasi	Vasinin Köyü	Yetimler	Vasinin yetim veya gaib anil belde'ye Borçlu Olduğuna Şahadet Eden Kişiler	Vasinin Yetime Borçlu Olduğuna Şahadet Eden Kişilerin köyleri
Küşekâr binti Sühbâk	Yakabaşı Köyü	Fatma ve Müslime	Yakabaşı Köyü'nden İbrahim Usta bin Abdullah ve Ömer namı diğer Beşkay bin Besmaç	Yakabaşı Köyü ⁶⁷⁷
Hüseyin ve Ali Onbaşı bin Osman adlı kişiler	Yukarıkî (Yukarıkîy) Karyesi	Asakir-i şahanede (gaib anil belde) olan Receb	Yusuf bin Abdullah Mustafa bin Halil	Yukarıkî Karyesi ⁶⁷⁸
Latif efendi oğlu Mustafa bin Latif	Cuma köyü	Molla Mehmed (sağır)	Muhtar Yiğit oğlu Kara Mehmed ve Molla Hüseyin oğlu Hüseyin	Cuma köyü ⁶⁷⁹
Said Ağa bin Hacı Mehmed Ali	Ören köyü	Ali ve Merik	Halil bin Hacı Mehmed Ali ve Mustafa bin Ali	Ören köyü ⁶⁸⁰
Hüseyin Ağa bin İbrahim	Cevrik köyü	Ali	Halim Ağa bin Hafız Mehmed efendi ve Canbaz oğlu Hüseyin Ağa	Cevrik köyü ⁶⁸¹
Bayram bin Hüseyin	Cevrik köyü	Hüseyin, Ayşe ve Fatma	Cevrik köy muhtarı Hüseyin Ağa bin İbrahim ve Ali efendi bin Abdullah	Cevrik köyü+Aşağıkaraköy ⁶⁸²
Yakub bin Musa	Yongalık Köyü	Fatma	Hacı Mehmed Ağa bin Abdullah ve Hüseyin bin Hacı <u>Nemûn</u> ?	Yongalık'da Elmacık Bışmâfbey köyü+Yongalık Köyü ⁶⁸³
Sultâne binti Davud	Ören Köyü	Hatice ve Kezban	Ali bin Mustafa ve Halil bin Hacı Mehmed Ali	Ören Köyü ⁶⁸⁴

⁶⁷⁴ DKS 1160, Nu: 258.

⁶⁷⁵ DKS 1149, Nu: 39.

⁶⁷⁶ DKS 1149, Nu: 38.

⁶⁷⁷ DKS 1145, s. 48, Nu: 188.

⁶⁷⁸ DKS 1155, s. 71, Nu: 121.

⁶⁷⁹ Bakınız 20 Rebiülahir 1304 tarihli vesika.. DKS 1141, s. 77, Nu: 361.

⁶⁸⁰ DKS 1149, s. 78, Nu: 37.

⁶⁸¹ DKS 1149, Nu: 39.

⁶⁸² DKS 1149, Nu: 38.

⁶⁸³ DKS 1149, s. 96, Nu: 112.

⁶⁸⁴ DKS 1155, s. 75, Nu: 128.

b) Vasilik

Rüşdüne ermemiş öksüz ve yetim çocuklar, akıl bakımından zayıf olan kişiler ve uzakta bulunan kişilerin (gaib anil belde) işlerini ve mallarını yönetmek üzere tayin edilen kişilere vasi denmektedir. Vasi tayin edilirken görevi “emvali hıfz ve tesviye-i umuru..” halletmek olarak belirlenmiştir⁶⁸⁵.

Vasiler bu görevlerini yaparken malların korunması ve zamanla değer kaybına uğramaması gibi hususlara dikkat etmişler, mallarla ilgili karar alırken her zaman bölge mahkemesinin (taraf-ı şer’î) verdiği izin çerçevesinde hareket etmişlerdir. Cuma divanı Cevlik köyünden vefat eden Nizam Osman oğlu ailesinden Ahmed’in li-ebeveyn (aynı anne babadan) vefat etmiş olan kız kardeşleri Zeyneb ve Arife’nin küçük üvey oğulları Ali ve İbrahim’in vasileri, çocuklara kalan malların (dam ve menzil/konut) harab bir durumda bulunduğu, çocukların diğer gelirlerinin de bu malların imarı için (‘imaret ve meremmetine) yeterli olmadığını (vefa ider malları olmadığı..) ifade ederek, tamir ertelenecek olursa dam ve konutun tamamen yıkılma tehlikesi olduğunu bu çerçevede malların satılarak elde edilecek gelirin “istirbâh” edilmesi gerektiğini mahkemeye bildirmişlerdir. Bu çerçevede mallar mahkeme kararıyla münadi tarafından ilan edilip, “suk-ı sultani” adı verilen insanların yoğun olarak iş yaptıkları büyük çarşıda açık artırma ile (mezdad ve müzayede ile) satılmıştır. (bey-i bât-ı sahih-i şer’î ile).⁶⁸⁶ Konu ile ilgili bir diğer örnek Gümüşâbâd merkezinde bulunan Basandıbaşı köyünden vefat eden Bıdık (Yedek) Usta bin Sûbâş bin Hüseyin’in küçük çocukları Aziz ve Ayşe’ye bıraktığı konutun harab bir durumda bulunması nedeniyle “sağiran-ı mezburanın (küçük çocukların) ğadr-ı külli olmak (olması) mukarrer...” olduğu için konutun satılarak elde edilen paranın “istirbâh” edilmesi hususunda gerçekleşmiştir (25 Şaban 1303)⁶⁸⁷.

Vasi tayin edilirken vasi olacak kişilerin genelde istek ve rızaları dikkate alınmıştır. Cevlik köyünden vefat eden Mustafa bin Hüseyin bin Mustafa’nın küçük çocukları Hüseyin, Ayşe ve Fatma’ya malları işletmek üzere amcaları (ammileri) Bayram ağa atanırken ilgili mahkeme tutanağında amcanın “taleb ve marifeti” ve “marifet-i şeriyle..” vasi tayin edildiği belirtilmiştir.⁶⁸⁸ Vasi olma talebinin mahkeme tarafından genelde şahitler kanalıyla desteklendiği görülmektedir. Bu tür durumda vasi olmak isteyen kişinin bu işi yapabilecek selahiyette ve güvenilir olduğuna ilişkin “...zeyl-i

⁶⁸⁵ DKS 1160, Belge No: 309./DKS 1160, Belge No: 310.

⁶⁸⁶ Mallardan, dam Cevlik köyünden Kabasakal oğlu ailesinden Ali Ağa’ya, menzil ise Seyyidbucağı köyünden Kara İbrahim oğlu ailesinden Mustafa adlı kişiye satılmıştır. Bakınız 15 Şevval 1302 tarihli vesika. DKS 1141, s. 25, Nu: 158./ Bakınız 15 Şevval 1302 tarihli vesika. DKS 1141, s. 26, Nu: 160.

⁶⁸⁷ DKS 1141, s. 44, Nu: 53.

⁶⁸⁸ DKS 1149, Belge No: 24.

vesikada muharrerul esami-i müslimin ihbarlarıyla ‘indeş’şer’il enver(de) zahir ve mütehakkık ol(duğu).....” kaydı düşülmüştür⁶⁸⁹.

Vasi tayin edilen kişiye mahkeme tarafından “hüccet-i şeriyeye” verilerek işe resmîyet kazandırılmıştır. Hüccet-i şeriyeye evrakı verilirken hücceti alacak kişinin ya bizzat mahkemede bulunması ya da yerine bir dava vekili katılarak ilgili kişi adına vekâleten hüccet-i şeriyeyi alması gerekmektedir.⁶⁹⁰ Mesela Muhacir İslahiye Köyünden vefat eden İsmail bin Hacı Hüseyin bin Abdullah’ın veraseti, zevcesi Zeyneb binti Salih bin Abdullah ile küçük öz kızı Hanife ve aynı babadan (li-eb) erkek ve kız kardeşleri olan İbrahim, Ümmet, Zeyneb, Fatma ve Hâcîre’ye kalmıştır. Küçük kız Hanife ve uzak bir yerde bulunduğu için (gaib ani’l belde) mirası teslim alamayan Ümmet adına vasi tayin edilen mirasçılardan İbrahim Ağa bin Hacı Hüseyin bin Abdullah için bir “hüccet-i şeriyeye” düzenlenmiştir. Fakat İbrahim Ağa bizzat mahkemeye gelemediği için yerine Düzce’de bulunan dava vekillerinden Hamidiye mahallesinde sakin, Rusçuklu Mehmed Efendi bin Mehmed Ağa bin Abdullah katılmıştır (13 Şaban 1317)⁶⁹¹.

Vasiler işlerini genelde rutin bir şekilde yürütmekle beraber, bazen münazaalı durumlarla karşılaşmışlar ve konunun çözülmesi için mahkemeye başvurmak zorunda kalmışlardır⁶⁹². Mesela vasi olan Adaköylü Ali Bey oğlu ailesinden “İsmail oğlu ibni Mustafa”, Çilmi (bugünkü Çilimli) Köyünden Bakkal Topal Halil Bey bin Mehmed bin Abdullah’ın çocuklarına bıraktığı gelirlere 5.000 kuruşluk malı, Halil bey vefat etmeden 2,5 yıl önce sermaye olarak oğlu Ali Ağa’ya verdiğini iddia ederek, mahkemeye başvurmuştur. Mahkeme konuyu şahitler çerçevesinde çözmüş ve vasiyi haklı bulmuştur (12 Cemaziyelahir 1311)⁶⁹³.

Vasiler yetimlere ait malları muhafaza ederken zaman zaman bu malların muhtelif kişiler tarafından zapt edilmesi ile karşılaşmışlardır. Bu tür durumlarda da vasiler mahkemeye başvurarak gerekli tedbirlerin alınmasını sağlamışlardır⁶⁹⁴.

Devlet tarafından sadece buluşa ermemiş küçük çocuklar ve gaib anil belde olanlar için değil anne karnında bulunan çocuklar için de vasi tayin edilerek anne karnındaki çocukların da hakları korunmuştur. Kışla köyünden Süleyman Ağa bin Abdullah bin Kara Salih vefat edince eşi Zeyneb binti Abdullah’ın karnında üç aylık çocuğu ve küçük kızı Zeyneb için anneleri vasi tayin edilmiştir (15 R. Ahir 1307)⁶⁹⁵.

⁶⁸⁹ Bakınız 6 Rebiülahir 1315 tarihli vesika. DKS 1155, s. 70, Nu: 118.

⁶⁹⁰ DKS 1149, Nu: 118./DKS 1149, Belge No: 24.

⁶⁹¹ DKS 1160, Belge No: 309.

⁶⁹² DKS 1160, Belge No: 309./DKS 1160, Belge No: 310.

⁶⁹³ DKS 1149, Belge No: 224.

⁶⁹⁴ Bakınız 15 Cemaziyelahir 1303 tarihli vesika. DKS 1141, Belge No: 297.

⁶⁹⁵ DKS 1145, s. 11, Belge No: 36-37.

Rüşdüne ermemiş yetim çocukların arazi, hayvan ve diğer gayrimenkulleri, yapılan sayımlarla (tahrir) kayıt altına alınmış, bu malların yıllık gelirleri, vergileri tespit edilerek vasiler aracılığı ile toplanmıştır. Tahrirlerde vasi ve nazırların isimleri de belirtilerek devlete yapılacak ödentiler konusunda bir muhatap belirlenmeye çalışılmıştır. Mesela vasi ve nazır olan kişiler 1844 yılında yetim olduğu tespit edilen kız ve erkek çocuklara ait hayvan ve arazilerin gelirleri ile ödenmesi gereken vergilerin kayıt altına alınması sırasında hazır bulunmuşlardır.

1- Vasiliğin Düşürülme Nedenleri

1.1. Yetim Kişinin Rüşde Ermesi Nedeni İle

Öksüz ve yetimler rüşdlerine erinceye kadar ebeveynlerinden kalan malları vasiler tarafından işletilmiştir. Akıl sağlığı yerinde olmak koşuluyla çocukların rüşde ermesi ile vasilerin görevleri sona ermiştir. Ancak yetim çocuklar “rüşd ve buluğ”a ermiş olmasına rağmen, mallarını işleten bazı vasilerin, görevlerini bırakmak istemedikleri görülmektedir. Bu tür durumlarda yetim kişi tarafından mahkemeye başvurularak “rüşd” davası açılmıştır. Rüşd yaşı olarak kişinin 20 yaşına girmiş olması⁶⁹⁶ yeterli gözükmüştür. Mahkemeye giden yetim kişi “...(hala ben) akil ve bâliğ ve buluğ (a)...” erdiğini “umurunu (işlerini) bi’n-nefs görmeğe kadir ve îânet-i vâsiden mustağni ol(duğunu)...” iddia etmiştir. Bu çerçevede mahkeme yetim kişinin rüşde erip ermediğinin ispat edilmesini istemiştir. Kişinin rüşdüne erip ermediğinin tespiti, dönemin şartları gereği sağlık kontrolleriyle değil bölgenin “adul-u ahrar-ı ricâl-i müslimin...” olarak tanımlanan saygın kişilerinin şahadetleri çerçevesinde belirlenmiştir. Mesela Elmacık’ta Dağ köyünde yaşayan ve bir süre sonra vefat eden Çerkes Küşkoş bin Bişmâf bin Abdullah’ın küçük oğlu Musa’ya bıraktığı gelirler, vasisi olan annesi Taşnemân binti Abdullah tarafından Musa büyüyünceye kadar idare edilmiştir. Fakat Musa 20 yaşına ulaştığı (20 yaşını müteceviz) halde annesi çocuğuna kalan malların idaresini bırakmak istememiştir. Bunun üzerine Musa annesini mahkemeye vermiştir. Mahkeme Musa’dan rüşde erdiğine ilişkin delil istemiştir. (müddeasına mutabık beyine talep olundukda...) Bunun üzerine Musa’nın annesi, oğlunun rüşdüne ermediğini ispat etmek için Elmacık’ta Hacı İsmail köyünde sakin Yusuf bin Hacı İsmail bin Sûyûh ve Osman Efendi bin Hacı Hüseyin bin Abdullah’ı şahit göstermesine karşın, Musa bölgenin saygın kişilerinden olan Elmacık Hacı İsmail Köyü imamı Saîdkeri efendi bin İsmail bin Abdullah ve köyün muhtarı olan Mustafa Ağa bin Şûpâş bin Abdurrahman ile köyde sakin olan Mustafa bin İslam bin Ahmed, Mehmed bin Sûçâs bin Abdullah ve Hasan bin Hacı Musa’yı şahit göstermiş ve davayı Musa kazanmıştır (2 Cemaziyelevvel 1317)⁶⁹⁷. Konu ile ilgili bir diğer örnek Gümüşâbâd’a bağlı Cuma Köyü’nden Poyraz oğlu Abdülatif Usta ibni Mehmed bin Abdullah’ın

⁶⁹⁶ DKS 1160, Belge No: 237.

⁶⁹⁷ DKS 1160, Belge No: 237.

başından geçmiştir. Abdülatif kendisine vesayet eden annesi Ayşe Hatun'un vasiliği bırakmaması üzerine, annesine dava açarak vesayetin düşmesi ve kendisinin akıl baliğ ve rüşdüne erip ermediğinin tespitini istemiştir. Abdülatif kendisine köy ahalisinden Muhtar Mustafa Ağa ibni Hacı Osman, İhtiyar heyetinden Hüseyin Ağa ibni Hasan ve Mustafa Ağa bin İsmail adlı kişileri de şahit göstermiştir (19 Zilkade 1308)⁶⁹⁸.

1.2. Vasinin Ölmesi Nedeni İle

Vasiliğin düşme nedenlerinden birisi de vasinin vesayet görevini icra ederken vefat etmesidir. Bu tür durumlarda mahkeme tarafından asıl vasinin ölme nedeni, yetim çocukların adları ve vasiliğe yeni atanacak kişi açıkça belirtilmiş, atanacak kişinin “emanet ile ma'rûfe (güvenilir) ve istikametle mevsûfe (doğru) ve her vecihle.....” vesayet görevine layık olması dikkate alınmıştır⁶⁹⁹. Mesela Gümüşâbâd Nühren köyünden maktulen vefat eden Halil Bey bin Tahir Bey bin Abdullah'ın küçük öz oğulları Rauf, Faik ve Melike'nin vasiliğine Halil Bey bakarken vefatı nedeni ile yerine Ayşe binti Kazbek bu çerçevede atanmıştır⁷⁰⁰.

⁶⁹⁸ DKS 1146, Belge No: 65.

⁶⁹⁹ DKS 1149, Nu: 118.

⁷⁰⁰ DKS 1149, Nu: 118.

Tablo: Gümüşova'da Yetim Kalan Bazı Kişiler ve Servetleri (1844)

Hane	Köy	Aile Adı	Adı	Vasi ve Nazırı	Ailesinden Diğer Tespit Edilenler	Servet Toplamı (krş)	Açıklama
1/ 2	Cuma Divanı	Hatib oğlu	Mustafa bin Ali (10 yaşında sabi)	Vasisi annesi ayşe Hatun, nazırları ise Ahmed Bey ve Ali Beydir.	Abisi Cami-i Kebirde berat-ı şerifle Hatib olan Abdullatif bin Ali	1447	Serveti abisinin gelirleri ile beraber hesap edilmiştir.
12/1	Cuma Divanı	Karabıyık oğlu	Ali bin Mustafa	Vasinin babalığı olduğu anlaşılmaktadır.	Babalığı Ömer oğlu Mehmed	551	Serveti babalığının gelirleri ile beraber hesap edilmiştir.
3/1	Cevlik Köyü	Hacı oğlu	Ali ve kardeşi Receb	Vasisi annesi Fatma Hatun, nazırları ise enişterisi Hayme Bey oğlu Mehmed'dir	Eniştesi Mehmed bin Hüseyin	1211	400 kuruşu eniştesine ait gelirlerdir.
14/1	Cevlik Köyü	Bedestenci oğlu	Ali ve kardeşi Ahmed	Çocukların vasisi anneleri Havva Hatun olup nazırları Hacı oğlu Hüseyin'dir.	Çocukların vasisi anneleri Havva Hatun olup nazırları Hacı oğlu Hüseyin'dir.	240	-
4/1	Orân Divanı Karyesi	Merhum Deli Ağanın sağire kerimeleri	Meryem ve Ayşe	Çocukların vasisi validesi Fatma hatun olup nazırları Mustafa idüğü		769	-
59/1	Kışla Divanı	Davud oğlu	Ahmed bin Ahmed			40	-

Tablo: Yetimlere Ait Mallardan Vasi ve Nazırlar Tarafından İşletilen Mezru ve Nadas Arazilerin Gelirleri (1844)⁷⁰¹

Köy	Adı	Mezru arazi/1844/ dnm	Mezru arazi/ 1845/ dnm	Mezru arazi/1844/ krş	Mezru arazi/1845/ krş	icare mezru 1844/ krş	Açıklama	Gayrı Mezru Arazi
Cuma Divanı	Hatib oğlu Abdullatif bin Ali ve kardeşi Mustafa bin Ali	13	23	270	1407			94
Cuma Divanı	Karabıyık oğlu Ali bin Mustafa ve babalığı Ömer oğlu Mehmed	2	4	54	360			3
Cevlik Köyü	Hacı oğlu Ali ve kardeşi Receb, eniştesi Mehmed bin Hüseyin	18	14	149	885	7	icareye verilen tarladan alacağı	60
Cevlik Köyü	Bedestenci oğlu ali ve kardeşi Ahmed	2	2	27	90			8
Orân Divanı Karyesi	Merhum Deli Ağanın sağır kerimleri meryem ve Ayşe	10	10	324	745	630+630	Hendek merkezinden 'Atâşî oğlu Molla İbrahimden 70 kurş icare ile aldığı +Nefs-i Sapanca (Sapanca merkezinden) Çıbıkçı Ahmed oğlu Molla Yusuf'dan 70 kuruş icare ile aldığı	
Kışla Divanı	Davud oğlu Ahmed bin Ahmed							9
Toplam		45	53	824	3487	1267		

⁷⁰¹ Yetimlere ait olduğunu tespit ettiğimiz gelirlerin bir kısmı ailenin diğer fertlerine ait gelirlerle hesap edilmiştir. Malların ayırımı konusunda net bir veri tespit edilemediği için servet miktarının tamamı dikkate alınmıştır.

Tablo: Yetimlere Ait mallardan Vasi ve Nazırlar Tarafından İşletilen Muhtelif Arazilerin Gelirleri (1844)⁷⁰²

Köy	Adı	Çeltik tarlası/ 1844/ dnm	Açıklama	Çeltik tarlası/ 1844/ krş	Duham tarlası/ 1844/ dnm	Duham tarlası/ 1844/ krş	Duham tarlası/ 1845/ krş	Ketân Tarlası/ 1844/ dnm	Ketân Tarlası / 1844/ krş	Ketân Tarlası/ 1845/krş	Eşcar bahçe/ 1844/ aded	Geliri/ 1844/ krş
Cuma Divanı	Hatib oğlu Abdullatif bin Ali ve kardeşi Mustafa bin Ali	1	müstecir	135	1	54	204	0,5		22	67	335
Cuma Divanı	Karabıyık oğlu Ali bin Mustafa ve babalığı Ömer oğlu Mehmed	1	müstecir	45	1	90	27	0,5		9	12	60
Cevlik Köyü	Hacı oğlu Ali ve kardeşi Receb, eniştesi Mehmed bin Hüseyin	1	müstecir	135	1	109	38	1	108	9	10	50
Cevlik Köyü	Bedestenci oğlu Ali ve kardeşi Ahmed	1,5		67	0,5	36					10	50
Orân Divanı Karyesi	Merhum Deli Ağanın sağır kerimleri meryem ve Ayşe	1	müstecir	45	0,5	126		0,5		22	20	100
Kışla Divanı	Davud oğlu Ahmed bin Ahmed				0,5		9	0,5		18	2	10
Toplam				427	4,5	415	278	28	108	80	121	605

Tablo: Yetimlere Ait mallardan Vasi ve Nazırlar Tarafından Ödenen Öşür Vergileri (1844)

köy	Adı	Hınta/ kile	Hınta/krş	Duham /kıyye	Duham /krş	Çeltik/kıyye	Çeltik/krş	keten/ kıyye	keten/krş	Alef/kile	Alef/krş
Cuma Divanı	Hatib oğlu Abdullatif bin Ali ve kardeşi Mustafa bin Ali	5	30	3	6	3	15				
Cuma Divanı	Karabıyık oğlu Ali bin Mustafa ve babalığı Ömer oğlu Mehmed	1	6	5	10	1	5				
Cevlik Köyü	Hacı oğlu Ali ve kardeşi Receb, eniştesi Mehmed bin Hüseyin	2,5	15	5	10	2,5	12,5	6	12	0,5	1,5
Cevlik Köyü	Bedestenci oğlu Ali ve kardeşi Ahmed	0,5	3	2	4	1,5	7,5				
Orân Divanı Karyesi	Merhum Deli Ağanın sağır kerimleri Meryem ve Ayşe	5	30	7	14	1	5			2	6
Kışla Divanı	Davud oğlu Ahmed bin Ahmed										
Toplam		14	84	22	44	9	45	6	12	2,5	7,5

⁷⁰² Yetimlere ait olduğunu tespit ettiğimiz gelirlerin bir kısmı ailenin diğer fertlerine ait gelirlerle hesap edilmiştir. Malların ayırımı konusunda net bir veri tespit edilemediği için servet miktarının tamamı dikkate alınmıştır.

Tablo: Yetimlere Ait mallardan Vasi ve Nazırlar Tarafından Ödenen Vergü-yi Mahsusa ve Âdet-i Ağnam Miktarı (1844)

Köy	Adı	Vergü-yi Mahsusa Miktarı/krş	Âdet-i Ağnam rusumu/ krş	Çanem/ aded	Keçi/ aded
Cuma Divanı	Hatib oğlu Abdullatif bin Ali ve kardeşi Mustafa bin Ali	-	26	25	15
Cuma Divanı	Karabıyık oğlu Ali bin Mustafa ve babalığı Ömer oğlu Mehmed	150	2	3	
Cevlik Köyü	Hacı oğlu Ali ve kardeşi Receb, eniştesi Mehmed bin Hüseyin	210			
Cevlik Köyü	Bedestenci oğlu ali ve kardeşi Ahmed	201			
Orân Divanı Karyesi	Merhum Deli Ağanın sağır kerimeleri Meryem ve Ayşe	430			
Kışla Divanı	Davud oğlu Ahmed bin Ahmed	30			
Toplam		1021	28	28	15

Tablo: Yetimlere Ait Bazı Gayrimenkullerin Gelirleri ve Miktarı (1844)⁷⁰³

Köy	Adı	Kah vehane	Geliri/ krş	Dükkan	Geliri/ krş	Asiyab	Geliri/ krş	Açıklama	Su Hızarı	Su Hızarı Geliri/ krş
Cuma Divanı	Hatib oğlu Abdullatif bin Ali ve kardeşi Mustafa bin Ali	2 kıta	40	1 kıta	50	1 kıta	85	1/2'si köyden Mustafa Bey'e ait	1 kıta	133
Cuma Divanı	Karabıyık oğlu Ali bin Mustafa ve babalığı Ömer									

⁷⁰³ Yetimlere ait olduğunu tespit ettiğimiz gelirlerin bir kısmı ailenin diğer fertlerine ait gelirlerle hesap edilmiştir. Malların ayırımı konusunda net bir veri tespit edilemediği için servet miktarının tamamı dikkate alınmıştır.

Köy	Adı	Kah vehane	Geliri/ krş	Dükkan	Geliri/ krş	Asiyab	Geliri/ krş	Açıklama	Su Hızarı	Su Hızarı Geliri/ krş
	oğlu Mehmed									
Cevlik Köyü	Hacı oğlu Ali ve kardeşi Receb, eniştesi Mehmed bin Hüseyin					2 kıta asiyab + dink	60	1/2'si Hacı oğlu Hüseyin'e ait		
Cevlik Köyü	Bedestenci oğlu Ali ve kardeşi Ahmed									
Orân Divanı Karyesi	Merhum Deli Ağanın sağır kerimleri meryem ve Ayşe					1 kıta	50	1/4 hisesi Adapazarı 'nda sakın Enâk ...ait.		
Kışla Divanı	Davud oğlu Ahmed bin Ahmed			1 kıta	30					
Toplam		2	40	2	80	0	195		1	133

Tablo: Yetimlere Ait Sağman İnek Ve Arı Kovanlarının Gelirleri (1844)⁷⁰⁴

Köy	Adı	Sağman manda inek/ aded	Geliri/krş	Sağman karasığır/aded	Geliri/ krş	Arı kovanı	Geliri/ krş
Cuma Divanı	Hatib oğlu Abdullatif bin Ali ve kardeşi Mustafa bin Ali	3	120	3	90		
Cuma Divanı	Karabıyık oğlu Ali bin Mustafa ve babalığı Ömer oğlu Mehmed	1	40				
Cevlik Köyü	Hacı oğlu Ali ve kardeşi Receb, eniştesi Mehmed bin Hüseyin	2	80	4	120		
Cevlik Köyü	Bedestenci oğlu ali ve kardeşi Ahmed			2	60		

⁷⁰⁴ Yetimlere ait olduğunu tespit ettiğimiz gelirlerin bir kısmı ailenin diğer fertlerine ait gelirlerle hesap edilmiştir. Malların ayırımı konusunda net bir veri tespit edilemediği için servet miktarının tamamı dikkate alınmıştır.

Köy	Adı	Sağman manda inek/aded	Geliri/krş	Sağman karasığır/aded	Geliri/krş	Arı kovanı	Geliri/krş
Orân Divanı Karyesi	Merhum Deli Ağanın sağır kerimleri meryem ve Ayşe	2	80	1	30	2	10
Kışla Divanı	Davud oğlu Ahmed bin Ahmed			1	30		
Toplam		8	320	11	330	2	10

Tablo: Yetimlere Ait Diğer Büyükbaş Hayvanların Miktarı (1844)⁷⁰⁵

Köy	Adı	Düve malak/ Dişi düve/aded	Hâsıla yılı	Erkek malak/aded	tosun/aded	Erkek buzağı/aded	Dişi buzağı /aded	Hâsıla yılı	Manda öküz/aded	Karasığır öküz/aded
Cuma Divanı	Hatib oğlu Abdullatif bin Ali ve kardeşi Mustafa bin Ali	1		4		1			4	2
Cuma Divanı	Karabıyık oğlu Ali bin Mustafa ve babalığı Ömer oğlu Mehmed			1						2
Cevlik Köyü	Hacı oğlu Ali ve kardeşi Receb, eniştesi Mehmed bin Hüseyin			1	1	2			2	2
Cevlik Köyü	Bedestenci oğlu ali ve kardeşi Ahmed				2	2				2
Orân Divanı Karyesi	Merhum Deli Ağanın sağır kerimleri meryem ve Ayşe	3	1263+1264	1			1	1263	2	3
Kışla Divanı	Davud oğlu Ahmed bin Ahmed						1	1263		
Toplam		4		7	3	5	2		8	11

⁷⁰⁵ Yetimlere ait olduğunu tespit ettiğimiz gelirlerin bir kısmı ailenin diğer fertlerine ait gelirlerle hesap edilmiştir. Malların ayırımı konusunda net bir veri tespit edilemediği için servet miktarının tamamı dikkate alınmıştır.

Tablo: Yetimlere Ait Diğer Küçükbaş Hayvanların Miktarı ve Gelirleri (1844)⁷⁰⁶

Köy	Adı	Sağman koyun/ aded	Geliri / krş	Gayri sağman koyun / aded	Geliri/ krş	Dişi kuzu/ aded	Hasıla Yılı	Erkek kuzu/ aded	Sağman keçi/ aded	Geliri / krş	Gayri sağman keçi /aded	Geliri / krş	Dişi oğlak/ aded	Hasıla Yılı	Erkek oğlak/ aded
Cuma Divanı	Hatib oğlu Abdullatif bin Ali ve kardeşi Mustafa bin Ali	23	88	2	3	10	1263	5	14	42	1	1,5	5	1263	3
Cuma Divanı	Karabıyık oğlu Ali bin Mustafa ve babalığı Ömer oğlu Mehmed	3	12			2	1263								
Cevlik Köyü	Hacı oğlu Ali ve kardeşi Receb, eniştesi Mehmed bin Hüseyin														
Cevlik Köyü	Bedestenci oğlu Ali ve kardeşi Ahmed														
Orân Divanı Karyesi	Merhum Deli Ağanın sağır kerimeleri meryem ve Ayşe	1	4			1	1263								
Kışla Divanı	Davud oğlu Ahmed bin Ahmed														
Toplam		27	104	2	3	13		5	14	42	1	1,5	5		3

⁷⁰⁶ Yetimlere ait olduğunu tespit ettiğimiz gelirlerin bir kısmı ailenin diğer fertlerine ait gelirlerle hesap edilmiştir. Malların ayırımı konusunda net bir veri tespit edilemediği için servet miktarının tamamı dikkate alınmıştır.

Tablo : Gümüşova’da Yetimlere Vasi Olan Kişiler ve Akrabalık Dereceleri (1307/1314)⁷⁰⁷

Köyün Adı	Vefat Eden Kişi	Yetim Çocuklar	Gaib anılbelde	Vasinin Yetimle Bağlantısı	Vasinin Adı	Belgenin Tarihi
Cuma divanı karyesi	Kıpti Laz Mehmed Usta zevcesi Hanım binti Mustafa		Asakir-i şahanede Mehmed	Babası		19 R. Ahir 1304 ⁷⁰⁸
Adaköy	Solak oğlu Mustafa Ağa bin Nuri bin Abdullah	Küçük oğlu Mehmed Dudu, Zeyneb		Annese	Zeliha	24 Zilkade 1314709
Cevrik köyü	Muhacir Hüseyin Ağa bin İbrahim bin Abdullah	Ayşe, Firdes ve hamli-i mevkuf			vasi olarak köyden Ali Efendi, Firdes ve hamli mevkufa Kamile hatun	25 R. Ahir 1315 ⁷¹⁰
Yukarıki köyü	Emir oğlu Osman Ağa bin Osman bin Abdullah		Asakir-i şahanede olan Receb	Kardeşi	Hüseyin Çavuş	25 Safer 1315 ⁷¹¹
Cuma Divanı Ortaköy Karyesi	Gülâb oğlu Ali bin Ahmed	Mehmed		Annese		12 Safer 1304 ⁷¹²
Cevrik köyü	Hacı Hasan Ağa bin İbrahim bin	İbrahim ve Hasan kardeşler		Annese		25 R. Ahir 1315 ⁷¹³

⁷⁰⁷ DKS 1145, s. 67, Nu: 263./ DKS 1155, s. 26, Nu: 106./ DKS 1155, s. 15, Nu: 55./ DKS 1145, s. 79, Nu: 306./ DKS 1145, s. 87, Nu: 343./ DKS 1145, s. 20, Nu: 69./ DKS 1155, s. 8, Nu: 25./ DKS 1145, s. 2, Nu: 5./ DKS 1145, s. 81, Nu: 315./ DKS 1145, s. 82, Nu: 318./ DKS 1145, s. 83, Nu: 322./ DKS 1145, s. 7, Nu: 22./ DKS 1145, s. 10, Nu: 33./ DKS 1145, s. 35, Nu: 133./ DKS 1155, s. 25-26, Nu: 102./ DKS 1155, s. 30, Nu: 121.

⁷⁰⁸ DKS 1141, s. 65, Nu: 270.

⁷⁰⁹ DKS 1155, s. 47-48, Nu: 25-27.

⁷¹⁰ DKS 1155, s. 90-91, Nu: 202-203-204.

⁷¹¹ DKS 1155, s. 69-70, Nu: 115-116.

⁷¹² DKS 1141, s. 61, Nu:216.

⁷¹³ DKS 1155, s. 92, Nu: 211.

Köyün Adı	Vefat Eden Kişi	Yetim Çocuklar	Gaib anilbelde	Vasinin Yetimle Bağlantısı	Vasinin Adı	Belgenin Tarihi
	Abdullah					
Muhacir İslahiye Köyü	Karinabad kazası muhacirlerinden ismail bin Hacı Memiş bin Abdullah	Hanife ve Himmet			İbrahim bin Hacı Hüseyin Ağa	Gurre-i muharrem 1318 ⁷¹⁴
Gümüşâbâd divanı Muhacir İbrahim Ağa Köyü	Osmanali Ağa bin Hacı Osman bin Abdullah	Küçük oğlu Osmanali ve kızı Ayşe		Dayısı	İbrahim Ağa bin Hasan	25 c. Ahir 1308 ⁷¹⁵
Gümüşâbâd divanı Yeni Muhacir İbrahim Ağa Köyü	Receb bin Musa bin Abdullah	Feride		Aynı köyden	Ali Molla oğlu Molla Osman	22 C. Ula 1308 ⁷¹⁶
Kışla Köyü	Süleyman Ağa bin Abdullah bin Kara Salih	Küçük kız Zeyneb ve annesinin karnında bulunan 3 aylık çocuğu		Annesi		15 R. Ahir 1307 ⁷¹⁷
Elmacık Dağ Karyesi	Çerkes Küşkoş bin Bişmâf bin Abdullah	Küçük oğulları Musa ve İsmail, kızları Kezban ve Lâme		Annesi		25 C. Ula 1307 ⁷¹⁸
Elmacık Köyü	Sûhmâzik bin Mehmed bin Abdullah	Küçük oğlu Mehmed ve Fatma		Annesi	Hays binti Şûzeş	20 Safer 1308 ⁷¹⁹
Cuma divanı	Hâtok bin Şerûh bin	küçük kızları		Kardeşleri	İlyas	19 Şevval 1307 ⁷²⁰

⁷¹⁴ DKS 1161, s. 32, Nu: 75.

⁷¹⁵ DKS 1145, s. 89, Nu: 350.

⁷¹⁶ DKS 1145, Nu: 347.

⁷¹⁷ DKS 1145, Nu: 36-37.

⁷¹⁸ DKS 1145, Nu: 74-75.

⁷¹⁹ DKS 1145, Nu: 243-244.

⁷²⁰ DKS 1145, Nu: 167-168.

Köyün Adı	Vefat Eden Kişi	Yetim Çocuklar	Gaib anılbelde	Vasinin Yetimle Bağlantısı	Vasinin Adı	Belgenin Tarihi
Seyyid bucağı köyü	Abdullah	'Aşme ve Asiye				
Yakabaşı köyü	Hasan Efendi bin İsmail Efendi bin Abdullah	Cemile		Annesi	Hanife	7 Safer 1308 ⁷²¹
Cuma Divanı Karyesi	Poyraz oğlu Latif Efendi bin Mehmed	Mehmed		Annesi		19 R.evvel 1304 ⁷²²
Cevrik Köyü	Kethüda oğlu Mehmed Ağa bin Mustafa bin Abdullah	Küçük oğlu Ali		Dayısı	Hüseyin Ağa ibni İbrahim	26 Şaban 1311 ⁷²³
Orân Köyü	Hacı Mehmed Ali Ağa ibni Halil bin Abdullah	Ali ve Meryem		Kardeşleri	Said Ağa	25 Şaban 1311 ⁷²⁴
Cevrik Karyesi	Mustafa bin Hüseyin bin Mustafa	Fatma, Ayşe ve Hüseyin		Ammisi	Bayram Ağa	26 Şaban 1311 ⁷²⁵
Elmacık'da Pişmâf Bey Köyü	Hacı Mustafa Ağa bin İsmail bin Şûbâş	Küçük oğulları Kazım, yakub ve Şevket		Abileri	Mehmed	Cemaziyelevvel 1311 ⁷²⁶
Kışla Köyü	Bostancı oğlu Hüseyin Ağa ibni Mehmed bin Abdullah	Nefise ve Emine, Halil, Yakub ve Ahmed		Kardeşleri	Osman Ağa	26 Şaban 1311 ⁷²⁷

⁷²¹ DKS 1145, Nu: 237-238.

⁷²² DKS 1141, Nu: 321.

⁷²³ DKS 1149, Nu: 30-31.

⁷²⁴ DKS 1149, Nu: 28-29.

⁷²⁵ DKS 1149, Nu: 24-25.

⁷²⁶ DKS 1149, Nu: 220-221.

⁷²⁷ DKS 1149, Nu: 32-33.

Köyün Adı	Vefat Eden Kişi	Yetim Çocuklar	Gaib anilbelde	Vasinin Yetimle Bağlantısı	Vasinin Adı	Belgenin Tarihi
Kışla Köyü	Muhacir İsmail bin Ömer bin Abdullah	Küçük oğulları Ömer ve Hüseyin		Annesi	Nazife binti Abdullah	20 Muharrem 1311 ⁷²⁸
Yakabaşı Köyü	Hacı Su (Sav) bin Bayram bin Abdullah	Musa			İshak bin Toğat	26 Rebiülahir 1307 ⁷²⁹
Yakabaşı Köyü	Molla Yusuf ibni Beşiy bin Abdullah	Rahime, Vahide, Emine, Hurte(kız), Şuayb kardeşler		Annesi	Nakî binti Habi	11 Cemaziyelahir 1309 ⁷³⁰
Yongalık'da Yeniköy	Musa Ağa ibni Hasan bin <u>Hamoş</u>	Kız çocukları Kânî ve Ceybe		Kardeşi	Hüseyin bin Musa	3 Şaban 1309 ⁷³¹
Basandıbaşı köyü	Bıdık Usta bin Sûbâş bin Hüseyin	Aziz ve Ayşe		li-ebeveyn ammisi	İdris bin Sûbâş	25 Şaban 1303 ⁷³²
Basandıbaşı Köyü	Mustafa bin Besmac bin Abdullah			Ammileri	İbrahim	12 Şaban 1308 ⁷³³
Basandıbaşı Köyü	Elgiş? Namı diğer Abdülkadir ibni Abdullah		Gaib anilbelde		Sofiş bin Çiyâlâ	25 Rebiülevvel 1309 ⁷³⁴
Seyyidbucağı Köyü	Karaİbrahim ibni Abdullah bin Ahmed			Dayısı	Mehmed Ağa ibni Mehmed	11 Zilkade 1308 ⁷³⁵

⁷²⁸ DKS 1149, Nu: 158-159.

⁷²⁹ DKS 1146, Nu: 202-203.

⁷³⁰ DKS 1146, Nu: 236-237.

⁷³¹ DKS 1146, Nu: 279-280.

⁷³² DKS 1141, s. 44, Nu: 53.

⁷³³ DKS 1146, Nu: 39-40-41.

⁷³⁴ DKS 1146, Nu: 192.

⁷³⁵ DKS 1146, Nu: 93-94.

Köyün Adı	Vefat Eden Kişi	Yetim Çocuklar	Gaib anilbelde	Vasinin Yetimle Bağlantısı	Vasinin Adı	Belgenin Tarihi
Gümüşâbâd dîvânı Yakabaşı köyü	Ahmed b. İsmail Efendi b. Abdullah	Fatma ve Müslime			Köşekâr binti Cemuhbak ⁷³⁶	
Yukarıkiyî Karyesi	Emir oğlu Osman bin Osman bin Abdullah		Asakir-i şahanede olan Receb	Aynı köylü	Hüseyin ve Ali Onbaşı bin Osman adlı kişiler	25 Safer 1315 ⁷³⁷
Hacı Bâtâ Bey köyü	Hacı Kubel b. Uğurlu b. Abdullah	Cemile, Nuriye ve 2 erkek çocuk (Mehmed ve.....)		-	Hacı Bâtâ Bey köyünden Mehdi Bey birâderi Mustafa	
Cuma divanı Cevlik köyü	Nizam Osman oğlu ailesinden Ahmed'in li-ebeveyn vefat etmiş olan (müteveffîyan) kız kardeşleri Zeyneb ve Arife	Küçük üvey oğulları Ali ve İbrahim		Anne ve babası	Ali'nin vasisi babası Ahmed Bey bin İsmail, İbrahim'in vasisi annesi Fatma binti Şemsi	15 Şevval 1302 ⁷³⁸
Cevrik divanı Seyyidbucağı Köyü	Hüseyin bin Tânûk bin Abdullah	Öz kızı Zeliha		Aynı köylü (Seyyidbucağı köyünden)	Receb Ağa bin Halil	5 Safer 1315 ⁷³⁹
Kışla Köyü	Bekir oğlu ailesinden Koca Osman Ağa bin Mehmed bin Bekir		Vefat edenin ammizadesi (amca çocuğu)	Kışla köyünde ikamet eden kardeşi	Mehmed Ağa bin Ali	6 Rebiülahir 1315 ⁷⁴⁰

⁷³⁶ DKS 1145, s. 7, Nu: 22.

⁷³⁷ DKS 1155, s. 71, Nu: 121.

⁷³⁸ DKS 1141, s. 25, Nu: 158./ DKS 1141, s. 26, Nu: 160.

⁷³⁹ DKS 1155, s. 65, Nu: 98.

⁷⁴⁰ DKS 1155, s. 70, Nu: 118.

Köyün Adı	Vefat Eden Kişi	Yetim Çocuklar	Gaib anilbelde	Vasinin Yetimle Bağlantısı	Vasinin Adı	Belgenin Tarihi
			asakir-i şahanede olan Bekir bin Ali			
Adaköy	Şemseddin bin Abdullah bin Abdullah ⁷⁴¹	li-ebeveyn erkek kardeşinin küçük oğlu Abdülhamid			Halil Bey bin Mehmed	15 Cemaziyelahir 1303 ⁷⁴²
Adaköy	Şehabeddin bin Abdulhalim bin Abdullah	Li-ebeveyn erkek kardeşi oğlu Abdülhalim bin Osman bin Abdülhalim		Ammisi (amcası)	Topal Halil Bey bin Mehmed	18 Cemaziyelulâ 1303 ⁷⁴³
Basandıbaşı Köyü	Mustafa bin Besmaç bin Abdullah	Fatma		-	Yakub bin Musa	11 Zilkade 1311 ⁷⁴⁴
Yongalık'da Yeniköy Köyü	Musa Ağa ibni Hasan bin <u>Hamoş</u>	Kız çocukları Kâni ve Ceybe		Kardeşi	Hüseyin bin Musa	3 Şaban 1309 ⁷⁴⁵
Çilmi Köyü	Bakkal Topal Halil Bey bin Mehmed bin Abdullah	Mehmed, Hasan		-	Adaköy'den Ali Bey oğlu ailesinden İsmail oğlu ibni Mustafa	12 Cemaziyelahir 1311 ⁷⁴⁶
Yakabaşı Köyü	Belli değil	Fatma binti		Validesi	Küşekâr binti	21 Şaban 1311 ⁷⁴⁷

⁷⁴¹ Kayıtlara Şemseddin'in eşi olarak Zeyneb binti İbrahim, kardeşi olarak ise Emin Molla'nın adı yansımıştır.

⁷⁴² Bakınız 15 Cemaziyelahir 1303 tarihli vesika. DKS 1141, Belge No: 297.

⁷⁴³ DKS 1141, s. 35, Belge No: 272.

⁷⁴⁴ DKS 1149, s. 96, Belge No: 112.

⁷⁴⁵ DKS 1146, Belge No: 279-280.

⁷⁴⁶ DKS 1149, Belge No: 224.

⁷⁴⁷ DKS 1149, Nu: 16.

Köyün Adı	Vefat Eden Kişi	Yetim Çocuklar	Gaib anılbelde	Vasinin Yetimle Bağlantısı	Vasinin Adı	Belgenin Tarihi
		Ahmed bin İsmail			Hamirzadem Hatun	
Yakabaşı Köyü	Ahmed bin İsmail Efendi bin Abdullah	Fatma ve Müslime		-	Küşekâr binti Sûhbâk	15 Rebiülahir 1307 ⁷⁴⁸
Nühren Köyü	Halil Bey bin Tahir Bey bin Abdullah	Faik, Rauf ve Melike		Validesi	Ayşe binti Kazbek	19 Muharrem 1311 ⁷⁴⁹
Basandıbaşı Köyü	Vezir bin Câdik bin Abdullah	Rabia		Aynı anneden erkek kardeşi	Nasuhüseyin bin Karze	2 Şaban 1309 ⁷⁵⁰
Cevrik Köyü	Mustafa bin Hüseyin bin Mustafa	Ayşe, Fatma ve Hüseyin		Ammisi	Bayram bin Hüseyin	27 Şaban 1311 ⁷⁵¹
Muhacir İslahiye Köyü	İsmail bin Hacı Hüseyin bin Abdullah	Hanife	Ümmet	Aynı babadan erkek kardeşi	İbrahim Ağa bin Hacı Hüseyin bin Abdullah	13 Şaban 1317 ⁷⁵²
Elmacık'ta Dağ Köyü	Çerkes Küşkoş bin Bîşmâf bin Abdullah	Musa		Annesi	Taşnemân binti Abdullah	2 Cemaziyelevvel 1317 ⁷⁵³
Elmacık Köyü	Hacı Mustafa Ağa bin Mehmed bin Abdullah	Şevket ve Kazım		Kardeşi	Mehmed	Gurre-i Cemaziyelahir 1314 ⁷⁵⁴

⁷⁴⁸ DKS 1145, s. 7, Nu: 22.

⁷⁴⁹ DKS 1149, Nu: 120.

⁷⁵⁰ DKS 1146, Belge No: 282.

⁷⁵¹ DKS 1149, Belge No: 24.

⁷⁵² DKS 1160, Belge No: 309./ DKS 1160, Belge No: 310.

⁷⁵³ DKS 1160, Belge No: 237.

⁷⁵⁴ DKS 1155, s. 15, Belge No: 55.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GÜMÜŞÂBÂD'IN EKONOMİK DURUMU

A) AİLELERİN SERVET DURUMU ve GELİR KAYNAKLARININ ANALİZİ

a) Gelir Kaynakları

Osmanlı devletinde genel olarak kentte yaşayanların oranı % 20, köyde yaşayanların ise % 80 civarında oldukları tahmin edilmektedir⁷⁵⁵. Gümüşâbâd kazasının ekonomik durumu incelendiği zaman benzer durumun aşağı yukarı Gümüşâbâd'da da geçerli olduğu görülecektir. Nitekim 1844 yılında Gümüşâbâd kazasında yapılan mal ve mülk sayımında; bölgedeki mesleki gelirler ile ekili arazilerden elde edilen gelirlerin aynı oranda seyrettiği, mesleki gelir kaynakları içerisinde de kentlerde yoğunluk kazanmış meslekler değil, tarımsal nitelikli mesleklerin ağır bastığı tespit edilmiştir. Bu analiz Gümüşova'nın kırsal niteliğinin ağır bastığını ortaya koymaktadır. Bölgedeki değirmen, pirinç dingi ve işyerlerinden elde edilen rantların da düşük olması bölgenin kırsal niteliğini teyid eden bir diğer olgu olarak gözükmektedir.

Tablo: Gümüşâbâd'ın Gelir Kaynakları (1844/kuruş)

Yerleşim Yeri	Mesleki Gelir	Ekili Arazilerin Geliri	Hayvancılık Geliri	Rant Geliri	Diğer Gelir	Toplam
Cuma Divanı	2900	6116,5	1196,5	1040	380	11633
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	7850	7121	1808	180	1048,5	18007,5
Cuma Divanına bağlı Seydibucağı Köyü	3310	4210	782		848	9150
Cuma Divanına bağlı Efteni Köyü	3870	6168	656	200	777	11671
Cuma Divanında yaşayan Kıptiler (Taife-i Kıptiler)	250	156	150		860	1416
Orân Divanı Karyesi (Ören Divanı)	5610	6075	645	600	362	13292
Ören Divanı Yukarı Kıyı Köyü	5574	3096,5	1176		1548,5	11395
Kışla Divanı	17231	13863,5	2218	1550	2140,5	37003
Toplam	46595	46806,5	8631,5	3570	7964,5	113567,5
Yüzdelik Dilimi	41,0%	41,2%	7,6%	3,1%	7,0%	100,0%

b) Ailelerin Servetleri

1844 yılında Gümüşâbâd'da yaşayan bütün fertlerin, tek tek mal, mülk ve hayvan gibi servetleri kayıt altına alınmıştır. Buna göre bölgede tespit edilen bütün servetlerin miktarı 113567,5 kuruşa

⁷⁵⁵ Ahmet Tabakoğlu, "Yenileşme Dönemi Osmanlı Ekonomisi", *Türkler*, c.14, Ankara, 2002, s. 208.

tekabül etmektedir. Bu miktarın 2432 (2,14%) kuruşu kent dışında yaşayıp Gümüşâbâd'da bulunan muhtelif gayrimenkullere sahip kişilere aittir. Geri kalan 111135,5 kuruşu (97,86%) ise bölgede yaşayan halka aittir.

Tablo: Gümüşâbâd'da Servetlerin Dağılımı (1844)

Servet Sahiplerinin Niteliği	Servetlerin Miktarı/kuruş	Servetlerin Miktarı/%
Gümüşâbâd'da sakin kişilerin Gümüşâbâd'da Sahip Olduğu Servetlerin Miktarı	111135,5	97,86%
Gümüşâbâd dışında sakin kişilerin Gümüşâbâd'da Sahip Olduğu Servetlerin Miktarı	2432	2,14%
Toplam	113567,5	100%

c) Halkın Ekonomik Durumu

1- Ortahalliliğin Aynası Gümüşâbâd

Gümüşâbâd'da yaşayan halkın fakir, ortahalli veya varlıklı bir yaşam sürdüğünün tespiti için en önemli kaynaklardan birisi 1844 yılında bölgede yapılan ve her kişiyi ayrı ayrı kaleme alan temettuat sayımlarıdır. Elde edilen sayımlar incelendiğinde fakir ve zengin olarak tanımlayabileceğimiz uç miktarda servet sahibi olan kişi sayısının azlığı dikkat çekmektedir. Dolayısıyla bu durum bölgede yaşayan halkın genelde ortahalli bir varlık düzeyine sahip olduğuna ilişkin bir izlenim uyandırmaktadır.

Gümüşova'daki halkın ekonomik seviyesi tespit edilirken kaynaklarda bölge dışında yaşadığı fakat Gümüşova'da gayri menkul sahibi olduğu kaydedilen kişiler halkın fakirlik-zenginlik düzeyini tespit etmemizi etkileyeceği düşüncesiyle dikkate alınmamış sadece Gümüşâbâd'da yaşayan kişiler dikkate alınmıştır.

Yaptığımız araştırma bölgede yaşayan halkın % 72,73'ünün (120 hane) ortahalli bir düzeye sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo : Gümüşâbâd'da Servetlerin Dağılımı (Adet)

Yerleşim Yeri	0-100	101-500	501-1000	1001-2000	2000+	Toplam
Cuma Divanı	0	4	8	2		14
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	1	3	10	8		22
Cuma Divanına bağlı Seydibucağı Köyü	1	6	3	4		14
Cuma Divanına bağlı Efteni Köyü	2	3	7	4		16
Cuma Divanında yaşayan Kıptiler (Taife-i Kıptiler)	0	3	1			4
Orân Divanı Karyesi (Ören Divanı)	1	3	9	5		18
Ören Divanı Yukarı Kıyı Köyü	2		12	2		16
Kışla Divanı	5	29	19	7	1	61
Toplam	12	51	69	32	1	165
Yüzdellik Dilim	7,27%	30,91%	41,82%	19,39%	0,61%	100,00%

Tablo : Gümüşâbâd'da Servetlerin Dağılımı (Kuruş)

Yerleşim Yeri	0-100	101-500	501-1000	1001-2000	2000+	Toplam
Cuma Divanı	0	1605	5758	2583		9946
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	100	1074	6909	9924,5		18007,5
Cuma Divanına bağlı Seydibucağı Köyü	75	2218,5	1953,5	4903		9150
Cuma Divanına bağlı Efteni Köyü	0	1171,5	4816,5	5683		11671
Cuma Divanında yaşayan Kıptiler (Taife-i Kıptiler)	0	764	652			1416
Orân Divanı Karyesi (Ören Divanı)	0	985	5853,5	5708,5		12547
Ören Divanı Yukarı Kıyı Köyü	0		8105	3290		11395
Kışla Divanı	90	10963	13767	10019	2164	37003
Toplam	265	18781	47814,5	42111	2164	111135,5
Yüzdelik Dilim	0,24%	16,90%	43,02%	37,89%	1,95%	100,00%

2- Gümüşâbâd'da Muhtaç Aileler

Tanzimat modernleşmesi boyunca sosyal yardım alanındaki en önemli unsur vakıflar ve imaretler çerçevesinde işleyen geleneksel sosyal sistemin çözülmesi olmuştur. Merkezileşme süreci içinde vakıf gelirleri maliye hazinesi içinde eritilmiş ve bu kurumların kaynakları budanmıştır. Bu çerçevede yoksulların korunması alanı merkezi devletin nüfuz alanına girmeye başlamış ve başlangıçta belli bir yönetmelik dâhilinde olmamakla beraber yoksullara maaş bağlanmaya başlanmıştır. 1845-46 tarihli bir defter Girit Adası'na bağlı bazı yerlerde “fukara ve muhtacîne kayd-ı hayat şartıyla” verilen maaşlardan bahsetmektedir. Taşrada valilerin yetkisi altında bulunan “kapualtı hasılatı”nın da fakirlere yapılan harcamalarda kullanıldığı anlaşılmaktadır⁷⁵⁶.

Gümüşâbâd'a ait defterlerde fakir ve muhtaç ailelere maaş bağlandığına dair herhangi bir bulgu tespit edilememiştir. Muhtemelen bölgede yaşayan muhtaçlara varlıklı aileler ve vakıflar kanalıyla yardımlar yapılmaktadır.

1844 yılında bölgede yaşayan ailelerin servetleri analiz edildiği zaman fakir diyebileceğimiz 0-100 kuruş arası servete sahip 12 kişi tespit edilmiştir. Bunların toplam servetleri 265 kuruştur. 12 kişi içerisinde beş kişi “firari” olarak kaydedilmiştir. Bu kişilere ait servetlerin yazılmamasının nedeni izinli veya izinsiz bir şekilde Gümüşova'yı terk etmeleridir. Bu nedenle bu beş kişiyi fakir olarak kabul etmemek daha doğru olacaktır. Bu çerçevede bölgede tespit edilen muhtaç insan sayısı yedi olarak tespit edilecektir.

Bölgede yaşayan bu fakirler için kayıtlarda “fakiru'l-hal”, “şunun bunun ianesiyle geçinmekte” gibi ifadeler kullanılmıştır.

Cuma divanı merkezi ve bölgede yaşayan Kıptiler içerisinde fakir bulunmadığı görülmektedir.

⁷⁵⁶ Nadir Özbek, “Osmanlı İmparatorluğunda Sosyal Yardım Uygulamaları”, *Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, Hazırlayan Halil İnalçık ve Mehmet Seyitdanlıoğlu, Phoenix Yayınevi, Eylül 2006, s. 423-424.

Bölgede fakir olarak tespit ettiğimiz kişilerden Efteni köyünde yaşayan Yunus oğlu Abdurrahman bin Yunus'un sağ eli kesik (maktu') olup çolaktır. Yine Efteni köyünde ikamet eden Karabaş oğlu Hüseyin bin Mehmed ise deli (mecnun) olup geçimini sağlayacak bir gelire sahip değildir.

Ören Divanı Yukarı Kıyı Köyünde yaşayan Bulçîn oğlu İbrahim bin Mehmed ise tahririn yapılmasından altı ay önce borçlu bir şekilde vefat etmiş olup, malları borcunu bile karşılayamamıştır. Konu ile ilgili kayıta "Merkum İbrahim bundan 6 ay önce fevt olub borcu (deyni) olub emlaki duyûnuna vefa etmeyub hanesi kapanmış" ifadesi yer almıştır.

Bölgede fakir olarak tespit ettiğimiz diğer üç kişi ise sabi ve yetim çocuklardır. Bunlardan Ören Divanı Yukarı Kıyı Köyü'nde yaşayan Kara Mustafa oğlu Mustafa adlı çocuk küçük yaşta yetim kalmış olup "emlak ve arazi ve hayvanatı olmayub şunun bunun ianesiyle geçinmekte" dir.

Kışla divanında ikamet eden ve küçük yaşta yetim kalan Çavuş oğlu ailesinden Hüseyin bin Mehmed ise Mustafa'ya göre daha şanslı olup dayısı (dâisi) Abdülcélil oğlu Mustafa'nın yanında sakindir.

Tablo: Gümüşova'da Yaşayan Muhtaç Aileler (1844)

Hane	Köy	Lakap	Adı	Açıklama
Hane yok 21. sırada kaydedilmiş	Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	Abdülhalim oğlu	Abdülhalim zevcesi Ayşe Hatun	
12,1	Cuma Divanına bağlı Efteni Köyü	Yunus oğlu	Abdurrahman bin Yunus	
14,1	Cuma Divanına bağlı Efteni Köyü	Karabaş oğlu	Hüseyin bin Mehmed	
13,1	Ören Divanı Yukarı Kıyı Köyü	Bulçîn oğlu	İbrahim bin Mehmed	
16,1	Ören Divanı Yukarı Kıyı Köyü	Kara Mustafa oğlu	sağır Mustafa	Sabi/yetim
53,1	Kışla Divanı	Çavuşoğlu	Sağır Hüseyin bin mehmed	Sabi/yetim
59,1	Kışla Divanı	Davud oğlu	Ahmed bin Ahmed	Sabi/yetim

3- Gümüşâbâd'da Yaşayan Varlıklı Aileler

Kazada yaşayan aileler içerisinde serveti 1000 kuruş üzerinde bulunan aileleri kentin varlıklı aileleri olarak kabul edebiliriz. Bu ailerin sayısı 33'tür. Varlıklı kişiler kentte yaşayan ailelerin % 20'sini oluşturmaktadır. Bu ailelerin onsekizi Cuma divanında, yedisi Ören divanında geri kalan yedisi ise Kışla divanında yaşamaktadır.

Bu ailelerin en varlıklı, kazanın müdürlük görevini yerine getiren Hacı Abdurrahmanzade ailesinden Ahmed Bey'e aittir. Ahmed Bey'in toplam 2164 kuruş değerinde serveti bulunmaktadır.

Varlıklı aileler içerisinde Bostancı oğlu, Hatib oğlu (imam hatip), Hacı oğlu, Koç Mustafa oğlu, İslam oğlu, Feyzi oğlu, Çağlı oğlu, Numân oğlu, Abdi oğlu, Külhancı oğlu, Kaşukçu oğlu, Bekar oğlu, Molla Hüseyin oğlu, Birmekân oğlu, Molla Mustafa oğlu, Kabirsen (Kırsen) oğlu, Ömer oğlu, Bekir oğlu, Abdi Celil oğlu ve Kamış oğlu ailelerine ait servetler birden fazla aile bireyinin ortak servetleri olarak gözükmektedir.

Bununla beraber Hacı Abdurrahmanzade Ahmed bey (kaza müdürü), Bekar oğlu, Çemyâz İmam oğlu, Derviş oğlu, Hacı oğlu (muhtar), Ali bin Mehmed (muhtar), Deli Veli oğlu, Merhûm Toknak oğlu, Kara Osman oğlu, Telli oğlu, Hacı Molla Abdurrahman bin Musa (imam), Milanlı (Melenli) oğlu ve Hoca oğlu ailelerine ait servetler bu ailelere mensup bir ferde ait olarak gözükmektedir. Bu ailelerden biri olan Bekar oğlu ailesine mensup fertler içerisinde hem ailenin birden fazla mensubuna ait servet sahibi hem de kişisel serveti yüksek olan iki aile bulunmaktadır.

Varlıklı aileler içerisinde dikkat çekici bir diğer nokta da tek başına servet sahibi olan kişiler içerisinde kaza müdürü, imam ve muhtar gibi kişilerin bulunmasıdır. Nitekim bunlar içerisinde bir kaza müdürü, iki muhtar ve bir imam bulunmaktadır.

Tablo: Gümüşâbâd'da Yaşayan Varlıklı Aileler (1844)

Köy	Lakap	Adı	Mesleği	Toplam servet/krş
Cuma Divanı	Hatib oğlu	Abdullatif bin Ali ve kardeşi Mustafa bin Ali	Cami-i Kebirde berat-1 şerifle Hatib, kardeşi 10 yaşında sabi	1447
Cuma Divanı	Bekâr oğlu	İbrahim bin İbrahim	Erbab-1 Ziraat	1136
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	Bostancı oğlu	Hacı Osman bin Mehmed ve oğlu Mustafa	Erbab-1 Ziraat	1666
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	Hacı oğlu	Ali ve kardeşi Receb, eniştesi Mehmed bin Hüseyin		1211
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	Çemyâz İmam oğlu	Hüseyin bin Mustafa	Erbab-1 Ziraat	1035
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	Koç Mustafa oğlu	Abdullah bin Ahmed ve kardeşi Mehmed	Erbab-1 Ziraat	1028
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	İslam oğlu	İbrahim bin Osman ve kardeşi Receb	Erbab-1 Ziraat	1199,5
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	Feyzi oğlu	Mehmed bin Ali ve kardeşi İsmail A'râc	Erbab-1 Ziraat	1030
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	Derviş oğlu	Osman bin Mustafa	Erbab-1 Ziraat	1098
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	Hacı oğlu	Hüseyin bin Ali	Muhtar idüğü	1657
Cuma Divanına bağlı Seydibucağı Köyü	Çağlı oğlu	Halil bin Ahmed ve oğlu Mustafa	Erbab-1 Ziraat	1165
Cuma Divanına bağlı Seydibucağı Köyü	Deli Veli oğlu	Abidin bin Halil	Erbab-1 Ziraat	1044
Cuma Divanına bağlı Seydibucağı Köyü	Numan oğlu	Ahmed bin Numan ve kardeşi Ali	Erbab-1 Ziraat	1423
Cuma Divanına bağlı Seydibucağı Köyü	Abdi oğlu	Hüseyin bin Abdi ve oğlu Ali	Zabtiye neferatı	1271
Cuma Divanına	Merhum Toknak	Hasan'ın damadı Mehmed bin Ali	yok	1092

Köy	Lakap	Adı	Mesleği	Toplam servet/krş
bağlı Efteni Köyü	oğlu			
Cuma Divanına bağlı Efteni Köyü	Külhancı oğlu	Ahmed bin Osman ve oğlu Yusuf	Erbab-1 Ziraat	1950
Cuma Divanına bağlı Efteni Köyü	Kara Osman oğlu	Yusuf bin Mehmed	Erbab-1 Ziraat	1338
Cuma Divanına bağlı Efteni Köyü	Telli oğlu	Osman bin Mustafa	Erbab-1 Ziraat	1303
Orân Divanı Karyesi	Hacı Molla Abdurrahman bin Musa	Hacı Molla Abdurrahman bin Musa	Karye-i mezbur imamı-Erbab-1 ziraat	1272,5
Orân Divanı Karyesi	Kaşukçu (Kaşıkçı) oğlu	Hüseyin bin İbrahim ve oğlu Mehmed	erbab-1 ziraat	1072,5
Orân Divanı Karyesi	Milanlı (Melenli) oğlu	Osman bin Mehmed	yok	1079
Orân Divanı Karyesi	Bekâr oğlu	Ahmed bin Ali, kardeşleri Ahmed, Yusuf ve Ali	Erbab-1 Ziraat	1157
Orân Divanı Karyesi	Molla Hüseyin oğlu	Ahmed bin Abdullah, kardeşi Mehmed ve kardeşi Hüseyin (sağır)	yok	1127,5
Ören Divanı Yukarı Kıyı Köyü	Birmekân oğlu	Molla Hamed bin Ali, kayıbiraderi Abdi, Kardeşi 'Arâç Mehmed, diğer kardeşi Yusuf	Erbab-1 Ziraat	1941
Ören Divanı Yukarı Kıyı Köyü	Molla Mustafa oğlu	Mustafa bin Mehmed ve üvey oğlu Mehmed		1349
Kışla Divanı	Ali bin Mehmed	Ali bin Mehmed	Divan-ı mezbur muhtarı	1176
Kışla Divanı	Hacı Abdurrahmanzade	Ahmed bey	Müdür-i kaza (Kaza Müdürü)	2164
Kışla Divanı	Hoca oğlu	Mustafa bin Abdurrahman	yok	1320
Kışla Divanı	Kabirsen (Kırsen) oğlu	Hacı Mehmed bin Feyzullah, oğlu Halil, oğlu Feyzullah	Zabtiye neferatı	1409
Kışla Divanı	Ömer oğlu	Mehmed bin Ömer, oğlu Ahmed diğer oğlu Yakub	yok	1435
Kışla Divanı	Bekir oğlu	Mehmed bin Bekir ve oğlu Ahmed	yok	1213
Kışla Divanı	Abdi Celil oğlu	İsmail bin Hüseyin ve kardeşi Mustafa	yok	1628
Kışla Divanı	Kamış oğlu	Mehmed bin Osman, oğlu Ali, kardeşi Ali	yok	1838

d) Gelir Kaynaklarının Analizi

1-Tarım İşletmeleri

1.1. Mezru Araziler

Osmanlı topraklarında çeşitli mahsuller ekilmekle beraber üretime hububat hakimdir. Nitekim arşiv kayıtlarında mezru olarak tanımlanan arazilere buğday ve arpa başta olmak üzere çavdar, kablucu ve mısır gibi birçok zirai ürünün ekildiği görülmektedir. Bu durumun geçmişten itibaren Osmanlı devletinde bir devlet politikası haline geldiği anlaşılmaktadır. Mesela 16. ve 17. yüzyıllarda Osmanlı idarecileri her kazanın tahıl açısından kendine yeterli olması gerektiğini varsaymışlardır⁷⁵⁷. Bu çerçevede çeşitli hububat ve zahirelerin çoğaltılması gerekli görüldüğünden halkın ziraate teşviki,

⁷⁵⁷ Suraiya Faroqhi, *Osmanlıda Kentler ve Kentliler Kent Mekanında Ticaret Zanaat ve Gıda Üretimi 1550-1650*, s. 235.

hatta zorlanması, çifti ve çubuğu olmayanlara hayvan ve tohum verilmesi ve böylece yardımlarla halkın ziraat yapmaya sevk edilmesi, bunu yapmayanların cezalandırılması yollarına başvurulmuştur⁷⁵⁸.

Taşra kentlerinin genelde, yalnızca kendi kazalarında yetiştirilen tahılları tüketmesi beklenmiştir. Bu çerçevede kazalar arası tahıl ticareti, merkezi idareden özel izin alınmasını gerektirmiştir. Başkent in iaşesi ve Ege adaları gibi tahıl üretiminin yetersizliği bilinen bölgelerin yiyecek gereksiminin karşılanması için özel izin belgeleri verilmiştir⁷⁵⁹. Devlet İstanbul'un buğday ihtiyacını genelde Rumeli'den temin etmiştir. Yeterli gelmediği durumlarda ise Marmara, Çorum-Çankırı bölgesinden talepte bulunulmuştur⁷⁶⁰.

Araştırma konumuz olan Gümüşâbâd kazası başta olmak üzere Düzce ve Üskübü gibi kazalar hem İstanbul'a yakın hem de geniş arazilere sahip olmasına rağmen buralarda çok az arazi ekildiği ve bu arazilerden yeterli miktarda üretim elde edilemediği için devletin bu bölgelerin yaptığı ekimden faydalanma yoluna gitmediği, bu kazaların ise kent içi tüketime yönelik üretim yaptıkları anlaşılmaktadır. Bununla beraber Osmanlı devletinin zamanla, Gümüşâbâd kazası dâhil Anadolu'da bulunan kazaları da, tahıl üretimini artırma ve kendine yeter bir hale gelme konusunda yönlendirmiştir. Nitekim Osmanlı toprakları genelinde 1820 ile 1860 yılları arasında asayişin gittikçe düzelmesi ve Avrupalının tarımsal ürünlere olan talebinin artması, Osmanlı topraklarında tarım mahsulleri üretiminin süratle artmasına neden olmuştur.⁷⁶¹

Gümüşâbâd kazasının da bu durumdan etkilendiği anlaşılmaktadır. Nitekim Tanzimatın ilanı ile beraber 1840 yılında Anadolu ve Rumeli'de yapılan teftişlerde halktan sorunları konusunda bilgi alınmıştır. Bu bağlamda Gümüşâbâd ve Beşdivan kazalarında teftiş yapılırken halka, “ziraat ve hirasat ve ticaret ve sanatlarının vüs'at ve izdiyad ve kesretini mucib olur. Devlet-i Aliye tarafından ne vechile i'ane-yi mümküniyye mevkuftur istintak olunduklarında...”, yani devletçe nasıl yardım yapılabileceği sorulduğunda halk ellerinde çok miktarda arazi olmasına rağmen, “... lakin edevât-ı ziraatten hayvanat iştirasına kudret olmadığından”, elli çift öküz talep edilmiş, böylece ziraatlerinin gelişeceği cevabı verilmiştir.⁷⁶² Bu çerçevede Gümüşova'da 1844 yılında

⁷⁵⁸ 1794 Kasımında Edirne valisi bu hususların halka duyurulduğunu ve bu konularla ilgili gerekli işlemlerin yapılacağını İstanbul'a bildirmiştir. Yücel Özkaya, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı Kurumları ve Osmanlı Toplum Yaşantısı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara, 1985, s. 338.

⁷⁵⁹ Suraiya Faroqhi, *Osmanlıda Kentler ve Kentliler Kent Mekanında Ticaret Zanaat ve Gıda Üretimi 1550-1650*, s. 235.

⁷⁶⁰ Said Öztürk, “Osmanlı Döneminde Konya Ekonomisine Dair Tespitler”, *Osmanlı Döneminde Konya*, Editör Yusuf Küçükdağ, Konya Valiliği Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayını, Konya, 2003, s. 97.

⁷⁶¹ Donald Quataert, “Tarım”, *Osmanlı İmparatorluğunun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, C. 2, editör Halil İnalcık ve Donald Quataert, Eren Yayınları, İstanbul, 2004, s. 965.

⁷⁶² Coşkun Çakır, *a.g.e.*, s. 128.

toplam 859,5 dönüm mezru arazi ekildiği görülmektedir. Bu arazilerden ortalama 14388,5 kuruş gelir elde edilmiştir. 1845 yılında ise 691,5 dönüm arazinin ekileceği kayıt altına alınmıştır. 1845'te ekilecek arazi miktarı 1844'e göre daha az olmasına rağmen, 1845'te mezru araziden elde edilecek gelirin 1844 yılına göre 14388,5 kuruştan 40296,5 kuruşa yükseleceğinin kayıt altına alınması ilginçtir. Buna ek olarak, tahrirlerde, dönüm miktarı belirtilmeyen ve "ıcar" yolu ile işletilen mezru arazilerinde olduğu belirtilmektedir. Bütün bu durumlar devlet ve devleti temsilen bölgede tahrir yapan kişilerin bölgeden elde edilmesi olası buğday miktarını artırmak için halkı yönlendirmesi ile ilgilidir. Nitekim Osmanlı devletinin 1844 yılı ile ilgili hazırlanan bazı istatistikler de de, ekilen toprakların önemli bir kısmının hububat arazisine ait olduğu görülmektedir. Mesela yapılan bir araştırmada 19. yüzyılda temettuat sayımlarına göre Denizli'nin Honaz kazası merkezinde ekili toprakların % 92'sinin mezru, % 8'inin bağlarla kaplı olduğu⁷⁶³, Akçakoca'da da⁷⁶⁴ kaza halkının üretim düzeylerinin önceki yıla göre yüksek hesap edildiği tespit edilmiştir. 1863 yılına ait bir istatistikte de Osmanlı toprakları genelinde ekilen toprağın % 90'ının nadas usulüyle 2 veya 3 yılda bir ekilen hububata özellikle de buğday ve arpaya tahsis edildiği görülmektedir. Yine 1907'de zirai üretimin kıymetinin % 76'sının hububattan geldiği, 1909 yılında da Avrupa kıtasındaki eyaletlerde tahsil edilen öşür vergilerinin ortalama % 81'inin hububat üzerinden alındığı görülmektedir⁷⁶⁵.

Tablo: Gümüşâbâd'da Ekili Arazilerin Miktarı (1844/dönüm)

Yerleşim yeri	Mezru	Pirinç	Tütün	Keten	Toplam Ekili Alan
Cuma Divanı	216	14	13,5	6	249,5
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	99,5	21,5	17	9,5	147,5
Cuma Divanına bağlı Seydibucağı Köyü	41	11,5	7,5	2,5	62,5
Cuma Divanına bağlı Efteni Köyü	66	11	9,5	8	94,5
Cuma Divanında yaşayan Kıptiler	1		1,5		2,5
Orân Divanı Karyesi	236,5	11	12,5	14,5	274,5
Ören Divanı Yukarı Kıyı Köyü	52,5	6	6,5	10	75
Kışla Divanı	147	31	32	30	240
Toplam	859,5	106	100	80,5	1146
Yüzdeler dilimi	75,0%	9,20%	8,70%	7%	100%

⁷⁶³ Bazı yerleşim birimleri ise tam tersi ekim alanlarına sahiptir. Mesela Denizli'ye bağlı Sarayköy (Ezine-i Lazkiye) kazasına bağlı Kadıköy'ün (Babadağ) % 29'unun mezru, % 71'inin bağlarla kaplı olduğu tespit edilmiştir. Selahattin Özçelik, "XIX. Yüzyıl Türkiye'sinde Köy ve Kasaba Hayatı Üzerine Gözlemler", *Osmanlı*, c. 4, Yeni Türkiye Yayını, Ankara, 1999, s. 124.

⁷⁶⁴ Zeynel Özlü, *18. ve 19. Yüzyıllarda Karadeniz'de Bir Kıyı Kenti: Akçakoca*, s. 188.

⁷⁶⁵ Donald Quataert, *a.g.m.*, s. 962-964./ Devletin ileriki yıllarda da halkı hububat üretimine yönlendirdiği anlaşılmaktadır. Mesela 1917 ve 1918 yıllarında cepheden uzak topraklarda savaşın ilk yıllarına oranla ekili alanların genişlediği görülmektedir. Zafer Toprak, *İttihad- Terakki ve Cihan Harbi*, Homer Kitabevi, İstanbul, 2003, s. 94.

Tablo: Gümüşâbâd'da Mezru Araziler ve Gelirleri

Yerleşim Yeri	Mezru Arazi/ 1844/dnm	Mezru Arazi/ 1845/ dnm	Mezru Arazi/1844/ krş	Mezru Arazi/ 1845/krş	İcar Olarak Elde Edilen /1844/krş	İcar Olarak Elde Edilen /1845/krş
Cuma Divanı	216	71	1719,5	4562	503	2576
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	99,5	105	2067	6643		2093
Cuma Divanına bağlı Seydibucağı Köyü	41	48	1528	2365		1575
Cuma Divanına bağlı Efteni Köyü	66	79	2457	5082		3530
Cuma Divanında yaşayan Kıptiler	1	4	54	435		314
Orân Divanı Karyesi (Ören Divanı)	236,5	85	2860	5825	545	5904
Ören Divanı Yukarı Kıyı Köyü	52,5	69,5	1211,5	4591		1458
Kışla Divanı	147	230	2491,5	10793,5	1058	6240,5
Toplam	859,5	691,5	14388,5	40296,5	2106	23691

1.2. Mezru Arazilerden Dönüm Başına Elde Edilen Gelir Miktarı

1844 yılında Gümüşova'da gelirleri belli olan 546,5 dönüm arazi tespit edilmiştir. En fazla mezru arazi Cuma divanında ekilmiştir. Nitekim ekili arazilerin % 48,40'ı Cuma divanında, % 26,9'u Kışla divanında ve % 24,7'si ise Ören divanında bulunmaktadır.

1844 yılında kazadan dönüm başına ortalama 26,3 kuruş gelir elde edilmiştir. Dönüm başına en yüksek gelir, hemen hemen birbirine eşit durumda olan Ören ve Cuma divanlarındadır. En fazla ekili alan sıralamasında ikinci sırada bulunan Kışla divanında dönüm başına elde edilen gelir miktarı 16,9 kuruş olup diğer divanların çok gerisinde kalmıştır.

**Tablo : Gümüşâbâd'da Mezru Arazilerden
Dönüm Başına Alınan Gelir Miktarı (1844)⁷⁶⁶**

Yerleşim Yeri	Dönüm	Toplam gelir	Dönüm Başına Elde Edilen gelir
Cuma Divanı	57	1719,5	30,2
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	99,5	2067	20,8
Cuma Divanına bağlı Seydibucağı Köyü	41	1528	37,3
Cuma Divanına bağlı Efteni Köyü	66	2457	37,2
Cuma Divanında yaşayan Kıptiler (Taife-i Kıptiler)	1	54	54
Orân Divanı Karyesi (Ören Divanı)	82,5	2860	34,7
Ören Divanı Yukarı Kıyı Köyü	52,5	1211,5	23,1
Kışla Divanı	147	2491,5	16,9
Toplam	546,5	14388,5	26,3

⁷⁶⁶ İcar olarak işletilen arazilerin dönüm miktarları vesikalara yansımadağı için icar alınan arazilerin dönümsel bazda gelirleri buraya dahil edilememiştir. Yine bölge civarındaki kazalarda yaşayan fakat Gümüşova'da mezru arazi sahibi olan kişilerin gelirleri konusunda da 1844 yılına ait çok az bir gelir belirtildiğı için buraya dahil edilmemiştir.

**Tablo: Gümüşâbâd'da Mezru Arazilerden Dönüm Başına Alınan Gelir Miktarı
(1844/ Divan Bazında)⁷⁶⁷**

Yerleşim Yeri	Dönüm	Toplam gelir	Dönüm Başına Elde Edilen gelir
Cuma Divanı	264,5	7825,5	29,6
Ören Divanı	135	4071,5	30,2
Kışla Divanı	147	2491,5	16,9
Toplam	546,5	14389	26,3

1.3. İcareten İşletilen Mezru Araziler

19. yüzyılda topraklar genelde küçük ölçekli işletme şeklinde iken küçük ve orta ölçekli toprak işletmeleri yanında büyük ölçekli toprak işletmeleri de bulunmaktadır. Ancak büyük toprak sahipleri topraklarını kapitalist işletmeler şeklinde değil ortakçılık ve kiracılık şeklinde işletmişlerdir.⁷⁶⁸

Gümüşâbâd'da mezru arazileri icareten işleten 75 aile tespit edilmiştir. Bu ailelerin bir kısmı kent sınırları içerisinde, birbirlerinin arazisini icara almakla beraber, Gümüşovalı bazı girişimcilerin kaza dışında icar yolu ile işletmeye toprak aldıkları da görülmektedir.

İcar yolu ile tarım işletme arazileri alan kişiler içerisinde kayıtlarda erbab-ı ziraat olarak tanımlanan çiftçi kökenli aileler ağırlık kazanmakla beraber kentin önde gelen elitleri olan kaza müdürü, iki muhtar ve iki imamın da bulunduğu görülmektedir.

Gümüşova'da kiracılık yoluyla işletildiği tespit edilen arazi sahiplerinin 26 tanesinin bölgenin 1000 kuruş ve üzeri servete sahip olan varlıklı aileleri, 33 tanesinin ise 501-1000 kuruş arası servete sahip ortahalli ailelerinden oluştuğu görülmektedir. Geri kalan 16 aile içerisinde ise Kıpti aileler, toprağını işletmeye güç yetiremeyen, askerde bulunan, talebe olan vs. hane sahipleri bulunmaktadır.

İcareten toprak işleten ailelerden Kaza Müdürü Ahmed Bey ve Kışla köyünden Hasan Bey oğlu ailelerinin namı günümüze kadar halk arasında yaşamıştır. Nitekim bölgede yapılan alan araştırmasında bölgenin en büyük eşrafları arasında “Ahmed Beyler, Hasan Beyler ve Hacı Horozlar” olarak bilinen ailelerin ismi geçmektedir.

Bölgede icareten işletilen mezru arazilerden 1844 yılında toplam 2106 kuruş gelir elde edilmiştir. Bu arazilerden 1845 yılında ise 23.691 kuruş olası gelir elde edileceği kayıt altına alınmıştır. İcareten işletilecek arazilerden elde edilecek gelirin 1844 yılına göre on kattan fazla

⁷⁶⁷ İcar olarak işletilen arazilerin dönüm miktarları vesikalara yansımadağı için icar alınan arazilerin dönümsel bazda gelirleri buraya dahil edilememiştir. Yine bölge civarındaki kazalarda yaşayan fakat Gümüşova'da mezru arazi sahibi olan kişilerin gelirleri konusunda da 1844 yılına ait çok az bir gelir belirtildiği için buraya dahil edilmemiştir.

⁷⁶⁸ Abdullah Aysu, *Türkiyede Tarım Politikaları*, Özgün Yayınları, İstanbul, 2001, s. 30.

yükseliş kaydedeceği beklentisi, devletin hububat ekimini teşviki ile ilgili gözükmektedir. Nitekim buğday, arpa gibi temel gıda maddelerinin üretimi, hem Gümüşâbâd için hem de Osmanlı devleti geneli için büyük önem arz etmektedir.

1845 yılında Gümüşovalı girişimcilerin “ıcar yolu” ile Gümüşova sınırları dışında ise 8.605 kuruş gelir elde edecekleri kayıt altına alınmıştır.

Tablo: Gümüşâbâd’da İcareten Toprak İşleten Aileler (1845)

Köy	Lakap	Adı	Mezru arazi icaresinden elde Edilecek gelir/ 1844/ kuruş	Açıklama	Mezru arazi icaresinden elde edilecek gelir/1845/ kuruş	Açıklama
Cuma Divanı	Ahmed oğlu	Numan bin Mustafa			90	Köyden Ali Beyden 10 kuruş icare ile aldığı tarladan ahzı
Cuma Divanı	Kılıncı oğlu	Hüseyin bin Mehmed			270	Köyden Hüseyin Bey oğlu Hasan'dan 27 kuruş icare ile aldığı tarladan alacağı
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	Bostancı oğlu	Hacı Osman bin Mehmed ve oğlu Mustafa			270	Seydi Bucağı köyünden Deli veli zevcesi Fatma hatundan 30 kuruş icare ile aldığı tarladan
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	Hacı oğlu	Ali ve kardeşi Receb, eniştesi Mehmed bin Hüseyin			7	icareye verdiği tarladan alacağı
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	Kethüda oğlu	Hafız Mustafa bin Mehmed ve eniştesi Hasan bin Davud			333	Kışla köyünden Mustafa Beyden 32 kuruş icare ile aldığı tarladan alacağı
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	Yakub oğlu	Ahmed bin Yakub			135	Köyden Hüseyin Beyden 15 kuruş icare ile aldığı tarladan ahzı
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	Koç Mustafa oğlu	Abdullah bin Ahmed ve kardeşi Mehmed			198+135	Köyden Hacı oğlu Hüseyin'den 22 kuruş icare ile aldığı tarladan ahzı+yine köyden Hüseyin Bey'den 15 kuruş icare ile aldığı tarladan ahzı
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	İslam oğlu	İbrahim bin Osman ve kardeşi Receb			99	Köyden Hüseyin Beyden 11 kuruş icare ile aldığı tarladan ahzı
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	Derviş oğlu	Osman bin Mustafa			135+135+63	Köyden Ömer oğlu Deli Abdurrahman'dan 15 kuruş icare ile tarladan ahzı.+ yine köyden Bekâr oğlu hasan'dan 15 kuruş icar ile aldığı tarladan ahzı+köyden Hacı oğlu Ali'den 7 kuruş icar ile aldığı tarladan ahzı
Cuma Divanına bağlı Cevlik	Çâlık oğlu	İsmail bin Osman			165+63	Köyde Ali beyden 17 kuruş icare ile aldığı tarladan ahzı+ Köyden Tirâki oğlu

Köy	Lakap	Adı	Mezru arazi icaresinden elde Edilecek gelir/1844/ kuruş	Açıklama	Mezru arazi icaresinden elde edilecek gelir/1845/ kuruş	Açıklama
Köyü						Mehmed'den 7 kuruş icare ile aldığı tarladan ahzı.
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	Celil oğlu	Mustafa bin Osman ve oğlu Mehmed			333	Köyden İmam oğlu Hasan'dan 37 kuruş icare ile aldığı tarladan ahzı
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	Hacı oğlu	Hüseyin bin Ali			22	icareye verdiği tarladan alacağı
Cuma Divanına bağlı Seydibucağı Köyü	Mehmed oğlu	Veli bin Ali			63	Köyden Çağlı oğlu Halil'den 7 kuruş icare ile aldığı tarladan ahzı
Cuma Divanına bağlı Seydibucağı Köyü	Deli Veli oğlu	Âbidîn bin Halil			198	Çınak oğlu Şakir'den 22 kuruş icare ile aldığı tarladan ahzı
Cuma Divanına bağlı Efteni Köyü	Tiryâki oğlu	Nuh bin Mustafa			323	Aynı köyden Tîrâki oğlu Ahmed'den 36 kuruş icare ile aldığı
Cuma Divanına bağlı Efteni Köyü	Külhancı oğlu	Ahmed bin Osman ve oğlu Yusuf			270+270	Aynı köyden Gülâb oğlu Halil'den 30 kuruş icare ile aldığı +Kışla Köyünden Mustafa Beyden 30 kuruş icare ile aldığı
Cuma Divanına bağlı Efteni Köyü	Kara Osman oğlu	Yusuf bin Mehmed			603+270	Kışla köyünden Hasan Bey oğlu Abdurrahman'dan 67 kuruş icare ile aldığı + Yine köyden Kara Osman oğlu Mehmedden 30 kuruş icare ile aldığı
Cuma Divanına bağlı Efteni Köyü	Telli oğlu	Osman bin Mustafa			108	Köyden Tîrâki oğlu Nuh Molla'dan 12 kuruş icare ile aldığı
Cuma Divanına bağlı Efteni Köyü	Gülâb oğlu	Ali bin İbrahim			270+90+45	Aynı köyden Nuh Molla'dan 30 kuruş icare ile aldığı +Aynı köyden Ahmedden 10 kuruş icare ile aldığı + Kışla köyünden Çıtak oğlu Mustafa 5 kuruş icare ile aldığı
Cuma Divanına bağlı Efteni Köyü	Külhancı oğlu	Halil bin Ahmed ve kardeşi Ali			48	icare edip ahz eylediği
Cuma Divanına bağlı Efteni Köyü	Kuru Bıçak oğlu	Ahmed bin Veli			198+108	Orân (ören) köyünden Molla oğlu Receb'den 22 kuruş icare ile aldığı + Kaza Müdürü Ahmed beyden 12 kuruş icare ile aldığı
Cuma Divanına	Kocabıyık oğlu	Hüseyin bin			315+135	Köyden Abdili oğlu Ali'den icare ile aldığı + Düzce kazası

Köy	Lakap	Adı	Mezru arazi icaresinden elde Edilecek gelir/1844/ kuruş	Açıklama	Mezru arazi icaresinden elde edilecek gelir/1845/ kuruş	Açıklama
bağlı Efteni Köyü						Ağa köyünden Saraç Hacı Osman'dan 15 kuruş icare ile aldığı
Cuma Divanına bağlı Efteni Köyü	Karayeğen oğlu	Mustafa bin Mehmed			81	Orân Köyünden Melenli oğlu Osman'dan 9 kuruş icare ile aldığı
Cuma Divanına bağlı Efteni Köyü	Merhûm Toknak oğlu	Hasan'ın damadı Mehmed bin Ali			198	Hendek'ten Sarı oğlu Yusuf'tan 22 kuruş icare ile aldığı
Orân Divanı Karyesi	Sancaktar oğlu	Osman bin İbrahim			198+135+135	Kışla köyünden Mustafa Beyden 22 kuruş icare ile aldığı +Hendek kazasından Nefsi Hendek'ten İbrahim efendiden 15 kuruş icare ile aldığı + Hendek kazasına tabi Yuhlân köyünden Koca Mustafa oğlundan 15 kuruş icare ile aldığı
Orân Divanı Karyesi	Kaşukçu oğlu	Hüseyin bin İbrahim ve oğlu Mehmed			675+135+135+135	Kışla köyünden Koç oğlu Ahmed'den 70 kuruş icare ile aldığı +Köyden Silkî oğlu Mustafa'dan 15 kuruş icare ile aldığı +Köyden Şuarâ oğlu Ahmed'den 15 kuruş icare ile aldığı + Yine köyden Hacı Abdurrahman efendiden 15 kuruş icare ile aldığı
Orân Divanı Karyesi	Sarı sakal oğlu	Halil bin Mehmed			270	Kışla köyünden Mustafa beyden 5 kuruş icare ile aldığı
Orân Divanı Karyesi	Bekar oğlu	Ahmed bin Ali, kardeşleri Ahmed, Yusuf ve Ali			189	Köyden Kara <u>Biket</u> Oğlu (silik çıkmış) Mustafa'dan 21 kuruş icare ile aldığı
Orân Divanı Karyesi	Birmekân oğlu	İbrahim bin Ali			27	Müstecir olduğu tarladan ahzı
Orân Divanı Karyesi	Milanlı (Melenli) oğlu	Mehmed bin Veli			108	Köyden Abdi oğlu Mustafa ve Yusuf adlı kişilerden 12 kuruş icare ile aldığı tarladan alacağı
Ören Divanı Yukarı Kıyı Köyü	Molla Mustafa oğlu	Mustafa bin Mehmed ve üvey oğlu Mehmed			198	Orta karyesinden Dunkârlı oğlu Mehmed'den 22 kuruş icare ile aldığı
Ören Divanı Yukarı Kıyı Köyü	Kara İbrahim oğlu	İbrahim bin Ahmed			270+162	Köyden Kürt Keleş oğlu Mehmed'den 30 kuruş icare ile aldığı +Nefs-i Hendek'ten Bedak oğlu Mustafadan 18 kuruş icare ile aldığı
Ören Divanı Yukarı Kıyı Köyü	Koca Osman oğlu	mehmed bin osman ve oğlu Kasım			135	Köyden İsmail efendiden 15 kuruş icare ile aldığı
Ören Divanı Yukarı Kıyı Köyü	Emir oğlu	Osman bin Hüseyin			225+135+99	Köyden Eyübden 25 kuruş icare..+Hendek'ten15 kuruş icare ile aldığı +Köyden Koca Osman oğlundan 11

Köy	Lakap	Adı	Mezru arazi icaresinden elde Edilecek gelir/ 1844/ kuruş	Açıklama	Mezru arazi icaresinden elde edilecek gelir/1845/ kuruş	Açıklama
						kuruş icare ile aldığı
Ören Divanı Yukarı Kıyı Köyü	Derviş oğlu	Yusuf bin Mustafa ve oğlu Mehmed			135+99	Köyden Kara Mustafa oğlu Ahmed'den 15 kuruş icare ile aldığı +Köyden Molla Recebden 11 kuruş icare ile aldığı
Kışla Divanı	ali bin Mehmed	Ali bin Mehmed			75	Ahire icare verilip ahz eylediği
Kışla Divanı	Kaza Müdürü	ahmed bey			512+126+30 6	Köyden Ali Ağa'dan 68 kuruş icare ile aldığı +Köyden Düver oğlu'ndan 15 kuruş icare ile aldığı +hendek'ten Bireli oğlu deli mehmed'den 34 kuruş icare ile aldığı
Kışla Divanı	Hoca oğlu	Mustafa bin Abdurrahman			300	Ahire icare verilip ahz eylediği
Kışla Divanı	İbrahim oğlu	Mehmed bin İbrahim ve oğlu Osman			162	Köyden Mustafa beyin icareden aldığı
Kışla Divanı	isa oğlu	Mecid bin Mustafa ve kardeşi mehmed			270+135	Köyden Ali Kethüda'dan 30 kuruş icare ile aldığı +Köyden Hanu kızı Nersin'e 15 kuruş icare ile aldığı
Kışla Divanı	Hasan oğlu	Hüseyin bin Hasan ve oğlu Tahir			53	icare ettiği tarlasından ahirden ahzı
Kışla Divanı	Ömer oğlu	Halil bin Osman			54	icare ettiği tarlasından ahirden ahzı
Kışla Divanı	Ömer oğlu	Kire?			195	Köyden Hasan Bey oğlu Abdurrahman 15 kuruş icare ile aldığı tarladan ahzı
Kışla Divanı	Ömer oğlu	mehmed bin Ömer, oğlu Ahmed diğer oğlu Yakub			405+63	Cevlik köyünden İslam Receb'den 45 kuruş icare ile aldığı +Köyden Hasan Bey oğlu Abdurrahman'dan 7 kuruş icare ile aldığı
Kışla Divanı	Hacı Abdurrah man oğlu	Abdurrahman bin hasan			126	icare ettiği tarlasından ahirden ahzı
Kışla Divanı	bekir oğlu	Mehmed bin Bekir ve oğlu Ahmed			540	Cevlik köyünden Hacı Abdurrahman oğlu Hüseyin Beyden 60 kuruş icare ile aldığı
Kışla Divanı	Receb oğlu	Mehmed bin receb			98	Köyden Miden oğlu Hüseyin'den 22 kuruş icare ile aldığı
Kışla Divanı	Ali Usta oğlu	Mustafa bin Ahmed ve kardeşi Mehmed asakir-i hassada			22	Köyden icare ile Koca Mehmed'den ahzı
Kışla Divanı	Uzun Mehmed oğlu	Hüseyin bin Mehmed ve oğlu Mustafa			273+198+99	Köyden Yumuk Yusuf'dan 22 kuruş icare ile aldığı + Köyden Hüseyin bey oğlu Abdurrahmandan 11 kuruş

Köy	Lakap	Adı	Mezru arazi icaresinden elde Edilecek gelir/1844/ kuruş	Açıklama	Mezru arazi icaresinden elde edilecek gelir/1845/ kuruş	Açıklama
						icare ile aldığı +Köyden Mustafa Bey'e 10 kuruş icare ile aldığı
Kışla Divanı	Abdi Celil oğlu	İsmail bin Hüseyin ve kardeşi Mustafa	432	Ahirden zer' edip hâsılatı	198	Köyden Ali Ağa ve Yusuf'tan aldığı tarladan ahz 22 kuruştan icare ile ahzı
Kışla Divanı	Koçoğlu	Ahmed bin Salih ve oğlu mehmed			60	kiraya verdiği
Kışla Divanı	Yekürgibi oğlu	Yusuf bin Ahmed			45	kiraya verdiği tarladan
Kışla Divanı	Karabaşoğlu	Mustafa bin Hüseyin			129+98	Köyden Mustafa Bey'den 22 kuruş icare ile aldığı +Köyden Bölükbaşı oğlu mehmedden 7 kuruş icare ile aldığı
Kışla Divanı	Alioğlu	Osman bin Ali			270	Köyden Mustafa Bey'den 30 kuruş icare ile aldığı
Kışla Divanı	Kabasakal oğlu	Ahmed bin mehmed			11	Tarlasını ahir kimseye zer'edip icare namıyla aldığı
Kışla Divanı	Sübeyci oğlu	Ali bin Hüseyin ve kardeşi Veli			135	Köyden Bölükbaşı oğlu Mehmed'den 15 kuruş icare..
Kışla Divanı	Kamışoğlu	Mehmed bin Osman, oğlu Ali, kardeşi Ali			262,5+135+135	Ahirden zer' edip ortağından isabet eden+köyden giden oğlu yusuf'dan 15 kuruş icare ile aldığı +Köyden Koca Hüseyin oğlu Hüseyin'den 15 kuruş icare ile aldığı
Kışla Divanı	Hacı Abdurrahman oğlu	Hüseyin bin Mehmed			76	icareye verdiği tarladan ahzı
Kışla Divanı	Molla Hüseyin oğlu	Hüseyin bin Ali			37	Ahire kiraya verilen tarladan ahzı
Kışla Divanı	Darıyerli oğlu	Ali			37	icareden ahzı
Kışla Divanı	Kocu oğlu	Ahmed bin Mustafa			105	ahirden icare ile zer' eylediği"

Tablo: Gümüşova Dışında İcareten Toprak İşleten Gümüşâbdlı Girişimci Aileler (1845)

Köy	Lakap	Adı	Mezru arazi icaresinden elde Edilecek gelir/1845/ kuruş	Açıklama
Cuma Divanı	Bekar oğlu	İbrahim bin İbrahim	333	Hendek merkezinden Sipahi oğlu Mehmed'den 37 kuruş icare ile aldığı tarladan alacağı
Cuma Divanı	Uzun oğlu	Osman bin Mehmed ve üvey oğlu sabi Tahir	198	Hendek merkezinden Sipahi oğlu Mehmed'den 22 kuruş icare ile aldığı tarladan alacağı
Cuma	Torbâ	Hüseyin bin	135	Hendek merkezinden Sipahi oğlu Mehmed'den 15 kuruş

Köy	Lakap	Adı	Mezru arazi icaresinden elde Edilecek gelir/1845/ kuruş	Açıklama
Divanı	oğlu	Mehmed		icare ile aldığı tarladan alacağı
Cuma Divanı	Müezzin oğlu	Mehmed bin Mehmed	270	Hendek merkezinden Sipahi oğlu Mehmed'den 30 kuruş icare ile aldığı tarladan alacağı
Cuma Divanı	Mehmed oğlu	abdurrahim bin Mehmed	918	Hendek merkezinden sipahi oğlu mehmedden 102 kuruş icare ile aldığı tarladan alacağı
Cuma Divanı	Kılınç oğlu	Hüseyin bin Mehmed	362	Hendek merkezinden Sipahi oğlu Mehmed'den 37 kuruş icare ile aldığı tarladan alacağı
Cuma Divanına bağlı Seydibucağı Köyü	Çağlı oğlu	Halil bin Ahmed ve oğlu Mustafa	468+405	Düzce kazasından Ağalardan Serâh Hacı Osman'dan 52 kuruş icare ile aldığı tarladan ahzı+Hendek merkezinden Kılınç oğlu Mustafa'dan 45 kuruş icare ile aldığı tarladan ahzı.
Cuma Divanına bağlı Seydibucağı Köyü	Numân oğlu	Ahmed bin Numan ve kardeşi Ali	441	Hendek merkezinden Sipahi oğlu Mehmed'den 49 kuruş icare ile aldığı tarladan alacağı
Cuma Divanına bağlı Efteni Köyü	Merhûm Toknak oğlu	Hasan'ın damadı Mehmed bin Ali	198	Hendek'ten Sarı oğlu Yusuf'tan 22 kuruş icare ile aldığı
Cuma Divanında yaşayan Kıptiler	Telakçı oğlu (Tellakçı)	Hasan bin Hüseyin	90+112	Hendek kaza merkezinden Sipahi oğlu Mehmed'den 10 kuruş icare ile aldığı +Hendek merkezden bir başka Sipahi oğlu Mehmed'dan 12 kuruş icare ile aldığı
Cuma Divanında yaşayan Kıptiler	Sepetçi	Hüseyin bin Mehmed	112	Hendek kaza merkezinden Sipahi oğlu Mehmed'den 12 kuruş icare..
Orân Divanı Karyesi	Merhum Deli Ağanın sağır kerimeleri	meryem ve Ayşe	630+630	Hendek merkezinden 'Atâşî oğlu Molla İbrahim'den 70 kuruş icare ile aldığı tarladan alacağı+Nefs-i Sapanca'dan (Sapanca merkezinden) Çıbıkcı Ahmed oğlu Molla Yusuf'dan 70 kuruş icare ile aldığı tarladan alacağı
Orân Divanı Karyesi	Milanlı (Melenli) oğlu	Osman bin Mehmed	540	Hendek merkezinden Akboyun oğlu Molla Mehmedden 60 kuruş icare ile aldığı tarladan alacağı
Orân Divanı Karyesi	Milanlı (Melenli) oğlu	Mehmed bin Veli	540+207	Hendek merkezden Akboyun oğlu Molla Mehmed'den 60 kuruş icare ile aldığı tarladan alacağı +Hendek kazasından Kırca oğlu ndan 23 kuruş icare ile aldığı tarladan alacağı
Orân Divanı Karyesi	Molla Hüseyin oğlu	Ahmed bin Abdullah, kardeşi Mehmed ve kardeşi Hüseyin (sağır)	405+405	Hendek'ten Altı oğlu Molla İbrahim'den 45 kuruş icare ile aldığı +Sabanca kazasından nefsi Sabanca'dan Berber Ahmed oğlu Molla Yusuf'dan 45 kuruş icare ile aldığı
Orân Divanı Karyesi	Kara Sarûk oğlu	Mehmed bin Mustafa	405	Üskübü kazasına tabi Aşağı Karaköy'den Terzi Mustafa'dan 45 kuruş icare ile aldığı
Kışla Divanı	Abdi Celil oğlu	Mustafa bin Celil ve kardeşi ali	405	Hendek kazasında sakin Deli Birli oğlu Mehmed'den icare ile 45 kuruş icare ile aldığı
Kışla Divanı	Bekir oğlu	Mehmed bin Bekir ve oğlu Ahmed	90	Hendek merkezinden Sipahi oğlu Mehmed'den 10 kuruş icare ile aldığı
Kışla Divanı	Kaza müdürü	Ahmed Bey	306	Hendek'ten Bireli oğlu Deli Mehmed'den 34 kuruş icare ile aldığı

2- Gümüşâbâd'da Tahıl Üretimi

Tarım toplumlarının en başta gelen ürünü buğdaydır. Çünkü buğday, halkın temel gıdası olan ekmeğin hammaddesi olduğu gibi, onun dışında günlük hayatta en çok tüketilen bulgur, nişasta, erişte, tarhana gibi gıdaların da ana malzemesidir. Her türlü iklim şartında az çok yetişmesi nedeniyle her zaman en fazla rağbet edilen ürün olmuştur⁷⁶⁹.

Gümüşova'da tahıl olarak buğday, arpa ve yulaf üretimi yapılmıştır. Bu ürünlerin toplam miktarı 1844 yılında, 2880 kileye tekabül etmektedir. Tahılın en fazla üretildiği yer Cuma divanıdır. Nitekim üretilen tahılın 1475 kilesi (51,2%) Cuma divanında, 835 kilesi (29,0%) Ören divanında, geri kalan 570 kilesi (19,8 %) ise Kışla divanında üretilmektedir. Köy bazında en fazla tahıl ürünü ise Ören divanı karyesinde üretilmiştir.

Üretilen 2880 kile tahılın % 85,42'si buğday, % 9,72'si alef, % 4,86'sı ise arpa olarak gerçekleşmiştir.

Tablo: Gümüşâbâd'da Üretilen Tahıl Ürünleri ve Miktarı (1844)

Yerleşim Yeri	Hınta/kile	Şair/kile	Alef/kile	Toplam
Cuma Divanı	275	20	10	305
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	355	25	10	390
Cuma Divanına bağlı Seydibucağı Köyü	235	45	0	280
Cuma Divanına bağlı Efteni Köyü	390	0	90	480
Cuma Divanında yaşayan Kıptiler (Taife-i Kıptiler)	20	0	0	20
Orân Divanı Karyesi (Ören Divanı)	455	15	145	615
Ören Divanı Yukarı Kıyı Köyü	195	0	25	220
Kışla Divanı	535	35	0	570
Toplam	2460	140	280	2880
Yüzdellik Dilim	85,42%	4,86%	9,72%	100,00%

Tablo: Gümüşâbâd'da Buğday Cinsinden Üretilen Tahıl Ürünleri ve Miktarı (Divanlar Bazında/1844)

Yerleşim Yeri	Toplam Üretilen Tahıl Miktarı/kile
Cuma Divanı	1475
Ören Divanı	835
Kışla Divanı	570
Toplam	2880

2.1. Gümüşâbâd'ın Tahıl İhtiyacı

Bir kişinin yıllık buğday ihtiyacı ortalama 205 kğ (yaklaşık 8 kile) olarak tespit edilmiştir.⁷⁷⁰ Bu miktarın Gümüşâbâd'da karşılanıp karşılanmadığı konusunda en makul cevabın bölgeden toplanan öşür vergileri üzerinden tespiti mümkündür. Nitekim öşür miktarının 1844 yılında burada ve diğer

⁷⁶⁹ Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, Fakülte Kitabevi, Isparta, 2007, s. 151.

⁷⁷⁰ Tevfik Güran, "İstanbul'un İâşesi'nde Devletin Rolü (1793-1839)", *İÜİF Mecmuası Ellinci Yıl Armağanı*, c. 44, S. 1- 4, 1986, ss. 245- 275, Acar Matbaacılık, İstanbul, 1988, s. 247.

bölgelerde ürünün 1/10'u oranında toplanması bize bu cevabın elde edilmesinde kolaylık sağlamaktadır. Bu çerçevede 1844 yılında bölgede ortalama 825 kişinin yaşadığı bu kişilerin yıllık ihtiyaç duyduğu tahıl miktarının ise toplam 6600 kile olduğu görülecektir. Bu miktar bölgede üretilen tahıl ürün miktarı olan 2880 kilenin (43,6%) üzerindedir. Dolayısıyla hâlihazırda üretilen tahıl miktarı 3720 kile (56,4%) daha az üretilmiştir. Üretilen buğday, arpa ve yulaf miktarına pirinç üretimi de eklense yeterli ihtiyacın sağlanamadığı görülmektedir.

Divanlar içerisinde Kışla divanı kazanın en düşük tahıl üretimini gerçekleştirmiştir.

Bölge halkı ürettikleri tahılları ağaçtan mamul büyük anbarlarda depolayarak ihtiyaç duydukça kullanmıştır. 19. yüzyıl sonlarında Gümüşâbâd'da 5, 10, 20 ve 30 kuruşa satılan muhtelif anbarlar tespit edilmiştir. Küçük anbarların fiyatı 5 kuruş olarak gerçekleşmiştir.⁷⁷¹ Anbarların fiyatlarında kullanılan odunun cinsi ve anbarın büyüklüğü etkili olmuştur.

Tablo: Gümüşâbâd'da Köy Bazında üretilen ve Halkın İhtiyaç Duyduğu Tahıl Miktarı (1844)

Yerleşim Yeri	Nüfus	İhtiyaç Duyulan Buğday Miktarı/kile	Bölgede Üretilen Tahıl Miktarı/kile	Bölgede Üretilen Pirinç Miktarı/kıyye
Cuma Divanı	70	560	305	17
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	110	880	390	37
Cuma Divanına bağlı Seydibucağı Köyü	70	560	280	16
Cuma Divanına bağlı Efteni Köyü	80	640	480	21,5
Cuma Divanında yaşayan Kıptiler (Taife-i Kıptiler)	20	160	20	8
Orân Divanı Karyesi (Ören Divanı)	90	720	615	15
Ören Divanı Yukarı Kıyı Köyü	80	640	220	7
Kışla Divanı	305	2440	570	51
Toplam	825	6600	2880	172,5

Tablo: Gümüşâbâd'da Divanlar Bazında üretilen ve Halkın İhtiyaç Duyduğu Tahıl Miktarı (1844)

Yerleşim Yeri	İhtiyaç Duyulan Buğday Miktarı/kile	Bölgede Üretilen Tahıl Miktarı/kile	Bölgede Üretilen Pirinç Miktarı/kıyye
Cuma Divanı	2800	1475	99,5
Ören Divanı	1360	835	22
Kışla Divanı	2440	570	51
Toplam	6600	2880	172,5

⁷⁷¹ DKS 1146, Nu: 39-40-41./ DKS 1146, Nu: 192./ DKS 1146, Nu: 236-237./ DKS 1146, Nu: 202-203.

Resim: Çiftçinin Buğdayını Sakladığı Buğday Anbarı⁷⁷²

3- Tarım İşletmelerinin Büyüklüğü

3.1. Tarım İşletmelerinin Osmanlı Genelindeki Durumu

Osmanlı topraklarında yer alan köylerin çoğu, tamamen değilse de ağırlıklı geçimlik köy ekonomisi düzeninde yaşamaktadır. Herkes mümkün olduğu kadar çok, ihtiyacını kendisi karşılamaya, bunları satın almak için para harcamamaya çalışmıştır. Çok erken dönemlerden beri bunun tam bir kapalı ekonomi olmadığı, her yerde pazar kurulduğu ve her şeye rağmen bir para dolaşımının devam ettiği bilinmektedir. Ama kendi ürettiğiyle geçinebilmek, köylünün idealidir ve bu genel durum büyük çoğunluğun hayat koşullarını karakterize etmiştir.⁷⁷³

XV.- XVI. yüzyıllarda Osmanlı devleti toprak rejiminde çift-hane adı verilen sistem önemli bir yer teşkil etmiştir. Toprağı işleyen köylü, bir çift veya nim (yarım) çift toprağa sahiptir. Çift ise bir köylü ailesinin bir çift öküz ile toprağı işleyerek hem geçimini sağladığı hem de devlete vergisini ödediği bir üretim alanı olarak tanımlanmaktadır. Toprak sistemindeki bu yapının 1858 tarihli arazi kanunnamesinin düzenlendiği yıllara kadar egemen olduğu anlaşılmaktadır⁷⁷⁴.

1858 tarihli arazi kanunnamesi ile devlete ait topraklardan kişilere verilen arazi üzerinde, ferde mülkiyet hakkı tanınmıştır. Fakat bu mülkiyet kesin değildir. Fert ilgili memurlardan izin almadığı müddetçe toprağını terk edemez, bağ ve bahçe haline getiremez, çiftlik, anbar, değirmen, ahır vs. inşaatı yapamaz. Bir araziyi tapu ile tasarruf eden bir kimsenin ölümünde arazi

⁷⁷² Buğday anbarı Yakabaşı köyünden Hikmet Taman'ın evinden görüntülenmiştir.

⁷⁷³ Murat Belge, *Osmanlıda Kurumlar ve Kültür*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayını, İstanbul, 2005, s. 280.

⁷⁷⁴ Galip Eken, "XIX. Yüzyıl Anadolu Köylüsüne Dair Bazı Bilgiler", *Uluslar arası Osmanlı Tarihi Sempozyumu Bildirileri (İzmir 8-10 Nisan 1999)*, Yayına Hazırlayan Turan Gökçe, İzmir: Türk Ocakları İzmir Şubesi Yayını, s. 467, 468.

çocuklarına, çocukları yoksa anne ve babaya meccanen geçmektedir. Bunların da yokluğu halinde kanunnamenin tespit ettiği akrabalara geçmektedir. Fakat bunlar tapu harcını vermekte idiler. Bu kurallar arazinin kısa zamanda boş bir hale gelmesine ve devlet eline geçmesine neden olmuştur. Bunun üzerine Mayıs 1867’de yapılan bir değişiklikle mülk arazide veraset hakkı birinciden yedinci dereceye kadar masrafsız olarak uygulanmaya başlanmıştır. Böylelikle toprağın kısa zamanda mahlûl kalarak devlete intikalinin önüne geçilmiştir⁷⁷⁵.

XV. ve XVI. yüzyıllarda bir çift araziye sahip olanlar 60 ile 150 dönüm arasında bir toprağa sahip idiler⁷⁷⁶. Merkezi otoritenin zayıfladığı ve mahalli güçlerin tarım kesimi üzerinde etkili olduğu 17. ve 18. yüzyıllarda çiftlikler ve büyük üreticiler ortaya çıkmakla birlikte hakim üretim tipi küçük zirai işletmeciliktir⁷⁷⁷. 19. yüzyıl ortalarında da Anadolu köylüsünün hemen hemen hiçbir yerde XV. ve XVI. yüzyıllardaki miktarda toprağa sahip olmadığı⁷⁷⁸ çoğunlukla hane içi tüketime yönelik küçük tarım işletmelerine sahip olduğu görülmektedir⁷⁷⁹. Nitekim yapılan araştırmalar 19. yüzyıl Anadolu tarımında küçük ve orta nitelikli işletmelerin yanı sıra büyük tarım işletmelerinin de olduğunu ortaya koymakta ise de 19. yüzyıl boyunca iç ve dış pazarlara yönelen tarımsal meta üretiminin önemli bir bölümünün küçük ve orta ölçekli işletmeler tarafından gerçekleştirildiğini göstermektedir⁷⁸⁰.

Tarım işletmelerinin Osmanlı tarım istatistiklerinde dönüm olarak karşılıkları şu şekilde tespit edilmiştir: Yüz ölçümleri 10 dönümden az olan işletmeler “imâlât-ı sağıre”, 10-50 dönüm arası olanlar “imâlât-ı mutavassıta” ve 50 dönümden fazla olanlar ise “imâlât-ı cesîme”. Bu tasnif tarımsal üretimin artış hızının kolayca tespitinde önemli rol oynamıştır. Mesela 1907 yılında Trakya ve Rumeli’de bulunan işletmelerin % 34’ünün 10 dönümden küçük, % 47’sinin 10–50 dönüm arası, % 19’unun da 50 dönümden büyük olduğunun⁷⁸¹, yani % 66’sının orta ve büyük işletme olduğunun tespiti, tarımsal üretimin çoğunlukla artış kaydettiğini ortaya koyan önemli bir veri olarak gözükmektedir.

Tarımsal üretimin artışında nüfus önemli rol oynamıştır. Nitekim 19. yüzyıl ortalarına kadar Osmanlı tarım kesiminde toprak faktörü nisbi olarak bol iken emek kıt bir faktör olarak görülmektedir. Nüfusun durağanlığından kaynaklanan bu durum işçilerin sürekli olarak daha yüksek ücretli işlere

⁷⁷⁵ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi Islahat Fermanı Devri (1861-1876)*, c. VII, TTK Basımevi, Ankara, 1995, s. 241, 249.

⁷⁷⁶ Galip Eken, *a.g.b.*, s. 467, 468.

⁷⁷⁷ Ahmet Tabakoğlu, *Türkiye İktisat Tarihi*, Dergah Yayınları, İstanbul, 2008, s. 240.

⁷⁷⁸ Galip Eken, *a.g.b.*, s. 467, 468.

⁷⁷⁹ Abdullah Aysu, *a.g.e.*, s. 30.

⁷⁸⁰ Şevket Pamuk, “Küreselleşme Çağında Osmanlı Ekonomisi (1820-1914)”, *Türkler*, c. 14, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 243.

⁷⁸¹ Vedat Eldem, *Osmanlı İmparatorluğunun İktisadi Şartları Hakkında Bir Tetkik*, Türkiye İş Bankası Yayınları, 1970, s. 70.

yönelmesine yol açmış bu da üretimi olumsuz olarak etkilemiştir. Kafkasya ve Balkan göçleri emek, özellikle kalifiye emek açığının kapatılması ve üretimin artırılması yönünde çok olumlu olmuştur⁷⁸².

3.2. Tarım İşletmelerinin Biçimleri

Tarla biçimleşmesinin öncelikle topoğrafyaya bağlı olduğu bu yüzden düzlüklerde muntazam şeritlere, engebeli arazide ise daha çok rastgele serpiştirilmiş dörtgen biçimindeki tarlalara rastlandığı tahmin edilmektedir. 19. yüzyılda Suriye’de bedevilerin toprağa yerleşmesi, “müşa’a” sistemiyle elele gitmiştir. Buna göre devlet mülkiyetindeki araziler, muntazam şeritlerden oluşan tarla bloklarına bölünmüş ve sonra bu şeritler iskâncılar arasında adaleti sağlamak için periyodik yeni-dağıtımlara konu olmuştur. Aşiret reislerinin büyük toprak sahiplerine dönüştüğü Doğu Anadolu’da da benzer bir durum söz konusudur. İç Anadolu bozkırında ise yerleşim örüntüleri ve tarla biçimleri, yerli köylülerin ya da Türkmen ve Kürd göçerlerinin veya Balkanlardan, Kafkasya’dan ve Karadeniz’in kuzeyinden gelen göçmenlerin peşpeşe dalgalar halinde yerleşmesinin sonucudur. Osmanlı arşiv kayıtlarında tarla biçimlerinin krokilerine rastlamak mümkün olmadığından Türk göçerlerin Batı Anadolu ve Balkanlarda kurduğu yeni yerleşimlerde tarlaların başlangıçta “dörtgen düzeninde olduğu” bunların da zamanla şeritlere bölündüğü tahmin edilmektedir. İç Anadolu’nun 19. yüzyılda iskâna açılması sırasında gözlenen evrim de bu yöndedir⁷⁸³.

Gümüşâbâd’daki tarım işletmelerinin şekilleri konusunda da Osmanlı arşivlerinde herhangi bir bulgu tespit edilememiştir. Ancak bölgeye 19. yüzyılda Kafkasya, Balkanlar ve Doğu Karadeniz gibi alanlardan göçler olması gelenlerin yerleştikleri alanlara bağlı olarak kendilerine özgü tarla biçimleri oluşturduklarını akla getirmektedir.

3.3. Tarım İşletmelerinin Gümüşâbâd’daki Durumu

Gümüşova’da bulunan tarım işletmeleri genelde hane içi tüketime yönelik küçük tarım işletmeleri niteliğine sahiptir. Nitekim 1844 yılında bölgede tespit edilen 132 aded mezru araziden 113’ü (85,6%) küçük işletme, 18 adedi (13,6%) orta büyüklükte işletme, 1 adedi (0,8%) ise büyük işletme tarzındadır. 1 aded büyük işletme ve 10 aded orta büyüklükte işletmelerin sahibinin bölge dışında yaşayan aileler olması Gümüşova’da sadece 11 ailenin orta ve büyük tarım işletmesi sahibi olduğunu ve bölgeye çevre kazalarda yaşayan bazı girişimcilerin el atarak buğday, arpa gibi ürünler ürettiklerini göstermektedir.

Bölgeye orta büyüklükte işletme kuran civar kaza yatırımcılarının 10’unun Hendek kazasından olması dikkate değer bir olgudur. Nitekim Gümüşova ile Hendek’in birbirine yakın kazalar olması bunda etkili olmuş gözükmektedir.

⁷⁸² Ahmet Tabakoğlu, *Türkiye İktisat Tarihi*, s. 240.

⁷⁸³ Halil İnalıcık, *Osmanlı İmparatorluğunun Ekonomik ve Sosyal Tarihi, 1300-1600*, c. 1, 2. Baskı, Eren yayıncılık, İstanbul, 1997, s. 202-203.

Kentin en büyük tarım işletmesi olan 60 dönümlük tarım işletmesine Sapanca kazasından “Molla” unvanları ile dikkat çeken Molla İbrahim ve Molla Yusuf adlı kişiler sahiptir.

Küçük yatırımcılar arasında ise Bolu’da Ermeni Mahallesi sakinlerinden olan Portakal oğlu Agob’un adı dikkat çekmektedir. Portakal oğlu ailesinin Gümüşâbâd’da 10 dönümlük tarım işletmesi yanında Düzce kazasında da bazı işletmelerin sahibi olduğu bilinmektedir⁷⁸⁴.

Bölgede tespit edilen küçük tarım işletmelerinin ertesi yılki üretim miktarı 1844 yılı ile hemen hemen aynı olmakla beraber, orta büyüklükteki işletmelerin 326,5 dönümden 225 dönüme düşeceği belirtilmiştir. Bunun olası nedeni, orta işletme sahibi ailelerin bir kısmının yatırımlarının ertesi sene “nadasa bırakma” gibi gerekçelerle üretimi düşük gösterme gayreti ile ilgili olabilir.

Kentte üretilen buğday, arpa gibi mahsullerin kentin gıda ihtiyacını karşılayamadığı dikkate alınırsa bölge halkının mütevazı bir yaşam standardına sahip olduğu düşünülebilir.

Gümüşova’da bulunan orta ve büyük işletmelerin özellikle 11 tanesinin sahibinin civar kazalardan olması bu kişilerin bölgeden elde ettikleri ürünün bir kısmını ihraç ettiklerini akla getirmektedir. Nitekim Bolu’da yaşayan portakal oğlu ailesinin aynı dönemde hem Düzce’de hem de Gümüşâbâd’da bir takım işletmelere sahip olması bu ve bunun gibi ailelerin ihracat kapasitesine sahip büyük aile işletmelerine sahip olduğunu düşündürmektedir. Diğer ailelerle ilgili olarak, ileride yapılacak araştırmalarda ortaya çıkacak olan verilerin de, en azından bazı ailer için bu kanaatimizi doğrulayacağı kanısındayız.

Tablo: Gümüşâbâd’da Bulunan Mezru Arazilerin Miktarı (Aded)

	0,5-10 dönüm		10-50 dönüm		50 dönüm üzeri	
	1844	1845	1844	1845	1844	1845
Yerleşim Yeri	Tarla Sayısı	Tarla Sayısı	Tarla Sayısı	Tarla Sayısı	Tarla Sayısı	Tarla Sayısı
Cuma Divanı	12	11	1	1		
Cuma Divanında yaşamayıp Kent dışından Arazi Sahibi Olanlar	2		7			
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	16	14	3	3		
Cuma Divanına bağlı Seydibucağı Köyü	8	9	1	1		
Cuma Divanına bağlı Efteni Köyü	9	12	2	1		
Cuma Divanında yaşayan Kıptiler (Taife-i Kıptiler)	1	2				
Orân Divanı Karyesi (Ören Divanı)	16	13		2		
Ören Divanı Yukarı Kıyı Köyü	12	10		1		
Örende yaşamayıp Kent dışından Arazi Sahibi Olanlar	6		3		1	
Kışla Divanı	31	38	1	5		
Toplam	113	109	18	14	1	

⁷⁸⁴ BOA, Dahiliye Nezareti İdare Kısmı Evrakı (DH. İD.), Dosya No: 43/-1, Gömlek No: 17, Vesika 1, 2, 3.

Tablo: Gümüşâbâd'da Bulunan Mezru Arazilerin Miktarı (Dönüm)

Yerleşim Yeri	0,5-10 dönüm		10-50 dönüm		50 dönüm üzeri	
	1844	1845	1844	1845	1844	1845
	Tarlanın Toplam Dönümü	Tarlanın Toplam Dönümü	Tarlanın Toplam Dönümü	Tarlanın Toplam Dönümü	Tarlanın Toplam Dönümü	Tarlanın Toplam Dönümü
Cuma Divanı	44	48	13	23		
Cuma Divanında yaşamayıp Kent dışından Arazi Sahibi Olanlar	10		149			
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	49,5	59	50	46		
Cuma Divanına bağlı Seydibucağı Köyü	23,5	33	17,5	15		
Cuma Divanına bağlı Efteni Köyü	39	61	27	18		
Cuma Divanında yaşayan Kıptiler (Taife-i Kıptiler)	1	4				
Orân Divanı Karyesi (Ören Divanı)	82,5	58		27		
Ören Divanı Yukarı Kıyı Köyü	52,5	54,5		15		
Örende yaşamayıp Kent dışından Arazi Sahibi Olanlar	44		50		60	
Kışla Divanı	127	149	20	81		
Toplam	473	466,5	326,5	225	60	

Tablo: Gümüşâbâd'da Tarımsal Sektörde Söz Sahibi Aileler (1844)

Köy	Lakap/Unvan	Adı
Cuma Divanı	Hatib oğlu	Abdullatif bin Ali ve kardeşi Mustafa bin Ali
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	Hacı oğlu	Ali ve kardeşi Receb, eniştesi Mehmed bin Hüseyin
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	Çemyâz İmam oğlu	Hüseyin bin Mustafa
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	Hacı oğlu	Hüseyin bin Ali
Cuma Divanına bağlı Seydibucağı Köyü	Numân oğlu	Ahmed bin Numan ve kardeşi Ali
Cuma Divanına bağlı Efteni Köyü	Merhûm Toknak oğlu	Hasan'ın damadı Mehmed bin Ali
Cuma Divanına bağlı Efteni Köyü	Külhancı oğlu	Ahmed bin Osman ve oğlu Yusuf
Kışla Divanı	Kaza Müdürü	Ahmed bey

Tablo: Gümüşâbâd'da Orta ve Büyük Tarımsal İşletmelere Yatırım Yapan Civar Kazalarda Yaşayan Yatırımcılar (1844)

Yatırım Yapılan Alan	Yatırımcı		
	Memleketi	Şöhreti	Adı
Cuma Divanı	Üskübü kazası Avlıyan köyünden	Lafçı oğlu	Davud
Cuma Divanı	Nefs-i Hendekten	Sarı oğlu	Hacı Yakub yetimi Osman
Cuma Divanı	Düzce Kazası Ağa Köyünden	yok	Saraç Hacı Osman
Cuma Divanı	Nefs-i Hendekten	Kılınç oğlu	Mustafa
Cuma Divanı	Nefs-i Hendekten	Sipahi oğlu	Mehmed
Cuma Divanı	Hendekten	Çıtak Mehmed	Çıtak Mehmed
Cuma Divanı	Nefs-i Hendekten	Hacı Mustafa Efendi	Hacı Mustafa Efendi
Ören Divanı	Hendekten	Lafçı oğlu	Çakır oğlu Edhem
Ören Divanı	Hendekten	Sarı oğlu	Molla Mehmed
Ören Divanı	Hendekten	yok	Hacı Karagöz
Ören Divanı	Sapanca kazasından		Molla İbrahim ve Molla Yusuf

4- Nadasa Bırakılmış Araziler

Nadasa bırakılmış araziler vesikalarda “gayri mezru arazi” olarak tanımlanmıştır. Gümüşova’da ve bölge civarında bulunan kazalarda tarlaların nadas süresi üç yıl olarak tespit edilmiştir. 1844 yılında Gümüşova’da buğday, arpa ve kablucu ekimi için nadasa bırakılmış, 122 adet arazi tespit edilmiştir. Bu araziler, toplam, 1826 dönüme tekabül etmektedir. 1844 yılında ekili arazilerin 132 adet, toplam dönüm miktarının ise 999,5 dönüme tekabül etmesi Gümüşova’da bulunan nadasa bırakılmış arazi miktarının ekili alanlardan daha fazla olduğunu dolayısıyla ileriki yıllarda devletin bölgeden daha fazla ürün ve daha fazla öşür vergisi beklentisi olduğunu göstermektedir.

Gümüşova’da en büyük nadas arazilere 6 ailenin sahip olduğu görülmektedir. Bu ailelerden Hatib oğlu Abdullatif bin Ali ve kardeşi Mustafa bin Ali, Hacı oğlu Ali ve kardeşi Receb, eniştesi Mehmed bin Hüseyin ve kaza müdürü Ahmed Bey’in kentin en büyük tarım işletmelerine de sahiptir. Buradan hareketle, bu ailelerin 1844 yılı sonrasında en fazla tarım ürünü elde edecek aileler de olacakları tahmin edilecektir.

Tablo: Gümüşâbâd’da Nadasa Bırakılmış Arazilerin Miktarı (Dönüm/1844)

Yerleşim Yeri	0,5–10 dönüm	10–50 dönüm	50 dönüm üzeri	Toplam
	Tarlanın Toplam Dönümü	Tarlanın Toplam Dönümü	Tarlanın Toplam Dönümü	
Cuma Divanı	29	97	146	272
Cuma Divanında yaşamayıp Kent dışından Arazi Sahibi Olanlar	1	50		51
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	67	103	60	230
Cuma Divanına bağlı Seydibucağı Köyü	32	35		67
Cuma Divanına bağlı Efteni Köyü	45	54		99
Cuma Divanında yaşayan Kıptiler (Taife-i Kıptiler)	1			1
Orân Divanı Karyesi (Ören Divanı)	34,5	113		147,5
Ören Divanı Yukarı Kıyı Köyü	31	18		49
Örende yaşamayıp Kent dışından Arazi Sahibi Olanlar		15		15
Kışla Divanı	121,5	487	286	894,5
Toplam	362	972	492	1826
Yüzdeler Dilimi	19,8%	53,2%	26,9%	

Tablo: Gümüşâbâd'da Nadasa Bırakılmış Arazilerin Miktarı (Aded/1844)

Yerleşim Yeri	0,5-10 dönüm	10-50 dönüm	50 dönüm üzeri	Toplam
	Tarla Sayısı	Tarla Sayısı	Tarla Sayısı	
Cuma Divanı	6	4	2	12
Cuma Divanında yaşamayıp Kent dışından Arazi Sahibi Olanlar	1	2		3
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	11	5	1	17
Cuma Divanına bağlı Seydibucağı Köyü	7	1		8
Cuma Divanına bağlı Efteni Köyü	8	3		11
Cuma Divanında yaşayan Kıptiler (Taife-i Kıptiler)	1			1
Orân Divanı Karyesi (Ören Divanı)	10	5		15
Ören Divanı Yukarı Kıyı Köyü	7	1		8
Örende yaşamayıp Kent dışından Arazi Sahibi Olanlar		1		1
Kışla Divanı	22	21	3	46
Toplam	73	43	6	122
Yüzdelik Dilimi	59,8%	35,2%	4,9%	

Tablo: Gümüşâbâd'da Bulunan En Büyük Nadas Arazilerinin Sahibi Aileler (1844)

Hane	Köy	Lakap	Adı	Gayrı mezru arazi/dönüm
1, 1,2	Cuma Divanı	Hatib oğlu	Abdullatif bin Ali ve kardeşi Mustafa bin Ali	94
4,1	Cuma Divanı	Uzun oğlu	Osman bin Mehmed ve üvey oğlu sabi Tahir	52
3,1	Karye-i Cevlik tabi-i Divan-ı Mezbur	Hacı oğlu	Ali ve kardeşi Receb, eniştesi Mehmed bin Hüseyin	60
3,1	Der divan-ı Kışla tabi-i Kaza-yı mezbur	Kaza Müdürü	Ahmed bey	55
5,1	Der divan-ı Kışla tabi-i Kaza-yı mezbur	Hoca oğlu	Mustafa bin Abdurrahman	178
23,1	Der divan-ı Kışla tabi-i Kaza-yı mezbur	Hacı Abdurrahman oğlu	Abdurrahman bin Hasan	53

5- Pirinç Üreticiliği

Osmanlı devleti daha ilk dönemlerden itibaren pirinç ekimine önem vermiş ve ekimini yaygınlaştırmak için özel uğraş vermiştir. Özellikle Fatih döneminde pirinç ekimine özel bir önem verilmiştir. Pirincin yetişmesi için özel sulama başta olmak üzere oldukça farklı bir süreç gerekmektedir⁷⁸⁵. Nitekim pirinç yetişirken bol su, olgunlaşırken de çok sıcak isteyen bir bitkidir. Irmak boylarında suyu tutan killi topraklarda iyi yetişir. Bu tarım çok el emeğine, özel olarak

⁷⁸⁵ Murat Belge, *a.g.e.*, s. 282-283.

hazırlanmış tarlalara, sulama ve kurutma arklarına, olgunlaştıktan sonra da çeltikleri temizlemek gibi zahmetli işlere lüzum gösterir⁷⁸⁶.

Tarihte çeltikçiler olarak da adlandırılan pirinç üreticileri ilk dönemlerden beri bazı vergi teşvikleriyle desteklenmiş olup, Osmanlıların Anadolu'ya yerleşmesine denk düşen tarihlerden beri Anadolu'da Niksar, Tokat, Tosya, Marmara Bölgesi, Edirne, Çukurova⁷⁸⁷ ve Batı Karadeniz'de Üskübü⁷⁸⁸, Düzce ve Gümüşova bölgelerinde pirinç yetiştirildiği anlaşılmaktadır.

19. yüzyıla geldiğinde Osmanlı devletinin bir pirinç ithalatçısı haline geldiği ve ithalat kalemleri arasında pirincin hatırı sayılır bir yer tuttuğu görülmektedir. Bunun muhtemel nedeni dünya fiyatları ve benzer koşullar nedeniyle Trakya'da ve Makedonya'da pirinç ekiminin durması, Anadolu ve Mezopotamya'da sulamaların aksamasına paralel olarak Osmanlı devletinin pirinç bakımından kendine yeterli konumunu kaybetmesidir⁷⁸⁹.

1844 yılında Gümüşova'da yaşayan hanelerin 128'inin pirinç çeltiği üretimi ile uğraştığı görülmektedir. Bölgedeki pirinç tarlaları incelendiğinde en azının 0,5 dönüm, en fazlasının ise 1,5 dönüm olduğu görülmektedir. Pirinç üretimi yapan hanelerin biri hariç diğerleri bu işi "müstecir" olarak yapmışlardır.

Pirinç işletmelerinin 1844 yılı geliri hesaplanmasına karşın, bir aile hariç diğer işletme sahiplerinin 1845 yılı geliri hakkında kayıt tutulmamıştır.

Bölgenin pirinçten en fazla gelir elde edilen birimi Cuma divanıdır. Nitekim pirinçten elde edilen 7.333 kuruşluk gelirin % 54,9'u Cuma divanından, % 31,1'i Kışla divanından, % 14'ü ise Ören divanından elde edilmiştir.

5.1. Pirinç Üretiminden Dönüm Başına Alınan Gelir Miktarı

Gümüşâbâd'da pirinç üretim alanları köy bazında değerlendirildiğinde, bölgenin dönüm başına en fazla pirinç üretilen yerlerinin Cuma divanına bağlı Efteni ve Cevlik köyleri olduğu görülmektedir. Cuma divanına bağlı bu alanlarda bölgenin dönüm başına en büyük geliri elde edilmesine rağmen, üretim divan bazında ele alındığında, dönüm bazında en fazla gelirin Kışla divanından elde edildiği görülmektedir.

Kışla divanını sırayla Cuma divanı ve Ören divanı takip etmiştir.

⁷⁸⁶ Cumhuriyetin 50. Yılında Bolu, 1973 İl yillığı, s. 174.

⁷⁸⁷ Murat Belge, a.g.e., s. 282-283.

⁷⁸⁸ Zeynel Özlü, Batı Karadeniz'de Antik Bir Osmanlı Kenti: Prusias Ad Hypium, Üskübü (Konuralp), s.

⁷⁸⁹ Murat Belge, a.g.e., s. 282-283.

Tablo: Pirinç Tarlalarının Büyüklüğü ve Dönüm Başına Elde Edilen Gelir Miktarı (1844)

Yerleşim Yeri	0,5-1,5 dönüm		Toplam Gelir / kuruş	Ortalama gelir/kuruş
	Tarlası Olan Kişi Sayısı	Dönüm/Toplam		
Cuma Divanı	14	14	765	54,6429
Cuma Divanında yaşamayıp Kent dışından Arazi Sahibi Olanlar				
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	20	21,5	1732	80,5581
Cuma Divanına bağlı Seydibucağı Köyü	11	11,5	610	53,0435
Cuma Divanına bağlı Efteni Köyü	13	11	916,5	83,3182
Cuma Divanında yaşayan Kıptiler (Taife-i Kıptiler)				
Orân Divanı Karyesi (Ören Divanı)	16	11	712,5	64,7727
Ören Divanı Yukarı Kıyı Köyü	11	6	315	52,5
Örende yaşamayıp Kent dışından Arazi Sahibi Olanlar				
Kışla Divanı	43	31	2282	73,6129
Toplam	128	106	7333	69,1792

Tablo: Pirinç Tarlalarının Büyüklüğü ve Dönüm Başına Elde Edilen Gelir Miktarı (Divan Bazında/ 1844)

Yerleşim Yeri	0,5-1,5 dönüm		Toplam Gelir / kuruş	Ortalama gelir/kuruş
	Tarlası Olan Kişi Sayısı	Dönüm/Toplam		
Cuma Divanı	58	58	4023,5	69,3707
Ören Divanı	27	17	1027,5	60,4412
Kışla Divanı	43	31	2282	73,6129
Toplam	128	106	7333	69,1792

6- Mısır Üretimi

1844 yılında Gümüşova’da mısır üretimi yapıldığına dair herhangi bir bulgu tespit edilememiştir. Nitekim gerek ekili arazler içerisinde gerekse de bölgeden toplanan öşür vergileri içerisinde mısır üretildiğine işaret eden herhangi bir veriye rastlanmamıştır. Ancak bölgede yapılan araştırmada halkın uzun zamandan beri mısır tarımı ile de uğraştığı anlaşılmaktadır. Bu çerçevede bölgede mısır üretiminin 1844’lerden sonra başladığı tahmin edilmektedir. Nitekim 19. yüzyıl sonlarına ait miras kayıtları içerisinde konutlarda mısır tüketiminin yaygınlaştığı anlaşılmaktadır. Tespit edilen muhtelif miras kayıtları içerisinde “mısır”, “darı”, “kumdarı” isimleri altında aileler tarafından tüketilen gıda maddelerinin kile olarak miktarı ve piyasa fiyatları belirlenmiştir.

Mısır üretimi bölgede öyle yaygınlaşmıştır ki bugün Cumayeri’nde yapılan alan araştırmasında, insanların hafızasında, bölgenin doğal besininin mısır olduğu, buğdayın mısıra göre daha az bilindiği bile yer etmiştir.

Resim: Mısır Kurutmak İçin Kullanılan Torluk⁷⁹⁰

7- Tütün Üretimi

19. yüzyılda Düzce bölgesinde üretilen en güzel tütünlerin Üskübü-Çilimli, Avlıyan ve Gümüşova bölgelerinde üretildiği tespit edilmiştir.⁷⁹¹ Üretilen tütünler bölgede bulunan tütün anbarında depo edilmiştir. Yapılan alan araştırmasında tütün anbarının Gümüşova’da garajın bulunduğu yerde olduğu tespit edilmiştir.

1844 yılında Gümüşova’da 133 ailenin tütün üretimi ile uğraştığı görülmektedir. Bu ailelere ait toplam 100 dönüm tütün arazisi tespit edilmiştir.

Bu çerçevede her aileye ortalama 1,4 dönüm miktarı arazi düşmektedir. Bu işletmelerin çoğunluğu 0,5–1 dönüm şeklindedir. İşletmelerin bu şekilde küçük işletmeler olması bölgedeki tütün tekelinin küçük üreticilik tarzında yapıldığını ortaya koymaktadır.

Bölgede en fazla tütün işletmesi Cuma divanı ve Kışla divanında bulunmaktadır. Ören divanında bulunan tarla sayısı diğer divanların oldukça gerisinde kalmıştır.

Tablo: Gümüşâbâd’da Bulunan Tütün İşletmelerinin Köy Bazındaki Dağılımı (1844)

Yerleşim Yeri	0,5–2 dönüm	
	Toplam dönüm	Tarla Sayısı
Cuma Divanı	13,5	14
Cuma Divanında yaşamayıp Kent dışından Arazi Sahibi Olanlar		
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	17	20
Cuma Divanına bağlı Seydibucağı Köyü	7,5	8
Cuma Divanına bağlı Efteni Köyü	9,5	14
Cuma Divanında yaşayan Kıptiler (Taife-i Kıptiler)	1,5	3

⁷⁹⁰ Torluk Yakabaşı köyünden Hikmet Taman’ın evinden görüntülenmiştir.

⁷⁹¹ *Müstakil Bolu Livâsı Sâlnâmesi 1334*, s. 266.

Yerleşim Yeri	0,5-2 dönüm	
	Toplam dönüm	Tarla Sayısı
Orân Divanı Karyesi (Ören Divanı)	12,5	16
Ören Divanı Yukarı Kıyı Köyü	6,5	10
Örende yaşamayıp Kent dışından Arazi Sahibi Olanlar		
Kışla Divanı	32	48
Toplam	100	133

Tablo: Gümüşâbâd’da Bulunan Tütün İşletmelerinin Divanlar Bazındaki Dağılımı (1844)

Yerleşim Yeri	Toplam dönüm	Tarla Sayısı
Cuma Divanı	49	59
Ören Divanı	19	26
Kışla Divanı	32	48
Toplam	100	133

7.1. Tütün İşletmelerinden Dönüm Başına Elde Edilen Gelir

1844 yılında Gümüşova’da bulunan tütün işletmelerinden dönüm başına ortalama 72,9 kuruş gelir elde edilmiştir.

Köy bazında dönüm başına en büyük gelir Kışla divanından elde edilmiştir. Elde edilen dönüm başına gelir divan bazında değerlendirildiğinde; Cuma divanında 148,9 kuruş, Ören divanında 383,9 kuruş, Kışla divanında ise 72,94 kuruş olarak gerçekleşmiştir.

Tütün işletmelerinin 1844 yılı gelirleri yanında 1845 yılı olası gelirleri de kayıt altına alınmıştır. Ancak 1845 yılında elde edilmesi muhtemel gösterilen gelirlerin bir önceki yıla göre oldukça düşük seyrettiği hatta bazı yerlerde (Ören divanı karyesi) hiç gösterilmediği dikkat çekmektedir.

Tablo: Gümüşova’da Bulunan Tütün İşletmelerinden Dönümsel Bazda Elde Edilen Gelir (1844/Kuruş)

Yerleşim Yeri	Toplam dönüm	1844/Geliri	Dönüm Başına Elde Edilen Gelir Miktarı/ kuruş
Cuma Divanı	13,5	666	49,3
Cuma Divanında yaşamayıp Kent dışından Arazi Sahibi Olanlar			
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	17	1331	78,3
Cuma Divanına bağlı Seydibucağı Köyü	7,5	477	63,6
Cuma Divanına bağlı Efteni Köyü	9,5	1039,5	109
Cuma Divanında yaşayan Kıptiler (Taife-i Kıptiler)	1,5	72	48
Orân Divanı Karyesi (Ören Divanı)	12,5	759,5	60,8
Ören Divanı Yukarı Kıyı Köyü	6,5	321	49,4
Örende yaşamayıp Kent dışından Arazi Sahibi Olanlar			
Kışla Divanı	32	2628	82,1
Toplam	100	7294	72,9

Tablo: Gümüşova’da Bulunan Tütün İşletmelerinden Elde Edilen Gelirin Köy Bazında Dağılımı ve Yıllara Göre Karşılaştırılması (Kuruş)

Yerleşim Yeri	1844	1845
Cuma Divanı	666	538
Cuma Divanında yaşamayıp Kent dışından Arazi Sahibi Olanlar		
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	1331	480
Cuma Divanına bağlı Seydibucağı Köyü	477	299
Cuma Divanına bağlı Efteni Köyü	1039,5	481
Cuma Divanında yaşayan Kıptiler (Taife-i Kıptiler)	72	58
Orân Divanı Karyesi (Ören Divanı)	759,5	-
Ören Divanı Yukarı Kıyı Köyü	321	36
Örende yaşamayıp Kent dışından Arazi Sahibi Olanlar		
Kışla Divanı	2628	1081
Toplam	7294	2973

Tablo: Gümüşova’da Bulunan Tütün İşletmelerinden Elde Edilen Gelirin Divanlar Bazında Dağılımı ve Yıllara Göre Karşılaştırılması (Kuruş)

Yerleşim Yeri	1844/Geliri	1845 Geliri
Cuma Divanı	3586	1856
Ören Divanı	1081	36
Kışla Divanı	2628	1081
Toplam	7294	2973

8- Keten Üretimi

Sanayi bitkileri arasında yer alan kendir genelde dokumacılık sektörünün hammaddesi olarak kullanılmıştır. Nitekim keten tarımı, pazarlarda keten alışverişinin de önünü açmış ve keten, iplik haline dönüştürülerek kirpase adı verilen asker giyiminde, çadır ve yelken bezi yapımında kullanılan kaba bezin dokunmasında⁷⁹² kullanılarak önemli bir ticari emtia haline gelmiştir. Mesela 17. yüzyılda dokuma sanayinin hammaddesi olarak Konya pazarına ipek ve pamuk yanında Mısır keteni ve Hatunsaray keteninin getirildiği⁷⁹³, Osmanlı başkentinin ihtiyacı nedeniyle İstanbul’a 18. yüzyıl başlarında Mısır ve Karadeniz limanlarından keten ve keten tohumu getirildiği görülmektedir⁷⁹⁴. Bu bağlamda Anadolu’nun kuzey kesiminde başta Kastamonu, Samsun, Ordu ve Artvin illeri ile Ege bölgesinde bilhassa Menderes havzasında Tire, Ödemiş, Bayındır’da kısmen Güneydoğu Anadolu’da Urfa ve Birecik, Kâhta kazasına bağlı Şüre, Astu ve Pağınık nahiyeleri, Gerger kazasına bağlı Beylü ve Dere-İl nahiyeleri,⁷⁹⁵ İstanbul’da

⁷⁹² Fethi Gedikli, “Osmanlı Şirketleri”, *Osmanlı 3*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s. 436.

⁷⁹³ Said Öztürk, “Osmanlı Döneminde Konya Ekonomisine Dair Tespitler”, s. 104.

⁷⁹⁴ Halil İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğunun Ekonomik ve Sosyal Tarihi 1300-1600*, s. 228-229.

⁷⁹⁵ Mehmet Taşt Emir, *XVI. Yüzyılda Adıyaman (Behinsi, Hısn-ı Mnasur, Gerger, Kahta) Sosyal ve İktisadi Tarihi*, TTK Basımevi, Ankara, 1999, s. 179-180.

Üsküdar'dan Pendik'e kadar uzanan topraklarda,⁷⁹⁶ Üskübü (Konuralp),⁷⁹⁷ Düzce ve Gümüşova kazalarında muhtelif dönemlerde keten yetiştirilmiş ve ticari bir emtia olarak işlem görmüştür.

Araştırma alanımızı teşkil eden Gümüşova'da 1844 yılında 107 ailenin keten işletmeciliği yaptığı ve bu kişilere ait 80,5 dönüm keten arazisi olduğu tespit edilmiştir. 107 aileden 104'üne ait bütün işletmesi de tespit edilmesi Gümüşova'da bulunan ailelerin önemli miktarının sanayi ürünü ürettiklerini göstermektedir.

Bölgede en fazla keten işletmesi, sırasıyla, Cuma (43 adet), Kışla (38 adet) ve Ören (26 adet) divanlarında yapılmıştır. Tarla sayıları divanlara göre farklılık göstermesine rağmen ekili arazi miktarı, ekim alanlarının küçük olması nedeniyle, birbirine yakın seyrederek 24,5 ile 30 dönüm arasında değişmiştir.

Tablo: Gümüşâbâd'da Bulunan Keten İşletmelerinin Dağılımı (1844)

Yerleşim Yeri	Toplam dönüm	Tarla Adedi
Cuma Divanı	6	12
Cuma Divanında yaşamayıp Kent dışından Arazi Sahibi Olanlar		
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	9,5	16
Cuma Divanına bağlı Seydibucağı Köyü	2,5	4
Cuma Divanına bağlı Efteni Köyü	8	11
Cuma Divanında yaşayan Kıptiler (Taife-i Kıptiler)		
Orân Divanı Karyesi (Ören Divanı)	14,5	16
Ören Divanı Yukarı Kıyı Köyü	10	10
Örende yaşamayıp Kent dışından Arazi Sahibi Olanlar		
Kışla Divanı	30	38
Toplam	80,5	107

Tablo: Gümüşâbâd'da Bulunan Keten İşletmelerinin Divanlar Bazındaki Dağılımı (1844)

Yerleşim Yeri	Toplam dönüm	Tarla Adedi
Cuma Divanı	26	43
Ören Divanı	24,5	26
Kışla Divanı	30	38
Toplam	80,5	107

8.1. Keten İşletmelerinden Dönüm Başına Elde Edilen Gelir

Gümüşâbâd'da bulunan keten işletmelerinden dönüm başına ortalama 21,7 kuruş gelir elde edilmiştir. Dönüm başına en yüksek gelir Cuma divanına bağlı Cevlik ve Efteni köylerinden elde edilmiştir. Seydibucağı köyü ve Kıptilerin yaşadığı yerlerde keten üretildiğine ilişkin herhangi bir bulgu tespit edilememiştir.

⁷⁹⁶ Ahmet Tabakoğlu, "Klasik Dönemde Osmanlı Ekonomisi", *Türkler*, c. 10, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 678.

⁷⁹⁷ Zeynel Özlü, *Batı Karadeniz'de Antik Bir Osmanlı Kenti: Prusias Ad Hypium, Üskübü (Konuralp)*, s.

Divan bazında en yüksek gelir 46,3 kuruş ile Cuma divanında gerçekleşmiştir. Diğer divanlardan elde edilen keten gelirinin tamamı, Cuma divanından dönüm bazında elde edilen keten gelirinin yarısı kadar bile tutmamıştır.

Tablo: Gümüşâbâd’da Bulunan Keten İşletmelerinden Dönümsel Bazda Elde Edilen Gelir (1844/Kuruş)

Yerleşim Yeri	Toplam dönüm	1844/Geliri	Dönüm Başına Ortalam Gelir
Cuma Divanı	6	153	25,5
Cuma Divanında yaşamayıp Kent dışından Arazi Sahibi Olanlar			
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	9,5	611	64,3
Cuma Divanına bağlı Seydibucağı Köyü	2,5		0
Cuma Divanına bağlı Efteni Köyü	8	440	55
Cuma Divanında yaşayan Kıptiler (Taife-i Kıptiler)			
Orân Divanı Karyesi (Ören Divanı)	14,5	18	1,24
Ören Divanı Yukarı Kıyı Köyü	10	99	9,9
Örende yaşamayıp Kent dışından Arazi Sahibi Olanlar			
Kışla Divanı	30	423	14,1
Toplam	80,5	1744	21,7

Tablo: Gümüşâbâd’da Bulunan Keten İşletmelerinden Elde Edilen Gelirin Dağılımı ve Yıllara Göre Karşılaştırılması (Kuruş)

Yerleşim Yeri	1844/Geliri	1845/ Geliri
Cuma Divanı	153	344
Cuma Divanında yaşamayıp Kent dışından Arazi Sahibi Olanlar		
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	611	357
Cuma Divanına bağlı Seydibucağı Köyü		181
Cuma Divanına bağlı Efteni Köyü	440	687
Cuma Divanında yaşayan Kıptiler (Taife-i Kıptiler)		
Orân Divanı Karyesi (Ören Divanı)	18	457
Ören Divanı Yukarı Kıyı Köyü	99	166
Örende yaşamayıp Kent dışından Arazi Sahibi Olanlar		
Kışla Divanı	423	1243
Toplam	1744	3435

Tablo: Gümüşâbâd’da Bulunan Keten İşletmelerinden Elde Edilen Gelirin Divanlar Bazında Dağılımı ve Yıllara Göre Karşılaştırılması (Kuruş)

Yerleşim Yeri	Toplam dönüm	Toplam gelir	Dönüm Başına Ortalama Gelir
Cuma Divanı	26	1204	46,3
Ören Divanı	24,5	117	4,78
Kışla Divanı	30	423	14,1
Toplam	80,5	1744	21,7

9- Meyvecilik Sektörü

Gümüşâbâd kazasında meyvecilik sektörü son derece gelişmiştir. Nitekim 1844 yılında bölgede 2787 aded meyve ağacı tespit edilmiştir.

Meyve ağaçlarının % 47,6'sı Cuma divanında, % 35,7'si Kışla divanında ve % 16,7'si ise Ören divanında bulunmaktadır.

Bu ağaçlardan Efteni'de bulunanların 75'i, Kışla'da bulunanların 11'i ve Ören divanı karyesinde bulunanların ise 5'i erik ağacıdır. Bu ağaçların her birinden yılda ortalama 5 kuruş gelir elde edilmiştir.

Meyve ağaçları da tarımsal bir faaliyet olması hasebiyle öşür vergisine tabi tutulması gerekirken Gümüşova'da bulunan meyve ağaçlarından öşür alındığına ilişkin vesikalara herhangi bir veri yansımamıştır.

**Tablo: Gümüşova'da Bulunan Meyve Ağaçları ve Elde Edilen Gelir Miktarı
(1844)**

Yerleşim Yeri	Ağaç Sayısı	Yıllık Geliri
Cuma Divanı	384	1920
Cuma Divanında yaşamayıp Kent dışından Arazi Sahibi Olanlar	78	390
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	276	1380
Cuma Divanına bağlı Seydibucağı Köyü	319	1595
Cuma Divanına bağlı Efteni Köyü	263	1315
Cuma Divanında yaşayan Kıptiler (Taife-i Kıptiler)	6	30
Orân Divanı Karyesi (Ören Divanı)	196	980
Ören Divanı Yukarı Kıyı Köyü	230	1150
Örende yaşamayıp Kent dışından Arazi Sahibi Olanlar	40	200
Kışla Divanı	995	4981
Toplam	2787	13941

**Tablo: Gümüşova'da Bulunan Meyve Ağaçları ve Elde Edilen Gelir Miktarı
(Divan Bazında/1844)**

Yerleşim Yeri	Ağaç Sayısı	Yıllık Geliri
Cuma Divanı	1326	6630
Ören Divanı	466	2330
Kışla Divanı	995	4981
Toplam	2787	13941

9.1. Meyvecilik Sektörünü Uhdesine Alan Aileler

Gümüşova'da meyvecilik sektörü ile uğraşan 155 aile tespit edilmiştir.

Meyvecilik sektörünü uhdesine aldığını düşündüğümüz aile sayısı ise 28 olarak tespit edilmiştir. Bu ailelerin en düşüğü 30, en fazlası ise 67 aded meyve ağacına sahiptir. Bu aileler Gümüşova'da bulunan meyve ağaçlarının 1096 adedine (39,3%) sahiptirler. En fazla meyve ağacı sahip olanlardan ikisi Üskübü ve Hendek kazası sakinidir. Bunlara ait 70 aded meyve ağacı bulunmaktadır.

Meyvecilik yapan ailelerin 12'si varlıklı aile olmakla beraber 16 tanesi fakir ve ortahalli servetlere sahiptir. Fakir ve ortahalli olan ailelerin gelirlerinin, önemli bir kısmını meyvecilikten elde etmeleri, bu ailelerin sadece meyvecilik işini meslek haline dönüştürdüklerini akla getirmektedirler.

Tablo: Meyvecilik Sektörünü Uhdesine Alan Aileler ve Sahip Oldukları Meyve Ağaçları (1844)

Hane	Yerleşim Yeri	Lakap	Adı	Eşcar bahçe/aded	Hane Sahibinin Serveti/krş
1, 1,2	Cuma Divanı	Hatib oğlu	Abdullatif bin Ali ve kardeşi Mustafa bin Ali	67	1447
5,1	Cuma Divanı	Torbâ oğlu	Hüseyin bin Mehmed	50	661
11,1	Cuma Divanı	Bekir oğlu	Ahmed bin İbrahim	42	688
13,1	Cuma Divanı	Çıtak oğlu	Şakir bin Mustafa	55	836
4,1	Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	Çemyâz İmam oğlu	Hüseyin bin Mustafa	57	1035
17	Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	Hacı Hasan oğlu	Ali bin Hüseyin	30	540
1,1	Cuma Divanına bağlı Seydibucağı Köyü	Gaffar oğlu	Mustafa bin Ali ve bibisi oğlu Mehmed bin Mustafa	30	400
3,1	Cuma Divanına bağlı Seydibucağı Köyü	Çağlı oğlu	Halil bin Ahmed ve oğlu Mustafa	30	1165
5,1	Cuma Divanına bağlı Seydibucağı Köyü	Deli Veli oğlu	Âbidîn bin Halil	35	1044
9,1	Cuma Divanına bağlı Seydibucağı Köyü	Abdi oğlu	Hüseyin bin Abdi ve oğlu Ali	58	1271
2,1	Cuma Divanına bağlı Efteni Köyü	Mercûm Toknak oğlu	Hasan'ın damadı Mehmed bin Ali	42	1092
3,1	Cuma Divanına bağlı Efteni Köyü	Külhancı oğlu	Ahmed bin Osman ve oğlu Yusuf	30	1950
4,1	Cuma Divanına bağlı Efteni Köyü	Kara Osman oğlu	Yusuf bin Mehmed	30	1338
16,1	Cuma Divanına bağlı Efteni Köyü	Karayeğen oğlu	Mustafa bin Mehmed	45	637
Hane yok	Cuma Kaza-yı ahirde olan ahalinin arazilleri/ müslim	Lafçı oğlu	Üskübü kazası Avlıyan köyünden Davud	40	400
Hane yok	Cuma Kaza-yı ahirde olan ahalinin arazilleri/ müslim	Sarı oğlu	Hendekten Hacı Yakub yetimi Osman	30	200
10,1	Ören Divanı Yukarı K1y1 Köyü	Koca Osman oğlu	İsmail bin Osman	30	640
14,1,2,3	Ören Divanı Yukarı K1y1 Köyü	Ramazan oğlu	Mehmed bin Osman, oğlu Mustafa ve diğer oğlu Hasan	30	672,5
2,1	Kışla Divanı	Ali bin Mehmed	Ali bin Mehmed	31	1176
3,1	Kışla Divanı	Kaza Müdürü	Ahmed bey	50	2164
13,1,2,3	Kışla Divanı	Kabirsen (Kırsen) oğlu	Hacı Mehmed bin Feyzullah, oğlu Halil, oğlu Feyzullah	30	1409
20,1	Kışla Divanı	Ömer oğlu	Kire?	55	826
35,1	Kışla Divanı	Şaban oğlu	Osman bin Salih	34	700
39,1,2	Kışla Divanı	Uzun Mehmed oğlu	Hüseyin bin Mehmed ve oğlu Mustafa	38	950
40,1,2	Kışla Divanı	Abdi Celil oğlu	İsmail bin Hüseyin ve kardeşi Mustafa	33	1628

Hane	Yerleşim Yeri	Lakap	Adı	Eşcar bahçe/aded	Hane Sahibinin Serveti/krş
43,1	Kışla Divanı	Karabaş oğlu	Mustafa bin Hüseyin	33	683,5
47,1	Kışla Divanı	Bölükbaşı oğlu	Mehmed	30	740
55,1	Kışla Divanı	Hacı Abdurrahman oğlu	Hüseyin bin Mehmed	31	779

10- Civar Kaza Halklarının Gümüşâbâd'a Yatırımları

Gümüşâbâd kazası sadece kendi yerli halkınca değil, civar kazalarda yaşayan kişilerin de ilgisini çekmiş bir yerleşim yeridir. Nitekim civar kazalarda yaşayan bazı kişilerin burada hububat ekimi ve meyve üretimi yaptıkları ayrıca dükkân, değirmen ve su hızarı gibi ticari mallar satın alarak değişik sektörlerde hizmet verdiklerini ortaya koymaktadır.

Adapazarı'nda yaşayan üç gayrimüslim kişinin Cuma divanında iki dükkân ve iki mağaza açtığı ve her bir dükkân veya mağazadan yılda ortalama 100 kuruş gelir elde ettiği görülmektedir. Bu gayrimüslimlerden İshak adı verilen kişinin bölgede bir değirmen ve su hızarı işletmesinde de hak sahibi olduğu görülmektedir. Adapazarlı gayrimüslimler dışında bir de Bolu'da Ermeni mahallesinde ikamet eden Portakal oğlu Agob'un Ören-Kışla mevkinde 10 dönüm arazi sahibi olduğu ve bu araziden yılda 25 kuruş gelir elde ettiği görülmektedir. Agob efendi arazisini bizzat işletmeyip icara vermiştir.

Gayrimüslimler dışında Düzce, Üskübü, Sapanca ve Hendek kazalarında yaşayan bazı Müslüman kişilerin de, Ören-Kışla divanlarında bulunan verimli topraklardan, 144 dönüm ekili, 15 dönüm nadasa bırakılmış ve 40 adet meyve ağacının bulunduğu muhtelif araziye sahip oldukları ve bu arazilerden yılda 720 kuruş gelir sahibi oldukları görülmektedir. Yine bölge civarında yaşayan bazı Müslüman kişilerin Cuma divanında, 1 yıllık geliri 565 kuruş olan 59 dönüm mezru, 51 dönüm gayrimezru (nadas halinde) ve yıllık geliri 390 kuruş olan 78 adet meyve ağacının bulunduğu araziye sahip oldukları tespit edilmiştir.

Tablo: Civar Kazalardan Gümüşova'da Gayrimenkul Sahibi Olan Haneler (1844)

Yerleşim Yeri	Hane Sayısı
Kaza Dışında yaşayıp Cuma Divanında Gayrimenkulü Olan Gayri müslimler	3
Kaza Dışında yaşayıp Cuma Divanında Gayrimenkulü Olan Müslümanlar	12
Kaza Dışında yaşayıp Ören ve Kışla Divanında Gayrimenkulü Olan Müslümanlar	11
Toplam	26

Tablo: Civar Kazalarda Yaşayan Bazı Kişilerin Ören-Kışla Divanlarında Sahip Oldukları Gayrimenkuller (1844)

Adı	Mezru arazi/ 1844/ dnm	Mezru arazi/ 1844/ krş	Açıklama	Gayrı mezru arazi/dnm	Eşcar bahçe/ aded	Geliri/ 1844/ krş
Üskübü kazasına tabi Döngerli köyünden Akçe oğlu Ömer				15	15	75
Üskübü kazasına tabi Aşağıkaraköy'den Çolak oğlu Molla Receb	5				6	30
Sapanca kazasından Molla İbrahim ve Molla Yusuf	60	150	bedel-i icaresi			
Üskübü kazasına tabi Ada köyünden Terzi Mustafa	5				4	20
Hendek'ten Çakır oğlu Edhem	20	100	bedel-i icaresi			
Hendek'ten Molla Mehmed	16	80	bedel-i icaresi			
Hendek kazası Yuvlâk köyünden Mustafa oğlu Mustafa	4	20	bedel-i icaresi			
Hendek'ten Hacı Karagöz	14	70	bedel-i icaresi			
Hendek'ten İşbâh kerimesi	10	50	bedel-i icaresi		15	75
Hendek kazasından Bıdâk oğlu	10	50	bedel-i icaresi			
Bolu'da Ermeni mahallesinden Portakal oğlu Agob	10	25	bedel-i icaresi			
Toplam	154	545		15	40	200

Tablo: Adapazarlı Gayrimüslimlerin Cuma Divanında Sahip Oldukları Gayrimenkuller (1844)

Şöhreti	Adı	Dükkân/Miktarı	Geliri kuruş	Asiyab/ Miktarı	Geliri kuruş	Açık lama	Su Hızarı/ Miktarı	Geliri kuruş	Açık lama
	Adapazarı'nda sakin İshak zimmî kefere	Cuma pazarında mağaza mea dükkân/2 kıta	200	1 kıta	100	1/2 hisse	1 kıta	132	2/5 hisse
Kurt oğlu	Adapazarı'nda sakin Hâcetür zimmî kefere	1 kıta	100						
	Nefs-i Adalı (Adapazarlı) Çapaklı Nazarîd zimmî kefere	1 kıta mağaza	100						

Tablo: Civar Kazalarda Yaşayan Bazı Kişilerin Cuma Divanında Sahip Oldukları Gayrimenkuller (1844)

Lakap	Adı	Mezru arazi/ 1844/ dnm	Mezru arazi/ 1844/ krş	Açıklama	Gayrı mezru arazi/dnm	Eşcar bahçe/ aded	Geliri/ krş
Âçık oğlu	Nefs-i Hendek'ten Mehmed	5	20				
Lafçı oğlu	Üskübü kazası Avlıyan köyünden Davud	23	100			40	200
Sarı oğlu	Nefs-i Hendek'ten Hacı Yakub yetimi Osman	11	50			30	150
Saraç Hacı Osman	Düzce Kazası Ağa Köyü'nden Saraç Hacı Osman	19	25	Bedel-i icareden			
Kılıncı oğlu	Nefs-i Hendek'ten Mustafa	19	60	Bedel-i icareden			
Sipahi oğlu	Nefs-i Hendek'ten Mehmed	25	110	Bedel-i icareden			
Çıtak Mehmed	Hendek'ten Çıtak Mehmed	25	90				

Lakap	Adı	Mezru arazi/ 1844/ dnm	Mezru arazi/ 1844/ krş	Açıklama	Gayrı mezru arazi/dnm	Eşcar bahçe/ aded	Geliri/ krş
Bakkal Ahmed	Hendek'ten Bakkal Ahmed				37,5		
İsmail Ağanın oğlu	Hendek'ten İsmail Ağanın Ali Bey ve kayını Yusuf				12,5		
Hacı Mustafa Efendi	Nefs-i Hendek'ten Hacı Mustafa Efendi	27	90	Bedel-i icareden			
Sarı sakal oğlu	Hendek'ten Sarı sakal oğlu Yusuf Bey	5	20	Bedel-i icareden			
Akveli oğlu	Üskübü kazası Avlıyan köyünden Akveli oğlu Hüseyin				1	8	40
Toplam		159	565		51	78	390

11- Hayvancılık

Osmanlı toplumunun önemli bir kısmının kır niteliğine sahip olması tarım ve hayvancılığı önemli bir sektör haline getirmiştir. Nitekim hayvan yetiştiriciliği en önemli zirai işlemlerden birisidir. Tarım işletmelerinde çeşitli amaçlarla hayvan yetiştirilmiştir. Bunların en önemli nedenleri;

- Gübre sağlamak.
- Halkın süt, peynir, yağ, et, deri ve yapağı gibi ihtiyaçlarını karşılamak.
- Ulaşım, yük taşımacılığı ve harman döğme işlerinde hayvanların gücünden faydalanmak⁷⁹⁸ olarak sıralanabilir.

11.1. Büyükbaş Hayvan Yetiştiriciliği

Gümüşova'da bölgenin doğal yapısı küçük ve büyükbaş hayvan yetiştiriciliğine uygun bir ortam içermektedir. 1844 yılında yapılan sayımda, bölgede 579 adet büyükbaş hayvan yetiştirildiği tespit edilmiştir. Büyükbaş hayvanların % 20,4'ünü sağman manda ineği, % 13,3'ünü sağman karasığır ineği, % 12,4'ünü manda öküzü, % 10,9'unu ise karasığır öküzü oluşturmaktadır. Geri kalan hayvanların ise çoğunluğunu bu hayvanların yavruları oluşturmaktadır. Bu hayvanlar içerisinde dikkat çekici bir unsur binek hayvanlarının sayısının (7 adet) son derece az olması hatta eşek gibi hayvanlara hiç rastlanmamasıdır. Bu veri bölge insanının çift sürme işlerinde kullandıkları karasığır ve manda öküzü hayvanlarını ulaşım ve taşıma işlerinde de kullandıklarını göstermektedir. Nitekim öküz arabaları uzun mesafede olmasa da kısa mesafelerde etkin bir taşıma aracıdır. At veya öküzün çektiği bir araba, bir atın sırtında taşıyabileceği yükün beş katını taşıyabilmektedir. Yapılan bir araştırmada bir atın 120-150 kg arasında olduğu bir atın çektiği arabanın ise 700-800 kg yük taşıdığı tespit edilmiştir⁷⁹⁹.

⁷⁹⁸ Tevfik Güran, "Osmanlı Tarım Ekonomisi, 1840-1910", 19. Yüzyıl Osmanlı Tarımı, Eren Yayıncılık, İstanbul, 1998, s. 100.

⁷⁹⁹ Tevfik Güran, a.g.m., s. 71-72.

Tablo: Gümüşova'da Bulunan Büyükbaş Hayvan Miktarı (1844/Res)

Yerleşim Yeri	Sağman manda inek/res	Sağman karasığır inek/res	gayrı sağman camus inek/res	gayrı sağman inek/res	düve malak/ dişi düve/res	Erkek malak/res	Tosun/ Kara sığır tosun/res	Erkek buzağı / res	Dişi buzağı/res	Manda öküž/res	Kara sıęır öküž/res	Bargır/res	Kısrak / res	Toplam
Cuma Divanı	15	15			10	7		7	7	8	20	1		90
Cuma Divanında yaşamayıp Kent dışından Arazi Sahibi Olanlar														
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	23	23			14	16	7	16	5	12	38	1		155
Cuma Divanına bağlı Seydibucağı Köyü	8	9			2	3		3	4	6	15		2	52
Cuma Divanına bağlı Efteni Köyü	8	9		2	6	1	1	2	5	6	18	1		59
Cuma Divanında yaşayan Kıptiler (Taife-i Kıptiler)		5		2	5			3	1		6			22
Orân Divanı Karyesi (Ören Divanı)	4	11			4	4	3	10	2	15	29			82
Ören Divanı Yukarı Kıyı Köyü	5	19			14	2	9	8	4		32	1		94
Örende yaşamayıp kent dışından Arazi Sahibi Olanlar														
Kışla Divanı	14	27	2	2	15	11	4	13	6	25		1		120
Toplam	77	118	2	6	70	44	24	62	34	72	63	5	2	579

11.1.1. Süt Sığırcılığı

Tanzimat zirai alanda getirmiş olduğu yeni düzenlemelerle zirai ürünlerin pazarlanma ve ticaretinde liberal bir uygulama getirmeye çalışmıştır. Tahsis ilkesi terk edilerek köylünün ürünlerini serbestçe pazarlaması hedeflenmiş fakat bu politika mahalli mütegalibelerin etkinliğini pekiştirmiştir. Küçük çiftçilik tamamen ortadan kaldırılamamakla beraber kapitalist çiftlikler doğmaya başlamıştır⁸⁰⁰.

Bu çerçevede Anadolu köylüsü, kendi ihtiyaçları yanında bölge halkının da ihtiyaçlarını karşılamak için manda ve karasığır ineği yetiştirebilmiş, bu hayvanlardan elde ettiği ürünleri de pazarlarda özgürce satabilmiştir.

Bu ürünlerden süt ve süt mamulleri halkın tüketiminde önemli bir yer tutmuştur. Hayvanlardan günde iki kez olmak üzere inek ve mandalar on, koyunlar beş, keçiler altı ay sağılabilmişlerdir. 20. yüzyıl başlarında Osmanlı devletinde bölgesine göre değişmekle beraber yılda bir inek 192–770 kg, bir koyun ise 51–77 kg civarında⁸⁰¹ süt vermiştir⁸⁰².

Tablo: Osmanlı Topraklarında Hayvanlardan Bir Yılda Elde Edilen Süt Miktarı (Kg)⁸⁰³

Yerleşim yeri	İnek	Manda	Koyun	Keçi
Yanya			39	32–39
Çatalca			51	
Bursa	640–900	770–1410	39–51	
Kütahya	450–510		35–39	
Adana	770	1540	72	173
Bitlis	192	385	58	77

Gümüşova’da yaşayan 165 haneden 74 hanenin 118 aded sağman karasığır sahibi olduğu görülmektedir. Bu ailelerden 27’sinin 47 aded sağman karasığır ineği yanında 50 aded de sağman manda ineğine sahip olduğu tespit edilmiştir.

Sağman manda ineğinden yılda 40 kuruş, sağman karasığır ineğinden ise yılda 30 kuruş gelir elde edilmiştir. 1 sağman karasığır ineğinin, bir ailenin süt ve süt mamulleri ihtiyacını karşıladığı, iki ve daha fazla sağman karasığır ineği sahibi ailelerin ise ticari gayelerle süt ve süt mamulleri sattığını düşünmekteyiz. 1 sağman manda ineğinden, sağman karasığır ineğinden daha

⁸⁰⁰ Ahmet Tabakoğlu, *Türk İktisat Tarihi*, 7. Baskı, Dergah Yayınları, İstanbul, 2005, s. 239-240.

⁸⁰¹ Yapılan bir araştırmada bir ineğin 6 aylık sağım müddetince ortalama olarak günde 3 kg süt verdiği, bir koyunun üç aylık sağım müddetince günde 1 kg süt verdiği ve bir keçinin 90 günlük sağım müddetince günde ½ kg süt verdiği tespit edilmiştir. Kemal Kurdağ, *Bir Köy İncelemesi Yassıhöyük*, Ortadoğu Teknik Üniversitesi Yayını, Ankara, 1965, s. 84, 86, 89.

⁸⁰² Tefik Güran, “Osmanlı Tarım Ekonomisi, 1840-1910”, s. 104.

⁸⁰³ Tefik Güran, *a.g.m.*, s. 105.

fazla gelir elde edilmesi nedeniyle sağman manda ineğine sahip olan ailelerin de ticari gayelerle sağman manda ineği yetiştirdikleri anlaşılmaktadır.

Bölgede iki ve üzeri sağman karasığır ineğine sahip olan 29 aile tespit edilmiştir. Bu ailelerin toplam 73 sağman karasığır ineği, 29 aded de sağman manda ineği sahibi olduğu görölmektedir. Bu ailerlerden 13'ü kentin varlıklı aileleridir.

Bu çerçevede 2 ve daha fazla sağman karasığır ineğine sahip olan 29 aile ile, sağman manda ineğine sahip 33 ailenin (toplam en az 62 aile) bölgenin süt sığırcılığı sektörünü elinde tuttuğu anlaşılmaktadır.

Bu kadar süt sığırını yetiştirilmesine rağmen bölgede mandıra olduğuna dair herhangi bir bulgu tespit edilememiştir. Bununla beraber bölgedeki 5 ve üzeri sağman inek sahibi 9 ailenin birden fazla sağman karasığır ve sağman manda ineğine sahip olması, bölgede kırsal alanlarda olmasa bile en azından kaza merkezinde veya merkeze yakın alanlarda bu aileler tarafından mandıralar kurulduğunu akla getirmektedir.

Tablo: İki ve Üzeri Sağman Karasığır Sahibi Aileler (1844)

Hane	Köy	Lakap	Adı	Serveti toplam	Sağman karasığır / aded	Sağman manda inek
1, 1,2	Cuma Divanı	Hatib oğlu	Abdullatif bin Ali ve kardeşi Mustafa bin Ali	1447	3	3
3,1	Cuma Divanı	Bekar oğlu	İbrahim bin İbrahim	1136	2	4
8,1	Cuma Divanı	Mehmed oğlu	abdurrahim bin Mehmed	990	2	1
9,1	Cuma Divanı	Kasr oğlu	Mehmed bin Yusuf	735	2	2
13,1	Cuma Divanı	Çıtak oğlu	Şakir bin Mustafa	836	3	
3,1	Cevlik Köyü	Hacı oğlu	Ali ve kardeşi Receb, eniştesi Mehmed bin Hüseyin	1211	4	2
5,1	Cevlik Köyü	Kethüda oğlu	Hafız Mustafa bin Mehmed ve eniştesi Hasan bin Davud	799	3	3
13,1	Cevlik Köyü	Çalık oğlu	Hayreddin Bin Mehmed	879	4	3
14,1	Cevlik Köyü	Bedestenci oğlu	Ali ve kardeşi Ahmed	240	2	
21,1	Cevlik Köyü	Hacı oğlu	Hüseyin bin Ali	1657	4	2
2,1	Seydibucağı Köyü	Mehmed oğlu	Veli bin Ali	817	2	
3,1	Seydibucağı Köyü	Çağlı oğlu	Halil bin Ahmed ve oğlu Mustafa	1165	2	
5,1	Seydibucağı Köyü	Deli Veli oğlu	Âbidin bin Halil	1044	2	2
2,1	Efteni Köyü	Mercüm Toknak oğlu	Hasan'ın damadı Mehmed bin Ali	1092	2	
3,1	Efteni Köyü	Külhancı oğlu	Ahmed bin Osman ve oğlu Yusuf	1950	2	3
1,1	Divan-ı mezburda sakın ve mulhak olan Taife-i Kiptiler	Hasan Usta oğlu	Hasan bin Hasan	652	3	
3,1,2	Orân Divanı Karyesi	Kaşukçu oğlu	Hüseyin bin İbrahim ve oğlu Mehmed	1072,5	2	1
10,1,2	Orân Divanı Karyesi	Âşık Mustafa oğlu	Ahmed ve kardeşi asakir-i Nizamiyede olan Ali	676	2	
11,1,2	Orân Divanı Karyesi	Celil oğlu	Mustafa bin mehmed ve oğlu hasan	563	2	
1,1,2,3,4	Yukarı Kıyı Köyü	Birmekân oğlu	Molla Hamed bin Ali, kayıbiraderi Abdi, Kardeşi 'Arâç Mehmed, diğer kardeşi Yusuf	1941	3	
5,1	Yukarı Kıyı Köyü	Deli salih oğlu	Mustafa bin Ali	809	3	
11,1	Yukarı Kıyı Köyü	Emir oğlu	Osman bin Hüseyin	698	2	
12,1	Yukarı Kıyı Köyü	Eyüb oğlu	Eyüb bin Mustafa	800	5	
1,1	Kışla Köyü	Mukayyid Mehmed efendi bin Ahmed	Mukayyid Mehmed efendi bin Ahmed	853	2	
3,1	Kışla Köyü	Kaza Müdürü	ahmed bey	2164	2	3
15,1, 2	Kışla Köyü	Abdi Celil oğlu	Mustafa bin Celil ve kardeşi ali	917	2	
26,1,2	Kışla Köyü	Bekir oğlu	Mehmed bin Bekir ve oğlu Ahmed	1213	2	
49,1,2,3	Kışla Köyü	Kamış oğlu	Mehmed bin Osman, oğlu Ali, kardeşi Ali	1838	2	
50,1,2	Kışla Köyü	Davud oğlu	Hüseyin bin Ahmed, kardeşi sabi Osman	356	2	
Toplam					73	29

Tablo : Gümüşâbâd'da Sağman Manda Sahibi Aileler⁸⁰⁴

Hane	Köy	Lakap	Adı	Sağman manda inek	Serveti toplam
7,1	Cuma Divanı	Müezzın oğlu	Mehmed bin Mehmed	3	780
12,1,2	Cuma Divanı	Karabıyık oğlu	Ali bin Mustafa ve babalığı Ömer oğlu Mehmed	1	551
14,1	Cuma Divanı	Kılıncı oğlu	Hüseyin bin Mehmed	1	497
2,1,2	Karye-i Cevlik tabı-i Divan-ı Mezbur	Bostancı oğlu	Hacı Osman bin Mehmed ve oğlu Mustafa	3	1666
4,1	Karye-i Cevlik tabı-i Divan-ı Mezbur	Çemyâz İmam oğlu	Hüseyin bin Mustafa	1	1035
7,1	Karye-i Cevlik tabı-i Divan-ı Mezbur	Koç Mustafa oğlu	Abdullah bin Ahmed ve kardeşi Mehmed	1	1028
8,1	Karye-i Cevlik tabı-i Divan-ı Mezbur	İslam oğlu	İbrahim bin Osman ve kardeşi Receb	3	1199,5
9,1	Karye-i Cevlik tabı-i Divan-ı Mezbur	Kürt oğlu	Mehmed bin Ali (doğru)	1	827
12,1	Karye-i Cevlik tabı-i Divan-ı Mezbur	Tiryâkı oğlu	Mehmed bin Mustafa	1	790
15,1	Karye-i Cevlik tabı-i Divan-ı Mezbur	Dervış oğlu	Osman bin Mustafa	2	1098
17	Karye-i Cevlik tabı-i Divan-ı Mezbur	Hacı Hasan oğlu	Ali bin Hüseyin	1	540
4,1	Karye-i seydibucağı tabı-i divan-ı Mezbur	Kara İbrahim oğlu	Mustafa bin Mustafa	2	489
8,1	Karye-i seydibucağı tabı-i divan-ı Mezbur	Numân oğlu	Ahmed bin Numan ve kardeşi Ali	2	1423
9,1	Karye-i seydibucağı tabı-i divan-ı Mezbur	Abdi oğlu	Hüseyin bin Abdi ve oğlu Ali	1	1271
hane yok kadın	Karye-i seydibucağı tabı-i divan-ı Mezbur	Kara İbrahim oğlu	İbrahim zevcesi Fatma Hatun	1	130
1	Karye-i Efteni tabı-i divan-ı mezbur	Tiryâkı oğlu	Nuh bin Mustafa	1	892,5
4,1	Karye-i Efteni tabı-i divan-ı mezbur	Kara Osman oğlu	Yusuf bin Mehmed	1	1338
7,1	Karye-i Efteni tabı-i divan-ı mezbur	Kara Osman oğlu	Mehmed bin Halil ve bibisi oğlu Mehmed bin Mustafa	1	638,5
15,1	Karye-i Efteni tabı-i divan-ı mezbur	Kocabıyık oğlu	Hüseyin bin	2	579
1,1	Orân Divanı Karyesi	Hacı Molla Abdurrahman bin Musa	Hacı Molla Abdurrahman bin Musa	1	1272,5
4,1	Orân Divanı Karyesi	Merhum Deli Ağanın sağır	Meryem ve Ayşe	2	769

⁸⁰⁴ Bölgede hem sağman manda hem de sağman karasığır üretimi yapan aileler iki ve üzeri sağman karasığır sahibi aileler tablosunda gösterilmiş bu çerçevede bu durumda olan 12 aile sağman manda sahiplerine ait tabloda gösterilmemiştir.

Hane	Köy	Lakap	Adı	Sağman manda inek	Serveti toplam
		kerimeleri			
2,1,2	Karye-i Yukarı Kıyı tabi-i divan-ı Mezbur	Molla Mustafa oğlu	Mustafa bin Mehmed ve üvey oğlu Mehmed	2	1349
3,1	Karye-i Yukarı Kıyı tabi-i divan-ı Mezbur	Topal oğlu	Halil Efendi bin Mehmed	2	806,5
10,1	Karye-i Yukarı Kıyı tabi-i divan-ı Mezbur	Koca Osman oğlu	İsmail bin Osman	1	640
2,1	Der divan-ı Kışla tabi-i Kaza-yı mezbur	Ali bin Mehmed	Ali bin Mehmed	1	1176
5,1	Der divan-ı Kışla tabi-i Kaza-yı mezbur	Hoca oğlu	Mustafa bin Abdurrahman	1	1320
20,1	Der divan-ı Kışla tabi-i Kaza-yı mezbur	Ömer oğlu	Kire?	1	826
21,1,2,3	Der divan-ı Kışla tabi-i Kaza-yı mezbur	Ömer oğlu	Mehmed bin Ömer, oğlu Ahmed diğer oğlu Yakub	2	1435
22,1	Der divan-ı Kışla tabi-i Kaza-yı mezbur	Ömer oğlu	Abdurrahman bin Mehmed	1	490
36,1	Der divan-ı Kışla tabi-i Kaza-yı mezbur	Karayusuf oğlu	Hüseyin bin Yusuf	1	710
40,1,2	Der divan-ı Kışla tabi-i Kaza-yı mezbur	Abdi Celil oğlu	İsmail bin Hüseyin ve kardeşi Mustafa	2	1628
42,1	Der divan-ı Kışla tabi-i Kaza-yı mezbur	Yekürgibi oğlu	Yusuf bin Ahmed	1	322
55,1	Der divan-ı Kışla tabi-i Kaza-yı mezbur	Hacı Abdurrahman oğlu	Hüseyin bin Mehmed	1	779
Toplam				48	

Tablo: Gümüşova’da Mandıra Sahibi Olması Olası olan Aileler ve Sahip Oldukları İnekler (1844)

Hane	Köy	Lakap	Adı	Serveti toplam	Sağman karasığır/aded	Sağman manda inek/aded
1, 1,2	Cuma Divanı	Hatib oğlu	Abdullatif bin Ali ve kardeşi Mustafa bin Ali	1447	3	3
3,1	Cuma Divanı	Bekar oğlu	İbrahim bin İbrahim	1136	2	4
3,1	Karye-i Cevlik tabi-i Divan-ı Mezbur	Hacı oğlu	Ali ve kardeşi Receb, eniştesi Mehmed bin Hüseyin	1211	4	2
5,1	Karye-i Cevlik tabi-i Divan-ı Mezbur	Kethüda oğlu	Hafız Mustafa bin Mehmed ve eniştesi Hasan bin Davud	799	3	3
13,1	Karye-i Cevlik tabi-i Divan-ı Mezbur	Çalık oğlu	Hayreddin Bin Mehmed	879	4	3
21,1	Karye-i Cevlik tabi-i Divan-ı Mezbur	Hacı oğlu	Hüseyin bin Ali	1657	4	2
3,1	Karye-i Efteni tabi-i divan-ı mezbur	Külhancı oğlu	Ahmed bin Osman ve oğlu Yusuf	1950	2	3
12,1	Karye-i Yukarı Kıyı tabi-i divan-ı Mezbur	Eyüb oğlu	Eyüb bin Mustafa	800	5	
3,1	Der divan-ı Kışla tabi-i Kaza-yı mezbur	Kaza Müdürü	Ahmed bey	2164	2	3

11. 2. Küçükbaş Hayvan Yetiştiriciliği

Bölgenin ova tabanlı olması ve kısmen engebeli araziye sahip olması bölgede küçükbaş hayvan yetiştirilmesinde de etkili olmuştur. 1844 yılında Gümüşova’da 493 adet küçükbaş hayvan tespit edilmiştir. Bu hayvanların 46,2%’si sağman koyun, 14,0%’ü ise sağman keçiye aittir.

Bölgede Cuma divanına bağlı Efteni ve Seydibucağı köyleri ile Kıptilerin küçükbaş hayvan yetiştirdiklerine dair herhangi bir bulguya rastlanamamıştır.

1844 yılında süt verdiği tespit edilen küçükbaş hayvan sayısının 297, büyükbaş hayvan sayısının da 195 adet olması daha düşük düzeyde verim elde edilen küçükbaş hayvancılık sektörünün de önemli düzeyde gelişme gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Tablo: Gümüşâbâd’da Yetiştirilen Küçükbaş Hayvan Çeşitleri ve Miktarı (1844)

Yerleşim Yeri	Sağman Koyun/res	Gayrı sağman koyun/res	Dişi kuzu/res	Erkek kuzu/res	Sağman keçi/res	Gayrı sağman keçi/res	Dişi oğlak/res	Erkek oğlak/res	Toplam
Cuma Divanı	26	2	17	5	14	1	5	3	73
Cuma Divanında yaşamayıp Kent dışından Arazi Sahibi Olanlar									
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	20								20
Cuma Divanına bağlı Seydibucağı Köyü									
Cuma Divanına bağlı Efteni Köyü									
Cuma Divanında yaşayan Kıptiler (Taife-i Kıptiler)									
Orân Divanı Karyesi (Ören Divanı)	20	1		3	8	2	2	2	38
Ören Divanı Yukarı Kıyı Köyü	44	4	19	14	11		4	6	102
Örende yaşamayıp Kent dışından Arazi Sahibi Olanlar									
Kışla Divanı	118	27	31	17	36	12	10	9	260
Toplam	228	34	67	39	69	15	21	20	493

11.2.1. Küçükbaş Hayvancılık Yapan Aileler

1844 yılında Gümüşova’da küçükbaş hayvancılık sektörü ile ilgilenen 21 aile tespit edilmiştir. Bu ailelerden çok az miktarda (1, 2) hayvan sahibi olan aileler çıkarıldığında geriye kalan 16 ailenin küçükbaş hayvancılık işini ticari gayelerle yaptıkları tahmin edilmektedir. Bu ailelerden 9’u kentin varlıklı aileleridir.

Bu ailelerden Kışla divanında yaşayan Ömer oğlu İdris ve kardeşi Abdullah’ın servetleri çok düşük olmasına rağmen ailenin 15 sağman koyun, 3 sağman keçi yetiştirerek kendisine önemli bir gelir elde ettiği görülmektedir.

Kentin en büyük küçükbaş hayvan potansiyeli ise kentin kaza müdürü Ahmed Bey, Bostancı oğlu Mehmed, Hatib oğlu Abdullatif bin Ali ve kardeşi Mustafa bin Ali'ye aittir.

Tablo: Gümüşâbâd'da Küçükbaş Hayvancılığı Ticari Gayelerle Yapan Aileler (1844)

Köy	Lakap	Adı	Sağman koyun/baş	Sağman keçi/baş	Temettuatı toplam
Cuma Divanı	Hatib oğlu	Abdullatif bin Ali ve kardeşi Mustafa bin Ali	23	14	1447
Cuma Divanı	Karabıyık oğlu	Ali bin Mustafa ve babalığı Ömer oğlu Mehmed	3		551
Karye-i Cevlik	Bostancı oğlu	Hacı Osman bin Mehmed ve oğlu Mustafa	20		1666
Orân Divanı Karyesi	Milanlı (Melenli) oğlu	Osman bin Mehmed	10	7	1079
Orân Divanı Karyesi	Molla Hüseyin oğlu	Ahmed bin Abdullah, kardeşi Mehmed ve kardeşi Hüseyin (sağır)	8	1	1127,5
Yukarı Kıyı Köyü	Birmekân oğlu	Molla Hamed bin Ali, kayıbiraderi Abdi, Kardeşi 'Arâç Mehmed, diğer kardeşi Yusuf	15	5	1941
Yukarı Kıyı Köyü	Molla Mustafa oğlu	Mustafa bin Mehmed ve üvey oğlu Mehmed	14	6	1349
Yukarı Kıyı Köyü	Topal oğlu	Halil Efendi bin Mehmed	3		806,5
Yukarı Kıyı Köyü	Sıyık (Suyuk) oğlu	Receb bin Hüseyin ve kayını Ahmed	5		701,5
Yukarı Kıyı Köyü	Koca Osman oğlu	İsmail bin Osman	5		640
Kışla Divanı	Kaza Müdürü	Ahmed bey	40	10	2164
Kışla Divanı	Hoca oğlu	Mustafa bin Abdurrahman	12	6	1320
Kışla Divanı	Abdi Celil oğlu	Mustafa bin Celil ve kardeşi Ali	10	6	917
Kışla Divanı	Ömer oğlu	Mehmed bin Ömer, oğlu Ahmed diğer oğlu Yakub	8	1	1435
Kışla Divanı	Bostancı oğlu	Mehmed	30	10	559
Kışla Divanı	Ömer oğlu	Endiris (İdris kastediliyor olmalı) bin Abdullah ve kardeşi Ömer	15	3	433
Toplam			221	69	18136,5

11.3. Büyük ve Küçükbaş Hayvanlardan Elde Edilen Gelirler

1844 yılında Gümüşova'da bir adet sağman karasığır ineğin yıllık geliri 30 kuruş, 1 sağman manda ineğinin ise 40 kuruş olarak belirlenmiştir. Yapılan araştırmalarda 1844 yılında Akçakoca ve Üskübü kazalarında da 1 adet sağman karasığır ineğinin yıllık geliri 30 kuruş, 1 sağman manda ineğinin ise 40 kuruş olarak tespit edilmiştir.⁸⁰⁵ Bugün Bolu'nun bir ilçesi olup tarihte Bolu gibi müstakil bir kaza olan Göynük'te ise 1 adet sağman ineğin yıllık geliri 25 kuruş, 1 sağman manda ineğinin ise 40 kuruş olarak belirlenmiştir⁸⁰⁶.

Gümüşova'da büyükbaş hayvancılıktan toplam 6.620 kuruş gelir elde edilmiştir. Bunun % 53,5'i sağman karasığır inekten, % 46,5'i ise sağman manda inekten elde edilmiştir.

⁸⁰⁵ Zeynel Özlü, 18. ve 19. Yüzyıllarda Karadeniz'de Bir Kıyı Kenti: Akçakoca, s. 209./Zeynel Özlü, *Batu Karadeniz'de Antik Bir Osmanlı Kenti Prusias Ad Hypium Üskübü (Konuralp)*, s. 14.

⁸⁰⁶ Zeynel Özlü, *Tanzimat Döneminde Anadolu'da Kır ve Kent Hayatı Bolu-Göynük Örneği*, 1. Baskı, Berikan Yayinevi, Ankara, 2007, s. 10.

Küçükbaş hayvancılıktan ise toplam 1369,5 kuruş gelir elde edilmiştir. Bu gelirin de % 76,7'si koyundan, % 23,3'ü ise keçiden elde edilmiştir.

Büyük ve küçükbaş hayvanlardan elde edilen bu gelirler bir arada değerlendirildiğinde hayvancılıktan yıllık, toplam 7989,5 kuruş gelir elde edildiği ve bu gelirin % 82,9'unun büyükbaş hayvanlardan, % 17,1'inin ise küçükbaş hayvanlardan elde edildiği görülecektir.

Tablo: Büyükbaş Hayvanlardan Elde Edilen Gelir Miktarı (1844)

Yerleşim Yeri	Sağman manda inek/gelir	Sağman karasığır İnek/gelir
Cuma Divanı	600	450
Cuma Divanında yaşamayıp Kent dışından Arazi Sahibi Olanlar		
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	920	690
Cuma Divanına bağlı Seydibucağı Köyü	320	270
Cuma Divanına bağlı Efteni Köyü	320	270
Cuma Divanında yaşayan Kıptiler (Taife-i Kıptiler)		150
Orân Divanı Karyesi (Ören Divanı)	160	330
Ören Divanı Yukarı Kıyı Köyü	200	570
Örende yaşamayıp Kent dışından Arazi Sahibi Olanlar		
Kışla Divanı	560	810
Toplam	3080	3540

Tablo: Küçükbaş Hayvanlardan Elde Edilen Gelir Miktarı (1844)

Yerleşim Yeri	Sağman Koyun/gelir	Gayrısağman koyun/gelir	Sağman keçi/gelir	Gayrı sağman keçi/gelir
Cuma Divanı	100	3	42	1,5
Cuma Divanında yaşamayıp Kent dışından Arazi Sahibi Olanlar				
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	60			
Cuma Divanına bağlı Seydibucağı Köyü				
Cuma Divanına bağlı Efteni Köyü				
Cuma Divanında yaşayan Kıptiler (Taife-i Kıptiler)				
Orân Divanı Karyesi (Ören Divanı)	81	Belirtilmemiş	32	6
Ören Divanı Yukarı Kıyı Köyü	190	16	44	
Örende yaşamayıp Kent dışından Arazi Sahibi Olanlar				
Kışla Divanı	518	83	157	36
Toplam	949	102	275	43,5

11. 4. Arıcılık Sektörü

20. yüzyıl başlarında Anadolu'da 1,3, Rumeli'de 0,3 milyon arı kovanı bulunmaktadır. Bir arı kovanından ortalama 4-6 kg bal ile 300-600 gr balmumu temin edilmiştir. Bir arı kovanının geliri ise Anadolu'da 18 kuruş, Rumeli'de 24 kuruş olarak gerçekleşmiştir⁸⁰⁷.

⁸⁰⁷ Tefik Güran, "Osmanlı Tarım Ekonomisi, 1840-1910", s. 105.

1844 yılında Gümüşova'da 107 adet arı kovanı tespit edilmiştir. Bu kovanlardan yıllık, toplam 535 kuruş yıllık gelir elde edilmiştir. Bu gelirin kaç kıyye veya kğ bala tekabül ettiği konusunda açıklayıcı bir veri tespit edilememiştir.⁸⁰⁸ Bununla beraber Güran'ın tespitinden hareketle bölgeden elde edilen bal miktarının yıllık, minimum 428 kğ, maksimum 642 kğ'a tekabül ettiği tahmin edilebilir.

Bölgede her arı kovanından yılda 5 kuruş gelir elde edildiği kayıt altına alınmıştır. Yapılan bir araştırmada 1844 yılında Akçakoca kazasında da her arı kovanından yıllık 5 kuruş gelir elde edildiği tespit edilmiştir.⁸⁰⁹

Bölgede Cuma divanı merkezinde yaşayan kişiler ile Kıptilerin arıcılık yapmadıkları görülmektedir. Dolayısıyla arıcılık sektörünün genelde kırsal alanda geliştiği, divan merkezlerinde ise çok az arıcılık yapıldığı görülmektedir. Nitekim Cuma divanında arıcılığın yapıldığına dair hiçbir bulgu olmadığı gibi, Ören (6 adet) ve Kışla (9 adet) divan merkezlerinde de çok az miktarda arıcılık yapıldığı görülmektedir.

Tablo: Gümüşova'da Bulunan Arı Kovanları ve Gelir Miktarı (1844)

Yerleşim Yeri	Arı Kovanı/Aded	Arı Kovanı/Gelir
Cuma Divanı		
Cuma Divanında yaşamayıp Kent dışından Arazi Sahibi Olanlar		
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	23	115
Cuma Divanına bağlı Seydibucağı Köyü	32	160
Cuma Divanına bağlı Efteni Köyü	11	55
Cuma Divanında yaşayan Kıptiler (Taife-i Kıptiler)		
Orân Divanı Karyesi (Ören Divanı)	6	30
Ören Divanı Yukarı Kıyı Köyü	26	130
Örende yaşamayıp Kent dışından Arazi Sahibi Olanlar		
Kışla Divanı	9	45
Toplam	107	535

11.4.1 Arıcılık Yapan Aileler

Gümüşova'da arıcılık sektörüne ilgi duyan 25 aile tespit edilmiştir. Bunların bir kısmının sadece çok az miktarda (1,2,3) kovan sahibi olması bu ailelerin kendi ailevi ihtiyaçları için bu üretimi yaptıklarını, 4 kovan ve üzeri arı kovanına sahip olan diğer 9 ailenin ise ticari gayelerle bu işi icra ettiklerini düşündürmektedir. Ticari gayelerle arıcılık yapan ailelerden 4'ünün bölgenin varlıklı aileleri olduğu görülmektedir.

⁸⁰⁸ Yapılan bir araştırmaya göre 19. yüzyılda Samsun ve çevresinde halkın en önemli geçim kaynaklarından birisini arıcılık sektörü oluşturmaktadır. Bal üretiminin en fazla olduğu kaza Çarşamba'dır. Daha sonra ise Terme, Bafra ve merkez kaza gelmektedir. Sancak genelinde yıllık bal üretimi 100.000 kğ'u geçmektedir. Mehmet Emin Yolalıcı, *XIX. Yüzyılda Canik (Samsun) Sancağının Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, TTK Yayını, Ankara, 1998, s. 83.

⁸⁰⁹ Zeynel Özlü, *18. ve 19. Yüzyıllarda Karadeniz'de Bir Kıyı Kenti: Akçakoca*, s. 174.

Kentin en büyük arı kovanına ise Seydibucağı köyünde oturan ve ortahalli bir gelir seviyesine sahip olan Mehmed oğlu ailesine mensup Veli bin Ali adlı kişi sahiptir.

Tablo: Ticari Gayelerle Arıcılık Yapan Aileler (1844)

Hane	Yerleşim Yeri	Lakap	Adı	Arıkovan 1/ aded	Servet Miktarı/ kuruş
2,1,2	Karye-i Cevlik tabi-i Divan-ı Mezbur	Bostancı oğlu	Hacı Osman bin Mehmed ve Oğlu Mustafa	5	1666
9,1	Karye-i Cevlik tabi-i Divan-ı Mezbur	Kürt oğlu	Mehmed bin Ali	15	827
2,1	Karye-i seydidibucağı tabi-i divan-ı Mezbur	Mehmed oğlu	Veli bin Ali	20	817
8,1	Karye-i seydidibucağı tabi-i divan-ı Mezbur	Numân oğlu	Ahmed bin Numan ve kardeşi Ali	10	1423
5,1	Karye-i Efteni tabi-i divan-ı mezbur	Telli oğlu	Osman bin Mustafa	10	1303
2,1,2	Karye-i Yukarı Kıyı tabi-i divan-ı Mezbur	Molla Mustafa oğlu	Mustafa bin Mehmed ve üvey oğlu Mehmed	10	1349
7,1	Karye-i Yukarı Kıyı tabi-i divan-ı Mezbur	Molla Mustafa oğlu	Receb bin mehmed	4	535,5
8,1	Karye-i Yukarı Kıyı tabi-i divan-ı Mezbur	Kara İbrahim oğlu	İbrahim bin Ahmed	4	603,5
4,1	Der divan-ı Kışla tabi-i Kaza- yı mezbur		Hacı Mehmed efendi bin Hasan	4	491

11.4.2. Gümüşâbâd'da Bal Fiyatları

Gümüşâbâd'da muhtelif kalitede ballar üretilmiştir. Nitekim 19. yüzyıl sonlarında bölgede en az dört çeşit kalitede balın üretildiği görülmektedir. Bu balların kovanı 10 kuruş, 25 kuruş, 20 kuruş olarak işlem görmüştür. Balların kovan dışında tepsi-kovanda da satıldığı görülmektedir. Bölgede 1 tepsi-kovan balın da 30 kuruş üzerinden işlem gördüğü tespit edilmiştir.

Tablo: Gümüşâbâd'da Bal Fiyatları

Sicil No	Belge No	Tarih	Kovan	Fiyat
DKS 1146	39-40-41	12 Şaban 1308	2	50
DKS 1146	279-280	3 Şaban 1309	2	40
DKS 1145	167-168	19 Şevval 1307	7	70
DKS 1145	74-75	25 C. Ula 1307	23 tepsi kovan	690

B) ZİRAAT VE HAYVANCILIK ALANINDA KULLANILAN ALETLER

a) Saban

Geleneksel tarım ekonomisinin esas üretim vasıtası bir çift öküz ile çekilen sabandır. Bu, traktörün uygulanmasından önce hayvani kuvvetin en etkili biçimde kullanım teknolojisini göstermektedir. Eski Mezopotamya uygarlıklarından beri kuru-ziraat ile buğday-arpa ekimi yapan iklim kuşaklarında bir çift öküzle çekilen saban, en ileri tarım teknolojisi olarak zamanla dünyanın öbür bölgelerine de yayılmıştır. Sabanın odun veya demirden olması, yapım dinamiği ve başka özellikleri

zamanla önemli değişiklikler geçirmiştir. Fakat öküz gücünün yerini makine gücü alıncaya kadar tarım teknolojisinde esaslı bir değişiklik görülmemiştir⁸¹⁰.

Türk tarımında kara saban esas olmakla birlikte, saban çeşitli uç demirleri kullanılarak geliştirilmiştir. Bu uç demirleri sayesinde toprak rutubeti sağlayabilecek konuma getirilmiştir⁸¹¹. Ancak Akdeniz ikliminin egemen olduğu yerlerde yağışların genelde az olması ve toprağı sürmekten ziyade karıştırmaya yarayan saban kullanımı tarlaların verimini düşürdüğünden ya tarlayı boş bırakmak (nadas) suretiyle ya da başka bitkiler ekmek suretiyle dinlendirmek ve kuvvetlendirmek gerekmiştir. Bu da bir sene içinde ekilebilen toprakların oranını önemli şekilde azaltmıştır⁸¹².

1890'lardan sonra karasabanın yerini pulluk almıştır⁸¹³. Bununla beraber Anadolu'da her yerde hemen pulluğa geçilememiş ve geleneksel yöntemlerle tarım yapma işi uzun bir süre devam etmiş gözükmemektedir.

19. yüzyıl sonlarında Gümüşâbâd'da da hala karasabanın kullanıldığı görülmektedir. Nitekim konu ile ilgili birçok belgede saban takımı, saban demiri, saban arabası, araba çulu gibi malzemelerin Gümüşova piyasasında alıcı bulduğu görülmektedir. Konu ile ilgili belgelerde 1 adet saban takımı için 10, 15 ve 20 kuruş⁸¹⁴ değer biçilmiştir. Buna karşın 1 saban demiri için de 5 kuruş, 7 kuruş 20 pare, 7.5, 8, 10, 11 ve 12 kuruş⁸¹⁵ gibi fiyatlar belirlenmiştir.

19. yüzyıl sonlarında 1 adet araba için 10, 20, 25, 30 ve 60 kuruş fiyat belirlenirken, 1 adet araba takımı için 20, 30, 50 ve 100 kuruş fiyat tespit edilmiştir.

Bir araba koşumu ve takımı için 50 kuruş, bir araba koşumu için 16, 20, 30 ve 40 kuruş, hurda bir araba koşumu için ise 10 kuruş fiyat belirlenmiştir.

1 araba çulu için 20, 40, 50 kuruş fiyat belirlenirken 1 araba zinciri için 14, 20 kuruş ve 1 öküz çulu için ise 15 kuruş değer biçilmiştir⁸¹⁶.

⁸¹⁰ Halil İnalıcık, *Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi*, Eren yayıncılık, İstanbul, 1993, s. 2.

⁸¹¹ Necdet Sevinç, *Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Düzeni*, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1985, s. 162.

⁸¹² Eftal Ş. Batmaz,, "XV- XVI. Yüzyıl Sancak Kanunnamelerine Göre Osmanlı Devletinde Tahıl Üretimi", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, c. 23, S. 36, Ankara, 2004 s. 36.

⁸¹³ Abdullah Aysu, *a.g.e.*, s. 30.

⁸¹⁴ DKS 1146, Nu:279-280./ DKS 1146, Nu: 236-237./ DKS 1145, Nu: 237-238./ DKS 1149, Nu: 220-221.

⁸¹⁵ DKS 1161, s. 32, Nu: 75./ DKS 1141, s. 61, Nu: 216./ DKS 1146, Nu: 93-94, 157, 281-282-283./ DKS 1149, Nu: 28-29, 30-31, 32-33./ DKS 1145, Nu: 74-75, 167-168, 36-37./ DKS 1155, s. 69-70, Nu: 115-116./ DKS 1155, s. 35-36, Nu: 143.

⁸¹⁶ DKS 1146, Nu: 39-40-41./ DKS 1146, Nu: 93-94./ DKS 1146, Nu: 157./ DKS 1146, Nu: 279-280./ DKS 1146, Nu: 236-237./ DKS 1146, Nu: 281-282-283./ DKS 1149, Nu:158-159./ DKS 1149, Nu: 220-221./ DKS 1149, Nu: 24-25, 28-29, 30-31, 32-33./ DKS 1141, Nu:321./ DKS 1145, Nu: 237-238./ DKS 1149, Nu:74-75./ DKS 1149, Nu:36-37/ DKS 1149, Nu: 347./ DKS 1161, s. 32, Nu: 75./ DKS 1141, s. 61, Nu: 216./ DKS 1155, s.

Resim: Yakabaşı Köyünde Bulunan Tarihi Bir Öküz Arabası⁸¹⁷

Resim: Öküz Arabası Yağdanlığı⁸¹⁸

69-70, Nu: 115-116./ DKS 1155, s. 35-36, Nu: 143./ DKS 1155, s. 90-91, Nu: 202-203-204./ DKS 1155, s. 47-48, Nu: 25-27./ DKS 1145, s. 42, Nu: 160.

⁸¹⁷ Öküz arabası Yakabaşı Köyü'nden Hikmet Taman'ın evinden görüntülenmiştir.

⁸¹⁸ Öküz arabası yağdanlığı Yakabaşı Köyü'nden Hikmet Taman'ın evinde bulunmaktadır.

Resim: Öküz Arabası Pulluğu⁸¹⁹

Resim: Öküz Arabası Tekerleği⁸²⁰

b) Düven

Günümüzdeki biçerdöver ve patozun ilk hali olan düvenler, tarlalarda bulunan ekinlerin tanelerini saplarından ayırmak için kullanılan araçlardır. Önüne hayvan koşularak çekilen düvenin alt tarafında çakmak taşları bulunmaktadır. 19. yüzyıl sonlarında Gümüşova'da 1 adet düven için 10, 25, 30, 50 ve 60 kuruş gibi değerler biçilmiştir⁸²¹.

⁸¹⁹ Tarihi öküz arabası pulluğu Pazarcık Köyü'nden Nazir Öztürk'ün evinde bulunmaktadır.

⁸²⁰ Tarihi öküz arabası tekerleği Pazarcık Köyü'nden Nazir Öztürk'ün evinde bulunmaktadır.

⁸²¹ DKS 1146, Nu: 236-237./ DKS 1149, Nu:24-25./ DKS 1149, Nu:28-29./DKS 1149, Nu: 30-31./ DKS 1149, Nu:32-33./ DKS 1141, Nu: 321./ DKS 1155, s. 35-36, Nu: 143.

c) Boyunduruk

Çift süren hayvanların beraber yürümelerini sağlamak için boyunlarına geçirilen ağaçtan yapılmış çember veya dörtgen şekilli malzemelerdir.

Resim: Boyunduruk⁸²²

d) Posuk Demiri

Posuk demirinin tam olarak ne olduğu tespit edilememiştir. Ancak kelimenin aslının porsuk demiri olduğu mahalli söylemde porsuk kelimesindeki “r” harfinin atıldığı tahmin edilmektedir. Bu çerçevede posuk demirinin ormanlık bir alana sahip olan Gümüşova’da, sansar ve porsuk gibi hayvanları yakalamak için kullanılan bir alet olduğu tahmin edilmektedir. 19. yüzyıl sonlarında bir adet posuk demiri için 20 kuruş değer biçilmiştir⁸²³.

e) Bukâka (Bukağa/Bukağı)

Bukaka, hayvanların kaçmaması için ayaklarına takılan demir köstektir. 19. yüzyılda bir adet bukâka için net olarak ne kadar değer biçildiğine ilişkin kesin bir veri bulunamamıştır. Ancak 2 nacak, 1 keser, 1 zincir, 1 çaba, 1 gürebe ve 1 bukâka için toplam 40 kuruş değer biçildiği görülmektedir⁸²⁴.

f) Yüh (Yüğ) Taşı

Yüh taşı, harmana getirilen buğday ve arpa gibi emtianın tanelerini birbirinden ayırmak için düzenlenen harman yerini sıkıştırmak için kullanılan taşa verilen isimdir. Doğu vilayetlerinde kullanılan loğ taşının daha büyüğüdür. Harman yerinin yarıklarını kapatarak toprağın içine buğday vs. emtianın kaçmasını engellemek için kullanılır.

⁸²² Boyunduruk Gümüşova merkezde tespit edilmiştir.

⁸²³ DKS 1146, Nu: 39-40-41.

⁸²⁴ DKS 1146, Nu: 39-40-41.

Bölgede yaptığımız alan araştırmasında ‘‘yüğ taşı’’ olarak telaffuz edilen taş, Gümüşova bölgesinin 19. yüzyıl sonlarına ait muhtelif kayıtlarında ‘‘yüh taşı’’ olarak telaffuz edilmiştir. İlgili kayıtlarda 1 adet yüh taşı için 10, 20, 30 ve 40 kuruş değer biçilmiřtir⁸²⁵. Taşlara muhtemelen büyüklüklerine göre değer biçilmiştir.

Resim: Yüh Tařı⁸²⁶

g) Debbe

Gümüşova’da zirai alanda kullanılan araçlardan birisi de debbedir. Debbenin niteliği konusunda herhangi bir veri tespit edilememekle beraber Gümüşova’da debbenin ot (giyah) taşımak için kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bölgede 1 adet ot debbesinin fiyatı 25 kuruş olarak tespit edilmiştir (Cemaziyelevvel 1311)⁸²⁷.

h) Çuval

Odon, kömür, çöp vs. taşımak için kullanılan çuvalın 19. yüzyıl sonlarında Gümüşova piyasasındaki fiyatı 2, 4 ve 5 kuruş olarak tespit edilmiřtir⁸²⁸.

⁸²⁵ DKS, 1149, Nu: 28-29-30-31./ DKS 1145, Nu. 237-238./ DKS 1155, s. 69-70, Nu: 115-116.

⁸²⁶ Yüğ taşı Elmacık Köyü’nden İrfan Keleş’in evinin bahçesinde tespit edilmiştir.

⁸²⁷ DKS 1149, Nu: 220-221.

⁸²⁸ Bakınız 19 Şevval 1307 tarihli vesika. DKS 1145, s. 42, Nu: 160./ Bakınız 12 Şaban 1308

tarihli vesika. DKS 1146, Nu: 39-40-41./Bakınız 25 Rebiülevvel 1309 tarihli vesika. DKS 1146, Nu: 192.

I) Dağarcık ve Heybe

Dağarcık meşin torba demektir⁸²⁹. Heybe ise omuzda taşınan veya at, katır gibi hayvanların eyerleri üzerine konan halı veya kilimden yapılmış tek veya çift gözlü olabilen torbaya verilen isimdir⁸³⁰. Gümüşova’da dağarcığın fiyatı, heybeye göre oldukça düşük seyretmiştir. Nitekim bölgede 1 adet dağarcık için ortalama 2-3 kuruş civarında fiyat biçilmişken, 1 adet heybe için ortalama 30 kuruş civarında fiyat belirlenmiştir.

Tablo: Dağarcık ve Heybe Fiyatları

Dağarcık	Fiyatı	Tarih
2 (bir takım aleti ile beraber)	5	12 Şaban 1308 ⁸³¹
3 dağarcık	9	25 C. Ula 1307 ⁸³²
1 heybe, 1 bukâv, 1 zincir	25 krş 20 pare	15 R. Ahir 1307 ⁸³³
1 heybe	30	24 Zilkade 1314 ⁸³⁴

i) Kalbur

Tahıl ürünleri başta olmak üzere iri taneli maddeleri elemek için kullanılan büyük delikli veya seyrek telli elektir⁸³⁵. 19. yüzyıl sonlarında Gümüşova kazasında 1 adet kalbur için 1 kuruş 20 pare değer biçilmiştir (2 Şaban 1309)⁸³⁶.

j) Öğütme Taşları

Türkler M.Ö. I. yıl ortalarından itibaren “ezme taşı” adı verilen bir alet kullanmışlardır. Bu tür ezme taşları hala Anadolu’da muhtelif yerlerde haşhaş ve tuz ezmek için kullanılmaktadır. Bununla beraber öğütme taşlarının yabani bitkilerin tohumlarını değil muhtemelen daha çok kültür bitkilerinin tanelerini ezmek için kullanıldığı anlaşılmaktadır⁸³⁷. Gerek Ordubalık’da gerekse diğer Uygur kentlerinde yapılan kazılarda el değirmenleri ve Taraz şehrinde de orak ve değirmen taşlarının tespit edilmesi⁸³⁸, Türklerin ilk dönemlerden itibaren bu taşları kullandıklarına işaret etmektedir.

⁸²⁹ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=DA%C4%9EARCIK (Erişim tarihi 13. 02. 2014)

⁸³⁰ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.52fcc90f6bd280.42787761

(Erişim tarihi 13. 02. 2014)

⁸³¹ DKS 1146, Belge no: 39-40-41.

⁸³² DKS 1145, Belge no: 74-75.

⁸³³ DKS 1145, Belge no: 36-37.

⁸³⁴ DKS 1145, s. 47-48, Nu: 25-27.

⁸³⁵ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=KALBUR (Erişim tarihi: 13. 02. 2014)

⁸³⁶ DKS 1146, Nu: 281-282-283.

⁸³⁷ Tuncer Baykara, *Türk Kültürü*, s. 131.

⁸³⁸ Tuncer Baykara, *Türk Kültürü*, s. 133.

19. yüzyılda Gümüşova’da öğütme taşı olarak değirmenler, pirinç dinkleri ve bulgur taşları kullanılmıştır.

1-Bulgur Taşları

Bulgur öğütmek için kullanılan taşlardır. Gümüşova’da bu taş “bulgur taşı” ve “buğu taşı” olarak adlandırılmıştır. 19. yüzyıl sonlarında Gümüşova’da bir adet “bulgur taşı” için 15, 50 ve 100 kuruş fiyat belirlenmiştir⁸³⁹.

2- El Değirmenleri

El değirmenleri de tıpkı bulgur taşları gibi 19. yüzyıl sonlarında Gümüşova’da kullanılan bir öğütme taşıdır. Bu değirmenlerin bulgur taşlarından farklı olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim konuyla ilgili belgede bulgur taşları ve el değirmenleri ayrı ayrı kategorize edilmiştir. Bölgede el değirmeni olarak 4 adet “Hind değirmeni” tespit edilmiştir. 4 adet Hind değirmeninin piyasa satış fiyatı 200 kuruştur. Bu değirmenlerin sahibi Orân Köyü’nde ikamet eden Hacı Mehmed Ali Ağa ibni Halil bin Abdullah adlı kişidir⁸⁴⁰.

k) Burgu ve Bıçkı

Burgu tahtada delik açmaya yarayan yivli aletlere verilen isimdir. Gümüşova’da 19. yüzyıl sonlarında bir adet burgu için 1.7-2.5 kuruş arası değer biçilmiştir⁸⁴¹. Bıçkı ise tahta veya ağaçları kesip biçmede kullanılan dişli büyük testeredir. 19. yüzyıl sonlarında Gümüşova piyasasında 1 adet burğu ve bıçkıya birlikte 5 kuruş değer biçilmiştir (2 Şaban 1309)⁸⁴².

Resim: Burgu

⁸³⁹ DKS 1149, Nu: 28-29./ DKS 1155, s. 35-36, Nu: 143./ DKS 1141, Nu: 321./ DKS 1141, s. 61, Nu:216./ DKS 1141, s. 65, Nu: 270.

⁸⁴⁰ DKS 1149, Nu:28-29.

⁸⁴¹ DKS 1149, Nu: 28-29./ DKS 1155, s. 35-36, Nu: 143.

⁸⁴² DKS 1146, Nu:281-282-283.

l) Destere

Testere ağaç ve demir gibi maddeleri kesmeye yarayan ağız dişli kesici aletlere verilen isimdir. Bugün testere olarak ifade ettiğimiz “destere”, Gümüşova halkı tarafındandaha çok zirai ve kereste sektörü alanında kullanılmıştır.⁸⁴³.

m) Güre ve Gürebe

Anadolu’da toprağın ekilecek duruma gelmesine “güre olmak” ifadesi kullanılmaktadır. Buradan hareketle Gümüşova’da tespit edilen “güre” adı verilen aletin toprağı kazmak için kullanılan bir alet olduğu düşünülmektedir. “Gürebe” ise eğri uçlu küçük toprak baltasına verilen isimdir. Bölgede 19. yüzyıl sonlarında 1 adet güre için 44 kuruş 40 pare⁸⁴⁴, 1 adet gürebe için ise 4 kuruş 20 pare değer biçilmiştir (11 Cemaziyelahir 1309)⁸⁴⁵.

n) Balta ve Kazma

Balta ağaçları kesmek ve yontmakta, kazma ise toprağı kazıp havalandırmak ve düzeltmede kullanılan sapı ağaçtan yapılmış tarım araçlarıdır. 19. yüzyıl sonlarında Gümüşova’da bir adet balta için 5, 8, 13, 15 ve 7 kuruş 2 pare gibi muhtelif fiyatlar biçilmişken⁸⁴⁶, 1 adet kazma için 1, 1.5, 2.5, 3 ve 4 kuruş değer biçilmiştir⁸⁴⁷.

o) Orak

Orak buğday ve arpa gibi ekinleri biçmeye yarayan sapı ağaçtan mamul, ağız yarım ay biçiminde yapılmış tarım aracıdır. Yapılan araştırmalarda Türklerin ilk dönemlerinden itibaren orak kullandıkları tespit edilmiştir. Nitekim Baba-ata ve Taraz şehirlerinde yapılan kazılarda oraklar tespit edilmesi⁸⁴⁸, Türklerin ilk dönemlerden itibaren orakla ziraat yaptıklarını göstermektedir.

19. yüzyıl sonlarında Gümüşova kazasında bir adet orak için 2, 2 kuruş 20 pare, 2.5, 3 ve 4 kuruş fiyat biçilmiştir⁸⁴⁹.

⁸⁴³ Bakınız Kışla köyünden vefat eden Süleyman Ağa bin Abdullah bin Kara Salih’in terekesi (15 R. Ahir 1307). DKS 1145, Nu: 36-37.

⁸⁴⁴ Bakınız 12 Şaban 1308 tarihli vesika. DKS 1146, Nu: 39-40-41.

⁸⁴⁵ DKS 1146, Nu: 236-237.

⁸⁴⁶ DKS 1146, Nu: 236-237./ DKS 1146, Nu: 281-282-283./ DKS 1149, Nu: 158-159./ DKS 1149, Nu: 32-33./ DKS 1141, Nu: 321.

⁸⁴⁷ DKS 1146, Nu: 93-94./ DKS 1146, Nu: 192./ DKS 1146, Nu: 157./ DKS 1149, Nu:158-159./ DKS 1149, Nu: 24-25./ DKS 1149, Nu: 30-31-32-33./ DKS 1155, s. 69-70, Nu: 115-116./ DKS 1155, s. 35-36, Nu: 143./ DKS 1155, s. 47-48, Nu: 25-27.

⁸⁴⁸ Tuncer Baykara, *Türk Kültürü*, s. 133.

⁸⁴⁹ DKS 1146, Nu: 93-94./ DKS 1146, Nu: 192./ DKS 1146, Nu: 157./ DKS 1149, Nu:158-159./ DKS 1149, Nu:24-25./ DKS 1149, Nu: 28-29-30-31-32-33./ DKS 1145, Nu:237-238./ / DKS 1141, s. 61, Nu:216./DKS 1155, s. 35-36, Nu: 143./ DKS 1155, s. 47-48, Nu: 25-27./ DKS 1145, s. 42,Nu: 160.

Ö) Çapa

Toprağı işlemek için kullanılan ağaç veya demir saplı tarım aracıdır. Alet, Gümüşova bölgesine ait literatürde “çâbâ” olarak telaffuz edilmiştir. 19. yüzyıl sonlarında Gümüşova’da bir aded çapa için 2.5, 3, 5 ve 7.5 kuruş gibi fiyatlar biçilmiştir⁸⁵⁰.

p) Nacak

Nacak, sapı ağaçtan yapılmış, ağaçları yontmak için kullanılan küçük baltadır. 19. Yüzyıl sonlarında 1 aded nacak için 1.5, 3.75 ve 5, 6, 10 kuruş değer biçilmiştir⁸⁵¹.

r) Tırpan

Buğday, arpa gibi tarla bitkilerini hasat etmede kullanılan sapı ağaçtan yapılmış hafif kıvrık bir tarım aracıdır. Bugün “tırpan” olarak kullandığımız ifade vesikalarda “tırân” şeklinde belirtilmiştir. 1 aded tırpan için ise 5 kuruş değer biçilmiştir (7 Safer 1308/11 Cemaziyelahir 1309)⁸⁵².

s) Tırmık

Sapı ağaçtan yapılmış, tarağa benzer seyrek dişli tarım aracıdır. Genelde toprağın taşını, işe yaramaz otları ayıklamak için kullanılmıştır. 19. yüzyıl sonlarında bir aded tırmık için 2 kuruş değer biçilmiştir (25 Rebiülevvel 1309)⁸⁵³.

Ş) Bel ve Vîrân

Bel toprağı aktarıp döndürmeye yarayan ucu sivri veya çatallı olan, uzun saplı tarım aracıdır. Viranın ne olduğuna ilişkin kesin bir bilgi bulunamamıştır. Ama muhtemelen bu alet de bel gibi tarımsal faaliyetlerde kullanılan bir araç olmalıdır. 19. yüzyıl sonlarında bir aded bel için 1 kuruş,⁸⁵⁴ birer aded bel ve viran için ise 4 kuruş 20 pare⁸⁵⁵ değer biçilmiştir.

⁸⁵⁰ DKS 1146, Nu: 279-280./ DKS 1146, Nu: 39-40-41./ DKS 1146, Nu: 236-237./ DKS 1145, s. 42,Nu: 160./DKS 1145, Nu: 237-238./

⁸⁵¹ DKS 1146, Nu: 39-40-41, 93-94, 192, 236-237./ DKS 1146, Nu: 157./ DKS 1146, Nu: 279-280./ DKS 1149, Nu: 28-29./ DKS 1145, Nu:237-238, 74-75, 36-37./ DKS 1145, s. 42,Nu: 160./ DKS 1155, s. 69-70, Nu: 115-116./ DKS 1155, s. 35-36, Nu: 143./ DKS 1155, s. 47-48, Nu: 25-27.

⁸⁵² DKS 1146, Nu: 236-237./ DKS 1146, Nu: 39-40-41./ DKS 1145, Nu:237-238.

⁸⁵³ DKS 1146, Nu:192.

⁸⁵⁴ Bakınız 25 Rebiülevvel 1309 tarihli vesika. DKS 1146, Nu:192.

⁸⁵⁵ Bakınız 11 Cemaziyelahir 1309 tarihli vesika. DKS 1146, Nu: 236-237.

t) Keser

Zirai ekonominin vazgeçilmez aletlerinden birisi de keserdir. Kısa saplı olup, ağaç yontmak ve çivi çakmak için kullanılmıştır. 19. yüzyıl sonlarında Gümüşova piyasalarında 1 aded burğu ve kesere birlikte 7 kuruş değer biçilmiştir (11 Cemaziyelahir 1309)⁸⁵⁶.

u) Mikrâs

Mikras, günümüzde kullanılan makas kelimesinin Osmanlı dönemindeki kullanımudur. Ağaçları budamada kullanılmıştır.

19. yüzyıl sonlarında Gümüşova'da bir aded mikras için 2 kuruş fiyat biçilmiştir⁸⁵⁷.

Ü) Mahrukat Fiyatları

1- Zirai Çöplerin Fiyatları

Gümüşova'da zirai alanlardan elde edilen artık maddeler kış aylarında yakıt olarak da kullanılmıştır. Bu malzemelerden birisi zirai çöplerdir. Buna göre 19. yüzyıl sonlarında 1 çuval çöp için 5 kuruş değer biçilmiştir (14 Şevval 1314)⁸⁵⁸. Çöp sadece kışlık yakıt olarak kullanılmamış yün ve pamuk yerine yatak, minder gibi eşyaların içini doldurmak için de kullanılmıştır⁸⁵⁹.

2- Odun Fiyatları

19. yüzyıl sonlarında bölgede odun kelimesi yerine Arapça "hatab" kelimesi telaffuz edilmiştir. 19. yüzyılda bölgede 2 araba odun için 11 kuruş fiyat biçilmiştir (25 Rebiülevvel 1309)⁸⁶⁰.

3- Tahta Fiyatları

19. yüzyılda Gümüşova piyasasında bölgenin ormanlık fiziki alanıyla orantılı olarak muhtelif tahtaların üretildiği ve bunların da piyasada yer aldığı görülmektedir. Belgelerden tahtaların adet olarak satıldığı anlaşılacakla beraber, tahtaların boyutu ve ağırlıkları konusunda net bir veri tespit edilememiştir.

⁸⁵⁶ DKS 1146, Nu:236-237.

⁸⁵⁷ DKS 1146, Nu:192.

⁸⁵⁸ 19 çuval çöp dikkate alınarak hesaplama yapılmıştır. Buna göre 5 çöp çuval için 25 kuruş, 4 çöp çuval için 20 kuruş, 6 çöp çuval için 30 kuruş ve 4 çöp çuval için 20 kuruş değer biçilmiştir. DKS 1155, s. 35-36, Nu: 143.

⁸⁵⁹ DKS 1145, s. 42, Nu: 160./ DKS 1149, Nu: 28-29.

⁸⁶⁰ DKS 1146, Nu: 192.

Tablo: Gümüşova’da Üretilen Tahta Çeşitleri ve Fiyatları

Tahta	Fiyat	Tarih
1 köhne tahta	5	3 Şaban 1309 ⁸⁶¹
10 günâr tahta	15	12 Safer 1304 ⁸⁶²
63 aded tahta	63	24 Zilkade 1314 ⁸⁶³
1 aded kazık	5 kuruş 20 pare	11 Cemaziyelahir 1309 ⁸⁶⁴
1 aded mîşe (meşe)	1 kuruş 20 pare	2 Şaban 1309 ⁸⁶⁵

C) SANAYİ ve MESLEK DALLARI

1760-1840 yılları arası Osmanlı devletinin en buhranlı dönemlerinden birisi olup, yaklaşık her iki yıla bir savaş ve ayaklanma tekabül etmektedir. Bu savaş veya ayaklanmaların çoğundan yenik çıkmış olan devlet, toprak kaybetmiş, harp tazminatı ödemiş ve ağır itibar kaybına uğramıştır. Uzun süren bu savaş ve isyanlar ülkenin maddi ve insan kaynaklarını tüketmiş, özellikle de işgücünü oluşturan genç erkekler işlerinden alınarak cepheye gönderilmiştir. Bu yüzden tarımda üretim azalmış, sanat ve ticaret gerilemiş, kaybedilen topraklar ve patlak veren isyanlar sebebiyle gelirler azalmıştır⁸⁶⁶.

Bununla beraber 1844’lerde durumun kısmen düzeldiği anlaşılmaktadır. Nitekim 1844’te Gümüşâbâd’da yapılan mal-mülk sayımları bölge halkının ortahalli bir ekonomik seviyeye sahip olduğunu ve bölgede muhtelif mesleklerin icra edildiğini ortaya koymaktadır. Yalnız tespit edilen mesleklerin önemli bir kısmı tarımla alakalı mesleklerdir.

1- Hanlar

Hanlar sadece geceleme yeri niteliği taşımayan aynı zamanda ticaret yapılan konaklama yerleridir. Hana gelen tüccarlar handa kaldığı sürece malını da burada muhafaza altına alabilmişlerdir. Genelde kentteki han sayısı o kentin ticari potansiyelini göstermesi açısından önemlidir. Hanların geliri hana gelen misafirlerin bıraktıkları ücret ve genelde hanlar dışına yapılan dükkânların gelirinden karşılanmıştır. Orta avlu ve avluya bakan işyerleri daha çok kırsal kesimden ürünlerini pazarlamaya

⁸⁶¹ DKS 1146, Nu: 279-280.

⁸⁶² DKS 1141, s. 61, Nu: 216.

⁸⁶³ DKS 1155, s. 47-48, Nu: 25-27.

⁸⁶⁴ DKS 1146, Nu: 236-237.

⁸⁶⁵ DKS 1146, Nu: 281-282-283.

⁸⁶⁶ Rifat Önsoy, “Tanzimat Dönemi İktisat Politikası”, *Tanzimatın 150. Yıldönümü Uluslar arası Sempozyumu*, Ankara: 31 Ekim-3 Kasım 1989, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1994, s. 261.

gelen kişilere hitap etmiştir. Hanlar kurucularının adları ile anıldığı gibi toptan satışı yapılan ürünün adı ile de anılmışlardır⁸⁶⁷.

Gümüşova'da han bulunduğuna, hanın niteliği ve kimler tarafından kurulduğuna ilişkin herhangi bir arşiv vesikası tespit edilememiştir. Ancak bölgede yapılan alan araştırmasında eski İstanbul Caddesi üzerinde üç adet han bulunduğu anlaşılmaktadır. Hanların idaresinin geçmişte Koca Mustafalar, Aşağıki Ahmetler (Hoşgör sülalesi) ve Abaza..... bir aile tarafından yapıldığı tespit edilmiştir. Hoşgör hanında bir ekmek fırını ve kahvenin de bulunduğu ifade edilmektedir.

2- Pazarlar

Gümüşova'da atelye üretiminin ve muhtelif iş alanlarının en yoğun bulunduğu alan Cuma divanıdır. Gümüşâbâd'ın en önemli pazar alanı da Cuma divanında bulunmaktadır. 1844 yılında civar kazalardan gelen tüccarların bu pazar aracılığı ile halka mal sattığı görülmektedir. Mesela Adapazarı'nda yaşayan üç gayri Müslim aileye ait Cuma divanında pazar alanında 2 dükkân ve 2 mağaza tespit edilmiştir. Cuma divanını Kışla divanı takip etmektedir. Ören divanında işyeri olduğuna dair herhangi bir bulgu tespit edilememesi Ören'in atelye üretimi konusunda aktif bir mekân olmadığını ve ihtiyaçlarını diğer divanların desteği ile karşıladığına dair bir izlenim uyandırmaktadır.

Bölgede tespit edilen dükkânların yıllık geliri maksimum 100 kuruş olarak tespit edilmiştir. Bu dükkânların sermayesi konusunda herhangi bir veri tespit edilememiştir.⁸⁶⁸

Yapılan alan araştırmasında bölgenin dağınık bir yerleşim alanına sahip olması ile doğru orantılı olarak, Gümüşova'da, belli günlerde köylerde de pazar kurulduğu anlaşılmaktadır. Nitekim bugün "Pazarcık" olarak ifade edilen köye bu adın verilmesinin nedeni olarak burada belli zamanlarda pazar kurulmasının etkili olduğu tespit edilmiştir.

3- Tarım Sektörü İle İlgili Meslekler

Tanzimat döneminde tarımsal bürokrasinin örgütlenmesi açısından önemli bir gelişme 1843 yılında maliye nezaretine bağlı olarak bir ziraat meclisinin kurulması ile gerçekleşmiştir. Kuruluş kararına göre meclisin temel görevleri, zirai üretimin artırılması, dış ticaret dengesinin sağlanması, halkın gelir ve refah düzeyinin yükseltilmesi konularında incelemeler yaparak önerilerde bulunmaktır. Meclis tarımsal gelişme alanında merkezden yapılabilecek şeylerin sınırlı olduğunu görerek taşra ile ilişkilerini güçlendirme yoluna gitmiş ve bu amaçla gerekli görülen yerlere, maaşsız olarak, halktan birer ziraat müdürü tayinini önermiştir. Müdürler her bölgenin

⁸⁶⁷ Halime Doğru, *XVIII. Yüzyıla Kadar Osmanlı Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Görüntüsü*, s. 117.

⁸⁶⁸ 1309 yılında Düzce'de bulunan muhtemelen iyi bir dükkânın sermayesinin 5000 kuruş olduğu tespit edilmiştir. Belge 12 Cemaziyelahir 1311 tarihli olup bu tarihten 2,5 yıl önce belirtilen sermayenin varlığından bahsedilmektedir. DKS 1149, Nu: 224.

merkez niteliğindeki kazalarına tayin edilecektir. Müdürlerin temel görevleri buldukları bölgenin ekonomik gelişmesi için yapılabilecek çalışmalar hakkındaki teklifleri ziraat meclisine bildirmek ve çiftçilerin üretimi artırma ve çeşitlendirme çalışmalarına destek olmaktır. Önerinin kabulünden sonra Anadolu’da 20 ve Rumeli’de 10 kazada mahalli meclisler tarafından, çoğunluğu bölgenin önde gelen kişileri (vücut ve hanedan) arasından seçilen ziraat müdürleri ziraat meclisinin de onayıyla görevlerine başlamıştır⁸⁶⁹. Kaynaklarda bizzat Gümüşâbâd’da görevlendirilen bir ziraat müdürüne rastlanmamıştır. Muhtemelen diğer birçok hususta olduğu gibi çiftçiye destek olacak ziraat müdürü Bolu veya Düzce’ye atanmış, atanan ziraat müdürü Gümüşâbâd’daki çiftçileri de yönlendirmiştir.

Gümüşâbâd’da köyler mesleki ihtisaslaşmanın olmadığı birimler olarak göze çarpmaktadır. Köyde yaşayan ailelerin sahip oldukları mal varlıkları içerisinde çoğunun ekili topraklara sahip olduğunun belirtilmesi ve bu kişilerle ilgili ihtisas mesleklerden bahsedilmemesi köyde yaşayan hanelerin çiftçilikle uğraştıklarını ortaya koymaktadır.

Osmanlı genelinde olduğu gibi Gümüşâbâd’da da çiftçilik yapan kişiler “erbab-ı ziraat” olarak adlandırılmışlardır. Özellikle temettuat defterlerinde, hiçbir yerde “çiftçi” kelimesi kullanılmamıştır. Erbab-ı ziraat olan kişilerin rençberlik, çobanlık, hizmetkârlık, besicilik ve kereste nakliyatçılığı gibi işleri de beraber icra ettikleri görülmektedir. Nitekim meslekler sayıma kaydedilirken rençberlik-değirmencilik, rençberlik-erbab-ı ziraat, kereste nakliyeciliği-erbab-ı ziraat gibi meslek adları farklı yerlerde aynı kişiler için kullanılmıştır.

Bölge ekonomisine sadece yerli ahali değil, çevre kazaların ahalisinin de katkıda bulunduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Gümüşâbâd’da ikamet etmeyip, çevre kazalarda sakin muhtelif kişilerin de bölgede muhtelif meslekler yaptıkları görülmektedir. Mesela çevre kazalarda oturan 12 müslim erkeğin Cuma divanında tarım işletmelerine sahip olduğu bundan da 1055 kuruş gelir elde ettikleri görülmektedir. Bunun dışında Adapazarlı üç gayrimüslimin bölgede değirmen ve pirinç dingi hisseleri, 2 dükkân ve 2 mağaza sahibi oldukları, bundan dolayı da yılda 632 kuruş gelir elde ettikleri görülmektedir. Cuma divanı dışında Ören köyünde de çevre kazalarda yaşayan 10 müslim (1’i kadın) ve 1 gayri müslimin tarım ve meyve bahçelerinden 745 kuruş gelir elde ettiği anlaşılmaktadır.

Tarım sektörü ile uğraştığı anlaşılan ve Kışla köyünde yaşayan Koç oğlu Ahmed bin Salih çobanlık yanında Yalıkapısı’nda çıraklık yapmaktadır.

⁸⁶⁹ Tefkîk Güran, “Tanzimat Döneminde Tarım Politikası”, *Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, Hazırlayan Halil İnalçık ve Mehmet Seyitdanlıoğlu, Phoenix Yayınevi, Eylül 2006, s. 513-514.

Tablo: Gümüşâbâd'da Tarım Sektörü İle İlgili Meslekler (1844/Aded)

Yerleşim Yeri	Erbab- ı Ziraat	rençber	Çoban	Hizmetkâr	Çırac	Besicilik	Kereste Nakliyatçısı
Cuma Divanı	8	1					2
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	20	2					
Cuma Divanına bağlı Seydibucağı Köyü	8	5					2
Cuma Divanına bağlı Efteni Köyü	13			2			
Cuma Divanında yaşayan Kıptiler (Taife-i Kıptiler)		1					
Orân Divanı Karyesi (Ören Divanı)	19						
Ören Divanı Yukarı Kıyı Köyü	14		2	1			
Kışla Divanı	41	11	2	5	1	1	
Toplam	123	20	4	8	1	1	4

**Tablo: Gümüşâbâd'da Tarım Sektörü İle İlgili Mesleklerden Elde Edilen Gelir Miktarı
(1844/kuruş)**

Yerleşim Yeri	Erbab-ı Ziraat	rençber	Çoban	Hizmetkâr	Çırac	Besicili k	Kereste Nakliyatçısı	Toplam
Cuma Divanı	2000	200					700	2900
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	7350	500						7850
Cuma Divanına bağlı Seydibucağı Köyü	1560	1050					700	3310
Cuma Divanına bağlı Efteni Köyü	3570			300				3870
Cuma Divanında yaşayan Kıptiler		250						250
Ören Divanı	5610							5610
Ören Divanı Yukarı Kıyı Köyü	5074		400	100				5574
Kışla Divanı	12216	3000	450	975	90	500		17231
Toplam	37380	5000	850	1375	90	500	1400	46595

3.1. Değirmencilik Sektörü

Gümüşâbâd'ın en önemli sanayi kollarından birisini, değirmencilik sektörü oluşturmaktadır. Bölgede birçok akarsuyun bulunması, su ile çalışan değirmenlerin sayısını artırmıştır.

Debisi tamamen iklim koşullarına bağlı olan ve yağış miktarına göre büyüklükleri değişen akarsular üzerinde bulunan değirmenlerin ne kadar süre çalıştıkları ve bunlardan ne kadar gelir elde edildiğini tespit etmek biraz zordur. Çünkü genellikle tek taşlı olan değirmenler akarsuyun gücüne göre altı ay veya üç ay çalışmakta hatta iklimin kurak olduğu dönemlerde suyun gücü, değirmeni çalıştırma noktasında yetersiz olduğundan atıl kalmaktadır⁸⁷⁰.

⁸⁷⁰ Ümit Koç, "Klasik Dönem Anadolu Sanayi Üzerine Bir Değerlendirme (1500-1605)", *Türkler*, c. 10, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 777-778.

Yapılan alan araştırmasında, geçmişte Gümüşâbâd bölgesine dahil bugünkü Cumayeri'ne bağlı Dokuzdeğirmen (Dokuz) köyünde, dokuz adet değirmenin aktif olduğu bu nedenle de köye “dokuz” adı verildiği tespit edilmiştir. Bugün bu köyde hala dört değirmen bulunmaktadır. Bunların ikisi faal bir durumdadır. Bölgedeki ova köylerinin önemli bir kısmı hububatını öğütmek için bu değirmenlerden faydalanmıştır. Hububatını öğüten kişilerden ücret olarak para alınmamıştır. Bu gelenek bugün de hala devam etmektedir. Hububat çekim ücreti olarak “gödük” adı verilen 1.900-2 kğ arası değişen kapasitede ahşap bir tas ile un öğütmeye gelen kişinin hububatından pay alınmıştır. 1 teneke mısırdan (15 kğ) yarım gödük pay alındığı anlaşılmaktadır⁸⁷¹.

1844 yılında Gümüşâbâd'da değirmencilik sektörü ile uğraşan iki aile tespit edilmiştir. Bu kişilere ait herhangi bir değirmenin tespit edilememesi, bu kişilerin değirmencilik mesleğini patron olarak değil işçi olarak yaptıklarını göstermektedir.

1844 yılında bölgede 11 adet değirmen tespit edilmiştir. Bu değirmenlerin 4 adedi Cuma divanında, 2 adedi Ören divanı karyesinde, 5 adedi ise Kışla divanında bulunmaktadır. Değirmenlerin çoğunluğunun hisseli olduğu anlaşılmaktadır. Cuma divanında bulunan değirmenlerden birisinin sahibi Adapazarı'nda sakin İshak adlı bir gayri müslimdir. Bölgede bulunan diğer değirmenlerin sahibi ise değirmenlerin bulunduğu mekânlarda yaşamaktadırlar.

1844 yılında bölgede yaşayan değirmen sahibi 9 aileden en az 5'inin 7 değirmene sahip olması ve bunların kentin en varlıklı ailelerinden olması dikkat çekicidir. 1304, 1307 ve 1311 tarihlerinde bölgede tespit edilen üç değirmenin sahibinin de bölgenin varlıklı aileleri olması Gümüşâbâd'da değirmen sahibi olmanın hiç de kolay bir iş olmadığı hatta ekseriyetle bölgenin varlıklı ailelerinin bu işi uhdelere aldığını göstermektedir.

Tablo: Gümüşâbâd'da Değirmencilik Meslek Edinmiş Kişiler (1844)

Hane	Köy	Lakap	Adı	Mesleki Geliri	Diğer Geliri	Toplam Geliri
19,1	Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	Değirmenci oğlu	Ali bin Osman	350	127,5	477,5
12,1	Orân Divanı Karyesi	Birmekân oğlu	İbrahim bin Ali	150	52	202

⁸⁷¹ Konu ile ilgili bilgi Dokuzdeğirmen Köyü ilköğretim okulu müdürü Ahmet Akpınar'dan alınmıştır. Kendilerine teşekkür ederim.

Tablo: Gümüşâbâd'da Bulunan Değirmenler ve Sahipleri (1844)

Yerleşim Yeri	Lakap	Adı	Serveti/ krş	Asiyab/ kıtâ	Geliri	Açıklama
Cuma Divanı	Hatib oğlu	Abdullatif bin Ali ve kardeşi Mustafa bin Ali	1447	1 kıta	85	1/2'si köyden Mustafa Beye aittir.
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	Hacı oğlu	Ali ve kardeşi Receb, eniştesi Mehmed bin Hüseyin	1211	2 kıta asiyab + dink	60	1/2'si Hacı oğlu Hüseyin'e ait
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	Hacı oğlu	Hüseyin bin Ali	1657	2 kıta sâl asiyab ve dink	60	1/2 hisse diğer yarısı köyden Hacı Ali oğlu yetimlerinin olduğu
Kaza-yı ahirde olan ahalinin Cuma divanındaki gayri menkulleri		Adapazarı'nda sakin İshak zimmi kefere	432 (Sadece Gümüş ova'da bulunan geliri)	1 kıta	100	1/2 hisse
Orân Divanı Karyesi	Merhum Deli Ağanın sağır kerimeleri	Meryem ve Ayşe	769	1 kıta	50	1/4 hisesi Adapazarı'nda sakin Enâk ...ait.
Orân Divanı Karyesi	Celil oğlu	Mustafa bin mehmed ve oğlu hasan	563	1 kıta	50	1/4 hisse
Kışla Divanı	Kaza Müdürü	Ahmed bey	2164	1 kıta sal değirmeni		
Kışla Divanı	Hoca oğlu	Mustafa bin Abdurrahman	1320	2 kıta sal-i asiyab mea dink+ 1 kıta sâl mea dink+1 kıta asiyab (1/7 hisse)		
Kışla Divanı	İbrahim oğlu	Mehmed bin İbrahim ve oğlu Osman	767	1 kıta	20	1/10 hisse

Tablo: Gümüşâbâd'da Değirmen Sahibi Aileler (1304/1311)⁸⁷²

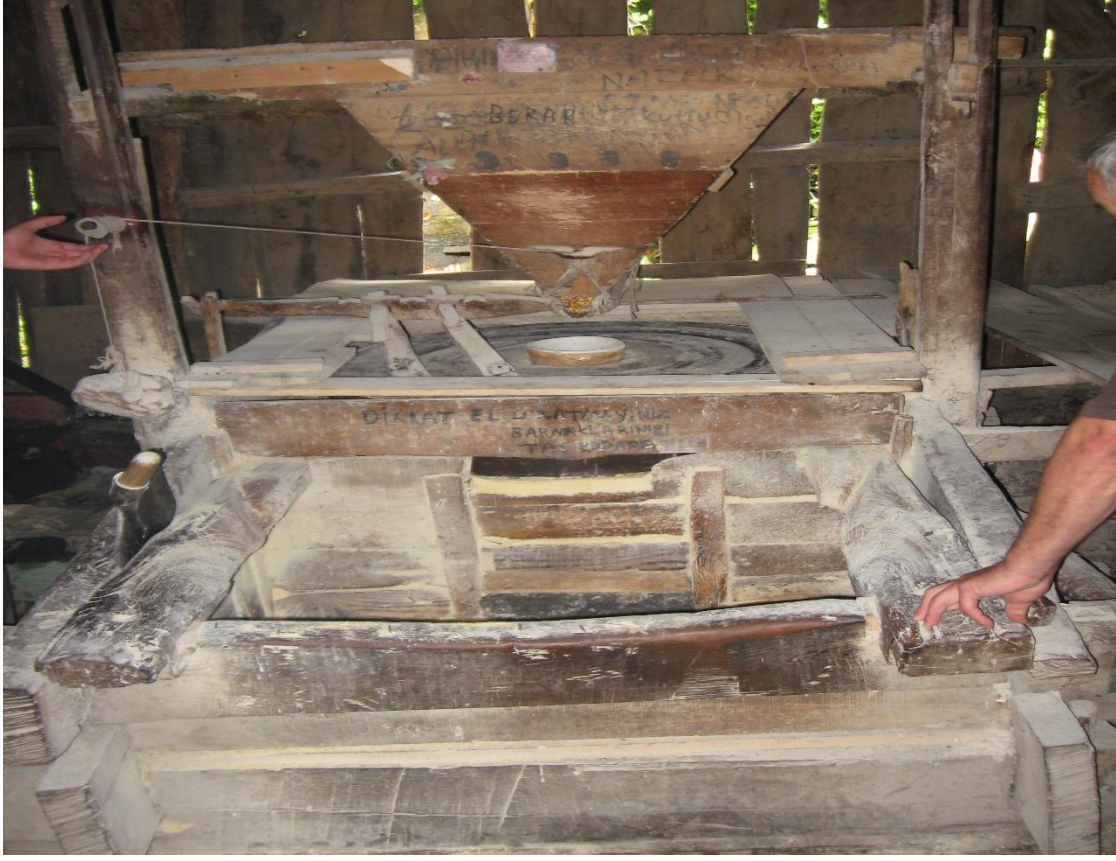
Yer	Tereke Sahibi	Tarih	asiyab	asiyab fiyat/ kuruş	Servet toplamı/kuruş
Elmacık'da Pişmâf Bey Köyü	Hacı Mustafa Ağa bin İsmail bin Şûbâş	Cemaziyele vvel 1311	Yongalık'da vaki bir taş deveran eden bir bab mülk asiyab (1/2 hisse)	250	5476 ⁸⁷³
Cuma Divanı Karyesi	Poyraz oğlu Latif Efendi bin Mehmed	19 R.evvel 1304	1 taş asiyab+Orân Köyünde vaki değirmenden hisse	1200 (1/2)+800	14566 ⁸⁷⁴
Kışla Köyü	Süleyman Ağa bin Abdullah bin Kara Salih	15 R. Ahir 1307	Köy civarında 1 taş deveran eden 1 bab asiyab (3/4)	1500	5749 krş 40 pare ⁸⁷⁵

⁸⁷² Değirmen sahibi bu aileler bölgede vefat etmiş olan 31 kişiye ait tereke kayıtları içerisinde tespit edilmiştir.

⁸⁷³ DKS 1149, Nu: 220-221.

⁸⁷⁴ DKS 1141, Nu: 321.

⁸⁷⁵ DKS DKS 1145, Nu: 36-37.

Resim: Dokuzdeğirmen Köyünden Su İle Çalışan Tarihi Bir Değirmen

Resim: Dokuzdeğirmen Köyünden Su İle Çalışan Tarihi Bir Değirmen

Resim: Dokuzdeğirmen Köyünden Su İle Çalışan Değirmenin Su Çarkı

Resim: Su Değirmeninde Kullanılan Değirmen Taşı ve Buğday Ölçü Kabı (Dokuzdeğirmen Köyü)

Resim: Değirmende Kullanılan Muhtelif Malzemeler (Dokuzdeğirmen Köyü)

Resim: Değirmende Kullanılan Muhtelif Malzemeler (Dokuzdeğirmen Köyü)

3.2. Pirinç Dingi İşletmeciliği

Pirinç dingi çeltiği işleyerek pirinçleri ayıklayan makinenin adıdır. Bölgede birçok akarsuyun bulunması su ile çalışan değirmenler yanında su ve hayvan gücüyle çalıştıklarını düşündüğümüz pirinç dinklerinin de sayısını artırmıştır. Bu durum bölgenin doğal yapısında bulunan su kaynaklarının, bölgenin geçiminde ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

1844 yılında Gümüşâbâd'da toplam 6 adet pirinç dingi tespit edilmiştir. Pirinç dinklerinin 3'ü Cuma divanı Cevlik köyünde, üçü ise Kışla divanında bulunmaktadır. Gümüşova kazasının diğer bölgelerinde de pirinç üretildiği halde sadece Cevlik köyü ve Kışla merkezinde dinklerin bulunması, bölge halkını, ürettikleri pirinç ayırtmak için bu bölgelere gelmek zorunda bırakmış olmalıdır. Pirinç dinklerine sahip olmanın, maddi açıdan güçlü olmayı gerektirdiği anlaşılmaktadır. Nitekim dinklere sahip ailelerin bölgenin ekonomik bakımdan güçlü aileleri olması bizi bu şekilde düşünmeye itmiştir.

Tablo: Pirinç Dinklerine Sahip Olan Aileler ve Gelirleri (1844)

Hane	Yerleşim Yeri	Lakap	Adı	Toplam Serveti	Pirinç dingi/kıta	Dingin Geliri
2,1,2	Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	Bostancı oğlu	Hacı Osman bin Mehmed ve oğlu Mustafa	1666	1 kıta	60
3,1	Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	Hacı oğlu	Ali ve kardeşi Receb, eniştesi Mehmed bin Hüseyin	1211	2 kıta asiyab + dink	-
21,1	Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	Hacı oğlu	Hüseyin bin Ali (Muhtar)	1657	sâl asiyab ve dink	-
5,1	Kışla Divanı	Hoca oğlu	Mustafa bin Abdurrahman	1320	2 kıta sal-i asiyab mea dink+ 1 kıta sâl mea dink+1 kıta asiyab (1/7 hisse)	-
3,1	Kışla Divanı	Kaza Müdürü	Ahmed bey	2164	1 kıta	60

3.3. Fırın Sektörü (Ekmek Fırını)

Gümüşâbâd kazasında 1844 yılında bir tane ekmekçi (etmekçi) fırını tespit edilmiştir.

Kışla divanındaki fırın, Kışla merkezinde yol kenarında kaza müdürünün hanesi ve kahvehane ile yanyanadır.

1844 yılındaki fırın kaza müdürüne ait olmakla beraber tarihi tam olarak tespit edilemeyen 19. yüzyıla ait bir nüfus defterine göre kazadaki ekmek fırını Kışla Köyü'nde 36 numarada oturan Koca Yusufoglu ailesinden Mehmed bin Hüseyin'e aittir. Orta boylu olan Mehmed bu sırada 30 yaşında ve kumral bıyıklıdır⁸⁷⁶.

Bölgede bu kadar az miktarda ekmek fırının bulunması bölge halkının kendi ekmeğini evlerinde kendi imkânlarıyla oluşturduğu fırınlarda yapmış olmasıyla ilgilidir. Nitekim yapılan alan araştırmasında Gümüşâbâd kazasında konutlarda fırın işlevi görecekt alanlar oluşturulduğu görülmektedir. Konutlardaki bir adet fırın (firun) için 30 kuruş fiyat belirlenmiştir (7 Safer 1308).⁸⁷⁷

4-Kahvehaneler

Tarihte kahve satılan ve tüketilen yer olarak kurulan kahvehaneler, kısa zamanda bir tüketim mekanından ziyade, gündelik hayatın tecrübe edildiği bir sosyalleşme mekanı haline gelmiştir. Nitekim kahve içmek ve yarenlik etmek amacıyla buralarda toplanan insanlar, kültürel birikimlerini buralarda muhtelif insanlarla paylaşmışlardır. Kahvehane tipi mekanların ilk örnekleri 16. yüzyılın başlarında Mekke, Kahire ve Şam'da ortaya çıkmıştır. Yüzyılın ortalarında ise İstanbul'a gelmiştir. Sınıf sınıf kahvehaneler bulunmaktadır. Esnaf kahveleri, tulumbacı kahveleri, mahalle kahvehaneleri gibi. Bunlardan mahalle kahvehaneleri genelde namaz vakitlerinden önce veya iki namaz arasında camiye gelen kişilerin vakit geçirip sohbet ettikleri mekanlardır⁸⁷⁸.

Köklü bir değişim geçirmeyen taşra kahvehaneleri, geçmişte olduğu gibi 19. yüzyıl sonlarında da destansı kültürün yaşatıldığı alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çerçevede kahvehane ocağı etrafında kümelenen insanlar Battalname, Danişmendname gibi eserleri okuyarak buralarda zaman geçirmişlerdir⁸⁷⁹.

Gümüşâbâd kazasında 1844 yılında dört tane kahvehane tespit edilmiştir. Bu kahvehanelerin en az üçünün mahalle kahvehanesi işlevi gördüğü tahmin edilmektedir.

Kahvehanelerin üçü Cuma divanında, biri ise Kışla divanında bulunmaktadır. Kahvehanelerden ikisi kahvehanenin işlevine uygun olarak Cami-i Kebir hatibine ait olup iki kahvehanenin yıllık geliri

⁸⁷⁶ BOA, NFS. d., 00711/ BOA, NFS. d., 00712.

⁸⁷⁷ DKS 1145, Nu: 237-238.

⁸⁷⁸ Cyrus Adler ve Allan Ramsay, *İstanbul 1898 Kahvehane Hikayeleri*, Maya Kitap, İstanbul, 2012, s. 9-10.

⁸⁷⁹ Ekrem Işın, *İstanbul'da Gündelik Hayat İnsan, Kültür ve Mekân İlişkileri Üzerine Toplumsal Tarih Denemeleri*, 1. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 1995, s. 107.

40 kuruştur. Cuma divanındaki diğer kahvehane ise bir çiftçiye ait olup yıllık geliri 100 kuruş olarak tespit edilmiştir.

Kışla divanındaki kahvehane ise bölgenin kaza müdürüne ait olup, Kışla merkezinde yol kenarında bulunmaktadır. Kışla'nın Gümüşâbâd'ın merkezi yeri olması ve kahvehanenin de yol üzerinde bulunması bu kahvehanenin şehrin büyük kahvehanesi olduğunu düşündürmektedir. Kahvehane yanında kaza müdürünün hanesi ve bir aded ekmekçi fırını da bulunmaktadır (7 Safer 1308)⁸⁸⁰.

1844 yılında bölgede dört adet kahvehane tespit edilmekle beraber tarihi tam olarak tespit edilemeyen 19. yüzyıla ait bir nüfus defterine göre kazada kahvecilik yapan sadece bir kişi söz konusudur. Bu kişi Cuma Köyü'nde 10 nolu yerde oturan Kadı oğlu ailesine mensup Mehmed bin Yusuf'tur. Orta boylu olan Mehmed bu sırada 23 yaşında ve kara bıyıklıdır⁸⁸¹.

Tablo: Gümüşâbâd'da Bulunan Ekmekçi Fırını ve Kahvehaneler (1844)

Hane	Yerleşim Yeri	Lakap	Adı	Mesleği	Kahvehane/kıta	Geliri/kuruş
1, 1,2	Cuma Divanı	Hatib oğlu	Abdullatif bin Ali ve kardeşi Mustafa bin Ali	Cami-i Kebirde beratı- şerifle Hatib, kardeşi 10 yaşında sabi	2 kıta kahvehane	40
9,1	Cuma Divanı	Kasr oğlu	Mehmed bin Yusuf	Erbab-ı Ziraat	1 kıta	100
3,1	Kışla Divanı	Kaza Müdürü	Ahmed Bey	Kaza Müdürü	Tarik kenarında 1 kıta hane ve 1 kıta kahve ve 1 kıta etmek fırını	600

Tablo: Gümüşâbâd'da Bulunan Muhtelif İşyerleri (1844)

Yerleşim Yeri	Lakap	Adı	Mesleği	Dükkân/kıta	Geliri kuruş
Cuma Divanı	Hatib oğlu	Abdullatif bin Ali ve kardeşi Mustafa bin Ali	Cami-i Kebirde beratı- şerifle Hatib, kardeşi 10 yaşında sabi	1 kıta	50
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	Bostancı oğlu	Hacı Osman bin Mehmed ve oğlu Mustafa	Erbab-ı Ziraat	1 kıta	Haftada bir kere kendisi iskân etmektedir.
Taife-i Kıptiler	Hasan Usta oğlu	Hasan bin Hasan	Demirci	Demirci dükkânı kendi sakin 1 kıta	Yok
Cuma Divanı Kaza-yı ahirde olan ahalinin arazileri/ gayri müslim	yok	Adapazarı'nda sakin İshak zimmi kefere		Cuma pazarında mağaza mea dükkân 2 kıta	200
Cuma Divanı Kaza-yı ahirde olan ahalinin arazileri/ gayri müslim	Kurt oğlu	Adapazarı'nda sakin Hâcetür zimmi kefere		1 kıta	100
Cuma Divanı Kaza-yı ahirde olan ahalinin arazileri/ gayri müslim		Nefs-i Adalı (Adapazarlı) Çapaklı Nazarîd zimmi kefere		1 kıta mağaza	100

⁸⁸⁰ DKS 1145, Nu: 237-238.

⁸⁸¹ BOA, NFS. d. 00711/ BOA, NFS. d. 00712.

Resim: Gümüşâbâd'da Evin Bahçesinde Ekmek Pişirmek İçin Yapılmış Bir Fırın⁸⁸²

5- Dokuma Sanayi

Gümüşova'da koyun ve keçi yetiştiriciliği yanında keten işletmeciliğinin birçok hane tarafından icra edilmesi bölgede dokuma sektörünün geliştiğini göstermektedir.

1831 yılında bölgede yapılan nüfus sayımına göre Gümüşova'da sadece bir adet terzi bulunmaktadır. Terzi Ören Köyü'nün 26 sıra nolu hanesinde ikamet eden Bölükbaşı oğlu ailesinden Mustafa adlı kişidir. Mustafa bu sırada 40 yaşında olup, orta boylu ve kumral sakallıdır⁸⁸³. Bölgede bir süre sonra bir nüfus sayımı daha yapılmıştır. Bu sayımda terzilik mesleğinin el değiştirdiği ve Kışla Köyü'nde 27 sıra nolu hanede oturan Kadı oğlu Molla Ahmed bin Yusuf'a geçtiği görülmektedir. Molla Ahmed bu sırada 31 yaşında olup, orta boylu ve köse sakallı olarak tanımlanmıştır⁸⁸⁴.

Ancak 1844 yılında bölgede yapılan mal, mülk sayımında ve muhtelif tarihlere ait kadı sicillerinde dokuma sektörü ile ilgili herhangi bir atölye tespit edilememiştir. Bu durum bölgede, elde edilen keten ile küçükbaş hayvanlardan elde edilen yünün evlerde daha çok kadınlar tarafından geleneksel bir şekilde mamül hale getirildiğini bir kısmının da Gümüşova kazasına komşu Hendek, Üskübü ve Düzce gibi kazalarda işlenip satıldığını akla getirmektedir.

⁸⁸² Fırın Yakabaşı köyünden Hikmet Taman'ın evinden görüntülenmiştir.

⁸⁸³ BOA, NFS..d., 00710.

⁸⁸⁴ BOA, NFS..d., 00711./ BOA, NFS..d., 00712.

Bölgede yapılan alan araştırmasında da kadınların eskiden beri “eğercek” adı verilen bir aleti kullanarak yün eğirdikleri ve mamul hale getirilen yün eşyaları bölge pazarlarında sattıkları tespit edilmiştir. Konutlarda üretilen dokuma eşyalar arasında; seccade, heybe, yorgan ve döşek yüzleri ile kilim, peşkir (havlu) ve gömlek bezleri bulunmaktadır. Bunlardan “buruşuk gömlek”lerin bezlerinin yün ipliyle “çufallık”larda dokunup satıldığı tespit edilmiştir⁸⁸⁵.

Bölgede üretilen veya kullanılan dokuma malzemelerinin fiyatları konusunda sicillere yansıyan tek bir veri tespit edilmiştir. Buna göre 19. yüzyılda Gümüşâbâd kazasında 5 adet kanaviçeye 10 kuruş değer biçildiği görülmektedir (14 Şevval 1314)⁸⁸⁶.

Resim: Yün Eğerceği⁸⁸⁷

6-Demirci Atölyeleri

Gümüşâbâd kazasında iki kişinin *demircilik mesleğiyle* uğraştığı tespit edilmiştir. Demircilerin her ikisinin de Kıpti milletinden olması dikkat çekicidir. Nitekim demircilik mesleği Kıptilerin geleneksel mesleklerinden sayılmaktadır.

Kazanın tek *demirci dükkânı* Cuma divanında bulunup, Kıpti Hasan Usta oğlu Hasan bin Hasan’a aittir. Hasan efendi demirci dükkânında bizzat kendisi sakindir. Bu veri Kıptilerin göçerlikten yerleşik hayata geçtiklerine dair mikro düzeyde bir örnek teşkil etmektedir.

Demircilikten dolayı elde edilen yıllık gelir miktarı 300 ve 450 kuruş olarak gerçekleşmiştir. Yapılan bir araştırmada 19. yüzyıl ortalarında Kangal kazasında yapılan temettu sayımlarında bir demirci dükkânının gelirin 248 kuruş olarak gerçekleştiği tespit edilmiştir⁸⁸⁸.

⁸⁸⁵ Bu bilgiler Selamlar köyünden Nasuhlar’ın Cemal’in kızı 16.11.1956 doğumlu Nurten Şahin, annesi Makbule Şahin (83 yaşında) ve yine Selamlar köyünden Lütfiye Temel’den (85 yaşında) öğrenilmiştir.

⁸⁸⁶ DKS 1155, s. 35-36, Nu: 143.

⁸⁸⁷ Eğerceğin resmi Elmacık Köyü’nden çekilmiştir.

7- Deri Sanayi

Bölgede küçükbaş ve büyükbaş hayvancılık yapılmasına rağmen deri sanayinin geliştiği konusunda herhangi bir veriye rastlanmamıştır. Nitekim hayvanlardan elde edilen derilerin nasıl işlendiği, bu derilerden ayakkabı, hayvan koşumu veya muhtelif giyim malzemesi yapıldığına dair herhangi bir sektör (debbağ vs.) tespit edilememiştir. Muhtemelen hayvanlardan elde edilen deriler, yerli aileler tarafından kısmen kendi ihtiyaçlarını karşılayacak biçimde kendileri tarafından işlenmekte kısmen de Gümüşova'ya komşu, Hendek, Üskübü, Düzce ve Bolu kazalarında bulunduğu düşünülen debbağlara gönderilip, işlenerek mamul hale getirilmektedir. Nitekim ailelerin kendi ihtiyaçlarını kendileri görmesi ve bir takım malzemeleri mamul hale getirmesi Osmanlı toplumu için olağandışı bir durum değildir.

8- Berberlik

1844 yılında bölgede berberlik mesleğini icra eden sadece bir kişi tespit edilmiştir. Berber sayısının bu kadar az olması bölge halkının saç sakal kesim ve düzeltme işlerini bu işi meslek haline getirmemiş kişiler vasıtasıyla veya kendi imkânlarıyla yaptıklarını akla getirmektedir.

Kentin tek berberi Kışla köyünde 17/1 nolu hanede yaşayan Ömer oğlu ailesinden Ahmed adlı kişidir. Ahmed efendinin bu iş nedeniyle yılda 400 kuruş gelir elde ettiği görülmektedir. Ahmed efendi bu mesleği yanında dönemin olağan çalışma alanlarından olan tarım ve hayvancılık sektörü ile de uğraşmaktadır. Ahmed efendinin bu sektörden de yılda 150 kuruş gelir elde ettiği görülmektedir. Bu çerçevede Ahmed Efendi 1844 yılında devlete 180 kuruş vergi-yü mahsusa, 15 kuruş da öşür vergisi ödemiştir.

Öşre konu olan arazileri 0,5 dönüm çeltik ve 0,5 dönüm tütün tarlasıdır. Tütünden 1844 yılında 90 kuruş, çeltikten ise 45 kuruş gelir elde etmiştir. Öşür olarak 5 kıyye duhan karşılığı olarak 10 kuruş, 1 kıyye çeltik karşılığı olarak da 5 kuruş ödeme yapmıştır.

Ahmed efendinin 2 dönüm miktarı nadasa bıraktığı arazisi bulunmaktadır. Arazinin 1263 yılında ekileceği kayıt altına alınmıştır.

Ahmed efendinin kendi ailesinin meyve ihtiyacını karşılamak için yetiştirdiği, yıllık geliri 15 kuruş olan 3 adet de meyve ağacı bulunmaktadır.

9- Su Hızarcılığı ve Odunların Mamul Hale Getirilmesi

1844 yılında Gümüşova'da odunları mamul hale getirmek için su hızarı adı verilen sistemler kullanılmıştır. Bu çerçevede Gümüşova'da 4, Gümüşova dışından da bir kişinin Gümüşova sınırları içerisinde 5 adet su hızarı işletmesi kurduğu görülmektedir. Kaza müdürü Ahmed Bey bir tane

⁸⁸⁸ Galip Eken, "19. Yüzyılda Kangal Kazasının Sosyo-Ekonomik Yapısına Dair", *Selçuk üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 23, 2008, s. 285.

Gümüşova’da bir tane de Düzce’de olmak üzere iki su hızarına sahiptir. Gümüşova’da tespit edilen su hızarlarının 3’ü Cuma divanında, geri kalan iki tanesi ise Kışla divanında bulunmaktadır.

Su hızarlarına sahip dört ailenin Gümüşâbâd’ın en varlıklı ailelerinden olması dikkat çekicidir. Diğer Adapazarlı İshak adlı gayri müslimin bütün gelirleri tam olarak tespit edilemediği için bu kişinin varlık düzeyi hakkında yorum yapamamaktayız. Ancak bu kişinin de varlıklı bir kişi olduğu tahmin edilmektedir.

Tablo: Gümüşova’da Bulunan Su Hızarları ve Elde Edilen Gelirleri (1844)

Yerleşim yeri	Lakap	Adı	Serveti/ Toplam	Su Hızarı/kıta	Geliri
Cuma Divanı	Hatib oğlu	Abdullatif bin Ali ve kardeşi Mustafa bin Ali	1447	1 kıta	133
Cuma Divanına bağlı Efteni Köyü	Külhancı oğlu	Ahmed bin Osman ve oğlu Yusuf	1950	1 kıta	200 (1/5 hissesi)
Kaza-yı ahirden olan ahalinin Cuma divanında sahip olduğu gayri menkuller	Yok	Adapazarında sakin İshak zimmî kefere	432	1 kıta	132 (2/5 hisse)
Kışla Divanı	Kaza Müdürü	Ahmed bey	2164	1 kıta+1 kıta	Düzce’de Efteni Divanında (geliri belli değil)+ 50 (2/5 hisse)
Kışla Divanı	Kamış oğlu	Mehmed bin Osman, oğlu Ali, kardeşi Ali	1838	1 kıta	350 (1/5 hisse)

D) PARANIN DURUMU VE FİYAT HAREKETLERİ

Gümüşâbâd’da muhtelif malların fiyatları, ilgili dönemlerde ölen kişilerin geride bıraktıkları terekelerdeki mallar üzerinden belirlenmiştir. Nitekim terekelerde bulunan mallar, devletin temsilcileri nezaretinde, müzayede yoluyla halka açık bir şekilde satılmaktadır. Dolayısıyla bu fiyatlar Gümüşâbâd’daki piyasa fiyatlarına karşılık gelmektedir. Tereke fiyatları devletin temsilcileri kontrolü altında olduğu için yarı resmi fiyatlar olarak da değerlendirilebilir⁸⁸⁹. Narh fiyatları ile tereke fiyatları arasında büyük bir paralellik olup, cüzi bazı farklılıkların olması malın kalitesinden veya terekeyi yazan kâtibin öznel bakışından kaynaklanmaktadır⁸⁹⁰.

Gümüşova’da ölen bazı kişilere ait eşyaların fiyatları genelde “sim mecdiye 20 kuruş” üzerinden hesap edilerek belirlenmiştir. Mecdidiye ise, Sultan Abdülmecid döneminde basılan altın

⁸⁸⁹ Hasan Moğol, “XIX. YY.’ın İlk Yarısında Antalya’da İktisadi Hayat”, *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, S. 57, (1991), s. 51-53.

⁸⁹⁰ Mustafa Öztürk, “Osmanlı Dönemi Fiyat Politikası ve Fiyatların Tahlili”, *Türkler*, c. 10, Yeni Türkiye Yayını, Ankara, 2002, s. 848.

ve gümüş paralardır. Mecidiye altını, yarımı ve çeyreği ile “sim mecidiye” adı verilen gümüş 20’lik, 10’luk, 5’lik, 2’lik ve 1 kuruşluklar cumhuriyetin ilanına kadar sürümde kalmıştır⁸⁹¹.

Bölgeye ait 1311 tarihli bir kayıta 1 Osmanlı lirasının değeri 108 kuruş olarak hesap edilmiştir (25 Şaban 1311)⁸⁹².

a) Hububat ve Canlı Hayvan Fiyatları

Osmanlı Devleti'nde hububat ve canlı hayvan için, imparatorluğun çeşitli bölgelerine zaman zaman mubayaa emirleri gönderilmiştir. Mubayaa emirlerinde belirtilen fiyatların, gerçekte çok düşük tutulduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle hububat ve canlı hayvanların o günkü asıl rayiç fiyatlarının tereke defterlerinde aranması daha isabetlidir⁸⁹³. Malın niteliğinden ötürü terekelerdeki fiyatlar içinde en güvenilir olanlar da tahıl fiyatlarıdır⁸⁹⁴.

Gümüşâbâd'da ürünlerin miktarı genelde kıyye ve kile üzerinden belirlenmiştir. Burada geçen kıyye, okka karşılığı olup 400 dirheme tekabül etmektedir. Kile ise İstanbul, İbrail gibi muhtelif çeşitleri olan bir hububat ölçөгüdür. İstanbul kilesi zahirenin cinsine göre 18–20 okka, ortalama 25 kilo, İbrail kilesi ise 70-80 okka ortalama 100 kiloya karşılık gelmektedir. Kilenin kusuratu kutu'dur. 8 kutu ise 1 İstanbul kilesi etmektedir⁸⁹⁵.

⁸⁹¹ Sermet Muhtar Alus, *Eski Günlerde*, Yayına Hazırlayan Faruk İlhan, 1. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001, s. 27.

⁸⁹² DKS 1149, Nu: 28-29.

⁸⁹³ Mustafa Öztürk, “Osmanlı Dönemi Fiyat Politikası”, *Belleten*, c. LV, S.212, Ankara, 1991, s. 98.

⁸⁹⁴ Yavuz Cezar, “Bir Ayanın Muhallefatı. Havza ve Köprü Kazaları Ayanı Kör İsmail-oğlu Hüseyin (Müsadere Olayı ve Terekenin İncelenmesi)”, *Belleten*, c. 41, S. 161, Ankara, 1977, s.67.

⁸⁹⁵ M. Zeki Pakalın, *Sözlük*, “Kile”, ss. 281, c. II, s. 281.

Tablo: Hububat vs. Tarla Ürünlerinin Piyasa Fiyatları 1 (1304/1315-Kuruş)

Hımta/ Kile	Fiyat	Şair/ Kile	Fiyat	Yulaf/ Kile	Fiyat	burçak/ Kile	Fiyat	Tütün/ kıyye	Fiyat	Kabluca/ Kile	Fiyat	Tarih
8,5 (ham tohumla beraber)+7	127+105	2 kile şair mea tohum	16									12 Şaban 1308 ⁸⁹⁶
3,5	135									1,5	15	11 Zilkade 1308 ⁸⁹⁷
15	225											8 rebiülevvel 1309 ⁸⁹⁸
15 (ham tohumla)	150	10 kile (tohum la beraber)	42									3 Şaban 1309 ⁸⁹⁹
		1	6									2 Şaban 1309 ⁹⁰⁰
10	150											20 Muharrrem 1311 ⁹⁰¹
60	540											Cemaziyelevvel 1311 ⁹⁰²

⁸⁹⁶ DKS 1146, Nu: 39-40-41.

⁸⁹⁷ DKS 1146, Nu: 93-94.

⁸⁹⁸ DKS 1146, Nu: 157.

⁸⁹⁹ DKS 1146, Nu: 279-280.

⁹⁰⁰ DKS 1146, Nu: 281-282-283.

⁹⁰¹ DKS 1149, Nu: 158-159.

⁹⁰² DKS 1149, Nu: 220-221.

Hınta/ Kile	Fiyat	Şair/ Kile	Fiyat	Yulaf/ Kile	Fiyat	burçak/ Kile	Fiyat	Tütün/ kıyye	Fiyat	Kabluca/ Kile	Fiyat	Tarih
10+4	100+40			1	4			39	192			26 Şaban 1311 ⁹⁰³
												25 Şaban 1311 ⁹⁰⁴
170	2040	20	140			35	420			30	150	
15+10	150+100					2	15	154	923	3	10	26 Şaban 1311 ⁹⁰⁵
18	180			3	15			205	1230	4	15	26 Şaban 1311 ⁹⁰⁶
25+25 kile mezru hınta	380+250					8	100			1 kile mezru	8	19 R.evvel 1304 ⁹⁰⁷
16	224	9	54									7 Safer 1308 ⁹⁰⁸
20 kile mezru hınta mea tohum	200											19 Şevval 1307 ⁹⁰⁹
60	600	60	300									25 C. Ula 1307 ⁹¹⁰
6	60							84	170			15 R. Ahir 1307 ⁹¹¹
2	70											25 C. Ahir 1308 ⁹¹²

⁹⁰³ DKS 1149, Nu: 24-25.

⁹⁰⁴ DKS 1149, Nu: 28-29.

⁹⁰⁵ DKS 1149, 30-31.

⁹⁰⁶ DKS 1149, 32-33.

⁹⁰⁷ DKS 1141, 321.

⁹⁰⁸ DKS 1145, 237-238.

⁹⁰⁹ DKS 1145, 167-168.

⁹¹⁰ DKS 1145, 74-75.

⁹¹¹ DKS 1145, 36-37.

Hınta/ Kile	Fiyat	Şair/ Kile	Fiyat	Yulaf/ Kile	Fiyat	burçak/ Kile	Fiyat	Tütün/ kıyye	Fiyat	Kabluca/ Kile	Fiyat	Tarih
25	150			20	50							25 R. Ahir 1315 ⁹¹³
yazmamış+ yazmamış	70+50					2	18	70	315	3	18	12 Safer 1304 ⁹¹⁴
15+20	180+240	20	140									25 Safer 1315 ⁹¹⁵
15+40+10	150+400+150	5+5	30+30			2	20	370	1110	5	25	14 Şevval 1314 ⁹¹⁶
25+25	150+300			20	50			40 +	60+160			25 R. Ahir 1315 ⁹¹⁷
20 mezru hınta mea tohum	240			3 kile yulaf mea tohum	15			35	1750?			24 Zilkade 1314 ⁹¹⁸
40	540											19 R. Ahir 1304 ⁹¹⁹

⁹¹² DKS 1145, s. 89, Nu: 350.

⁹¹³ DKS 1155, s. 92, Nu: 211.

⁹¹⁴ DKS 1141, s. 61, Nu:216.

⁹¹⁵ DKS 1155, s. 69-70, Nu: 115-116.

⁹¹⁶ DKS 1155, s. 35-36, Nu: 143.

⁹¹⁷ DKS 1155, s. 90-91, Nu: 202-203-204.

⁹¹⁸ DKS 1155, s. 47-48, Nu: 25-27.

⁹¹⁹ DKS 1141, s. 65, Nu: 270.

Tablo: Hububat vs. Tarla Ürünlerinin Piyasa Fiyatları 2 (1304-1315/Kuruş)

Mısır/ kile	Fiyat	Darı/ kile	fiyat	Kumdarı/ kile	Fiyat	çeltik/ kile	fiyat	Burçak/ kile	Fiyat	Tarih
17,5	175			5	30			1	10	12 Şaban 1308 ⁹²⁰
18	126	3	15							25 Rebiülevvel 1309 ⁹²¹
2,5	25									8 Rebiülevvel 1309 ⁹²²
45	315									3 Şaban 1309 ⁹²³
1	8									20 Muharrem 1311 ⁹²⁴
5	30					5 kile çeltik arпасı	40			26 Şaban 1311 ⁹²⁵
25	224					10	200			25 Şaban 1311 ⁹²⁶
5	30					10 kile çeltik arпасı	50 ⁹²⁷			26 Şaban 1311
25	250					5 kile çeltik arпасı	50			19 R.evvel 1304 ⁹²⁸
10+18	196									7 Safer 1308 ⁹²⁹
50+20 kile darı ve 5 kile mezru hinta	250+220 ⁹³⁰									25 C. Ula 1307

⁹²⁰ DKS 1146, Nu: 39-40-41.

⁹²¹ DKS 1146, Nu: 192.

⁹²² DKS 1146, Nu: 157.

⁹²³ DKS 1146, Nu: 279-280.

⁹²⁴ DKS 1149, Nu:158-159.

⁹²⁵ DKS 1149, Nu: 24-25.

⁹²⁶ DKS 1149, Nu: 28-29.

⁹²⁷ DKS 1149, Nu: 30-31.

⁹²⁸ DKS 1141, Nu: 321.

⁹²⁹ DKS 1145, Nu: 237-238.

⁹³⁰ DKS 1145, Nu: 74-75.

Mısır/ kile	Fiyat	Darı/ kile	fiyat	Kumdarı/ kile	Fiyat	çeltik/ kile	fiyat	Burçak/ kile	Fiyat	Tarih
9	45	3	12			6 kile çeltik arпасı	79			15 R. Ahir 1307 ⁹³¹
7	42									22 C. Ula 1308 ⁹³²
10	70									25 c. Ahir 1308 ⁹³³
		7 barem darı	35							Gurre-i muharrem 1318 ⁹³⁴
10	65	20	10			1 kile pirinç çeltiği	15			25 Safer 1315 ⁹³⁵
15+8	120+80	5	40			12 kile çeltik arпасı + 5 kile çeltik arпасı	240+ 50	5	20	14 Şevval 1314 ⁹³⁶
70	490					12 kile pirinç	122			25 R. Ahir 1315 ⁹³⁷

⁹³¹ DKS 1145, Nu: 36-37.

⁹³² DKS 1145, Nu: 347.

⁹³³ DKS 1145, s. 89, Nu: 350.

⁹³⁴ DKS 1161, s. 32, Nu: 75.

⁹³⁵ DKS 1155, s. 69-70, Nu: 115-116.

⁹³⁶ DKS 1155, s. 35-36, Nu: 143.

⁹³⁷ DKS 1155, s. 90-91, Nu: 202-203-204.

Tablo: Diğer Gıda Maddelerinin Fiyatları (1304-1315)

Diğer Gıda Maddeleri	Fiyat	Tarih
estil	50	25 R. Ahir 1315 ⁹³⁸
2 kile dakik (un)	20	12 Safer 1304 ⁹³⁹
4 kıyye basdırma	8	25 Rebiülevvel 1309 ⁹⁴⁰
4 küb 40 kıyye bal	147	25 C. Ula 1307 ⁹⁴¹
2 kıyye don yağı	8	25 Rebiülevvel 1309 ⁹⁴²
2 kıyye soğan	1	25 Rebiülevvel 1309 ⁹⁴³

Tablo: Keten ve Pamuk Fiyatları (1304-1314)

Malın Çeşidi ve Miktarı	Fiyat	Tarih
10 kıyye keten	120	19 R.evvel 1304 ⁹⁴⁴
20 kıyye keten	60	12 Safer 1304 ⁹⁴⁵
5 kıyye keten	20	24 Zilkade 1314 ⁹⁴⁶
5 kıyye keten	15	19 R. Ahir 1304 ⁹⁴⁷
102 kıyye koton (pamuk)	300	19 R.evvel 1304 ⁹⁴⁸

⁹³⁸ DKS 1155, s. 90-91, Nu: 202-203-204.

⁹³⁹ DKS 1141, s. 61, Nu:216.

⁹⁴⁰ DKS 1146, Nu: 192.

⁹⁴¹ DKS 1145, Nu: 74-75.

⁹⁴² DKS 1146, Nu:192.

⁹⁴³ DKS 1146, Nu:192.

⁹⁴⁴ DKS 1141, Nu: 321.

⁹⁴⁵ DKS 1141, s. 61, Nu: 216.

⁹⁴⁶ DKS 1155, s. 47-48, Nu: 25-27.

⁹⁴⁷ DKS 1141, s. 65, Nu: 270.

⁹⁴⁸ DKS 1141, Nu: 321.

b) Binek Hayvanlarının Fiyatları

Gümüşâbâd'da binek hayvanı olarak kısarak, tay ve bargir (beygir) gibi hayvanlar kullanılmıştır. Bu hayvanlardan kısaraklar ailelerin varlık göstergelerinden sayılmaktadır. Nitekim Osmanlı toplumunda kısarak sahibi olmak hiç de kolay bir şey değildir. Bargirler içerisinde bugün Manisa'ya bağlı Kula'da yetiştirildiği anlaşılan Kula bargirinin özel olduğu bu durumunda fiyata yansıldığı tahin edilmektedir. Kısarak ve bargir fiyatlarında hayvanın yaşı, cins olup olmadığı gibi unsurlar önemli etken olmuştur.

Tablo: Binek Hayvanlarının Fiyatları (1307-1315)

Kısarak/Res	Fiyat	Tay/Res	Fiyat	Bargir/Res	Fiyatı	Tarih
5 kır kısarak+1 (2,5 yaşında)+ 1 Al kısarak	3888 +150+ 150	2 (2'şer yaşında)+ 2 tay (1 yaşında ve erkek)+ kısarak tay (1 yaşında)	650+ 432+ 324	1 (2 yaş)	864	12 şaban 1308 ⁹⁴⁹
				1 al bargir + Kula bargir+1 al bargir	400+ 700+ 400	3 şaban 1309 ⁹⁵⁰
				1 (5 yaş)	500	24 B 1309 ⁹⁵¹
				1	800	Cemaziyelevvel 1311 ⁹⁵²
3	900					25 şaban 1311 ⁹⁵³
				1	15 krş 20 pare	15 R. Ahir 1307 ⁹⁵⁴
				1	450	25 Safer 1315 ⁹⁵⁵
				1	300	14 şevval 1314 ⁹⁵⁶
				1	650	25 r. Ahir 1315 ⁹⁵⁷

⁹⁴⁹ DKS 1146, Nu: 39-40-41.

⁹⁵⁰ DKS 1146, Nu: 279-280.

⁹⁵¹ DKS 1146, Nu: 274

⁹⁵² DKS 1149, Nu: 220-221.

⁹⁵³ DKS 1149, Nu: 28-29.

⁹⁵⁴ DKS 1145, Nu: 36-37.

⁹⁵⁵ DKS 1155, s. 69-70, Nu: 115-116.

⁹⁵⁶ DKS 1155, s. 35-36, Nu: 143.

⁹⁵⁷ DKS 1155, s. 90-91, Nu: 202-203-204.

Tablo: Binek Hayvanlarına Ait Eğer Fiyatları (1307-1315)

Eğer takım	Fiyat	Tarih
1 eğer takımı	140	12 Şaban 1308 ⁹⁵⁸
1 (müstamel) eğer takımı	140	11 Cemaziyelahir 1309 ⁹⁵⁹
1 eğer takım	120	Cemaziyelevvel 1311 ⁹⁶⁰
1 eğer tahta mea üzengi	40	7 Safer 1308 ⁹⁶¹
1 eğer takım	100	19 Şevval 1307 ⁹⁶²
1 eğer	200	25 R. Ahir 1315 ⁹⁶³
1 eğer takımı	80	24 Zilkade 1314 ⁹⁶⁴

c) Sığır Fiyatları

Sığırların fiyatlarında hayvanın yaşı, ağırlığı, dişı veya erkek oluşu gibi unsurlar önemli etken olmuştur.

Bölgedeki öküz fiyatlarının piyasadaki seyri incelendiğinde bir aded manda öküzün fiyatı 500 kuruş ile 1000 kuruş arasında, bir aded karasığır öküzün fiyatı ise 175 kuruş ile 500 kuruş arasında seyretmiştir. Eldeki verilere göre bir aded karasığır öküzün maksimum fiyatı en düşük manda öküzü fiyatı kadardır.

İnek fiyatları incelendiğinde bir aded manda ineğin fiyatı 250 kuruş ile 700 kuruş arasında, karasığır ineğin fiyatı ise 120 kuruş ile 300 kuruş arasında seyretmiştir. Buna göre tıpkı manda ve karasığır öküz fiyatları arasındaki ilişki manda ineği ve karasığır inekleri arasındaki fiyat ilişkisi ile benzerlik göstermektedir.

⁹⁵⁸ DKS 1146, Nu: 39-40-41.

⁹⁵⁹ DKS 1146, Nu: 236-237.

⁹⁶⁰ DKS 1149, Nu: 220-221.

⁹⁶¹ DKS 1145, Nu: 237-238.

⁹⁶² DKS 1145, Nu:167-168.

⁹⁶³ DKS 1155, s. 90-91, Nu: 202-203-204.

⁹⁶⁴ DKS 1155, s. 47-48, Nu: 25-27.

Tablo: Sığır Fiyatları 1 (1304-1318)

Düve	Fiyatı	Karasığır dana	Fiyatı	Karasığır Öküz	Fiyat	Karasığır İnek	Fiyat	Tarih
1 (1 yaşında)	70			2	875			12 Şaban 1308 ⁹⁶⁵
		1 (1,5 yaş)	100	2+2	1000+			3 Şaban 1309 ⁹⁶⁶
				2+1	1000+			11 Cemaziyel ahir 1309 ⁹⁶⁷
				1	340			2 Şaban 1309 ⁹⁶⁸
				2	400	1	300	20 M 1311 ⁹⁶⁹
1 manda düve (iki yaşlı)	300							Cemaziyelevvel 1311 ⁹⁷⁰
1 (2 yaşlı)	150							26 Şaban 1311 ⁹⁷¹
2 karasığır düve +1	300+200			2	500			25 Şaban 1311 ⁹⁷²
						1	250	26 Şaban 1311 ⁹⁷³
1 karasığır düvesi	100					2	400	26 Şaban 1311 ⁹⁷⁴

⁹⁶⁵ DKS 1146, Nu: 39-40-41.

⁹⁶⁶ DKS 1146, Nu: 279-280.

⁹⁶⁷ DKS 1146, Nu: 236-237.

⁹⁶⁸ DKS 1146, Nu: 281-282-283.

⁹⁶⁹ DKS 1149, Nu: 158-159.

⁹⁷⁰ DKS 1149, Nu: 220-221.

⁹⁷¹ DKS 1149, Nu: 24-25.

⁹⁷² DKS 1149, Nu: 28-29.

⁹⁷³ DKS 1149, Nu: 30-31.

⁹⁷⁴ DKS 1149, Nu: 32-33.

Düve	Fiyatı	Karasığır dana	Fiyatı	Karasığır Öküz	Fiyat	Karasığır İnek	Fiyat	Tarih
				1	500			7 Safer 1308 ⁹⁷⁵
						1 (düveyle beraber+1)	200+ 200	20 Safer 1308 ⁹⁷⁶
1+1+1+2 (üç yaşlı)	100+100+100+200			2+2	850+350			25 C. Ula 1307 ⁹⁷⁷
				1	200			22 C. Ula 1308 ⁹⁷⁸
						1	120	Gurre-i muharrem 1318 ⁹⁷⁹
				2	500			25 R. Ahir 1315 ⁹⁸⁰
düve tosun	200			2	800			12 Safer 1304 ⁹⁸¹
1 karasığır düve+1 karasığır düve	80+50			2	500	2+1	300+ 200	14 Şevval 1314 ⁹⁸²
		2 (İkişer yaşlı)	160					25 r. Ahir 1315 ⁹⁸³
						1	120	19 Şevval 1307 ⁹⁸⁴

⁹⁷⁵ DKS 1145, Nu: 237-238.

⁹⁷⁶ DKS 1145, Nu: 243-244.

⁹⁷⁷ DKS 1145, Nu: 74-75.

⁹⁷⁸ DKS 1145, Nu: 347.

⁹⁷⁹ DKS 1161, s. 32, Nu: 75.

⁹⁸⁰ DKS 1155, s. 92, Nu: 211.

⁹⁸¹ DKS 1141, s. 61, Nu: 216.

⁹⁸² DKS 1155, s. 35-36, Nu: 143.

⁹⁸³ DKS 1155, s. 90-91, Nu: 202-203-204.

⁹⁸⁴ DKS 1145, s. 42, Nu: 160.

Tablo: Sığır Fiyatları 2 (1304-1318)

Manda İnek	Fiyat	Manda Öküz	Fiyat	Manda Malak	Fiyat	Kara Sığır Buzağı	Fiyat	Karasığır Tosun	Fiyat	Buzağılı İnek	Fiyat	Tarih
										2 (Siyah tonda)	648	12 Şaban 1308 ⁹⁸⁵
2	600			1	400							11 Zilkade 1308 ⁹⁸⁶
1 (9 yaşlı)	250			1 (3 yaşlı)+ 1 (4 yaşlı)	500+600	1 (2 yaşlı)	100					8 rebiülevvel 1309 ⁹⁸⁷
1 (malakla beraber)	700			1 (2 yaşlı)	160			1	60	1	250	11 Cemaziyelahir 1309 ⁹⁸⁸
								2 (ikişer yaşında)+1 yaşında düve	550			26 Rebiülahir 1307 ⁹⁸⁹
								1 (1 yaşlı)	90			2 Şaban 1309 ⁹⁹⁰
								2 karasığır tosun	400			20 M 1311 ⁹⁹¹
1 Malaklı manda inek	700	1	800	1 (2 yaşlı)	300							Cemaziyelevvel 1311 ⁹⁹²

⁹⁸⁵ DKS 1146, 39-40-41.

⁹⁸⁶ DKS 1146, 93-94.

⁹⁸⁷ DKS 1146, 157.

⁹⁸⁸ DKS 1146, 236-237.

⁹⁸⁹ DKS 1146, 202-203.

⁹⁹⁰ DKS 1146, 281-282-283.

⁹⁹¹ DKS 1149, 158-159.

⁹⁹² DKS 1149, 220-221.

Manda İnek	Fiyat	Manda Öküz	Fiyat	Manda Malak	Fiyat	Kara Sığır Buzağı	Fiya t	Karasığır Tosun	Fiyat	Buzağılı İnek	Fiyat	Tarih
2	600	2	1200	1 (1,5 yaşlı)	300					1	300	26 Şaban 1311 ⁹⁹³
		2+2	1100+ 1000					1	250			25 Şaban 1311 ⁹⁹⁴
		2	1400					2 karasığır tosun	300			26 Şaban 1311 ⁹⁹⁵
		2	1300									26 Şaban 1311 ⁹⁹⁶
1 manda inek mea malak	600	2	1500									19 R.evvel 1304 ⁹⁹⁷
1 koca manda inek	200											7 Safer 1308 ⁹⁹⁸
1	600	2	1700									19 Şevval 1307 ⁹⁹⁹
										1	200	20 Safer 1308 ¹⁰⁰⁰
								1 tosun+1 inek+1 inek+1	300+1 50+25	1	300	25 C. Ula 1307 ¹⁰⁰¹

⁹⁹³ DKS 1149, 24-25.

⁹⁹⁴ DKS 1149, 28-29.

⁹⁹⁵ DKS 1149, 30-31.

⁹⁹⁶ DKS 1149, 32-33.

⁹⁹⁷ DKS 1141, 321.

⁹⁹⁸ DKS 1145, 237-238.

⁹⁹⁹ DKS 1145, 167-168.

¹⁰⁰⁰ DKS 1145, 243-244.

¹⁰⁰¹ DKS 1145, 74-75.

Manda İnek	Fiyat	Manda Öküz	Fiyat	Manda Malak	Fiyat	Kara Sığır Buzağı	Fiyat	Karasığır Tosun	Fiyat	Buzağılı İnek	Fiyat	Tarih
								tosun	0+100			
1 malaklı manda ineği	580	2	1285	1 (iki yaşlı)	230							15 R. Ahir 1307 ¹⁰⁰²
		1	640									25 c. Ahir 1308 ¹⁰⁰³
		2	1000									Gurre-i muharrem 1318 ¹⁰⁰⁴
		2	1100					2 (1/2)	80			25 R. Ahir 1315 ¹⁰⁰⁵
1 manda ineği mea malak	500			manda düve (üç yaşlı)	350							12 Safer 1304 ¹⁰⁰⁶
1+ 1 manda ineği mea malak	400+600	2	2000	1 (2 yaşlı)	80			2 karasığır dana (üçer buçuk yaşlı)	400			25 Safer 1315 ¹⁰⁰⁷
		2	1000					tosun	150			14 Şevval 1314 ¹⁰⁰⁸

¹⁰⁰² DKS 1145, 36-37

¹⁰⁰³ DKS 1145, s. 89, Nu: 350.

¹⁰⁰⁴ DKS 1161, s. 32, Nu: 75.

¹⁰⁰⁵ DKS 1155, s. 92, Nu: 211.

¹⁰⁰⁶ DKS 1141, s. 61, Nu:216.

¹⁰⁰⁷ DKS 1155, s. 69-70, Nu: 115-116.

¹⁰⁰⁸ DKS 1155, s. 35-36, Nu: 143.

Manda İnek	Fiyat	Manda Öküz	Fiyat	Manda Malak	Fiyat	Kara Sığır Buzağı	Fiya t	Karasığır Tosun	Fiyat	Buzağılı İnek	Fiyat	Tarih
1	700	2	1100							2	225	25 r. Ahir 1315 ¹⁰⁰⁹
2+1+1	1000+ 400+ 400	1+1	500+8 00	1 (1 yaşlı)	100							24 Zilkade 1314 ¹⁰¹⁰
								1 ufak tosun+1 karasığır tosun	70+15 0	1	200	19 Şevval 1307 ¹⁰¹¹
										1	150	19 R. Ahir 1304 ¹⁰¹²

¹⁰⁰⁹ DKS 1155, s. 90-91, Nu: 202-203-204.

¹⁰¹⁰ DKS 1155, s. 47-48, Nu: 25-27.

¹⁰¹¹ DKS 1145, s. 42, Nu: 160.

¹⁰¹² DKS 1141, s. 65, Nu: 270.

d) Küçükbaş Hayvan Fiyatları

Bölgedeki küçükbaş hayvan fiyatları incelendiğinde 1 adet koyunun 20 ve 40 kuruş, keçinin ise 20, 25 ve 30 kuruş olarak gerçekleştiği görülmektedir. Fiyatların birbirinden farklı seyretmesinin nedeni hayvanın yaşı, erkek veya dişi olması, kütleli ağırlığı vs. ile ilgilidir.

Tablo: Küçükbaş Hayvanların Piyasa Fiyatları

Koyun	Fiyat	Keçi	Fiyat	Tarih
1	40	12	300	25 Şaban 1311 ¹⁰¹³
				26 Şaban 1311 ¹⁰¹⁴
20	800	6	180	26 Şaban 1311 ¹⁰¹⁵
		25 keçi ve oğlak	710	19 R.evvel 1304 ¹⁰¹⁶
		4	100	22 C. Ula 1308 ¹⁰¹⁷
10	200	17	340	14 Şevval 1314 ¹⁰¹⁸

Tablo: Sap ve Saman Fiyatları (1304-1318)

Saman	Fiyat (kuruş)	Tarih
1 araba sap saman+1,5 araba saman+ 1,5 araba mısır sapı	2 kuruş 20 pare+15+26	2 Şaban 1309 ¹⁰¹⁹
5 araba saman	50	Cemaziyelevvel 1311 ¹⁰²⁰
10 araba saman	200	19 R.evvel 1304 ¹⁰²¹
3 saman çit	30	15 R. Ahir 1307 ¹⁰²²
2 araba darı sapı	80	Gurre-i muharrem 1318 ¹⁰²³
4 araba saman	100	12 Safer 1304 ¹⁰²⁴
3 araba saman	75	19 R. Ahir 1304 ¹⁰²⁵

e) Tavuk Fiyatları

Gümüşova'da tavuk ve horoz gibi evcil kuşların kaç adet beslendiği ve piyasada kaç liraya satıldığı konusunda çok fazla açıklayıcı bir bilgiye rastlanmamıştır. Bunun en önemli nedeni bölgede tavukçuluğun az yapılması ve bölgedeki tavuk üretiminin de vergiye tabi olmamasıdır. Bununla beraber

¹⁰¹³ DKS 1149, Nu: 28-29.

¹⁰¹⁴ DKS 1149, Nu: 30-31.

¹⁰¹⁵ DKS 1149, Nu: 32-33.

¹⁰¹⁶ DKS 1141, Nu: 321.

¹⁰¹⁷ DKS 1145, Nu: 347.

¹⁰¹⁸ DKS 1155, s. 35-36, Nu: 143.

¹⁰¹⁹ DKS 1146, Nu: 281-282-283.

¹⁰²⁰ DKS 1149, Nu: 220-221.

¹⁰²¹ DKS 1141, Nu: 321.

¹⁰²² DKS 1145, Nu: 36-37.

¹⁰²³ DKS 1161, s. 32, Nu: 75.

¹⁰²⁴ DKS 1141, s. 61, Nu:216.

¹⁰²⁵ DKS 1141, s. 65, Nu: 270.

bölgede vefat eden Basandıbaşı Köyünden Elgiş? namı diğer Abdülkadir ibni Abdullah'ın terekesi içerisinde 14 adet tavuk tespit edilmiştir. Tavuklar müzayede yoluyla satılmış ve 14 tavuk için 21 kuruş fiyat belirlenmiştir. Buna göre bir adet tavuğun fiyatı 1,5 kuruşa tekabül etmektedir.¹⁰²⁶

f) Bakır Fiyatları

Günümüzde genelde süs eşyası olarak büyük bir potansiyele sahip olan bakır kaplar, Osmanlı toplumunda ailelerin varlık göstergelerinden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim bakır kaplar Osmanlı toplumunda genelde varlıklı aileler tarafından kullanılmıştır. Bakır kapların evlerde kap dışında saf bakır olarak da bulunduğu anlaşılmaktadır. Çünkü vefat eden bazı kişilerin terekeleri içerisinde kap ve kacaklar sayıldıktan sonra “avan nuhas” adı altında sadece miktar belirtilerek değer biçilmiş bakırlar bulunmaktadır.

Tablo: Bakır Fiyatları (1304-1314)

Avan nuhas/Miktarı	Fiyat	Tarih
1 kıyye	80	26 Şaban 1311 ¹⁰²⁷
20 kıyye	160	26 Şaban 1311 ¹⁰²⁸
8 kıyye	64	26 Şaban 1311 ¹⁰²⁹
10 kıyye	120	19 R.evvel 1304 ¹⁰³⁰
10 kıyye	100	12 Safer 1304 ¹⁰³¹
10 kıyye+10 kıyye+ 10 kıyye	100+100+100	14 Şevval 1314 ¹⁰³²
7,5	75	24 Zilkade 1314 ¹⁰³³
25	229 krş 20 pare	19 Şevval 1307 ¹⁰³⁴

E) VERGİLER

Tanzimat döneminde uygulanan mali politikalar ile mali düşüncedeki gelişmeler arasında belirgin bir benzerlik bulunmaktadır. Öncelikle geleneksel şeri ve örfi tekâlif ayrımı, Tanzimat dönemi bütçelerinde “doğrudan doğruya alınan tekâlif”, “bilvasıta alınan tekâlif ve rüsumat” şekline dönüşmüştür. Vergi konuları belirgin bir değişim çizgisi izleyerek gelir (temettu) ve emlak vergileri, damga resmi, içki, tütün, tuz gibi mallar üzerine konulan özel tüketim vergileri ortaya çıkmıştır. Ayni ve bedeni yükümlülükler nakdileşmeye, tevzi vergilerden nisbi vergilere

¹⁰²⁶ DKS 1146, Nu: 192.

¹⁰²⁷ DKS 1149, Nu: 24-25.

¹⁰²⁸ DKS 1149, Nu: 30-31.

¹⁰²⁹ DKS 1149, Nu: 32-33.

¹⁰³⁰ DKS 1141, Nu: 321.

¹⁰³¹ DKS 1141, s. 61, Nu: 216.

¹⁰³² DKS 1155, s. 35-36, Nu: 143.

¹⁰³³ DKS 1155, s. 47-48, Nu: 25-27.

¹⁰³⁴ DKS 1145, s. 42, Nu: 160.

geçilmeye başlanmıştır. Ayrıca dini ve vakıf muafiyetleri gibi kişisel, başkent İstanbul gibi bölgesel muafiyetler, dâhili gümrükler ve iltizam usulüyle vergi tahsili kaldırılmaya çalışılmıştır¹⁰³⁵. Toprak ürünlerine tek vergi olarak ürün değerinin tam onda birini oluşturan bir oşür vergisi, pazar vergisi ve rüsum-u sitte yerine de tüccar ve zanaatkârların ödeme güçlerine göre bir kar vergisi (temettuat vergisi) konmuştur¹⁰³⁶. Böylece halkın ağır vergi yükü altında ezilmemesi, eşit, adil ve gelirle orantılı vergi alınması hedeflenmiştir¹⁰³⁷. Bu çerçevede Tanzimatçılar 1840 yılında muhassıllık meclislerini kurmuşlardır. Muhassıl başkanlığında iki kâtip, kadı, müftü, zabıt ve meclisin bağlı bulunduğu bölgenin ileri gelenlerinden dört kişi meclisin üyeleri olmuşlardır. Bölgede gayri Müslim cemaat varsa bunları temsilen metropolit veya kocabaşlarından iki temsilci de bu meclisin üyeliğine atanmışlardır. Bütün gayretlere rağmen, 1842 yılında vergi reformu başarısızlığa uğramış bu çerçevede bu meclisler de kapatılmıştır¹⁰³⁸.

a) Ağnam Vergisi

Osmanlı devletinde koyunlardan alınan vergiye âdet-i ağnâm adı verilmektedir. Fakat adı her ne kadar koyun resmi ise de keçilerden de alındığı bilinmektedir. Bazı küçük farklılıklar dışında genelde her vilayette Müslim ve gayri Müslim ayırt edilmeksizin iki koyuna 1 akçe olarak alınmıştır. Koyun kuzuluda olsa tek bir koyun olarak kabul edilmiştir¹⁰³⁹. Ağnam (koyun) vergisi saray ve ordu gereksinimleri için geleneksel olarak on baş hayvandan biridir. Geri kalan bölümü hayvanların parasal değerlerinin 1/40'ı oranında, nakit olarak, mültezimler ya da tımar sahipleri tarafından toplanır, doğrudan doğruya tarım işlerinde ya da taşımacılıkta kullanılan hayvanlar vergiden muaf tutulmuştur. Ancak yüzyıllar boyunca bu temel onda bire mezbaha resmi ve otlak resmi gibi çeşitli eklentiler yapılmıştır. Ağnam resminde ilk reform Sultan II. Mahmud tarafından yapılmış, temel verginin ordunun gereksinimi olan et olarak toplanması öngörülmüş, köylülerin nakit verginin getirdiği baskıdan korunması sağlanmıştır. Tanzimat döneminde ise 1840'ta, diğer resimler resmen kaldırılmış ve yerine hayvan başına 5 kuruşluk genel vergi getirilmiştir¹⁰⁴⁰.

¹⁰³⁵ Abdülatif Şener, "Osmanlı Mali Düşüncesinin Çağdaşlaşması", *Tanzimatın 150. Yıldönümü Uluslararası Sempozyumu*, Ankara: 31 Ekim-3 Kasım 1989, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1994, s. 240.

¹⁰³⁶ Stanford J. Shaw ve Ezel Kural Shaw, *a.g.e.*, s. 130.

¹⁰³⁷ Gülnihal Bozkurt, "Tanzimat ve Hukuk", *Tanzimatın 150. Yıldönümü Uluslararası Sempozyumu*, Ankara: 31 Ekim-3 Kasım 1989, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1994, s. 275.

¹⁰³⁸ Mehmet V. Seyitdanlıoğlu, "Divan-ı Hümayundan Meclis-i Mebusan'a Osmanlı İmparatorluğunda Yasama", *Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, Hazırlayan Halil İnalcık ve Mehmet Seyitdanlıoğlu, Phoenix Yayınevi, Eylül 2006, s. 281.

¹⁰³⁹ Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, s. 153.

¹⁰⁴⁰ Stanford J. Shaw ve Ezel Kural Shaw, *a.g.e.*, s. 131-132.

Koyun ve keçiden alınan ağnam vergisinde asıl reformlar 1856-1857 yıllarında başlatılmıştır. Klasik vergi hayvanın boyu, ağırlığı, değeri satılıp satılmadığı dikkate alınmadan, gelir yerine sermayeye göre alınmakta idi. Şimdi ise vergi *tüm çiftlik hayvanlarını* kapsayacak şekilde yaygınlaştırılmış ve köy ihtiyar heyetlerinin kararıyla yerel pazar koşullarına ve hayvanın gerçek kullanımına göre değişecek şekilde düzenlenmiştir. İhtiyar heyeti her çiftçinin belirli bir koyun ya da keçiden on yıl içinde ne kadar süt ve yün geliri elde edileceğini hesaplamak zorundadır. Bütün bulgular İstanbul'da Maliye Nezareti'ne gönderilmiş ve burada belirlenen gelire göre, her bölgede hayvan başına verginin ne kadar alınacağı saptanmıştır. Veriler ilk başta Edirne ve Tuna vilayetlerinde her hayvandan beklenen gelire göre % 10 olarak hesaplanmıştır. Bu miktar daha yoksul bir konumda bulunan Doğu Anadolu ve Arap vilayetlerinde % 1,5'a kadar inmiştir¹⁰⁴¹. Bu uygulamaya 1857'de sadece Rumeli'de başlanmıştır. 1863'te benzer bir uygulama Anadolu'da da yürürlüğe girmiştir. Fakat gayri safi hâsıla üzerinden alınan bu vergi de safi hasılaya oranlandığında oldukça yüksek bir düzeyde kalmıştır¹⁰⁴².

Tablo: Gümüşâbâd'da Toplanan Âded-i Ağnâm Rüsümü (1844)

Yerleşim Yeri	Çanem (Koyun) / aded	Keçi/ aded	Âded-i Ağnâm rüsümü/ krş
Cuma Divanı	28	15	28
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü			
Cuma Divanına bağlı Seydibucağı Köyü			
Cuma Divanına bağlı Efteni Köyü			
Cuma Divanında yaşayan Kıptiler (Taife-i Kıptiler)			
Orân Divanı Karyesi (Ören Divanı)	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	13
Ören Divanı Yukarı Kıyı Köyü	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	31,5 kuruş 6 pare
Kışla Divanı	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	76 krş 6 pare
Toplam	28	15	148,5 kuruş 12 pare

b) Yâve Hayvanlar ve Alınan Vergiler

Osmanlı devleti sadece insanların güvenliği konusunda değil insanlara ait muhtelif malların özellikle de tarım toplumlarının temel geçim kaynaklarından birisi olan hayvanlarla ilgili olarak, sıhhi önlemler yanında kaybolma, hırsızlık gibi olası durumlara karşı da tedbirler almıştır. Bu bağlamda Osmanlı kadı sicillerine özellikle “hayvan kaybı” ve bu konuda yapılan işlemler hususunda birçok olay yansımıştır. Hayvan kaybı ile ilgili olarak kaza mahkemesi ve mal müdürlüğünün ortak hareket ettiği görülmektedir. Tabii ki burada kaybolan hayvanları bulup, mal müdürlüklerine teslim etme hassasiyetine sahip “emin” ve duyarlı bölge halkını da unutmamak gerekir.

¹⁰⁴¹ Stanford J. Shaw ve Ezel Kural Shaw, *a.g.e.*, s. 134.

¹⁰⁴² Tevfik Güran, “Osmanlı Tarım Ekonomisi, 1840-1910”, s. 109.

Kaybolan hayvanlar, sahibine teslim edilene veya sahibi bulunamazsa müzayede yapılarak satılana kadar, mal müdürlüğü yetkililerince, beytülmalde koruma altına alınmış ve burada hayvanın nitelikleriyle ilgili belirgin kayıtlar tutulmuştur.

Hayvan sahipleri hayvanının bulunduğu haberini alır almaz, ilkönce mahkemeye başvurarak hayvanın kendisine teslim edilmesi konusunda kaza mal müdürü veya vekili hakkında dava açmıştır. Konu ile ilgili verilen dilekçede mal sahibi, hayvanın niteliklerini de anlatmıştır. Konu ile ilgili bir örnek “Adaköy Karyesi”nden Pehlivan oğlu ailesinden Mustafa Onbaşı bin Hüseyin’in başından geçmiştir. Mustafa mahkemeye aşağıdaki şekilde bir dilekçe vermiştir: Dilekçe;

“.....zayi itmiş olduğum 1200 kuruş kıymetli kulağı kesik ve yirik ve kuyruğu küçük, siyah tüylü bilâ tamga (damgasız) on yaşında bir res manda ineğiyle boz tüylü kuyruğu ucu az beyaz kezalik tamgasız on yaşında mea malak iki res manda ineklerimi el-hâletü hezihi beytulmalde bulmamla bi’l-istihkak taleb ederim.” şeklindedir (20 Rebiülahir 1318)¹⁰⁴³.

Bir başka talep dilekçesi ise şu şekildedir:

“.....işbu meclis-i şeride muayene olunan sarılı siyah tonda kuyruğu kısa iki buçuk yaşında.....manda malağı.... İşbu tarihi ilamdan on gün mukaddem karyemiz mezrasından zayi’ idüb el-haletü hezihi müdir-i muma ileyh yedinde bulmamla sual olunub mezkûr manda malağı bi’l-istihkâk bana red ve teslime kibel-i şer’îden tenbiye olunmak matlubumdur.” şeklindedir (21 Rebiülahir 1308)¹⁰⁴⁴.

Hayvanlar sahibine teslim edilirken hayvanın sahibinden şahitler istenmiş hatta bazen şahitlerin güvenilir olduğuna ilişkin ayrıca referanslar istenmiştir. Hayvan sahibinden şahit istenirken mahkeme tarafından “müdde-i merkumdan (adı geçen iddia sahibinden) ber-vechi muharrer müddeasına mutabık beyine taleb olundukda....” klişesinin kullanıldığı görülmektedir ¹⁰⁴⁵.

Şahitlerin güvenilir olduğuna ilişkin olarak ise “alenen lede’t- tezkiye adl ve makbul-ü-ş şehade..... nam kimesneler li-eclişşehade meclis-i şer’a hazıran olub...”¹⁰⁴⁶ veya “alenen lede’t- tezkiye adl ve makbul-ü-ş şehade iddikleri taraf-ı şer’a ihtiyar olunan (bildirilen).....”¹⁰⁴⁷ gibi klişe

¹⁰⁴³ DKS 1161, s. 46, Belge No: 35./ Bir başka belgede Adaköy ahalisinden Ali Baş oğlu ailesinden Mehmed bin İbrahim kendisine ait “gök sarıya meyyal tonda, beyazlı kısa boynuzlu, kuyruğu uzun az beyazlı, dört yaşında bir res karasığır ineği” n kendisine ait olduğunu Düzce Aşağıkaraköy’den Mehmed bin Halîm bin Abdullah ve Ali Baş oğlu ailesinden Ali bin Mustafa bin Abdullah’ın şahitliği ile ispat etmiştir (2 Safer 1308). DKS 1145, s. 65, Belge No: 253.

¹⁰⁴⁴ DKS 1145, s. 77, Belge No: 298.

¹⁰⁴⁵ DKS 1161, s. 46, Belge No: 35.

¹⁰⁴⁶ Bakınız 19 Rebiülevvel 1304 tarihli vesika. DKS 1141, s. 65, Belge No: 265.

¹⁰⁴⁷ DKS 1161, s. 46, Belge No: 35./ Bir başka örnek için bakınız. İlgili belgede kaybolan 2,5 yaşındaki bir manda malağının Adaköy ahalisinden Hasan bin Hasan’a ait olduğu yine aynı köyden Abdülhalim bin Osman

ifadeler kullanılmıştır. Mesela Elmacık köyünde yaşayan Çerkes muhaciri Seankerî, kaybolan 1 res kısrığı¹⁰⁴⁸ ile ilgili olarak kaza mahkemesine başvurduğunda şahit olarak Elmacık köyünden Bişmâf Bey'in oğlu Osman bin Bişmâf ve Musa bin Hacı Ali gösterilmiş, şahitlere referans olarak ise Elmacık köyünden Mustafa oğlu Zikri bin Mustafa bin Abdullah, Hasan oğlu Mehmed bin Hasan bin Mehmed, Taşköprü köyünden İshak Pehlivan bin Hasan ve Abdullah oğlu Osman olmak üzere dört kişi gösterilmiştir (19 Rebiülevvel 1304)¹⁰⁴⁹.

Bazı durumlarda mahkemenin şahitlere referanslar yanında şahitlerin fiziki özellikleri ile ilgili olarak da ayrıntılı not düştüğü görülmektedir. Adaköy'de meydana gelen hayvan kaybında hayvan sahibi kendisine şahit gösterince aşağıdaki şekilde ayrıntılı bir tutanak düzenlendiği ve şahitlere referans olarak da yine başta Adaköy muhtar ve imamı olmak üzere dört kişinin¹⁰⁵⁰ isminin belirtildiği görülmektedir: Köyden (Adaköy) “uzunca boylu, ter bıyık ve sakallı ve buğday çehreli ela gözlü yirmibeş yaşında Mehmed bin Mehmed bin Abdullah” ve Yakabaşı köyünden “uzunca boylu, buğday çehreli, sakallı, mazrûşi(?), kumral bıyıklı, otuz yedi yaşında Şakir bin Mehmed bin Abdullah nam kimesneler şehadet etmeleriyle ol vecihle bade'l isbât...”¹⁰⁵¹

Kaybolan hayvanlar sahibine teslim edilene veya satılana kadar, mal müdürlüğü tarafından geçici olarak (yave hayvanatı bi'l-emâne hıfz) belli bir süre gözetim altında tutulmuştur¹⁰⁵². Bu süre “müddet-i örfiye” olarak adlandırılmaktadır. Sürenin sona ermesiyle beraber (müddet-i örfiyyesi hitamı hasebiyle..) hayvanlar müzayede yolu ile satılmaktadır. Hayvanın satıldığı fiyattan; hayvanın sevki için alınan “sevkiye ücreti”, han masrafı¹⁰⁵³, resm-i adi, resm-i emin, resm-i kaydiye, pul ve makbuz parası kesilmiştir.¹⁰⁵⁴ Mesela Seyyidbucağı köyünde “derdestle yave olmak üzere canib-i hükümete gösterilib müddet-i örfiyyesi hitamı hasebiyle...” 1 res

bin Abdülhakim ve Mustafa Efendi bin Molla Salih Ağa ile ispatlanmıştır (21 Rebiülahir 1308). DKS 1145, s. 77, Belge No: 298.

¹⁰⁴⁸ Seankerî, kısrığın 8-9 yaşında olduğunu ve 400 kuruşa Adapazarı'nda zabtiye yüzbaşısı olan Osman Bey'den satın aldığını belirtmiştir.

¹⁰⁴⁹ DKS 1141, s. 65, Belge No: 265.

¹⁰⁵⁰ Adaköy imamı Ali Efendi bin Yakub bin Abdulah, Adaköy muhtarı Ahmed Efendi bin Hafız Mustafa Efendi bin Osman ve yine aynı köyden Ali Paşa oğlu İsmail Efendi bin Mustafa bin Abdullah ve Çakır oğlu Mustafa bin Halil bin Abdullah.

¹⁰⁵¹ DKS 1161, s. 46, Belge No: 35.

¹⁰⁵² Bakınız 21 Rebiülahir 1308 tarihli vesika. DKS 1145, s. 77, Belge No: 298.

¹⁰⁵³ Hanın sahibi Hancı Nuri olarak tanınan bir kişidir.

¹⁰⁵⁴ DKS 1161, s. 40, Belge No: 12.

karasığır tosun 160 kuruşa müzayede ile satılmıştır (5 Rebiülevvel 1318).¹⁰⁵⁵ Hayvanın satışından alınan vergi ve diğer kesintiler aşağıdaki tablodaki gibidir :

Tablo: Sahibi Ortaya Çıkmayan Hayvanların Satışından Kesilen Vergiler

Hayvanın Fiyatı/ kuruş	Han Masrafı	Köyden hükümete hayvanı sevk ücreti	Resm-i Adi	Resm-i Emin	Resm-i Kaydiye	Pul Esmanı mea makbuz pulu	Belgenin Tarihi
160	14 kuruş 10 pare	9 kuruş 20 pare	3 kuruş 16 pare	6 kuruş 32 pare	10 pare	30 pare	5 Rebiülevvel 1318 ¹⁰⁵⁶

c) Öşür Vergisi

Öşür gayri safi tarımsal üretimin önceden belirlenmiş bir yüzdesi olarak Osmanlı devletinin temel mali gelir kaynağıdır. Öşür gelirleri tımar sisteminin çözülmesinden sonra açık artırma yoluyla mültezim adı verilen kişilere devredilmişse de mültezimler devletin tarımsal artıktaki içindeki payını azaltmakla kalmayıp üreticilerden aldıkları vergi miktarını da artırma eğilimi içerisinde olmuşlardır. 1839 Tanzimat fermanından sonra öşür, adına uygun olarak gayrisafi tarımsal üretimin %10'u olarak sabitleştirilmiştir. Önceleri çoğunlukla aynı olarak toplanan vergi giderek nakdi olarak toplanmaya başlanmıştır. Tarımsal fiyatın düşük olduğu yıllarda mültezimler, ödemeyi çoğunlukla nakdi olarak talep etmişlerdir. % 10 oranı devletin mali buhranının yoğunlaştığı yıllarda % 15'e kadar yükselmiştir. Öyle ki bütçe açıklarının büyük miktarlarda dış borçla bile kapatılmadığı 1860 sonlarında öşür oranı artırılmış, bu çerçevede, 1868'de % 15 ve 1869-1872 arasında da % 12,5'a yükseltilmiştir. 1873 ve 1874'lerde yüzyılın en büyük kıtlığı Anadolu'yu kasıp kavururken öşür oranı % 12'dir. 1880'lerde dünya ekonomisinin "Büyük Buhan"ı ve Duyun-u Umûmiye'ye büyük borç ödemeleri devletin mali buhranını artırdığında oran yeniden % 11.75'e yükselmiştir¹⁰⁵⁷.

Osmanlı devleti genelinde 1850'lerde öşür, toplam vergi tahsilatının % 30'unu, arazi vergisi de % 27'sini teşkil etmiştir. Çeyrek yüzyıl sonra bu oranlar görünüşte azalmış olsa da % 27 ve % 10, 1910'da da % 28 ve % 11 olmuştur. Böylelikle 50 sene içerisinde öşür tahsilatı % 40 artmasına rağmen, vergi tahsilatının dörtte biri ile üçte birini aşamamıştır.¹⁰⁵⁸ Öşür vergisindeki bu artış, devletin 1848-1876 arasındaki 28 yıllık süre içinde *öşür gelirlerinin* yaklaşık olarak dört kat yükselmesine neden olmuştur. Öşür gelirlerinin devlet gelirleri içindeki oranı da dörtte birden

¹⁰⁵⁵ Hayvan, Bolu merkezinde (Nefs-i Bolu'da) yaşayan Arabacı Hüsnü Ağa'ya satılmıştır. DKS 1161, s. 40, Belge No: 12.

¹⁰⁵⁶ DKS 1161, s. 40, Belge No: 12.

¹⁰⁵⁷ Şevket Pamuk, *Osmanlı Ekonomisi ve Dünya Kapitalizmi (1820-1913)*, Yurt Yayınevi, Ankara, 1984, s. 86.

¹⁰⁵⁸ Donald Quataert, *a.g.m.*, s. 963.

üçte bire yükselmiştir. Bu veriler Osmanlı devletinin ilgili dönemde tarımsal üretimde tatmin edici bir büyüme hızına eriştiğini göstermektedir¹⁰⁵⁹.

Öşürün miktarı ile ilgili olarak kaza ve köy düzeyinde de bazı araştırmalar yapılmışsa da bunların da kendi içerisinde farklı oranlarda seyrettiği tespit edilmiştir. Sivas ile ilgili yapılan bir araştırmada Sivas'ta buğday ve arpa gibi hububat ürünlerinden 1/9 ve 1/10 gibi oranlarda vergi alındığı görülmektedir.¹⁰⁶⁰ Hububat öşürünün Aydın'da 1/10-1/14 arasında iken, Bursa'da ve Antalya'da 1/10, Bolu'da ise 1/9 oranında tahsil edildiği görülmektedir.¹⁰⁶¹

Araştırma kapsamında olan Gümüşâbâd kazasında da öşür oranları farklı miktarlarda seyretmiştir. Yukarı kıyı köyünde 11/1 nolu hanede oturan kişinin verdiği öşürden alef için ödenen öşür 1 kile karşılığı olarak 3 kuruş iken bu kişinin ödemek zorunda olduğu öşür 0,5 kile tespit edilmiş fakat karşılığı 3 kuruş olarak hesap edilmiştir. Yine Örendivanı köyünde 5/1 ve 6/1 nolu hanelerde oturan kişilerin ödemek zorunda oldukları çeltik öşrü, 1'er kıyye karşılığı 5'er kuruş olması gerekirken 7'şer kuruş olarak hesap edilmiştir. Örendivanı köyünde 7/1 nolu hanede oturan kişinin ödemek zorunda olduğu buğday öşrü vergisi 4 kile karşılığı olarak 24 kuruş hesap edilmesi gerekirken hane sahibine 27 kuruş tarh edilmiştir. Örendivanı köyünde 13/1 nolu hanede oturan kişinin de ödemek zorunda olduğu 1,5 kıyye tütün öşrü karşılığı olarak 3 kuruş ücret tahakkuk ettirilmesi gerekirken vergi 2,5 kuruş olarak tespit edilmiştir. Örendivanı köyünde 15/1 nolu hanede oturan kişinin arpa öşrü 0,5 kile olarak hesap edilmiş fakat öşür bedeli hesaplanırken 2 kuruş hesap edilmesi gerekirken 2,5 kuruş olarak tespit yapılmıştır.

Tarımsal ürünlerin öşür bedellerinin civar kazalarda da farklılıklar gösterdiği görülmektedir. Nitekim 1844 yılında Üskübü'de 1 kile buğday için 6, 1 kile arpa için 5, 1 kıyye keten için 2,5, 1 kile kabluca için 3 kuruş ödeme yapılırken, aynı dönem Göynük'te 1 kile buğday için 12 kuruş, 1 kile arpa için ise 6 kuruş ödeme yapılmıştır.¹⁰⁶² Buna karşılık aynı dönem Gümüşâbâd kazasında 1 kile arpa için 4 kuruş, 1 kile kabluca için 2 kuruş ve 1 kıyye keten için ise 2 kuruş öşür bedeli tespit edilmiştir.

¹⁰⁵⁹ Tefvik Güran, "Tanzimat Döneminde Tarım Politikası", s. 521.

¹⁰⁶⁰ Bölgede bazı ürünler de "aşar" başlığı altında toplu olarak yazılmıştır. Bu nedenle bölgede hangi cinsten ne kadar öşür alındığı net olarak tespit edilememiştir. Galip Eken, "Tanzimat Döneminde Sivas'ın Sosyo-Ekonomik Tarihine Ait Bazı Bilgiler," *Uluslar arası Kuruluşunun 700. Yıldönümünde Bütün Yönleriyle Osmanlı Devleti Kongresi 7-9 Nisan 1999 Bildiriler*, Yayına Hazırlayan Alaaddin Aköz, Bayram Ürekli, Ruhi Özcan, Selçuk Üniversitesi Yayını, Konya, 2000, s. 215. Çalışma altı Müslüman mahallesi esas alınarak hazırlanmıştır.

¹⁰⁶¹ Galip Eken, "XIX. Yüzyıl Anadolu Köylüsüne Dair Bazı Bilgiler", s. 477.

¹⁰⁶² Zeynel Özlü, "19. Yüzyıl'da Akşemseddin'in Göynük'teki Ahfadı", *Uluslararası Akademik Araştırmalar Dergisi*, Yıl : 8, S. 31, (2006), s. 69.

Tablo : Tarım Ürünlerinden Birim Başına Alınan Öşür Miktarı (Kuruş/1844)

Öşür Alınan Ürün	Birimi	Üskübü	Gümüşova
		Birim Başına Ödenen Öşür / /Kuruş	Birim Başına Ödenen Öşür / /Kuruş
Buğday	Kile	6	6
Arpa	Kile	5	4
Kabluca	Kile	3	2
Mısır	Kile	5	-
Alef / Yulaf	Kile	3	3
Tütün	Kıyye	2	2
Çavdar	Kile	5	-
Keten	Kıyye	2,5	2
Burçak	Kile	5	-
Çeltik	Kile	5	5

Tablo: Gümüşâbâd'da Ödenen Öşür Miktarları (Kile/kıyye) (1844)

Yerleşim Yeri	Hınta/ kile	Duhan/ kıyye	Çeltik/ kıyye	Kabluca/ kile	Şair/ kile	Keten/ kıyye	Alef/ kile
Cuma Divanı	27,5	37	17		2	9	1
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	35,5	77	37	3,5	2,5	34	1
Cuma Divanına bağlı Seydibucağı Köyü	23,5	26	16	5,5	4,5		
Cuma Divanına bağlı Efteni Köyü	39	58,5	21,5	5		22,5	9
Cuma Divanında yaşayan Kıptiler (Taife-i Kıptiler)	2		8				
Orân Divanı Karyesi (Ören Divanı)	45,5	43	15	2	1,5		14,5
Ören Divanı Yukarı Kıyı Köyü	19,5	20,5	7	3,5		2	2,5
Kışla Divanı	53,5	160,5	51		3,5	24	
Toplam	246	422,5	172,5	19,5	14	91,5	28

Tablo: Gümüşâbâd'da Ödenen Öşür Miktarları (Kuruş) (1844)

Yerleşim Yeri	Hınta/ krş	Duhan/ krş	Çeltik/ krş	Kabluca/ krş	Şair/ krş	Keten/ krş	Alef/ krş	Toplam/ krş
Cuma Divanı	165	74	85		8	18	3	353
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	213	154	185	10,5	10	68	3	643,5
Cuma Divanına bağlı Seydibucağı Köyü	140	52	75,5	17	18			302,5
Cuma Divanına bağlı Efteni Köyü	234	117,5	107	15		45	27	545,5
Cuma Divanında yaşayan Kıptiler (Taife-i Kıptiler)	12	4						16
Orân Divanı Karyesi (Ören Divanı)	276	85,5	79	4	6,5		45	496
Ören Divanı Yukarı Kıyı Köyü	117	41	35	10,5		4	9	216,5
Kışla Divanı	321	321	255		14	48		959
Toplam	1478	849	821,5	57	56,5	183	87	3532
Yüzdeler Dilimi	41,8%	24,0%	23,3%	1,6%	1,6%	5,2%	2,5%	100,0%

d) Vergü-yi Mahsusa

II. Mahmud'dan sonra Abdülmecid'in tahta çıkışı ile Hariciye Nazırı Mustafa Reşid Paşa, devleti mali sıkıntılardan kurtarmak için II. Mahmud zamanından beri yapılan uzun bir çalışmayı yeniden başlatmış ve dört ay süren hazırlık çalışmasından sonra padişahın onayını da alarak daha önce girişilen ve bu yeni düzenleme ile daha da geliştirilen vergi reformunu başlatmıştır. Vergi tahsili ile ilgili bu reformlar 1840 yılında uygulamaya geçmiştir. Böylece 1840 yılında bütün örfi vergilerle angarya niteliğindeki yükümlülükler kaldırılmış ve bunların yerine mükelleflerin ödeme güçlerini esas alan “an-cemaatin vergi” veya vergü-yi mahsusa adı altında tek bir vergi getirilmiştir¹⁰⁶³.

1844 yılında Gümüşova'da 165 aded vergi mükellefi tespit edilmiştir. Vergi mükelleflerinden bir kısmı imam, hatip, muhtar ve kaza müdürü olduğu gerekçesiyle vergi ödememiştir. Bunun dışında 13 kişiye fakir, sakat, deli olduğu gerekçesiyle vergi tarh edilmemiştir. Bölgede tespit edilen dört kişinin de izinsiz olarak başka bölgelere göç ettiği bu nedenle kendilerine vergi tarh edilmediği görülmektedir.

1844'lerde genelde orta halli bir varlık düzeyine sahip olan Gümüşâbâd halkı, daha sonraları vergi ödemede bazı sıkıntılar yaşamaya başlamıştır. Öyle ki; 1854 tarihli bir vesikada Bolu Sancağı'na bağlı Düzce, Üskübü ve Gümüşâbâd kazalarında yaşayan ahali tarafından Meclis-i Vâlâ'ya verilen bir dilekçeden bahsedilmektedir. Dilekçede; adı geçen bölgelerde “kavâim-i nakdiye” (nakit kâime)¹⁰⁶⁴ nin tedavülünün men edilmesi nedeniyle, vergü-yi mahsûsanın ödenmesinde zorluk çekildiği, halkın 20 kuruşluk kâimeyi 15-16 kuruşa bozdurmakta olduğundan mağdur olduğu ve verginin kâime olarak ödenmesine müsaade edilmedikçe halkın vergilerini ödemeye güç

¹⁰⁶³ İsmet Demir, *a.g.m.*, s. 316-317.

¹⁰⁶⁴ Kavâim-i nakdiye-i mütebere adı verilen kâime, kağıt para olarak bilinmekle beraber bir kağıt paradan ziyade hamiline ait bir hazine eshamı veya devletin iç borçlanma senedi olarak tanımlanabilir. Kâimelerin piyasaya arz tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber Haziran 1840 (R. 1256) olma ihtimali yüksektir. Kâimeler memleket içinde veya dışında nakit para gibi alışverişlerde kullanılabilen ve varislere intikâl edilmektedir. Tedavül süresi 8 yıldır ve yıllık % 12,5 faizlidir. Başlangıçta faizsiz çıkarılması kararlaştırılan kâimelere sonradan % 12,5 faiz verileceği belirtilerek kâimeye halkın teveccühü artırılmaya çalışılmışsa da kâimelerin faizlerinin ödenmeyeceği konusunda çıkan dedikodular kâimenin bazen alışveriş vasıtası olarak kullanılmasına engel teşkil etmiştir. Hatta kağıt paraya güvenemeyen halk alışverişlerde kullanılacak para üzerinde pazarlık etmeye başlamış ve kağıt para almam, akçe isterim diyerek sorunlar çıkarmıştır. Taşrada alışverişlerin kâime üzerinden mi yoksa bir kısmı kâime bir kısmı madeni para olarak mı yapılacağı bilinmediği gibi bazı tüccarlar kâimeyi hiç kabul etmemiştir. Ali Akyıldız, *Para Pul Oldu Osmanlı'da Kağıt Para Maliye ve Toplum*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003, s. 23-28.

yetiremeyecekleri bu nedenle de vergilerini kâime olarak ödeyebilmeleri konusunda kendilerine izin verilmesini dile getirmişlerdir (4 R 1271/ 25 Aralık 1854)¹⁰⁶⁵.

1- Vergü-yi Mahsusa Miktarı

Gümüşâbâd'da yaşayan insanların, vergiye tabi mal varlıklarının ortalama % 31'ini devlete vergi olarak verdikleri görülmektedir. En yüksek vergi oranı % 32,6 ile Ören divanıdır. Cuma divanı (30,6%) ve Kışla divanının (30,1%) Ören'e göre daha düşük seyretmesinin nedeni Cuma ve Kışla divanında çeşitli nedenlerle vergi vermeyen 23 kişinin bulunmasıdır.

Gümüşâbâd'da en düşük vergü-yi mahsusa miktarı bölgede yaşayan Kıptiler tarafından ödenmiştir. Nitekim bölgede bulunan diğer yerleşim yerleri, servetlerinin % 27,7'si ve üzerinde vergi öderken, Kıptiler kazandıkları servetin % 14,1'i oranında vergi ödemişlerdir.

Tablo: Gümüşâbâd'da Divan Bazında Ödenen Vergü-yi Mahsusa Miktarı (1844)

Yerleşim Yeri	Toplam Vergi Miktarı (kuruş)	Toplam Serveti (kuruş)	Verginin Servetin Kaçta Kaçı Olduğu
Cuma Divanı	15362	50190,5	30,6%
Ören Divanı	7802	23942	32,6%
Kışla Divanı	11144,5	37003	30,1%
Toplam	34308,5	111135,5	30,9%

Tablo: Gümüşâbâd'da Köy Bazında Servetler ve Ödenen Vergü-yi Mahsusa Miktarı (1844)

Yerleşim Yeri	Toplam Serveti(kuruş)	Verginin Servetin Kaçta Kaçı Olduğu
Cuma Divanı	9946	33,4%
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	18007,5	29,1%
Cuma Divanına bağlı Seydibucağı Köyü	9150	32,0%
Cuma Divanına bağlı Efteni Köyü	11671	31,5%
Cuma Divanında yaşayan Kıptiler (Taife-i Kıptiler)	1416	14,1%
Orân Divanı Karyesi (Ören Divanı)	12547	37,0%
Ören Divanı Yukarı Kıyı Köyü	11395	27,7%
Kışla Divanı	37003	30,1%
Toplam	111135,5	30,9%

¹⁰⁶⁵ BOA, Sadâret Mektubî Kalemi Nezaret ve Deavi (A. MKT. NZD), 147/124.

Tablo: Gümüşâbâd'da Vergü-yi Mahsusa Miktarı ve Muaf Gruplar (1844)

Yerleşim Yeri	Vergü-yi Mahsusa			Toplam Vergi Miktarı (kuruş)
	Toplam Vergi Verenler/ Aded	Vergi Vermeyenler/ Aded	Açıklama	
Cuma Divanı	13	1	Muaf	3320
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	19	3	Muaf	5237
Cuma Divanına bağlı Seydibucağı Köyü	14			2928
Cuma Divanına bağlı Efteni Köyü	13	3	Fakir	3677
Cuma Divanında yaşayan Kıptiler (Taife-i Kıptiler)	4			200
Orân Divanı Karyesi	17	1	firari	4647,5
Ören Divanı Yukarı Kıyı Köyü	13	2 + 1	2 fakir, 1 muaf	3154,5
Kışla Divanı	45	4 + 3 + 8 +1	4 muaf, 3 firârî , 8 fakir, 1 yeni taşınmış	11144,5
Toplam	138	27		34308,5

2- Gümüşova'da Vergi Rekortmenleri

Gümüşova'da 400 kuruş ve üzeri vergi ödeyen haneler, kentin en yüksek vergi ödeyen aileleridir. Bunların sayısı 20 kişidir. Bunlardan üçünün 1000 kuruşun altında bir servete sahip olması dikkat çekicidir. Vergi rekortmenleri içerisinde en fazla vergi Merhum Deli Ağanın küçük yetim kızları Meryem ve Ayşe'den alınmıştır. Nitekim bunların toplam mal varlığı 769 kuruş olmasına rağmen yani bu çocuklar zengin bile olmamasına rağmen servetlerinin % 55,9'u devlete vergi olarak ödenmiştir. Serveti 1000 kuruşun altında olmasına rağmen Kışla divanından Abdi Celil oğlu Mustafa bin Celil ve kardeşi, Ali servetinin % 51,8'ini, yine Kışla divanından Uzun Mehmed oğlu Hüseyin bin Mehmed ve oğlu Mustafa da servetinin % 50'sini devlete vergi olarak ödemiştir.

Gümüşova'da varlıklı olarak tanımladığımız 1000 kuruş üzeri servete sahip olan aile sayısı 33 olarak tespit edilmesine rağmen, kentin en fazla vergi ödeyen aileri içerisinde bunların ancak 17 tanesi girmiştir. 33 aileden dördü kaza müdürü, muhtar ve imam olduğunu ileri sürerek vergisini ödememiştir.

Tablo: Gümüşâbâd'da Vergi Rekortmenleri (1844)

Köy	Lakap	Adı	Mesleği	Vergü-yi Mahsusa Miktarı/ kuruş	Serveti/ kuruş	Servetinin ne Kadarını vergi Olarak Ödediği
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	Bostancı oğlu	Hacı Osman bin Mehmed ve oğlu Mustafa	Erbab-ı Ziraat	480	1666	28,8%
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	Koç Mustafa oğlu	Abdullah bin Ahmed ve kardeşi Mehmed	Erbab-ı Ziraat	411	1028	40,0%
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	Feyzi oğlu	Mehmed bin Ali ve kardeşi İsmail A'râc	Erbab-ı Ziraat	411	1030	39,9%
Cuma Divanına bağlı Seydibucağı Köyü	Çağlı oğlu	Halil bin Ahmed ve oğlu Mustafa	Erbab-ı Ziraat	420	1165	36,1%
Cuma Divanına bağlı Seydibucağı Köyü	Numân oğlu	Ahmed bin Numan ve kardeşi Ali	Erbab-ı Ziraat	470	1423	33,0%
Cuma Divanına bağlı Efteni Köyü	Külhancı oğlu	Ahmed bin Osman ve oğlu Yusuf	Erbab-ı Ziraat	510	1950	26,2%
Cuma Divanına bağlı Efteni Köyü	Telli oğlu	Osman bin Mustafa	Erbab-ı Ziraat	462	1303	35,5%
Orân Divanı Karyesi	Kaşukçu oğlu	Hüseyin bin İbrahim ve oğlu Mehmed	erbab-ı ziraat	430	1072,5	40,1%
Orân Divanı Karyesi	Merhum Deli Ağanın sağır kerimeleri	meryem ve Ayşe	erbab-ı ziraat	430	769	55,9%
Orân Divanı Karyesi	Milanlı (Melenli) oğlu	Osman bin Mehmed	erbab-ı ziraat	430	1079	39,9%
Orân Divanı Karyesi	Bekar oğlu	Ahmed bin Ali, kardeşleri Ahmed, Yusuf ve Ali	erbab-ı ziraat	430	1157	37,2%

Köy	Lakap	Adı	Mesleği	Vergü-yi Mahsusa Miktarı/ kuruş	Serveti/ kuruş	Servetinin ne Kadarını vergi Olarak Ödediği
Orân Divanı Karyesi	Molla Hüseyin oğlu	Ahmed bin Abdullah, kardeşi Mehmed ve kardeşi Hüseyin (sağır)	erbab-1 ziraat	430	1127,5	38,1%
Ören Divanı Yukarı K1yı Köyü	Molla Mustafa oğlu	Mustafa bin Mehmed ve üvey oğlu Mehmed	erbab-1 ziraat	430	1349	31,9%
Kışla Divanı	Hoca oğlu	Mustafa bin Abdurrahman	erbab-1 ziraat	475	1320	36,0%
Kışla Divanı	Abdi Celil oğlu	Mustafa bin Celil ve kardeşi Ali	erbab-1 ziraat	475	917	51,8%
Kışla Divanı	Ömer oğlu	Mehmed bin Ömer, oğlu Ahmed diğer oğlu Yakub	erbab-1 ziraat	475	1435	33,1%
Kışla Divanı	Bekir oğlu	Mehmed bin Bekir ve oğlu Ahmed	erbab-1 ziraat	475	1213	39,2%
Kışla Divanı	Uzun Mehmed oğlu	Hüseyin bin Mehmed ve oğlu Mustafa	erbab-1 ziraat	475	950	50,0%
Kışla Divanı	Abdi Celil oğlu	İsmail bin Hüseyin ve kardeşi Mustafa	erbab-1 ziraat	400	1628	24,6%
Kışla Divanı	Kamış oğlu	Mehmed bin Osman, oğlu Ali, kardeşi Ali	erbab-1 ziraat	475	1838	25,8%
Toplam				8994	25420	35,4%

3- Varlıklı Olduğu Halde Vergü-yi Mahsusayı Düşük Ödeyen Aileler

Varlıklı olduğunu tespit ettiğimiz 33 aileden 12'sinin düşük vergi ödediği görülmektedir. Bu ailelerden bazısının imam ve zabtiye neferi olması dikkat çekmektedir. Nitekim konumu nedeniyle geleneksel muafiyetlerini devam ettiren kaza müdürü, imam ve muhtar gibi kişilerin yanı sıra, yapmış oldukları görev nedeniyle vergisini düşük ödemeyi kabul eden imam ve zabtiye neferleri de bulunmaktadır. Erbab-ı ziraat olarak tanımlanan fakat düşük vergi ödeyen bazı ailelerin de bölgenin önde gelen aileleri olduğu ve bu konumlarını kullanarak düşük vergi ödedikleri görülmektedir.

Tablo: Vergü-yi Mahsusayı Düşük Ödeyen Varlıklı Aileler (1844)

Köy	Lakap	Adı	Mesleği	Toplam servet/krş
Cuma Divanı	Bekar oğlu	İbrahim bin İbrahim	Erbab-1 Ziraat	1136
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	Hacı oğlu	Ali ve kardeşi Receb, eniştesi Mehmed bin Hüseyin		1211
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	Çemyâz İmamoğlu	Hüseyin bin Mustafa	Erbab-1 Ziraat	1035
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	İslam oğlu	İbrahim bin Osman ve kardeşi Receb	Erbab-1 Ziraat	1199,5
Cuma Divanına bağlı Cevlik Köyü	Derviş oğlu	Osman bin Mustafa	Erbab-1 Ziraat	1098
Cuma Divanına bağlı Seydibucağı Köyü	Deli Veli oğlu	Âbidîn bin Halil	Erbab-1 Ziraat	1044
Cuma Divanına bağlı Seydibucağı Köyü	Abdi oğlu	Hüseyin bin Abdi ve oğlu Ali	Zabtiye neferatı	1271
Cuma Divanına bağlı Efteni Köyü	Merhûm Toknak oğlu	Hasan'ın damadı Mehmed bin Ali	yok	1092
Cuma Divanına bağlı Efteni Köyü	Kara Osman oğlu	Yusuf bin Mehmed	Erbab-1 Ziraat	1338
Orân Divanı Karyesi	Hacı Molla Abdurrahman bin Musa	Hacı Molla Abdurrahman bin Musa	Köyün imamı ve erbabı ziraat	1272,5
Ören Divanı Yukarı Kıyı Köyü	Birmekân oğlu	Molla Hamed bin Ali, kayıbiraderi Abdi, Kardeşi 'Arâç Mehmed, diğer kardeşi Yusuf	Erbab-1 Ziraat	1941
Kışla Divanı	Kabirsen (Kırsen) oğlu	Hacı Mehmed bin Feyzullah, oğlu Halil, oğlu Feyzullah	Zabtiye neferatı	1409

BEŞİNCİ BÖLÜM

GÜMÜŞOVA'DA ADLİ DURUM

A) OSMANLI MAHKEMESİ

Osmanlılarda ilk zamanlar birine kadılık görevi verildiği zaman görev yapacağı yerin camisine götürülür, tayiniyle ilgili berat orada okunur ve merasim yapılırdı. Kadılar davaları görmek için camide otururlardı. Bu uygulama önceki devletlerden (mesela Fatimiler gibi) tevarüs etmiş gözükmektedir¹⁰⁶⁶.

Osmanlı devletinde mahkemeler için özel bir binanın hangi tarihten itibaren ayrılmaya başladığı ise kesin olarak bilinmemektedir. Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması üzerine bunların mekânı olan Ağakapısı'nın şeyhülislamlığa devredilmesinden sonra, 1836'da Anadolu ve Rumeli kazaskerlikleriyle İstanbul kadılığının buraya nakledildiği böylece resmi bir binaya kavuşulmuş olduğu ifade edilmekteyse de bu uygulamanın gerek İstanbul'da gerekse diğer şehirlerde daha önce başladığı anlaşılmaktadır. Nitekim bir kısım mahkemelerde sayısı yüzleri bulan sicil defterlerinin kadıların özel konaklarında muhafaza edildiği ve herhangi bir kurumsal yapı olmadan yeni gelen kadıya devredilerek günümüze kadar zayi olmadan geldiği anlaşılmaktadır¹⁰⁶⁷. Yapılan bir araştırmada da 1067 tarihli bir vesikadan hareketle Göynük kazasında Süleyman Paşa Camisi karşısında bulunan terkedilmiş bir “tekke”nin kadılar tarafından mahkeme olarak kullanılmış olabileceği tahmin edilmiştir¹⁰⁶⁸.

Mahkemelerin tefrişatı ile ilgili olarak da bazı araştırmalar yapılmıştır. Bunlardan birisi 1173 tarihli bir vesikadan hareketle Göynük kaza mahkemesi salonunun iç mefruşatını şu şekilde tanımlamıştır: 8 aded cedid beledi yasdık, 3 aded uzun yan minderi, 1 aded sağır minder, 1 aded köhne Mısır hasır, 1 aded müsta'mel kebir kilim, 2 aded musta'mel yemeni makad ve 2 aded cedid alaca kilimdir. Mahkemenin çıra, hatab (odun) ve saman ihtiyaçları da kazaya bağlı 13 köye tahsis edilmiştir¹⁰⁶⁹.

Osmanlı hukuk tarihinde mahkeme yapısındaki en köklü değişiklik Tanzimat sonrasında meydana gelmiştir. Bu dönem de tek hâkimli klasik Osmanlı mahkemesi, yerini giderek toplu hakimli mahkemelere bırakmaya başlamıştır. Yeni mahkemelerin kurulmasıyla beraber klasik Osmanlı mahkemeleri görev alanı daha çok “ahval-i şahsiye” ile sınırlı hale gelen şeriye

¹⁰⁶⁶ Ahmet Önkal, Nebi Bozkurt, “Cami”, *DİA*, c. 7, İstanbul, 2007, s. 52.

¹⁰⁶⁷ M. Akif Aydın, “Mahkeme/Osmanlı Devletinde Mahkeme”, *DİA*, c. 27, Ankara, 2003, s. 343.

¹⁰⁶⁸ Bakınız Rebiu'lahir 1067 tarihli vesika. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA), Vakfiye Defteri, 581/2, Sıra 413, s. 429'dan naklen Zeynel Özlü, *XVIII ve XIX. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nde Adli Mekanizmanın Analizi (Bolu- Göynük Örneği)*, Berikan Yayınevi, Ankara, 2007, s. 11.

¹⁰⁶⁹ Göynük Kadı Sicili (G.K.S.) 1380 s. 2'den naklen Zeynel Özlü, *a.g.e.*, s. 21-22.

mahkemelerine dönüşmüştür. Aynı dönemde kurulan nizamiye mahkemeleri adliye nezaretine bağlanmış, şeriye mahkemeleri ise şeyhülislamıya bağlı kalmayı sürdürmüştür¹⁰⁷⁰.

Tanzimat döneminde eyalet idari teşkilatında yapılan ıslahat ile de, kadılık teşkilatı mensupları, merkeze daha sıkı bağlanmıştır. Kadılar eskisi gibi şeyhülislamıya, Bab-ı Meşihat'a bağlı kalmakla beraber naibler diğer memurlar gibi aylık maaşa bağlanmışlardır. Bunların doğrudan doğruya vazifeleriyle ilgili olarak aldıkları resm-i kısmet, resm-i tereke ile ilam, hüccet, mürasele, izinname, keşfiyye, seferiye ve diğer şeri senetlerden aldıkları resimleri kendi adlarına toplamaları yasaklanmış, bu ücretlerin bundan sonra "hâsılat-ı mahkeme" olarak doğrudan muhassıllık tarafından toplanmasına karar verilmiştir¹⁰⁷¹.

a) Gümüşâbâd Mahkemesi

Gümüşâbâd kazasında bir "kadı"nın görev yaptığına ilişkin tespit edebildiğimiz ilk belge 18. yüzyıl başlarına aittir. İlgili belgeden, 1123 yılında bölgede kadı olarak Mehmed adlı kişinin görev yaptığı tespit edilmekle beraber¹⁰⁷², mahkeme binasının yeri konusunda herhangi bir bulgu tespit edilememiştir.

Bölgede yapılan alan araştırması neticesinde, ne zaman yapıldığı belli olmamakla beraber, eski İstanbul Caddesi üzerinde Lütfü Erbaşların evinin yerinde bir hükümet konağı kurulduğu tespit edilmiştir¹⁰⁷³. Şayet bu yapı 19. yüzyılda Gümüşâbâd'ın kaza statüsünü koruduğu dönemde yapılmış bir yapı ise ilgili dönemde adli işler muhtemelen burada görülmüş olmalıdır.

19. yüzyıl sonlarında ise Gümüşâbâd'da meydana gelen adli vakaların bölgenin Düzce'ye bağlı bir nahiye veya bir dönem de divan adı verilen birliğe çevrilmesi nedeni ile Düzce kaza merkezinde bulunan mahkemede görüldüğü anlaşılmaktadır. Hükümet konağında bidayete ve mahkeme-i şeri'yyeye mahsus iki ayrı oda bulunmaktadır. Mahkemenin şeri mahkeme odasında mı yoksa bidayete mahsus odada mı görüldüğü belgelerde açıkça belirtilmiştir. Konuyla ilgili vesikalarda bu yerler; "Kaza-i mezkur (adı geçen kaza) hükümet konağında mahkeme-i şeriyyeye mahsus odada makud meclis-i şeri şerif-i enverde"¹⁰⁷⁴, "meclis-i şer-i hatîr-i lâzime-i tevkîrde."¹⁰⁷⁵ veya "bidâyete mahsus odada" şeklinde ifade edilmiştir¹⁰⁷⁶.

¹⁰⁷⁰ M. Akif Aydın, "Mahkeme/Osmanlı Devletinde Mahkeme", s. 344.

¹⁰⁷¹ Halil İnalçık, "Tanzimatın Uygulanması ve Sosyal Tepkileri", s. 129.

¹⁰⁷² Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1131, s. 32.

¹⁰⁷³ Konu ile ilgili bilgi Ahmet Engin Bey'den alınmıştır.

¹⁰⁷⁴ Bakınız 4 Cemaziyelula 1317 tarihli vesika. DKS 1160, Nu: 258./ Bakınız 28 Cemaziyelula 1317 tarihli vesika. DKS 1160, Nu: 266./ Bakınız 17 Şaban 1317 tarihli vesika. DKS 1160, Nu: 312.

¹⁰⁷⁵ Bakınız 4 Şaban 1311 tarihli vesika. DKS 1149, s. 70, Belge No: 5.

¹⁰⁷⁶ İlgili belgede "Kışla karyesinde sakine ve zatı tarifi şeri ile marife Şaziye binti Mehmed nam hatun kaza-i mezkur hükümet konağında mahkeme-i bidayete mahsus odada ma'kûd meclis-i şer'îmizde...." ifadesi

Osmanlı adli sisteminde klasik dönemden beri varlığı bilinen ve bazı davaları yerinde halletme geleneğinin Tanzimat döneminde Gümüşâbâd bölgesinde de varlığını sürdürdüğü görülmektedir. Nitekim 19. yüzyıla ait bazı belgelerde bazı davaların olayın meydana geldiği yerde ilgililerin konutunda (menzilhane)¹⁰⁷⁷, dava ile ilgili köyde bir yerde,¹⁰⁷⁸ bölgenin saygın kişilerinin menzillerinde veya bölgenin muhtar vs. saygın kişilerinin (müslimîn) huzurunda kurulan “meclis-i şer’i âlide” görüldüğü anlaşılmaktadır¹⁰⁷⁹. Bu tür durumlarda kaza mahkemesini temsilen bir görevli ilgili yere giderek “meclis-i şer-i şerifi” kurmuş ve olayı çözüme kavuşturmuştur. Mesela Kışla köyünden Bekir oğlu Koca Osman Ağa bin Mehmed vefat edince miras olay mahallinde mahkeme-i şeriyye ikinci katibi Mehmed Kemal Efendi tarafından kayıt (ketb ve tahrir) altına alınmıştır (14 Şevval 1314)¹⁰⁸⁰. Yine Cevrik köyünden Kethüda oğlu Mehmed bin Mustafa’nın küçük oğlu Ali’ye kalan mallar ve malların vasisi olan Hüseyin Ağa bin İbrahim arasındaki borçlar kaleme alınırken mahkemenin, vasi Hüseyin Ağa bin İbrahim’in konutunda kurulduğu belirtilmiştir. İlgili belgede “karye-i mezkurede (cevrik köyünde) vaki’ kendi menzilhanesinde ma’kûd meclis-i şer-i şerif-i enverde...” ifadesi kullanılmıştır¹⁰⁸¹. Kışla köyünden Osman bin Hüseyin’in, köyde bulunan “kendi mezilhanesinde (konutunda) makud (olan) meclis-i şeri şerifi enverde” de aynı köyden vefat eden Bostancı oğlu Hüseyin bin Mehmed bin Abdullah’ın küçük öz oğulları olan Halil, Yakub, Ahmed ve küçük öz kızı Nazife ve Emine’ye kalan malları uhdesine alarak işletmesi uygun görülmüştür¹⁰⁸².

Mahkemeye başvuran kişilerle ilgili olarak önce bir kimlik tespiti yapıldığı görülmektedir. İlgili tespitte kişinin başka bir kazadan göçme ise aslen nereli olduğu ve Gümüşova’nın hangi köy veya mahallesinde oturduğu belirtildikten sonra, kişinin mahkemede hakkında dava görülen kişi olduğunu belirtir bir ifade kullanılmış fakat kişinin kimliğini ortaya koyan şahitlerin ismi muğlak (kapalı) bir ifade ile “zâtı tarif-i şeri ile marife olan”,¹⁰⁸³ “zâtı zeyl-i vesikada muharrerul esami-i müslimin tarifleriyle marife olan...”¹⁰⁸⁴ “zâtı zeyl-i kitabda muharrerul esami-i müslimin tarifleriyle marife

geçmektedir. Bakınız 10 Cemaziyelevvel 1318 tarihli vesika. DKS 1161, s. 46-47, Nu: 36./ Bir başka örnek için bakınız. DKS 1147, Nu: 5.

¹⁰⁷⁷ DKS 1149, Nu: 39

¹⁰⁷⁸ Cevrik Köyü’nden Bayram bin Hüseyin’in aynı köyden Hüseyin, Ayşe ve Fatma’ya vasiligi nedeniyle olan borcu da Cevrik Köyü’nde kurulan mahkemede kayıt altına alınmıştır (26 Şaban 1311). DKS 1149, Nu: 38.

¹⁰⁷⁹ DKS 1160/A, s. 9.

¹⁰⁸⁰ DKS 1155, s. 35-36, Nu: 143.

¹⁰⁸¹ DKS 1149, Nu: 39

¹⁰⁸² DKS 1149, s. 77, Nu: 35.

¹⁰⁸³ DKS 1141, Nu: 180./ DKS 1161, s. 16, Nu: 28./ DKS 1161, s. 19, Nu: 38./ DKS 1161, s. 46-47, Nu: 36./ DKS 1161, s. 52, Nu:65./ DKS 1147, Nu: 5./ DKS 1155, s. 75, Nu: 128.

¹⁰⁸⁴ Bakınız 4 Şaban 1311 tarihli vesika. DKS 1149, s. 70, Belge No: 5./ Bakınız 18 Rebiülahir 1311 tarihli vesika. DKS 1149, Nu: 177./ Bakınız 16 Zilkade 1310 tarihli vesika. DKS 1149, Nu: 46./ Bakınız 28

olan...¹⁰⁸⁵ veya “zati işbu zeyl-i vesikada muharrerul esami-i müslimin tarifleriyle marife olan...”¹⁰⁸⁶ şeklinde ifadelendirilmiştir.

Kadınlara ait bazı kayıtlarda ise kimlik tespiti yapılırken, kadını tanıyan kişilerin isimleri de verilmiştir. Bu kişilerin de erkek olması dikkat çekicidir. Mesela yapılan bazı kimlik tespitlerinde kadın tanımlanırken “Düzce kazasına tabi Yonkâlık Yeniköy karyesi sakinlerinden zati mübaşir Musa Ağa ibni Ahmed Efendi ve Muhzır Hasan bin Gübezniş nam kimesnelerin tarifleriyle marife olan sahibe-i arzuhal Fatma binti İdris efendi...”¹⁰⁸⁷ ve “Düzce kazasına tabi Gümüşâbâd’ın Kışla divanında Oran karyesi ahalisinden zati Avlıyan karyesi ahalisinden Mehmed bin Hüseyin ve Bataklı’da Efendioğlu karyesi sakinlerinden Mustafa bin Abdülhamid’in tarifleriyle marife olan Abdurrahman oğlu Mustafa’nın sülbiye kebire kızı Hadice binti mezbur Mustafa nam bîkr-i baliğa-i akile...”¹⁰⁸⁸ gibi tanımlamalar yapılmıştır. Kadınlara ilgili bir diğer tanımlamada ise Gümüşovanın Elmacık bölgesinde yaşayan bir kişi ile Düzce’ye bağlı bir başka köyde yaşayan bir kişi şahit olarak gösterilmiştir. İlgili belgede “Düzce’nin Elmacık karyesinde Seyin nam-ı diğer Osman bin Abdullah ve Hacı Musa karyesinden Hafız Salih efendi ibni Besmaç naman kimesneler tarifleriyle marife olan Düzcenin Bataklı’da Mehmed efendi karyesi sakinelerinden Havva binti Mustafa...” şeklinde bir tanımlama yapılmıştır¹⁰⁸⁹.

Mahkeme görülmeye başladığı zaman, mahkemeyi yürüten kişi tarafından davalı ve davacılarından iddialarına uygun delil (...müddeasına mutabık beyine talep olundukda...) istenmiştir. Bu çerçevede konu genelde bölgenin saygın kişileri olarak tanımlayabileceğimiz “..adul-u ahrar-ı rical-i müslimin..” in şahitliği ile ispat edilmeye çalışılmıştır. Fakat davalarda dikkat çeken önemli bir olgu hem davalı hem davacının bu saygın kişileri şahit olarak gösterme yoluna gitmesidir. Bu tür durumlarda mahkemenin özellikle köy imam ve muhtarının içinde bulunduğu şahitleri daha fazla dikkate aldığı görülmektedir.¹⁰⁹⁰ Mesela Elmacık’ta Dağ köyünden vefat eden Çerkes Küşkoş bin Bişmâf bin Abdullah’ın oğlu Musa’ya kalan miras annesi tarafından uzun bir zaman işletilmiş fakat Musa 20 yaşına geldiğinde miras malları kendi işletmek istemişse de annesi bunu kabul etmemiş ve dava mahkemeye yansımıştır. Musa da annesi de Elmacık Hacı İsmail köyünden saygın şahitler göstermiş

Cemaziyelula 1317 tarihli vesika. DKS 1160, Nu: 266./ Bakınız 17 Şaban 1317 tarihli vesika. DKS 1160, Nu: 312.

¹⁰⁸⁵ Bakınız 19 Rebiülahir 1315 tarihli vesika. DKS 1155, s. 81-82, Nu: 165.

¹⁰⁸⁶ Bakınız 16 Zilkade 1310 tarihli vesika. DKS 1149, Nu: 46.

¹⁰⁸⁷ Bakınız 4 Rebiülahir 1306 tarihli vesika. DKS 1143, s. 29.

¹⁰⁸⁸ Bakınız 8 Cemaziyelahir 1306 tarihli vesika. DKS 1143, s. 34.

¹⁰⁸⁹ Bakınız 8 Muharrem 1310 tarihli vesika. DKS 1147, s. 54.

¹⁰⁹⁰ Bakınız 12 Cemaziyelahir 1311 tarihli vesika. DKS 1149, Nu: 224./ Bakınız 2 Cemaziyevvel 1317 tarihli vesika. DKS 1160, Belge No: 237.

olmasına rağmen Musa, köy imam ve muhtarı dahil dört erkek şahit göstererek rüşd davasını kazanmıştır (2 Cemaziyelevvel 1317)¹⁰⁹¹.

Yerel mahkemenin verdiği kararı beğenmeyip davasının bir üst mahkemede tekrar görülmesini isteyen kişilerin davaları üst mahkemeye götürülebilmektedir. Mesela Çapanzade (Çapan oğlu) Süleyman'ın Kapukethüdası Cihanbeyli aşireti ihtiyarlarından Hacı İbrahim oğlu İbrahim adlı kişi, Bozâk sancağı havalisinden sevk eylediği koyunlarla Hendek civarında bulunan "Gümüşova kazasına" gelmişse de Gümüşâbâd kazasından bir kişi koyunları çalmış (serîka), hayvanların çobanını ise kurşun ile yaralamış ve çobanın ölümüne neden olmuştur. Gümüşova kazasında görülen davada, davacı kendisine adaletle (ihkak-ı hak) davranılmadığı gerekçesiyle, davasının sadrazam huzurunda tekrar görülmesini (murafaa) talep etmiştir (2 B 1218)¹⁰⁹².

Mahkemeler dava konusu olan kişilerin rüşdüne erip ermediği ve akli muvazenesinin yerinde olup olmadığı ile ilgili olarak hassas davranmışlardır. Bu tür durumlarda davacıları da üzmeyecek biçimde davalılara alt sınırdan müeyyide uygulamışlardır. Avlıyan Köyü'nden Hacı Ali oğlu ailesinden Ömer adlı kişinin katl edilerek öldürülmesi buna örnek teşkil etmektedir. Ömer'in kâtili kayını olan Deli oğlu ailesinden Mehmed adlı kişidir. Kâtil yalnız, maktûl ise arkadaşlarıyla beraber geyik avlamak için gece vakti Gümüşâbâd Kazası Karakilise adlı bölgede buldukları sırada, kâtilin tüfeğinden çıkan kurşun kazara ön tarafında bulunan Ömer'e deymiş ve Ömer de ölmüştür. Kâtil durumu itiraf etmiştir. Hatta Ömer ile arasında bir düşmanlık olmayıp, Ömer ile arasında dem-i diyet davası bulunduğunu Ömerin de kendisini affettiğini şahitlerle isbat etmiştir. Yapılan tahkîkât neticesinde kâtilin aklının yerinde olmadığı da dikkate alınarak ölümün dikkatsizlikle ve kazâen vuku bulduğuna karar verilmiş ve kanununun 182. maddesinde "bir kimesne bir şahsı hatâen itlâf ider ve yahud bi-ğayrı kâsd telef nefsine sebep olur ise ve eğer bu katl keyfiyeti dikkatsizlikten ve nizâmâta riâyetsizlikten neş'et itmiş ise 6 aydan 2 seneye kadar ile mücâzât olunması" hükmüne istinâden kâtil muhtemelen aklî dengesinin de yerinde olmamasından dolayı en alt sınır olan 6 ay hapis ile cezalandırılmıştır (14 Safer 1278/ 21 Ağustos 1861).¹⁰⁹³

¹⁰⁹¹ Bakınız 2 Cemaziyelevvel 1317 tarihli vesika. DKS 1160, Belge No: 237.

¹⁰⁹² BOA, HAT, 97/3892/F.

¹⁰⁹³ BOA, A. MKT. MVL., 131/12.

Tablo: Gümüşâbâd'da İşlenen Darb ve Yaralama Davalarının Durumu
(9 N 1317/11 Ocak 1900)¹⁰⁹⁴

İşlenen Suç	Şikâyetçinin Adı	Zanlı'nın Adı	Davanın Durumu
Darb ve	Gümüşâbâd köyünden Hasan Usta oğlu Molla Mustafa	Köyden Hasan Usta oğlu Hüseyin	Evrakı mahkemeye verilmiştir. Kendisine dahi teslim edilmiştir.
Darb ve yaralama	Gümüşâbâd Kışla köyünden Kıptî oğlu Ahmed	Köyden Abdurrahman	Evrakı mahkemeye verilmiştir.
Yaralama	Müdde-i umûmi	Hacı Bâtâ Bey köyünden Kolcubaşı Şevket Bey	Evrakı İstintâka dairesine verilmiştir.
Kurşunla yaralama	Hacı Bât Bey köyünden Yekaç oğlu İlyas	Köyden Beşğuza oğlu Kazım	Evrakı istintâka teslim edilmiştir. Tutuklanarak adliyeye teslim edilmiştir.
Darb ve yaralama	İbrahim Ağa köyünden Yunus oğlu Hüseyin	Köyden Bekir Ağa oğlu Ali	Evrakı mahkemeye teslim edilmiştir. Kendisi dahi tutuklanarak teslim edilmiştir.
Katl	Hucac Bey köyünden Darzî Hüseyin vereseşi	Köyden Yağmal oğlu Mahmud	Evrakı istintâka teslim edilmiştir.
Katl kasdıyla yaralama ve kurşun sıkma ve silah teşhiri	Karaçörtlen Köyünden Muta oğlu Hüseyin	Dokuz köyünden Ak Mehmed oğlu Ahmed ve oğulları Hasan ve Ali	Evrakı istintâka teslim edilmiştir.
Darbdan müteessiren vefat	Elmacık köyünden Bekir oğlu Ahmed	Yakabaşı Köyü'nden Yusuf oğlu Osman	Evrakı istintâka teslim edilmiştir.

Tablo: Gümüşâbâd'da Meydana Gelen Muhtelif Hırsızlık ve Hayvan Yaralama Davaları
(9 N 1317/11 Ocak 1900)¹⁰⁹⁵

İşlenen Suç	Şikâyetçinin Adı	Zanlı'nın Adı	Davanın Durumu
Hayvan cerhi	Gümüşâbâd Kışla köyünden Baki oğlu Mahmud	Aynı köyden Mustafa Çavuş	Evrakı mahkemeye ve kendisine teslim edilmiştir.
Bargir hırsızlığı	Hacı Bât Bey köyünden Lust oğlu Sacret	Aynı köyden İbrahim oğlu İlyas	Evrakı istintâka teslim edilmiş, tutuklanmıştır.
Bargir hırsızlığı	Hacı Bât Bey köyünden Hacı oğlu Said	Abaza Halil Bey köyünden Abaza Hacı Met oğlu Mehej	Evrakı istintâka teslim edilmiştir.
Bargir hırsızlığı	Sarıdere köyünden Yusuf	Hacı Bât Bey köyünden Abaza İlyas	Evrakı istintâka teslim edilmiştir. Tutuklanarak adliyeye teslim edilmiştir.
Manda hırsızlığı	Hacı Bât Bey köyünden Nebiye Hatun	Efteni'de Hacı Süleyman Bey köyünden Dunac İlyas	Evrakı istintâka teslim edilmiştir.
Bargir hırsızlığı	Abaza Tavak köyünden Sâyd Bey	Hacı Bât Bey köyünden Mehmed	Evrakı istintâka teslim edilmiş, tutuklanmıştır.
Hırsızlık	Gümüşâbâd Muhâcîr Arif oğlu İbrahim	Abaza Hacı Bât Bey köyünden İsmail ve arkadaşı İbrahim	Evrakı mahkemeye verilmiştir.
Eğer takımı hırsızlığı	Hucac Bey köyünden Yedbek	Hacı Bât Bey köyünden Abaza Hüseyin oğlu İsmail	Evrakı istintâka teslim edilmiş ve tutuklanmıştır.
Tütün hırsızlığı	Şebât Bey köyünden Cin oğlu Koyluh	Hacı Bât Bey köyü muhtarı ve ihtiyar heyeti	Evrakı istintâka teslim edilmiştir.
Tütün hırsızlığı	Hacım Bey köyünden Şâşerûh oğlu Ali	Hacı Bât Bey köyü muhtarı ve ihtiyar heyeti	Evrakı istintâka teslim edilmiştir.
Hayvan hırsızlığı	müdde-i umûmi	Hucac Bey köyünden Hurşid	Evrakı istintâka teslim edilmiştir. Tutuklanarak teslim edilmiştir..

¹⁰⁹⁴ BOA, İrade Dahiliye (İ..DH.), 1371/1317. N-37, Vesika 47-57.

¹⁰⁹⁵ BOA, İ..DH., 1371/1317. N-37, Vesika 47-57.

İşlenen Suç	Şikâyetçinin Adı	Zanlının Adı	Davanın Durumu
Hayvan hırsızlığı	müdde-i umûmi	Hucac Bey köyünden Arslanuga oğlu Yusuf	Evrakı istintâka teslim edilmiştir. Tutuklanarak teslim edilmiştir.
Kısrak hırsızlığı	Hacım Bey köyünden Catuk oğlu Bayram	Abaza Hucac Bey köyünden Kâk oğlu Alim	Evrakı istintâka teslim edilmiş ve tutuklanmıştır.
İnek hırsızlığı	Hacı Hucac Bey köyünden Abaza Musa	Köyden Çeker oğlu Şuayb	Evrakı istintâka teslim edilmiş, tutuklanmıştır.
Bargir hırsızlığı	Câmi-i kebir mahallesinden Arabacızâde İbrahim Efendi	Bıçkı köyünden Abaza Şahin Bey ve Abaza Şahin	Evrakı istintâka teslim edilmiş, tutuklanmıştır.
Koyun hırsızlığı	Kankırı (Çankırı) kazasından Kürt oğlu Mustafa ve Tatar muhâcîrlerinden Sâlih oğlu İsmail	Düzce Elmacık köyü ve Saridere köyü Muhtar ve ihiyar heyetleri	Evrakla beraber istintâka teslim edilmiştir.
Beş baş koyun hırsızlığı	Elmacık köyünden koyun tüccarı İsmail Ağa	Hayvanı asker firârîsi Abaza İlyas çalmıştır. İlyas yakalanarak adliyeye teslim edilmiştir.	yok
Hırsızlık	Elmacıklı İsmail	Cıyak bey köyünden Davud oğulları Sâkût ve Seraskeri	Evrakı istintâka teslim edilmiş, tutuklanmıştır.

Tablo: Gümüşâbâd'da Yaşanan Kız Kaçırma Olaylarının Hukuki Seyri (9 N 1317/11 Ocak 1900)¹⁰⁹⁶

İşlenen Suç	Şikâyetçinin Adı	Zanlının Adı	Olaya şahit olanların adı	Davanın Durumu
Cebren kız kaçırma	Gümüşâbâd'da Yürek köyünden İbrahim oğlu Halil zevcesi	Köyden Bozbıyık oğlu Ahmed ve Kel Mustafa		Evrakı istintâka teslim edilmiş, tutuklanmıştır.
Cebren kız kaçırma		Fail belli değil	Gümüşova Kışla köyünden Kabasakal oğlu zevcesi Fatma ve Bostancı oğlu Osman kerimesi Hatice ve Süleyman Çavuş.	
Cebren fiil-i seniye teşebbüs	Sırtınarı köyünden İsmail zevcesi Selûrî	Köyden Derman oğlu Mustafa		Evrakı istintâka teslim edilmiştir.
Bikr-i izâle (kızlık bozma)		Düzce Yakabaşı köyünden Çerkes Erik Mehmed ve Civid köyünden Kulaksız Osman ve Çerkes Halil		

b) Mahkeme Görevlileri

1- Kadı ve Naibler

Araştırma kapsamı belgelerde, Gümüşâbâd kazasında, kadı görev yaptığına ilişkin tespit edilen ilk belge 1123 tarihlidir. 1123 yılında bölgede Kadı olarak Mehmed adlı kişinin görev yaptığı anlaşılmaktadır¹⁰⁹⁷. Bunun dışında bölgede naiblerin rol oynadığı anlaşılmaktadır. Nâib, vekil anlamında bir kelime olup, Osmanlı mahkemelerinde kadının bulunmadığı yerlerde onun adına görev yapmışlardır. İstisnai olarak bazı naiblerin de yerlerine vekil atadıkları görülmektedir.

¹⁰⁹⁶ BOA, İ..DH., 1371/1317. N-37, Vesika 35-36, 47-57.

¹⁰⁹⁷ Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1131, s. 32.

1171 yılında Gümüşâbâd'da işler, bölgede nâib olarak görev yapan Seyyid tarafından yürütülmüştür (Zilkade 1171)¹⁰⁹⁸. 1197 yılında da kazanın (Gümüş kasabası/Gümüşâbâd kazası) yine naib tarafından idare edildiği görülmektedir (24 S 1197)¹⁰⁹⁹. Bölgede 1250 yılında kaza naibi olarak Hüseyin Hüsni efendinin adı geçmektedir (7 Şaban 1250)¹¹⁰⁰. Aynı yıl 15 Şaban'da ise kaza naibine de bir vekil vekâlet etmiş ve kaza nâib vekili Mehmed adlı kişi görev yapmıştır (15 Şaban 1250)¹¹⁰¹.

2- Diğer Görevliler

Gümüşâbâd'da adli işlerde görevli olarak katib, mübaşir ve muhızrlar da görev almışlardır. Bölgede 1317 yılında en az iki mübaşir, iki katib ve bir muhızrın görev yaptığı görülmektedir.

Tablo: Mahkemede Görevli Kişiler

Mahkemelerde Görevli Kişiler	Görevlinin Adı	Belgenin Tarihi
Muhzır	Hasan Ağa bin Gübezniş	4 Rebiülahir 1306 ¹¹⁰² / 8 Cemaziyelahir 1306 ¹¹⁰³
Muhzır	Mehmed Ağa	16 Zilkade 1310 ¹¹⁰⁴ 4 Şaban 1311 ¹¹⁰⁵ 4 Cemaziyelula 1317 ¹¹⁰⁶
Mübaşir	Musa Ağa bin Ahmed Efendi	4 Rebiülahir 13061107/
Mübaşir	Şakir Çavuş	29 Şaban 1311 ¹¹⁰⁸
Mübaşir	Musa Efendi	4 Cemaziyelula 1317 ¹¹⁰⁹
Mübaşir	Tevfik efendi	4 Cemaziyelula 1317 ¹¹¹⁰
Odacı	Mehmed Ağa	16 Zilkade 1310 ¹¹¹¹ 29 Şaban 1311 ¹¹¹²

¹⁰⁹⁸ Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1103, s. 324.

¹⁰⁹⁹ BOA, Cevdet Maarif (C..MF.),75/3723, Vesika 1-2.

¹¹⁰⁰ BOA, HAT, 1266/49027-J-00001/ BOA, HAT, 1266/49027-J-00002.

¹¹⁰¹ BOA, HAT, 1266/49027-G-00001/ BOA, HAT, 1266/49027-G-00002.

¹¹⁰² DKS 1143, s. 29.

¹¹⁰³ DKS 1143, s. 34.

¹¹⁰⁴ DKS 1149, Nu: 46.

¹¹⁰⁵ Bakınız 4 Şaban 1311 tarihli vesika. DKS 1149, s. 70, Belge No: 5.

¹¹⁰⁶ DKS 1160, Nu: 186, 258./ DKS 1160, Belge No: 309.

¹¹⁰⁷ DKS 1143, s. 29.

¹¹⁰⁸ Bakınız 29 Şaban 1311 tarihli vesika. DKS 1149, s. 74, Belge No: 23.

¹¹⁰⁹ DKS 1160, Nu: 258.

¹¹¹⁰ DKS 1160, Nu: 258, 186.

¹¹¹¹ DKS 1149, Nu: 46.

¹¹¹² Bakınız 29 Şaban 1311 tarihli vesika. DKS 1149, s. 74, Belge No: 23.

Tablo: Bidayet ve Şeriye Mahkemesinde Görevli Kişiler

Görevi	Görevlinin Adı	Belgenin Tarihi
Bidayet mahkemesi azaları	Bidayet azası Osman Efendi Bidayet azası Ziver Efendi	15 Rebiülahir 1307 ¹¹¹³
Bidayet mahkemesi azaları	Hacı Ali Efendi	19 Muharrem 1311 ¹¹¹⁴
	Osman Efendi	19 Muharrem 1311 ¹¹¹⁵
Bidayet mahkemesi azası	Ziver Efendi	22 Receb 1318 ¹¹¹⁶
Şeriye Mahkemesi ikinci katibi	Rasih Efendi	29 Şaban 1311 ¹¹¹⁷
Şeriye Mahkemesi ikinci katibi	Zekeriyya efendi	4 Cemaziyelula 1317 ¹¹¹⁸

3- Şuhudulhal

Osmanlı mahkemelerinde kadının verdiği kararlarda etkili olmamakla beraber, verilen kararların objektif olup olmadığı konusunda toplumun saygın kişileri mahkemede şahit tutulmuştur. Bu kişiler belgelerde “şuhudulhal” adı altında kayıt altına alınmıştır.

Şuhudulhalde görev alacak kişiler belirlenirken genelde görülen davada herhangi bir nedenle hazır bulunan veya görevli olan kişilerin tayin edildikleri görülmektedir. Mesela bir tereke kaleme alınırken miras malların satışında görev alan dellal yanında, ölenin buluş çağına ermemiş çocukları olması nedeniyle eytam müdürünün de görev aldığı görülmektedir. Cuma divanı Seyyidbucağı köyünden vefat eden Hâtok bin Şerûh bin Abdullah’ın mirası kaleme alınırken küçük kızlarına ağabeyleri vasi olarak atanmış, kayıt için şuhudulhal yazılırken ahaliden üç kişi yanında, eytam müdürü Rasih efendi ve Dellal Mehmed Efendi de yer almıştır (19 Şevval 1307¹¹¹⁹). Yine Elmacık Dağ köyünden vefat eden Çerkes Küşkoş bin Bişmâf bin Abdullah’ın mirası kayıt altına alınırken merhumun küçük kızları Kezban ve Lâme’ye kalan mallara, vasi olarak anneleri Taşhâre binti Abdullah tayin edilmiş, durum şuhudulhal olarak görev alan eytam müdürü İbrahim efendi, Dellal Mehmed Ağa ve köyden Ömer efendinin nezaretinde kayıt altına alınmıştır (25 C. Ula 1307).¹¹²⁰

Davalarda pratikliği artırmak için, bazı durumlarda, mahkemede görev yapan katib, mübaşir, odacı ve muhızır gibi kişiler şuhudul hal olarak görev almıştır.

¹¹¹³ DKS 1145, s. 48, Nu: 188.

¹¹¹⁴ DKS 1149, Nu: 120.

¹¹¹⁵ DKS 1149, Nu: 120.

¹¹¹⁶ DKS 1161, Nu: 131.

¹¹¹⁷ Bakınız 29 Şaban 1311 tarihli vesika. DKS 1149, s. 74, Belge No: 23./ Bakınız 4 Şaban 1311 tarihli vesika.

DKS 1149, s. 70, Belge No: 5.

¹¹¹⁸ DKS 1160, Nu: 258./ DKS 1160, Belge No: 309.

¹¹¹⁹ DKS 1145, s. 44, Belge No: 167-168.

¹¹²⁰ DKS 1145, s. 21-22, Belge No: 74.

Şuhudulhal görevinde bulunan kişiler, bazı durumlarda davanın da şahitliğini üstlenmiştir. Bu tür durumlar, davanın objektif bir şekilde görüldüğü konusunda soru işaretleri uyandırmaktadır. Mesela Cevrik köyünden Bayram bin Hüseyin'in aynı köyden yetim Hüseyin, Ayşe ve Fatma'nın mallarını işlettiği ve yetimlere olan toplam borcu kayıt altına alınırken şuhudulhal içerisinde yer alan köy muhtarı Hüseyin Ağanın aynı zamanda olayın da şahidi olduğu görülmektedir¹¹²¹.

Davanın veya mahkemede kayıt altına alınan durumun küçük veya büyük olması şuhudulhal olan kişilerin niteliğini etkilememiştir. Öyle ki devlet yetkililerine açılan davalarda bile diğer davalarda olduğu gibi eşrafın önde gelenleri veya mahkeme görevlileri şuhudulhal içerisinde yer almıştır. Ören köyünden Mehmed kerimesi Zeyneb binti Mehmed adlı kadın, eşinin devlete olan aşar vergisi borcunun kendi mallarından tahsil edildiğini bu çerçevede mallarının kendisine teslim edilmesi hususunda dönemin hazine vekili ve mal müdürü hakkında dava açtığı zaman, kayıtlara şuhudulhal olarak Şerefiye mahallesinden Ğoncazade Hasan Efendi, Cumayeri köyünden Kocabıyık oğlu Rıza ve Muhzır Mehmed Ağa'nın adı yansımıştır (Zilkade 1317)¹¹²².

Şuhudulhal olarak tayin edilen kişiler genelde en az iki kişi olarak görev almış olmasına rağmen istisnai olarak bir mahkeme kaydında tek kişi yazıldığı da vakidir. İlgili kayıt Yakabaşı köyünden Hasan Efendi bin İsmail Efendi bin Abdullah vefat edince küçük çocuğu Cemile'ye annesi Hanife hanımın vasi olarak tayin edilmesi ile ilgilidir. Şuhudulhal olarak ise sadece dönemin eytam müdürü Rasih efendi görev almıştır (7 Safer 1308)¹¹²³.

Tablo: . Yüzyılda Gümüşâbâd İle İlgili Görülen Muhtelif Davalar ve Şuhudulhal Görevlileri

Davanın Türü	Şuhudul Hal olarak Görev Alan Kişiler	Belgenin tarihi
Vasiliğin düşürülmesi Davası	Mahkeme azası Ziver Efendi Mahkeme azası Hamdi Bey Muhzır Mehmed Ağa	19 Zilkade 1308 ¹¹²⁴
Yetimlere miras kalan malların devri	Bidayet azasından Hacı Ali Efendi Bidayet azasından Osman Efendi Eytam Müdürü Ziver Efendi Zekeriya Bey Yahya Ağa Muhzır Mehmed Ağa	19 Muharrem 1311 ¹¹²⁵
Vasi Tayini	Eytam Müdürü Rasih Efendi İbrahim Ağa Yusuf oğlu Molla Ahmed	22 C. Ula 1308 ¹¹²⁶

¹¹²¹ DKS 1149, Nu: 38.

¹¹²² DKS 1161, s. 16, Nu: 28.

¹¹²³ DKS 1145, s. 61, Belge No: 237.

¹¹²⁴ DKS 1146, Belge No: 65.

¹¹²⁵ DKS 1149, Nu: 120.

¹¹²⁶ DKS 1145, Nu: 348.

Davanın Türü	Şuhudul Hal olarak Görev Alan Kişiler	Belgenin tarihi
Vasi Tayini	Eytam müdürü Ahmed Efendi Köyden (Cevrik köyü) Receb Ağa, Hüseyin Ağa ve Mehmed Ağa.	25 R. Ahir 1315 ¹¹²⁷
Vasi Tayini	Eytam müdürü Ahmed Efendi Muhtar Mustafa Ağa Aza Hasan Ağa	5 Safer 1315 ¹¹²⁸
Vasi Tayini	Eytam Müdürü Rasih Efendi İbrahim Çavuş Pişmaf Bey vs. Muhtar Sofiş Ağa	2 Şaban 1309 ¹¹²⁹
Vasi Tayini	Eytam Müdürü Rasih Efendi Hacı Sav Ahmed Ağa	11 Cemaziyelahir 1309 ¹¹³⁰
Vasi Tayini	Eytam Müdürü Rasih Efendi Muhtar Bikmerî İdris Ağa Yusuf Ağa	27 rebiülahir 1309 ¹¹³¹
Vasi Tayini	Eytam Müdürü Rasih Efendi	7 Safer 1308 ¹¹³²
Vasi Tayini	Eytam müdürü Ziver Efendi Dellal İlyas Ağa Köy Muhtarı Ahmed Ağa Aza Sadık Efendi Aza Hüseyin Ağa	20 Muharrrem 1311 ¹¹³³
Vasi Tayini	Cevrik köyü imamı Hafız Mehmed Efendi Cevlik köyü Muhtar-ı evveli Hüseyin Ağa Cevrik köyü Muhtar-ı sanisi Üzüm oğlu Mehmed Ağa	26 Şaban 1311 ¹¹³⁴
Vasi Tayini	Eytam müdürü Ziver Efendi Ömer Efendi Musa Ağa	Cemaziyelevvel 1311 ¹¹³⁵
Vasi Tayini	Cevlik köyü imamı Hafız Mehmed Efendi Cevlik köyü Muhtarı evveli Hüseyin Ağa Cevlik köyü Muhtar-ı sanisi Mehmed Ağa Ve Mustafa Ağa	27 Şaban 1311 ¹¹³⁶

¹¹²⁷ DKS 1155, s. 92, Nu: 211.

¹¹²⁸ DKS 1155, s. 65, Nu: 98.

¹¹²⁹ DKS 1146, Belge No: 282.

¹¹³⁰ DKS 1146, Belge No: 236.

¹¹³¹ DKS 1146, Belge No: 202.

¹¹³² DKS 1145, s. 61, Belge No: 237.

¹¹³³ DKS 1149, Nu: 159.

¹¹³⁴ DKS 1149, Nu: 31.

¹¹³⁵ DKS 1149, Nu: 220.

¹¹³⁶ DKS 1149, Belge No: 25.

Davanın Türü	Şuhudul Hal olarak Görev Alan Kişiler	Belgenin tarihi
Vasi Tayini	Orân Köyü muhtarı evveli Mustafa Ağa Öran köyü muhtarı sanisi Ali Efendi Hacı Ahmed Ağa	25 Şaban 1311 ¹¹³⁷
Vasi Tayini	Eytam müdürü Ziver Efendi Kışla köyünden Hacı Ahmed Ağa Sadık efendi	26 Şaban 1311 ¹¹³⁸
Vasi Tayini	Eytam Müdürü Rasih Efendi Hacı oğlu Mehmed Ağa Abdi oğlu Ali Ağa Davud Ağa Dellal Mehmed Efendi	19 Şevval 1307 ¹¹³⁹
Yetime kalan malların işletilmesi	Mahkeme-i şeriyye ikinci katibi Zekeriya Efendi Mübaşir Musa Efendi Mübaşir Tevfik Efendi Muhzır Mehmed Ağa	4 Cemaziyelula 1317 ¹¹⁴⁰
Yetime kalan malların işletilmesi	İmam Hafız Efendi Cevrik köy muhtarı Hüseyin Ağa bin İbrahim Muhtar-ı sani (ismi yok)	26 Şaban 1311 ¹¹⁴¹
Vasilik için dava vekiline hüccet verilmesi	Şeri mahkeme kâtibi Zekeriya Efendi Eytam müdürü İsmail Efendi Köyden Ahmed Ağa Muhzır Mehmed Ağa	13 Şaban 1317 ¹¹⁴²
Serseri makulesinden kişilerin köyden çıkarılması	Eytam müdürü İsmail Efendi Mübaşir Tevfik Efendi Muhzır Mehmed Ağa	14 Rebiülula 1317 ¹¹⁴³
Nikah	Mübaşir Şakir Çavuş Odacı Mehmed Ağa Mahkeme-i şeriyye kâtibi sanisi Rasih Efendi Osman Efendi	29 Şaban 1311 ¹¹⁴⁴
Nikah	Arab Hacı oğlu Mehmed Efendi Muhzır Hasan Ağa Mustafa (adlı kişi)	8 Cemaziyelahir 1306 ¹¹⁴⁵
Boşanma	Mahkeme-i şeriyye kâtibi sanisi Rasih Efendi Salih Ağa Muhzır Mehmed Ağa	4 Şaban 1311 ¹¹⁴⁶
Yetime kalan malların	Mahkeme-i şeriyye kâtibi sanisi Rasih	11 Zilkade 1311 ¹¹⁴⁷

¹¹³⁷ DKS 1149, s. 77, Belge No: 29.

¹¹³⁸ DKS 1149, Belge No: 33.

¹¹³⁹ DKS 1145, s. 44, Belge No: 167-168.

¹¹⁴⁰ DKS 1160, Nu: 258.

¹¹⁴¹ DKS 1149, Nu: 38.

¹¹⁴² DKS 1160, Belge No: 309.

¹¹⁴³ DKS 1160, s. 63, Nu: 186.

¹¹⁴⁴ Bakınız 29 Şaban 1311 tarihli vesika. DKS 1149, s. 74, Belge No: 23.

¹¹⁴⁵ DKS 1143, s. 34.

¹¹⁴⁶ Bakınız 4 Şaban 1311 tarihli vesika. DKS 1149, s. 70, Belge No: 5.

Davanın Türü	Şuhudul Hal olarak Görev Alan Kişiler	Belgenin tarihi
işletilmesi	Efendi İsmail Efendi Muhzır Mehmed Ağa	
Yetime kalan malların işletilmesi	Bidayet azası Osman Efendi Bidayet azası Ziver Efendi	15 Rebiülahir 1307 ¹¹⁴⁸
Gaib anıl belde olan bir kişiye miras kalan malların işletilmesi	Mustafa Ağa Ahmed Ağa Ali Ağa	25 Safer 1315 ¹¹⁴⁹
Nafaka ve boşanma davası	Selamlar köyünden İbrahim Ağa Selamlar köyünden Süleyman Ağa Muhzır Mehmed Ağa Odacı Mehmed Ağa	16 Zilkade 1310 ¹¹⁵⁰
Boşanmanın tasdiki ve evlenmek için ilmühaber talebi	Mahkemede sakin Mehmed Ağazade Abdulvahhab Efendi Siyukoğlu karyesinden Said Efendi Muhzır Mehmed Ağa	28 Cemaziyelula 1317 ¹¹⁵¹
Terekeden alacak davası	Muhacir İslahiye Köyünden Süleyman Efendi bin Mustafa, Taşköprü karyesinden Salih Ağa bin Hüseyin ve Muhzır Mehmed Ağa.	17 Şaban 1317 ¹¹⁵²
Köle azadı	Hacı Bâtâ Bey köyünden Hacı Mustafa, Hacı Bâtâ Bey köyünden Hasan Ağa, Kahveci Abdullah Ağa ve Mübaşir Musa Ağa.	14 Receb 1302 ¹¹⁵³
Arazi gasbı	Eytam Müdürü İsmail Efendi Cedidiye mahallesinden hacı Mustafa Efendi Muhzır Mehmed Ağa	23 Cemaziyelevvel 1318 ¹¹⁵⁴
Arazi gasbı	Bidayet mahkemesi azasından Ziver Efendi Eytam müdürü İsmail Efendi Mübaşir Tevfik Efendi Muhzır Mehmed Ağa	22 Receb 1318 ¹¹⁵⁵
Nafaka, kisve ve olası boşanma vekâleti	Basandıbaşı köyünden Sâkvâ oğlu Zekeriya Basandıbaşı köyünden Osman bin Yunus	15 Zilhicce 1317 ¹¹⁵⁶
Vasi tayini ve nafaka- kisve tahsisi	Eytam müdürü İsmail Efendi Yakabaşı köyünden Hasan Efendi	15 Rebiülahir 1307 ¹¹⁵⁷

¹¹⁴⁷ DKS 1149, s. 96, Nu: 112.

¹¹⁴⁸ DKS 1145, s. 48, Nu: 188.

¹¹⁴⁹ DKS 1155, s. 71, Nu: 121.

¹¹⁵⁰ DKS 1149, Nu: 46.

¹¹⁵¹ DKS 1160, Nu: 266.

¹¹⁵² DKS 1160, Nu: 312.

¹¹⁵³ DKS 1141, Nu: 34.

¹¹⁵⁴ DKS 1161, Belge No: 78.

¹¹⁵⁵ DKS 1161, Nu: 131.

¹¹⁵⁶ DKS 1161, s. 19, Nu: 38.

¹¹⁵⁷ DKS 1145, s. 7, Nu: 22.

Davanın Türü	Şuhudul Hal olarak Görev Alan Kişiler	Belgenin tarihi
	Muhzır Mehmed Ağa	
Umumi vekâletname	Eytam müdürü İsmail Efendi Cedidiye mahallesinden Hacı Lütfü Efendi Muhzır Mehmed Ağa	10 Cemaziyelevvel 1318 ¹¹⁵⁸
Nafaka ve mehir alacağında dava vekili tayini	Karaçörtlen Köyünden Ahmed bin Hüseyin Kurugöl köyünden Hurşid bin Halil Muhzır Mehmed Ağa	13 Rebiülahir 1318 ¹¹⁵⁹

c) Dava Vekilleri

Kişi veya gruplar adına Osmanlı mahkemelerinde açılan davaları yürüten, iş takipçiliği yapan kişilere dava vekili adı verilmiştir. Dava vekilleri kayıtlara genelde “dava vekili” veya “vekil-i şer’i” unvanları ile yansımıştır¹¹⁶⁰. Mesela Nühren köyünden Ayşe binti Kazbek Yazlık köyünden Mehmed Efendi ibni İbrahim Efendi’ye vekalet vereceği zaman tutanağa “Yazlık karyesi sakinlerinden ve dava vekillerinden Mehmed Efendi ibni İbrahim Efendi....” şeklinde kayıt düşülmüştür (19 Muharrem 1311)¹¹⁶¹.

Dava vekili tayin edilirken davacının, vekâlet alan dava vekili ile beraber mahkeme salonuna giderek kadı veya nâib önünde vekâlet vermesi ve bu konuda bir “hüccet” düzenlenmesi¹¹⁶² gerekmektedir. Nitekim dava görülmeye başladıktan sonra dava vekili genelde “ba-hüccet dava vekili” klişesi kullanılarak tanımlanmıştır. Mesela konuyla ilgili bir belgede “.....ba-hüccet dava vekili..... Cedidiye mahallesinde sakin Müftizade Mehmed Rasih Efendi bin Musa Efendi bin Halil Efendi..” ifadesi kullanılmıştır¹¹⁶³.

Dava vekili tayin edilirken ilgili belgede genelde “..... tarafımdan (vekalet veren kişi) vekalet-i amme-i mutalaa-i sahiha-i şeriyye ile muma ileyh Efendiye (dava vekiline) bi’l-vesâye ve bi’l-vekâle vekil ve nâib-i münasib nasb ve tayin eyledim dedikde.....”¹¹⁶⁴ veya “..... mahallesinde (veya karyesinde) sakin vükela-yı deâvîden(dava vekilinin adı) mahzarında ikrar-ı tâm ve takrîr-i kelâm idüb...”¹¹⁶⁵ ifadesi kullanılmıştır. Vekalet veren birden

¹¹⁵⁸ DKS 1161, s. 46–47, Nu: 36.

¹¹⁵⁹ DKS 1161, s. 52, Nu:65.

¹¹⁶⁰ DKS 1141, s. 52, Belge No: 145.

¹¹⁶¹ DKS 1149, Nu: 120.

¹¹⁶² DKS 1160, Nu: 223.

¹¹⁶³ DKS 1160, Nu: 223.

¹¹⁶⁴ Bakınız 13 Şaban 1317 tarihli vesika. DKS 1160, Belge No: 309.

¹¹⁶⁵ Bakınız 28 Cemaziyelula 1317 tarihli vesika. DKS 1160, Nu: 266.

fazla kişi ise “..... (dava vekilinin adı) nam kimesne mahzarında her biri ikrar-ı tām ve takrîri kelâm idüb.....”¹¹⁶⁶ klişesinin kullanıldığı görülmektedir.

Dava vekili tayin edildiğinin belirtilmesi ve vekillerin isimleri genelde ilgili kayıtların ilk bölümünde yer alırken, bazı kayıtlarda istisnai olarak ilkönce vekâlet veren kişi ile ilgili kimlik tespiti yapıp, dava konusu belirtildikten sonra dava vekilinin adı ve kendisine vekâlet verildiği ifade edilmiştir¹¹⁶⁷. Mesela Karaçörtlen Köyünden Fatma binti Mehmed bin Hüseyin’in boşandığı eşinin mehir ve “nafaka-i iddet-i şeriyye”sini kendisine ödemesi konusunda vermiş olduğu dava vekâleti, belgenin sonuç kısmında belirtilmiştir. İlgili belge “Düzce’nindava vekillerinden..... (dava vekilinin adı) nam kimesneyi.....vekil ve nâib-i münasib nasb ve tayin eyledim.” ifadesi ile bitirilmiştir¹¹⁶⁸.

Dava vekilleri yaptıkları işi genelde meslek edinmekle beraber dava vekilliği yanında başka işler icra eden dava vekilleri de bulunmaktadır. Mesela Basandıbaşı köyünden Sofiş bin Pesmaç, eşi Nağo hanıma açılan boşanma davasında haklarını savunmak üzere Reji kâtibi olan Osman Şevket Efendi b. Mehmed Bey’i dava vekili tayin etmiştir¹¹⁶⁹.

Gümüşabd bölgesine ait kayıtlar bölgedeki bazı ailelerin dava vekilleri ile iş görmeyerek eş, dost gibi akrabalarına vekâlet verip, onlar aracılığı ile resmi işlemlerini yerine getirdiklerini göstermektedir. Bu tür durumlarda vekalet veren kişinin vekalet verdiği kişi ile ilgili olarak ilgili belgeye “.....(vekalet verilen kişi) nam kimesne mahzarında ikrar-ı tam ve takriri kelam idüb... vekalet-i mutalaka-i sahiha-i şer’iyye ile tarafımdan ...merkumu vekil ve nâib münasib nasb ve tayin eyledikde....” ifadesi yazılmıştır¹¹⁷⁰. Mesela Adaköy’de yaşayan Ümmü Molla... adlı kadın, eşi olan Adaköylü Karaveli oğlu ailesinden Derviş Mehmed bin Halil’e vekalet vererek, Avlıyan köyünde yaşayan Nazmine hatununun vefatı nedeni ile miras kalan “tereke ve hane davasında kendisine vekil olmasını bu şekilde resmileştirmiştir (14 Muharrem 1304)¹¹⁷¹. Yine Kışla Köyünden Bekir oğlu ailesinden Koca Osman Ağa bin Mehmed bin Bekir vefat edince, mirasçılardan Reşli Hüseyin Ağa mahkemeye gidip kardeşi Mehmed Ağaya vekâlet vererek, mirasçılardan Osman Ağanın eşi Ayşe hanıma dava açıp, 1506 kuruşluk hissesini almasını talep etmiştir (8 Rebiülevvel 1315)¹¹⁷².

¹¹⁶⁶ Bakınız 17 Şaban 1317 tarihli vesika. *DKS 1160*, Nu: 312.

¹¹⁶⁷ *DKS 1161*, s. 52, Nu:65.

¹¹⁶⁸ *DKS 1161*, s. 52, Nu:65.

¹¹⁶⁹ *DKS 1145*, s. 48-49, Nu: 189.

¹¹⁷⁰ *DKS 1141*, Nu: 180.

¹¹⁷¹ *DKS 1141*, Nu: 180.

¹¹⁷² *DKS 1155*, s. 70, Nu: 119.

Bazı davalarda kişilerin iki dava vekili tayin ettikleri görülmektedir. Bu duruma örnek olarak Basandıbaşı köyünden Ali kerimesi Zeyneb binti Ali bin Hacı Salih'in verdiği vekaleti verebiliriz: İlgili belgede “....nam hatun kaza-i mezkur (Düzce) hükümet konağına mahsus odada makud meclis-i şer’-i şerif-i enverde nefis-i Düzce kasabasının Şerefîye mahallesinde sakin İsmail Hakkı Efendi ibni Süleyman ile Der-saadetli olub Düzce çarşusunda vaki’ yazıhane-i mahsusda mukim dava vekillerinden el-Hac Rıza Bey ibni Osman Nuri bey nâmân mahzarlarında ikrar-ı tam ve takrir-i kelim iderek...” ifadesi kullanılmıştır (15 Zilhicce 1317) ¹¹⁷³. Açılan davanın büyüklüğü veya davalı muhatapların kimliği de dava vekillerinin sayısının ikiye çıkmasında etkili olmuş gözükmektedir. Ören köyünden Mehmed kerimesi Zeyneb binti Mehmed, eşinin devlete olan “(1)315 senesi aşar-ı şeriyyesine borcundan dolayı” hazine vekili ve dönemin mal müdürü tarafından eşi yerine kendine ait olan 77 aded koyun ve 2 aded keçiye el konulduğunu ifade etmiş ve olayın muhtemelen devlet yetkililerine karşı açılan bir dava olması ve kadının ekonomik gücünün iyi olması nedeniyle iki aded dava vekili tayin etmiştir (Zilkade 1317).¹¹⁷⁴

Dava vekilleri sadece bir kişi adına vekâlet aldıkları gibi davanın bölgesel bir sorun olduğu durumlarda bir bölge halkı adına da vekâlet almışlardır. Mesela Selamlar köyü halkı köylerine izinsiz hane inşa eden bir serseriden rahatsız oldukları için kaza mahkemesine başvurmuşlar ve burada Düzce kazası Dereli Köyünden Süleyman Efendi bin Ahmed Ağa bin Hacı Ali’ye vekâlet vererek dava konusu kişinin köylerinden çıkarılmasını istemişlerdir (14 Rebiülula 1317)¹¹⁷⁵.

Araştırma kapsamındaki belgeler Gümüşâbâd’da yaşayan kişilerin genelde Düzce’de yaşayan dava vekilleri ile iş gördüklerini göstermektedir. Bununla beraber bu işi meslek haline getirip getirmediği tam olarak anlaşılabilen ancak Gümüşova’da yaşayan bazı kişilerin de vekâleten iş yaptıkları tespit edilmiştir. Mesela Sırtköylü Sivas oğlu Ahmed Ağa, Trabzonlu oğlu Yusuf, aslen Amasya sancağında Mişe(meşe)pınarı köyünden olup Sırtpınarı köyünde misafiren sakin Çoban oğlu ailesinden Ali bin Hüseyin ve Sırt (pınarı) köyünden Topçu Halil bu kişilerdendir (29 Safer 1309)¹¹⁷⁶.

Dava vekillerine verilen vekâletnamelerin genelde olası durumlar dikkate alınarak umumi vekâletnameler şeklinde düzenlendiği göze çarpmaktadır. Mesela Kışla köyünden Şaziye binti Mehmed dava vekili tayin ederken “... şimdiye kadar benimle ve aleyhimde vuku’ bulmuş ve bulacak kaffe-i deavi-i şeriyye.....” ile “... icabı halinde memalik-i Osmaniyenin kaffe-i mehakim-i şeriyyelerinde...” meydana gelecek alacak, verecek, hukuk ve ceza davalarında

¹¹⁷³ DKS 1161, s. 19, Nu: 38.

¹¹⁷⁴ DKS 1161, s. 16, Nu: 28.

¹¹⁷⁵ DKS 1160, s. 63, Nu: 186..

¹¹⁷⁶ DKS 1143, s. 28.

“vekalet-i umûmiye namıyla vekalet-i amme-i mutalaka-i sahiha-i şer’iyye ile muma ileyh (adı geçen)(dava vekilini) vekil ve nâib-i münasib nasb ve tayin eyledim dedikde ol dahi ber vechi muharrer vekalet-i mezkureyi kabul ve hizmet-i lazimesini” tam ve eksiksiz bir şekilde yerine getireceğini taahhüt etmiştir (10 Cemaziyelevvel 1318)¹¹⁷⁷. Konu ile ilgili bir diğer ilginç örnek olası bir karı-koca boşanması ile ilgilidir. Basandıbaşı köyünden Ali kerimesi Zeyneb binti Ali bin Hacı Salih, eşinin 4 yıldır Kütahya sancağı sınırlarında yaşadığını ve nafaka ile kisvesini karşılamadığını dile getirip, bir dava vekiline vekâlet vererek dava açmıştır. Verdiği vekâletnamede eşinin kendisini boşama ihtimalini de düşünerek vekâletnamenin kapsamını geniş tutmuştur. Nitekim konu ile ilgili kayıta dava vekilinin “...’inde’l icâb zevcim merkûm tatlik ider ise takririne ve evrak tanzim ve takdim ve va’z-ı imzaya.....” yetkili olduğu belirtilmiştir (15 Zilhicce 1317)¹¹⁷⁸.

¹¹⁷⁷ DKS 1161, s. 46-47, Nu: 36.

¹¹⁷⁸ DKS 1161, s. 19, Nu: 38.

**Tablo: Gümüşâbâd Halkının Mahkemelerde İstihdam Ettiği
Dava Vekilleri ve Baktıkları Davalar**

Dava Eden Kişinin Köyü	Dava Eden Kişi	Dava Vekilinin Adı	Dava Edilen Kişi	Dava Vekilinin Adı	Davanın Görüldüğü Yer	Davanın Konusu	Davayı Gören Kişi	Belgenin Tarihi
Karaçörtlen ¹⁷⁹ de Dokuz köyü	Fatma binti Ahmed b. Abdullah	Cedidiye mahallesinden Mehmed Rasih Efendi b. Musa Efendi	Kadının eski eşi			Boşanmış kadına eski eşinden müdahale		23 Cemâziye'l-Âhir 1318 (18 Ekim 1900) ¹¹⁷⁹
Karaçörtlen Köyü	Fatma binti Mehmed bin Hüseyin	Düzce'nin Lazyazlık köyünden Mehmed Rüştü Efendi bin İbrahim	Düzce Çerkes Aynalı köyünden Ordulu Hüseyin bin Cafer		Düzce mahkemesi	Nafaka ve mehir alacağında dava vekili tayini		13 Rebiülahir 1318 ¹¹⁸⁰
Basandı köyü	Emin bin Salih ve Hüseyin bin Emin	Düzce'nin Dereli köyünden Süleyman Efendi bin Ahmed Ağa	Yakabaşı köyünden Hüseyin bin Said Çavuş			12 dönümlük tarlaya müdahalenin engellenmesi veya ilgilinin yakalanarak mahkemede yargılanması		22 Receb 1318 ¹¹⁸¹
Basandıbaşı köyü	Ali kerimesi Zeyneb binti Ali bin Hacı Salih	Şerefiye mahallesinden İsmail Hakkı	Eşi Rumeli Karinâbâd kazası			Nafaka, kisse ve boşanma davası		15 Zilhicce 1317 ¹¹⁸²

¹¹⁷⁹ DKS 1161, s. 65, Nu: 120.

¹¹⁸⁰ DKS 1161, s. 52, Nu:65.

¹¹⁸¹ DKS 1161, Nu: 131.

¹¹⁸² DKS 1161, s. 19, Nu: 38.

		Efendi ibni Süleyman Efendi ve yine aynı mahallede sakin dava vekillerinden Hacı Rıza Bey bin Osman Nuri Bey	Kırcalar köyü muhacirlerinden Hüseyin oğlu Mehmed bin Hüseyin					
Ören Köyü	Mehmed kerimesi Zeyneb binti Mehmed	Şerefiye mahallesinden İsmail Hakkı Efendi ibni Süleyman Efendi ve yine aynı mahallede sakin dava vekillerinden Hacı Rıza Bey bin Osman Nuri Bey	Hazine vekili ve mal Müdürü		Düzce mahkemesi	Aşar vergisi borcu nedeniyle eşi yerine kadının kendi malına el konulması		Zilkade 1317 ¹¹⁸³
Basandıbaşı köyü	Sofiş bin Pesmaç	Cedidiye mahallesinden Reji Kâtibi Osman Şevket Efendi b. Mehmed Bey				boşanma		1305 (1887/1888) ¹¹⁸⁴
Yakabaşı Köyü	Hüseyin bin Said Çavuş	Şerefiye mahallesinde (Düzce) sakin Rusçuklu Mehmed Efendi bin Mehmed Ağa	Basandı köyünden Deli Salih oğlu Emin, Deli Mehmed		Düzce bidayet mahkemesi	Said Çavuş'tan oğlu Hüseyin'e miras kalan Basandı		23 Cemaziyelevvel 1318 ¹¹⁸⁵

¹¹⁸³ DKS 1161, s. 16, Nu: 28.

¹¹⁸⁴ DKS 1145, s. 48-49, Nu: 189.

¹¹⁸⁵ DKS 1161, Belge No: 78.

			oğlu damadı Mehmed Ali ve Hüseyn oğlu Osman			köyünde bulunan 2 kıt'ada 7 dönüm arazinin ilgili kişiler tarafından “fuzuli zabt ve gasb” edilmesi		
Cuma Divanı Cevlik köyü	Ayşe binti Ahmed	İmam Ağa oğlu Mehmed binMehmed Ağa bin Abdullah	Mehmed Ağa bin Abdullah		Düzce mahkemesi	Selanik vilayetinde vefat eden asker eşinin 15 kuruş alacağı davası		28 Zilkade 1303 1186
Gümüşâbâd Sırtpınarı karyesi	Tiryâki oğlu Mehmed bin Ali	Aslen Amasya sancağında Mişe(meşe)pınarı köyünden olup Sırtpınarı köyünde misafiren sakin Çoban oğlu ailesinden Ali bin Hüseyn	Sırtpınar köyünden Hacı oğlu ailesinden Molla Mustafa'nın büyük kızı Hadice binti Molla Mustafa	Sırt (pınarı) köyünden Topçu Halil	Gümüşâbâd 'ın Sırtpınarı karyesi	Nikah	-	29 safer 1309 ¹¹⁸⁷
Gümüşâbâd Sırtpınarı karyesi	Tiryâki oğlu Mehmed bin Ali	Sırtköylü Sivas oğlu Ahmed Ağa	Sırtpınar köyünden Hacı oğlu ailesinden Molla Mustafa'nın büyük kızı	Trabzonlu oğlu Yusuf	-	Eşin (kadın) uyarılması	-	29 safer 1309 ¹¹⁸⁸

¹¹⁸⁶ DKS 1141, s. 52, Belge No: 145.

¹¹⁸⁷ DKS 1143, s. 28.

¹¹⁸⁸ DKS 1143, s. 28.

			Hadice binti Molla Mustafa					
Nühren Köyü	Ayşe binti Kazbek	Yazlık köyünden Mehmed Efendi ibni İbrahim Efendi	Hacı Bât Bey köyünden Hacı Bât Beyzâde Arslan Bey		Düzce kazası hükümet konağı	Miras kalan fakat başkası tarafından işletilen arazilerin mirasçılara devri		19 Muharrem 1311 ¹¹⁸⁹
Yongalık'da Yeniköy Karyesi	Hassâs binti Şehânkerî binti Abdullah	Cedidiye Mahallesinde sakin Müftizade Mehmed Rasih Efendi bin Musa Efendi bin Halil Efendi	Yongalık'da Yeniköy Karyesinden Hacı Bekir oğlu ailesinden İbrahim		Düzce kazası hükümet konağı	Boşanmanın tasdiki ve evlenme izni		28 Cemaziyelula 1317 ¹¹⁹⁰
Selamlar	Selamlar Köyü halkı	Düzce kazası Dereli Köyünden Süleyman Efendi bin Ahmed Ağa bin hacı Ali	Karinabad kazası muhacirlerinden Halil ve oğlu Ahmed		Düzce kazası hükümet konağı	İzinsiz hane inşası		14 Rebiülula 1317 ¹¹⁹¹
Kışla Köyü	Ahmed Bey kerimesi (kızı) Ceybe Hatun	Cedidiye Mahallesinde sakin Müftizade Mehmed Rasih Efendi	Zevci Bekir oğlu Bekir	-	Kışla Köyünde Bekir oğlu Bekir'in menzilhane si (konutu)	Menzil (konut) anlaşmazlığı	Mahkeme-yi Şeriyeye Katibi Emrullah Efendi	24 Şaban 1316 ¹¹⁹²

¹¹⁸⁹ DKS 1149, Nu: 120.

¹¹⁹⁰ DKS 1160, Nu: 266.

¹¹⁹¹ DKS 1160, s. 63, Nu: 186.

¹¹⁹² DKS 1160/A, s. 9.

Kışla Köyü	Ahmed Bey kerimesi Ceybe Hatun binti Ahmed Bey bin Abdullah	Cedidiye Mahallesinde sakin Müftizade Mehmed Rasih Efendi bin Musa Efendi bin Halil Efendi	Zevci Bekir oğlu Bekir ağa bin Ali bin Bekir		Düzce Mahkemesi	Boşanma davası	4 Rebiülahir 1317 ¹¹⁹³
Kışla Köyü	Şaziye binti Mehmed	Düzce Dereli köyünden Süleyman efendi bin Ahmed Ağa	-		Düzce bidayet Mahkemesi	Umumi vekaletname	10 C.evvel 1318 ¹¹⁹⁴
Muhacir İslahiye köyü	İbrahim Ağa bin Hacı Hüseyin bin Abdullah	Hamidiye mahallesi sakinlerinden Ruşuklu Mehmed Efendi bin Mehmed Ağa bin Abdullah			Düzce mahkemesi	Vasilik için hüccet hazırlanması	13 Şaban 1317 ¹¹⁹⁵
Muhacir İslahiye köyü	Zeyneb binti Salih, Muhacir İslahiye köyü imamı Hacı Mustafa bin Hacı Hasan bin İsmail ve Muhacir İslahiye köyü muhtarı İsmail Ağa bin Süleyman bin Abdullah	Düzce Dereli köyünden Süleyman efendi bin Ahmed Ağa bin Hacı Ali	Muhacir İslahiye köyünden İbrahim bin Hacı Hüseyin bin Abdullah ve kardeşi Müteveffa İsmail bin Hacı		Düzce mahkemesi	Tereke alacağı	17 Şaban 1317 ¹¹⁹⁶

¹¹⁹³ DKS 1160, Nu: 223.

¹¹⁹⁴ DKS 1161, s. 46–47, Nu: 36.

¹¹⁹⁵ DKS 1160, Belge No: 309.

¹¹⁹⁶ DKS 1160, Nu: 312.

			Hüseyin				
Adaköy	Ümmü Molla... adlı kadın	Eşi olan Adaköylü Karavelioğlu Derviş Mehmed bin HALil			Düzce mahkemesi	Tereke ve hane davasında eşine vekâlet	14 Muharrem 13041197
Kışla Köyü	Reşli Hüseyin Ağa	Kardeşi Mehmed Ağa	Kışla köyünden Ayşe binti Mehmed		Düzce mahkemesi	Tereke alacağı (1506 kuruluşluk hisse)	8 Rebiülevvel 13151198
Kışla Köyü	Ayşe binti Mehmed	Yazlık köyünde sakin dava vekillerinden Mehmed Rüşdü Efendi bin İbrahim	Üvey oğlu Mehmed Ağa		Düzce mahkemesi	Tereke anlaşmazlığı	5 Safer 13151199

¹¹⁹⁷ DKS 1141, Nu: 180.

¹¹⁹⁸ DKS 1155, s. 70, Nu: 119.

¹¹⁹⁹ DKS 1155, s. 64, Nu: 93.

B) GÜMÜŞOVA'DA GÜVENLİK GÜÇLERİ

Gümüşova'da askeri bir tabur veya bölüğün görev aldığı tahmin edilmekle beraber bu konuda arşivlerde herhangi bir veriye rastlanmamıştır. Bununla beraber bölgede yapılan alan araştırması neticesinde, ne zaman yapıldığı belli olmamakla beraber, eski İstanbul caddesi üzerinde Lütfü Erbaşların evinin yerinde bir hükümet konağı, hükümet konağının az ilerisinde de bir jandarma karakolu kurulduğu tespit edilmiştir¹²⁰⁰.

a) Zabtiye Neferleri

Derbend teşkilatının tasfiyesiyle beraber büyük şehirlerde polisler, taşra bölgelerde ise jandarma birlikleri kurularak güvenlik temin edilmeye çalışılmıştır. Bu kolluk kuvvetleri zamanla yerli ahali ile takviye edilerek zabtiye teşkilatı adını almıştır. Teşkilat 1876 yıllarında piyade ve süvari olarak 20.000 kişilik bir kuvvete ulaşmıştır¹²⁰¹.

Zabtiye neferi olarak görevlendirilenlerin büyük çoğunluğu yörenin sivrilmiş, derebeyleşme eğiliminde olan ailelerinin çocuklarından oluşmuştur. Bunlar tımar topraklarını uzun süreden beri hiçbir hizmet yapmadan ellerinde bulundurmuşlar, yaptıkları hizmet karşılığı maaş aldıkları halde halktan yasadışı yollarla para almaktan da geri durmamışlardır. Kuruluş daha iyice yerleşmeden başlayan bu olumsuz davranışların çokluğu nedeniyle mebcut sorunlar Meclis-i Vala'ya iletilmiş ve bu çerçevede bütün yöneticilere duyuru yapılarak zabtiye görevlilerinin Tanzimata aykırı olarak halktan, sarraf kumpanyalarından ve tüccarlardan para almalarının önlenmesi istenmiştir. Özellikle kaza müdürleri, kaymakamlar ve valilerin zabtiye erlerini kendi işlerinde kullandıkları, ayrıca yakınlarını zabtiye göstererek iş gördürmeden aylık ödedikleri ile ilgili iddialar vesikalarda sık sık karşımıza çıkmaktadır. Zabtiye erleri tek tip kıyafet giymişlerdir. Asıl görevleri iç güvenliğin korunmasıdır. Bunun yanında suçluları mahkemeye getirip götürme, vergi memurlarının yanında onları koruma, posta tatarlarının güvenliğini sağlama gibi görevleri de uhdelere almışlardır. Zabtiye erlerinin eski alışkanlıklarından ötürü vali, kaymakam gibi yöneticilerin özel işlerinde çalıştırılmaları kesinlikle yasak kabul edilmiştir. Ancak buna pek uyulmadığı anlaşılmaktadır¹²⁰².

1- Gümüşova'da Görev Yapan Zabtiyeler

1844 yılında Gümüşova kazasında altı aded piyade zabtiye neferinin görev yaptığı görülmektedir. Bunlardan birer tanesi Seydibucağı Köyü ve Yukarı K1y1 Köyünde görev yaparken diğerlerinin Kışla divanında görev yaptığı tespit edilmiştir. Kışla'da görev yapan Hacı Mehmed

¹²⁰⁰ Konu ile ilgili bilgi Gümüşova ahalisinden Ahmet Engin Bey'den alınmıştır.

¹²⁰¹ Yusuf Halaçoğlu, *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, s. 161.

¹²⁰² Musa Çadırıcı, "Tanzimatın Uygulanmasındaki Güçlükler", *Tanzimatın 150. Yıldönümü Uluslar arası Sempozyumu*, Ankara: 31 Ekim-3 Kasım 1989, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1994, s. 298, 319-320.

bin Feyzullah ve oğlu Halil'in beraber zabtiye görevi yaptıkları görülmektedir. Piyade zabtiyelere aylık 40 kuruştan yılda 480 kuruş maaş verilmiştir. Ancak zabtiyelerin gelir kaynaklarının sadece maaşları olmadığı, zabtiyelerin de dönemin vazgeçilmez uğraş alanlarından olan tarım ve hayvancılık sektörüne yöneldikleri hatta bu işleri gerçekleştirirken ailelerinin diğer fertleri ile ortak hareket ettikleri görülmektedir.

Tablo: Gümüşova'da Görev Yapan Zabtiyelerin Maaşları ve Diğer Gelirleri (1844)

Köy	Lakap	Adı	Mesleki Gelirin Niteliği	Mesleki Geliri	Diğer Geliri	Toplam Geliri
Seydib ucağı Köyü	Abdi oğlu	Hüseyin bin Abdi ve oğlu Ali	Piyade zabtiye maaşı aylık 40 kuruştan + oğlu Alinin rençberlikten temettuu	480+ 150	641	1271
Yukarı Kıyı Köyü	Karahan oğlu	Emin bin Mehmed	piyade zabtiye maaşı aylık 40 kuruştan	480	204	684
Kışla Divanı	Yumuk oğlu	Yusuf bin Mehmed	piyade zabtiye maaşı aylık 40 kuruştan	480	363	843
Kışla Divanı	Kabirsen (Kırsen) oğlu	Hacı Mehmed bin Feyzullah, oğlu Halil, oğlu Feyzullah	Oğlu Halil'in piyade zabtiye maaşı aylık 40 kuruştan +kendisinin piyade zabtiye maaşı aylık 40 kuruştan + oğlu Feyzullah'ın rençberlikten	480+ 480+ 200	249	1409
Kışla Divanı	Karabıyık oğlu	Mustafa bin Halil	piyade zabtiye maaşı aylık 40 kuruştan	480	120	600

2- Zabtiyelerin Sahip Oldukları Tarım İşletmeleri

19. yüzyıl ortalarında Gümüşâbâd'da görev yapan zabtiyelerin meslekleri dışında muhtelif miktarlarda tarım işletmesine sahip oldukları ve mesleki gelirlerine ek olarak buralardan elde ettikleri gelirlerle geçimlerine katkıda buldukları görülmektedir. Tarım işletmelerinde buğday, arpa, pirinç, tütün, kablucu ve muhtelif meyveler yetiştirilmiştir. Zabtiye neferlerinin tarım işletmelerini ailelerinin diğer fertlerinin yardımıyla işlettikleri anlaşılmaktadır. Bu çerçevede aile mensuplarından bazılarının gelirleri zabtiye neferleri ile ortak kayıt altına alınmıştır.

Zabtiye neferlerine ait tarım işletmeleri tespit edilmiş olmasına rağmen dükkân, asiyab ve pirinç dingi gibi bir gayrimenkule sahip olmadıkları görülmektedir.

Tablo: Zabtiye Neferlerinin Sahip Oldukları Araziler 1

Köy	Lakap	Adı	Mezru arazi/ 1844/ dnm	Mezru arazi/ 1845/ dnm	Mezru arazi/ 1844/ krş	Mezru arazi/ 1845/ krş	icare mezru 1844/ krş	Açıklama	Gayrı mezru arazi/ 1844/ dnm
Seydibucağı Köyü	Abdi oğlu	Hüseyin bin Abdi ve oğlu Ali	2	6	181	255			1
Yukarı Kıyı Köyü	Karahan oğlu	Emin bin Mehmed	2	2	54				10
Kışla Divanı	Yumuk oğlu	Yusuf bin Mehmed	5		54		60	Ahirden icar namıyla aldığı	32
Kışla Divanı	Kabirsen (Kırsen) oğlu	Hacı Mehmed bin Fezullah, oğlu Halil, oğlu Fezullah							31 (63 senesinde ziraat edecek)
Kışla Divanı	Karabıyık oğlu	Mustafa bin Halil							6
Toplam			9	8	289	255	60		80

Tablo: Zabtiye Neferlerinin Sahip Oldukları Araziler 2

Köy	Lakap	Adı	Çeltik tarlası/1844/dnm	Açıklama	Çeltik tarlası/1844/krş	Duhan tarlası/1844/dnm	Duhan tarlası/1844/krş	Duhan tarlası/1845/krş	Ketân Tarlası /1844/dnm	Ketân Tarlası 1844/krş	Ketân Tarlası 1845/krş	Eşcar bahçe/1844/aded	Geliri/krş
Seydibucağı Köyü	Abdi oğlu	Hüseyin bin Abdi ve oğlu Ali	1	Müstecir	45	1	45	36	0,5		40	58	290
Yukarı Kıyı Köyü	Karahan oğlu	Emin bin Mehmed											
Kışla Divanı	Yumuk oğlu	Yusuf bin Mehmed	1	Müstecir	90	0,5	54	12				21	105
Kışla Divanı	Kabirsen (Kırsen) oğlu	Hacı Mehmed bin Feyzullah, oğlu Halil, oğlu Feyzullah	0,5	Müstecir	45	0,5	54	21	0,5		22	30	150
Kışla Divanı	Karabıyk oğlu	Mustafa bin Halil	1	Müstecir	45				0,5		15	12	60
Toplam			3,5		225	2	153	69	1,5		77	121	605

3- Zabtiyelerin Sahip Oldukları Hayvanlar

Zabtiyelerin zabtiyelik görevi dışında tarım ve hayvancılıkla da uğraştıkları tespit edilmiştir. Ancak bu hayvanların sayısal olarak son derece az miktarda olması Seydibucağı Köyü zabtiyesi hariç, zabtiyelerin hayvanları kendi tüketimlerine yönelik olarak beslediklerini göstermektedir. Seydibucağı Köyündeki zabtiyeye ait birer adet sağman manda ve sağman karasığır ineğinin tespit edilmesi bu zabtiyenin oğlu Ali ile beraber süt ve süt mamulleri üretimi yaptığını göstermektedir. Zabtiyeler içerisinde sadece Yukarı Kıyı Köyü zabtiyesi Karahan oğlu Emin bin Mehmed'e ait bir adet bargir tespit edilmiştir. Vesikada "kendisi rakib" notu düşülerek bargire Emin beyin bindiği bildirilmiştir.

Tablo: Zabtiyelere Ait Olan Hayvanlar 1 (Adet ve Geliri)

Köy	Lakap	Adı	Sağman manda inek	Geliri	Sağman karasığır	Geliri	Arı kovanı	Kuruş
Seydibucağı Köyü	Abdi oğlu	Hüseyin bin Abdi ve oğlu Ali	1	40	1	30	2	10
Yukarı Kıyı Köyü	Karahan oğlu	Emin bin Mehmed			1	30		
Kışla Divanı	Yumuk oğlu	Yusuf bin Mehmed						
Kışla Divanı	Kabirsen (Kırsen) oğlu	Hacı Mehmed bin Fezullah, oğlu Halil, oğlu Fezullah						
Kışla Divanı	Karabıyık oğlu	Mustafa bin Halil			1	30		
Toplam			1	40	3	90	2	10

Tablo: Zabtiyelere Ait Olan Hayvanlar 2 (Adet ve Geliri)

Köy	Lakap	Adı	Dişi/ düve malak/ dişi düve	Hâsıla yılı	Erkek malak	Tosun	Dişi buzağı	Hâsıla Yılı	Man da öküz	Kara sığır öküz	Bargir
Seydibucağı Köyü	Abdi oğlu	Hüseyin bin Abdi ve oğlu Ali	3	1262+1263	1				1	1	
Yukarı Kıyı Köyü	Karahan oğlu	Emin bin Mehmed				1	1	1264		2	1 ¹²⁰³
Kışla Divanı	Yumuk oğlu	Yusuf bin Mehmed	1 düve camus	1263							
Kışla Divanı	Kabirsen (Kırsen) oğlu	hacı Mehmed bin Fezullah, oğlu Halil, oğlu Fezullah								1	
Kışla Divanı	karabıyık oğlu	Mustafa bin Halil					1	1264			
Toplam			4		1	1	2		1	4	1

¹²⁰³ Kendisi biniyor.

4- Zabtiyelerin Ödedikleri Vergiler

Tanzimatla beraber kaldırılan vergi muafiyetlerine zabtiye neferlerinin hem teşkilatın yeni bir teşkilat olması hem de geleneksel alışkanlıklarını terk etmek vechi ile kısa sürede uyum sağladıkları görülmektedir. Nitekim zabtiye neferleri içerisinde vergisini vermeyen herhangi bir kişiye rastlanmamıştır.

Tablo: Zabtiye Neferlerinin Ödediği Vergi Miktarları (1844)

Köy	Lakap	Adı	Vergü-yi Mahsusa/krş	Öşür									
				Hınta/kile	Hınta/krş	Duhan/kıyye	Duhan/krş	Çeltik/kıyye	Çeltik/krş	Kabluca/kile	Kabluca/krş	şair/kile	şair/krş
Seydibucağı Köyü	Abdi oğlu	Hüseyin bin Abdi ve oğlu Ali	365	2	12	2,5	5	1,5	7	2	6	1	4
Yukarı K1y Köyü	Karahan oğlu	Emin bin Mehmed	154,5	1	6								
Kışla Divanı	Yumuk oğlu	Yusuf bin Mehmed	210	1	6	3	6	2	10				
Kışla Divanı	Kabirsen (Kırsen) oğlu	Hacı Mehmed bin Feyzullah, oğlu Halil, oğlu Feyzullah	190			3	6	1	5				
Kışla Divanı	Karabıyk oğlu	Mustafa bin Halil	160					1	5				

C) GÜMÜŞOVA'DA ASKERLİK HİZMETİ

a) Gümüşova'da Askerlik Hizmeti Yapan Kişiler

1831 yılında Gümüşova kazasında yapılan sayıma göre bölgede sadece 8 kişi askerlik hizmeti nedeniyle çeşitli birliklere dağıtılmıştır. Bu kişilerin dördü Kışla köyünden, biri Oranköyü, iki tanesi Yukarıkıy köyü ve bir diğeri de Ortaköydendir.

1844 yılında ise Gümüşova'da askerlik hizmetini yapmakta olan dört kişi tespit edilmiştir. Bunların üçü Kışla divanından, biri ise Ören divanı köyündendir.

Bölgede görev yapan askerlerden birisi de karakol kumandanı olduğu anlaşılan Kâni Sanlı'dır. 1830 doğumlu olan kumandanın 1890 yılında vefat ettiği anlaşılmaktadır. Kumandana ait mezar Yongalık köyünde bulunmakta olup, mezarın kitabesi kaybolmuştur. Bunun üzerine bölge halkı tarafından kitabe Latin harfleriyle yeniden yapılmıştır.

Tablo: 1831'de Gümüşova Kazasında Askerlik Hizmetini Yapmakta Olan Kişiler ve Görev Yerleri

Yerleşim Yeri	Aile Adı	Adı	Yaşı	Boy	Bıyığı	Görev Yeri
Kışla Köyü	Kürt Osman oğlu	Abdurrahman				asakir-i mansurede
Kışla Köyü	Deli Mehmed oğlu	Hacı Ali				asakir hastanesinde hizmet etmekte
Kışla Köyü	Velioğlu	Osman'ın kebir oğlu Mehmed				asakir-i mansurede
Kışla Köyü	Sübekçi (Sübençi) oğlu	Veli				asakir-i mansurede
Orân Köyü	Abdulcelil oğlu	Ali				Asakir-i Mansurede
Yukarıkıy Köyü	Salih oğlu	Mustafa bin Ali	20	orta boylu	ter bıyıklı	asakir-i süvari
Yukarıkıy Köyü	Seyfi oğlu	Receb bin Hüseyin	30	orta boylu	sarı bıyıklı	Bostancı neferatının birinci alayının dördüncü bölüğünde nefer
Ortaköy	Kapıcı Ali Ağa	İbni İsmail'in kayını kebir Ömer bin Mehmed				asakir-i mansurede

Tablo: 1844'te Gümüşova'da Askerlik Görevini Yapmakta Olan Kişiler ve Görev Yerleri

Köy	Hane Numarası	Aile Adı	Adı	Ailesinden Diğer Tespit Edilenler	Mesleği
Orân Divanı Karyesi	10/2	Âşık Mustafa oğlu	Ali	Kardeşi Ahmed	asakir-i Nizamiyede asker
Kışla Divanı	33/2	Ali Usta oğlu	Mehmed	Kardeşi Mustafa bin Ahmed	asakir-i hassada asker
Kışla Divanı	48/2	Sübeyci oğlu	Veli	Kardeşi Ali bin Hüseyin	asker
Kışla Divanı	52/1	Kalınbıçak oğlu	Hüseyin bin Mustafa	-	asker

Resim: Yongalık köyünde Karakol Kumandanı Kânî Sanlı'ya ait Mezar

Resim: Yongalık köyünde Karakol Kumandanı Kânî Sanlı'ya ait Mezar Kitabesi

b) Gümüşova'da Şehitler

19. yüzyılda Gümüşova'da şehit olan birçok asker tespit edilmiştir. Bu askerlerin mirasçıları kaza kadılığı tarafından şahitlerle tespit edilmiştir. Mesela Kışla köyünde ikamet eden Bekar oğlu ailesinden, aile adı gibi kendisi de bekar bir şekilde askerde iken vefat eden Ali bin Ahmed bin Ali'nin mirasçıları

tespit edilirken Kışla köyünden Hacı Abdurrahmanzade Arif Ağa bin Musa bin Abdurrahman ve Ören köyünden Topal oğlu ailesinden Halil Ağa bin Mehmed Ali bin Halil adlı kişilerin şahitliği çerçevesinde belirleme yapılmıştır (27 Şevval 1311)¹²⁰⁴. Yine Hacı Bâtâ Bey köyünden vefat eden ... bin Musa bin Zerkok'un erkek kardeşinden başka mirasçısı olmadığı “adul-u ahrar-ı ricali müsliminden” olan Düzce Efteniçay köyünden Kok bin Hacı Hüseyin bin Musa ve Bıçkı köyünden Musa bin Ahmed bin Abdullah'ın şahitliği ile ortaya konmuştur (Gurre-i Zilhicce 1314)¹²⁰⁵. Şehitlerden Cuma Divanına bağlı Cevlik köyünden olduğu anlaşılan Feyzi oğlu ailesinden İlyas bin Feyzi bin Abdullah'ın 1302 senesi Receb ayının 25. günü Selanik vilayeti dahilinde bulunan Eğridere adlı yerde vefat ettiği tespit edilmiştir¹²⁰⁶.

Bıçkıdere'de Hicac Bey Köyü'nden Bâzehurşid Ağa ibni Halil, Düzce kazası zabtiye askeri olarak görev yaparken vefat etmiştir. Askerin vefat tarihi 1 Eylül 1309'dur. Maaşının 306 kuruş 30 pare olduğu anlaşılmaktadır. Askerin bazı akrabalarının Düzce'ye bağlı Beyköyü'nde yaşadığı tespit edilmiştir¹²⁰⁷. Şehitlerden Abaza Hucac Bey köyünden olan Şahin Bey Yunan meselesi üzerine Yunan hududuna sevk edilen Düzce Redif Taburunda görev yapmakta iken şehit olmuştur (6 Receb 1318/30 Ekim 1900)¹²⁰⁸.

Gümüşovalı olan bu şehitler dışında görev icabı Gümüşova'da bulunan bazı askerlerin de burada iken şehit oldukları tespit edilmiştir. Araştırma kapsamı belgelerde Trabzon sancağı kazalarından Der-saadet'e gönderilen asakir-i mansure-yi muhammediye askerlerinin Kocaeli sancağına bağlı Gümüşâbâd kazasına geldiklerinde askerlerden Örenli Salih, Mehmed ve Batumlu Hasan adlı üç askerın bi-emrillahi teala burada vefat ettikleri tespit edilmiştir. Bu sırada Giresunlu Mustafa, Mehmed ve Çavuş Mustafa adlı üç neferin de vahim bir şekilde firar ettikleri tespit edilmiştir. Bu çerçevede Gümüşâbâd kazası ayan ve muhtarları şeri şerif-i envere gelerek bu askerlerle ilgili kaza naibi Hüseyin Hüsnü tarafından ilam hazırlanması için tahrir vermişlerdir. Tahrirde 3 askerın bi-emrillahi teala vefat ettiği, üç neferin de firar ettiğinin açıkça belirtilmesi istenmiştir (7 Şaban 1250)¹²⁰⁹. Bu askerler dışında yine Trabzon sancağı kazalarından Der-saadet'e gönderilen asakir-i mansure-yi muhammediye askerlerinden hasta oldukları halde Gümüşâbâd kazasına giren ve burada bi-emrillahi teala vefat eden Bârkamlı Ali, Edreli Osman ve Eteneli Hasan adlı üç askerın daha vefat ettiği kaza nâib vekili Mehmed tarafından ilam olunmuştur (15 Şaban 1250)¹²¹⁰.

¹²⁰⁴ DKS 1149, Belge No: 92.

¹²⁰⁵ DKS 1155, s. 47, Belge No: 22.

¹²⁰⁶ DKS 1141, s. 52, Belge No: 145.

¹²⁰⁷ Askerin bıraktığı mirası almak için dava açılmıştır. DKS 1149, s. 63, Belge No: 124.

¹²⁰⁸ DKS 1161, s. 66, Nu: 123.

¹²⁰⁹ BOA, HAT, 1266/49027-J-00001/ BOA, HAT, 1266/49027-J-00002.

¹²¹⁰ BOA, HAT, 1266/49027-G-00001/ BOA, HAT, 1266/49027-G-00002.

Tablo: Muhtelif Zamanlarda Gümüşova'dan Şehid Olan Bazı Kişiler ve Görev Yerleri

Askerin Aile Adı	Askerin Adı	Eşi	Çocuklar	Annesi	Babası	Diğer Akrabaları	Köyü	Bağlı Olduğu Ordu	Alayı	Taburu	Bölüğü	Rütbesi	Belgenin Tarihi
	Şahin b.	Besunde Hatun	öz oğlu Hakkı				Abaza Hucac Bey köyü			Düzce Redif Taburu	Birinci bölük		6 Receb 1318 (30 Ekim 1900) ¹²¹¹
	Murad Ağa İbni Mustafa bin Abdurrahman	Fatma binti Ahmed	Zeyneb (öz)	Fatma binti Ahmed		Ali Ağa (aynı anne babadan erkek kardeşi)	Kışla'da Orân Köyü	Birinci Ordu	Birinci Alay	Birinci Tabur	Üçüncü Bölük		9 Cemaziyela hîr 1309 ¹²¹²
	Bâzehurşid Ağa ibni Halil			Hafize binti Sumâk	Halil		Bıçkıdere'de Hicac Bey Köyü	Düzce Kazası askeri zabtiye				piyade askeri	4 receb 1311 ¹²¹³
İslam oğlu	Mehmed Ağa ibni Ali bin Ahmed			Fatma binti Ahmed	Ali		Gümüşâ bâd'da Cevlik Köyü	Hassa Ordu-yu Hümayun	Süvari Beşinci Alayı		Üçüncü Bölük	Çavuş	16 Cemaziyelvel 1309 ¹²¹⁴
Feyzi oğlu	İlyas bin Feyzi bin Abdullah	Cevlik köyünden Ayşe binti Ahmed					Cuma Divanı Cevlik Köyü	Birinci Ordu		İkinci Tabur	İkinci Bölük	Onbaşı	28 Zilkade 1303 ¹²¹⁵

¹²¹¹ DKS 1161, s. 66, Nu: 123.

¹²¹² Askerin bıraktığı mirası almak için dava açılmıştır. DKS 1146, Belge No: 239.

¹²¹³ Askerin bıraktığı mirası almak için dava açılmıştır. DKS 1149, s. 63, Belge No: 124.

¹²¹⁴ Askerin bıraktığı mirası almak için dava açılmıştır. DKS 1146, Belge No: 209.

¹²¹⁵ DKS 1141, s. 52, Belge No: 145.

Askerin Aile Adı	Askerin Adı	Eşi	Çocuklar	Annesi	Babası	Diğer Akrabaları	Köyü	Bağlı Olduğu Ordu	Alayı	Taburu	Bölüğü	Rütbesi	Belgenin Tarihi
Bekar oğlu	Ali bin Ahmed bin Ali	Evli değil		Ayşe binti Ahmed	Ahmed bin Ali		Kışla Köyü	Birinci Ordu yu Hümayun	Nizam iye Alayı	İkinci Tabur			27 Şevval 1311 ¹²¹⁶
	Kâyın bin Abdullah					Hadice (aynı anne babadan kız Kardeşi)	Abaza Hacı Bâtâ Bey köyü	Birinci Ordu yu Hümayun	Topçu Çatalca İkinci Alayı	Üçüncü Tabur	Birinci Bölük		3 Zilhicce 1314 ¹²¹⁷
	... bin Musa bin Zerkok					Li-ebeveyn erkek kardeşi Çıyâk Ağa	Hacı Bâtâ Bey köyü	Birinci Ordu	Topçu Çatalca 2.Alayı	Üçüncü Tabur	Üçüncü Bölük		Gurre-i Zilhicce 1314 ¹²¹⁸
	Dar-ı bahrda şehiden vefat eden Şehabeddin bin Abdulhalim bin Abdullah					Li-ebeveyn erkek kardeşi oğlu Abdülhalim bin Osman bin Abdülhalim (sağır)	Adaköy						18 Cemaziyelâ 1303 ¹²¹⁹

¹²¹⁶ DKS 1149, Belge No: 92.

¹²¹⁷ DKS 1155, s. 48, Belge No: 30.

¹²¹⁸ DKS 1155, s. 47, Belge No: 22.

¹²¹⁹ DKS 1141, s. 35, Belge No: 272.

Tablo: Gümüşova'dan I. Dünya Savaşında Çanakkale Savaşlarında Şehit Olan Kişiler ve Aileleri

BİRLİK							Laka p	Baba Adı	Adı	Sını f	Rüt be	D. Yılı	Köy	ÖLÜM TARİHİ			Ölüm Yeri	As. Şb.
Kuvvet	Ord u	Kolordu	Fırka	Alay	Tabur	Bölük								G ü n	A y	Yıl		
K	0	0	0	18	1	1	Çiçek Oğull arı	Mustaf a	Mah mut		Er	1302	Karaçö rtlen	25	5	1915	Arıburnu Muharebesi	Düzce ¹²²⁰
K	0	0	0	60	3	0	Keleş Oğull arı	Hüseyi n	Osm an		Er	1303	Sırtpın ar	29	5	1915	Kirte Harbinde	Düzce
K	0	3	19	57	3	0		Hasan	Ali		Er		Adakö y	6	6	1915	Bombatepe	Bolu
K	0	1	3	31	3	0		Salih	Feyz ullah		Er	1297	Deded üzü	22	4	1915	Sığındere	Düzce
K	0	0	0	0	0	3	Keleş Oğull arı	Halil	Ham za	Top çu	Er	1308	Sırtpın ar	15	5	1915	İntepe Muharebesi nde	Düzce
K	0	2	0	16	1	2		Osman	Hasa n	Piya de	Er	1302	Selaml ar	28	9	1915	Anafartalar Muharebesi	Düzce
K	0	2	0	18	1	4		Hüseyi n	Hüs eyin	Piya de	Er	1301	Soğuk su	30	5	1915	Arıburnu muharebesi	Düzce
K	0	2	0	17	3	9		Abdull ah	Mus tafa	Piya de	Er	1293	Ören	10	5	1915	Seddülba hır Muharebesi	Düzce
K	0	0	0	14	1	4		İbrahi m	Sadı k	Piya de	Er	1297	Akpın ar	10	6	1915	Şimal Grubu Ağır Mecruhin Hastanesi	Bolu
K	0	1	1	8	3	0		Abdull ah	Süle yma n		Er	1304	Akpın ar	19	4	1915	Gümüşsuyu Hastanesi	Bolu

¹²²⁰ Çanakkale'den Cumhuriyetimizin Kuruluşuna Bolulu Şehitler, Bolu Belediye Başkanlığı, 18 Mart 2006.

BİRLİK							Laka p	Baba Adı	Adı	Sını f	Rüt be	D. Yılı	Köy	ÖLÜM TARİHİ			Ölüm Yeri	As. Şb.
Kuvvet	Ordu	Kolordu	Fırka	Alay	Tabur	Bölük								Gün	Ay	Yıl		
K	0	3	19	57	3	0		Hasan	Şaban	Piyade	Er		Elmacık	2	4	1915	Bombatepe	Bolu
K	0	6	0	48	1	0		Yakup	Veysel		Er	1308	Pazarcık	16	8	1915	Meydan Harbi	Bolu ¹²²¹

Tablo: Gümüşova'dan Birinci Dünya Savaşında Diğer Cepelerde Şehit Olan Kişiler ve Aileleri¹²²²

BİRLİK							Lakap	Baba Adı	Adı	Sını f	Rüt be	D. Yılı	Köy	ÖLÜM TARİHİ			Ölüm Yeri	As. Şb. / Cephe
Kuvvet	Ordu	Kolordu	Fırka	Alay	Tabur	Bölük								Gün	Ay	Yıl		
K	0	0	0	63	3	11		Ahmed	Adurrahim		Er	1312	Elmacık	19	8	1916	Meydan Harbi	Düzce/ Galiçya Cephesi
K	0	0	0	62	4	14	İsmail	Hasan	Ahmed		Er	1310	Dokuz değirmen	26	9	1916	Galiçya	Düzce/ Galiçya Cephesi
K	0	0	0	0	0	0	Seyfi Oğulları	Mehmed Cariş	Ahmed		Er	1313	Adaköy	17	9	1916	Harp meydanı	Düzce/-
K	0	0	0	60	3	0	Tanga oğulları	Kadir	Ali		Er	1299	Sırtpınar	28	1	1916	Mişankas	Düzce/ Kafkas Cephesi
K	0	0	0	61	1	0		Osman	Halil		Er	1310	Hacı kadirler	0	7	1916	Harp meydanı	Düzce/ Galiçya Cephesi
K	0	1	0	8	3	0	Hüseyin oğulları	Bilal	Hurşit		Er	1304	Sırtpınar	3	9	1915	Kavak Hattı müdafası	Düzce/ Kafkas Cephesi

¹²²¹ Şehitlerimiz, Milli Savunma Bakanlığı, Ankara, 1998, s. 34-37 .

¹²²² Şehitlerimiz, s. 34-37 .

BİRLİK							Lakap	Baba Adı	Adı	Sınıf	Rütbe	D. Yılı	Köy	ÖLÜM TARİHİ			Ölüm Yeri	As. Şb. / Cephe
Kuvvet	Ordu	Kolordu	Fırka	Alay	Tabur	Bölük								Gün	Ay	Yıl		
K	0	0	0	8	3	0	Usta oğulları	Bilal	Hurşit		Er	1304	Sırtpınar	2	9	1915	Çarnava	Düzce/Kafkas Cephesi
K	0	0	0	63	3	11		İshak	Kazım		Er	1313	Yongalık	19	8	1916	Galiçya'da Cevat Bey Tepesi	Düzce/Galiçya Cephesi
K	0	18	0	9	3	9	Kolcu	Ömer	Mehmed		Er	1301	Dededüzü	7	12	1916	Bağdat Askeri Merkez Hastanesi	Düzce/İrak Cephesi
K	0	15	20	61	1	0	Durak oğulları	Halil	Osman	Piyade	Er	1310	Hacıkadirler	3	7	1916	Meydan Harbi	Bolu
K	0	1	0	3	1	4	Farklı oğulları	Mehmed	Salih	Piyade	Er	1300	Sırtpınar	9	9	1915	Selmanpa k'da	Düzce/İrak Cephesi
K	0	18	0	40	2	0		Hüseyin	Seyit Ali	Piyade	Er	1300	Selamlar	12	11	1916	Ethem Suyu Harbi	Düzce/İrak Cephesi
K	0	0	0	38	6	0	Kara Ömer oğulları	Mustafa	Şevket		Er	1307	Pazarcık	6	1	1917	Harp meydanı	Düzce

Tablo: Gümüşova'dan Kurtuluş Savaşında Őhit Olan Kişiler ve Aileleri ¹²²³

BİRLİK							Lakap	Baba Adı	Adı	Rütbe	D. Yılı	Köy	ÖLÜM TARİHİ			Ölüm Yeri	As. Şb. / Cephe
Kuvvet	Ordu	Kolordu	Fırka	Alay	Tağur	Bölük							Gün	Ay	Yıl		
K	0	0	0	0	0	0	Hatip oğulları	Kahraman	Abdullah	Er	1311	Sırtpınar	0	0	0	Askerde	Düzce/-
K	0	0	11	12	7	3	Mehmed oğulları	Osman	Adem	Er	1313	Yakabaşı	24	8	1920	Gediz Harbi	Düzce/-
K	0	0	0	62	4	0	İsmail oğulları	Hasan	Ahmed	Er	1312	Dokuzdeğirmen	0	0	1921	Harp meydanında	Düzce
K	0	0	0	0	0	0	Boşnak oğulları	Mustafa	Dursun	Er	1315	Sırtpınar	29	8	1920	Harp meydanında	Düzce
K	0	0	0	0	0	0	Keleş oğulları	Halil	Osman	Er	1293	Sırtpınar	0	0	0	Askerde	Düzce
K	0	0	0	0	0	0	Keleş oğulları	Halil	Őükürü	Er	1297	Sırtpınar	0	0	1920	Askerde	Düzce

¹²²³ Őhitlerimiz, s. 34-37.

D) GÜMÜŞOVA'DA SİVİLLERİN KULLANDIKLARI SİLAHLAR

19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin hem siyasi hem de ekonomik bakımdan içerisinde bulunduğu kaos, halkın kendisini güvende hissetmemesine neden olmuştur. Aşiretlerin taşkınlıkları, İngiltere ve Rusya gibi devletlerin Osmanlı topraklarında yaşayan gayri Müslimleri ve Kürdleri proveke etmeleri gibi olgular kendini korumak zorunda kalan halkın silahlanmasına neden olmuştur.

Kentlerde güvenliğin korunması için halkın elinde bulunan, tüfek, tabanca, bıçak, kama, kılıç vs. silah malzemeleri zaman zaman, halkın elinden toplanmasına rağmen¹²²⁴ bunun tam olarak gerçekleşmediği anlaşılmaktadır. Nitekim 19. yüzyılda Gümüşova kazasında asker olmadığı halde birçok sivilin hanesinde silah tespit edilmiştir. Bunlar; tabanca, altıpatlar tabanca, lürver, çifte (tüfenk), tüfenk, Çerkes tüfenği, mâfîni (Martini) tüfenk, eczalı tüfenk, çakmalı tüfenk, bıçak, kücâ bıçak, kılıç ve pala gibi silahlardır.

Bu silahlardan tabanca bazı yörelere ait arşiv kayıtlarında “dabanca” olarak kaydedilmişken, Gümüşova kazasına ait kadı sicil kayıtlarında “tabanca” olarak telaffuz edilmiştir.

Bölgede tüfenkçilik yapan bazı aileler bulunmakla beraber, tüfenkler içerisinde bulunan Çerkes tüfenği adı, bu tüfek çeşidinin orijin olarak Kafkasya'daki imalathanelerde üretildiğini akla getirmektedir.

Tablo: Gümüşova'da Tüfenkçilik Yapan Aileler (1831)¹²²⁵

Yerleşim Yeri	Oturduğu Yer in Sıra Nosu	Aile Adı	Adı	Yaşı	Boyu	Sakalı	Bıyığı
Kışla Köyü	7	Yamak oğlu	Yusuf bin Mehmed	35	orta boylu	kara sakallı	
Kışla Köyü	32	Karabıyık oğlu	Mustafa bin Halil	37	uzun boylu	kara sakallı	
Cuma köyü	7	Ömeroğlu	Numan bin Mustafa	35	orta boylu		kara bıyıklı

Tablo: 19. Yüzyıl Sonlarında Gümüşova'da Sivil Halk Tarafından Kullanılan Silahlar ve Fiyatları

Silah Sahibinin İkamet Yeri	Silah Sahibi	Tarih	Tabanca	fiyat
Yongalık'da Yeniköy	Musa Ağa ibni Hasan bin <u>Hamoş</u>	3 Şaban 1309	1 tabanca+1 kılıç	20+40 ¹²²⁶
Kışla Köyü	Muhacir İsmail bin Ömer bin Abdullah	20 Muharrem 1311	1 altıpatlar tabanca	160 ¹²²⁷

¹²²⁴ Musa Çadırcı, *Tanzimat Dönemi'nde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, s.72.

¹²²⁵ BOA, NFS. d. 00711.

¹²²⁶ DKS 1146, Nu: 279-280.

¹²²⁷ DKS 1149, Nu: 158-159.

Silah Sahibinin İkamet Yeri	Silah Sahibi	Tarih	Tabanca	fiyat
Cevrik köyü	Muhacir Hüseyin Ağa bin İbrahim bin Abdullah	25 r. Ahir 1315	1 altıpatlar tabanca	300 ¹²²⁸
Adaköy	Solak oğlu Mustafa Ağa bin Nuri bin Abdullah	24 Zilkade 1314	1 lürver+1 çifte	160+120 ¹²²⁹
Gümüşâbâd divanı Yeni Muhacir İbrahim Ağa Köyü	Receb bin Musa bin Abdullah	22 C. Ula 1308	1 pâlâ	20 ¹²³⁰
Basandıbaşı Köyü	Elgiş? Namı diğer Abdülkadir ibni Abdullah	25 Rebiülevvel 1309	1 adet Hurda tabanca	5 ¹²³¹
Basandıbaşı Köyü	Mustafa bin Besmac bin Abdullah	12 Şaban 1308	1 tüfenk	25 ¹²³²
Yakabaşı Köyü	Molla Yusuf ibni Beşiy bin Abdullah	11 Cemaziyelahir 1309	1 Çerkes tüfengi	30 ¹²³³
Basandıbaşı Köyü	Vezir bin Câdik bin Abdullah	2 Şaban 1309	1 tüfenk	8 ¹²³⁴
Orân Köyü	Hacı Mehmed Ali Ağa ibni Halil bin Abdullah	25 Şaban 1311	1 aded çifte tüfenk	120 ¹²³⁵
Kışla Köyü	Bostancı oğlu Hüseyin Ağa ibni Mehmed bin Abdullah	26 Şaban 1311	1 tüfenk	40 ¹²³⁶
Cuma divanı Seyyid bucağı köyü	Hâtok bin Şerûh bin Abdullah	19 Şevval 1307	2 Çerkes tüfengi	160 ¹²³⁷
Elmacık Dağ Karyesi	Çerkes Küşkoş bin Bişmâf bin Abdullah	25 C. Ula 1307	1 mâfîni (Martini) Tüfenk+1 çerkes tüfengi ve 1 saat	80+210 ¹²³⁸
Kışla köyü	Bekir oğlu Koca Osman Ağa bin Mehmed	14 Şevval 1314	1 aded çifte tüfenk	80 ¹²³⁹
Kışla Köyü	Süleyman Ağa bin Abdullah bin Kara Salih	15 R. Ahir 1307	1 kılıç, 1 kucâ bıçak, 1 altıpatlar tabanca+1 eczalı tüfenk, 1 çakmalı tüfenk	135+115 ¹²⁴⁰
Yakabaşı Köyü	Hacı Su (Sav) bin Bayram bin Abdullah	26 Rebiülahir 1307	1 bıçak	8 ¹²⁴¹

¹²²⁸ DKS 1155, s. 90-91, Nu: 202-203-204.

¹²²⁹ DKS 1155, s. 47-48, Nu: 25-27.

¹²³⁰ DKS 1145, Nu: 347.

¹²³¹ DKS 1146, Nu: 192.

¹²³² DKS 1146, Nu: 39-40-41.

¹²³³ DKS 1146, Nu: 236-237.

¹²³⁴ DKS 1146, Nu: 281-282-283.

¹²³⁵ DKS 1149, Nu: 28-29.

¹²³⁶ DKS 1149, Nu: 32-33.

¹²³⁷ DKS 1145, Nu: 167-168.

¹²³⁸ DKS 1145, Nu: 74-75.

¹²³⁹ DKS 1155, s. 35-36, Nu: 143.

¹²⁴⁰ DKS 1145, 36-37.

¹²⁴¹ DKS 1146, 202-203.

Resim: Çift kırma Tüfenk¹²⁴²

¹²⁴² Tüfeğin sahibi Pazarcık köyünde ikamet eden Murat Yıldırım'dır. Tüfek 1937 doğumlu olan babasına dedesinden kalmıştır.

ALTINCI BÖLÜM

A) VAKIFLAR

Osmanlı devleti bir vakıf medeniyetidir. Nitekim Osmanlı döneminde kurulan vakıfların sayısı 35.000'in üzerinde olup,¹²⁴³ taşınmaz mal servetlerin dörtte üçe yakın bir kısmı vakıflara aittir¹²⁴⁴. Yapılan bir araştırmada 18. yüzyıl vakıf kurucularının % 80–90 itibarıyla vergiden muaf olan “askeri” veya bunlara yakın kişilerden oluştuğu, sadece % 10'luk miktarının ise “vergiye tabi” genelde fakir Müslüman veya gayri Müslim köylü, esnaf, tüccar vs. gruplardan meydana geldiğinin tespiti¹²⁴⁵ yani vakıf kurucularının genelde varlıklı kişilerden oluşması da bu olgu ile ilgilidir.

Kamu hizmetleri yanında şehirlerin kuruluş ve gelişiminde de önemli rol oynayan vakıflar da amaç, Allah yolunda bir hayır olmakla beraber vakıflardan aile bireyleri de faydalanmıştır. “Özellikle aile vakıflarının gerçekte belli aile çıkarlarını korumak amacı ile kurulmuş”¹²⁴⁶ olduğu iddia edilmesine rağmen bu iddianın gerçek dışı olduğunu ortaya koyan bazı araştırmalarda, vakfiye şartnamesinde ileri sürülen, vakıflarda görev alacak aile bireylerinden ehil olmayan kişilerin atamasının yapılmadığı ortaya konmuştur. Nitekim her kurumda mutlaka susistimallerin olacağı ancak bu tür suistimallerin kurumun amacını zedelemeyeceği aşikârdır¹²⁴⁷. Yapılan bazı araştırmalarda da yapılan vakıfların çoğunun gerçekten hayır amacı taşıdığı¹²⁴⁸ ve vakıfların Osmanlılar tarafından “esas olarak dini bir motivasyonla” kurulduklarının ortaya konması bu olguyu desteklemektedir. Bu motivasyona neden olan en önemli olgu ise muhtemelen Hz. Peygamber'in “sevab bade'l mevt” şeklinde ifade edilebilecek hadisine dayanmaktadır. Buna göre bir Müslüman hayatta iken üç şeyi gerçekleştirirse, öldükten sonra da Allah katında sevap kazanmaya devam edebilir:

1. İnsanlara yararlı bilgi
2. Arkasından dua eden dini bütün çocuklar

¹²⁴³ Nazif Öztürk, “Osmanlı Döneminde Vakıflar”, *Genel Türk Tarihi*, c. 6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 375.

¹²⁴⁴ Mustafa Özdamar, “Vakfettmek”, *Vakıflar Dergisi*, S. XIX, Ankara, 1985, s. 6.

¹²⁴⁵ Bahaeddin Yediyıldız, *XVIII. Yüzyılda Türkiyede Vakıf Müessesesi Bir Sosyal Tarih İncelemesi*, s. 158-167.

¹²⁴⁶ Halil İnalçık, *Devlet-i 'Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar –I Klasik Dönem (1302-1606): Siyasal, Kurumsal ve Ekonomik Gelişim*, s. 261.

¹²⁴⁷ Zeynel Özlü, *XVIII. ve XIX. Yüzyıllarda Karadeniz'de Bir Kıyı Kenti: Akçakoca.* / Zeynel Özlü, “Göynük Kırsal Kesiminde Bulunan Vakıflar ve Vakıf Görevlileri”, *EKEV Akademi Dergisi*, Yıl:10, S.29, (2006), 297-310. vs.

¹²⁴⁸ Ham Gerber, “Osmanlı Sivil Toplumu ve Modern Türk demokrasisi”, *Osmanlı Geçmişi ve Bugünün Demokrasisi*, derleyen Kemal H. Karpat, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2005, s. 248.

3. Yol, su, çeşme, okul gibi uzun süre giden hayırseverlik¹²⁴⁹.

Bu çerçevede Osmanlı tarihinde bekâr gençlerin evlendirilmesi, kışın aç kalan kuşların beslenmesi, kanadı veya bacağı kırık leylekler (Gurâbahâne-i Laklakân) ve bunamış kargaların bakım ve tedavisi, kör ve sağır baykuşlar gibi hayvanların işkembe vs. ile beslenmesi, bayram günlerinde şehir ve kasabalarda top atılarak çocukların sevindirilmesi, koyun cinslerinin ıslah edilmesi, et fiyatlarının kış aylarında yükselmemesini sağlayacak tedbirlerin alınması, çalışan kadınların çocuklarına sütanne bulunması, hac yolunda parasız kalanlara para dağıtılması, cami ve türbe duvarlarındaki ot ve yosunların temizlenmesi, Ramazan aylarında camilerde hurma, zeytin gibi iftariyeliklerin dağıtılması, köy ihtiyaçlarına kıyafet dağıtılması, hamalların sırtlarındaki yükleri üzerine koyup dinlendikten sonra kimsenin yardımına muhtaç olmaksızın sırtlanabilmeleri için mola taşları dikilmesi, yüksek dağ ve geçitlerde kar ve tipiden korunmak için sığınak yapılması, yaz aylarında sıcağın bunalanlar için gölgelik yapılması ve icap eden yerlere su küplerinin konulması gibi birçok hizmetin vakıflar tarafından yerine getirildiği görülmektedir¹²⁵⁰.

a) Gümüşâbâd'da Bulunan Vakıflar

Gümüşâbâd'da bulunan vakıf hizmetleri ile ilgili olarak genelde 19. yüzyıl ağırlıklı bulgular tespit edilebilmiştir. 19. yüzyılda vilayetler dâhilindeki vakıflardan hazineye ait gelirlerin toplanması, vakıfların tamir ve bakımı ve vazifesini ifa etmeyen ya da amacı doğrultusunda faaliyet göstermeyen vakıfların tespiti amacıyla birer evkaf müdürü tayin edilmiştir¹²⁵¹. 1273 yılında Bolu Livası evkaf müdürü olarak Emin adlı kişinin ismi geçmektedir. Evkaf Müdürü livaya bağlı diğer kazalarda bulunan vakıflar yanında Gümüşâbâd'da bulunan vakıfların işlerini de yürütmüştür¹²⁵². Bu çerçevede kazalara evkaf müdürüne vekâlet eden kişiler atanmıştır.

Gümüşâbâd'da halk tarafından cami, mescid, medrese, mekteb ve çeşme gibi birçok sosyal yapıya yardımlarda bulunulmuştur. Bazı belgelerden hareketle bölgeye devlet tarafından da yardımlar yapıldığı düşünülmektedir. Mesela Düzce kazasına bağlı Gümüşâbâd'ın Kışla köyü ahalisinden İslam oğlu Receb'in iki oğlu, bir kızı ile mal ve eşyaları kazaen yanmıştır (muhterik). Receb'e yardım yapılması konusunda Düzce'nin bağlı olduğu Kastamonu vilayetine yazı yazılarak yardım talebinde bulunulmuştur (27 C 1316)¹²⁵³.

¹²⁴⁹ <http://www.tusev.org.tr/userfiles/image/ford/Osmanli%20Donemi%20Vakiflarinin%20Ekonomik%20Boyutlari.pdf> Murat Çizakça, *Osmanlı Dönemi Vakıflarının Tarihsel ve Ekonomik Boyutları 1*, İstanbul, Bahçeşehir Üniversitesi, s. 23. (Erişim Tarihi 13.03.2014).

¹²⁵⁰ Ali Karaçam, *Kültür ve Medeniyet Tarihinde Osmanlı'yı Cihan Devleti Yapan 150 Sır*, Bilge Yayınları, İstanbul, 2002, s. 128, 130, 135.

¹²⁵¹ Mutullah Sungur, *a.g.m.*, s. 755.

¹²⁵² BOA, EV..d.,14957, Varak 159.

¹²⁵³ Konu ile ilgili olarak 8 Teşrinievvel 1314 tarihli ve 340 numaralı tahrirat hazırlanmıştır. BOA, DH. MKT, 2-32/88.

1-Camiler

1.1. Hacı Ahmed Paşa Cami-i Şerifi

Üsküdar'da bulunan el-Hac Ahmed Paşa vakfının Gümüşâbâd-Akyazı bölgesinde bir cami-i şerifi bulunmaktadır¹²⁵⁴. Cami Hacı Ahmed Paşa¹²⁵⁵ veya “Merhum Hacı Paşa”¹²⁵⁶ olarak tanımlanan kişi tarafından bina edilmiştir. Caminin Gümüşâbâd'ın Cuma divanına bağlı Cuma köyünde¹²⁵⁷ bulunduğu anlaşılmaktadır. Caminin yanında bir de sıbyan okulu (muallimhane) bulunmaktadır.¹²⁵⁸ Cami çoğunlukla Hacı Ahmed Paşa Cami-i Şerifi olarak anılmakla beraber bazı yerlerde Hacı Paşa Cami-i şerifi¹²⁵⁹ veya Cuma köyü Cami-i şerifi¹²⁶⁰ olarak da tanımlanmıştır.

1.1.1. Hacı Ahmed Paşa Cami-i Şerifinde Görev Yapan İmam Hatipler

1113–1232 yılları arasında camide görev yapan imam veya hatipler, caminin vakfi gereğince, günlük 3 akçe ile görevlerini yerine getirmişlerdir. Caminin imam hatibi olan kişiler, cami yanında kurulan sıbyan mektebinde de muallimlik görevi yapmışlardır.

Araştırma kapsamı belgelere yansıyan imam ve hatipler şu şekildedir:

1113 yılında camide Hoca Hüseyin adlı kişinin günlük 3 akçe ile imamlık görevini ifa ettiği anlaşılmaktadır. 1113 yılında Hoca Hüseyin'in “berat-ı atık”ının tecdid edildiğinin belirtilmesi bu tarihten önce de bir süre Hoca Hüseyin'in imamlık yaptığını göstermektedir (1113 Cemaziyelahir)¹²⁶¹. İmamlık görevi yanında muallimlik de yapan Hoca Hüseyin'in kaç yılına kadar bu görevleri yerine getirdiği tespit edilememiştir.

1127 yılında camide hatip olarak Receb adlı kişi görev yapmakla beraber, Receb'in aynı tarihte görevden ayrılmasıyla yerine 3 akçe ile Abdülcelil adlı kişiye tevcih yapılmıştır (Rebiülahir 1127)¹²⁶². Camide 3 akçe ile hatip olan Abdülcelil'in görevinden ayrılmasıyla da yerine Hüseyin adlı kişiye görev verilmiştir.¹²⁶³

1139 yılında camide 3 akçe ile imam olan Hüseyin'den Muharrem'e görev tevcihi yapılmıştır. Görevlendirme Kadı Şaban arzıyla gerçekleşmiştir (Safer 1139).¹²⁶⁴

¹²⁵⁴ BOA, C..EV...,120/5964, Vesika 1-2.

¹²⁵⁵ Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 555, s. 93.

¹²⁵⁶ Bakınız 1203 tarihli vesika. Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1113, s. 116.

¹²⁵⁷ Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1105, s. 74.

¹²⁵⁸ Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1103, s. 70./ Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1081, s. 67.

¹²⁵⁹ Bakınız 1203 tarihli vesika. Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1113, s. 116.

¹²⁶⁰ Bakınız Şabanilmuazzam 1151 tarihli vesika. Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1105, s. 74.

¹²⁶¹ Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1081, s. 67.

¹²⁶² Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1131, s. 32.

¹²⁶³ Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1131, s. 32.

¹²⁶⁴ Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1128, s. 106-2.

1142 yılında camide 3 akçe ile imam olarak Mehmed adlı kişinin çalıştığı anlaşılmaktadır (Cemaziyelevvel 1142).¹²⁶⁵

1168 yılında Abdülcelil adlı kişi hatiplik yaparken onun görevden ayrılmasıyla (mahlûl) yerine oğlu Ömer adlı kişiye 3 akçe ile görev tevcihi yapılmıştır (Rebiülahir 1168)¹²⁶⁶.

1171 yılında cami hatibliği ile sıbyan mektebinin muallimliği Mehmed oğlu Mustafa adlı kişi tarafından yapılmıştır (Muharrem 1171).¹²⁶⁷ Camide günlük 3 akçe ile imamlık yapan Mehmed adlı kişi vefat edince (fevt) yerine oğlu Mustafa Halife'ye görev tevcihi yapılmıştır. (Muharrem 1171).¹²⁶⁸

1172 Saferi ve öncesinde Ömer adlı kişinin hatip olarak görev yaptığı anlaşılmaktadır. Onun vefatıyla yerine Abdülcelil halifeye görev verilmiştir (Gurre-i Safer 1172)¹²⁶⁹.

1203 tarihli bir kayıttan bu tarihte camide günlük 3 akçe ile Abdülhalil adlı kişinin hatiplik yaptığı anlaşılmaktadır¹²⁷⁰.

1232 yılında ise camide günlük 3 akçe ile hatip olan Abdülcelil adlı kişi bilâ-veled vefat edince yerine Ömer bin Selâm'a tevcih yapılmıştır. Konuyla ilgili olarak Nâib Mehmed Kasım tarafından arzda bulunulmuştur (Şevval 1232)¹²⁷¹.

1.1.2. Hacı Ahmed Paşa Cami-i Şerifinin İmam Hatipsiz Kalması

Cuma köyünde bulunan Hacı Ahmed Paşa camisinde Ömer oğlu ailesinden Ahmed Halife ibni Ömer görev yaparken Ömerin yaklaşık 1303 yılında vefat etmesi¹²⁷² üzerine görevi 6 yıl boş (hâli) kalmıştır. Ahmed halifenin Ali ve İlyas adında iki çocuğu olmasına rağmen her iki kardeş de babalarının görevlerine “asla ve kat'a talib olmadıklarını” dile getirmişler ayrıca yapılan araştırmada her iki kardeşinde babalarının görevini devr almaya ehil olmadıkları (nâ-ehil), ümmi oldukları (okuma yazması olmadıkları) ayrıca görevi yerine getirmeye güçleri olmadıkları (edâ ve ibkâya iktidarları olmadığı) tespit edilmiştir. Bunun üzerine görevin Ahmed'in soyundan gelmeyen bir başka kişiye verilmesi gündeme gelmiş ve köy ahalisinin onayını alan (karye-i mezkure ahalisinin muhtar ve muntehabı) Celil oğlu ailesinden Mehmed Efendi ibni Mustafa adlı kişinin göreve getirilmesi gündeme gelmiştir. Kişi ile ilgili olarak bilirkişi olarak tanımlayabileceğimiz erbâb-ı vukûf tarafından

¹²⁶⁵ Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1105, s. 74.

¹²⁶⁶ Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1103, s. 70.

¹²⁶⁷ Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1103, s. 70.

¹²⁶⁸ Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1103, s. 70.

¹²⁶⁹ Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1103, s. 70.

¹²⁷⁰ Bakınız 1203 tarihli vesika. Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1113, s. 116.

¹²⁷¹ Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 555, s. 93.

¹²⁷² Vesikada Ahmed Halife ibni Ömer'in “bundan 6 sene önce vefat” ettiği belirtilmektedir. Yapılan atama 1309 yılına tekabül ettiğine göre vefat 1303 yılında gerçekleşmiş olmalıdır.

da bir araştırma yapılmış ve olumsuz bir şey tespit edilememiştir. Yapılan araştırmada Mehmed Efendi'nin Gümüşâbâd'a bağlı Cevlik Köyünün 12. hanesinin birinci numarasında (12/1) kayıtlı (mukayyed) olduğu, 1245 yılı doğumlu olduğu (tevellüd), kur'â-yı bakâya ve firâfisi olmadığı kaza nüfus memurluğu ve redif zabitanı tarafından tespit edilmiştir. Bu çerçevede Mehmed Efendi kaza hükümet konağında idare meclisine ait odada bir heyet önünde sınava tabi tutulmuş ve sınavı geçerek “borca hesabı üzere” hatip olarak atanması uygun görülmüştür (5 Receb 1309)¹²⁷³.

1.1.3. Hacı Ahmed Paşa Cami-i Şerifinde Görev Yapan Kayyımlar

Caminin kayyımlık görevinin günlük nim/yarım akçe ile yerine getirildiği görülmektedir. Camide kayyım olarak Ömer adlı kişi görev yaparken onun görevden ayrılmasıyla yerine 1139 yılında Mustafa adlı kişiye kayyımlık tevcih edilmiştir. Görevlendirme Kadı Şaban arzıyla yapılmıştır (Safer 1139)¹²⁷⁴. Camide nim akçe ile kayyım olan Mustafa'nın görevden ayrılmasıyla yerine Molla İbrahim adlı kişiye görev verilmiştir (Şabanilmuazzam 1151)¹²⁷⁵.

1.1.4. Hacı Ahmed Paşa Cami-i Şerifinde Görev Yapan Müezzinler

1128 yılında caminin müezzinliğini günlük 1 akçe ile Osman adlı kişi yerine getirirken ölümüyle yerine oğlu Ebubekir ve Safer'e tevcih yapılmıştır (Rebiülahir 1128)¹²⁷⁶.

1154 yılında ise, camide günlük 1 akçe ile “sala müezzini” olarak Mehmed Mustafa adlı kişi görev yaparken, vefatıyla, yerine oğlu Hüseyin halifeye görev tevcihi yapılmıştır (Muharrem 1154)¹²⁷⁷.

1.1.5. Hacı Ahmed Paşa Cami-i Şerifinde Görev Yapan Ferraşlar

1152 yılında camide ferraşlık görevi günlük 1 akçe ile Mustafa Nuri adlı kişinin uhdesinde iken, aynı tarihte onun görevden ayrılmasıyla yerine İbrahim adlı kişiye ferraşlık verilmiştir. Konuyla ilgili olarak Nâib İbrahim tarafından arzda bulunulmuştur (1152)¹²⁷⁸.

1200'lü yıllarda caminin ferraşlık görevinin günlük 2 akçeye yükseldiği görülmektedir. Nitekim 1207 yılında cami-i şerifin ferraşlık görevinin günlük 2 akçe ile müceddeden Ahmed Halifeye tevcihi için vakıf mütevellisi Seyyid Mehmed Sadık Bey tarafından dilekçe verildiği görülmektedir. Bu çerçevede konuyu inceleyen evkaf müfettişliği de dilekçede dile getirilen gerekçelerle, yevmiyesi vakıf gelirlerinden karşılanmak kaydıyla, Ahmed halifenin ferraş tayin edilmesini onaylamıştır (8 Ş 1207)¹²⁷⁹.

¹²⁷³ DKS 1146, Belge No:304.

¹²⁷⁴ Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1128, s. 106-2.

¹²⁷⁵ Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1105, s. 74.

¹²⁷⁶ Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1131, s. 32.

¹²⁷⁷ Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1105, s. 74.

¹²⁷⁸ Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1105, s. 74.

¹²⁷⁹ BOA, C..EV...,120/5964, Vesika 1-2.

1.2. Kışla Köyü Câmî-i Şerîfi ve Para Vakfı

Gümüşâbâd Kışla köyü ahalisinden sâhibu'l-hayrât ve'l-hasenât olan Bostancı oğlu Hacı Mustafa bin Ali bin Mehmed kaza şer'iyeye mahkemesine¹²⁸⁰ mahsus odada, Kışla köyü camisine 1080 kuruş para vakfetmiştir. Vakıf için şu şartlar tespit edilmiştir:

- a) Vakfa Kışla köyünden İsmail oğlu Hüseyin bin Hacı Mustafa bin Hüseyin adlı kişi müteveli olacak. Tevliyet görevi Hüseyin'in vefatından sonra neslinden gelen erkek çocukların en bilgili, olgun ve ehil olanına, erkek çocuklarının soyu kesilirse erkek akrabasından en yakın olan kişilerin en bilgili, olgun ve ehil olanına, akrabasının soyu da kesilirse köyün güvenilir kişilerinin belirleyeceği bir kişiye tevârüs edecek.
- b) 1080 kuruş kaza şer'iyeye mahkemesi ve emvâl-i eytâm idaresi tarafından istirbâh edilecek.
- c) Paranın işletilmesinden elde edilen karın 1/3'ü Kışla köyü camisinin tamîrine, karın geri kalanı ise câminin hitâbet görevini yapan kişiye tahsîs edilecek.
- d) Vakıf şartları zamanla inkıraza uğrayacak olursa vakıftan elde edilen nema Kışla köyü camisine en yakın olan bir diğer camiye tahsîs edilecek.

Vakfa Kışla köyünde sakin iki kişi Hacı Mehmed bin Hacı Ahmed ve Ali bin Ahmed adlı kişiler de şehâdet etmişlerdir (27 Rebû'l-Âhir 1331)¹²⁸¹.

Görüldüğü gibi vakıfların gelir kaynakları arasında İslam'ın faiz yasağına rağmen işletilmek üzere vakf edilmiş büyük meblağlara ulaşan nakit paralar da mevcuttur. Bunların işletilmesi de vakıf şartlarına bağlanmıştır. Vakf edilen paranın genelde % 15'lik bir karla işletildiği görülmektedir. Ancak bu durumun faiz olup olmadığı hususu İslam hukukçuları arasında şiddetli tartışmalara neden olmuş bununla beraber “iktisadi zaruretler” dikkate alınarak yaygın bir şekilde para vakıfları yapılmasına ve sabit bir karla paraların işletilmesine devam edilmiştir. Para vakıflarının, ihtiyaç sahiplerini daha yüksek faiz hadleriyle tefecilik yapanların elinden kurtarma ve onlara uygun şartlarla kredi sağlama gayesine de yönelik olduğu bilinmektedir¹²⁸².

Kaynaklara Kışla Camisi'nde önceki yıllarda görev alan bazı imamlarla ilgili olarak da bilgiler yansımıştır. Elde edilen bu kaynaklara göre 1139 yılı Cemaziyelahirinde camide İsmail adlı kişiye imamlık tevcih edilmiştir (Cemaziyelahir 1139)¹²⁸³.

1190 yılında ise camide “borca hesabı” üzere imam olarak Osman adlı kişi görev yaparken yerine Mehmed bin İslam'a görev tevcihi yapıldığı tespit edilmiştir (Zilhicce 1190)¹²⁸⁴.

¹²⁸⁰ Bu sırada Düzce Kazası Naibi Seyyid Ali Rıza bin Ali adlı kişidir.

¹²⁸¹ VGMA, Vakfiye Defteri, 604, Sıra no: 227, s. 163.

¹²⁸² Bahaeddin Yediyıldız, “Vakıf”, *İA*, MEB Yayını, İstanbul, s. 159.

¹²⁸³ Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1128, s. 106-2.

1.3. Muhâcîr Selamlar Köyü Câmî-i Şerîfi ve Vakfı

Muhâcîr Selamlar köyünde ikâmet eden Hasan oğlu ailesinden Muhâcîr İbrahim Ağa ibni Hasan Ağa kaza hükümet konağında şer'iyye mahkemesine¹²⁸⁵ mahsus odada, köyde bulunan “doğudan sokak, batıdan mezarlık, güneyden İbrahim Efendi'ye ait yer ve kuzeyden şose” ile sınırlı câminin altında bulunan tahmini olarak 1500 kuruş kıymetli 4 dükkanını müştetilâtı ile beraber vakfetmiştir.

Vakfı için aşağıdaki şartları öne sürmüştür:

- a) Vakfın tevliyet görevini vâkıf hayatta olduğu müddetçe kendisi, vefatından sonra neslinden gelen çocuklarının sâlih ve olgun olanları silsile halinde yürütecek. Şayet soyu kesilirse köy ihtiyar heyeti ve ahali tarafından belirlenecek bir kişi bu görevi yürütecek. Bu arada vâkıf, vakfa Selamlar köyünden Akbıyık Ahmet Ağa ibni İsmail Ağa'yı da müteveli tayin etmiştir.
- b) Dükkanlar müteveli eli ile yıllık olarak kiraya verilip, buradan elde edilen gelir câminin hatiplik hizmetine tahsîs edilecek.
- c) Vakfın tebdîl ve tağyîri vâkıfın uhdesinde olacak.

Vakfa köyden Mehmed bin Arslankerî ve Hacı Hüseyin Ağa bin Abdullah adlı kişiler de şehâdet etmişlerdir (8 Muharrem 1328)¹²⁸⁶.

1.4. Karaçörtlen Köyü Câmîsi ve Para Vakfı

Karaçörtlen Köyü'nde sakin Molla oğlu ailesinden Hüseyin Efendi bin Mustafa köy câmîsine 1000 kuruş vakfetmiştir.

Yapılan vakfın şartları şunlardır:

- a) Vakfa köyde ikâmet eden Molla Musa Efendi bin Hüseyin müteveli ta'yîn edilecek.
- b) 1000 kuruş müteveli eliyle yüzü on iki kuruş hesabıyla istirbâh edilecek.
- c) Paranın işletilmesinden elde edilecek olan nema câminin hatiplik görevini üstlenen kişiye verilecek.
- d) Vakfın müteveliğini Hüseyin Efendi hayatta olduğu müddetçe kendisi, kendisinin vefatından sonra ise çocukları ve onların çocuklarının salih ve olgun olanları yürütecek. Şayet nesli kesilirse köy ahalisinin uygun gördüğü bir kişi vakfa müteveli olacak.

Vakf işlemine bazı muteber kişiler de şahitlik yapmışlardır. Bu kişiler Düzce'ye bağlı Cedîdiye Mahallesi'nden Ömer Efendi, Şerefiye Mahallesi'nden Hacı Abdullah, Karaçörtlen Köyü'nden Musa Ağa ve Mustafa bin İsmail'dir (29 Şevvâli'l-mükerrerem 1320/ 29 Ocak 1903)¹²⁸⁷.

¹²⁸⁴ Gümüştâbâd Hurûfât Defteri 1147, s. 93.

¹²⁸⁵ Bu sırada Düzce Naibi Hasan Sıdkı adlı kişidir.

¹²⁸⁶ VGMA, Vakfiye Defteri, 606, Sıra no: 149, s. 113.

Câmiye 26 Ramazan 1337'de "borca hesabı üzere" Hafız Ali efendi adlı kişi hatip olarak atanmıştır.¹²⁸⁸

1.5. Abaza Hucac Bey Câmî-i Şerîfi

Câmi 1309 yılında Düzce kazasına bağlı Bıçkıdere adı verilen yerde kurulan Abaza Hucac Bey köyünde inşa (müceddeden) edilmiştir (16 B 1309/15 Şubat 1892)¹²⁸⁹. Köyde 1309 öncesi sadece bir mescid bulunduğu ve mescidin camiye dönüştürülmesi için, köy ahali tarafından 1308 yılında toplu olarak talepte bulunulduğu görülmektedir. Nitekim Hicac Bey köyüne yakın bir mahalde cami olmadığından köy halkı toplanıp Düzce hükümet konağında meclis-i idareye mahsus odaya giderek, köylerinin büyük, ahalisinin çok olduğunu (karyemiz kebir, ahali kesir) kış günleri Cuma ve bayram namazlarını (eyyam-ı şita, salat-i Cuma ve ideyni) eda etmekte büyük sıkıntılar yaşadıklarını, bu durumun köyün yaşlıları için daha da zor olduğunu ifade etmişlerdir. Bu çerçevede köyde bulunan mescidin camiye dönüştürülmesini, camiye hatip olarak da borca hesabı üzere Ahmed Efendi bin Hacı Ömer adlı kişinin verilmesini talep etmişlerdir. Erbâb-ı vukûf ve diğer birimler tarafından yapılan araştırma neticesinde Ahmed Efendi'nin aynı köyün 14. hanesinin 1. numarasında (14/1) ikamet ettiği, 1273 sene-i maliyesinde doğduğu, kura bakaya ve firârîsi olmadığı tespit edilmiştir. Ahmed efendi Düzce meclis idaresinde kurulan meclis-i şeri alide, Liva evkaf muhasebecisi vekili Hacı Mustafa Efendi, Asakir-i Şahane Redif yüzbaşlarından Hüseyin efendi bin Mehmed'in hazır bulunduğu mecliste sınava da tabi tutulmuş ve hatiplik için gerekli yeterliliğe sahip olduğunu ispat etmiştir (5 Zilkade 1308)¹²⁹⁰.

Böylelikle Ahmed Efendi bin Hacı Ömer "hesabı" üzere, câmiye hatib olarak tayin edilmiştir (16 B 1309/15 Şubat 1892). Ahmed Efendi'nin vefatıyla yerine oğlu Ahmed Hamdi'ye görev tevcihi yapılmışsa da Ahmed Hamdi'nin yaşı küçük olması nedeniyle yerine niyâbeten Osman Efendi adlı kişi hatip olarak tayin edilmiştir (10 Rebû'l- Evvel 1333/ 26 Ocak 1915)¹²⁹¹.

Bu vakıf İdare Meclisi'nin 15. 6. 1984 tarih 362/363 sayılı kararıyla mazbût vakıflar arasına alınmıştır.¹²⁹²

Mazbut vakıflar, mütevelliliği ve idaresi veya sadece mütevelliliği vakfedenin tayin ettiği şahıslarda kalmakla beraber, idaresi mazbut olan yani doğrudan doğruya Evkaf Nezareti tarafından idare olunan vakıflardır. Bu tür vakıfların kapsamına, selâtin vakıfları, mütevellisi kalmayan vakıflar ve mütevellileri mevcut olduğu halde idaresi Evkaf Nezareti'nce yürütülen

¹²⁸⁷ VGMA, Vakfiye Defteri, 596, Sıra: 216, s. 252,.

¹²⁸⁸ VGMA, Kastamonu Esas Defteri, 207, s. 98, Sıra 423.

¹²⁸⁹ VGMA, Kastamonu Esas Defteri, 204, Sıra No: 317, s. 42.

¹²⁹⁰ DKS 1146, s. 27, Nu: 48.

¹²⁹¹ Kastamonu Esas Defteri, 204, Sıra No: 317, s. 42.

¹²⁹² Kastamonu Esas Defteri, 204, Sıra No: 317, s. 42.

vakıflar (idaresi mazbut vakıflar) girmektedir¹²⁹³. Taşradaki mazbut vakıfların idaresinde bütün yetki, 1839 tarihinden itibaren beldenin hâkimine, 1842 tarihli bir fermanla yerli halk ve gümrük görevlileri arasından seçilen ehil kişilere ve 1845 tarihli irâde-i seniyye ile de merkezden atanan müstakil müdürlere verilmiştir¹²⁹⁴.

1.6. Hacı Bâtâ Bey Köyü Câmî-i Şerîfi

Câmî Hacı Bâtâ Bey köyünde köy ahali tarafından müceddeden inşa edilmiştir. 1890 yılında câmîye Abdullah Efendi ibni Ahmed “borca hesabı üzere” müceddeden hatip tayin edilmiştir (23 Safer 1308/ 8 Ekim 1890). Abdullah Efendi vefat edince yerine küçük oğlu İbrahim Hakkı’ya tevcih yapılmıştır. Ancak İbrahim Hakkı yaş olarak küçük olduğu için yerine vekâleten Kamil Efendi adlı kişiye görev verilmiştir (23 Ramazan 1332/ 15 Ağustos 1914)¹²⁹⁵.

1.7. Elmacık Köyü Câmî-i Şerîfi

Elmacık köyünde ibadet yeri olarak başlangıçta sadece küçük bir mescid bulunmaktadır. Bu nedenle köy halkı özellikle de yaşlıları bilhassa kış aylarında Cuma ve bayram namazlarını eda etmekte büyük sorun yaşamaktadır. Bu bağlamda köy halkı aralarında ortak bir karar alarak, hem köylerindeki mescidin kendilerine yetmediğini hem de köyde bulunan mescide İbrahim Efendi b. Abdullah adlı kişinin hatip olarak tayin edilmesini ilgili mercilere bildirmişlerdir. Köy halkının câmî talebi başlangıçta yerine getirilememiş gözükmektedir. Ancak İbrahim Efendi’nin mescide hatip tayin edilmesi için gerekli işlemler başlatılmıştır. Yapılan sicil araştırmasında İbrahim Efendi’nin 1248 doğumlu olduğu, Elmacık köyüne bağlı Saidiye (Sa’diye) köyünde 6 nolu hânenin 1. numarasında ikâmet ettiği, kur’â-yı bakâya ve firârsi olmadığı tespit edilmiştir. İbrahim Efendi kaza hükümet konağında idare meclisine ait odada bir heyet önünde sınava tabi tutulmuş ve sınavı geçerek “borca hesabı üzere” hatip olarak atanmıştır. Sınav komisyonu içerisinde evkâf müdürü vekili Tahrîrât Kâtibi Rifat Efendi, Asâkîr-i redifiye-i şâhâne yüzbaşısı Hüseyin Efendi vs. kişiler bulunmuştur (4 R.Âhir 1308)¹²⁹⁶.

Elmacık mescidi sonraki yıllarda bölgede yaşayan ahali tarafından yeniden inşa edilerek câmîye çevrilmiştir. Câmîye 1308 yılında hatip olan İbrahim Efendi bin Abdullah “hesabı” üzere 1336 yılında müceddeden hatip tayin edilmiştir (12 Receb 1336)¹²⁹⁷.

¹²⁹³ Ahmed Akgündüz, “Osmanlı Hukukunda Vakıflar, Hükümleri ve Çeşitleri”, *Türkler*, X, Ankara, 2002, s. 456.

¹²⁹⁴ Nazif Öztürk, XIX. Asır Osmanlı Yönetiminde Yaşanan Batılılaşma Hareketlerinin Vakıflar Üzerindeki Etkileri, *İslami Araştırmalar*, S. 1, VIII, Kış Dönemi, 1995, s. 17-18.

¹²⁹⁵ Kastamonu Esas Defteri, 204, Sıra No: 22, s. 6.

¹²⁹⁶ DKS 1145, s. 72.

¹²⁹⁷ Kastamonu Esas Defteri, 204, Sıra No: 510, s. 62.

1.8. Pişmâf Bey Köyü Câmî-i Şerîfi

Pişmâf Bey köyü Elmacık bölgesinde bulunmaktadır. Câmî köyün hayır sahipleri tarafından yeniden (müceddeden) inşa edilmiştir. Câmîye 1312 yılında “hesabı” üzere Sâ’askerî Efendi bin İsmail adlı kişi hatip tayin edilmiştir¹²⁹⁸.

1.9. Dokuzdeğirmen Köyü Câmî-i Şerîfi ve Para Vakfı

Câmî Düzcü kazasına bağlı Avlıyan bölgesi civarında Dokuz veya Dokuzdeğirmen adı verilen köyde inşa edilmiştir. Köyde ikâmet eden sâhibü’l-hayrât ve’l-hasenât olan Nuri Ağa ibni Mehmed ve Ahmed bin Mehmed adlı kişiler kaza hükümet konağı bidâyet mahkemesi odasında her biri 400’er kuruştan toplam 800 kuruş para vakfetmişlerdir.

Vâkıflar vakfettikleri parayı belirli şartlara bağlamışlardır. Bunlar;

- a) Vakfa, vâkıf Mehmed Ağa hayatta olduğu müddetçe kendisi, vefatından sonra çocuklarının ehil olanları, nesli kesilirse de köy ahalisinin belirleyeceği bir kişi mütevellî olacak. Bu arada vakfa Düzcü’ye bağlı Câmî-i Kebir mahallesinde sakin Göynüklü Ahmed Efendi ibni Mehmed Efendi adlı kişi de mütevellî tayin edilmiştir.
- b) 800 kuruş mütevellî eli ile onu onbirbuçuk hesabıyla istirbâh edilecek.
- c) Vakfedilen paradan kalemiyye vs. adlar altında herhangi bir kesintiye gidilmeyecek.
- d) Paranın işletilmesinden elde edilen 120 kuruşun 40 kuruşu câmî-i şerîfin hitâbet hizmetine tahsîs edilecek.
- e) Elde edilen karın 10 kuruşu, vâkıflar hayatta iken başlamak üzere, her Cuma akşamı Âmene’r-rasûlü ayet-i kerimesini baştan sona kadar okuyup ecrini vâkıfların ruhlarına bağışlamak şartıyla câmî hatibine verilecek.
- f) Elde edilen karın 70 kuruşu câminin mum, kandil, hasır, seccade vs. ihtiyaçları ve tamîrîne tahsîs edilecek.
- g) Vakfın tebdîl, tağyîr, teksîr ve tevfirî vâkıf Mehmed Ağanın uhdesinde olacak.
- h) Vakıf inkıraza uğrayacak olursa, vakfın gelirleri câmî yerinde yeniden inşa edilecek olan yeni câmîye tahsîs edilecek. (29 Rebû’l-Âhir 1322/ 13 Temmuz 1904).¹²⁹⁹

¹²⁹⁸ Kastamonu Esas Defteri, 204, Sıra No: 554, s. 68.

¹²⁹⁹ VGMA, Vakfiye Defteri, 597, Sıra no: 172, s. 189.

1.10. Sultan Dede Câmi-i Şerîfi

Cami kayıtlarda “Dede Sultan Camisi,¹³⁰⁰ Sultan Camisi,¹³⁰¹ Dede Fakı Cami-i şerifi¹³⁰² veya Efteni Köyü Cami-i şerifi¹³⁰³ olarak tanımlanmıştır. 1201 yılına ait bir belgede caminin Efteni’de “Dede Sultan hazretleri” tarafından yapıldığı belirtilmektedir (Şaban 1201)¹³⁰⁴.

Cami Gümüşâbâd’a bağlı Efteni köyünde bulunmaktadır (Cemaziyelevvel 1171)¹³⁰⁵.

Camiye ait bir de vakıf bulunmakta ise de vakfın içeriği ile ilgili herhangi bir bulgu tespit edilememiştir. Ancak camiye vakıf yapıldığında olaya şahitlik yapan kişilerin isimleri tespit edilmiştir. Bunlar köyden Mehmed bin Arslankeri? ve Hacı Hüseyin Ağa bin Abdullah adlı kişilerdir¹³⁰⁶.

1.10.1. Dede Sultan Camisinde Görev Yapan İmam Hatipler

Camide görev yapan imamlarla ilgili tespit edilen ilk kayıt 1168 tarihlidir. İlgili kayda göre, camideki hatiplik görevi 1168 yılında Hüseyin’den Yusuf adlı kişiye geçmiştir (Rebiülahir 1168)¹³⁰⁷. Camide hatip olan Yusuf halifenin görevinin 1171 yılında yenilediği (tecdid) anlaşılmaktadır (Cemaziyelevvel 1171)¹³⁰⁸.

Dede Sultan camisinde Yusuf Halife ile beraber Abdi adlı bir kişinin müştereken hatiplik yaptıkları anlaşılmaktadır. Ancak bir süre sonra ilkönce Abdi (müteveffa-yı evvel) akabinde de Yusuf vefat etmiştir. Bunun üzerine Yusuf’un öz oğlu Ali Halife ile Abdi’nin öz oğulları Osman ve Salih adlı kardeşlere müştereken görev tevcihi yapılmıştır(Şevval 1176)¹³⁰⁹.

Camide nısf (yarım) hitabet görevi yapan Ali adlı kişi vefat edince yerine kardeşi İbrahim’e görev verilmiştir (Receb 1192)¹³¹⁰.

1208’de hitabet görevi ikiye bölünmüş ve borca hesabı üzere Osman ve Salih adlı iki kişiye tevcih yapılmıştır (Safer 1208)¹³¹¹.

¹³⁰⁰ Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1103, s. 70./ BOA EV.BKB, 122/82.

¹³⁰¹ Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 555, s. 93.

¹³⁰² Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1131, s. 32.

¹³⁰³ Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1147, s. 93.

¹³⁰⁴ Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1113, s. 116.

¹³⁰⁵ Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1103, s. 70./ Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 555, s. 93./Bakınız 24 Ş 1258 tarihli vesika. BOA EV.BKB, 122/82./ Kastamonu Esas Defteri, 205, Sıra 1049, s. 134.

/ Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1131, s. 32 vs.

¹³⁰⁶ VGMA, Vakfiye Defteri, 606, Sıra no: 149, s. 113.

¹³⁰⁷ Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1103, s. 70.

¹³⁰⁸ Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1103, s. 70.

¹³⁰⁹ Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1101, s. 48.

¹³¹⁰ Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1147, s. 93.

¹³¹¹ Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 558, s. 78.

Camide borca hesabı üzere hatiplik yapan Osman vefat edince yerine öz oğlu Ali bin Osman adlı kişiye tevcih yapılmıştır (Receb 1228)¹³¹² Ali bin Osman kısa bir süre sonra vefat edince yerine Hüseyin bin Mustafa'ya görev verilmiştir. Konuyla ilgili olarak Nâib Abdülcélil tarafından arz da bulunulmuştur (1229)¹³¹³. Camide borca hesabı üzere hatiplik yapan Hüseyin bin Mustafa vefat edince çocuğu da olmadığından (bilâ-veled fevt) yerine “ehliyeti zahir” olan Yusuf bin Abbas adlı kişiye görev verilmesi için bir dilekçe verilmiştir (Cemaziyelahir 1231)¹³¹⁴. Yusuf bin Abbas'ın da çocuksuz vefat etmesi üzerine Osman bin Ali'ye görev tevcih edilmiştir. Konuyla ilgili olarak Nâib Mehmed Kasım tarafından arzda bulunulmuştur (Şevval 1237)¹³¹⁵.

Câmiye 1258 yılında “borca hesabı” üzere Ahmed Efendi bin Osman adlı kişi hatip olarak tayin edilmiştir (18 Şevvâl 1258). Ahmed Efendi vefat edince yerine oğlu Said Efendi geçmesi gerekirken Said Efendi başka bir câmiye hatiplik yaptığı için yerine küçük oğluna tevcih yapılmışsa da onun da yaşının küçük olması nedeniyle câmiye vekâleten (niyâbeten) Ali Efendi hatip tayin edilmiştir¹³¹⁶.

Daha sonra göreve Osman bin Ali halife adlı bir kişinin tayin edildiği anlaşılmaktadır. Osman bin Ali halifenin vefatı ile de yerine büyük öz oğlu Ahmed halifeye görev tevcihi yapılmıştır(23 Sin 1258)¹³¹⁷.

Camide ileriki tarihlerde de imamlar görev yapmışsa da bunlarla ilgili olarak sadece bir bulgu tespit edilebilmiştir. İlgili belgeye göre, Gümüşâbâd kazasına bağlı Efteni nahiyesinde bulunan Dede Sultan camisinde borca hesabı üzere hatip olan Ahmed bin Osman'ın beratını kaybettiği bu çerçevede kendisine yeni bir görev belgesi verilmesi için talepte bulunduğu görülmektedir. Ahmed bin Osman'ın ilgili camide görev yaptığı, Hüseyin Hüsnü efendi bin Abdullah ve Mehmed bin Receb tarafından da doğrulanmıştır. Bu bağlamda konuyla ilgili tahkikat yapan “Evkaf-ı hümayun teftiş mahkemesi”nce, ilgili kişiye daha önceki görev belgesi (berat) ortaya çıkar ise (zuhûr) “amel ve itibar olunmamak şartıyla” yeni bir beratın verilmesi uygun görülmüştür (7 Eylül 1280)¹³¹⁸.

1.10.2.Dede Sultan Camisinde Görev Yapan Müezzinler

Camide görev yapan müezzinlere ilişkin sadece iki kayıt tespit edilebilmiştir. Bunlardan birisi camide nim akçe ile müezzin olan Ömer'in başka bir yere taşınması nedeniyle (ahire

¹³¹² Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 555, s. 93.

¹³¹³ Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 555, s. 93.

¹³¹⁴ Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 555, s. 93.

¹³¹⁵ Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 555, s. 93.

¹³¹⁶ Kastamonu Esas Defteri, 205, Sıra 1049, s. 134.

¹³¹⁷ Konu ile ilgili ilam için bakınız. BOA, EV. BKB, 122/82.

¹³¹⁸ BOA, EV..MKT, 264/24, Vesika 1-3.

tavattun etmekle) görevinin iptal edildiği ve Mehmed adlı kişiye görev tevcihi yapıldığını göstermektedir (Muharrem 1134)¹³¹⁹.

Diğeri ise camide nim akçe ile müezzin olan Ali bin Nasuh'un vefat etmesi üzerine yerine Mehmed bin Mustafa'ya görev tevcihi yapıldığını anlatmaktadır (Şaban 1201)¹³²⁰.

1.11. 'Acem Sinan Cami-i Şerifi

Caminin Gümüşâbâd'da "Erkûl hamamı" olarak tanımlanan yerde olduğu tespit edilmiştir. Yapılan alan araştırmasında, bu mevkinin şunda nerede bulunduğu tespit edilememiştir. Camide görev yapan kişilere ait tespit edilen tek kayıt, camide 2 akçe ile Yusuf adlı kişinin vaiz olduğu ve Yusuf'un görevinin 1119 yılında yenilediği (tecdîd) ile ilgilidir (Şaban 1119)¹³²¹.

1.12. Cevrik Cami-i Şerifi

Cevrik köyünde inşa edildiği tahmin edilen camiyle ilgili olarak sadece bir görev tevcihi tespit edilebilmiştir. İlgili kayda göre camiye 1140 yılı Safer ayında Mustafa adlı kişiye 1 akçe ile imamlık tevcihi yapılmıştır (Safer 1140)¹³²².

2- Mescidler

2.1.Ortaköy Mescid-i Şerifi

Gümüşâbâd'da Ortaköy adı verilen yer de bulunan mescid Mehmed adlı bir kişi tarafından yapılmıştır. Mescidde belli bir maaşla (bâ-muayyene) imam olan Hüseyin adlı kişi vefat edince büyük oğlu Yusuf'a görev tevcihi yapılmıştır (Şevval 1186)¹³²³.

2.2. Örünköy Karyesi Mehmed Paşa (Beşe) Mescid-i Şerifi

Gümüşâbâd kazasına ait bazı arşiv kayıtlarında Örünköy olarak tanımlanan köyün Örenköy ile aynı yer olduğu anlaşılmaktadır¹³²⁴. Nitekim köyün adı bazı yerlerde Örenköy olarak telaffuz edilmiştir¹³²⁵. Köyde bulunan ibadethane bazı kayıtlarda mescid, bazı kayıtlarda ise cami olarak telaffuz edilmiştir. Mesela 1186 yılına ait bir kayıtta cami, 1193 yılına ait bir diğer kayıtta ise mescid olarak telaffuz edilmiştir.

¹³¹⁹ Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1131, s. 32.

¹³²⁰ Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1113, s. 116.

¹³²¹ Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1131, s. 32.

¹³²² Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1128, s. 106-2.

¹³²³ Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1114, s. 102.

¹³²⁴ Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1147, s. 93.

¹³²⁵ Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1114, s. 102.

Mescidin banisi olarak Mehmed Paşa¹³²⁶ veya Mehmed Beşe¹³²⁷ olarak adlandırılan kişinin adı geçmektedir. Bu nedenle mescidin adı Mehmed Paşa (Beşe) Mescidi olarak adlandırılmıştır.

1186 yılında camide imam olarak Hüseyin adlı kişi görev yaparken, onun vefat etmesi ile yerine aynı yıl, büyük oğlu Yusuf'a görev verilmiştir (Rebiülevvel 1186)¹³²⁸.

1193 yılında hala Yusuf bin Hüseyin'in imam olarak görev yaptığı görülmektedir (Cemaziyelahir 1193)¹³²⁹. 1205 yılında Yusuf'un vefat etmesi ile yerine oğulları Ahmed ve Mustafa'ya görev verilmiştir (Safer 1205)¹³³⁰.

2.3. Cami-i Kebir Mahallesi Mescid-i Şerifi

Cami-i Kebir mescidi Cuma divanında bulunmaktadır. Mescid bulunduğu mahalleyede isim olmuştur. Mescidde görev yapan imamlara ilişkin tespit edilen ilk veri 1123 yılına aittir. Bu sırada Cami-i Kebir Mahallesi mescidinde günlük yarım (nim) akçe ile imamlık görevini Mehmed adlı kişi yapmaktadır. Mehmed'in ölümüyle görevi usulsüz bir şekilde Osman adlı kişi tarafından alınmışsa da, görevin Osman'ın üzerinden alınarak (ref') Mehmed'in oğulları Ali ve Safer'e verilmesi sağlanmıştır (1123)¹³³¹.

3-Kiliseler

3.1. Pazarcık Köyü Kilisesi

Gümüşova bölgesinde kilise bulunduğu dair arşiv kayıtlarında herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Ancak yapılan alan araştırmasında, bölge halkı ile yapılan röportajlarda¹³³², daha sonraları Ordulu göçmenlerin yerleştiği Pazarcık köyünde önceden bazı Rum ailelerin yaşadığı ve bunların ibadet ettiği bir kilisenin bulunduğu ifade edilmiştir.

4- Köprüler ve Vakıfları

Osmanlı devletinde köprü yapımlarının devlet hazinesine büyük külfetler yüklemesi nedeniyle, köprü yapım ve onarımında bir takım yöntemlere başvurulmuştur. Bu çerçevede köprünün yapım ve onarımını üstlenen halk vergiden muaf tutulmuş, köprülerin bir kısmı bağlı buldukları vakfın geliri ile onarılmış ve vakıfların bağlı olduğu yerlere vakıf geliri ile köprü yapılmıştır¹³³³.

¹³²⁶ Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1147, s. 93./Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1114, s. 102.

¹³²⁷ Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 558, s. 78.

¹³²⁸ Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1114, s. 102.

¹³²⁹ Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1147, s. 93.

¹³³⁰ Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 558, s. 78.

¹³³¹ Atama Kadı Mehmed arzı neticesinde yapılmıştır. Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1131, s. 32.

¹³³² Bu bilgi Pazarcık köyünde sakin Murat Yıldırım beyden alınmıştır.

¹³³³ Yücel Özkaya, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı Kurumları ve Osmanlı Toplum Yaşantısı*, s. 86-87.

4.1. Beyciler Vakfı ve Baba Köprüsü

Vakıf Gümüşâbâd nahiyesinde¹³³⁴, Efteni merkezinde (nefs-i Efteni)¹³³⁵ Cevrik karyesi (bazı yerlerde Cevlik olarak ifade edilmiş)¹³³⁶ kurbunda “Melen Suyu”¹³³⁷ (Ma-i Milân)¹³³⁸ üzerinde kurulan¹³³⁹ ve “cısır-i kebir” (Büyük Köprü)¹³⁴⁰, Beyciler Cisri¹³⁴¹ gibi isimlerle adlandırılan Baba Köprüsü’nün ihtiyaçlarına tahsis edilmiştir¹³⁴². Nitekim konu ile ilgili muhtelif belgelerde vakfın “Baba Köprüsü’nün köprücülerine meşruta” olduğu ifade edilmiştir¹³⁴³. Vakfın Cevlik ve Beyciler köyünde gelirleri bulunmaktadır¹³⁴⁴. Beyciler köyü sınırlarında bulunan kaynağın, bir mezranın gelirleri olduğu¹³⁴⁵ anlaşılmaktadır. Beyciler köyünün bugün Hendek’e bağlı “Beylice” köyü olduğu tahmin edilmektedir.

4.1.1. Beyciler Vakfının Muhtelif Yıllara Ait Muhasebesi

Beyciler Vakfı’nın 1262 senesi Mart ayı başından aynı yılın Şubat ayı sonuna kadar 1 yılda, 2000 kuruş gelirinin olduğu bu miktarın 600 kuruşunun maaş, harç ve kâtibe harcandığı tespit edilmiştir.

Tablo: Beyciler Cisri Vakfının Cevlik ve Beyciler Köyünde Bulunan Gelirleri (1262)¹³⁴⁶

	Miktarı	Birimi	Birim Fiyatı/Kuruş	Toplam Fiyatı/Kuruş
Hınta	126	İstanbul kilesi	10	1260
Kabluca	22	İstanbul kilesi	3	66
Yulaf	64	İstanbul kilesi	6	128
Şair	15	İstanbul kilesi	6	90
Duhan	78,5	kıyye	2	157
Besdil?	299	kıyye	1	299
Toplam				2000

¹³³⁴ BOA, EV..d., 20298, Varak 6-7.

¹³³⁵ Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1103, s. 70.

¹³³⁶ BOA, EV..d.,14957, Varak 192.

¹³³⁷ Daha önceleri kullanılan birçok belgede nehrin adı Milan olarak yazılmıştır. Halbuki bu belgede günümüzde kullanılan Melen adı kullanılmaya başlamıştır. BOA, EV.d., 14793, Varak 4.

¹³³⁸ BOA, EV.d. 14154, Varak 7.

¹³³⁹ Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1105, s. 74./ Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 555, s. 93.

¹³⁴⁰ BOA, EV.d. 14793, Varak 4.

¹³⁴¹ BOA, EV.d. 12781, Varak 4.

¹³⁴² BOA, EV..d., 20298, Varak 6-7./ Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1105, s. 74.

¹³⁴³ Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1105, s. 74./ Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 555, s. 93./ Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1081, s. 67.

¹³⁴⁴ Belgede vakfın 1262 senesi Mart ayı başından, aynı yılın Şubat ayına sonuna kadar 1 yıllık muhasebesi verilmiştir. BOA, EV.d. 12781, Varak 4.

¹³⁴⁵ BOA, EV..d.,14957, Varak 24.

¹³⁴⁶ BOA, EV.d. 12781, Varak 4.

Tablo: Beyciler Cisri Vakfının Masrafları (1262)¹³⁴⁷

Harcanan Kalem	Harcanan Miktar/ Kuruş
Ber- muceb-i Layiha Evkaf Hazinesi'nden Verilen Maaş (Binde İkiyüz Hesabıyla)	400
Ber mucebi layiha Evkaf hazinesi Muhasebe Harcı (Binde elli hesabıyla)	100
Kâtibe	100
Toplam	600

Vakfın 1266 yılı Mart ayı başından 1267 yılı Şubat ayı sonuna kadar 2 senelik muhasebesi ise şu şekildedir: Cisri-ı kebirin iki yıllık toplam geliri 2900 kuruş olarak tespit edilmiştir. Buna karşılık mutasarrıflara verilen maaş ve muhasebe harcı olarak 725 kuruş masraf gerçekleşmiştir. Bu harcamaların 580 kuruşu maaşlara, 145 kuruşu ise muhasebe harcına tahsis edilmiştir¹³⁴⁸. Bir diğer vesikada vakfın 1266 ve 1267 yıllarında toplam masrafının 1700'er kuruştan toplam 3400 kuruş olarak gerçekleştiği ifade edilmiştir¹³⁴⁹. Bu çerçevede vakfın ilgili yıllarda gelirlerinin giderlerine yetmediği görülmektedir.

Vakfın 1268 yılı Mart ayı başından 1270 senesi Şubat ayı sonuna kadar olan üç senelik muhasebesi ise şu şekildedir: Cisri-ı kebirin üç yıllık toplam geliri 5332¹³⁵⁰ kuruştur. Buna karşılık köprünün tamiri için 420 kuruş, mutasarrıflara verilen maaş ve muhasebe harcı olarak ise 1228 kuruş masraf olmuştur. 1228 kuruşun 982,5 kuruşu maaşlara, 245,5 kuruşu ise muhasebe harcına tahsis edilmiştir. Geriye ise vakıfta sadece 3684 kuruş kalmıştır¹³⁵¹.

Vakfın 1271 senesi Mart ayı başlangıcından 1272 senesi Şubat ayı sonuna kadar iki senelik muhasebesine göre; cisri-ı kebirin iki yıllık toplam geliri 3341¹³⁵² kuruştur. Vakfın masrafları ise 1967 kuruştur. Bunun haricinde mutasarrıflara verilen maaş ve muhasebe harcı olarak 343,5 kuruş masraf yapılmıştır. Bu harcamaların 68,5 kuruşu maaşlara, 275 kuruşu ise muhasebe harcına tahsis edilmiştir. Geriye ise elde sadece 1030,5 kuruş gelir elde kalmıştır¹³⁵³.

Vakfın 1273 senesi Mart ayı başından Şubat ayı sonuna kadar bir yıllık muhasebe kayıtlarına göre vakfın ilgili yılda 1700 kuruş geliri olmasına karşın 425 kuruş masrafının olduğu görülmektedir.

¹³⁴⁷ BOA, EV.d. 12781, Varak 4.

¹³⁴⁸ BOA, EV.d. 14793, Varak 4.

¹³⁴⁹ BOA, EV.d. 14154, Varak 7.

¹³⁵⁰ 1268 yılında 1700 kuruş, 1269 ve 70 yıllarında ise 1816'şar kuruş gelir elde edilmiştir.

¹³⁵¹ BOA, EV..d.,14957, Varak 24.

¹³⁵² 1271 yılında 1816 kuruş, 1272 yılında ise 1525 kuruş gelir elde edilmiştir.

¹³⁵³ BOA, EV..d.,14957, Varak 130.

425 kuruş (340+85 kuruş) içerisinde vakıfta görevli kişilere ödenen maaşlar ve muhasebe harcı bulunmaktadır. Geriye ise vakıfta sadece 1275 kuruş kalmıştır¹³⁵⁴.

Vakfın 1275 yılı Mart ayı başından Şubat ayı sonuna kadar bir yıllık muhasebesi incelendiğinde vakfın 1000 kuruş geliri olduğu bu miktarın 250 kuruşunun maaş (200 kuruş) ve muhasebe harcına (50 kuruş) tahsis edildiği geriye ise 750 kuruş kaldığı tespit edilmiştir¹³⁵⁵.

Vakfın 1276 yılı Mart ayı başından Şubat ayı sonuna kadar bir yıllık muhasebesi incelendiğinde ise vakfın 650 kuruş geliri olmasına karşın 162,5 kuruş masrafının olduğu görülmektedir. Bu masrafın 130 kuruşu maaş, 32,5 kuruşu ise harç olarak ayrılmıştır. Vakfın geriye ise 487,5 kuruş gelirinin kaldığı anlaşılmaktadır¹³⁵⁶.

Vakfın 1277 yılı Mart ayı başından Şubat ayı sonuna kadar bir yıllık muhasebesi incelendiğinde vakfın 680 kuruş geliri olduğu buna karşılık 170 kuruş masrafının gerçekleştiği görülmektedir. Masrafın 136 kuruşu maaşlara, 34 kuruşu ise muhasebe harcına tahsis edilmiştir. Geriye ise 510 kuruş geliri kalmıştır¹³⁵⁷.

Görüldüğü gibi 1262 yılında yılda 2000 kuruş geliri olan vakfın gelirleri yıllar geçtikçe azalmış ve 1277 yılında 680 kuruşa kadar düşmüştür.

**Tablo: Beyciler Vakfının Bedelât ve Tahmîsât Miktarları
(1283–1287/1866–1870–1871)¹³⁵⁸**

Num ara	Vakfın Adı	Vakfın şartları	Bedelât Miktarı (krş)					Bedelât Miktarı Toplam (krş)	Tahmîsât Miktarı (1/5) (krş)	Vakfın Mütevellisi
			1283	1284	1285	1286	1287			
130	Gümüşâ bâd nahiyesi Beyciler Vakfi	Gümüşâbâd nahiyesinde Baba Cisrinin tamirine meşrûta	446,5	370	312	357	389	1874,5	375	Vakfın bedeli Hazine-yi Evkaf-ı Hümayun'a gönderilmiştir

4.1.2. Beyciler Vakfında Görev Alan Kişiler

4.1.2.1. Mütevelliler

Vakfın işlerini vakfiye şartları ve İslami hükümler çerçevesinde idare etmeye yetkili kişiye mütevelli denmektedir. Cîs-i kebir'in tamiri için kurulan mezra vakfın mütevellisi olarak sadece

¹³⁵⁴ BOA, EV..d., 14957, Varak 159.

¹³⁵⁵ BOA, EV..d., 14957, Varak 192.

¹³⁵⁶ BOA, EV..d., 14957, Varak 208.

¹³⁵⁷ BOA, EV..d., 14957, Varak 246.

¹³⁵⁸ BOA, EV..d., 20298, Varak 7.

bir kişinin adı tespit edilebilmiştir. İlgili kayda göre 1266-67 yıllarında vakfın mütevellisi Hacı oğlu Hüseyin Ağa adlı kişidir¹³⁵⁹.

4.1.2.2. Nazırlar

Mütevellinin vakıf işlerini nasıl idare ettiğine nezaret eden kişidir. Bununla beraber nazıra bazen mütevellîği denildiği de bilinmektedir. Bir vakfın nazırı bulunursa mütevellî onun yerini almadıkça vakıfta tasarruf edemez¹³⁶⁰.

Araştırma konusu belgelerde nazır olarak sadece bir kişinin adı tespit edilebilmiştir. Buna göre köprünün nazırı Hasan adlı kişi iken onun ölümü ile yerine öz (sulbî) oğlu Molla Ali halifeye görev verilmiştir (Zilkade 1171)¹³⁶¹.

4.1.2.3. Meremmetçiler

Vakıf köprünün tamirinde görev alan kişiler “meremmetçi” olarak adlandırılmıştır. Köprünün tamirinde görev alan kişilere dair ilk bilgiler 1111 yılına aittir. İlgili kayda göre vakıfta İzzet ve Ahmed adlı iki kişi görev yapmaktadır¹³⁶².

1124 yılına ait kayda göre bu sırada 1 akçe ile meremmetçi olan Osman vefat edince yerine Ömer, Ebubekir ve Mustafa adlı kişilere görev tevcihi yapılmıştır (Muharrem 1124)¹³⁶³.

1144 yılında ise köprünün tamiri için nim akçe ile görevli tayin edilmiş olan İbrahim adlı kişi vefat edince yerine, müştereken öz oğulları Mehmed, Ahmed ve Salih adlı kardeşlere görev tevcihi yapılmıştır. Görevlendirme için Nâib Hüseyin tarafından arzda bulunulmuştur (Zilkade 1144)¹³⁶⁴. Mehmed, Ahmed ve Salih'den sonra ise (mahlûl) Ahmed ve Salih'in oğulları Mustafa bin Ahmed, Mehmed, İbrahim ve Mehmed adlı bir diğer kişiye tevcih yapılmıştır. Görevlendirme için Nâib Mehmed Kasım tarafından arzda bulunulmuştur¹³⁶⁵. Bu kayıttan sonra köprüde uzun zaman kimlerin görev yaptığı tespit edilememiştir. Nitekim bundan sonraki görevlendirmelere dair ilk kayıt 1262 yılına aittir. 1262 yılında ise vakfa günlük 1 akçe ile görevli tayin edilmiştir. Bu kişiler Mehmed bin Mehmed, Ahmed ve Mehmed adlı bir diğer kişidir¹³⁶⁶.

¹³⁵⁹ BOA, EV.d. 14154, Varak 7.

¹³⁶⁰ M. Zeki Pakalın, “Nazır”, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, c. 2, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1983, s. 666.

¹³⁶¹ Gümüştâbâd Hurûfât Defteri 1103, s. 70.

¹³⁶² Gümüştâbâd Hurûfât Defteri 1081, s. 67.

¹³⁶³ Gümüştâbâd Hurûfât Defteri 1131, s. 32.

¹³⁶⁴ Gümüştâbâd Hurûfât Defteri 1105, s. 74.

¹³⁶⁵ Gümüştâbâd Hurûfât Defteri 555, s. 93.

¹³⁶⁶ Belgede vakfın 1262 senesi Mart ayı başından, aynı yılın Şubat ayına sonuna kadar 1 yıllık muhasebesi verilmiştir. BOA, EV.d. 12781, Varak 4.

1266–67 yıllarında vakıfta mutasarrıf olarak İbrahim, Mehmed, Ahmed ve Mehmed adlı bir diğerk kişi görev yapmaktadır¹³⁶⁷.

1268–70 yıllarında ise Mehmed, Ali, İbrahim ve Mehmed adlı bir diğerk kişinin burada köprücük olarak görev yaptığı (mutasarrıf) anlaşılmaktadır. Bunlardan Mehmed adlı kişi vefat edince yerine hissesi (hums–1/5 hisseye sahip) öz oğulları Latif ve Mustafa'ya geçmiştir¹³⁶⁸.

Vakfın mutasarrıfları olarak 1271 senesinde Mehmed, Ali, İbrahim, Ahmed, Abdüllatif, Mustafa adlı kişilerin adları geçmektedir¹³⁶⁹. Bu kişiler (Mehmed, Ali, İbrahim, Ahmed, Abdüllatif ve Mustafa) 1273¹³⁷⁰, 1275¹³⁷¹, 1276¹³⁷² ve 1277¹³⁷³ yıllarında da görevlerine devam etmişlerdir¹³⁷⁴.

5- Çeşmeler

5. 1. Selamlar Köyü Hacı Bekir- İbrahim Ağa Çeşmesi

Selamlar Köyü çeşmesi, 1324 yılında Hacı Bekir ve İbrahim Ağa tarafından inşa edilmiştir. Çeşmenin iki kitabesi bulunmaktadır. Kitabeler bozulmaya başladığı için, kitabeler üzerindeki orijinal yazılar köylü tarafından, amatör bir şekilde, boya ile belirginleştirilmiştir.

¹³⁶⁷ Belgede vakfın, 1266 yılı Mart ayı başından 1267 yılı Şubat ayı sonuna kadar 2 senelik muhasebesi verilmiştir. BOA, EV.d. 14793, Varak 4.

¹³⁶⁸ Belgede vakfın 1268 yılı Mart ayı başından 1270 senesi Şubat ayı sonuna kadar olan üç senelik muhasebesi verilmektedir. BOA, EV..d., 14957, Varak 24.

¹³⁶⁹ BOA, EV..d., 14957, Varak 130.

¹³⁷⁰ BOA, EV..d., 14957, Varak 159.

¹³⁷¹ BOA, EV..d., 14957, Varak 192.

¹³⁷² BOA, EV..d., 14957, Varak 208.

¹³⁷³ BOA, EV..d., 14957, Varak 246.

¹³⁷⁴ BOA, EV..d., 14957, Varak 192.

Resim: Selamlar Köyünde Bulunan Tarihi Çeşme

Resim: Selamlar Köyü Çeşmesine Ait Kitabe 1

Kitabe 1'in çevirisi:

Sahibülhayrât

Ve'l Hasenât el- Hac (Hacı) Bekir Ağa

Sene 132, Cemaziyel Ahir 15

Resim: Selamlar Köyü Çeşmesine Ait Kitabe 2

Kitabe 2'nin çevirisi:

Sahibülhayrât

Ve'l Hasenât İbrahim Ağa

Sene 1324 Temmuz

5.2. Betek Çeşmesi

Yapılan alan araştırmasında Gümüşova merkezinde Kilise denen yerde “Betek Çeşmesi” adı verilen tarihi bir çeşmenin daha kurulduğu tespit edilmiştir. Ancak çeşmenin ne zaman kurulduğu ve vakfiyesi ile ilgili herhangi bir bulgu tespit edilememiştir.

6-Vakıf Gayrimenkuller: Gümüşâbâdlı Salih Duna Tarlası

Bu tarla Bolu'da bulunan Şemsi Mustafa Paşa Vakfı'na aittir. Tarla 1 kıt'a olup tamamı 4 dönümden ibarettir. Tarlanın Düzce Felciler köyünde bulunduğu tespit edilmiştir. 1864'te tarlanın Düzce Felciler köyünden Gümüşâbâdlı Salih Duna'dan “intikal” yoluyla kızları Hatice ve Kezban'a intikal ettiği ve harç miktarının 15 kuruş olduğu tespit edilmiştir (5 Rebü'l-Evvel 1281/ 8 Ağustos 1864)¹³⁷⁵.

¹³⁷⁵ BOA, EV..d., 19090, Varak 2, 3.

7-Eğitim- Öğretim Kurumları

7.1. Sıbyan Mektepleri

Sıbyan mektebi, sabi adı verilen 4-7 yaşlarındaki kız ve erkek çocukların gönderildiği ve her mahallede bir tane bulunduğu için mahalle mektebi veya taştan yapıldığı için Taş mektep olarak adlandırılan okullardır. Sıbyan mekteplerinin gayesinin çocuklara Kuran okumasını öğretmek olduğu anlaşılmaktadır. Tanzimata gelinceye kadar sıbyan mekteplerinde Arapça, Elifba, Kuran, tecvid ve ilm-i hal okutmaktan ve namaz kılma usulü ile namazda okunacak ayet ve duaları ezberletmekten ileri gidilememiştir¹³⁷⁶.

Tanzimata kadar sıbyan mekteplerinde çocuklara genelde yazı öğretilmemiştir¹³⁷⁷. Nitekim 1830'lu yıllarda başkent İstanbul'da bile çocuklara bir dereceye kadar yazı öğretilmesi istisnai bir vakıa olarak karşımıza çıkmaktadır¹³⁷⁸. Tanzimat dönemi başlarında ise okuma yanında yazınının da öğretilmesi, sıbyan mekteplerinin amaçları arasında görülmüştür ki bu çok önemli bir gelişmedir¹³⁷⁹.

1846 yılında yayınlanan talimatname ile sıbyan mekteplerinde okunacak dersler arasında harekeli Türkçe, muhtasar ahlak risaleleri, Türkçe tecvid, Türkçe ilm-i hal ve yazı dersleri konmuştur. 1869 tarihli maarif-i umûmiye nizamnamesi ise sıbyan mekteplerinde okunacak dersleri şöyle tespit etmiştir: Elifba, Kuran, tecvid, ahlaka dair risaleler, ilm-i hal, yazı, hesap, muhtasar Osmanlı tarihi, coğrafya ve faydalı bilgiler. Bu mekteplerde yazı malzemesi olarak taş-tahta ile kaleme ise ancak tanzimattan sonra rastlanmaktadır¹³⁸⁰. Bazı yeni ilkokullara öğrenci sırası, kara tahta, harita gibi araç ve gereçlerin de bu tarihlerde girmeye başladığı görülmektedir¹³⁸¹.

Sıbyan mekteplerinin hocalarına gelince bunların genelde medresede okumuş, çok zaman bir cami veya mescidde imamlık veya müezzinlik yapan kimseler olduğu görülmektedir¹³⁸². Batı'daki öğretim metodlarını bilen aydınların yetkililere sunduğu raporlarda “hocanın, sınıftaki bütün öğrencilere birden ders göstermesi önerilmiş, fakat yetkililer “4-5 yaşında okula yeni başlamış çocukların her biri hocanın önünde tek tek harfleri tanımadan hepsi birden nasıl öğrenirler? Ya

¹³⁷⁶ Vedad Günyol, “Mektep”, *İ.A.*, 74. Cüz, 2. Baskı, Milli Eğitim basımevi, İstanbul, 1968, s. 655-657.

¹³⁷⁷ Yahya Akyüz, “Tanzimat Döneminde Eğitim Biliminde ve Öğretim Yöntemlerinde Gelişmeler”, *Tanzimatın 150. Yıldönümü Uluslar arası Sempozyumu*, Ankara: 31 Ekim-3 Kasım 1989, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1994, s. 510.

¹³⁷⁸ Necdet Sakaoğlu, *Osmanlıdan Günümüze Eğitim Tarihi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayını, İstanbul, 2003, s. 41.

¹³⁷⁹ Yahya Akyüz, *a.g.b.*, s. 510.

¹³⁸⁰ Yahya Akyüz, *a.g.b.*, s. 510.

¹³⁸¹ Yahya Akyüz, *a.g.b.*, s. 512.

¹³⁸² Vedad Günyol, *a.g.m.*, s. 655-657.

hocalar 15-20 çocuğun karşısında nasıl ders verirler?” diyerek şaşkınlıklarını dile getirmişlerdir¹³⁸³.

Osmanlı devleti 19. yüzyılın ikinci yarısında, fakir, kimsesiz, yetim çocukların eğitimi için de muhtelif uygulamalar gerçekleştirmiştir. Bunlardan birisi, 5-13 yaşları arasındaki fakir ve kimsesiz çocukların sokaklardan alınarak, devlet kontrolünde ve sağlıklı bir ortamda eğitim alıp, büyümeleri amacıyla ilk defa 1863 yılında Niş’te, daha sonra ise Rusçuk, Sofya ve İstanbul’da olmak üzere ıslahhaneler kurulmasıdır¹³⁸⁴.

Araştırma kapsamı vesikalarda haklarında bilgi tespit edilen Gümüşâbâd sınırlarındaki sıbyan mektepleri aşağıda belirtilmiştir. Bölgede sıbyan mektebi için daha çok “muallimhane” ve “mekteb-i ibtidai” adlarının kullanıldığı görülmektedir.

7.1.1. Hacı Ahmed Paşa Muallimhanesi

Muallimhane Gümüşâbâd’ın Cuma divanında¹³⁸⁵, Hacı Ahmed Paşa caminin yanında kurulmuştur¹³⁸⁶.

1113 yılında muallimhanede günlük 2 akçe ile Hoca Hüseyin adlı kişinin muallimlik yaptığı anlaşılmaktadır. Hoca Hüseyin’in 1113 yılında “berat-ı atik”inin tecdid edildiğinin belirtilmesi bu tarihten önce de bir süre Hoca Hüseyin’in muallimlik yaptığını göstermektedir (1113 Cemaziyelahir)¹³⁸⁷.

Muallimhane ile ilgili tespit edilen bir diğer kayıt 1171 tarihlidir. İlgili kayda göre muallimhanede günlük 2 akçe ile muallim (muallim-i sıbyân) olan Mehmed adlı kişi görev yaparken vefat edince yerine oğlu Mustafa Halife’ye görev verilmiştir (Muharrem 1171)¹³⁸⁸.

7.1.2. Hacıköy Karyesi Muallimhanesi

Bu muallimhane ile ilgili olarak tespit edilen tek kayıt 1127 yılına aittir. İlgili kayda göre 1127 yılında Abdullah halife isimli kişiye Hacıköy muallimhanesi muallimliği tevcih edilmiştir (Muharrem 1127)¹³⁸⁹.

¹³⁸³ Necdet Sakaoğlu, *a.g.e.*, s. 41.

¹³⁸⁴ A.Latif Armağan, İlknur Haydaroğlu, “Osmanlı Devletinde Çocuk ve Toplum Sağlığının Korunması Adına Girişilen Önemli Bir Sosyal Proje: Islahhaneler”, 38. *Uluslararası Tıp Tarihi Kongresi Bildiri Kitabı*, c. 3, Editörler Nil Sarı, Ali Haydar Bayat, Yeşim Ülman, Mary Işın, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara, 2005, s. 1431.

¹³⁸⁵ Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1081, s. 67.

¹³⁸⁶ Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1103, s. 70./ Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1081, s. 67.

¹³⁸⁷ Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1081, s. 67.

¹³⁸⁸ Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1103, s. 70.

¹³⁸⁹ Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1131, s. 32.

7.1.3. Selamlar ve Ören İbtidâî Mektebi

Selamlar ve Ören mekteb-i ibtidaisine dair tespit edilen ilk kayıt 1925 tarihlidir. Bu kayda göre Selamlar ibtidâî mektebinde muallim olarak İbrahim Hakkı Efendi, Ören köyünde ise Ahmed Efendi muallim olarak görev yapmışlardır (1925)¹³⁹⁰.

7.1.4. Gümüşova İlkokulu

Bu okul Gümüşova (Kışla) merkezindedir. Okul cumhuriyet döneminde 1929 yılında kurulmuştur.¹³⁹¹

7.1.5. Hoca Mektebi

Bölgede yapılan alan araştırmasında Kışla camisinin yanında çok eskiden “Hoca mektebi” olarak adlandırılan bir mektebin kurulduğu ve bu mektebin meşhur hocalarından birisinin Gürcü Hüseyin Efendi adlı kişi olduğu ifade edilmiştir. Bununla beraber arşiv kayıtlarında mektep ve burada görevli hocaya dair herhangi bir bulgu tespit edilememiştir.

7.2. Rüşdiye Mektepleri

1838’de umur-u nafia meclisince mevcut mektepleri bir düzene koymak için bir layiha hazırlanarak, sıbyan mektepleri küçük ve büyük olmak üzere ikiye ayrılmış ve bunların ders programları tespit edilmiştir¹³⁹². Buna göre küçük mahalle mektepleri hece ve bir iki hatim indirmek suretiyle Kuran öğretimine munhasır kalacak, camilerin yanındaki daha büyük mekteplerde ise “Türkî inşa, Tuhfa, Nuhbâ, Subha-i şibyân gibi lugatler ve Birgivi’nin akaid risaleleri gibi ahlak kitapları, hatt ve kitabet okutulacaktır. Sonradan bu layiha, Dar-ı Şura-yı Babıali’de ve Meclis-i Ahkâm-ı Adliye’de bazı değişikliklere uğrayarak Kuran hatmi 3 veya 6’ya çıkarılmış, ayrıca sarf ve nahiv dersleri de programlara da konmuştur. Islahata tabi tutulan bu mekteplere rüşdiye adı verilmiştir¹³⁹³.

1847–48 yıllarında rüşdiyeleri modernleştirmek amacıyla, Mekatib-i Umumiye Müdürü Ahmet Kemal efendi tarafından rüşdiyelere yeni öğretim yöntemleri ve harita, küre vs. ders araç gereçleri sokmak için büyük gayretler sarf edilmiştir. Bu yenilikler başlangıçta “gâvur icadı” olarak görülürken zamanla yerleşmiştir¹³⁹⁴.

¹³⁹⁰ Bolu Vilâyeti Sâlnâmesi R. 1341/M. 1925, s. 352, 353, 354, 356.

¹³⁹¹ *Bolu İl Yıllığı 1967*, s. 244.

¹³⁹² Vedad Günyol, *a.g.m.*, s. 656./ Yahya Akyüz, *a.g.b.*, s. 510.

¹³⁹³ Vedad Günyol, “*a.g.m.*”, s. 656.

¹³⁹⁴ Yahya Akyüz, *a.g.b.*, s. 511-512.

Gümüşova’da sadece bir adet rüşdiye mektebi tespit edilmiştir. Konu ile ilgili olarak 20 Kasım 1913 tarihli Anadolu’da Tanin Gazetesi’nde bir bilgi bulunmaktadır.¹³⁹⁵ Mektebi kimin, ne zaman yaptırdığı veya nasıl sübvansede edildiği hakkında herhangi bir bilgi tespit edilememiştir.

7.3. Medreseler

Medreseler Osmanlı devletinin tamamına yayılmış olan eğitim-öğretim kurumlarıdır. Yerel bazda okuma-yazma ve Kuran hıfzı ile başlayan eğitim-öğretim süreci ikinci aşamada belirli ticaret ve kültür merkezlerinde sayısal olarak yoğunlaşan daha ileri düzeydeki bölgesel medreselerde sürdürülmüş, bunu müteakiben öğrencilerin kabiliyet ve yeteneklerine göre daha spesifik eğitim kurumlarının bulunduğu İstanbul’da tamamlanmıştır. 1791 yılında gerçekleştirilen tahrirde medreselerdeki eğitim-öğretim süresi ile medrese odalarında barınma periyodu hakkında herhangi bir bilgi edinmek mümkün olmamakla beraber, medresede eğitim gören öğrencilerin ortalama yaşının 25’in üzerinde olduğu tahmin edilmektedir¹³⁹⁶.

Osmanlı medreselerinin en önemli özelliklerinden birisi eğitimin halktan kopuk olarak yapılmamasıdır. Yıl boyunca medreselerde öğretilen bilgiler merkezde “ders-i âmlar” tarafından, bir bakıma halka açık kürsü olarak kullanılan camilerde verilen konferanslarla, diğer taraftan eğitime ara verilen üç aylık sürede ülkenin dört bir tarafına yayılan öğrenciler aracılığı ile halka ulaştırılmış, böylece merkezden taşraya doğru yayılan bir kültür birliği sağlanmaya çalışılmıştır.¹³⁹⁷ Yine Ramazan ve Kurban bayramlarında öğrencilerin civar köylere giderek halkı çeşitli konularda bilgilendirdikleri de bu doneyi destekleyen bir husustur.

Medreselerin ana finans kaynağı vakıflardır. Medresenin banisi kurduğu medresenin yaşaması için malının bir kısmını vakf etmiş, böylece medrese ekonomik olarak güvence altına alınmıştır. Vakfedilen malların tamamı, medrese hoca ve talebelerinin maaş ve iâşelerinin temini için kullanılmıştır. Vakıflar ilk dönemlerde merkezi bir otoritenin denetiminde değilken II. Mahmud döneminde vakıflar merkezi otoritenin denetimine bırakılmış, 1840’ta ise tamamen vakıflarla ilgilenecek bir bakanlık (Evkaf Nezareti) kurulmuştur. Tanzimattan sonra da devlet borçlarını karşılamak amacıyla sık sık vakıfların gelirlerine el konulmuştur. Fuad Paşa maliyenin vakıflara verdiği payı iane namıyla kese kese ¼ derecesine indirmiş ve vakıflar dolayısıyla medreseler ekonomik bakımdan zayıflamışlardır. II. Meşrutiyet döneminde ulema, gazete ve dergilerde yayınladıkları

¹³⁹⁵ Konu ile ilgili mektub 1797 numaralı 25 Muharrem 1331 (1332) hicri, 12 Kanun-ı Evvel 1329 Rumi, 25 Kanun-ı Evvel (Aralık) 1913 miladi tarihli Tanin Gazetesi’nde yayınlanmıştır. Ahmed Şerif, *Anadolu’da Tanin* c.1, Hazırlayan Ahmed Börekçi, Türk Tarih Kurumu Yayınevi, Ankara, 1999, s. 394.

¹³⁹⁶ Ahmet Cihan, “XVIII. Yüzyıl Sonlarında İstanbul Medreseleri”, *Yeni Türkiye* 32, 2000, s. 704.

¹³⁹⁷ Nazif Öztürk, *Azınlık Vakıfları*, Altinküre Yayınları, I. Baskı, Ankara, 2003, s. 35.

muhtelif yazılarda hükümetin dikkatini bu noktaya çekmişler ve vakıfların bir an evvel kuruluş gayelerine uygun kullanılmalarının sağlanmasını talep etmişlerdir¹³⁹⁸.

19. yüzyılda II. Mahmud ve II. Abdülhamid dönemlerinde eğitim konusunda ıslahatlar yapılırken en çok ıslahata muhtaç olan medreseler ihmal edilmiştir. Bu tutum muhtemelen medresenin ve temsil ettiği zihniyetin ıslahının çok zor hatta mümkün olmadığı kanaatine dayanmaktadır. Bununla beraber II. Abdülhamid'den sonra, İttihatçılar devrinde, bazı ıslah faaliyetleri yapılmış ve bazı yeni medreseler kurulmuşsa da meydana gelen I. Dünya Savaşı ve Osmanlı devletinin tasfiyesi nedeniyle bu okullar da uzun süreli olmamıştır.¹³⁹⁹

Araştırma kapsamı vesikalardan hareketle Gümüşâbâd bölgesinde sadece bir aded medrese kurulduğu anlaşılmaktadır. Bu medrese Karaçörtlen Köyünde kurulan Fehmiye medresesidir. Bu medrese dışında Müteveffa Halil Paşa medresesi adıyla bir medresenin daha kurulduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu medresenin Amasya'ya bağlı Gümüşova'da mı yoksa Düzcce'ye bağlı Gümüşova bölgesinde mi kurulduğuna ilişkin kesin bir ayırım yapılamamıştır. Bu nedenle Müteveffa Halil Paşa medresesi araştırmamıza dahil edilmemiştir¹⁴⁰⁰.

7.3.1. Karaçörtlen Köyü Fehmiye Medresesi

Karaçörtlen Köyü bugün Çilimli ilçesi sınırlarında bulunmaktadır. Karaçörtlen Köyü'nde Fehmiye Medresesi adıyla bir medrese kurulmuştur. Medrese harap olduğu için köy halkının yardımlarıyla yeniden tamir ve inşa edilmiştir. Ancak medresenin ihtiyaçlarının tam olarak

¹³⁹⁸ Yaşar Sarıkaya, *Medreseler ve Modernleşme*, İz Yayıncılık, İstanbul, 1997, s. 91-92.

¹³⁹⁹ Mehmet İpşirli, "Medrese/Osmanlı Dönemi", *DİA*, c. 28, Ankara, 2003, s. 332.

¹⁴⁰⁰ İlgili belgedeki bilgiler şu şekildedir: Medrese Halil Paşa tarafından bina edilmiştir. Gümüşova kazasında bulunmaktadır. Medresede bir de cami bulunmaktadır. (Müteveffa Halil Paşa medresesinde kain cami-i şerif...) Bu medresede Mehmed adlı kişinin muîd ve imam olarak görev yaptığı tespit edilmiştir. Mehmed Meclis-i Şer'a gelerek medresede bulunan camide imamlık görevini yapması nedeniyle kendisinden emr-i şerif gereğince tekalif-i örfiyye ve şakka talebinde bulunulmaması gerekirken, Gümüşova kazası sakinlerinden Kaya (Kıyye) oğlu Mustafa, Karabela Mustafa, Serdar Abdülkadir, Atmaca Mehmed Beşe, Samâncâ? Oğlu Mehmed Beşe, Acem Ali Beşe, Ali Alemdar, Kara Mehmed Beşe, Hacı Osman oğlu Osman, Emir Osman oğlu Hasan vs. kişilerin aralarında anlaşarak (birbirleriyle yekdil ve yekcihet olarak) emr-i aliye aykırı bir şekilde kendisinden salyane talep ettiklerini ifade etmiş, bu kişilerin baskı (zulm ve teaddi) ve taleplerinin ortadan kaldırılması için yardım istemiştir. Bunun üzerine Gümüşabad kazası naibi, Mehmed'in "imamet ve muîdlik" kaydının Anadolu Muhasebesi'nden araştırılmasını sağlamıştır. Mevkufat kaleminde yapılan araştırma neticesinde, imam ve muîd Mehmed'in Gümüşabad kazası sakini olduğu, eskiden tasarrufunda bulunan yerlerde ziraat yaptığı ve devlete vergi (tekalif) ödediği, görevi nedeniyle de Mehmed'in avarız-ı divaniye ve tekalif-i öşriyeden muaf olduğu bu çerçevede avarız ve tekalif istenerek rencide edilmemesi konusunda tespit yapılmıştır (24 S 1197). BOA, C..MF., 75/3723, Vesika 1-2.

karşılanamadığı anlaşılmaktadır. Bunun üzerine medreseye Düzce Sırtınar Köyü'nden Keleş oğlu ailesinden Ali Ağa ibni Osman Ağa tarafından 1200 kuruş para vakf edilmiştir.

Yapılan vakfın şartları şunlardır:

a) Vakfın mütevellîğini Karaçörtlen Köyü'nde sakin Müderris Musa Efendi İbni Hasan adlı kişi yapacak.

b) 1200 kuruş mütevellî eli ile istirbâh edilecek.

c) Paranın işletilmesi ile elde edilen karın yarısı medresenin tamirine, diğer yarısı ise medresenin müderrislerine verilecektir.

d) Vakfın mütevellîğini Musa Efendi hayatta olduğu müddetçe kendisi, kendisinin vefatından sonra ise çocukları ve onların çocuklarının salih ve olgun olanları yürütecek. Şayet nesli kesilirse köy ahalisinin seçkin kişilerinden birisi vakfa mütevellî olacak (21 Şa'bân 1326/18 Eylül 1908)¹⁴⁰¹.

Vakf işlemine bazı muteber kişiler de şahitlik yapmışlardır. Bu kişiler Bidâyet Mahkemesi Azası Zîver Efendi ve Bidâyet Mahkemesi Başkâtibi Kamil Efendi'dir.

B) GÜMÜŞOVA'DA MANEVİ DİNAMİKLER: TÜRBELER

a) Dedekoru Erenler Türbesi

Türbe D-100 (E-80) karayolu üzerindeki Çaybükü köyü merasında Dedekoru adı verilen yeşillik alanda bulunmaktadır¹⁴⁰². Türbede yatan kişi hakkında net bir bilgi edinilememiştir. Ancak bölgede, türbede yatan kişi vesile kılınarak yapılan duaların özellikle de yağmur dualarının kabul olduğu inancı yaygındır. Türbenin yanı başında bir de câmî inşa edilmiştir.

¹⁴⁰¹ VGMA, Vakfiye Defteri, 602, s. 193 Sıra: 330.

¹⁴⁰² Güniz Akıncı Kesim, *a.g.e.*, s. 129.

Resim: Dedekoru Câmi ve Türbesinin Dış Görünüşü 1

Resim: Dedekoru Erenler Türbesinin Dış Görünüşü 2

Resim: Dedekoru Erenler Türbesinin İç Görünüşü

b) Hasan Dede Türbesi

Türbe Yukarıkaraköy yolu üzerinde bulunmaktadır. Türbenin yanında iki tane de Osmanlı dönemi mezarı bulunmaktadır. Bu mezarlık geçmiş dönemlerde, bugün Gümüşova sınırları içerisinde bulunan Adaköy, Kahveleryanı ve Hacı Kadirler köylerinin ortak mezarlığı olarak kullanılmıştır.

Yapılan alan araştırmasında Hasan Dede'nin, manda çobanlığı yaptığına ve hizmet ettiği Hacı Kadir Ağa'ya hacca gittiğinde yemek takdim ettiğine inanılmaktadır. Nitekim anlatıldığına göre Hacı Kadir Ağa hacca gittiği zaman hanımı Hasan'a (Dede) hitaben "Ağan bu yemeği çok severdi" demiş ve iç çekmiştir. Bunun üzerine Hasan Dede yemeği beze sarıp, mandalarını da alıp kıra gitmiştir. Bu sırada Hasan Dede mekan değiştirip (tayy-ı zaman ve mekan), Hacı Kadir Ağa Hac'da namaz kılarken yemeği ağasının önüne koymuş ve kaybolmuştur. Kadir Ağa tabak ve bezin kendilerine ait olduğunu anlamış ve şaşkınlık yaşamıştır. Nihayet hacdan döndükten sonra hanımına "tabak ve bezi" gösterip "bu yemek önüme konulduğunda buharları tütüyordu, bunu bana kim getirdi" bilemiyorum demiş bunun üzerine hanımı "yemeği Hasan'a yaptığını" söyleyince Hasan Dede'nin kerameti anlaşılmıştır. Hasan Dede öldükten sonra mezarı bölge halkı tarafından türbeye çevrilmiştir.

Resim: Hasan Dede Türbesinin Dış Görünüşü

Resim: Hasan Dede Türbesinin İç Görünüşü

c) Geyikli Baba Türbesi

Türkler tarafından kutsal sayılan ve tarihte bazı Türk boylarının sembolü olan geyik, (buğu, maral, guva) güzelliği, inceliği, fedakarlığı, merhameti ve albenisi ile dikkat çekmektedir.¹⁴⁰³ Bu bakımdan geyik Türklerin mitoloji ve efsanelerinde geniş yer tutmuştur. Geyikle ilgili motifler mitolojik dönem sona erdikten sonra İslami dönemde özellikle de Türk tasavvuf hayatında evliya anlatıları içerisinde de devam etmiştir. Öyle ki Dede Garkın tarikatının “alameti” olarak geyik derisinden yapılmış başlık giyilmesi¹⁴⁰⁴, Geyikli Baba ve Abdal Musa'nın geyik şeklinde dolaşması, Ahmet Yesevi'nin halifelerinden Hakîm Ata'nın mezarı başında geceleri geyiklerin toplanıp, tan ağarınca kadar zikir yapmaları gibi anlatılar¹⁴⁰⁵ bunlardandır.

Türklerde kutsal atfedilen geyik motifi Gümüşâbâd bölgesinde de kendini göstermiştir. Nitekim bölgede halkın saygı ile andığı zatlardan birisi “Geyikli Baba” olarak tanımlanmış hatta onun için bir de türbe inşa edilmiştir. Türbe Soğuksu köyünde Türbe camisi yanında bulunmaktadır. Türbede yatan kişinin kim olduğu ile ilgili kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak türbede yatan kişinin zaman zaman “ateş” olarak çıktığı 3-5 saat gezdiği ve ihtiyaç sahiplerine yardım ettiğine inanılmaktadır. Bu nedenle mezar yeri defineciler tarafından kazılmıştır. Definecilerin mezarı kazması üzerine kaymakamlık tarafından mezarın etrafı çevrilmiştir. Kazı yapan kişilerin kısa bir zaman sonra vefat ettiğine, ayrıca türbe etrafında bulunan ulu ağaçların kesilmeye çalışıldığı ancak kesilemediğine inanılmaktadır¹⁴⁰⁶.

Bunların dışında türbenin bulunduğu yere eskiden beri geyiklerin geldiğine inanılmaktadır. Bu olgu türbenin Geyikli Baba veya Geyikli Dede olarak adlandırılmasında etkili olmuş gözükmektedir. Bir gün geyiğin birisi ayağı kırık bir şekilde buraya gelmiş, orada bulunan bir kadın da “Seni vuranın ocağı tütmesin” diye beddua etmiştir. Bu beddua çerçevesinde geyiği vuran kişinin soyunun kurduğuna inanılmaktadır¹⁴⁰⁷.

¹⁴⁰³ Murat Uraz, *Türk Mitolojisi*, Mitologya Yayınları, 1. baskı, İstanbul, 1992, S. 151.

¹⁴⁰⁴ Ahmet Yaşar Ocak, *Babailer İsyanı Aleviliğin Tarihsel Altyapısı Yahut Anadolu'da İslam-Türk Heterodoksisinin Teşekkülü*, 3. Baskı, Dergah yayınları, İstanbul, 2000, s. 110

¹⁴⁰⁵ Gıyasettin Aytas, “Türk Kültür ve Edebiyatında Geyik Motifi ve “Haza Destan-ı Geyik”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, S. 12, (1999), s. 161-170.

¹⁴⁰⁶ Konu ile ilgili bilgi Soğuksu köyünde ikamet eden Mevlüt Çırakoğlu'ndan alınmıştır.

¹⁴⁰⁷ Konu ile ilgili bilgi Gümüşova ahalisinden Yusuf Arslan beyden alınmıştır.

Resim: Geyikli Baba Türbesi Dış Görünüşü

Resim: Geyikli Baba Türbesi İç Görünüşü

C) GÜMÜŞOVA'DA ÖLÜM DÜŞÜNCESİ

İslam toplumlarında ölümün yokluk olmadığı yeni bir âleme geçiş için vasıta olduğu düşüncesi hâkimdir. Bu çerçevede kişinin hayatta iken nasıl yaşarsa, yaşam tarzına uygun şekilde öleceği, nasıl ölürse de o şekilde haşr edileceği düşüncesi sürekli olarak hatırlatılmıştır. Öldükten sonra hesaba çekilineceği düşüncesi İslam toplumlarında “ıskat ve devir” gibi anlayışların da ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Osmanlı döneminde İslam orijinli bazı kişilerin terekelerinde görülen ıskat ve devir ücreti, bir kişinin sağlığında ifa edemediği bazı ibadetlerle ilgili sorumluluğunun vefatından sonra fidye ödenerek düşürülmesi anlamına gelmektedir. Bakara suresinin 184. ayetinde “sadece oruç tutmaya gücü yetmeyen sürekli mazeret sahiplerinin fidye vermeleri emredilmiş” olup bunun dışında yapılan ıskat-ı savmın (tutulmayan oruçların düşürülmesi) ayette yer almadığı, ıskat-ı salât (kılınmayan namazların düşürülmesi) ve diğer ıskat çeşitleriyle devir işleminin ise Kuran veya Sünnet’ten herhangi bir delile dayanmadığı açıktır¹⁴⁰⁸. Bununla beraber Osmanlı döneminde bazı kişilerin ölmeden önce ıskat-ı devir ücreti vasiyet ederek yapamadığı muhtelif ibadetler için Allah’tan af dileme çabasında oldukları görülmektedir.

a) Kefenleme ve Defin

Yensiz ve yakasız, dikişsiz ve oyasız sade birkaç bezden ibaret olan kefen bir yönüyle ölen kişinin bedenini örtme görevini yerine getirdiği gibi bir yönüyle de “insanın bu dünyadan bir şey götüremeyeceğini, doğduğu gibi çıplak gideceğini ve dünyanın fani, ahiretin baki olduğunu temsil etmektedir¹⁴⁰⁹. İslam toplumunda önemli bir sebep olmadıkça cenazenin defnini geciktirmek hoş karşılanmamıştır. Nitekim Hz. Peygamber de cenazeye karşı yapılacak görevlerin geciktirilmeden yerine getirilmesini tavsiye etmiştir. Cenaze kabre konduktan sonra orada bulunan her bir kişinin, topraktan gelip, tekrar toprağa döneceğini ve ikinci defa yine topraktan çıkarılarak haşrolunacağını hatırlayarak kabre toprak atması ayrıca definden sonra ölü için dua edip Kuran okunması müstehap olarak kabul edilmiştir¹⁴¹⁰.

Kefen kural olarak ölen kişinin mirasından karşılanmaktadır. Kefen harcamaları ölenin borcundan, vasiyetinden ve varislerin haklarından önce gelir. Ölünün tekfin masraflarını, varislerinden biri karşılamışsa bu masrafları ölünün terekesinden alabilir. Geriye mal bırakmamış kimselerin kefen masrafı, hayatta iken nafakasını vermekle yükümlü bulunduğu kimselere aittir. Böyle bir kimsesi bulunmuyorsa duruma göre devlet bütçesinden veya bölgenin Müslüman halkı tarafından karşılanır¹⁴¹¹.

Osmanlı döneminde Gümüşâbâd’da vefat ettiği tespit edilen bazı kişilerin techiz ve tekfini ile ilgili yapılan masraflar kadı sicillerine de yansımıştır. Bu kayıtlara göre Gümüşâbâd’da minimum 27 kuruş, maksimum 540 kuruş techiz-tekfin masrafı yapılmıştır.

¹⁴⁰⁸ Ali Bardakoğlu, “İskat”, *DİA*, c. 19, İstanbul, 1999, s. 137, 143.

¹⁴⁰⁹ Mehmet Keskin, “Kefen”, *DİA*, c. 25, Ankara, 2002, s. 185.

¹⁴¹⁰ Mustafa Uzunpostalcı, “Defin”, *DİA*, c. 9, İstanbul, 1994, s. 86.

¹⁴¹¹ Mehmet Keskin, *a.g.m.*, s. 185.

Tablo: Gümüşova’da Ölen Kişilerin Techiz-Tekfiri İçin Harcanan Para

Yer	Vefat eden Kişi	Servet toplamı/kuruş	Techiz tekfir için Harcanan Para/kuruş	Belgenin Tarih
Basandıbaşı Köyü	Mustafa bin Besmac bin Abdullah	9940	540	12 Şaban 1308
Basandıbaşı Köyü	Elgiş? namı diğer Abdülkadir ibni Abdullah	285	31	25 Rebiülevvel 1309
Yakabaşı köyü	Hasan Efendi bin İsmail Efendi bin Abdullah	1593 krş 20 pare	27	7 Safer 1308
Kışla Köyü	Süleyman Ağa bin Abdullah bin Kara Salih	5749 krş 40 pare	200	15 R. Ahir 1307
Kışla köyü	Bekir oğlu Koca Osman Ağa bin Mehmed	13544	400	14 Şevval 1314
Cevrik köyü	Muhacir Hüseyin Ağa bin İbrahim bin Abdullah	8996 krş 20 pare	280	25 r. Ahir 1315

b) Miras Paylaşımı

Osmanlı devleti, vefat eden kişilerin mirasçılarında meydana gelen talep, mirasçılar arasında buluş çağına ermemiş kişilerin bulunması veya miras kalan malların başında bulunamayan “gaib anil belde” olarak tanımlanan kişilerin bulunduğu mirasların, devlet yetkilileri tarafından kayıt altına alınması konusunda büyük önem göstermiştir. Bu tür durumlarda mirasın, özellikle miras malına sahiplenme yetisi olmayan kişiler adına olası vasilerin “taleb ve marifeti ve marifet-i şeri ile tahrir ve sim mecidiye 20 kuruş hesabıyla¹⁴¹² bilmüzayede bey’ ve taksim” edilmesi sağlanmıştır¹⁴¹³. Gümüşâbâd’da Osmanlı döneminde İslam hukuk kuralları çerçevesinde miras paylaşımı yapıldığı görülmektedir. Bununla beraber ölen kişilere ait bazı miraslar, muhtemelen mirasçılarının birbirlerinden mal saklaması nedeniyle, sonradan ortaya konmuştur. Mesela Cevlik köyünden vefat eden Hacı Ali Bey’e ait 1310 yılında yeni bir miras dökümü daha yapıldığı görülmektedir. Bu tahrirde toplam dört parçadan meydana gelen 2045 kuruş değerinde tarla ürünü daha tespit edilmiştir. Bunlar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir (29 Zilhicce 1310)¹⁴¹⁴.

Tablo: Hacı Ali Bey’e ait Mirasta Sonradan Tespit Edilen Mallar¹⁴¹⁵

Ürünün Cinsi	Miktarı	Fiyatı/kuruş
Mısır	30 kile	300
Çeltik arpası	7,5 kile	75
Darı	10 kile	50
Tütün	324 kıyye	1620
Toplam		2045

¹⁴¹² Bu hesaplama 19. yüzyıl sonlarında geçerlidir.

¹⁴¹³ Bakınız 25 C. ahir 1308 tarihli vesika. DKS 1145, s. 89, Nu: 350.

¹⁴¹⁴ Mirastan resm-i kısmet (miras vergisi) olarak 51 kuruş 5 pare, dellaliye (malların taşıma ücreti) 40 kuruş, kaydiye 3 kuruş ve pul bahası olarak ise 2 kuruş 10 pare kesinti yapılmıştır. DKS 1149, s. 25, Nu: 92.

¹⁴¹⁵ DKS 1149, s. 25, Nu: 92.

Bölgede vefat eden kişilerden bazıları, ölmeden önce miraslarından hayır yapmayı vasiyet etmişlerdir. Mesela Cuma Divanı Ortaköy Karyesi'nden Gülâb oğlu Ali bin Ahmed vefat edince 4019 kuruşluk mirasından 65 kuruşunu cami-i şerife hibe etmiştir. Cami-i şerifin ismi belirtilmemekle¹⁴¹⁶ beraber eldeki kayıttan Ortaköy cami-i şerifinin kastedildiği düşünülmektedir (12 Safer 1304).

Tablo: Gümüşâbâd'da Olağan Dışı Vefat Eden Kişiler

Ölen Kişinin Köyü	Ölen Kişinin Adı	Vefat Şekli	Belgenin Tarihi
Nühren Köyü	Halil Bey bin Tahir Bey bin Abdullah	Maktulen (Katledilerek)	19 Muharrem 1311 ¹⁴¹⁷
Cevrik Köyü	Muhacir Hüseyin Ağa bin İbrahim bin Abdullah	Maktulen	25 R. Ahir 1315 ¹⁴¹⁸
Adaköy'den	Solak oğlu Mustafa Ağa bin Nuri bin Abdullah	Maktulen	24 Zilkade 1314 ¹⁴¹⁹

¹⁴¹⁶ DKS 1141, s. 61, Nu: 216.

¹⁴¹⁷ DKS 1149, Nu: 118.

¹⁴¹⁸ DKS 1155, s. 90-91, Nu: 202-203-204.

¹⁴¹⁹ Bakınız 24 Zilkade 1314 tarihli vesika. DKS 1155, s. 47-48, Belge No: 25-27.

Tablo: Gümüşâbâd'da Miras Dökümü Tespit Edilen Bazı Kişiler ve Aileleri (1304–1315)

Yer	Vefat şekli	Tereke Sahibi	Zevce-i Menkuha-i Metruke	Öz Kızı	Öz oğlu	li-ebeveyn erkek kardeşi	Li-ebeveyn kız kardeşi	Diğer Akrabaları	Tarih
Basandıbaşı Köyü		Mustafa bin Besmac bin Abdullah	Hadice binti Mustafa	Ayşe ve Fatma		İbrahim	Kâş ve Sania		12 Şaban 1308 ¹⁴²⁰
Seyyidbucağı Köyü		Kara İbrahim ibni Abdullah bin Ahmed	Tayyibe binti Ömer	Fatma	Hüseyin, Ömer ve Mustafa				11 Zilkade 1308 ¹⁴²¹
Basandıbaşı Köyü		Elgiş? Nam-ı diğer Abdülkadir ibni Abdullah				Erkek kardeşi oğlu gaib anil belde Zekeriyya bin Abdullah			25 Rebiülevvel 1309 ¹⁴²²
Ortaköy Karyesi	maktulen	Sandıklı oğlu Mustafa Ağa bin Mehmed bin Mustafa	Ferye binti Abdullah			İsmi okunamadı		Babasının babası Mustafa	8 rebiülevvel 1309 ¹⁴²³
Yongalık'da Yeniköy		Musa Ağa ibni Hasan bin <u>Hamoş</u>	Hanife binti Hâsmâf	Kânî ve Ceybe	büyük öz oğlu Hüseyin ve Yakub				3 Şaban 1309 ¹⁴²⁴
Yakabaşı Köyü		Molla Yusuf ibni Beşiy bin Abdullah	Nakî binti Habi	Rahime, Vahide, Emine, Hurte	Harun, Şuayb				11 Cemaziyelahir 1309 ¹⁴²⁵

¹⁴²⁰ DKS 1146, Nu: 39-40-41.

¹⁴²¹ DKS 1146, Nu: 93-94.

¹⁴²² DKS 1146, Nu: 192.

¹⁴²³ DKS 1146, Nu: 157.

¹⁴²⁴ DKS 1146, Nu: 279-280.

¹⁴²⁵ DKS 1146, Nu: 236-237.

Yer	Vefat şekli	Tereke Sahibi	Zevce-i Menkuha-i Metruke	Öz Kızı	Öz oğlu	li-ebeveyn erkek kardeşi	Li-ebeveyn kız kardeşi	Diğer Akrabaları	Tarih
Yakabaşı Köyü		Hacı Su (Sav) bin Bayram bin Abdullah	Havrây binti Abdullah		Musa ve Kamil ¹⁴²⁶				26 Rebiülahir 1307 ¹⁴²⁷
Basandıbaşı Köyü		Vezir bin Câdik bin Abdullah		Rabia				ammisi oğlu İbrahim Çavuş bin İsmail	2 Şaban 1309 ¹⁴²⁸
Kışla Köyü		Muhacir İsmail bin Ömer bin Abdullah	Nazife binti Abdullah		Küçük oğulları Ömer ve Hüseyin				20 Muharrem 1311 ¹⁴²⁹
Elmacık'da Pişmâf Bey Köyü	Tarik-i Hac'da	Hacı Mustafa Ağa bin İsmail bin Şûbâş	Hanife		Küçük oğulları Kazım, yakub ve Şevket, ve büyük oğlu Mehmed				Cemaziyelev vel 1311 ¹⁴³⁰
Cevrik Karyesi		Mustafa bin Hüseyin bin Mustafa	Havva binti Mehmed	Küçük kızları Fatma ve Ayşe	Küçük oğlu Hüseyin				26 Şaban 1311 ¹⁴³¹
Orân Köyü	1310 senesinde Hicaz'da vefat	Hacı Mehmed Ali Ağa ibni Halil bin Abdullah	Fatma binti Mehmed	Büyük kızı Ayşe ve küçük kızı Meryem	Büyük oğlu Halil, Abdullah, Said ve Mustafa ve küçük oğlu Ali				25 Şaban 1311 ¹⁴³²

¹⁴²⁶ Daha sonra Kamil de vefat etmiş mirası annesi ve kardeşine taksim edilmiştir.

¹⁴²⁷ DKS 1146, Nu: 202-203.

¹⁴²⁸ DKS 1146, Nu: 281-282-283.

¹⁴²⁹ DKS 1149, Nu: 158-159.

¹⁴³⁰ DKS 1149, Nu: 220-221.

¹⁴³¹ DKS 1149, Nu: 24-25.

¹⁴³² DKS 1149, Nu: 28-29.

Yer	Vefat şekli	Tereke Sahibi	Zevce-i Menkuha-i Metrüke	Öz Kızı	Öz oğlu	li-ebeveyn erkek kardeşi	Li-ebeveyn kız kardeşi	Diğer Akrabaları	Tarih
Cevrik Köyü	tarihten iki ay önce vefat	Kethüda oğlu Mehmed Ağa bin Mustafa bin Abdullah	Hadice binti İbrahim	Büyük kızları Havva ve Fatma	Büyük oğlu Mustafa, küçük oğlu Ali				26 Şaban 1311 ¹⁴³³
Kışla Köyü	1311 senesi receb ayının 20. günü vefat	Bostancı oğlu Hüseyin Ağa ibni Mehmed bin Abdullah	Arife binti Ali	büyük kızı Hanife, küçük kızı Nefise ve Emine	Büyük oğlu Osman ve Mehmed küçük oğulları Halil, Yakub ve Ahmed				26 Şaban 1311 ¹⁴³⁴
Cuma Divanı Karyesi		Poyraz oğlu Latif Efendi bin Mehmed	Ayşe binti Abdullah	büyük kızı Zeliha	büyük oğlu Mustafa ve küçük oğlu Mehmed				19 R.evvel 1304 ¹⁴³⁵
Yakabaşı köyü		Hasan Efendi bin İsmail Efendi bin Abdullah	Hanife binti Besmâç	küçük kızı Cemile		liebeveyn erkek kardeşi oğlu Eyüb			7 Safer 1308 ¹⁴³⁶
Cuma divanı Seyyidbucağı köyü		Hâtok bin Şerûh bin Abdullah	Sâs binti Âyâz	büyük kızları Sâsem ve Kâke (Kâne), küçük kızları 'Aşme ve Asiye	büyük oğulları Hüseyin ve İlyas				19 Şevval 1307 ¹⁴³⁷
Elmacık Köyü		Sühmâzik bin Mehmed bin		Küçük kızı Fatma	Küçük oğlu Mehmed				20 Safer 1308 ¹⁴³⁸

¹⁴³³ DKS 1149, Nu: 30-31.

¹⁴³⁴ DKS 1149, Nu: 32-33.

¹⁴³⁵ DKS 1141, Nu: 321.

¹⁴³⁶ DKS 1145, Nu: 237-238.

¹⁴³⁷ DKS 1145, Nu: 167-168.

¹⁴³⁸ DKS 1145, Nu: 243-244.

Yer	Vefat şekli	Tereke Sahibi	Zevce-i Menkuha-i Metruke	Öz Kızı	Öz oğlu	li-ebeveyn erkek kardeşi	Li-ebeveyn kız kardeşi	Diğer Akrabaları	Tarih
		Abdullah							
Elmacık Dağ Karyesi		Çerkes Küşkoş bin Bîsmâf bin Abdullah	Taşhâre binti Abdullah	Küçük kızları Kezban ve Lâme	Küçük oğulları Musa ve İsmail				25 C. Ula 1307 ¹⁴³⁹
Kışla Köyü		Süleyman Ağa bin Abdullah bin Kara Salih	Zeyneb binti Abdullah	Küçük kız Zeyneb ve annesinin karnında bulunan 3 aylık çocuğu bulunan kardeşi	Büyük çocukları Salih ve İzzet				15 R. Ahir 1307 ¹⁴⁴⁰
Gümüşâbâd divanı Yeni Muhacir İbrahim Ağa Köyü		Receb bin Musa bin Abdullah		Küçük kızı Feride				gaib anil belde babası Musa	22 C. Ula 1308 ¹⁴⁴¹
Gümüşâbâd divanı Muhacir İbrahim Ağa Köyü		Osmanali Ağa bin Hacı Osman bin Abdullah	Ayşe binti Hasan	küçük kızı Ayşe	Küçük oğlu Osmanali				25 c. Ahir 1308 ¹⁴⁴²
Muhacir İslahiye Köyü		Karinabad kazası muhacirlerinden ismail bin Hacı Memiş bin Abdullah	Zeyneb binti Salih	Küçük kızı hanife		lieb erkek kardeşi İbrahim ve gaib anil belde	lieb kız kardeşleri Zeyneb, Fatma ve Zeliha ve		Gurre-i muharrem 1318 ¹⁴⁴³

¹⁴³⁹ DKS 1145, Nu: 74-75.

¹⁴⁴⁰ DKS 1145, Nu: 36-37.

¹⁴⁴¹ DKS 1145, Nu: 347.

¹⁴⁴² DKS 1145, s. 89, Nu: 350.

¹⁴⁴³ DKS 1161, s. 32, Nu: 75.

Yer	Vefat şekli	Tereke Sahibi	Zevce-i Menkuha-i Metruke	Öz Kızı	Öz oğlu	li-ebeveyn erkek kardeşi	Li-ebeveyn kız kardeşi	Diğer Akrabaları	Tarih
						Himmet,	Cemile		
Cevrik köyü		Hacı Hasan Ağa bin İbrahim bin Abdullah	Hacire binti Mustafa		Küçük oğulları İbrahim ve Hasan				25 R. Ahir 1315 ¹⁴⁴⁴
Cuma Divanı Ortaköy Karyesi		Gülâb oğlu Ali bin Ahmed	Meryem binti Hüseyin	Büyük kızları Esmâ ve Zeliha	Küçük oğlu Mehmed				12 Safer 1304 ¹⁴⁴⁵
Yukarıkıy köyü		Emir oğlu Osman Ağa bin Osman bin Abdullah	Emine binti Abdullah	büyük kızı Havva	büyük öz oğulları Hüseyin Çavuş ve asakiri şahannede olan Receb				25 Safer 1315 ¹⁴⁴⁶
Kışla köyü		Bekir oğlu Koca Osman Ağa bin Mehmed	Meryem binti Mehmed ve Ayşe binti Mehmed	büyük kızı Fatma, lie beveyn kardeşi Ahmedin çocukları Kebir Mehmed, Bekir ve Hüseyin ibnûn Ali					14 Şevval 1314 ¹⁴⁴⁷
Cevrik köyü		Muhacir Hüseyin Ağa bin İbrahim	Kamile binti Osman	Küçük kızı Ayşe, Firdes					25 r. Ahir 1315 ¹⁴⁴⁸

¹⁴⁴⁴ DKS 1155, s. 92, Nu: 211.

¹⁴⁴⁵ DKS 1141, s. 61, Nu: 216.

¹⁴⁴⁶ DKS 1155, s. 69-70, Nu: 115-116.

¹⁴⁴⁷ DKS 1155, s. 35-36, Nu: 143.

¹⁴⁴⁸ DKS 1155, s. 90-91, Nu: 202-203-204.

Yer	Vefat şekli	Tereke Sahibi	Zevce-i Menkuha-i Metruke	Öz Kızı	Öz oğlu	li-ebeveyn erkek kardeşi	Li-ebeveyn kız kardeşi	Diğer Akrabaları	Tarih
		bin Abdullah		(Firdevs) ve annesinin karnındaki 5 aylık çocuk (batnında 5 aylık haml-i mevkuf)					
Adaköy	maktulen	Solak oğlu Mustafa Ağa bin Nuri bin Abdullah	Zeliha binti Mustafa	Küçük kızları Dudu ve Zeyneb	Küçük oğlu Mehmed				24 Zilkade 1314 ¹⁴⁴⁹
Gümüşâbâd divanı Cuma köyü		Hacı Mehmed bin Yusuf bin Abdullah	Fatma binti Ahmed	Büyük kızları Dudu ve Fatma	Büyük oğlu Ahmed				19 Şevval 1307 ¹⁴⁵⁰
Cuma divanı karyesi		Kıpti Laz Mehmed Usta zevcesi Hanım binti Mustafa	Kıpti Laz Mehmed Usta	Büyük kız Fatma	Büyük oğlu Ali ve asakir-i şahannede olan Mehmed				19 R. Ahir 1304 ¹⁴⁵¹

¹⁴⁴⁹ DKS 1155, s. 47-48, Nu: 25-27.

¹⁴⁵⁰ DKS 1145, s. 42, Nu: 160.

¹⁴⁵¹ DKS 1141, s. 65, Nu: 270.

c) Miras Taksimi Nedeniyle Alınan Vergiler

Osmanlı kanun metinlerinde miras taksimi nedeniyle alınan resimlere (vergilere) belirli tarifeler getirilmişse de farklı uygulamaların da gerçekleştiği anlaşılmaktadır. 17. yüzyıla ait kanuni tarifelerde resm-i kısmet (resm-i adi, rıbh-ı adi, resm-i kısmet-i askeri, resm-i kadıasker efendi, resm-i mutade) “binde 15 ve binde 20 olarak belirlenmiş iken uygulamada bu rakamların çoğu zaman üzerinde, bazen de altında vergi alınmıştır. Kanunlarda yer alan vergiler dışında mirasın taksimi esnasında çeşitli adlar altında bazı kesintiler yapıldığı da görülmektedir. Nitekim kanunen belirlenen vergiler dışında miras bırakanın malı üzerinden muhtelif adlarla bir kısım gider kalemleri teşekkül ettirilmiştir. Bunlar ihzariye ya da muhzır ücreti, huddamiye, çukadariye, didebaniye, ücret-i kadem, mübaşir ücreti, taamiye, hammaliye, harc-ı defter (suret-i defter, ücret-i defter), harcırah, sarrafiye, harc-ı müteferrika, tahminiyye ya da ücret-i muhammin, harc-ı mühimmat, kalemiyye, kalemiye-i katib, kalemiye-i kassam gibi bir kısmı resm olarak bir kısmı taksim esnasında görülen fiili hizmet karşılığı olarak alınan vergilerdir¹⁴⁵².

Tanzimat’tan sonra şeriye mahkemeleriyle ilgili olarak ilk kez 1855 yılında üç nizamname çıkarılmıştır. Bu arada alınacak harçlar, ilam ve hüccetler ile tereke tahrirleri olarak iki fasıl halinde, yapılan işlemlerin türüne göre ayrı ayrı belirlenmiştir. Üçüncü bir fasıl olarak da keşif ve benzeri nedenlerle gönderilen hizmetlilerin masrafı karşılığı olarak alınacak ücretler tespit edilmiştir. Tespit edilen harçlara belli bir miktar da kalemiyye ve kaydiye ücreti eklenmiştir¹⁴⁵³.

¹⁴⁵² Said Öztürk, *Askeri Kassama Ait Onyedinci Asır İstanbul Tereke Defterleri (Sosyo-Ekonomik Tahlil)*, OSAV Yayını, İstanbul, 1995, s. 60-61.

¹⁴⁵³ Abdüllatif Şener, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Vergi Sistemi*, İşaret Yayınları, İstanbul, 1990, s. 171.

Tablo: Gümüşâbâd'da Terekelerden Yapılan Kesintiler ve Miktarları

Yer	Tereke Sahibi	Resm-i Kısım/ kuruş	Dellaliye / kuruş	Kaydiye / kuruş	Pul baha/ kuruş	Tereke toplamı/ kuruş	Tarih
Basandıbaşı Köyü	Mustafa bin Besmac bin Abdullah	177 kuruş 24 pare	129	10 kuruş 20 pare	6	9940	12 Şaban 1308 ¹⁴⁵⁴
Seyyidbucağı Köyü	Kara İbrahim ibni Abdullah bin Ahmed	30 kuruş 28 pare	23 kuruş 20 pare	2	1 kuruş 10 pare	1165 kuruş 10 pare	11 Zilkade 1308 ¹⁴⁵⁵
Basandıbaşı Köyü	Elgiş? Namı diğer Abdülkadir ibni Abdullah	5 kuruş 30 pare	5 kuruş 20 pare	10 pare	1 kuruş 10 pare	285	25 Rebiülevvel 1309 ¹⁴⁵⁶
Ortaköy Karyesi	Sandıklı oğlu Mustafa Ağa bin Mehmed bin Mustafa	58 kuruş 20 pare		3 kuruş 20 pare	2 kuruş 10 pare	2340	8 rebiülevvel 1309 ¹⁴⁵⁷
Yongalık'da Yeniköy	Musa Ağa ibni Hasan bin <u>Hamoş</u>	125 kuruş 20 pare	87 kuruş 20 pare	7 kuruş 20 pare	3 kuruş 20 pare	5067	3 Şaban 1309 ¹⁴⁵⁸
Yakabaşı Köyü	Molla Yusuf ibni Beşiy bin Abdullah		5 kuruş 20 pare	3 kuruş 20 pare	2 kuruş 10 pare	3019	11 Cemaziyelahir 1309 ¹⁴⁵⁹
Yakabaşı Köyü	Hacı Su (Sav) bin Bayram bin Abdullah	23 kuruş 10 pare	13 kuruş 10 pare	1 kuruş 15 pare	1 kuruş 10 pare	931 kuruş 30 pare	26 Rebiülahir 1307 ¹⁴⁶⁰

¹⁴⁵⁴ DKS 1146, Nu: 39-40-41.

¹⁴⁵⁵ DKS 1146, Nu: 93-94.

¹⁴⁵⁶ DKS 1146, Nu: 192.

¹⁴⁵⁷ DKS 1146, Nu: 157.

¹⁴⁵⁸ DKS 1146, Nu: 279-280.

¹⁴⁵⁹ DKS 1146, Nu: 236-237.

¹⁴⁶⁰ DKS 1146, Nu: 202-203.

Yer	Tereke Sahibi	Resm-i Kısım/ kuruş	Dellaliye / kuruş	Kaydiye / kuruş	Pul baha/ kuruş	Tereke toplamı/ kuruş	Tarih
Basandıbaşı Köyü	Vezir bin Câdik bin Abdullah	38 kuruş 30 pare	31	2 kuruş 10 pare	1 kuruş 10 pare	1053 kuruş 20 pare	2 Şaban 1309 ¹⁴⁶¹
Kışla Köyü	Muhacir İsmail bin Ömer bin abdullah	90 kuruş 38 pare	36 kuruş 20 pare	5 kuruş 15 pare	2 kuruş 10 pare	3638	20 Muharrrem 1311 ¹⁴⁶²
Elmacık'da Pişmâf Bey Köyü	Hacı Mustafa Ağa bin İsmail bin Şübâş	93 kuruş 5 pare	79 kuruş 30 pare	7 kuruş 10 pare	3 kuruş 10 pare	5476	Cemaziyelevvel 1311 ¹⁴⁶³
Cevrik Karyesi	Mustafa bin Hüseyin bin Mustafa	31 kuruş 11 pare	31 kuruş	6 kuruş	3 kuruş 10 pare	4051	26 Şaban 1311 ¹⁴⁶⁴
Orân Köyü	Hacı Mehmed Ali Ağa ibni Halil bin Abdullah	238 kuruş 36 pare	169 krş 20 pare	19 krş	8 krş	12856	25 Şaban 1311 ¹⁴⁶⁵
Cevrik Köyü	Kethüda oğlu Mehmed Ağa bin Mustafa bin Abdullah	90 krş 29 pare	72 krş 20 pare	9 krş 20 pare	4 krş 10 pare	6629	26 Şaban 1311 ¹⁴⁶⁶
Kışla Köyü	Bostancı oğlu Hüseyin Ağa ibni Mehmed bin Abdullah	117 krş 5 par	93 krş 28 pare	11 krş	4 krş 20 pare	7617	26 Şaban 1311 ¹⁴⁶⁷
Cuma Divanı Karyesi	Poyraz oğlu Latif Efendi bin Mehmed	363	22 krş 20 pare	21	Eytam müdürüne+ iki nefer	14566	19 R.evvel 1304 ¹⁴⁶⁸

¹⁴⁶¹ DKS 1146, Nu: 281-282-283.

¹⁴⁶² DKS 1149, Nu: 158-159.

¹⁴⁶³ DKS 1149, Nu: 220-221.

¹⁴⁶⁴ DKS 1149, Nu: 24-25.

¹⁴⁶⁵ DKS 1149, Nu: 28-29.

¹⁴⁶⁶ DKS 1149, Nu: 30-31.

¹⁴⁶⁷ DKS 1149, Nu: 32-33.

¹⁴⁶⁸ DKS 1141, Nu: 321.

Yer	Tereke Sahibi	Resm-i Kısım/ kuruş	Dellaliye / kuruş	Kaydiye / kuruş	Pul baha/ kuruş	Tereke toplamı/ kuruş	Tarih
					mübaşir ücreti ve ücreti mekkeriye =55 krş +60 krş		
Yakabaşı köyü	Hasan Efendi bin İsmail Efendi bin Abdullah	22 krş 13 pare	28	2 krş 20 pare	1 krş 10 pare	1593 krş 20 pare	7 Safer 1308 ¹⁴⁶⁹
Cuma divanı Seyyid bucağı köyü	Hâtok bin Şerûh bin Abdullah	72 krş 23 pare	50	4 krş 15 pare	2 krş 10 pare	3203	19 Şevval 1307 ¹⁴⁷⁰
Elmacık Köyü	Sûhmâzik bin Mehmed bin Abdullah	16 krş 10 pare	12	5 ? Krş 39 pare	50 pare	650	20 Safer 1308 ¹⁴⁷¹
Elmacık Dağ Karyesi	Çerkes Küşkoş bin Bişmâf bin Abdullah	133 krş 26 pare	118 krş 36 pare	8 krş	4 krş 20 pare	6146	25 C. Ula 1307 ¹⁴⁷²
Kışla Köyü	Süleyman Ağa binAbdullah bin Kara Salih	84 krş 36 pare	72 krş 38 pare	5	3 krş 20 pare	5749 krş 40 pare	15 R. Ahir 1307 ¹⁴⁷³
Gümüşâbâd divanı Yeni Muhacir İbrahim Ağa Köyü	Receb bin Musa bin Abdullah	22 krş 31 pare	16 krş 8 pare	1 krş 15 pare	1 krş 10 pare	911	22 C. Ula 1308 ¹⁴⁷⁴

¹⁴⁶⁹ DKS 1145, Nu: 237-238.

¹⁴⁷⁰ DKS 1145, Nu: 167-168.

¹⁴⁷¹ DKS 1145, Nu: 243-244.

¹⁴⁷² DKS 1145, Nu: 74-75.

¹⁴⁷³ DKS 1145, Nu: 36-37.

¹⁴⁷⁴ DKS 1145, Nu: 347.

Yer	Tereke Sahibi	Resm-i Kısım/ kuruş	Dellaliye / kuruş	Kaydiye / kuruş	Pul baha/ kuruş	Tereke toplamı/ kuruş	Tarih
Gümüşâbâd divanı Muhacir İbrahim Ağa Köyü	Osmanali Ağa bin Hacı Osman bin Abdullah	15 krş 35 pare	18 krş 28 pare	1 krş 15 pare	1 krş 20 pare	935	25 c. Ahir 1308 ¹⁴⁷⁵
Muhacir İslahiye Köyü	Karinabad kazası muhacirlerinden ismail bin Hacı Memiş bin Abdullah	ez gayrı emlak resmi kısmet	36 krş 20 pare		3 krş 20 pare (kaydiye ile beraber)	1812	Gurre-i muharrem 1318 ¹⁴⁷⁶
Cevrik köyü	Hacı Hasan Ağa bin İbrahim bin Abdullah	25 krş 5 pare	24 krş 10 pare	5	2 krş 10 pare	3715 krş 20 pare	25 R. Ahir 1315 ¹⁴⁷⁷
Cuma Divanı Ortaköy Karyesi	Gülâb oğlu Ali bin Ahmed	90 krş 15 pare		6		4019	12 Safer 1304 ¹⁴⁷⁸
Yukarıkî köyü	Emir oğlu Osman Ağa bin Osman bin Abdullah	107 krş 8 pare	92 krş	7 krş 20 pare	3 krş 20 pare	5637	25 Safer 1315 ¹⁴⁷⁹
Kışla köyü	Bekir oğlu Koca Osman Ağa bin Mehmed	167 krş 10 par	133 krş	20	8 krş	13544	14 Şevval 1314 ¹⁴⁸⁰
Cevrik köyü	Muhacir Hüseyin Ağa bin İbrahim bin Abdullah	96 krş 10 pare	129 krş 10 pare	9 krş 20 pare	5 krş 20 pare	8996 krş 20 pare	25 r. Ahir 1315 ¹⁴⁸¹

¹⁴⁷⁵ DKS 1145, s. 89, Nu: 350.

¹⁴⁷⁶ DKS 1161, s. 32, Nu: 75.

¹⁴⁷⁷ DKS 1155, s. 92, Nu: 211.

¹⁴⁷⁸ DKS 1141, s. 61, Nu:216.

¹⁴⁷⁹ DKS 1155, s. 69-70, Nu: 115-116.

¹⁴⁸⁰ DKS 1155, s. 35-36, Nu: 143.

¹⁴⁸¹ DKS 1155, s. 90-91, Nu: 202-203-204.

Yer	Tereke Sahibi	Resm-i Kısım- kuruş	Dellaliye / kuruş	Kaydiye / kuruş	Pul baha/ kuruş	Tereke toplamı/ kuruş	Tarih
Adaköy	Solak oğlu Mustafa Ağa bin Nuri bin Abdullah	123	131	11	5 krş 20 pare	9696 kuruş 10 pare	24 Zilkade 1314 ¹⁴⁸²
Cuma divanı karyesi	Kıpti Laz Mehmed Usta zevcesi Hanım binti Mustafa	39	hademe harcı 4 kuruş+ dellaliye 4 kuruş	3	Varaka bahası 1 kuruş	1555	19 R. Ahir 1304 ¹⁴⁸³

¹⁴⁸² DKS 1155, s. 47-48, Nu: 25-27.

¹⁴⁸³ DKS 1141, s. 65, Nu: 270.

d) Osmanlı Dönemi Gümüşâbâd Mezartaşları

Ölümle ilgili konular toplumun kolay kolay değişmeyen unsurlarındandır. Selçuklu devri mezartaşlarının doğrudan insan figürlü veya kişinin mesleği ile ilgili kabartmalarla bezendiği bilinmektedir. Osmanlı dönemi mezartaşlarının da önceki devirlere göre farklılık arz eden kendine özgü nitelikleri bulunmaktadır. İstanbul başta olmak üzere bütün kentlerimizde yapılan mezartaşları çoğunlukla insan silüetini andırmakta veya insanın yaşadığı veya yaşamış olduğu düşünülen çevreyi resmetmektedir. Bununla beraber bu mezartaşlarında eller ve ayaklar çok belirgin değildir. Ancak boyun ve özellikle başın silüeti çok açık olarak görülmektedir. Mezartaşlarında başlık en ayrıntılı olarak işlenen ve adeta mezartaşına damgasını vuran bir unsur olmuştur. Nitekim Osmanlı toplumunda kullanılan başlıklar da kişinin hem maddi hem sosyal konumu ile büyük bir benzerlik ve aynılık göstermektedir. Başa verilen önem bir bakıma mezar taşı başlıklarına verilen önemle benzerlik göstermektedir¹⁴⁸⁴. Bu çerçevede mezar taşları adeta ölünün kimlik kartı şeklinde hazırlanmıştır. Özellikle belli yüzyıllarda erkeklerin mezar taşları onun işini, rütbesini, gösterecek başlıklar ya da armalarla yontulmuştur. Kavuklu mezartaşları, fesli mezar taşları, kişinin tulumbacı olduğunu belirten tulumba resimleri, kılıç vs. Kadın mezartaşlarının başları çiçek buketleriyle şekillendirilmiştir. Mezar yazıtlarında, ölünün gençliği, hastalığı, dünyaya doymamışlığı gibi geçmişini anlatan nesir ve manzum bir şekilde yazılmış cümleler de bulunmaktadır. Herkesin öleceğini anlatan bu sözler Fatıha talebiyle son bulmuştur. Bazı mezartaşlarının kişinin hayattayken çektiklerini alaylı bir şekilde veya beddua şeklinde dile getirdiği görülmektedir. Mesela;

“Karı dırılıtsından vefat eden Esseyd Ahmed Ağa”

“Her kim mezarıma dokunursa, yılcık illetinden kurtulmasın”¹⁴⁸⁵ gibi.

19. yüzyıl ortalarında mezar taşlarının önceden hazırlandığı ve satın alanın isteğine göre üzerlerinin yazıldığı anlaşılmaktadır. Bazı seyyahların yazdıkları da bunu doğrulamaktadır. Mesela Charles White, mezar taşlarının işlenmesi konusunda şu ifadeleri kullanmıştır:

“Bu meslekte çalışanların asıl uğraşı, çok fazla talep edilen mezar taşlarını yapmaktır. Kentteki ve mezarlıkların yanındaki mermercilerin elinde bir sürü, her yaşa uygun mezar taşı bulunuyor, santkarane mezar taşları ancak ısmarlama yapılıyor. Mezar taşına ne yazdıracağını bilmeyen müşteriler için mermercilerin elinde, defterler dolusu mezar taşı yazısı örneği var.”¹⁴⁸⁶ Bu ifadeler Düzce, Akçakoca, Üskübü vs. civar kazalarda bulunan mezar taşlarının Gümüşova ile benzerliğini de açıklamaktadır.

¹⁴⁸⁴ Tuncer Baykara, *Türk Kültürü*, s. 366-369.

¹⁴⁸⁵ Şennur Sezer, Adnan Özyalçiner, *Bir Zamanların İstanbulu Eski İstanbul Yaşayışı ve Folkloru*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2005, s. 250-251.

¹⁴⁸⁶ Hans-Peter Laqueur, *Hüve'l-Baki İstanbul'da Osmanlı Mezarlıkları ve Mezartaşları*, Çeviren Selahattin Dilidüzgün, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1997, s. 127.

1- Gümüşova Mezar Kitabeleri

Gümüşova'da yaptığımız alan araştırmasında Düzce ve Akçakoca kazalarına göre daha az mezar kitabesi tespit edilmiştir. Nitekim sadece Yukarıkaraköy Hasan Dede Türbesi yanında (2 adet), Dededüzü ve Elmacık köylerinde tarihi değeri olan mezar kitabeleri tespit edilebilmiştir. Bu kitabeler aşağıda gösterilmiştir:

Resim: Kâdir Ağa'ya Ait Mezar Kitâbesi¹⁴⁸⁷

Kitâbenin Metni:

Hüve'l-Bâkî

Beni kıl mağfiret ey Rabb-i Yezdân

Bi-hakkı arş-ı a'zâm, nur-i Kur'ân

Merhûm ve mağfûrun leh

Kadir Ağa ruhuyçün

Bi-hurmeti'l-Fâtiha

Sene 22 L 1202 (26 Temmuz 1788).

¹⁴⁸⁷ Mezar Yukarıkaraköy Hasan Dede Türbesi yanında yer almaktadır.

Resim: Hüseyin Ağa'ya Ait Mezar Kitâbesi¹⁴⁸⁸

¹⁴⁸⁸ Mezar Yukarıkaraköy Hasan Dede Türbesi yanında yer almaktadır.

Resim: Hüseyin Ağa'ya Ait Mezar Kitabesinin Üst ve Alt Bölümleri

Kitâbenin Metni:

Hüve'l-Bâkî

Ziyaretten murad bir duadır

Bugün bana ise yarın sanadır

Merhûm ve mağfûrun leh

Koca ? Hüseyin Ağa'nın

Ruhuyçün rizaen..... (lillahil Fatiha)

Mezar taşlarında başlık kullanma geleneğinin Cumhuriyetin ilk dönemlerine ait bazı mezar kitabelerinde de devam ettiği görülmektedir. Nitekim Dededüzü köyünde bu şekilde olan iki adet mezar başlığı tespit edilmiştir.

Resim: Hacı Sabri Babası Molla Ahmet Gevher'e ait Mezar¹⁴⁸⁹

¹⁴⁸⁹ Mezar Dededüzü Köyü mezarlığında bulunmaktadır.

Resim: Hacı Sabri Babası Molla Ahmet Gevher'e ait Mezar Kitabesi

Kitâbenin Metni:

Ecel Erişti

Ayırdı yuvamdan

Unutmayın beni

Hayır duadan

Hacı Sabri babası

Molla Ahmet Gevher

Ruhuna Fatiha

D. (Doğum Tarihi) 1876 Ö. (Ölüm Tarihi) 30. 5. 1955

Resim: Dededüzü Köyünden İlk hatip Hafız Mehmet Gevher'e ait Mezar Kitabesi¹⁴⁹⁰

Kitabenin Metni:

Yendi bu dert
Beni Yere serdi
38 yaşında ömrüm
Sonuna erdi
İlk Hatip Hafız
Mehmet Gevher
Ruhuna Fatiha

1.1. Çerkes Muhacirlere Ait Mezartaşları

Yapılan alan araştırmasında bölgede yaşayan bazı Çerkes muhacirlere ait mezartaşı kitabelerine de rastlanmıştır. Abaza ve Çerkes ailelerde soylar konusunda ayırıcı bir takım semboller kullanılmış olup, ailenin mensup olduğu kabileye ait bu semboller, ölen kişilerin mezar kitabelerine de işlenmiştir. Bu mezar kitabelerinin bazıları, Abaza Beyi Halil Bey'e ait mezar kitabesinde olduğu gibi estetik bir şekilde yapılmışken, bazılarının sıradan taşlardan ibaret olduğu görülmektedir.

¹⁴⁹⁰ Mezar Dededüzü Köyü mezarlığında bulunmaktadır.

Resim: Elmacık Köyünden Çerkes Ğakudaz oğlu Kolobât'a ait Mezar Kitabesi¹⁴⁹¹

Kitabenin Metni:

Sene 1328

21 Nisan

Ğakudaz

oğlu

Kolobât¹⁴⁹²

¹⁴⁹¹ Mezar Elmacık Köyü mezarlığında bulunmaktadır.

¹⁴⁹² Buradaki Kolobât adı Çerkes dilinde kale yıkan anlamındadır.

Resim: Elmacık Köyünde Üçgen içerisine bir daire şekli çizilmiş Aile Sembollü Bir Mezar Kitabesi

1.2. Kitabeleri Silik Olan Bazı Mezartaşları

Resim: Elmacık Köyünden Bir Kadına ait Mezar Kitabesi¹⁴⁹³

Kitabenin Metni:

.... İbni Ahmed kerimesi

¹⁴⁹³ Mezar kitabesi İbni Ahmed kerimesine aittir.

Resim: Elmacık Köyü Mezarlığında Bir Mezar Kitabesi

Resim: Elmacık Köyü Mezarlığında Eski Bir Mezar Kitabesi

Resim: Adaköyden Tarihi Bir Mezar 1

Resim: Adaköydeki Tarihi Mezarın Kitabesi 2

Resim: Dededüzü Köyü Mezarlığında Bulunan Tarihi Bir Mezar Kitabesi

SONUÇ

Gümüşâbâd sınırları içerisinde yer alan ve Osmanlı arşiv kaynaklarında çoğunlukla Orân (bazen de Ören) olarak telaffuz edilen yerin Gümüşâbâd'ın en eski yerleşim yerlerinden biri olduğu anlaşılmaktadır. Buradaki "Or" adı eski Türkçede burç, istihkâm, kale gibi anlamlara gelip, kelimenin sonundaki "ân" eki çoğul ekidir. Dolayısıyla Orân bölgesi, bölgenin hem isim hem de yerleşim olarak kökleri eskiye dayalı bir kent kalıntısına sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bu çerçevede Gümüşâbâd şehri muhtemelen Ören adlı yerleşim yerinin hem nüfus hem de ekonomik açıdan yeniden kurulup abad olması yani şenlendirilmesi ve dış saldırılara karşı korunaklı bir yer haline getirilmesiyle oluşmuş bir şehir olarak gözükmektedir. şehrin merkezi daha sonra ise Ören'den Kışla bölgesine kaymıştır.

Gümüşova bölgesinin en büyük camisi olan Ulu Camii/Cami-i Kebir, Cuma divanında kurulmuş ve şehrin gelişmesinde önemli rol oynamış gözükmektedir. Nitekim bölgenin üretim güçlerinin de çoğunlukla burada kurulmuş olması tesadüfi olmamalıdır.

Gümüşova'nın Osmanlı dönemindeki sınırlarının genişliği, bölgedeki yükselti farklılığı ve tarım arazilerinin kısıtlılığı bölge halkının yaylak ve kışlak türü bir yerleşim sergilemesine neden olmuştur.

19. yüzyılda bölgede yapılan üretimin bölge nüfusu ile ters orantılı olduğu bu çerçevede Osmanlı devleti, Akçakoca, Göynük, Üskübü vs. diğer Anadolu kentlerinde yaptığı gibi Gümüşova'da da üretimi artırma ve en azından kazanın kendine yeter bir hal alması konusunda çaba sarf etmiştir. Nitekim 1844 yılında Gümüşova'da ekilen arazilerin % 75'i hububata ayrılmış, 1845 yılına ait olası üretim düzeyleri de önceki yıla göre yüksek tahmin edilmiş ve halkın üretim kapasitesini artırması hedeflenmiştir. 19. yüzyıl sonlarında bir devlet politikası olarak Gümüşova bölgesine Kafkasya ve Balkan kökenli birçok göçmenin de yerleştirilmesi bölgedeki boş arazilerin ekilmesine ve üretimin artmasına katkıda bulunmuştur.

Tanzimat'la beraber geleneksel vergi muafiyetleri kaldırılmış olmasına rağmen Gümüşova'da bulunan kaza müdürü, muhtar ve imam gibi bazı görevlilerin devletin yeni uygulamasına uymayıp geleneksel vergi muafiyetlerini devam ettirdikleri görölmektedir. Bununla beraber bazı imam ve zabtiye neferlerinin servetlerine göre düşük miktarda da olsa vergilerini ödedikleri anlaşılmaktadır. Kamusal görevini gerekçe göstererek vergilerini düşük ödeyen bu aileler yanında bölgenin varlıklı bazı aileleri de vergi tahriri yapılırken kamu görevlilerine tanınan vergi ayrıcalığından faydalanmış gözükmektedirler.

1831 yılında bölgenin en büyük yerleşim birimi olan Kışla bölgesinin, 1844 yılında nüfus yoğunluğu azalmış ve Cuma divanından sonra bölgenin ikinci büyük yerleşim birimine dönuşmüştür.

Bölge Osmanlı başkentinin önemli odun ve kereste üretim merkezlerinden olmakla beraber bölgede odun pazarı, kereste pazarı gibi ihtisas pazarların kurulmadığı ve bölgenin tek pazarının Cuma divanında kurulan pazar olduğu anlaşılmaktadır.

19. yüzyılda Gümüşova kazası köy ekonomilerine ait özellikler taşımaktadır. Bölgede yapılan meslekler incelendiğinde erbab-ı ziraat adı verilen çiftçilerin ağırlığı göze çarpmaktadır. Tarımsal mesleklerin imam, muhtar, mukayyid, zabtiye neferi gibi kişilerin servetleri içerisinde de önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Kırsal nitelikler ağır basmasına rağmen kazanın 19. yüzyılda bölgeler arası talepleri karşılayamadığı kısmen kendine yeter bir üretim tarzına sahip olduğu görülmektedir.

19. yüzyıl ortalarında bölgedeki gelir dağılımı incelendiğinde bölgede yaşayan halktan minimum ve maksimum düzeyde servetlere sahip olan kişilerin azlığı dikkat çekmektedir. Bu çerçevede bölge halkının genelde orta halli bir ekonomik seviyeye sahip olduğu görülmektedir.

Osmanlı toplumunda evlilik olgusu kadı sicillerine çok fazla yansımamıştır. Bunun nedeni nikahın resmen kayda geçirilmesinden ziyade resmi bir görevlinin önünde ve izinler çerçevesinde kısılması ve toplumsal kabulün daha büyük önem arz etmesidir. Bu çerçevede evliliğin resmi kayıtlara dökülmesi çoğu zaman ihmal edilmiştir. Bununla beraber kayıt altına alınan evliliklerde bulunmaktadır. Bu kayıtlarla İslam ve bu bağlamda Osmanlı toplum hayatında kız çocuklarının baskı ile istemedikleri kişilerle evlendirildikleri ile ilgili bazı absürd iddiaların asılsızlığı ortaya konmuştur. Gümüşova kazası örneği ile bu durum bir kere daha ispat edilmiştir. Nitekim bölgede yapılan evliliklerde kadınların rızası dâhilinde evlendiklerine dair kayıtlar tutulduğu görülmektedir.

Gümüşova nüfusunda Türk unsur egemen olmakla beraber bölgede Kafkas, Balkan, Doğu Karadeniz vs. göçmen kitlelerinin de yaşaması bölgede inşa edilen konutların biçimsel özelliklerin de etkili olmuştur.

Bölgede en fazla rağbet edilen tahıl ürünü Osmanlı genelinde olduğu gibi buğday olmuştur. Arpa, mısır, darı, burçak ekimine pek rağbet gösterilmediği görülmektedir.

Ailelerin sahip oldukları hayvanlar genelde geçimlik düzeyde olmakla beraber bazı ailelerin küçük sürülere sahip oldukları görülmektedir. 19. yüzyıl ortalarında bölgede üretilen süt ve süt mamulleri gibi hayvansal ürünlerin bölge nüfusunun ihtiyacını karşıladığı buna karşılık tarımsal ürünlerin yeterli miktarda üretilmediği görülmektedir.

Bölgede küçükbaş hayvancılık yapılmasına rağmen yünlü dokumacılık konusunda herhangi bir atölyeye rastlanmamıştır. Bu durum elde edilen koyun ve keçi yünlerinin evlerde Gümüşovalı kadınlar tarafından eğritilerek bölgedeki çarşı ve pazarlarda satılıyor olduğunu düşündürmektedir.

Osmanlı dönemi mezar kitabeleri geleneksel olarak kişinin mesleği ile doğru orantılı olarak sarık, fes, kalpak gibi başlıklarla süslenmişken 19. yüzyılda Osmanlı topraklarına Kafkas ve Balkanlardan muhacirlerin yerleşmesi buralardan gelen halkların ölen akrabaları için kendilerine özgü mezar taşları yaptırmalarına neden olmuştur. Nitekim Kafkas göçmenlerin ölen akrabalarının mezar kitabelerine, mensup oldukları ailelerin sembollerini işlettirdikleri görülmektedir.

Bölgede bazı isimlendirmeler yapılırken ak, al, kara, gök gibi isimlerin adlandırmalarda etkili oldukları tespit edilmiştir. Gökber köyü, Karahan oğlu ailesi adlarında olduğu gibi.

Türk İslam geleneğinin önemli objelerinden olan geyik motifi Gümüşâbâd bölgesinde kendisini Geyikli Baba türbesinde göstermiştir. Öyle ki Ahmet Yesevi'nin halifelerinden Hakîm Ata'nın mezarı başında geceleri geyiklerin toplanıp, tan ağarınca kadar zikir yapmaları gibi anlatılar değişerek burada da devam etmiş gözükmemektedir Nitekim türbenin bulunduğu alana eskiden beri geyiklerin geldiğine inanılması bu olguya işaret etmektedir. Bölgede bulunan bazı manevi dinamiklerin adları yer adlarının oluşmasında da etkili olmuştur. Dede Kuru gibi.

Gümüşâbâd bölgesinde, 19. yüzyılda, yönetim erki, çok uzun bir süre Kışla köyünde yaşayan Ahmed Ağa ibni Mehmed Ağa'nın uhdesinde kalmıştır. Nitekim bölgede 1831 yılında voyvoda olarak görev yapan Ahmed Ağa, daha sonra kazanın muhassıl vekilliği görevini, bölgede kaza müdürlüğü oluşturulunca da bu defa kaza müdürlüğünü uhdesine almıştır.

KAYNAKÇA

ARŞİV VESİKALARI

a) İstanbul Başbakanlık Osmanlı Arşivi

1- Temettûât Defterleri (Hicrî 1260-1261) (Miladi 1844-1845)

ML-VRD. TMT, 3810

ML-VRD. TMT, 3811

2- Nüfus Defterleri

NFS. d., 00710

NFS. d., 00711

NFS. d., 00712

3- Diğer Kayıtlar

Cevdet Askeriye (C. AS.), 3071/65, 400/16534.

Cevdet Evkaf (C..EV..),120/5964.

Cevdet Maarif (C..MF.),75/3723.

Cevdet Nafia (C..NF.), 12/585.

Dahiliye Mektubi Kalemî (DH. MKT.), 2-32/88, 601/13, 1590/119, 1617/10, 2395/100, 2500/77.

Dahiliye Nezareti İdare Kısmı Evrakı (DH. İD.), 43/-/ 17.

Evkaf Defteri (EV..d.) 09895, 12781, 14154, 14793, 14957, 19090, 20298.

Evkaf-ı Hümayun Nezareti Evrakı (EV..MKT), 264/24.

Evkaf Nezareti Başkitabet (EV. BKB), 122/82.

Hattı Hümayun (HAT), 97/3892/F, 1266/49027-J-00001, 1266/49027-J-00002.

İrade Dahiliye (İ.DH.), 1371/1317. N-37.

Sadâret Mektubî Kalemî Meclis Vala (A. MKT. MVL..), 131/12.

Sadâret Mektubî Kalemî Nezaret ve Deavi (A. MKT. NZD), 147/124.

Sadâret Mektubî Kalemî Umum Vilayet (A. MKT. UM.), 481/98.

b) Ankara Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA),

030_11_1_53_3_14_, Vesika1-5.

030_11_1_262_48_15_4, Vesika1-5.

c) Ankara Milli Kütüphane Arşivi /Düzce Kadı Sicilleri

DKS 1141

DKS 1143

DKS 1145

DKS 1146
DKS 1147
DKS 1149
DKS 1155
DKS 1160
DKS 1160/A
DKS 1161

d) Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, (VGMA),

1- Kastamonu Esas Defterleri

Kastamonu Esas Defteri, 204
Kastamonu Esas Defteri, 205
Kastamonu Esas Defteri, 207

2- Hurûfât Defterleri

Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 555
Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 558
Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1081
Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1101
Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1103
Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1105
Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1113
Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1114
Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1128
Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1131
Gümüşâbâd Hurûfât Defteri 1147

3- Vakfiyeler

Vakfiye Defteri, 596
Vakfiye Defteri, 597
Vakfiye Defteri, 602
Vakfiye Defteri, 604
Vakfiye Defteri, 606

e) Sâlnâmeler

Müstakil Bolu Vilâyeti Sâlnâmesi 1334.
Kastamonu Vilâyeti Sâlnâmesi 1314.

f) Diğer Kaynaklar

- Adler, Cyrus ve Allan Ramsay, *İstanbul 1898 Kahvehane Hikayeleri*, Maya Kitap, İstanbul, 2012.
- Afyoncu, Erhan, “Osmanlı Devletinde Tahrir sistemi”, *Osmanlı*, 6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, ss. ss. 311-314.
- Ahmed Şerif, *Anadolu’da Tanin*, c.1, Hazırlayan Ahmed Börekçi, Türk Tarih Kurumu Yayınevi, Ankara, 1999.
- Akın, Nur, “Ev”, *DİA*, c. 11, İstanbul, 1995, ss. 507-512.
- Akgündüz, Ahmet, “Osmanlı Hukukunda Vakıflar, Hükümleri ve Çeşitleri”, *Türkler*, X, Ankara, 2002, ss. 447-460.
- Akgündüz, Ahmet ve Said Öztürk, *Darende Temettûat Defterleri I*, Somuncu Baba Araştırma ve Kültür Merkezi Yayınları, İstanbul, 2002.
- Akgündüz, Ahmet ve Said Öztürk, *700. Yılında Bilinmeyen Osmanlı*, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayını, İstanbul, 2000.
- Akıncı, Halis, *Hurufat Defterlerine Göre Kır-İli Kazası*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2007.
- Aksoy, Mustafa, “Minunsk- Abakan’dan Tunceli Mezarlarına Koçbaşı Motifi”, *Gazi Üniversitesi, I. Türkiyat Sempozyumu*, 2005.
- Akyıldız, Ali, “Muhtar”, *DİA*, c. 31, İstanbul, 2006, ss. 51-53.
- Akyıldız, Ali, *Para Pul Oldu Osmanlı’da Kağıt Para Maliye ve Toplum*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003.
- Akyüz, Yahya, “Tanzimat Döneminde Eğitim Biliminde ve Öğretim Yöntemlerinde Gelişmeler”, *Tanzimatın 150. Yıldönümü Uluslar arası Sempozyumu*, Ankara: 31 Ekim-3 Kasım 1989, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1994, ss. 501-513.
- Alagöz, Cemal Arif, “Türkiye Yer Adları Üzerine Bazı Düşünceler”, *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri* 11-13 Eylül 1984 Ankara, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1984, ss. 11-23.
- Alikılıç, DüNDAR, *Sürmene Nüfus Defteri (Sürmene-Araklı-Köprübaşı) (1834)*, Alioğlu Yayınevi, İstanbul, 2013.
- Alpman, Nazım, *Başka Dünyanın İnsanları Çingener*, Ozan Yayıncılık, İstanbul, 1997.
- Altan, Mehmet ve Mehmet İpçioğlu, “Şeriye Sicil Kayıtlarına Göre 1748-1749 Yıllarında Konya’da Aile”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21/ 2009, ss. 519-532.
- Altınöz, İsmail, “Osmanlı Toplum Yapısı İçinde Çingener”, *Türkler*, c. 10, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, ss. 422-432.
- Alus, Sermet Muhtar, *Eski Günlerde*, Yayına Hazırlayan Faruk İlkan, 1. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001.

- Arıkan, Gülay, “Tanzimat Döneminde Kadınlar”, *Tanzimatın 150. Yıldönümü Uluslar arası Sempozyumu*, Ankara: 31 Ekim-3 Kasım 1989, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1994, ss. 323-330.
- Armağan A.Latif ve İlknur Haydaroğlu, “Osmanlı Devletinde Çocuk ve Toplum Sağlığının Korunması Adına Girişilen Önemli Bir Sosyal Proje: Islahhaneler”, *38. Uluslararası Tıp Tarihi Kongresi Bildiri Kitabı*, c. 3, Editörler Nil Sarı, Ali Haydar Bayat, Yeşim Ülman, Mary Işın, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara, 2005, ss. 1429-1432.
- Asseo, Henriette, *Çingenerler: Bir Avrupa Yazgısı*, Çev. Orçun Türkay, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2004.
- Atalay, Besim, *Türk Adları*, J. Gn. K. Matbaası, Dâhiliye Vekâleti Yayını, (Basım Yeri yok), 1936.
- Atar, Fahrettin, “Nikah”, *DİA*, c. 33, İstanbul, 2007, ss. 112-117.
- Aydın, M. Akif, *Türk Hukuk Tarihi*, 6. Baskı, İstanbul, 2007.
- Aydın, M. Akif, “Mahkeme/Osmanlı Devletinde Mahkeme”, *DİA*, c. 27, Ankara, 2003, ss. 341-344.
- Aysu, Abdullah, *Türkiyede Tarım Politikaları*, Özgün Yayınları, İstanbul, 2001.
- Aytaş, Gıyasettin, “Türk Kültür ve Edebiyatında Geyik Motifi ve “Haza Destan-ı Geyik”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, S. 12, (1999), ss. 161-170.
- Bardakoğlu, Ali, “Iskat”, *DİA*, c. 19, İstanbul, 1999, ss. 137-143.
- Barkan, Ömer Lütfi, “Edirne Askeri Kassamına Ait Tereke Defterleri (1545-1659)”, *Belgeler*, III (5-6), (1993), ss. 1-472.
- Batmaz, Eftal Ş., “XV- XVI. Yüzyıl Sancak Kanunnamelerine Göre Osmanlı Devletinde Tahıl Üretimi”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, c. 23, S. 36, Ankara, 2004, ss. 35-41.
- Baykara, Tuncer, *Türk Kültürü*, 3. Baskı, IQ Yayıncılık, İstanbul, 2007.
- Baykara, Tuncer, *Anadolu'nun Selçuklular Devrindeki Sosyal ve İktisadi Tarihi Üzerine Araştırmalar*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını No:56, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 1990.
- Baykara, Tuncer, “Osmanlı Devleti Şehirli Bir Devletmidir?”, *Osmanlı*, c. 5, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, ss. 528-535.
- Baykara, Tuncer, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I Anadolu'nun İdari Taksimatı*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1988.
- Gömeç, Sadettin, *Uygur Türkleri Tarihi ve Kültürü*, AKM Yayını, Ankara, 1997.
- Bayramoğlu Alada, Adalet, *Osmanlı Şehrinde Mahalle*, I. Baskı, Sümer Kitabevi, İstanbul, 2008.
- Belge, Murat, *Osmanlıda Kurumlar ve Kültür*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayını, İstanbul, 2005.
- Beydilli, Kemal, “Osmanlı Devletinde İmamlık”, *DİA*, c. 22, İstanbul, 2000.

- Bolu İl Yıllığı 1967*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1968, ss. 181-186.
- Bolu Vilâyeti Salnâmesi, Rumi 1341/Miladi 1925*, Hazırlayan Hamdi Birgören, Bolu Belediyesi Bolu Araştırmaları Merkezi, Bolu, 2008.
- Boydemir Temel, İsmet, Hurufat Defterleri'nde Karaman Ereğlisi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Konya, 2008.
- Bozkurt, Gülnihal, "Tanzimat ve Hukuk", *Tanzimatın 150. Yıldönümü Uluslar arası Sempozyumu*, Ankara: 31 Ekim-3 Kasım 1989, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1994, ss. 271-277.
- Cansever, Turgut, "Osmanlı Şehri", *İslam Geleneğinden Günümüze Şehir Hayatı ve Yerel Yönetimler I*, edit. Vecdi Akyüz, İlke Yayıncılık, İstanbul, 1996, ss.307-324.
- Cezar, Yavuz, "Bir Ayanın Muhallefatı. Havza ve Köprü Kazaları Ayanı Kör İsmail-oğlu Hüseyin (Müsadere Olayı ve Terekenin İncelenmesi)", *Bellekten*, c. 41, S.161, Ankara, 1977, ss. 41-78.
- Cihan, Ahmet, "XVIII. Yüzyıl Sonlarında İstanbul Medreseleri", *Yeni Türkiye* 32, 2000, ss. 698-704.
- Cumhuriyetin 50. Yılında Bolu, 1973 İl yıllığı*, Kemal Matbaası, Bolu, 1973.
- Çadırcı, Musa, "Tanzimatın Uygulanması ve Karşılaşılan Güçlükler", *Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, Hazırlayan Halil İnalçık ve Mehmet Seyitdanlıoğlu, Phoenix Yayınevi, Eylül 2006, ss. 151-158.
- Çadırcı, Musa, "Tanzimatın Uygulanmasındaki Güçlükler", *Tanzimatın 150. Yıldönümü Uluslar arası Sempozyumu*, Ankara: 31 Ekim-3 Kasım 1989, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1994, ss. 295-299.
- Çadırcı, Musa, "Türkiye'de Muhtarlık Kurumunun Tarihi Gelişimi", *Çağdaş Yerel Yönetimler*, c. 2, S. 3, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü, Yerel Yönetimler Araştırma ve Eğitim Merkezi, Mayıs, 1993, ss. 3-11.
- Çadırcı, Musa, "Tanzimat Döneminde Osmanlı Ülke Yönetimi (1839-1876)", *IX. Türk Tarih Kongresi Kongreye Sunulan Bildiriler (Ankara, 21-25 Eylül 1981)*, c. 2, TTK, Ankara, 1988, ss.1152-1161.
- Çadırcı, Musa, *Tanzimat Sürecinde Türkiye Ülke Yönetimi*, Derleyen Tülay Ercoşkun, İmge Kitabevi, Ankara, 2007.
- Çadırcı, Musa, *Tanzîmât Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı (1839-1876)*, T. T.K. Yayını, 2. Baskı, Ankara, 1997.
- Çakır, Coşkun, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Maliyesi*, Küre Yayınları, Birinci Basım, İstanbul, 2001.
- Çanakkale'den Cumhuriyetimizin Kuruluşuna Bolulu Şehitler*, Bolu Belediye Başkanlığı, 18 Mart 2006.

- Çanlı, Mehmet, “Eytâm İdaresi ve Sandıklar (1851-1926)”, *Türkler*, c. 14, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, ss. 57-69.
- Çavdar, Tevfik, “Osmanlı Döneminde Nüfus Bilgileri”, *Osmanlı*, c. 4, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, ss. 551-557.
- Çeker, Orhan, “Hukuk-ı Aile Kararnamesi Giriş ve Tarihçesi”, *Mehir*, İlkbahar/1999, ss. 19-21.
- Demir, İsmet, “Temettu Defterlerinin Önemi ve Hazırlanış Sebepleri”, *Yeni Türkiye Dergisi Osmanlı Özel Sayısı I-XII*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, ss. 315-326.
- Doğru, Halime, *XVIII. Yüzyıla Kadar Osmanlı Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Görüntüsü*, Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, Eskişehir, 1995.
- Doğru, Halime, “Osmanlı Devletinde Toprak Yazımından Nüfus Sayımına Geçiş ve Bir Nüfus Yoklama Defteri Örneği”, *Anadolu Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi*, c.1, S. 2, Yıl: 1989.
- Eken, Galip, “XIX. Yüzyıl Anadolu Köylüsüne Dair Bazı Bilgiler”, *Uluslar arası Osmanlı Tarihi Sempozyumu Bildirileri (İzmir 8-10 Nisan 1999)*, Yayına Hazırlayan Turan Gökçe, Türk Ocakları İzmir Şubesi Yayını, İzmir, ss. 465-478.
- Eken, Galip, “19. Yüzyılda Kangal Kazasının Sosyo-Ekonomik Yapısına Dair”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 23, 2008, ss. 263-299.
- Eken, Galip, “Tanzimat Döneminde Sivas’ın Sosyo-Ekonomik Tarihine Ait Bazı Bilgiler,” *Uluslar arası Kuruluşunun 700. Yıldönümünde Bütün Yönleriyle Osmanlı Devleti Kongresi 7-9 Nisan 1999 Bildiriler*, Yayına Hazırlayan Alaaddin Aköz, Bayram Ürekli, Ruhi Özcan, Selçuk Üniversitesi Yayını, Konya, 2000, ss. 207-217.
- Eldem, Vedat, *Osmanlı İmparatorluğunun İktisadi Şartları Hakkında Bir Tetkik*, Türkiye İş Bankası Yayınları, 1970.
- Elibol, Numan, “Osmanlı İmparatorluğunda Nüfus Meselesi ve Demografi Araştırmaları”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, c. 12, S. 2, (2007), ss. 135-160.
- Ercan, Ahmet Şeref, “Osmanlı Dönemi 1317/1899 Yılı Nüfus Esas Defterine Göre Saiteli (Kadınhanı) Nahiyesi Merkezinin Sosyo-Kültürel Yapısı”, *Uluslar arası Kuruluşunun 700. Yıldönümünde Bütün Yönleriyle Osmanlı Devleti Kongresi 7-9 Nisan 1999 Bildiriler*, Yayına Hazırlayan Alaaddin Aköz, Bayram Ürekli, Ruhi Özcan, Selçuk Üniversitesi Yayını, Konya, 2000, ss. 725-730.
- Erken, Rüstem, *Kentleşme ve Sosyal Değişme*, Bilim Adamı Yayınları, Ankara, 2002.
- Faroqhi, Suraiya, *Osmanlıda Kentler ve Kentliler Kent Mekanında Ticaret Zanaat ve Gıda Üretimi 1550-1650*, Çeviri Neyyir Kalycioğlu, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2000.

- Faroqhi, Suraiya, *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam Ortaçağdan Yirminci Yüzyıla*, çev. Elif Kılıç, 4. Baskı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2002.
- Gedikli, Fethi, “Osmanlı Şirketleri”, *Osmanlı* 3, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, ss. 433-441.
- Gerber, Ham, “Osmanlı Sivil Toplumunu ve Modern Türk demokrasisi”, *Osmanlı Geçmişi ve Bugünün Demokrasisi*, derleyen Kemal H. Karpat, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2005, ss. 243-260.
- Gökbilgin, M. Tayyib, “Çingâne”, *İA*, c. III, 25. Cüz, 2. Baskı, MEB, İstanbul, 1964, ss. 420-426.
- Gökçe, Nilüfer, “1892-1893 Yılı Edirne Sağlık İstatistikleri”, 38. *Uluslararası Tıp Tarihi Kongresi Bildiri Kitabı*, c. 3, Editörler Nil Sarı, Ali Haydar Bayat, Yeşim Ülman, Mary Işın, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara, 2005, ss. 1377-1393.
- Gömeç, Sadettin, “Kara Unvanı ve Kara Hanlıların Menşei Üzerine”, *History Studies, International Journal of History*, c. 2/2 2010, ss.29-33.
- Günyol, Vedat, “Mektep”, *İA*, 74. Cüz, 2. Baskı, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1968, ss. 655-659.
- Güran, Tevfik, “Tanzimat Döneminde Tarım Politikası”, *Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, Hazırlayan Halil İnalcık ve Mehmet Seyitdanlıoğlu, Phoenix Yayınevi, Eylül 2006, ss. 513-521.
- Güran, Tevfik, “İstanbul’un İâsesi’nde Devletin Rolü (1793–1839)”, *İÜİF Mecmuası Ellinci Yıl Armağanı*, c. 44, S. 1- 4, 1986, Acar Matbaacılık, İstanbul, 1988, ss. 245- 275.
- Güran, Tevfik, “Osmanlı Tarım Ekonomisi 1840-1910”, *19. Yüzyıl Osmanlı Tarımı*, Eren Yayıncılık, İstanbul, 1988.
- Gürtuna, Sevgi, *Osmanlı Kadın Giysisi*, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara, 1999.
- Halaçoğlu, Yusuf, *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1991.
- Heffening, W., “Nikah”, *İslam Ansiklopedisi*, c. 9, MEB Basımevi, İstanbul, 1971, ss. 257-273.
- Işın, Ekrem, *İstanbul’da Gündelik Hayat İnsan, Kültür ve Mekân İlişkileri Üzerine Toplumsal Tarih Denemeleri*, 1. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 1995.
- İnalcık, Halil, *Devlet-i ‘Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar –I Klasik Dönem (1302-1606): Siyasal, Kurumsal ve Ekonomik Gelişim*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 37. Baskı, İstanbul, 2009.
- İnalcık, Halil, “Tanzimatın Uygulanması ve Sosyal Tepkileri”, *Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, Hazırlayan Halil İnalcık ve Mehmet Seyitdanlıoğlu, Phoenix Yayınevi, Eylül 2006, ss. 127-149.

- İnalcık, Halil, *Osmanlı İmparatorluğunun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, 1300-1600, c. 1, 2. Baskı, Eren yayıncılık, İstanbul, 1997.
- İnalcık, Halil, *Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi*, Eren yayıncılık, İstanbul, 1993.
- İpşirli, Mehmet, “Medrese/Osmanlı Dönemi”, *DİA*, c. 28, Ankara, 2003, ss. 327-333.
- İsbir, Eyüp G., *Şehirleşme ve Meseleleri*, Ocak Yayınları, Ankara, 1986.
- Karaçam, Ali, *Kültür ve Medeniyet Tarihinde Osmanlı’yı Cihan Devleti Yapan 150 Şir*, Bilge Yayınları, İstanbul, 2002.
- Karal, Enver Ziya, *Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı 1831*, II. Baskı, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara, 1997.
- Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi Islahat Fermanı Devri (1861-1876)*, c. VII, TTK Basımevi, Ankara, 1995.
- Karpat, Kemal, *Osmanlı Nüfusu (1830-1914) Demografik ve Sosyal Özellikleri*, Çeviri Bahar Tırnakçı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2003.
- Karpuz, Haşim, *Türk İslam Mesken Mimarisinde Erzurum Evleri*, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara, 1993.
- Kasaba, Reşat, *Dünya, İmparatorluk ve Toplum, Osmanlı Yazıları*, (çeviren Banu Büyükkal), 1. Basım, Kitap yayınevi, İstanbul, 2005.
- Kaya, Kemal, “Tanzimat’tan Önce Belediye Hizmetleri ve Voyvodalar”, *A.Ü.DTCF, Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, c. 26, S. 41, 2007, 101-113.
- Kaya, Kemal, “19. Yüzyılda Anadolu’da İç Güvenlik Sorunları ve Voyvodalar”, *OTAM*, S. 19, 2006, ss. 239-255.
- Kazıcı, Ziya, *Osmanlı Devletinde Toplum Yapısı*, Bilge Yayınları, İstanbul, 2003.
- Kesim, Güniz Akıncı, *Düzce Kenti Açık ve Yeşil Alan Sorunları ve Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Üzerinde Bir Araştırma*, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Yayınları: 5, Düzce, 1996.
- Keskin, Mehmet, “Kefen”, *DİA*, c. 25, Ankara, 2002, ss. 184-185.
- Kırmızı, Abdülhamit, “19. Yüzyılda Osmanlı Taşra İdaresi”, *Selçukludan Cumhuriyete Şehir Yönetimi*, Editör Erol Özvar- Arif Bilgin, Türk Dünyası Belediyeler Birliği Yayını, İstanbul, 2008, ss. 299-319.
- Koç, Ümit, “Klasik Dönem Anadolu Sanayi Üzerine Bir Değerlendirme (1500-1605)”, *Türkler*, c. 10, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, ss. 771-780.
- Koçu, Reşat Ekrem, *Türk Giyim, Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, Sümerbank Kültür Yayını, Ankara, 1947.
- Konukçu, Enver, “Bolu ve Fatihleri”, *Bolu’da Halk Kültürü ve Köroğlu Uluslar arası Sempozyumu*, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Basımevi, Bolu, 1997, ss. 1-6.

- Konukçu, Enver, “Sakarya Kaleleri”, *Sakarya İli Tarihi*, c. I, Sakarya Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları Sakarya İli Tarihini Araştırma Projesi, Sakarya, 2005, ss. 89-96.
- Konukçu, Enver, “Düzce Tarihi (İlk Devirlerden Cumhuriyete)”, *Türkiye İmar Turizm ve Sanayi Mecmuası*, Yıl: 8, c. 18, Sayı: 212-133, Nadir Basımevi, İstanbul, Aralık 1984, ss. 12-23.
- Konukçu, Enver, “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Düzce’nin Ticaret Hayatı”, *Türkiye İmar Turizm ve Sanayi Mecmuası*, Yıl: 8, c. 18, Sayı: 212-133, Nadir Basımevi, İstanbul, Aralık 1984, ss. 24-26.
- Kuban, Doğan, “Anadolu-Türk Şehri”, *Vakıflar Dergisi*, S. VII, Tıpkı Basım Ankara, 2006, (Baha Matbaası, İstanbul, 1968). ss. 53-73.
- Kur’an*, Nisa Suresi.
- Kurdağ, Kemal, *Bir Köy İncelemesi Yassıhöyük*, Ortadoğu Teknik Üniversitesi Yayını, Ankara, 1965.
- Kurt, Abdurrahman, “Osmanlı Toplumunda Poligami”, *Osmanlı*, c. 6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, ss. 397-406.
- Kurt, Abdurrahman, *Bursa Sicillerine Göre Osmanlı Ailesi (1839-1876)*, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa, 1998.
- Kütükoğlu, Mübahat S., “İzmir Temettü Sayımları ve Yabancı Tebaa”, *Belleten*, c. LXIII, S. 238, Ankara, 2000, ss. 755-774.
- Kütükoğlu, Mübahat, *Menteşe Sancağı, 1830 (Nüfus ve Toplum Yapısı)*, Ankara, 2010.
- Laqueur, Hans-Peter, *Hüve’l-Baki İstanbul’da Osmanlı Mezarlıkları ve Mezartaşları*, Çeviren Selahattin Dilidüzgün, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1997.
- Martinez, Nicole, *Çingeneler*, Çev. Şehsuvar Aktaş, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992.
- Mert, Özcan, “Ayan”, *DİA*, c. 4, İstanbul, 1991, ss. 195-198.
- Mert, Özcan, “Osmanlı Devleti Tarihinde Ayanlık Dönemi”, *Osmanlı Ansiklopedisi*, c. 6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, ss. 174-180.
- Mıntzuri, Hagop, *İstanbul Anıları (1897-1940)*, Çeviren Silva Kuyumcuyan, Notlarla Basıma Hazırlayan Necdet Sakaoğlu, 4. Basım, Tarih Vakfı Yurt Yayını, İstanbul, 2002.
- Midhat Kemal Bey, *Ayanlar Devrinde Bolu*, Hazırlayan Hamdi Birgören, Bolu Belediyesi Bolu Araştırma Merkezi, Bolu, 2008.
- Moğol, Hasan, “XIX. YY.’ın İlk Yarısında Antalya’da İktisadi Hayat”, *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, S. 57, (1991), ss. 49-53.
- Ocak, Ahmet Yaşar, *Babailer İsyanı Aleviliğin Tarihsel Altyapısı Yahut Anadolu’da İslam-Türk Heterodoksisinin Teşekkülü*, 3. Baskı, Dergah yayınları, İstanbul, 2000.

- Oğuz, Burhan, *Türkiye Halkının Kültür Kökenleri Teknikleri, Müesseseleri, İnanç ve Adetleri 4 Dokuma ve Giyim Teknikleri*, Anadolu Aydınlanma Vakfı Yayını, I. Basım, İstanbul, 2004.
- Orhonlu, Cengiz, *Osmanlı İmparatorluğunda Derbend Teşkilatı*, Genişletilmiş İkinci Baskı, Eren Yayıncılık, İstanbul, 1990.
- Ortaylı, İlber, “Sulukule”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, c. VII, İstanbul, 1994, ss. 70-71.
- Ortaylı, İlber, “Anadolu’da XVI. Yüzyılda Evlilik İlişkileri Üzerine Gözlemler”, *Osmanlı Araştırmaları I*, İstanbul, 1980, ss. 33-40.
- Ortaylı, İlber, “Tanzimat Adamı ve Tanzimat Toplumunu”, *Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, Hazırlayan Halil İnalçık ve Mehmet Seyitdanlıoğlu, Phoenix Yayınevi, Eylül 2006, ss. 301-334.
- Ortaylı, İlber, “Eski Türk Şehirlerinde Yapı İşlerinin Fonksiyonel Düzenlenişi ve Yapı Örgütü”, *Osmanlı İmparatorluğunda İktisadi ve Sosyal Değişim Makaleler I*, 2. Baskı, Ankara, 2004, ss. 71-83.
- Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*, Çeviren Ruşen sezer, 10. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2008.
- Osmanlı İmparatorluğunda Kollar, Ulak ve İaşe Menzilleri*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1966.
- Önkal, Ahmet ve Nebi Bozkurt, “Cami”, *DİA*, c. 7, İstanbul, 2007, ss. 46-56.
- Önsoy, Rifat, “Tanzimat Dönemi İktisat Politikası”, *Tanzimatın 150. Yıldönümü Uluslar arası Sempozyumu*, Ankara: 31 Ekim-3 Kasım 1989, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1994, ss. 255-262.
- Özbek, Nadir, “Osmanlı İmparatorluğunda Sosyal Yardım Uygulamaları”, *Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, Hazırlayan Halil İnalçık ve Mehmet Seyitdanlıoğlu, Phoenix Yayınevi, Eylül 2006, ss. 419-441.
- Özçelik, Selahattin, “XIX. Yüzyıl Türkiye’inde Köy ve Kasaba Hayatı Üzerine Gözlemler”, *Osmanlı*, c. 4, Yeni Türkiye Yayını, Ankara, 1999, s. 119-131.
- Özdamar, Mustafa, “Vakfetmek”, *Vakıflar Dergisi*, S. XIX, Ankara, 1985, ss. 5-10.
- Özkan, Ali Rafet, *Türkiye Çingeneri*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara, 2000.
- Özkaya, Yücel, *Osmanlı İmparatorluğunda Ayanlık Doçentlik Tezi*, A.Ü. DTCF Yayını, 1. Baskı, Ankara, 1977.
- Özkaya, Yücel, “XIX. Yüzyılda Bolu’nun Durumuna Genel Bir Bakış”, *Prof. Dr. Şerafettin Turan Armağanı*, Kültür Basım ve Yayım, Elazığ, 1996, ss. 213-219.
- Özkaya, Yücel, “XIX. Yüzyılda Bolu’nun İdari ve Ekonomik Durumuna Genel Bir Bakış”, *Bolu’da Halk Kültürü ve Köroğlu Uluslararası Sempozyumu*, Bolu, 1998, ss. 7-12.

- Özkaya, Yücel, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı Kurumları ve Osmanlı Toplum Yaşantısı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara, 1985.
- Özkök, Rüknu, *Düzce –Bolu İsyancıları*, Birinci Baskı, Milliyet Yayınları, (Basım yeri belli değil), 1971.
- Özlu, Zeynel, *Batı Karadeniz’de Antik Bir Osmanlı Kenti: Prusias Ad Hypium, Üskübü (Konuralp)*, Düzce Üniversitesi Araştırma Yayınları No: 1, İstanbul, 2009.
- Özlu, Zeynel, *18. ve 19. Yüzyıllarda Karadeniz’de Bir Kıyı Kenti: Akçakoca*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2008.
- Özlu, Zeynel, “19. Yüzyılda Düzce ve Akçakoca Kazalarında Kullanılan Aile ve Kişi Adları”, *Erdem Atatürk Kültür Merkezi Dergisi*, Sayı 53, 2009, ss. 145-184.
- Özlu, Zeynel, “19. Yüzyılda Göynük Kırsalında Kullanılan Sülale ve Erkek Kişi Adları”, *Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Dergisi*, Bahar S. 41, (2007), ss. 269-295.
- Özlu, Zeynel, “19. Yüzyıl’da Akşemseddin’in Göynük’teki Ahfadı”, *Uluslararası Akademik Araştırmalar Dergisi*, Yıl : 8, S. 31, (2006), ss. 157-174.
- Özlu, Zeynel, *XVIII ve XIX. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti’nde Adli Mekanizmanın Analizi (Bolu- Göynük Örneği)*, Berikan Yayınevi, Ankara, 2007.
- Özlu, Zeynel, “Göynük Kırsal Kesiminde Bulunan Vakıflar ve Vakıf Görevlileri”, *EKEV Akademi Dergisi*, Yıl:10, S.29, (2006), ss. 297-310.
- Özlu, Zeynel, *Tanzimat Döneminde Anadolu’da Kır ve Kent Hayatı Bolu-Göynük Örneği*, 1. Baskı, Berikan Yayınevi, Ankara, 2007.
- Öztürk, Mustafa, “Osmanlı Dönemi Fiyat Politikası”, *Belleten*, c. LV, S.212, Ankara, 1991, ss.87-100.
- Öztürk, Mustafa, “Osmanlı Dönemi Fiyat Politikası ve Fiyatların Tahlili”, *Türkler*, c. 10, Yeni Türkiye Yayını, Ankara, 2002, ss. 843-849.
- Öztürk, Nazif, “Osmanlı Döneminde Vakıflar”, *Genel Türk Tarihi*, c. 6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, ss. 373-396.
- Öztürk, Nazif, XIX. Asır Osmanlı Yönetiminde Yaşanan Batılılaşma Hareketlerinin Vakıflar Üzerindeki Etkileri, *İslami Araştırmalar*, S. 1, VIII, Kış Dönemi, 1995, ss. 13-33.
- Öztürk, Nazif, *Azınlık Vakıfları*, Altinküre Yayınları, I. Baskı, Ankara, 2003.
- Öztürk, Said, “Konya Temettuat Defterleri”, *Uluslararası Kuruluşunun 700. Yıldönümünde Bütün Yönleriyle Osmanlı Devleti Kongresi 7-9 Nisan 1999 Bildiriler*, Yayına Hazırlayan Alaaddin Aköz, Bayram Ürekli, Ruhi Özcan, Selçuk Üniversitesi Yayını, Konya, 2000, ss. 533-539.
- Öztürk, Said, “Türkiye’de Temettûât Çalışmaları”, *TALİD*, c. I, S.1, 2003, ss. 287- 304.

- Öztürk, Said, “Osmanlı Toplumunda Çok Evliliğin Yeri”, *Türkler*, c. 5, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, ss. 402-411.
- Öztürk, Said, *Askeri Kassama Ait Onyedinci Asır İstanbul Tereke Defterleri (Sosyo-Ekonomik Tahlil)*, OSAV Yayını, İstanbul, 1995.
- Öztürk, Said, “Osmanlı Döneminde Konya Ekonomisine Dair Tespitler”, *Osmanlı Döneminde Konya*, Editör Yusuf Küçükdağ, Konya Valiliği Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayını, Konya, 2003, ss. 93-110.
- Pakalın, Mehmet Zeki, “Nakip”, *Osmanlı Tarih Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, c. 2, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1983, ss. 648.
- Pakalın, M. Zeki, “Nazır”, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, c. 2, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1983, ss. 666.
- Pakalın, Mehmet Zeki, “Voyvoda”, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, c. III, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1983, ss. 598.
- Pakalın, Mehmet Zeki, “Şalvar”, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, c. III, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1983, ss. 307.
- Pakalın, Mehmet Zeki, “Sandık Emini”, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, c. III, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1983, ss. 122.
- Pamuk, Şevket, *Osmanlı Ekonomisi ve Dünya Kapitalizmi (1820-1913)*, Yurt Yayınevi, Ankara, 1984.
- Pamuk, Şevket, “Küreselleşme Çağında Osmanlı Ekonomisi (1820-1914)”, *Türkler*, c. 14, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, ss. 241-252.
- Parlak, Muharrem, Hurufat Defterleri Işığında Seydişehir, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Konya, 2009.
- Pektaş, Kadir, *Adilcevaz Çevresindeki Mezar Taşları*, Ege Yayınları, İstanbul, 2007.
- Quataert, Donald, “Tarım”, *Osmanlı İmparatorluğunun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, C. 2, Editör Halil İncılık ve Donald Quataert, Eren Yayınları, İstanbul, 2004, ss. 961-999 .
- Sadri Sema, *Eski İstanbul Hatıraları*, Hazırlayan Ali Şükrü Çoruk, Kitabevi Yayını, İstanbul, 2008.
- Sakaoğlu, Necdet, *Osmanlıdan Günümüze Eğitim Tarihi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayını, İstanbul, 2003.
- Sarıkaya, Yaşar, *Medreseler ve Modernleşme*, İz Yayıncılık, İstanbul, 1997.
- Savaş, Saim, Fetva ve Şeriye Sicillerine Göre Ailenin Teşekkülü ve Dağılması”, *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, c. II, Ankara, 1992, ss. 504-547.
- Shaw, Stanford J. ve Ezel Kural Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, c. II, Türkçeye aktaran: Mehmet Harmanlı, E Yayınları Tarih Dizisi, İstanbul, 1982.

- Sertoğlu, Midhat, “Salname”, *Osmanlı Tarih Lügati*, 2. Baskı, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1986, ss. 297-301.
- Sevinç, Necdet, *Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Düzeni*, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1985.
- Seyitdanlıoğlu, Mehmet V., “Divan-ı Hümayundan Meclis-i Mebusan’a Osmanlı İmparatorluğunda Yasama”, *Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, Hazırlayan Halil İnalçık ve Mehmet Seyitdanlıoğlu, Phoenix Yayınevi, Eylül 2006, ss. 273-283.
- Sezer, Şennur ve Adnan Özyalçiner, *Bir Zamanların İstanbulu Eski İstanbul Yaşayışı ve Folkloru*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2005.
- Sungur, Mutullah, “XIX. Yüzyıl Osmanlı Devletinde Taşra İdaresi ve Vilayet Yönetimi”, *Türkler*, C. 13, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, ss. 750–761.
- Sümer, Faruk, *Eski Türklerde Şehircilik*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını, Yayın No: 11, İstanbul, 1984.
- Şehitlerimiz*, Milli Savunma Bakanlığı, Ankara, 1998.
- Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türki*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2007.
- Şener, Abdüllatif, “Osmanlı Mali Düşüncesinin Çağdaşlaşması”, *Tanzimatın 150. Yıldönümü Uluslararası Sempozyumu*, Ankara: 31 Ekim-3 Kasım 1989, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1994, ss. 214- 242.
- Şener, Abdüllatif, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Vergi Sistemi*, İşaret Yayınları, İstanbul, 1990.
- Tabakoğlu, Ahmet, *Türkiye İktisat Tarihi*, Dergah Yayınları, İstanbul, 2008.
- Tabakoğlu, Ahmet, *Türk İktisat Tarihi*, 7. Baskı, Dergah Yayınları, İstanbul, 2005.
- Tabakoğlu, Ahmet, “Yenileşme Dönemi Osmanlı Ekonomisi”, *Türkler*, c.14, Ankara, 2002, ss. 207-240.
- Tabakoğlu, Ahmet, “Klasik Dönemde Osmanlı Ekonomisi”, *Türkler*, c. 10, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, ss. 653-689.
- Taştemir, Mehmet, *XVI. Yüzyılda Adıyaman (Behinsi, Hısn-ı Mnasur, Gerger, Kahta) Sosyal ve İktisadi Tarihi*, TTK Basımevi, Ankara, 1999.
- Tekeli, İlhan, “19. Yüzyılda İstanbul Metropol Alanının Dönüşümü”, *Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, Hazırlayan Halil İnalçık ve Mehmet Seyitdanlıoğlu, Phoenix Yayınevi, Eylül 2006, ss. 381-392.
- Tekeli, İlhan ve Yiğit Gülöksüz, “Kentleşme, Kentleşme ve Türkiye Deneyimi”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, 5, İletişim yayınları, İstanbul, 1983, ss. 1224-1238.
- Tez, Zeki, *Lezzetin Tarihi*, Hayy Kitap, İstanbul, 2012.
- Toprak, Zafer, *İttihad- Terakki ve Cihan Harbi*, Homer Kitabevi, İstanbul, 2003.
- Tunçay, Mete, “Şehir Tarihlerine İlişkin Kavram ve Yaklaşımlar Üzerine Bazı Saptamalar”, *Sempozyum / Atölye Kent Tarihçiliği*, İstanbul, 5-6 Mart 1994, ss. 24-26.

- Turan, Şerafettin, *Türk Kültür Tarihi Türk Kültüründen Türkiye Kültürüne ve Evrenselliğe*, 6. Basım, Bilgi yayınevi, Ankara, 2010.
- Uraz, Murat, *Türk Mitolojisi*, Mitologya Yayınları, 1. baskı, İstanbul, 1992.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, “Ayân”, *İ.A.*, c. 2, 5. Baskı, Eskişehir Anadolu üniv. Güzel Sanatlar Fak, 1997, ss. 40-42.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, c. IV, TTK Basımevi, Ankara, 1978.
- Uzunpostalcı, Mustafa, “Defin”, *DİA*, c. 9, İstanbul, 1994, ss. 86.
- Ünal, Mehmet Ali, “Osmanlı Devletinde Merkezi Otorite ve Taşra Teşkilatı”, *Osmanlı*, 6, Yeni Türkiye Yayını, Ankara, 1999, ss. 111-122.
- Ünal, Mehmet Ali, *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, Fakülte Kitabevi, Isparta, 2007.
- Vesselin Popov, Elena Marushiakova, *Osmanlı İmparatorluğunda Çingeneler, Bir Çingene Yolculuğu*, Fatih Belediye Başkanlığı Yayını, İstanbul, 2008, ss.101-115.
- W.,G., “Kıptiler”, *İ.A.*, c. 6, 64. Cüz, MEB, İstanbul, 1968, ss. 716-733.
- Yakupoglu, Cevdet, *Kuzeybatı Anadolu'nun Sosyo-Ekonomik Tarihi (Kastamonu-Sinop-Çankırı-Bolu) XIII-XV. Yüzyıllar*, Gazi Kitabevi, 1. Baskı, Ankara, 2009.
- Yakut, Esra, “XIX. Yüzyılda Orta Anadolu Bölgesinde Evliliğin Ortaya Çıkışı, Sona Ermesi ve Sonuçları”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, c. XII, Y. 2008, S. 1-2, ss. 237-265.
- Yediyıldız, Bahaeddin, *XVIII. Yüzyılda Türkiyede Vakıf Müessesesi Bir Sosyal Tarih İncelemesi*, TTK Basımevi, Ankara, 2003.
- Yediyıldız, Bahaeddin, “Vakıf”, *İA*, c. 13, MEB Yayını, Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Eskişehir, 1997, ss.153-172.
- Yeni Tarama Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayını, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1983.
- Yerasimos, Stefanos, “Tanzimat’ın Kent Reformları Üzerine”, *Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, haz. Halil İncılık ve Mehmet Seyitdanlıoğlu, Phoenix Yayınevi, Eylül 2006, ss. 365-380.
- Yıldız, Hakkı Dursun, “Anadolu’nun Türkleşmesi”, *Doğu Anadolu’nun (Sosyal, Kültürel ve İktisadi) Meseleleri Simpozyumu Tebliğleri, 13-15 Mayıs 1985*, Gazi Üniversitesi Matbaası, Tunceli, 1985, ss. 39-43.
- Yolalıcı, Mehmet Emin, *XIX. Yüzyılda Canik (Samsun) Sancağının Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, TTK Yayını, Ankara, 1998.
- Yüksel, Ayhan, *Tirebolu Kazası Nüfus Defteri Tirebolu, Espiye, Yağlıdere, Güce Nüfus Kayıtları (1835-1847)*, Arı Sanat Yayınevi, İstanbul, 2013.
- Yüksel, Hasan ve M. Fatih Köksal, *Osmanlı Toplumunda Sâdât-ı Kirâm ve Nakibüleşraflar-Ahmet Rif’at Devhatü’n-Nükeba*, 1. baskı, Dilek Matbaası, Sivas, 1998.

g) İnternet Kaynakları

<http://www.abhazdernegi.org/content/view/4/16/>

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=DA%C4%9EARCIK (Erişim tarihi 13. 02. 2014)

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.52fcc90f6bd280.42787761 (Erişim tarihi 13. 02. 2014)

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=KALBUR (Erişim tarihi: 13. 02. 2014)

<http://www.tusev.org.tr/userfiles/image/ford/Osmanli%20Donemi%20Vakiflarinin%20Ekonomik%20Boyutlari.pdf> (Murat Çizakça, *Osmanlı Dönemi Vakıflarının Tarihsel ve Ekonomik Boyutları I*, İstanbul, Bahçeşehir Üniversitesi, ss. 21-31.) (Erişim Tarihi 13.03. 2014).

<http://www.vgm.gov.tr/sayfa.aspx?Id=28> (Erişim tarihi: 11.12. 2013)

<http://www.vgm.gov.tr/icerikdetay.aspx?Id=158> (Erişim tarihi: 11.12. 2013)

http://www.gumusova.gov.tr/sayfa_goster.asp?id= (Erişim tarihi: 11. 12. 2013)

h) Kaynak Kişiler

Ahmet Akpınar, Dokuzdeğirmen Köyü İlköğretim Okulu Müdürü.

Ahmet Bostancı, Gümüşova Belediye Başkanı.

Ahmet Engin, Gümüşova.

Ahmet Hazer Hızal, Düzce.

Hayrettin Apaçık, 1942 doğumlu, Nüfren Halil Bey Köyü.

Hikmet Taman, Yakabaşı Köyü.

Hüsnü Suzan, Soğuksu Köyü.

Hüseyin Bayar, 1937 doğumlu, Sultaniye Köyü.

Hüseyin Öztürk, 58 yaşında, Çaybükü Köyü.

Nazir Öztürk, Pazarcık Köyü.

Nejat Özsoy, Düzce.

Lütfiye Temel, 85 yaşında, Selamlar Köyü.

Makbule Şahin, 83 yaşında, Selamlar Köyü.

Mafil Tavlı, Gümüşova.

Mevlüt Çırakoğlu, Soğuksu Köyü.

Murat Yıldırım, Pazarcık Köyü.

Nurten Şahin, 1956 doğumlu, Selamlar Köyü.

Ramazan Tütüncü, Yakabaşı Köyü eski muhtarı.

Recai Arslan, Düzce.

Salih Er, 1923 doğumlu, Basandı Köyü eski muhtarı.

Selahattin akır, Karadere Köyü.

Yusuf Arslan, Gümüşova.

İNDEKS

1

- 1 Eylül 1856-20 Ağustos 1857, 48
10 Cemaziyelevvel 1318, 351
1018 yılı, 41
11 Cemaziyelahir 1309, 301
11-13. yüzyıllar, 86
1143, 22
1147, 22
1149, 48
12 Cemaziyelahir 1311, 59, 227, 304
12 Şaban 1308, 135, 298, 300
1213 yılı, 37
1250, 47
1250 yılı, 34, 45
1256, 25
1258, 47
1260, 47
1260-61, 26
1273, 48
1277, 91
1280, 55
1283-1287, 55
13 Şaban 1317, 60, 66, 70, 227
1300 (1882), 23
1300 yılı, 41
1302, 22, 49, 59
1303, 48, 49
1304, 49
1306, 48
1307, 22, 49
1309, 55
1311, 48
1326, 1327, 1328, 1329, 24
1328, 444
1329-1331, 24
1360-1389, 24
14 Muharrem 1304, 105
14 Rebiülula 1317, 99
14 Şevval 1314, 59
14. yüzyıl, 41
15 Cemaziyelahir 1303, 134, 227, 242
15 Muharrem 1303, 48
15 R. Ahir 1307, 227, 298
1580, 19
1580-1880, 19
16 Haziran 1830, 37
16 Zilkade 1310, 105, 118
16. ve 17. yüzyıllar, 249
16. yüzyıl, 51
17 Mayıs 1839, 19
17 Şaban 1317, 60, 66, 70
17. ve 18. yüzyıl, 51
17. yüzyıl, 18, 25, 44, 45
17. yüzyılın ikinci yarısı, 133
1702 yılı, 45
1726 yılı, 45
1743 yılı, 37
1760-1840 yılları arası, 303
1785 yılı, 45
18 Cemaziyelulâ 1303, 242
18 Rebiülahir 1311, 105
18. yüzyıl, 37, 45, 47
18. yüzyılın ikinci yarısı, 45
1820 ile 1860 yılları arasında asayiş, 250
1826 yılı, 36
1830 yılı, 37
1831, 47, 51
1831 yılı, 82
1831 yılı Gümüşâbâd nüfus sayımı, 83
1831 yılına ait nüfus defteri, 46
1831 yılında bölgenin en büyük yerleşim birimi, 449
1840, 52
1840 yılı, 250
1842, 51, 53
1844, 21, 26, 28, 32, 47, 51, 53, 54
1844 nüfus sayımı, 82
1844 yılı, 39
1844 yılı sayımı, 82
1844 yılında civar kazalardan gelen tüccarlar, 304
1845, 28, 53, 54
1846, 38
1847 yılı, 38
1848, 19
1851 yılı, 222
1852, 82
1855 yılı, 80
1856, 19, 82
1856-1857, 48
1858, 19
1858 tarihli arazi kanunnamesi, 262
1860, 163
1863, 19
1864, 51
1864 Vilâyet Nizamnâmesi, 80
1865 yılı, 80
1866 yılı, 80
1866-1870-1871, 55
1869 tarihli maarif-i umûmiye nizamnamesi, 411
1871, 48, 55
1876, 442
1877-78 Osmanlı-Rus Harbi, 100
1881, 82
1891, 25
1895, 82
19 Ağustos 1811, 36
19 Rebiülahir 1315, 105, 106
19 Rebiülevvel 1304, 79, 92
19 Şevval 1307, 238
19. asır, 19
19. yüzyıl, 19, 20, 25, 39, 45
19. yüzyıl ortalarında Gümüşâbâd'daki gelir dağılımı, 450
19. yüzyıl sonları, 143
19. yüzyılda Gümüşâbâd kazasında demircilik, 88
19. yüzyılda iskân, 264
19. yüzyılda tren ulaşımı, 39
19. yüzyılda yapılan idari reformlar, 64

19. yüzyılın ikinci yarısı, 65
1905, 82
1917 yılı Hukuk-u Aile kararnamesi, 121
1930, 55, 56
1950, 51
1956, 56
1963, 56
1988, 25, 51

2

2 B 1218, 20
2 Cemaziyellevvel 1317, 48, 65, 70, 353
2 Safer 1308, 79
2 Şaban 1309, 60
20 Muharrrem 1311, 48
20 Rebiülahir 1304, 225
20 Rebiülahir 1318, 66, 70, 79
20 Receb 1311, 22
20 Z 1213, 38
21 Haziran 1847, 38
21 N 46, 46
21 Nisan 1328, 444
21 Rebiülahir 1308, 79
22 L 1202, 438
24 M 1310, 59
24 Safer 1315, 121
24 Z 1245, 37
24 Zilkade 1314 tarihli vesika, 22
25 C. Ahir 1308, 48
25 C. Ula 1307, 238
25 Cemaziyelahir 1310, 110
25 Cemaziyellevvel 1307, 22
25 Rebiülevvel 1309, 301
25 Şaban 1303, 226
25 Şaban 1311, 136
25 Temmuz 1897, 121
26 Rebiülahir 1307, 240
26 Şaban 1311, 176, 351
26 Temmuz 1788, 438
27 Eylül 1841, 64
27 Şaban 1311, 70
28 Cemaziyelula 1317, 60, 106
29 B 1226, 36
29 Ekim 1907, 102, 117
29 Safer 1309, 105
29 Şaban 1311, 48, 106

4

4 Cemaziyelula 1317, 350
4 Rebiülahir 1306, 48
4 Şaban 1311, 118

5

5 Mart 1831, 32, 46
5 Safer 1315, 49

7

7 Cemaziyelahir 1306, 107
7 Ekim 1874, 109

7 Eylül 1280, 55
7 Safer 1308, 301
7 Şaban 1250, 34, 45, 47
7. yüzyıl, 41
717 yılı, 41

8

8 Cemaziyelahir 1306, 107
8 Rebiülevvel 1315, 363

9

9 Aralık 1834, 45
9 Kasım 1956, 56
93 harbi, 93, 100, 102

A

aba, 127, 158, 160
âbâd, 20
Aband, 38
abaniye, 158
Abaza, 84, 101, 304, 443
Abaza asıllı, 94
Abaza Beyi Halil Bey'e ait mezar kitabesi, 443
Abaza Hacı Bâtâ Bey, 99
Abaza Halil Bey köyünden Abaza Hacı Met oğlu Mehej, 354
Abaza Halil Bey'in mezar yeri, 95
Abaza Hucac Bey köyü, 381, 397
Abaza köyü, 21
Abaza Susrân ve kabilesi, 98
Abaza Tavak köyünden Sâyd Bey, 354
Abaza umerasından Hacı Bâtâ Bey, 94
Abaza umerasından Halil Bey, 94
Abaza ve Gürcü ahalisi arasındaki sorunlar, 99
Abazalar, 94
Abdal Musa, 420
Abdi Celil oğlu, 247
Abdi oğlu, 247
Abdili oğlu Ali, 255
Abdulcelil oğlu, 197, 198
Abdulğaffar, 58
Abdullah Efendi ibni Ahmed, 398
Abdullah oğlu, 192
Abdullah oğlu Osman, 339
Abdullatif bin Ali, 75
Abdulvahhab Efendi bin Ali bin Abdullah, 59
Abdülcelil oğlu Mustafa, 247
Abdülhalim oğlu, 127, 134, 181, 247
Abdülhalim oğlu ailesi, 27
Abdülhalim zevcesi Ayşe Hatun, 27
Abdülmecid, 343
Absara, 98
Acılık, 50
Ada kazası, 91
Ada kazasına bağlı Câykışla köyü, 91
Adaköy, 22, 50, 59, 338, 418, 424
Adaköy ahalisinden Hasan bin Hasan, 338
Adaköy imamı Ali Efendi bin Yakub bin Abdulah, 339
Adaköy Karyesi, 70, 85
Adaköy maa Hacikadirler, 57

Adaköy muhtarı Ahmed Efendi bin Hafız Mustafa Efendi bin Osman, 339

Adaköy'den Karaveli oğlu ailesi, 116

Adaköy'den vefat eden Solak oğlu Mustafa Ağa, 123

Adaköylü Ali Bey oğlu ailesinden "İsmail oğlu ibni Mustafa, 227

Adaköylü Karaveli oğlu ailesinden Derviş Mehmed bin Halil, 363

Adalı (Adapazarlı) Çapaklı Nazarîd zimmi kefere, 314

Adana, 282

Adapazarı, 39, 91

Adapazarı kazası Akyazı nahiyesi, 101

Adapazarı kilimi, 143

Adapazarı'nda sakin İshak zimmî kefere, 308

Adapazarı-Karasu nahiyesi sınırları, 101

Adapazarı'nda sakin Enâk, 234, 308

Adapazarı'nda sakin Hâcetûr zimmi kefere, 279, 314

Adapazarı'nda sakin İshak zimmî kefere, 279, 314

Adapazarlı gayrimüslimler, 278

Adapazarlı İshak, 318

Adapazarlı üç gayrimüslim, 305

aded-i ağnam vergisi, 53, 76

aded-i ağnam vergisi tahriri, 88

Adıyaman, 17

adli, 56

adul-u ahrar-ı ricali müslimin, 110, 380

ağa, 45

Ağa köyünden Saraç Hacı Osman, 255

Ağob Efendi, 55

Ahaliden, 52

ahiliye vekaleti vekili Prof. Dr. Hüseyin Avni Göktürk, 56

ahlaka dair risaleler, 411

Ahmed Ağa bin Mehmed Ağa, 32, 51

Ahmed Ağa oğlu Ali, 32

Ahmed Ağa'nın yaşı, 51

Ahmed Bey, 53, 54

Ahmed Beyler, 253

Ahmed bin Mehmed, 399

Ahmed bin Osman, 58

Ahmed Efendi, 30, 52

Ahmed Efendi bin Hacı Ömer, 397

Ahmet Hazer Hızal, 93

Ahmet Keskin, 80

Ahmet Yesevi, 451

ahval-i şahsiye, 349

aile adları, 25, 27, 171, 180

ailelerin en varıklısı, 247

akarsu, 312

Akçakoca, 17, 39, 169, 172, 289, 437

Akçakoca kazası, 53

Akçaşar, 17

Akçaşehir, 17

Akçayır, 50

akd u nikah, 107

Akıl sağlığı, 228

Akkaya, 172

Akseki mallesinde, 189

Akyazı nahiyesi sınırları içerisinde bulunan Boztepe, 101

Alaaddin Keykubad, 20

Albert Kranz, 86

alef, 260

Ali Ağa, 31, 52, 53

Ali Bey oğlu İsmail oğlu ibni Mustafa, 59

Ali bin Ahmed, 47

Ali bin Mehmed, 58

Ali bin Mehmed (muhtar), 248

Ali bin Osman, 28

Ali Paşa oğlu İsmail efendi bin Mustafa bin Abdullah, 339

Ali Usta oğlu, 171

Allahabad, 20

Allahu Teâlâ'nın Celil ve Gaffar adları, 180

altıpatlar tabanca, 387

ama (kör), 194

Amasya, 20, 415

Amasya Mutasarrıfı Ziya Paşa, 80

Amasya sancağında Mişe(meşe)pınarı köyü, 364

Amed oğlu, 171, 181

Amele, 196

Anadolu, 39, 41, 82, 86, 103, 290

Anadolu kazaskerlik defterleri, 47

Anadolu sağ kol, 36

Anadolu Türkçesi, 17

Anadolu ve Rumeli'de yapılan teftişler, 250

Anadolu'da Tanin Gazetesi, 414

Anadolu'daki şehirlerin mekânsal yapısı, 19, 20

anbar, 133, 261

Anbarların fiyatları, 261

Ankara, 25

Ankara eyaleti, 47

Ankara-İstanbul yolu, 56

Antalya, 341

Apabhramsa, 85

araba çulu, 293

araba koşumu, 293

araba zinciri, 293

Arap ülkeleri, 18

Arap vilayetleri, 337

Arazi gasbı, 361

Ardıç, 98

ardıç ağacı, 101

Ardıçdibi, 50, 91

Ardıçdibi Köyü, 101

Ardin Dağı, 38

Arı, 376

arı kovanı, 29, 290

arı kovanı işletmesi, 73

arı kovanının geliri, 290

arı kovanları, 73

arıcı, 73

arıcılık sektörü, 291

arıcılık yapan aileler, 291

Arkeolojik bulgular, 18

arpa, 77, 249

Artin, 55

arzuhal, 352

asakir hastanesi, 378

asakir-i hassa, 378

asakir-i mansure, 193

Asakir-i Mansure, 194, 202, 378

asakir-i mansure-yi muhammediye, 34

asakir-i mansure-yi muhammediye askerleri, 21, 380

asakir-i muvakkadine, 37

asakir-i Nizamiye, 378

Asâkîr-i redifiye-i şâhâne yüzbaşısı Hüseyin Efendi, 398

asakir-i süvari, 206, 378

asâkîr-i şâhâne, 108

asâkir-i şâhâne, 103, 105
asakiri zabtiye, 381
asiyab, 29, 62, 76, 308
asker, 253
askeri kışla, 19, 20
askerlik, 86
Aslanaydın ailesi, 46
Astu, 273
Aşağıkaraköy dîvânı Hacıkadirler köyü, 120
Aşağıki Ahmetler (Hoşgör sülalesi), 304
aşağımahalle, 50
Aşağışâr (Aşağışehir), 17
aşar, 28
Aşkoğlu ailesinden Ahmed bin Mustafa, 114
aşiret, 353
Aşkâbad, 20
At satıcıları loncası, 90
at ve kısrak besleme, 90
Ataş Mehmedler, 102
atelye üretimi, 304
atın çektiği araba, 280
avan nuhas, 335
Avlıyan, 50, 271
Avlıyan bölgesi, 399
Avlıyan köyü, 363
Avlıyan Köyü'nden Hacı Ali oğlu ailesinden Ömer, 353
Avlıyan köyünde Salih oğlu ailesi, 112
Avlıyan köyünden Salih oğlu ailesi, 67, 107
Avut, 50
ayakkabıcılar, 87
ayan, 44, 380
ayân-ı vilayet, 44
Ayanlar, 35
Ayanlık, 44
ayanlık ücreti, 44
Ayazdağı, 50
Aydın, 25, 341
aydınlatma, 144
ayna, 144
ayna çaktı, 127
Aza, 52
Azerbaycan, 17

B

Baba Cisri, 406
Baba-ata ve Taraz şehirleri, 300
Babıali, 25
bacaya bağlı ocaklar (şömine), 142
Bafra, 291
Bağdat Askeri Merkez Hastanesi, 385
Bağdat Caddesi, 34
bahçivanlar, 87
Bahriye meclisi, 38
bâin talak iddeti, 124
Bakara suresinin 184. ayeti, 422
bakır, 152, 335
bakır sahanlar, 153
bakire, 114, 115
Bakkal Topal Halil Bey bin Mehmed bin Abdullah, 59, 242
bal, 291
balığ, 17
balık, 17

Balkan, 132
Balkan kökenli göçmenler, 449
Balkanlar, 88
Balkanlar'da Kıpti nüfusu, 87
balların kovanı, 292
Balta, 300
bargir, 90
bargir (beygir), 326
Bargir hırsızlığı, 355
bargirci, 28, 40
bargircilik, 39
bargircilik mesleği, 39
bark, 104
Barmaksız oğlu, 217
Basandı, 91
Basandı köyü, 49, 93
Basandıbaşı Köyü, 49, 99, 113, 134, 243
Basandıbaşı Köyü'nden Mustafa bin Besmac bin Abdullah, 149
Basandıbaşı köyünden Ali kerimesi, 121, 122, 126
Basandıbaşı köyünden Elgiş?, 144
Basandıbaşı Köyünden Elgiş? namı diğer Abdülkadir ibni Abdullah'ın terekesi, 335
Basandıbaşı köyünden Sâkvâ oğlu Zekeriya, 361
Basandıbaşı köyünden vefat, 226
basdırma, 325
Basır? Saat, 161
Baş oğlu, 205
başlık, 109
Başmimar Süleyman Bey, 38
Bataklı Ormanı, 38
Bataklı'da Mehmed efendi karyesi sakinelerinden Havva binti Mustafa, 352
Bati, 19, 85, 132, 144
Bati Trakya göçmenlerinin kullandığı dövmeli yayık, 155
Bati'daki öğretim metodları, 411
Batılı kent modeli, 19
Batumlu Hasan, 380
Bayındır, 273
bazar, 18
beddua, 420
bedelât, 55
bedel-i icare, 279
Bedestenci oğlu, 171, 230, 284
Bedestenci oğlu Ali, 232
Bekar oğlu, 181, 183, 191, 197, 216, 247, 346, 382
bekçi, 58
Bekir oğlu, 181, 247, 249
Bekir oğlu ailesi, 108
Bekir oğlu ailesinden Bekir Ağa bin Ali bin Bekir, 120
Bekir oğlu ailesinden Koca Osman Ağa bin Mehmed, 59
Bekir oğlu ailesinden Koca Osman Ağa bin Mehmed bin Bekir, 241
Bekir oğlu ailesinden Mehmed Ağa, 105
Bekir oğlu Koca Osman Ağa bin Mehmed, 423, 435
Bel, 301
beledi yasdık, 349
Belediye başkanı Ahmet Keskin, 80
belediye dairesi, 80
belediye teşkilatı, 80
belen, 35
Berbad Hasan oğlu, 217
Berbad oğlu, 197

Bereko, 93
Besdil, 404
besicilik, 305
Besni, 17
Beşdivan, 250
Beşiri, 87
Betek Çeşmesi, 410
Beyciler Cisri, 404
Beyciler Vakfı, 404
bey-i bât-ı sahih-i şer'î, 226
Beyköy, 56
Beyköyü, 380
Beylice, 50
Beypazarı, 37
Beyşehir gölü, 20
beytülmal, 338
bıçak, 387
Bıçkı, 299
Bıçkı köyü, 49
Bıçkı köyünden Abaza Şahin Bey, 355
Bıçkı köyünden Musa bin Ahmed bin Abdullah, 380
Bıçkı köyünden Şefika binti Memiş, 116
Bıçkıdere, 397
Bıçkıdere'de Hicac Bey Köyü, 381
Bıçkıdere'de Hicac Bey Köyü'nden Bâzehurşid Ağa, 380
Bıdık Usta bin Sûbâş bin Hüseyin, 93
biçerdöver, 295
Bidâyet mahkemesi azası, 357
Bidâyet Mahkemesi Azası Ziver Efendi, 416
Bidâyet Mahkemesi Başkâtibi Kamil Efendi, 416
bikr-i balîğâ-i akile, 114
Bikr-i izâle, 355
bilirkişi, 393
binek hayvanı, 326
Birecik, 273
Bireli oğlu Deli Mehmed, 53
birinci Ebniye Nizamnamesi, 19
Birmekân oğlu, 247, 307
Bişmâf Bey, 91
Bişmâf Bey'in eşi, 92
Bişmâf Bey'in oğlu Osman bin Bişmâf, 92
Bitlis, 282
Bizans imparatorluğu, 41
bohçalar, 144
Bolpaça oğlu, 192, 211
Bolu, 25, 32, 34, 38, 41, 45, 47, 55, 56, 305, 317, 341
Bolu eyaleti, 26, 32, 48
Bolu Livası evkaf müdürü Emin, 391
Bolu merkezinde (Nefs-i Bolu'da) yaşayan Arabacı Hüsnü Ağa, 340
Bolu Müretteb Fırka komutanı Binbaşı Nazım Bey, 97
Bolu Sancağı, 27, 343
Bolu Sancağı'ndaki dağlar, 38
Bolu sancağındaki ormanlar, 38
Bolu ve civarı, 91
Bolu'da bulunan Şemsi Mustafa Paşa Vakfı, 410
Bolu'da Ermeni Mahallesi sakinlerinden olan Portakal oğlu Agob, 265
borç ve alacaklar, 30
Bosna, 87
bostancı neferati, 206
Bostancı neferatının birinci alayının dördüncü bölümü, 378

Bostancı oğlu, 171, 181, 182, 184, 186, 195, 209, 219, 247, 254, 285, 312, 314, 346
Bostancı oğlu ailesi, 22, 172, 176
Bostancı oğlu ailesinden Hacı Osman, 172
Bostancı oğlu Hacı Mustafa bin Ali bin Mehmed, 395
Bostancı oğlu Hacı Osman, 30
Bostancı oğlu Hüseyin Ağa ibni Mehmed bin Abdullah, 176, 433
Bostancı oğlu Hüseyin Ağa ibni Mehmed ibni Abdullahın Tereke Kaydı, 177
Bostancı oğlu Hüseyin bin Mehmed bin Abdullah, 223
Bostancı oğlu Hüseyin bin Mehmed bin Abdullah'ın küçük öz oğulları, 351
Bostancı oğlu Mehmed, 289
boş olan araziler, 91
boşa, 85
boşama hakkı, 117
boşanma, 110
Boşanma, 360
Boşnak oğulları, 386
boyacılar, 87
Boyunduruk, 296
Boz oğlu, 182, 204
Bozbıyık oğlu Ahmed, 355
Boztepe, 101
bölge nüfus mukayyidi, 27
bölükbaşı, 36
Bölükbaşı ailesine mensup kişiler, 172
Bölükbaşı oğlu, 171, 198, 278
Bölükbaşı oğlu ailesinden Mustafa, 315
Bölükbaşı oğlu Mehmed (Kışla Divanı), 258
börek, 130, 131
buğday, 77, 249
buğu taşı, 299
buhur, 131
Bukaka, 296
bukâv, 298
Bulçin oğlu, 247
Bulçin oğlu İbrahim bin Mehmed, 247
Bulgaristan göçmeni, 150
Bulgaristan'ın Burgaz ili Kazan ilçesinden yapılan göçler, 93
Bulgaristan'ın Karinâbâd kazası, 99
Bulgaristan'ın Karinâbad kazası Taşlık köyü, 121
Bulgaristan'ın Kırcaali kazası, 100
Bulgaristan'ın Kırcaali köyü, 100
bulgur, 260
bulgur taşı, 299
bulgur taşları, 299
burç, 21, 449
Burçak, 323, 342
Burgu, 299
Bursa, 91, 282, 341
Bursa sancağı, 45
Bursa'ya bağlı Cumalıkızık köyü, 132
buruşuk gömlek, 316
bürümcek gömlekler, 162
Büyük (Koca) Reşid Paşa, 24
Büyük Bıçkı, 98
Büyük Buhran, 340
Büyük Köprü, 404
büyük ölçekli toprak işletmeleri, 253
Büyük Selçuklu Devleti, 41

C

Cami Mahallesi, 98
Cami-i Kebir, 21, 230, 248
Cami-i Kebir hatibi, 313
Cami-i Kebir imamı, 75
Cami-i Kebir imamı Abdullatif bin Ali, 73
Cami-i Kebir mahallesi imamı Mehmed bey bin Hacı Rıza Bey, 110
Cami-i Kebir Mahallesi mescidi, 403
Cami-i Kebir mahallesi muhtar-ı evveli Kürd Hasan Ağa bin İsmail bey, 110
Câmi-i Kebir mahallesinde sakin Göynüklü Ahmet Efendi ibni Mehmed Efendi, 399
Câmi-i kebir mahallesinden Arabacızâde İbrahim Efendi, 355
Cami-i Kebir mahallesinden KocabeYZade Osman efendi, 222
Cami-i Kebir mescidi, 403
câmi-i şerifin hitâbet hizmeti, 399
Canbaz İmamo ğlu, 207
Canbaz oğlu ailesinden Hüseyin Ağa, 223
Cariye, 95
Câykişla köyü, 91
Ceccallar, 102
Cedidiye Mahallesi, 396
Cedidiye Mahallesinde sakin Müftizade Mehmed Rasih Efendi bin Musa Efendi bin Halil Efendi, 370
Celil oğlu, 183, 208, 209, 308
Celil oğlu ailesinden Mehmed Efendi ibni Mustafa, 393
cerrahlar, 88
Cevlik, 22
Cevlik Köyü, 27, 49, 58, 59, 70, 108, 232, 381, 394
Cevlik Köyü imamı Ahmed bin Ömer, 73
Cevlik Köyü imamı Hafız Mustafa bin Mehmed, 73
Cevlik köyü muhtarı, 60, 62
Cevlik Köyü muhtarı, 62
Cevlik Köyü'nde Yaşayan Aileler, 186
Cevlik Köyünde Yaşayan Aileler, 181, 207
Cevlik köyünden Hacı Abdurrahman oğlu Hüseyin Bey, 257
Cevlik köyünden İslam Receb, 257
Cevlik köyünden vefat eden Hacı Ali Bey, 423
Cevlik köyünden vefat eden Nizam Osman oğlu ailesinden Ahmed, 226
Cevrik, 22
Cevrik bölgesi, 22
Cevrik divânı, 48
Cevrik köy muhtarı Hüseyin Ağa bin İbrahim, 225
Cevrik köyü imamı Hafız Mehmed Efendi, 359
Cevrik Köyü'nden Bayram bin Hüseyin, 351
Cevrik köyünden Bayram bin Hüseyin, 358
Cevrik köyünden Halim Ağa bin Hafız Mehmed efendi, 223
Cevrik köyünden Kethüda oğlu Mehmed bin Mustafa, 351
Cevrik'den Çalık oğlu Osman, 176
Cezayir-i Bahri Sefid, 25
Charles White, 437
Cıyak bey köyünden Davud oğulları, 355
Cihanbeyli aşireti ihtiyarlarından Hacı İbrahim oğlu İbrahim, 353
Cingâne Sancağı, 86
cizr-i kebir, 404

Cizr-i kebir'in tamiri, 406
Civid köyü, 355
cizye, 86
coğrafi, 56
Cuma, 21
Cuma divanı, 21, 27, 30, 39, 49
Cuma Divanı, 26, 39, 49, 59
Cuma divanı Cevlik köyünden vefat eden Nizam Osman oğlu Ahmed, 125
Cuma divanı imamı Abdullatif bin Ali, 76
Cuma Divanı Merkezinde Yaşayan Aileler, 181
Cuma Divanı Ortaköy Karyesi'nden Gülâb oğlu Ali bin Ahmed, 424
Cuma Divanı Seyyidbucağı köyünden Bâkoş binti Egüş (Egviş), 116
Cuma Divanına bağlı Efteni Köyünde Yaşayan Aileler, 182
Cuma Divanına bağlı Efteni Köyü, 40
Cuma Divanında Gayrimenkulü Olan Gayri müslimler, 278
Cuma Divanında Gayrimenkulü Olan Müslümanlar, 278
Cuma Divanında Yaşayan Kiptiler, 182
Cuma köyü, 48
Cum'a Köyü, 52
Cuma köyü Cami-i şerifi, 392
Cuma köyü muhtarlığı, 105
Cuma Köyü'nden Kadı oğlu ailesi, 314
Cuma Köyü'nden Poyraz oğlu Abdullatif Usta, 228
Cuma Köyünde Yaşayan Aileler, 209
Cuma köyünden Mehmed, 105
Cuma köyünden Muhtar Yiğit oğlu Kara Mehmed, 223
Cuma pazarı, 314
Cumayarı, 50
Cumayeri, 42, 56
Cumayeri ilçesi, 83
Cumayeri Köyü, 58
Cumayeri Köyünde Yaşayan Aileler, 188
Cumayeri köyünden Kocabıyık oğlu Rıza, 358
Cumhuriyet, 440
cümbüş, 130

Ç

çâbâ (çapa), 301
Çağdaş Yerel Yönetimler, 48
Çağlı oğlu, 182, 247, 277
Çağlı oğlu Halil, 71, 255
Çağlı oğlu Halil bin Ahmed ve oğlu Mustafa, 39
Çağrı Bey, 41
Çakır oğlu Edhem, 266
Çakır oğlu Mustafa bin Halil bin Abdullah, 339
çakmalı tüfenk, 387
Çâlık oğlu, 181, 187, 254, 287
Çâlık oğlu Hayreddin, 30
Çam Dağı ormanı, 99
Çamlıpınar, 50
çanak, 153
Çanakkale Savaşlarında Şehit Olan Gümüşovalılar, 383
Çapakçur, 87
Çapanzade (Çapan oğlu) Süleyman'ın Kapukethüdası, 353
çarık, 160
Çarşamba, 291

Çarşamba kazası, 92
çarşı, 25
Çatalca, 282
Çavdar, 342
Çavuş oğlu, 171, 185
Çavuş oğlu ailesinden Hüseyin bin Mehmed, 247
Çavuş oğulları, 101
Çaybükü, 50, 93
Çaybükü köyü merası, 416
Çeker oğlu Şuayb, 355
çeltik, 29, 54, 77, 82, 317, 324, 342
çeltik öşürü, 53, 77
Çeltik tarlası, 72
çeltikçiler, 269
çeltük tarlası, 29
Çemlebel oğlu (Çamlıbel oğlu), 214
Çemyâz imam oğlu, 171, 181, 248, 277
Çerakese, 93
Çerkes, 84, 101
Çerkes aileler, 93, 443
Çerkes beyleri, 92
Çerkes dilinde Kolobât, 444
Çerkes Küşkoş bin Bişmâf bin Abdullah, 22, 137, 228, 434
Çerkes muhacirleri, 92
Çerkes tüfengi, 161, 387
Çerkes ve Abazaların Yaşadığı Köyler, 98
Çerkesler, 91, 179
Çerkeslerin akrabaları, 91
Çerkeslerin Şabsığ kabilesinden İshak bin Ali Efendi bin İsmail bin Tâysav, 22, 92
Çerkeslerin Şabsığ kabilesine mensup aileler, 92
Çerkeslerin yerleşim alanları, 92
Çerkeslerin yerleştirildiği alanlar, 93
Çerkeş Mehmed, 52
Çerkezistan, 22
çeşme, 410
Çeşme kitabesi, 408
Çevrik, 50
çeyiz, 127
Çınak oğlu Şakir, 255
Çıtak Mehmed, 266
Çıtak oğlu, 181, 277
Çıtak oğlu Şakir bin Mustafa, 40
çıtçıt, 22
Çiçek Oğulları, 383
çift öküz, 250, 292
çifte (tüfenk), 387
çiftetelli, 127
çifti ve çubuğu olmayanlara hayvan ve tohum verilmesi, 250
Çilimli, 56, 271
Çilimli ilçesi, 415
Çilmi (bugünkü Çilimli) Köyünden Bakkal Topal Halil Bey, 227
Çilmi köyü, 56, 59, 242
Çilmi köyü imamı Abdulvahhab Efendi bin Ali bin Abdullah, 59
Çilmi köyü muhtar-ı evveli Hacı Ali oğlu Ali Ağa bin Hacı Ali, 59
Çin, 18
Çingene, 85
çobanın ölümü, 353
çobanlık, 305

Çok kadınla evlilik yapan kişiler, 108
çolak, 247
çorba tası, 154
Çorlu, 86
Çorum-Çankırı bölgesi, 250
çöp yatak, 145
çöpçü, 88
çufallık, 163, 316
Çukur, 50
Çukurova, 269
Çutar oğlu, 196
çuval, 297
Çük'e, 93

D

dabanca, 387
Dadali, 172
Dağ Köyü, 22, 48
dağarcığın fiyatı, 298
Dahiliye Nezâreti tahsisâtı, 102
dakik (un), 325
Dakik (un), 37
Dakik-i has, 37
dam, 133
Darende Temettuat Defteri, 29
darı, 270
Darı, 323
darı sapı, 334
Darıcı köyünden Tamân oğlu Halil efendi ibni Mehmed bin Halil, 110
Darıyeri, 179
Darıyerli, 195
dava vekili, 118, 227, 362
dava vekilleri, 227
Davud oğlu, 185, 230, 247
Davud oğlu Ahmed, 232
Davud oğlu Ahmed bin Ahmed, 231, 232, 233
davul, 87
Daymazlar (Tağmaslılar), 101
debbağ, 317
debbe, 297
Dede Fakı Cami-i şerifi, 400
Dede Garkın tarikatı, 420
Dede Sultan Camisi, 400
Dededüzü, 50, 57, 385, 438
Dededüzü adının anlamı, 102
Dededüzü köyü, 440
Dededüzü köyü mezarlığı, 441
Dededüzü Mertpınar, 34
Dedekoru, 416
Defter Nazırı, 58, 81
Defterhâne-yi Hakani, 42
Defter-i hâkânî memurları, 99
defter-i kassam, 22
Defter-i nüfus, 27
değirmen, 29, 244, 299, 307
Değirmenci oğlu, 171, 307
Değirmenci oğlu ailesi, 27
Değirmenci oğlu ailesine mensup iki aile, 172
değirmencilik, 305
değirmencilik mesleği, 172
değirmencilik sektörü, 307

deli, 343
 Deli Mehmed oğlu, 192
 Deli oğlu ailesinden Mehmed, 353
 Deli Salih oğlu, 183
 Deli Salih oğlu Mustafa Ağa, 31
 Deli Veli oğlu, 248
 Deli veli zevcesi, 254
 Deli Yakub oğlu, 208
 Dellal İlyas Ağa, 359
 Dellal Mehmed Ağa, 357
 demirci, 28, 314
 demirci alatu, 138
 demirci dükkanı, 88, 138, 314
 demirci dükkanının geliri, 316
 demirciler, 88
 demircilik, 90, 316
 Demircilik, 88
 Demircioğulları, 102
 demiryolu, 19, 20
 demografik, 18
 deniz yolu, 39
 Denizli'nin Honaz kazası, 251
 Denizli'ye bağlı Sarayköy (Ezine-i Lazkiye) kazası, 251
 Deraliyye, 91
 Der-aliyye, 30
 Derbend, 35
 Derbend teşkilatu, 372
 Derbendçi, 35
 derbent görevlilerinin koyu küfelâya bağlanması, 36
 derbentlere yapılacak yıllık maktu harç, 36
 Dere, 50
 Deredibi, 50
 Dere-İl nahiyesi, 273
 derek, 35
 Dereköy, 50
 Dereli Köyünden Süleyman Efendi bin Ahmed Ağa bin Hacı Ali, 364
 deri sanayi, 317
 dericiler, 87
 Deriyerli (Darıyerli) oğlu, 178
 Deriyerli (Darıyerli) oğlu Ali, 27
 Der-saadet, 21, 364
 Der-saadet'e gönderilen asakir-i mansure-yi muhammediye askerleri, 380
 Derviş oğlu, 183, 248
 destere, 300
 devletin hububat ekimini teşviki, 254
 didebân, 35
 Digermenci (Değirmencioğlu), 209
 dihe, 17
 diken ve inci salnamesi, 24
 dilekçe, 101
 Dimetoka, 86
 dink, 308
 divan, 21, 30
 divan muhtarı, 28
 divan örgütlenmesi, 83
 Divan-ı mezbur, 29
 Diyarbekir, 87
 Doğu Anadolu, 87, 264, 337
 Doğu Karadeniz, 450
 Doğu Karadeniz göçmenleri, 100
 Doğu Roma İmparatorluğu, 41
 doktorlar, 88
 dokuma malzemelerinin fiyatları, 316
 Dokuz Köyü, 119, 399
 Dokuz köyünden Ak Mehmed oğlu Ahmed, 354
 Dokuzdeğirmen, 50, 57, 384, 399
 Dokuzdeğirmen (Dokuz) köyü, 307
Dokuzdeğirmen Köyü, 42, 102
Dokuzdeğirmen Köyünde Bulunan 600 Yaşındaki Anıt Ağa, 43
 Dokuzdeğirmen'de Subaşı köyü, 120
 don, 158
 don yağı, 325
 Döğenci Eli, 86
 döşek, 145
 duhan, 28, 317
 duhan (tütün), 53
 duhan tarlaları, 90
 Duhan tarlası, 72
 dul, 105
 dul kalan kadınların yeniden evlenmesi, 106
 Durak oğulları, 385
 Duraklar, 50
 duvağı, 128
 duyûn, 247
 düğme, 22
 dükkan, 76
 Dülger Koca Yusuf oğlu, 190
 düven, 295
 Düver oğlu, 53
 Düzce, 17, 20, 34, 36, 37, 38, 39, 41, 42, 56, 79, 117, 123, 169, 250, 269, 274, 305, 315, 317, 318, 343, 350, 352, 386, 415, 437
 Düzce Aşalıkaraköy'den Mehmed bin Halim bin Abdullah, 338
 Düzce Cami-i Kebir mahallesinden Nalbandzade Ahmed Efendi bin Mustafa Ağa bin hacı Mustafa, 110
 Düzce çarşusu, 364
 Düzce Çerkes Aynalı köyünden Ordulu Hüseyin bin Cafer, 111
 Düzce Efteniçay köyünden Kok bin Hacı Hüseyin bin Musa, 380
 Düzce eytam idaresi, 222
 Düzce Felciler köyü, 410
 Düzce hükümet konağı, 126
 Düzce Jandarma birlikleri, 102
 Düzce kadı sicilleri, 22, 57
 Düzce Karadere'de Bekirpehlivan köyünden İbrahim Ağa bin Mustafa, 112
 Düzce kazası, 54, 55, 56, 265
 Düzce Kazası Ağa Köyü'nden Saraç Hacı Osman, 279
 Düzce kazası Ağa köyünden Saraç Hacı Osman, 255
 Düzce kazası eytam sandığı, 224
 Düzce Kazasına Bağlı Köylerin Merkeze Uzaklıkları, 57
 Düzce kazasından Ağalardan Serâh Hacı Osman, 259
 Düzce mahkemesi, 93
 Düzce ovası, 41, 42
 Düzce Redif Taburu, 380
 Düzce Redif Taburu, 381
 Düzce'de Orduluların sayısı, 101
 Düzce'nin işgali, 98
 Düzce'nin Ticaret Hayatı, 39
 Düzce'ye bağlı Gündolaması Köyü, 180
 Düzce'ye bağlı Karaköyü'nden Havva binti Mustafa, 119

Düzmen, 50

E

Ebniye kanunu, 19
ebniye nizamnamesi, 19
Ebu Hanife, 180
Ecel, 442
eczalı tüfenk, 387
Edirne, 25, 269
Efteni, 54, 318
Efteni Köyünde Yaşayan Aileler, 182
Efteni Dağı, 38
Efteni Gölü, 180
Efteni kazası, 206
Efteni köyü, 37, 39
Efteni köyünde ikamet eden Karabaş oğlu Hüseyin, 247
Efteni köyünde yaşayan Yunus oğlu Abdurrahman bin Yunus, 247
Efteni nahiyesi, 55
Efteni'de "Dede Sultan hazretleri, 400
eğer takımı, 327
Eğridere, 35, 45, 59, 380
Eğridere yolu, 36
ehl-i beyt isimleri, 169
ehl-i islam, 83
ekili arazilerden elde edilen gelirler, 244
Ekili Arazilerin Geliri, 244
ekim alanları (keten), 274
ekmek fırını, 304
ekmekçi (etmekçi) fırını, 313
el değirmenleri, 299
elbise dolabı, 144
elekçi, 88
elektrik ve içme suyu, 80
Elifba, 411
Elmacık, 22, 38, 48, 50, 91, 352, 384, 438
Elmacık Hacı İsmail köyü, 352
Elmacık Bişmâfbey köyü, 48, 225
Elmacık bölgesi, 399
Elmacık Dağ, 388
Elmacık Dağ Karyesi, 238, 428
Elmacık Dağ köyünden vefat eden Çerkes Küşkoş, 357
Elmacık Hacı İsmail Köyü imamı Saïdkeri efendi bin İsmail bin Abdullah, 228
Elmacık karyesinden Seyin nam-ı diğer Osman bin Abdullah, 352
Elmacık köyü, 243, 316
Elmacık köyü camisi, 398
Elmacık köyü mezarlığı, 444
Elmacık köyünden koyun tüccarı İsmail Ağa, 355
Elmacık köyünden Bişmâf Bey'in oğlu Osman bin Bişmâf, 339
Elmacık köyünden Çerkes muhaciri Seankerî, 339
Elmacık köyünden Hafıza binti Kengaç, 115
Elmacık köyünden Hanife Tağzak, 115
Elmacık köyünden Havva binti Hacı Bayram, 115
Elmacık köyünden Mustafa oğlu Zikri bin Mustafa bin Abdullah, 339
Elmacık köyüne bağlı Saidiye (Sa'diye) köyü, 398
Elmacık köyünün önde gelen kişileri, 92
Elmacık mescidi, 398
Elmacık'ta Bişmâf Bey köyü, 92

Elmacık'ta Dağ köyü, 228
Elmacık'ta Dağ köyünden vefat eden Çerkes Küşkoş, 352
Elmacık'ta Hacı İsmail Köyü, 70
Elmacık'ta Hacı İsmail köyünde sakin Yusuf, 228
Elmacık'ta Lütüfiye köyünden Bakî binti Hâlbâf, 115
Elmacık'ta Saidiye mahallesinden Beşencez bin Keşûk, 110
Elmacıkbişmaf, 57
Elmacık'da Pişmâf Bey Köyü, 426
Elmacıklı İsmail, 355
Emin Ağa bin Mustafa, 59
Emine binti Mehmed, 59
Emir oğlu, 183, 205, 284
Emir oğlu Osman Ağa bin Osman bin Abdullah, 237, 429, 435
Emir oğlu Osman bin Osman bin Abdullah, 224, 241
emlak kâtibi 'Akır? Efendi veled-i Artin, 79
En fazla ekili alan, 252
en fazla keten işletmesi, 274
En fazla meyve ağacı sahibi kişiler, 276
En fazla mezru arazi, 252
erbâb-ı vukûf, 99, 393, 397
erbab-ı ziraat, 28, 249
Erbab-ı ziraat, 348
Ereğli, 102
erişte, 260
Erkek Kişi Sayısı, 83
erkek nüfusu, 82
Erkûl hamamı, 402
Ermeni Mahallesi sakinlerinden olan Portakal oğlu Agob, 265
Erzurum, 25
Esas defterleri, 23
eski Bağdat Yolu, 35
Eskiba, 41
Eskibağ, 41
Eskibiçki, 50
Eskihisar-ı zağra, 86
esnaf teşkilatı reisi, 103
et fiyatları, 391
Ethem Suyu Harbi, 385
Evkaf Hazinesi, 405
Evkaf Müdürü, 391
evkâf müdürü vekili, 398
evkaf müfettişliği, 394
Evkaf Nezareti, 397
Evkaf-ı hümayun teftiş mahkemesi, 401
evlenme konusunda sorunlar, 118
evlilik, 104
evlilik gelenekleri, 109
eyalet, 51
Eyalet valileri, 45
Eynesil, 50
eytam müdürü, 222
eytam müdürü Rasih efendi, 358
Eytam müdürü Ziver Efendi, 359
Eyüb oğlu, 183
eyyam-ı şita, 397
ezme taşı, 298

F

fabrika saatçiliği, 161

fakir, 247, 277
fakirlik, 245
fakiru'l-hal, 246
fakirulhal, 91
Farkıl oğulları, 385
Fâtiha, 438
Felciler köyünden Gümüşâbdalı Sâlih Duna, 410
fener, 144
Ferace, 163
Ferecik, 86
ferraşlık, 394
fesat ve şenaat, 90
fevt, 247
Feyzi oğlu, 181, 187, 247, 381
Feyzi oğlu ailesi, 59
Feyzioğlu, 191
Feyzioğlu (Feyzaoğlu), 208
fırın, 313
firârî, 91
firârî, 397
firârî, 345
fırarşu, 194
fukara, 246
futa, 163

G

Gaffar oğlu, 182
Galiçya, 384
Galiçya'da Cevat Bey Tepesi, 385
gardıyanlar, 87
Garp Cephesi Kumandanlığı, 98
Gasb-i emval, 36
gayrimüslimler, 278
gayri menkul, 26
gayri Müslim teba, 25
gazete, 125
Gediz Harbi, 386
geleneksel muafiyetler, 348
geleneksel vergi muafiyetleri, 449
gelin pullama, 127
Gerdel, 151
Gerede, 41
Gerger kazasına bağlı Beylü, 273
geyik motifi, 420
Geyikli Baba, 420
Geyikli Dede, 420
Giresunlu Mustafa, 380
Girit Adası, 246
giyah, 297
gocuk, 159
göçebelik, 17
göçerlikten yerleşik hayata geçme, 316
Göçmenlerin yerleştirildiği köyler, 92
gödük, 307
Gökber köyü, 49
Göktürkler, 17
Gölyaka, 55, 56
gömlek bezleri, 316
göynek, 165
Göynük, 37, 169, 289, 341, 449
Göynük kaza mahkemesi salonunun iç mefruşatı, 349
Göynük kazasında Süleyman Paşa Camisi, 349

Göynüklü Ahmet Efendi ibni Mehmed Efendi, 399
Gulam, 95
Gübre, 280
gül dalı, 128
Gülâb oğlu, 255
Gülâb oğlu Ali bin Ahmed, 138
Gümülcine, 86
Gümüşâbâd, 20, 26, 27, 28, 36, 42, 48, 55, 59, 250, 343
Gümüşâbâd bölgesi, 22
Gümüşâbâd bölgesindeki vakıfların bedelât ve tahmîsât miktarları, 80
Gümüşâbâd Cevrik Divanı Hayme köyünde sakin Mehmed kızı Hayriye, 107
Gümüşâbâd dağlarındaki ormanlar, 39
Gümüşâbâd dışında sakin kişiler, 245
Gümüşâbâd dîvânı, 48
Gümüşâbâd divanı Muhacir İbrahim Ağa Köyü, 238
Gümüşâbâd divanı Yeni Muhacir İbrahim Ağa Köyü, 388
Gümüşâbâd kazası, 17, 26, 27, 55
Gümüşâbâd Kazası Karakilise, 353
Gümüşâbâd kazası mukayyidliği, 81
Gümüşâbâd kazasına iskân, 91
Gümüşâbâd kazasında gelin alma, 127
Gümüşâbâd kazasının ekonomik durumu, 244
Gümüşâbâd Kışla köyünden Baki oğlu Mahmud, 354
Gümüşâbâd Kışla köyünden Kıptî oğlu Ahmed, 354
Gümüşâbâd köyünden Hasan Usta oğlu Molla Mustafa, 354
Gümüşâbâd Nahiyesi, 49
Gümüşâbâd nüfus defterleri, 32
Gümüşâbâd sınırlarındaki sıbyan mektepleri, 412
Gümüşâbâd Temettuat Defterleri, 26
Gümüşâbâd voyvodası, 32, 189
Gümüşâbâd Voyvodası Ahmed Ağa'nın Akrabaları, 46
Gümüşâbâd'da Yürek köyünden İbrahim oğlu Halil zevcesi, 355
Gümüşâbâd'da en düşük vergü-yi mahsusa miktarı, 344
Gümüşâbâd'da iddet nafakasının bedeli, 124
Gümüşâbâd'da iskân, 92
Gümüşâbâd'daki çiftçiler, 305
Gümüşâbâd'ın Cevrik köyünden kefil, 222
Gümüşâbâd'ın en önemli pazar alanı, 304
Gümüşâbâd'ın en varlıklı aileleri, 318
Gümüşâbâd'ın nahiyeye dönüştürülmesi, 80
Gümüşâbâd'ın Nüfus ortalaması, 84
Gümüşâbâd'ın Yeniköy'ünden Bîrâmzî binti Taşok, 115
Gümüşova, 20, 21, 29, 34, 38, 39, 40, 48, 51, 53, 54, 55, 56, 271
Gümüşova kazası, 20, 52
Gümüşova kazası sandık emniyeti, 79
Gümüşova nahiyesi, 56
Gümüşova taraflarında bulunan Çam Dağı ormanları, 99
Gümüşova'da bulunan tarihi konutlar, 132
Gümüşova'da görev yapan muhtarlar, 64
Gümüşova'dan gurbete çıkan kişiler, 91
günâr tahta, 303
Gündoğdu, 55
günlük evrak defterleri, 24
Gürcü, 84
Gürcü Hüseyin Efendi, 413
Gürcüler, 99
güre, 300
güre olmak, 300

gürebe, 296
gürgen, 34
Gürgenci oğlu, 58, 199
güvenlik işleri, 58

Ğ

Ğakudaz, 444
ğanem, 76

H

hac yolunda parasız kalanlar, 391
hacc-ı şerif, 191, 194
Hacı Abdurrahman efendi, 256
Hacı Abdurrahman oğlu, 184, 211, 258, 268, 278, 286
Hacı Abdurrahman oğlu Hüseyin Bey, 257
Hacı Abdurrahman'ın torunlarından Hasan, 46
Hacı Abdurrahmanzade, 46, 51, 249
Hacı Abdurrahmanzade Ahmed Ağa, 46
Hacı Abdurrahmanzade Ahmed Ağa bin Mehmed Ağa, 32
Hacı Abdurrahmanzade Ahmed bey, 248
Hacı Abdurrahmanzade ailesi, 32
Hacı Abdurrahmanzade ailesinden Ahmed Bey, 247
Hacı Ahmed Paşa, 392
Hacı Ahmed Paşa Cami-i Şerifi, 392
Hacı Ahmed Paşa Camisi vakfının mütevellisi, 103
Hacı Ali oğlu Ali Ağa bin Hacı Ali, 59
Hacı Ali oğlu yetimleri, 62
Hacı Alioğlu, 204
Hacı Bât Bey köyünden Abaza İlyas, 354
Hacı Bât Bey köyünden Lust oğlu Sacret, 354
Hacı Bâtâ Bey, 94
Hacı Bâtâ Bey köyü, 50, 380
Hacı Bâtâ Bey köyünden Elif binti Mehmed, 114
Hacı Bâtâ Bey bin Sâs bin Abdullah, 94
Hacı Bâtâ Bey köyü, 94, 382
Hacı Bâtâ Bey köyü camisi, 398
Hacı Bâtâ Bey'in köleleri, 94
Hacı Bâtâ Bey'in soyu, 94
Hacı Hasan oğlu, 277
Hacı Horozlar, 253
Hacı Hucac Bey köyünden Abaza Musa, 355
Hacı İsmail Köyü, 48, 85
Hacı Kadir Ağa, 418
Hacı Kadirler, 418
Hacı Kadirler köyü, 85
Hacı Karagöz, 266
Hacı Molla Abdurrahman bin Musa (imam), 248
Hacı Mustafa Ağa bin İsmail bin Şûbâş, 433
Hacı oğlu, 181, 186, 247, 268
Hacı oğlu (Hacızade) Mehmed Ağa, 222
Hacı oğlu Ali, 267
Hacı oğlu Hüseyin, 30
Hacı oğlu Hüseyin', 234
Hacı oğlu Hüseyin Ağa, 407
Hacı Pşımaf, 98
Hacı Sabri babası, 442
Hacı Yakub yetimi Osman, 266
Hacıbatbey, 57
Hacıismail, 57
Hacıkadirler, 50, 385
Hacıkadirler köyünde sakin Safiye binti Ali, 120

Hacıköy muallimhanesi, 412
Hacım Bey köyünden Şâşerûh oğlu Ali, 354
Hacım Bey köyünden Catuk oğlu Bayram, 355
Hacıoğlu, 58
Hacimbey, 50
Haçlı seferleri, 86
Hafız, 443
Hafız Mehmed Efendi, 52, 70
Hafız Mustafa bin Mehmed, 72, 74, 77
Hafız oğlu, 200
Hakhu, 93
Hakîm Ata'nın mezarı, 451
Halep, 18
halıcılar, 87
Halil Ağa, 52
Halil Bey, 94, 99
Halil Bey bin Mehmed, 242
Halil Bey bin Tahir Bey bin Abdullah, 229
Halil Bey Köyü, 85
Halil Bey'in öldürülmesi, 95
Halil Bey'in soyu, 95
Halil Efendi, 52
Halil efendi bin Mehmed, 79
Halilbey, 50, 57
halkın fakirlik-zenginlik düzeyi, 245
halkın ziraate teşviki, 249
ham tohum, 320
Hamascık, 50
Hamidiye mahallesinde sakin, Rusçuklu Mehmed Efendi bin Mehmed Ağa bin Abdullah, 227
haml-i mevkuf, 237
hamur leğeni, 157
han, 18
Han Masrafı, 340
Hana gelen tüccarlar, 303
Hancı Nuri, 339
hane içi tüketim, 263
Hanefiler, 121
Hanların idaresi, 304
Hantuv İsmail, 98
Hanu kızı Nersin, 257
hapis, 353
harc-ı mühimmat, 431
harc-ı müteferrika, 431
Hariciye Nazırı Mustafa Reşid Paşa, 343
harman döğme, 280
harman yeri, 138
Harmankaya, 50
Harmankaya köyü, 56
Harmankayalılar, 56
harp esirleri, 121
Hasan Bey oğlu Abdurrahman, 257
Hasan Beyler, 253
Hasan bin Davud, 73
Hasan Dede, 418
Hasan oğlu, 184
Hasan oğlu ailesinden Mehmed bin Hasan bin Mehmed, 92
Hasan oğlu Mehmed bin Hasan bin Mehmed, 339
Hasan Usta oğlu, 171, 284, 314
Hasan Usta oğlu Hasan bin Hasan, 88, 89
Hasanlar sülalesi, 46
hâsılât-ı mahkeme, 350

hasır, 142, 349, 399
hatab, 302
Hatab (odun), 37
Hatib oğlu, 171, 181, 230, 247
Hatib oğlu Abdullatif bin Ali, 267, 289
Hatib oğlu aile adı, 172
Hatip, 443
Hatip oğulları, 386
Hatipoğlu, 58
Hatunsaray keteni, 273
havlu, 130, 157, 316
Haydarabad şehirleri, 20
hayır, 131
Hayme köyü, 107
Hayrabolu, 86
Hayrettin Apaçık, 95
Hayriye Hatun, 105
Hayvan kaybı, 337
hayvan koşumu, 317
hayvan sevk ücreti, 340
Hayvancılık Geliri, 244
hayvancılık sektörü, 73, 317
Hazine-yi Evkaf-ı Hümayun, 406
Helenistik kültür kaynakları, 19
Helke, 152
helvacılar, 87
Hendek, 37, 39, 53, 88, 256, 266, 278, 315, 317
Hendek kaza merkezinden Sipahi oğlu Mehmed, 89
Hendek kazası, 28, 36, 190, 276
Hendek kazasına tabi Yuhlân köyünden Koca Mustafa oğlu, 256
Hendek kazasında sakin Deli Birli oğlu Mehmed, 259
Hendek kazasından Bıdâk oğlu, 279
Hendek kazasından Kırca oğlu, 259
Hendek merkezden Akboyun oğlu Molla Mehmed, 259
Hendek merkezinden 'Atâşî oğlu Molla İbrahim, 231, 259
Hendek merkezinden Kılınç oğlu Mustafa, 259
Hendek merkezinden Sipahi oğlu Mehmed, 258
Hendek'e bağlı "Beylice" köyü, 404
Hendek'ten Altı oğlu Molla İbrahim, 259
Hendek'ten Çakır oğlu Edhem, 279
Hendek'ten Hacı Karagöz, 279
Hendek'ten İbrahim efendi, 256
Hendek'ten Mehmed, 279
Hendek'ten Sarı oğlu Yusuf, 259
Hendek'ten Sarı sakal oğlu Yusuf Bey, 280
Hendek'ten Bedak oğlu Mustafa, 256
Hendek'ten Bireli oğlu Deli Mehmed, 259
Hendek'ten İşbâh kerimesi, 279
Hendek'ten Molla Mehmed, 279
Hendek'ten Sarı oğlu Yusuf, 256
heybe, 298, 316
Hidirellez gecesi, 130
hınta, 28
hınta (buğday, 53
hırka-i şerif civarı, 189
hırsızlık, 90, 337, 355
Hicabi oğlu, 191
Hicâc Bey köyü, 85
hilal-i ahmer salnamesi, 24
Hildesheim, 86
Hind abaniyesi, 158
Hind değirmeni, 299

Hindikuş'taki Dardu dilleri, 85
Hindistan, 18, 85
hizmetçilik, 88
hizmetkarlar, 87
hizmetkârlık, 305
hizmetli, 80
Hoca mektebi, 413
Hoca oğlu, 171, 248, 268
Honaz kazası, 251
Horasan, 103
hoşab taşı, 154
Hoşgör hanı, 304
Hoşgör sülalesi, 304
hububat arazisi, 251
Hububat çekim ücreti, 307
Hucac Bey, 34
Hucac Bey köyünden Yedbek, 354
Huccacbey, 57
hudut şehirleri, 41
hurda sahan, 153
Hurda tabanca, 388
Hurufat, 24
Hurufat defterleri, 24
Hücacbey, 50, 98
hüccet, 350
hüccet-i şeriyye, 121, 227
Hüdavendigâr, 25
Hüdavendigâr sancağı, 32, 47
Hüdavendigâr sancağının havi olduğu kazalar, 83
hükümet konağı, 350, 372, 394
Hüseyin adlı Gulam, 95
Hüseyin Ağa ibni Mehmed bin Abdullah, 22
Hüseyin bin İbrahim, 58
Hüseyin bin Mehmed, 28
Hüseyin oğlu Mehmed bin Hüseyin, 123
Hüsrev Paşa, 36
Hz. Hasan, 102
Hz. Hüseyin, 102
Hz. Hüseyin'in hunharca şehid edilmesi, 170
Hz. Nuh'un soyu, 85
Hz. Peygamberin damadları, 170
Hz. Peygamberin soyu, 103

I

I. Dünya Savaşında şehit olan Gümüşovalılar, 383
İğdır, 50
İhlamur, 34
II. Abdülhamit, 82
II. Mahmut, 57
III. Ahmed, 20
Irak, 82
iskat ve devir, 421
iskat-ı savm, 422

i

iane, 246
İbni Ahmed kerimesi, 445
İbrahim Ağa Köyü, 100
İbrahim oğlu, 184, 211
İbrahim oğlu İlyas, 354
İbrahim zevcesi Fatma Hatun, 27

İbrail kilesi, 319
İbrik, 157
İcar olarak işletilen arazilerin dönüm miktarları, 252
İcare, 89, 257
İç Anadolu, 264
İçme suyu, 80
İdare Meclisi, 397
İdari, 56
İddet nafakasının bedeli, 124
İdeyn, 397
İğ, 163
İhtiyar heyeti, 64
İhtiyar meclisi, 59
İhtiyar meclisleri, 58
İkinci evliliği yapan kişiler, 107
İktisadi, 56
İktisadi, 18
İlam, 350
İlim talebeliği, 110
İlk belediye teşkilatı, 80
İlk genel Osmanlı nüfus sayımı, 82
İlk imar kanunu, 19
İlm-i hal, 411
İlmühaber, 105, 106
İlyas, 59
İlyas bin Feyzi bin Abdullah, 59
İmâlât-ı cesîme, 263
İmâlât-ı mutavassıta, 263
İmâlât-ı sağıre, 263
İmam, 69, 73, 248, 253, 343, 348
İmam, 52
İmam oğlu Hasan, 255
İmam ve muhtar Kara İsmail, 70
İmamın mukayyidlik görevi, 69
İmamlar, 55
İmamlar içerisindeki en varlıklı kişi, 76
İmar, 20
İmar kanunu, 19
İmaretler, 18
İncügöz, 86
İneğin 6 aylık sağım müddeti, 282
İnek hırsızlığı, 355
İnzibati, 56
İÖ 3500-2500, 18
İpsala, 86
İrâde-i seniyye, 398
İran, 20, 103, 179
İsa oğlu, 184
İshak bin Ali Efendi bin İsmail bin Tâysav, 22
İskân, 91, 99
İskan kanunu, 90
İslam aile hukuku, 109
İslam dünyası, 41
İslam hukukçuları, 23
İslam hukukunda nişanlanma, 104
İslam oğlu, 181, 185, 187, 205, 207, 247, 381
İslamabad, 20
İsmail oğlu, 91, 184, 191
İsmail oğlu ibni Mustafa, 59
İsmail oğulları, 386
İsraf, 109
İstanbul, 34, 35, 38, 39, 41, 52, 81, 95, 132, 273, 412
İstanbul Caddesi, 304, 350

İstanbul kilesi, 319, 404
İstanbul'da İhtisap Ağası, 57
İstanbul'un buğday ihtiyacı, 250
İstanbullu hanımlar, 162
İstatistik, 24
İstatistik büroları, 25
İstatistik faaliyetleri, 25
İstatistik Müdüriyeti Umumiyesi, 25
İstihkâm, 21, 449
İstimlâk nizamnamesi, 19
İstintâk, 355
İstirbâh, 226, 396, 416
İşyerleri, 244
İzinname, 105, 350
İzmid Sancağı ormanları, 102
İzmit'te gemici, 192

J

Jandarma, 35

K

Kabartay kabilesi Çerkeslerinden Hacı İsmail Bey, 91
Kabasakal oğlu, 182
Kabirsen (Kirsen) oğlu, 247
Kablucu, 249, 373
Kablucu ekimi, 267
Kadı, 35, 355
Kadı oğlu, 171, 184, 188, 213
Kadı sicilleri, 22, 84, 92
Kadıbeşe oğlu, 171
Kadıköy (Babadâğ), 251
Kadılık görevi, 349
Kadın mezartaşları, 437
Kadın saltası, 168
Kadın sayımı, 82
Kadın yüzüğü, 169
Kadının boşanma talebi, 117
Kadının yaptığı boşanma, 106
Kadınlara ait bazı kayıtlar, 352
Kadınların dava vekili tutarak haklarını savunması, 126
Kadioğlu, 47, 50
Kadioğulları, 102
Kadir Ağa, 438
Kafkas, 132, 450
Kafkas çingeneleri, 85
Kafkasya, 85, 94, 264, 387, 449
Kafkasya'dan göç, 84
Kâgir bina, 131
Kağırthane, 20
Kahire, 313
Kâhta, 273
Kahve, 304
Kahve, 150
Kahve değirmeni, 149
Kahve takımı, 96, 149, 161
Kahveci, 210
Kahvecilik, 314
Kahvehane, 76, 314
Kahvehane dükkânı, 29
Kahvehane tipi mekanların ilk örnekleri, 313
Kahveleryanı, 418

Kahveyanı, 50
 kâime, 343
 kalaycılar, 87
 kalbur, 298
 kale, 21, 449
 Kale, 18
 kale yıkan, 444
 kalemiye-i kassam, 431
 kalemiye-i katib, 431
 kalemiyye, 399
 kalın, 109
 Kalınbıçak oğlu, 185
 Kalyoncuzade Hüseyin Ağa bin Abdullah, 59
 kama resimleri, 95
 Kamış oğlu, 195, 247, 249, 347
 kanaviçe, 316
 kandil, 399
 Kangal kazası, 316
 Kankırı (Çankırı) kazasından Kürt oğlu Mustafa, 355
 kapıcı, 88
 Kapıcı Ali Ağa, 202
 Kapisız oğlu, 185
 Kapisız oğlu Ahmed bin Mehmed, 27
 kapualtı hasılatı, 246
 Kapusuzoğlu, 47
 Kara Hasan oğlu, 204
 Kara İbrahim oğlu, 127, 182, 183, 285
 Kara İbrahim oğlu ailesi, 27
 Kara Mustafa oğlu, 183, 247
 Kara Mustafa oğlu Ahmed, 257
 Kara Mustafa oğlu Mustafa, 247
 Kara Osman oğlu, 182, 248, 277
 Kara Osman oğlu Mehmed, 255
 Kara Osman oğlu Mehmed bin Halil ve bibisi oğlu
 Mehmed bin Mustafa, 40
 Kara Ömer oğulları, 385
 Kara sadık oğlu, 196
 Kara Sarûk oğlu, 183
 Kara Vezir, 134
 Kara Yusuf oğlu, 195, 214
 Karabaş oğlu, 179, 218, 278
 Karabaş oğlu Hüseyin, 247
 Karabıyık oğlu, 181, 195, 387
 Karabıyık oğlu Ali bin Mustafa, 231, 232
 Karaca Hacı Musa köyü, 180
 Karaçörtlen, 57
 Karaçörtlen Köyü, 49, 85, 119, 396
 Karaçörtlen Köyü'nde Fehmiye Medresesi, 415
 Karaçörtlen Köyü'nde sakin Müderris Musa Efendi İbni
 Hasan, 416
 Karaçörtlen Köyünden Ahmed bin Hüseyin, 362
 Karaçörtlen Köyünden Fatma binti Mehmed bin
 Hüseyin, 111
 Karaçörtlen'de Dokuz Köyü, 119, 124
 Karadeniz, 86
 Karadeniz bölgesi, 34
 Karadeniz limanları, 273
 Karadeniz'in kuzeyinden gelen göçmenler, 264
 Karadere köyünden Selahattin Çakır, 93
 Karagöz'ün salnamesi, 24
 Karahan oğlu, 178, 183, 374
 Karahan oğlu ailesi, 451
 Karahanlı, 17
 Karahanlılar, 178
 Karahisar-ı Nallu, 37
 Karakabak oğlu, 210
 Karakilise, 50
 Karaman oğlu, 207
 Karamoroğulları, 102
 Karaoğlan, 85
 karasaban, 293
 Karasu, 56
 Karasu kazası, 56
 Karasu kazasına bağlı Lahne, 91
 Karayeğen oğlu, 182, 256, 277
 Karı kocanın anlaşarak boşanmaları, 117
 Karınabad, 369
 Karinâbâd kazası Kırcalar köyü, 99
 Karinâbâd kazası muhacirleri, 100
 Karınabad kazası Taşlık köyü, 99
 Karınabad kazasına tabi Kırcalar köyü muhacirlerinden
 Hüseyin oğlu Mehmed bin Hüseyin, 126
 Karslı oğlu Mehmed bin İbrahim, 120
 karye, 17
 Karye imamı, 77
 Karye İmamı Mehmed efendi, 31
 karye muhtarı, 30
 Karye-i Cevlik tabi-i Divan-ı Mezbur, 26
 karye-i mezbur, 30
 Karye-i Seydibıçağı tabi-i divan-ı mezbur, 26
 kasaba, 18
 Kasabzade Ahmed efendi bin Mehmed efendi, 110
 kasaplar, 87
 Kasr oğlu, 314
 kassam, 22
 Kastamonu, 35, 98
 Kastamonu eyaleti, 48
 Kastamonu sancakları, 47
 Kastamonu ve Viranşehir sancakları, 47
 Kastamonu vilayeti, 391
 Kastamonu vilâyeti Orman Müfettişliği, 101
 Kaşaltı, 50
 Kaşıkçı oğlu, 196, 216
 Kaşıkçıoğlu, 58
 Kaşık Bıçkı, 34
 Kaşukçu (Kaşıkçı) oğlu, 171, 183
 Kaşukçu oğlu, 247, 346
 katırcılar, 87
 katl-i nüfus, 36
 kav, 144
 kavâim-i nakdiye" (nakit kâime), 343
 Kavâim-i nakdiye-i mütebere, 343
 kavak, 34
 Kaydiye, 96
 kayın, 34
 kaymakam, 80
 Kaynaşlı, 55, 56
 Kayseri, 25
 kayyımlik, 394
 Kaza, 51
 kaza hakimi, 189
 Kaza mal müdürleri, 79
 kaza mal müdürü, 79
 kaza mal müdürü Ağob Efendi veled-i Artin, 79
 kaza mal müdürü Mehmed Nuri Efendi bin Selim Ağa, 79
 kaza mal müdürü vekili, 79

kaza muhtarı, 79
Kaza Muhtarı, 58
kaza mukayyidi, 81
kaza mukayyidi Mehmed efendi bin Ahmed, 73
kaza müdürlüğü, 28, 247, 451
Kaza Müdürü, 211, 248, 249, 253, 259, 266, 268, 277,
287, 312, 318, 343, 348, 449
Kaza Müdürü Ahmed bey, 184, 255
Kaza Müdürü Ahmed Bey, 267
kaza müdürünün hanesi, 314
kaza nâib vekili Mehmed, 356
kaza naibi, 356
kaza naibi Hüseyin Hüsnü, 380
kaza nüfus memurluğu, 394
Kazan fiyatları, 151
kazancı, 88
Kazancı oğlu, 88, 171, 182
Kazancı oğlu Mustafa bin Mustafa, 89
kazanın en düşük tahl üretimini, 261
kazgan, 151
kazık, 303
Kazım Efendi ibni Dursun, 55
kazma, 300
kebaççılar, 87
kebe, 159
Kebir Dumanlık, 38
keçi, 75, 76
keçi sağımı, 282
kefalet-i mutalaka-i sahiha-i şeriyeye, 223
Kefen, 422
Keleş oğlu ailesinden Ali Ağa ibni Osman Ağa, 416
Keleş oğlu Mehmed, 256
Keleş oğulları, 386
Keleş Oğulları, 383
kend, 17
Kent, 17
kent içi tüketime yönelik üretim, 250
Kentin en büyük arı kovani, 292
kentten en büyük arı kovani işletmesi, 73
Kentleşme, 19
kentsel, 19
kentte yaşayanların oranı, 244
Kepeci tasnifleri, 25
Kerameddin divanı Kabakçılar mahallesi, 172
Kerbela, 102
kereste, 39
kereste nakliyatçılığı, 305
kereste nakliyatını, 39
kereste nakliyeciliği, 305
Kersendüzü, 50
keser, 302
kestane, 34
Keşan, 86
keşfiyye, 350
keten, 54, 77, 251, 315, 325
keten ekili tarla, 70
keten helvası, 130
keten işletmeciliği yapan aileler, 274
keten işletmelerinden dönüm başına elde edilen gelir, 274
keten öşrü, 82
keten tarlası, 29
keten tohumu, 273
keten üretimi, 82

Kethüda, 257
Kethüda oğlu, 171, 181, 190
Kethüda oğlu Mehmed Ağa, 136
Kethüda oğlu Mehmed bin Mustafa, 351
Kevâkancı oğlu, 200
Kıbtî köyü, 49
kılıç, 387
kılıç ustaları, 87
Kılınç oğlu, 181, 254, 266
kına gecesi, 127
Kıpti aileler, 253
Kıpti ailesi, 90
Kıpti bölgesi, 83
Kıpti Laz Mehmed Usta, 430
Kıpti Laz Mehmed Usta zevcesi, 138, 157, 169
Kıpti Laz Mehmed Usta zevcesi Hanım binti Mustafa, 436
Kıptiler, 344
Kıptilerin Gümüşâbâd'daki toplam nüfusu, 87
Kıptilerin sayısı, 87
Kıptilerin tarım sektörüne ilgisi, 88
Kıptilerin yaşadığı yerlerde keten üretimi, 274
kır ve kent merkezlerinde yaşayan aileler, 25
Kıran, 50
Kırcaali göçmeni, 100
Kır-İli Kazası, 24
Kırkilise, 86
Kırklareli, 86
Kırsakal oğlu, 220
kısrak, 90, 326
Kısrak hırsızlığı, 355
Kışla, 21, 39, 57
Kışla Divanı, 71, 247
Kışla divanı imam hatibi Hacı Mehmed Efendi bin Hasan,
73
Kışla Divanı imamı, 73
Kışla Divanı imamlarından Hacı Mehmed Efendi bin
Hasan, 73
Kışla divanı muhtarı, 60
Kışla divanı Oran karyesi ahalisinden Abdurrahman oğlu
Mustafa, 352
Kışla divanı Orân Köyünden Emine binti Mustafa, 114
Kışla divanında dönüm başına elde edilen gelir, 252
Kışla divanında Oran karyesi ahalisinden Abdurrahman
oğlu Mustafa, 107, 112
Kışla Divanında Yaşayan Aileler, 184
Kışla Divanında yaşayan Köse oğlu İbrahim bin Hasan, 91
Kışla divanından Abdi Celil oğlu Mustafa bin Celil, 345
Kışla divanından Havva binti Hasan, 114
Kışla divanından Ömer oğlu İdris, 288
Kışla karyesinden Şaziye binti Mehmed, 350
Kışla köyü, 22, 33, 49, 51, 59, 71, 388, 435
Kışla Köyü, 58, 83, 241, 284, 371, 382, 423
Kışla köyü ahalisinden İslam oğlu Receb, 391
Kışla köyü cami imam hatipliği, 81
Kışla köyü camisi, 395
Kışla Köyü imamı Mehmed efendi ibn-i Hasan, 79
Kışla köyü muhtarı Ahmed, 104
Kışla Köyü'nde Koca Yusuf oğlu ailesi, 313
Kışla Köyü'nden Bostancı oğlu Hüseyin bin Mehmed bin
Abdullah, 223
Kışla Köyü'nden Kadı oğlu Molla Ahmed bin Yusuf, 315
Kışla köyünde Bekir oğlu ailesi, 112
Kışla Köyünde Bekir oğlu ailesinden Koca Osman Ağa, 363

Kışla köyünde sakin Hacı Mehmed bin Hacı Ahmed, 395
 Kışla köyünde yaşayan Koç oğlu Ahmed bin Salih, 305
 Kışla köyünden Ahmed Bey kerimesi, 120
 Kışla köyünden Ayşe binti Osman, 114
 Kışla köyünden Bekir oğlu Koca Osman Ağa bin Mehmed, 351
 Kışla köyünden Çıtak oğlu Mustafa, 255
 Kışla köyünden Hacı Abdurrahmanzade Arif Ağa bin Musa bin Abdurrahman, 380
 Kışla köyünden Hasan Bey oğlu, 253
 Kışla köyünden Hasan Bey oğlu Abdurrahman, 255
 Kışla köyünden Hatice binti Hüseyin (bakire), 115
 Kışla köyünden Hayriye binti Mehmed (bakire), 114
 Kışla köyünden Koç oğlu Ahmed, 256
 Kışla köyünden Mehmed onbaşı, 106
 Kışla köyünden Mustafa bey, 256
 Kışla köyünden Mustafa Bey, 256
 Kışla köyünden Ömer oğlu ailesi, 317
 Kışla köyünden sâhibu'l-hayrât ve'l-hasenât olan Bostancı oğlu Hacı Mustafa bin Ali bin Mehmed, 395
 Kışla köyünden Süleyman Ağa bin Abdullah bin Kara Salih, 227
 Kışla köyünden Şaziye binti Mehmed, 364
 Kışla köyünden vefat eden Süleyman Ağa bin Abdullah bin Kara Salih'in terekesi, 300
 Kışla'dan Hasan Bey oğlu Abdurrahman, 257
 Kışla'dan Miden oğlu Hüseyin, 257
 Kıtıko, 93
 Kıyı, 50
 kız ardı yemeği, 128
 Kız ardı yemekleri, 128
 kızlık bozma, 355
 kile, 28
 kilim, 143, 316, 349
 Kilise denen yer, 410
 kimsesiz çocuklar, 412
 kiracılık, 253
 Kireçkuyusu, 50
 kisve, 121
 kişi adları, 25
 Kiyah (ot), 37
 Koca Hüseyin oğlu, 91
 Koca Hüseyin oğlu Hüseyin, 258
 Koca Mehmed, 257
 Koca Mustafalar, 304
 Koca oğlu köyü, 222
 Koca Osman Ağa bin Bekir bin Abdullah, 108
 Koca Osman oğlu, 183, 256, 277
 Kocaali, 56
 Kocaali köyü, 91
 Kocaali nahiyesi, 56
 kocabaşları, 336
 Kocabeyzade Osman efendi, 222
 Kocabıyık oğlu, 181
 Kocaali, 32
 Kocaali kazalarından Karasu kazası, 91
 Kocaali sancağı, 26, 47, 48
 Kocaali ve Bolu sancakları, 47
 Kocu oğlu, 258
 Koç Mustafa oğlu, 179, 247
 Koç oğlu, 179
 koçbaşı, 179
 kolaç, 131
 Kolobât adı, 444
 konar-göçer, 90
 konargöçerlik, 21
 Konrapa nahiyesi, 47
 Konur Alp, 41
 Konur Alp İli, 41
 Konuralp, 56
 Konurapa (Konrapa), 42
 konut, 120
 konut mefruşatı, 143
 konutlarda mısır tüketimi, 270
 Konutlarda üretilen dokuma eşyalar, 316
 konutların tefrişi, 143
 Konya, 25
 Konya pazarı, 273
 Konya Temettuat Defterleri, 25
 Kopt, 86
 korucu, 58, 101
 koton (pamuk), 325
 koyun, 75, 76, 336
 Koyun hırsızlığı, 355
 koyun postu, 159
 koyun sağımı, 282
 koyun ve keçi yetiştiriciliği, 76
 koyun yünü, 163
 köhne tahta, 303
 Köle, 95
 Köle azadı, 361
 köprü yapım ve onarımı, 403
 Köse oğlu, 91, 191, 214
 Köse oğlu İbrahim bin Hasan, 91
 köy, 51, 55, 349
 Köy, 17
 köy ağaları, 159
 Köy İmamı, 188
 köy nüfusları, 18
 köylerin sayısı, 84
 kucâ bıçak, 387
 Kuç'e, 93
 Kula, 326
 Kula bargiri, 326
 kumdarı, 270
Kumdarı, 323
 Kundura, 160
 kur'â-yı bakâya, 394
 Kuran, 411
 Kuran öğretimi, 413
 kurşun ile yaralama, 353
Kurtuluş Savaşında Şehit Olan Gümüsovalılar, 386
 Kuru oğlu, 202
 Kurubıçak oğlu, 189, 218
 Kurugöl köyünden Hurşid bin Halil, 362
 kuruluk, 133
 Kuruveli oğlu, 204
 kuyucular, 88
 Kuyucular, 50
 Kuyucular-Savcılar (Sucular) köyünde oturan Mahmud b. Ali, 120
 kuyumcular, 87
 küçük zirai işletmecilik, 263
 küçükbaş hayvan fiyatları, 334
 Küçükbaş hayvan yetiştiriciliği, 88
 küçükbaş hayvancılık, 290, 450

küçükbaş hayvancılık sektörü, 75
küçükbaş hayvanlar, 76
küçükbaş hayvanlardan elde edilen yün, 315
küfelâ, 36
Külab oğlu, 201
Külhancı oğlu, 182, 218, 247, 255, 277
küp, 153
Kürd göçerler, 264
Kürt, 100
Kürt Keleş oğlu Mehmed, 256
Kürt oğlu, 178, 181, 187
Kürtler köyü, 100
Küşemâf Adlı Cariye, 95
Kütahya, 282
Kütahya sancağı, 365
Kütahya Sancağı Hüseyin hanesi, 126
Kütahya Sancağı'nda Hüseyin hanesi, 121
kütük damı, 133

L

Lafçı oğlu, 266, 277
lamba, 144
Laz Mehmed Usta zevcesi Hanım binti Mustafa, 436
leğen, 157
liva-i Bolu, 32
liva-i Kocaili, 32
loğ taşı, 296
lürver, 387
Lütfiye köyü, 48
Lütfü Erbaşların evinin yeri, 350, 372

M

madîk, 35
mağaza, 133, 134, 278, 314
Mağrib, 103
mahalle mektepleri, 413
mahkeme, 81, 338, 349
mahkeme binasının yeri, 350
mahkeme salonunun iç mefruşatı, 349
mahkeme-i şeriyye, 59
mahkeme-i şeriyye ikinci katibi Mehmed Kemal Efendi, 351
Mahkemenin çıra, hatab (odun) ve saman ihtiyaçları, 349
mahrûkât, 102
makad, 349
makas, 302
Makber Mehmed Efendi bin Ahmed, 211
maktulen, 95
mal muavini, 79
mal muavini Kazım Efendi bin Durmuş Ağa, 79
mal muavini Necib Efendi bin Mustafa efendi, 79
mal müdürleri, 79
mal müdürlüğü, 339
mal müdürlükleri, 337
mal müdürü refiki olarak Halid Bey bin İbrahim Bey, 79
mal müdürü vekili, 79
mal varlıkları, 27
mal ve mülk sayımı, 244
Malikilerin görüşü, 121
Maliye Nezâreti Temettûât Defterleri, 26
Malkara, 86
manifaturacı (malifaturacı) esnafı, 122

mani-i şer'i, 105, 107
Manisa'ya bağlı Kula, 326
Mansure askerleri, 37
Manu, 47
Mardin, 87
marifet-i şer, 37
Marko Paşa, 127
Marmara, 250
Marmara Bölgesi, 269
mâtîni (Martini) tüfenk, 387
Maveraünnehir, 103
maymun yetiştiricileri, 87
Mazbut vakıflar, 397
mazbut vakıfların idaresi, 398
mecidiye, 109, 318
meclis-i şer, 58
meclis-i şer'i âli, 351
meclis-i şeri, 338
Meclis-i Vala, 51, 53, 343
Meclis-i Vala-yı Ahkâm-ı Adliye, 52
mecnun, 218, 247
Medine Adlı Cariye, 95
medrese, 110, 415
medrese odalarında barınma, 414
medrese talebelerinden Alemdarzade Mustafa Efendi bin Osman Efendi, 110
mehir, 109
mehir alacakları, 110
Mehmed, 47
Mehmed Ağa, 53
Mehmed Ali Ağa, 53
Mehmed bin Ahmed, 58
Mehmed bin Ali, 58
Mehmed bin Feyzullah, 47
Mehmed bin Ömer, 58
Mehmed efendi ibn-i Hasan, 58, 79
Mehmed Kemal Efendi, 59
Mehmed oğlu, 181
Mehmed oğlu Abdurrahim bin Mehmed, 39
Mehmed oğulları, 386
Mehmet Gevher, 443
mehr-i muaccel, 105, 109, 120
mehr-i müccel, 105, 109, 120
Mekatib-i Umumiye Müdürü Ahmet Kemal efendi, 413
Mekke, 313
mekteb-i ibtidai, 412
Melanlı oğlu, 196, 198
Melen adı, 179
Melen Çayının büküldüğü yer, 93
Melen dağları, 179
Melen nehrinin kıvrıldığı yer, 93
Melen Suyu, 404
Melendiz, 179
Melenli, 179
Menderes havzası, 273
Menü, 47
menzil, 37, 119, 120
menzil beygiri, 37
menzilhane, 37, 107, 351
mera, 101
meremmetçi, 407
Merhum Hacı Paşa, 392
Merhûm Toknak oğlu, 182, 248

merkantil toplum, 131
merkep, 90
merkezi İstatistik Encümeni, 25
merkeziyetçi, 19
Mesleki Gelir, 244
meşe, 34
Meşihat, 350
metropolit, 336
meûnet, 121
meyve ağacı, 70, 82, 276, 317
meyvecilik sektörü, 276
mezar, 226
mezar kitabeleri, 451
Mezar yazıtları, 437
Mezartaşı üzerinde bitki resimleri, 95
Mezopotamya, 18
Mezru arazi, 28
mezru topraklar, 70
mısır, 28, 101, 249
Mısır, 18, 349
Mısır keteni, 273
Mısır Kralı Kibt, 85
mısır sapı, 334
mısır üretimi, 270
Midyat, 87
mikras, 302
Milan (Melen) nehri, 179
Milanlı (Melenli) oğlu, 91, 178, 183, 248, 289
Milanlı oğlu, 216
minder, 302, 349
miras kayıtları, 22
Mirastan Yapılan Kesintiler, 96
mîrî orman, 34
misafir, 105
Mişankas, 384
mîşe (meşe), 303
Molla Ahmet Gevher, 442
Molla Hasan oğlu, 171
Molla Hüseyin oğlu, 171, 183, 196, 199, 247
Molla Hüseyin oğlu Mehmed bin Hüseyin Çavuş, 59, 106
Molla Mustafa oğlu, 171, 247
Molla oğlu ailesinden Hüseyin Efendi bin Mustafa, 396
Molla oğlu Receb, 255
Molla Receb, 257
Molla Veli oğlu, 171, 184
monogami, 108
muaf, 345
muafiyet, 81
muallimhane, 412
muallim-i sıbyân, 412
muallimlik, 392
Mudurnu, 38, 39, 41
Muhacir Hüseyin Ağa bin İbrahim bin Abdullah, 435
Muhacir İbrahim Ağa Köyü, 48, 100, 428
Muhacir İbrahim Ağa Köyünden Yunus oğlu kerimesi, 106
Muhacir İslahiye Köyü, 70, 100, 243
Muhacir İslahiye köyü muhtar ve imamı, 66
Muhacir İslahiye Köyü imamı Kara İsmail, 66
Muhacir İslahiye köyünden İbrahim bin Hacı Hüseyin bin Abdullah, 370
Muhacir İslahiye Köyünden vefat, 227
Muhâcîr Selamlar köyünden Hasan oğlu ailesi, 396
Muhacirlerin sayısı, 101
Muhaciryaka, 50
muhafızlar, 87
Muhalaa, 118
muhalaa-i sahiha-i şer'iyeye, 120
muhasibe memuru, 80
Muhassıl, 336
Muhassıl Vekili, 52
muhasıl vekilliği, 451
muhasıllık, 350
muhasıllık malı, 64
muhasıllık merkezi, 52
muhtacın, 246
muhtar, 248, 249, 253, 343
Muhtar, 359
Muhtar Hoca oğlu Mustafa Bey, 31
Muhtar-ı evvel, 58
Muhtar-ı Evvel, 52
Muhtar-ı Karye,, 58
Muhtar-ı Sani, 52, 58, 59
muhtasar ahlak risaleleri, 411
muhtelif şehirler, 20
Muhzır, 356
Muhzır Mehmed Ağa, 358
muhzır ücreti, 431
mukayyid, 91
Mukayyid Mehmed efendi bin Ahmed, 184, 284
Mukayyid Mehmed Efendi bin Ahmed, 71, 72, 74
mum, 144, 399
murâhaka, 204
Musa Ağa, 52
Musa oğlu, 216
Muslu oğlu Mustafa Ağa, 31
Mustafa Ağa bin Ali Usta, 59
Mustafa bin Ali, 58
Mustafa bin Yusuf, 47
Mustafa oğlu ailesinden Zikri bin Mustafa bin Abdullah, 92
Muşanba, 95
mutasarrıf, 51
Mutasarrıf İsmail Kemal Bey, 39
mübaşir Musa Ağa ibni Ahmed Efendi, 352
müdde-i umûmi, 354
müddet-i örfiye, 339
Müderriş Musa Efendi İbni Hasan, 416
Müdür-i kaza, 28, 53
müezzin, 401
Müezzin oğlu, 171, 181, 188, 285
Müezzin oğlu Mehmed bin Mehmed, 39
Müezzinoğlu, 58
müfettişlik raporu, 101
müfreze, 98
mürasele, 350
Müslüman çingeneler, 87
Müslüman Türkler, 41
müstecir, 72, 232
müşa'a, 264
Müteveffa Halil Paşa medresesi, 415
müzayede, 226, 318, 339
müzik aletleri, 87
müziyenlik, 87

N

nacak, 296, 301
nadas, 53
nadasa bırakılmış arazi, 28, 70
nadasa bırakılmış arazi miktarı, 267
nadasa bırakılmış topraklar, 28
Nafaka alacakları, 123
nafaka-i iddet bedeli, 120
nafaka-i iddet-i şeriyeye, 124
nahiye, 55, 79, 80
naib, 35, 355
Naib, 52
Nâib Hüseyin, 407
Nâib Mehmed Kasım, 393, 401, 407
Nâib Nuri, 95
nakibüleşraf, 103
nal çivisi yapanlar, 87
Nalbandzade Ahmed Efendi bin Mustafa Ağa bin hacı Mustafa, 110
Nalbant oğlu, 201
nalbantlar, 87
nalburlar, 87
namazda okunacak ayet ve dualar, 411
namzedlik, 103
Narh fiyatları, 318
nass-ı şârî, 23
Nasuhlar'ın Cemal, 148
Nasuhüseyin bin Karze, 243
nazır, 228, 230, 407
Nefs-i Adalı (Adapazarlı) Çapaklı Nazarîd zımmi, 279
Nefs-i Sapanca, 231
Nefs-i Sapanca'dan (Sapanca merkezinden) Çıbıkçı Ahmed oğlu Molla Yusuf', 259
Neolitik dönem, 18
Nibe, 93
nikah, 107, 360
nikah akdi, 104
nikah kayıtları, 114
nikah vekaleti, 106
nikâhın şartları, 109
Nikâhtan sonra evlenen kadın, 105
Niksar, 269
Niş, 25, 412
Nişanın bozulması, 104
nişanlı, 105
niyâbet, 401
Nuh Molla, 255
Nuhorân, 21
Nuhören, 21, 49
Nuhviran, 39
Numân oğlu, 182, 247
Numân oğlu Ahmed bin Numan ve kardeşi Ali, 39
Nuri Ağa ibni Mehmed, 399
nur-i Kur'an, 438
Nüfren, 94
Nüfren Halil Bey köyü, 94
Nüfren Halilbey, 98
Nüfren Soğuksu, 98
nüfus, 21, 449
nüfus defteri, 81
nüfus defterleri, 31, 83
nüfus mukayyidleri, 81

nüfus müdürlükleri, 81
nüfus sicil-i nizamnamesi, 81
nüfus tahmini, 82
Nühren, 21
Nühren Köyü, 49, 97, 108, 243, 424
Nühren köyünden Ayşe binti Kazbek, 362
Nühren köyünden Halil Bey bin Tahir Bey bin Abdullah, 229

O

oda döşemesi, 143
odun, 302
Oğuz, 17
Oğuz şehirleri, 17
Oğuzlar, 17, 41
okka, 319
Or, 21, 449
orak, 300
Orân, 20, 26, 49, 449
Orân (Ören) divanı, 27
Orân (Ören) divanı karyesi, 27
Oran (Ören) Köyünde Yaşayan Aileler, 216
Orân (Ören) Köyünde Yaşayan Aileler, 195
Orân (Ören) köyünden Bekir oğlu Mehmed Ağa'nın evliliği, 107
Orân Divanı, 26
Orân Divanı Karyesi, 26
Orân Divanı karyesi imamı, 73
Orân Divanı Karyesinde (Ören Divanı) Yaşayan Aileler, 183
Orân divanı köyünde imam Hacı Molla Abdurrahman bin Musa, 68
Orân Köyü, 58, 59, 105, 360
Orân Köyü'nden Hacı Mehmed Ali Ağa ibni Halil bin Abdullah, 299
Orân Köyünde vaki değirmen, 308
Orân Köyünden Melenli oğlu Osman, 256
Orân Köyünden Molla Hüseyin oğlu Mehmed bin Hüseyin Çavuş, 104, 106
Ordu, 102
Ordu kazası, 107, 117
Ordu kazası muhacirleri, 102
Ordu muhaciresi kadınlarından Karık oğlu kerimesi, 120
Ordu muhacirlerinden Karslı oğlu Mehmed bin İbrahim, 120
Ordulu, 132
Ordulu göçmenler, 102, 403
Ordulu muhâcîrler, 101, 117
Ordulukaradere, 50
Ordulular, 101, 155
Orhan, 41
Orhon yazıtları, 104
Orman Müfettişliği, 101
ormanların tahribi, 99
orta büyüklükte işletme kuran civar kaza yatırımcıları, 264
orta büyüklükte işletmeler, 264
Orta karyesinden Dunkârlı oğlu Mehmed, 256
orta ölçekli toprak işletmeleri, 253
orta ve büyük işletmeler, 265
Ortaasya, 103
ortahalli, 245
ortakçılık, 253

Ortaköy, 50, 58, 83, 402
Ortamahalle, 50
Osman Bâşa (paşa) oğlu, 91, 171, 182
Osman bin Osman bin Abdullah, 59
Osmanbeşe oğlu, 219
Osmancık oğlu, 47, 212
Osmanlı, 41, 44
Osmanlı başkentinin ihtiyaç duyduğu mahrukat, 102
Osmanlı belgelerinde Gümüşova adı, 20
Osmanlı devleti, 48, 51
Osmanlı dönemi Türkçesi, 151
Osmanlı idari taksimatı, 47
Osmanlı imparatorluğu, 45
Osmanlı kentleri, 19, 22
Osmanlı lirasının değeri, 319
Osmanlı tarım istatistikleri, 263
Osmanlı taşrası, 45
Osmanlı-İslam kültür temelleri, 19
otlak resmi, 336

Ö

Ödemiş, 273
öğütme taşı, 299
öküz arabaları, 39, 280
öküz çulu, 293
öküz fiyatları, 327
öküz gücü, 293
ölüm, 110
Ölüm iddeti bekleyen kadın, 124
Ömer oğlu, 184, 191, 247
Ömer oğlu ailesinden Ahmed Halife ibni Ömer, 393
Ömer oğlu Deli Abdurrahman, 254
Ömer oğlu Mehmed, 231
öreke, 163
Ören, 20, 449
Ören divanı, 31
Ören Divanı Yukarı Kıyı Köyü, 247
Ören köyü, 85
Ören Köyü, 315
Ören Köyü'nden Mehmed kerimesi, 116
Ören Köyünden Toplu oğlu Halil, 116
Ören köyünden Havva binti Abdullah, 125
Ören köyünden Mehmed kerimesi, 126
Ören maa Kalkı, 57
Öreniçi, 101
Öreniçi'nde bulunan mîrî ormanlar, 101
Ören-Kışla divanlarında bulunan verimli topraklar, 278
Ören-Kışla mevkisi, 278
Örenköy, 402
Örünköy, 402
öşür, 28, 77, 340
öşür vergisi, 53, 88
Övezbeli, 50
özel salnameler, 24

P

pabuççular, 87
Pağınık, 273
Pakistan, 20
pala, 387
pantolon, 160

para vakıfları, 395
para ve menkul kıymetler, 79
Parmaksız oğlu, 197
parselleme, 19
Paşaormanı Şıraluk (Şıralık) köyü, 122
Paşaormanı'nda Suyuk oğlu köyü, 179
patlamış mısır, 130
Pâtoran oğlu, 196
patoz, 295
pazar, 18
pazar kurulması, 21, 304
Pazar mahalli, 56
pazar vergisi, 336
Pazarcık, 50, 304, 385
Pazarcık köyü, 403
Pazarcık köyüne ilk yerleşenler, 102
pazarlık, 343
peçe teli, 127
Pendik, 274
pestil, 325
peşkir, 165, 316
peygamber isimleri, 169
peynir, 73
peynirciler, 87
Pınarhisar, 86
pırpır, 85
Pir-i fani, 204
pirinç, 251, 324
pirinç dingi, 29, 244, 312
pirinç dinkleri, 299
Pirinç işletmeleri, 269
pirinç tarlaları, 29
pirinç üreticileri, 269
pirinçten en fazla gelir elde edilen birim, 269
Pişmaf, 50
Pişmaf Bey köyü, 399
piyade zabtiye maaşı, 373
Polat oğlu, 119
poligami, 107
polis, 35
porsuk, 296
porsuk demiri, 296
Portakal oğlu Agob, 278
postacılar, 87
Posuk demiri, 296
Poşa, 85
Potur, 159
Poyraz oğlu Abdülatif Usta, 228
Poyraz oğlu Latif efendi bin Mehmed, 136
Poyraz oğlu Latif Efendi bin Mehmed, 308, 427, 433
Prevedi, 86
pufla akıtma, 131
Pul Esmanı, 340
pulluk, 293
Purusyan Kasabası, 41
Puşi, 160

R

Rabb-i Yezdân, 438
rahipler, 88
Ramazan ayları, 391
Ramazan oğlu, 183, 206, 277

Ramazan ve Kurban bayramları, 414
Rant, 244
rantlar, 244
Raşid Ağa, 52
Rebiülevvelin 10. günü, 22
Recai Arslan, 98
Receb oğlu, 184, 195
redif zabitanı, 394
reis, 45
rençber, 28, 196, 205
rençberlik, 88, 90, 305
Resm-i Adi, 340
Resmi devlet salnameleri, 24
Resm-i Emin, 340
Resm-i kaydiye, 340
Resm-i Kısmet, 96
Reşid Ağa Mahallesi, 98
Rıza Paşa, 162
ric'î, 123
Rom, 85
Roma, 85
Rum aileler, 403
Rumeli, 25, 82, 121, 250, 263, 290
Rumeli orta kol, 36
Rumeli sağ kol, 36
Rumeli sol kol, 36
Rumeli vilayetleri, 126
Rumeli'den gelen aileler, 99
Rumeli'nin Karinâbâd kazası muhacirlerinden, 132
Rumelinin Karinabad kazası Kırccalar köyü muhacirleri,
123
Rumlar, 41
Rusçuk, 412
rüşd davası, 353
rüşdiyeler, 413

S

Sâ' askerî Efendi bin İsmail, 399
Saadabad, 20
saat, 161
saban, 293
Sabanca kazası, 259
Sabanca'dan Berber Ahmed oğlu Molla Yusuf', 259
sabi, 247, 248
saç, 155
Sadallılar, 101
Sadiye, 50
Sadrazam Ali Paşa, 162
sağ eli kesik, 247
sağım müddeti, 282
sağman (süt veren), 29
sağman inek sahibi aileler, 283
sahan, 153
sahib-i ziraat, 47, 58, 190
Saidiye Mahallesi, 48
Sakarya, 34, 56
sakat, 343
sâl asiyab, 308
sala müezzini, 394
salat-i Cuma, 397
Salih bin İbrahim, 110
Salih oğlu, 206

sallamalı yayık, 155
Salname, 24
Saman, 37, 334
samanhane, 133
samanlık, 133
Samsun Sancağı Çarşamba kazası, 22, 92
sanat, 250
sancak, 51
sancak mutasarrıfları, 45
Sancaktar oğlu, 171, 183, 198, 216, 256
sandık, 144
Sandık emini, 58, 69, 79
sansar, 296
Sapanca, 278
Sapanca kazası, 266
Sapanca kazasından Molla İbrahim ve Molla Yusuf, 279
Sapanca merkezinden Çıbıkçı Ahmed oğlu Molla Yusuf',
231
Saraç Hacı Osman, 266
Sarı Hafız oğlu Hasan efendi, 134
Sarı oğlu, 266, 277
Sarı sakal oğlu, 183, 199
Sarıdere, 34
Sarıdere köyü, 85
Sarıdere köyünden Yusuf, 354
Sarigazi Karyesi, 53
savan, 143
seccade, 143, 316, 399
seferiye, 350
Selam oğlu, 181
Selamlar, 50, 55, 57, 385
Selamlar Köyü, 49, 99
Selamlar Köyü çeşmesi, 408
Selamlar köyünden Akbıyık Ahmet Ağa ibni İsmail Ağa,
396
Selamlar köyünden Fatma binti Yunus, 121
Selamlar köyünden Hasan bin Mehmed, 121
Selanik, 25
Selanik vilayeti, 59, 380
Selçuklu, 18
Selmanpak, 385
semboller, 443
Sepetçi, 88
Sepetçi (oğlu), 171
Sepetçi Hüseyin bin Mehmed, 89
sepetçilik, 88, 90
serseri makulesi, 132
Serseri makulesinden kişiler, 360
servet, 247
servetlerin miktarı, 244
sevab bade'l mevt, 390
Seydibıcağı, 26
Seydibıcağı köyü, 27
Seydibıcağı, 103
Seydibıcağı köyü, 39, 58, 83
Seydibıcağı köyü imamı, 73, 77
Seydibıcağı köyü imamı Veli bin Ali, 73
Seydibıcağı Köyü imamı Veli bin Ali, 73
Seydibıcağı Köyü zabtiyesi, 376
Seydibıcağı Köyünde Yaşayan Aileler, 182
Seydibıcağı köyünden Deli veli zevcesi, 173
Seydibıcağı köyünden Mehmed oğlu Veli bin Ali, 292
Seyfi oğlu, 206

Seyfi Oğulları, 384
seyyid, 103
Seyyid Mehmed Sadık Bey, 103
seyyid ve şerifler, 180
Seyyidbucağı köyü, 49
Seyyidbucağı köyünden 'Alime binti Yahya, 116
Seyyidbucağı köyünden vefat eden Hâtok bin Şerûh bin Abdullah, 357
sıbyan mektebi, 392
sıbyan mekteplerinde okunacak dersler, 411
sığınak, 391
Sırtköylü Sivas oğlu Ahmed Ağa, 105, 364
Sırtköyü, 49
Sırtpınar, 50, 57, 385
Sırtpınar Köyü, 416
Sırtpınar köyünden Hacı oğlu ailesi, 105, 111, 119
Sırtpınar köyünden Hacı oğlu ailesinden Molla Mustafa, 107
Sırtpınarı bölgesi, 101
Sırtpınarı bölgesinde bulunan meralar, 101
Sırtpınarı karyesinden Tiryâki oğlu Mehmed bin Ali, 119
Sırtpınarı Köyü, 49
Sırtpınarı köyünde misafiren sakin Çoban oğlu ailesi, 364
Sırtpınarı köyünden Fatma binti Mustafa, 112
Sırtpınarı köyünden Fatma binti Mustafa, 110
Sırtpınarı köyünün kuruluşu, 101
Sıvalı oğlu, 208
Sıyık (Suyuk) oğlu, 178, 183
silah ve kama resimleri, 95
silahla karşılık verme, 99
Silistre, 25
Silke oğlu, 217
sim mecdiye, 319, 423
sini, 154
Sipahi oğlu Mehmed, 88, 89
Sivas, 25, 91, 341
Sivas Sancağı'na bağlı Uzunyayla, 91
Slavca, 45
sobacılar, 87
Sofra, 151
sofra taşı, 154
Sofu oğlu, 195
Sofya, 412
Sogdça, 17
Soğuksu, 50, 94
Soğuksu köyü, 98
Sokaklara Dair Nizamname", 19
Solak oğlu Mustafa Ağa bin Nuri bin Abdullah, 22, 424, 430, 436
Sosyal Değişme, 19
Söğüt defterleri, 25
su âcı, 152
Su ağacı, 152
su hızarı, 29, 76
su hızarları, 318
su kaynakları, 312
subakırı, 152
Subaşı, 50
Sûbe, 49
suk-ı sultani, 226
Sultan Camisi, 400
Sultan Dördüncü Murad, 42
Sultan Osman, 41

Sultaniye, 50
Sultaniye köyü, 100
Sultaniye Köyü Camisi, 43, 44
Sultaniye köyünün ilk yerleşenleri, 100
sur, 18
Suriye, 82
Susrân Bey'in mezarı, 98
Susran Bey'in oğlu, 98
Susrân beyin torunu Hüsnü Suzan, 98
Suyuk oğlu, 179
Suyuk oğlu adı, 179
süd tavası, 153
Süleyman Ağa, 52
süs eşyası, 335
süt, 73
süt mamulleri, 90
süt mamulü ihtiyaçları, 73
süt mamülleri endüstrisi, 75

Ş

Şaban oğlu, 277
Şabatbey, 50
şabb-ı emred, 191, 195, 204, 218
Şabsı köyü, 93
Şabsıg kabilesi, 22
şair, 28
şair, 37
şair (arpa), 53
şal entarisi, 169
şalvar, 160
Şam, 18, 313
şamdan, 144
Şapsıg, 98
Şebât Bey köyünden Cin oğlu Koyluh, 354
Şehid Olan Kişiler, 381
şehir, 17
şehir kethüdalığı, 45
Şehit Cuma Divanına bağlı Cevlik köyünden Feyzi oğlu İlyas, 380
Şehitlerden Abaza Hucac Bey köyünden Şahin Bey, 380
şehr-i Ramazan, 107
Şemsi Mustafa Paşa Vakfı, 410
şemsiye, 162
şenlendirme, 21, 449
Şerefiye Mahallesi, 396
Şerefiye mahallesinde sakin İsmail Hakkı Efendi ibni Süleyman, 364
şerif, 103
Şeriye Mahkemesi ikinci katibi, 357
şeyh vekili, 103
Şhalokho, 93
şilte, 143, 145
Şıraluk (Şıralık) köyü, 122
Şıraluk köyünden Ömer bin Bezâd, 122
şömine, 142
Şuarâ oğlu Ahmed, 256
şuhudul hal, 357
Şüre, 273

T

tabak, 154

tabanca, 387
tâbe, 153
Taberistan, 103
Tahılın en fazla üretildiği yer, 260
tahmîsât, 55
tahrir, 26
Tahrîrât Kâtibi, 398
tahta sofralar, 151
Taife-i Kipti, 26, 87
takunyacılar, 87
Talak, 117
talebe, 91, 253, 414
talebe-i ulum, 110
Tanzimat, 28, 45, 51, 52, 81
Tanzimat dönemi, 35, 47
Tanzimat Fermanı, 45, 52
tapu tahrir defterleri, 18
tarh, 53
tarhana, 260
tarım mahsulleri üretimi, 250
Tarımsal meslekler, 450
tarımsal nitelikli meslekler, 244
tarımsal üretimin artış hızı, 263
tarihi evler, 142
tarla, 101
tarla biçimleri, 264
Taş mektep, 411
Taşköprü köyünden İshak Pehlivan bin Hasan, 339
Taşlık, 50
Taşnemân binti Abdullah, 243
taşra, 25
taşra belediye teşkilatları, 80
taşra kahvehaneleri, 313
Taşradaki mazbut vakıfların idaresi, 398
Tatar, 86
tatar ağası, 37
Tatar muhâcîrlerinden Sâlih oğlu İsmail, 355
tatlik, 119
tava, 153
Tavak köyünden Sâyd Bey, 354
tavattun, 402
Tavuk, 335
tavuk üretimi, 334
tay, 326
tayy-ı zaman ve mekan, 418
techiz, 96, 422
tecvid, 411
tef (dare), 127
tek eşli evlilikler, 107
tekâlif, 36
tekfin, 422
Tekfin, 96
tekfin masrafları, 422
tekke, 349
tekne, 162
Telakçı (Tellakçı) oğlu, 88, 171
Telakçı (Tellakçı) oğlu Hasan bin Hüseyin, 89
Telli oğlu, 182, 248
Temettu Defterleri, 25
temettuat kayıtları, 21
temettuat sayımları, 245
temettuat tahrirleri, 30, 54
temettuat vergisi, 336
teneke mısır, 307
Tepsek, 50
tepsi, 154
tereke, 22
Tereke alacağı, 371
tereke davası, 66
tereke fiyatları, 318
tereke kayıtları, 149
Terme, 291
Tersane-yi Amire, 38
terziler, 87
terzilik, 315
testere, 299
tezvic, 105
tımar toprakları, 372
tırbân, 301
tırmık, 301
tırpan, 162, 301
ticaret, 250
ticaret merkezleri, 19
ticaret merkezlerinin kurulması, 19, 20
ticari stoklar, 30
Tîrâki oğlu Ahmed, 255
Tîrâki oğlu Mehmed, 254
Tîrâki oğlu Nuh Molla, 255
Tire, 273
Tiryâki oğlu, 182, 186, 218, 285
Tiryâki oğlu Mehmed bin Ali, 107
tohum, 321
Tokat, 269
Toknak oğlu, 201
Topal Halil Bey bin Mehmed, 242
Topçu oğlu Mehmed Ağa, 45
toprak çanak, 153
Torbâ oğlu, 181, 188, 277
torluk, 133
Tosya, 269
Töngelli oğlu, 202
Trabzon, 34, 102
Trabzon sancağı, 21, 34
Trabzon sancağı kazaları, 380
Trabzon vilayeti, 22
Trabzonlu oğlu Yusuf, 105, 364
Trakya, 263
tren ulaşımı, 39
Tuna Vilayeti, 82
Turuk ve Ebniye nizamnamesi, 19
tüfenççilik yapan aileler, 387
türbe, 416
Türk, 101
Türk aile adları, 179
Türk Ajani, 86
Türk el işi saat sanatı, 161
Türk evi, 131
Türk korkusu, 86
Türk kültür tarihinde koyun, 179
Türk kültüründe “kara” kelimesi, 178
Türk mezar taşları, 179
Türk unsur, 450
Türkçe, 411
Türkçe ilm-i hal, 411
Türkevleri, 50
Türkistan, 20

Türkmen, 264
Türkmen aileler, 92
tütün, 29, 54, 77, 251
tütün anbarı, 271
Tütün hırsızlığı, 354
tütün işletmelerinden dönüm başına alına gelir, 272
tütün üretimi, 271
tüysüz, 191

U

ulaşım araçları, 90
Ulaşım Sektörü, 40
Ulu çınarın yaşı, 42
Uluğbey, 102
Umumi vekâletname, 362
Umur bey, 41
Umuroğulları, 41
Umur-u maliye, 222
un sandığı, 144
Urfa, 273
Usta oğulları, 385
Uygurca, 151
Uygurlar, 17
Uzun Mehmed oğlu, 277
Uzun oğlu, 181, 210, 268

Ü

ücret-i muhammin, 431
üç aylık çocuk, 227
üç talak, 120
ümme, 393
Üskübü, 36, 39, 41, 42, 45, 250, 269, 271, 274, 276, 278, 289, 315, 317, 341, 343, 437, 449
Üskübü kazası, 53, 87
Üskübü kazası Avlıyan köyü, 266
Üskübü kazası Avlıyan köyünden Akveli oğlu Hüseyin, 280
Üskübü kazası Avlıyan köyünden Davud, 277
Üskübü kazasına tabi Ada köyünden Terzi Mustafa, 279
Üskübü kazasına tabi Aşağı Karaköy'den Terzi Mustafa, 259
Üskübü kazasına tabi Aşağıkaraköy'den Çolak oğlu Molla Receb, 279
Üskübü kazasına tabi Döngerli köyünden Akçe oğlu Öme, 279
Üsküdar, 274
Üsküp, 25
üvey, 108, 191
üzengi, 327
Üzüm oğlu Mehmed Ağa, 65

V

Vakfedilmiş gelir kaynaklarının işletilmesi, 23
vâkîfın beddua cümleleri, 23
vakıflar, 246
vakıfların günlük muameleleri, 24
Vali Zühtü Ömer, 56
Vanaca, 98
vapur ve kayık ücreti, 102
vapur ve kayıkların yolculuk, 102

vapur-ı hümayun, 39
Varaka, 96
varlıklı aileler, 246, 247, 307, 318, 335
vasi, 351
vasi tayini, 226, 358
Vasiliğin düşürülmesi, 358
Vasilik için dava vekiline hüccet verilmesi, 360
vatan-ı asliye, 27
vefat (telef), 102
Vekâlet ile yapılan evlilik, 105
vekil-i müseccel-i şeri, 79
Veli bin Ali, 74
Veli oğlu, 184, 193
vergi muafiyetleri, 76
Vergi rekortmenleri, 345
vergi tarhi, 77
vergü tarhi, 53
vergü-yi mahsusa, 53, 54, 76, 81, 88
vergü-yi mahsûsa, 28
vergü-yi mahsûsanın ödenmesi, 343
vergü-yi seneviye, 28
VIII. yüzyıl, 17
Vidin, 25
vilayet nizamnamesi, 51
voyvoda, 45, 46, 51, 189
voyvodalık, 45, 51
voyvodaya tabii kişi, 191, 193

X

XI. yüzyıl, 17
XIII. yüzyıl, 17
XVI, 47

Y

yağ tavası, 153
Yağmal oğlu Mahmud, 354
Yakabaşı, 50, 57, 91
Yakabaşı Karyesi, 49
Yakabaşı köyü, 79
Yakabaşı Köyü, 49, 85, 92, 135, 243, 388
Yakabaşı Köyü eski muhtarı Ramazan Tütüncü, 156
Yakabaşı Köyü'nden İbrahim Usta, 225
Yakabaşı Köyü'nden Molla Yusuf ibni Beşiy bin Abdullah, 149
Yakabaşı Köyü'nden Yusuf oğlu Osman, 354
Yakabaşı köyünde yaşayan Kanbolât bin 'Abâd bin 'İzmet bin Taysâv, 93
Yakabaşı köyünden Çerkes Erik Mehmed, 355
Yakabaşı köyünden Gülâm binti Abdullah, 116
Yakabaşı köyünden Hasan Efendi bin İsmail Efendi bin Abdullah, 358
Yakabaşı köyünden Hikmet Taman, 262
Yakub oğlu, 181
Yalıkapısı'nda çırak, 305
Yamak oğlu, 47, 211, 387
Yanbolu, 86
Yanya, 282
yasalar, 19
yasdik, 349
yatak, 302
yatuk, 17
yave, 339

Yayakbaşı, 57
Yayık, 155
Yazlık köyünden Mehmed Efendi ibni İbrahim Efendi, 362
Yekde oğlu, 190
Yemen, 103
yemin, 120
yeminleşme, 120
yeni taşınmış, 345
yeniçeriler, 88
Yeniköy Karyesi, 17, 48, 85
Yeniköy karyesinden Akmehmed oğlu Hasan bin Mehmed, 119
Yeniyaka, 50
yerel pazar koşulları, 337
yerleşik hayat, 17
yerleşim örüntüleri, 264
Yerlisinden Ahmed Ağa, 52
Yerlisinden İbrahim Edhem Efendi, 52
Yeşilyayla, 50
Yeşilyayla (Büyükbıçkı), 94
yetim, 28
yetim çocuklar, 247
yetim çocukların malları, 125
yetimlere ait malları muhafaza, 227
Yetimlere miras kalan malların devri, 358
Yevmiyeci, 217
yevmiye-i mahsusa, 92
Yıldıztepe, 50
yıllık buğday ihtiyacı, 260
Yiğit oğlu Kara Mehmed, 65
Yinukh, 93
yoklama hasılatı aidatı, 99
yol kesme, 90
Yongalık, 34, 50, 91, 385
Yongalık Köyü, 48, 49, 85, 224, 225
Yongalık Köyüne tabi Elmacık Bışmâfbey köyü, 225
Yongalık maa Ardıç, 57
Yongalık'da Yeniköy Karyesi, 106
Yongalık'da Yeniköy Karyesi'nden Hassâs binti Şehânkerî binti Abdullah hatun, 118
Yongalık'da Yeniköy Karyesinden Hacı Bekir oğlu ailesi, 124
Yongalık'da Yeniköy Köyü, 242
Yongalık'da vaki bir taş deveran eden asiyab, 308
Yonkâlık Yeniköy karyesi sakinlerinden Fatma binti İdris Efendi, 110
yorgan, 316
yönetmelikler, 19
Yukarı Kıyı Köyü imamı Halil Efendi bin Mehmed, 73
Yukarı Kıyı Köyü imamı İsmail bin Osman, 70
Yukarı Kıyı Köyü imamları, 76

Yukarı Kıyı Köyü zabtiyesi Karahan oğlu Emin bin Mehmed, 376
Yukarı Kıyı Köyü'nde yaşayan Kara Mustafa oğlu Mustafa, 247
Yukarı Kıyı Köyünde yaşayan Bulçin oğlu İbrahim, 247
Yukarı Köyü, 83
Yukarıavlıyan, 50
Yukarıkaraköy, 418
Yukarıkaraköy Hasan Dede Türbesi yanı, 439
Yukarıkırıy Karyesi, 49
Yukarıkırıy köyü, 79
Yukarıkırıy Köyünde Yaşayan Aileler, 183
Yukarıkî, 49
Yukarıkî köyü, 435
yukarımahalle, 50
yulaf üretimi, 260
Yumuk oğlu, 184, 376
Yunan hududu, 380
Yunan meselesi, 380
Yunus oğlu, 218, 247
Yunus oğlu Abdurrahman bin Yunus, 247
yüğ taşı, 297
Yüh taşı, 296
yük taşımacılığı, 280
yün miktarı, 143
Yün minderler, 143
yün yatak, 147
Yürekçi oğlu, 58, 190, 191
Yüzbaşı Abdurrahman Bey, 98

Z

zabtiye maaşı, 373
zabtiye neferatı, 28, 249
zabtiye neferi, 348, 372
zahire, 37
Zaptiye erleri, 372
zaptiyeler, 88
zaviye, 18
zevce-i menkuha-i medhûle, 105
zevc-i dâhil, 105
zevc-i gayr-i dahil, 118
zevc-i muhal, 118
zevc-i mutalaka, 118
Zeyneb binti İbrahim, 242
Zezehanım binti Kadir, 94
ziraat müdürü, 305
zirai çöpler, 302
Ziya Paşa, 80
zurna, 87

EKLER

DAHİLİYE VEKÂLETİ
Vilayetler idaresi umum müdürlüğü
SAYI _____

Kararname
NA 3872 *38*

Madde-1- Bolu Vilâyetinin Düzce kazası dahilinde Kaynaşlı nahiyele yad edilmek üzere Kaynaşlı ve Gümüşova nahiyele yad edilmek üzere Selâmlar ve Göllyaka nahiyele yad edilmek üzere İmamlar ve Gündoğdu nahiyele yad edilmek üzere Çilmi köylerinde dört nahiye teşkil edilmiştir .

Madde-2- Bu kararname Hükümeti icraya Dahiliye vekili Mevurdur .

23 I 180

REİSİCÜMÜR
Gazi M. Kemal
DAHİLİYE VEKİLİ
S. Kaya

BAŞVEKİL
İsmet

030 | 11 | 1 | 53 | 3 | 14

Gümüşova-Selamlar Nahiyesinin Kuruluş Kararname (1930) ¹⁴⁹⁴

¹⁴⁹⁴ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), 030_11_1_53_3_14_2.

DANİLİYE VEKÂLETİ
Vilayetler idaresi umumî
müdürlüğü
SAYI —————

Esbabı mucibe Lâyihası

Bolu Vilâyetinin Düzce kazası dahilinde inzibat ve asayiş ve saire noktasından halen dört nahiye teşkiline ihtiyaç görülmüştür. Bu dört nahiye teşkil edildiği takdirde, kendilerine ilhak edilecek olan köyler ahali hükûmete ait işlerinde kolaylığa mazhar olacakları gibi oraların inzibat, asayiş hususlarında da sùhulet ve sür'at hasıl olacaktır.

Bu ihtiyaçlar nazarı dikkate alınarak mezkûr Vilâyetten bu hu -
husta gönderilip muvafık görülen teşkilât projeleri mucibince -
mezkûr kaza dahilinde en ziyade ihtiyaç görülen bu dört nahiye -
nin teşkilât cetvellerindeki köyler kendilerine rapt edilerek -
Kaynaşlı namıyla yad edilmek üzere Kaynaşlı ve Gümüşova namı -
le yad edilmek üzere Selâmlar ve Gölyaka namıyla yad edilmek -
üzere İnamlar ve Gündoğdu namıyla yad edilmek üzere Çilmi köy -
lerinde teşkili tensip edilmiştir .

030 | 11 | 1 | 153 | 3 | 14

Gümüşova-Selamlar Nahiyesinin Kuruluşu (1930) ¹⁴⁹⁵

¹⁴⁹⁵ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), 030_11_1_53_3_14_5

Bolu Vilâyetinin Düzce kazası dahilinde inzibat ve asayiş ve saire noktasından halen dört nahiye teşkiline ihtiyaç görülmüştür. Bu dört nahiye teşkil edildiği takdirde, kendilerine ilhak edilecek olan köyler ahali hükûmete ait işlerinde kolaylığa mazhar olacakları gibi oraların inzibat, asayiş hususatında da sühulet ve sür'at hasıl olacaktır.

Bu ihtiyaçlar nazarı dikkate alınarak mezkûr Vilâyetten bu hu -
husta gönderilip muvafık görülen teşkilât projeleri mucibince -
mezkûr kaza dahilinde en ziyade ihtiyaç görülen bu dört nahiye -
nin teşkilât cetvellerindeki köyler kendilerine rapt edilerek -
Kaynaşlı nahiyele yad edilmek üzere Kaynaşlı ve Gümüşova nahiye -
le yad edilmek üzere Selâmlar ve Gölyaka nahiyele yad edilmek -
üzere İmanlar ve Gündoğdu nahiyele yad edilmek üzere Çilmi köy -
lerinde teşkili tensip edilmiştir .

030 11 1 15313 114

Gümüşova-Selâmlar Nahiyesinin Kuruluş Gerekçesi (1930) ¹⁴⁹⁶

T. C.
DAHİLİYE VEKÂLETİ
Vi. İd. C. M.
2. S. M. Teşkilât
Sayı: 22103-212
13044

/ / 195
Osa Karasu kazasının
Kocaali nahiyesine bağlı
Harmankaya köyünün Düzce kaza-
sının Gümüşova nahiyesine bağ-
lanması Hk. Ek: 3

Yüksek Başvekâlete

Sakarya Vilâyeti Karasu kazasının Kocaali
nahiyesine bağlı Harmankaya köyünün Bolu vilâyeti Düzce
kazasının Gümüşova nahiyesine bağlanmasına dair hazır-
lanan karar ve esbabı mucibe lâyihası ilişik olarak
sunulmuştur.

Gereğine yüksek müsaadelerini üstün saygıla-
rıyla arz ederim. 5 / II / 1956

Dahiliye Vekâleti Vekili

Prof. Dr. Hüseyin Avni Güktürk

K 29270

20.11.1956
5.11.1956

KARŞILIK YASLANAN YANINA KARŞILIK OLDUĞU YASAMA GÜN VE AYININ					
İl	İlçe	Yer	Yıl	Ay	Gün
030	11	1	262	48	15

BASVEKÂLET EVRAKI

Yıl	Ay	Gün
1956	30	19

Harmankaya Köyünün Gümüşova'ya Bağlanması İle İlgili Olarak Dahiliye Vekaletinin Yazısı ¹⁴⁹⁷

ESBABI MUCİBE LAYIHASI

Sakarya Vilâyeti Karasu Kazasının Kocaali Nahiyesine bağlı Har-
mankaya köyünün Bolu Vilâyeti Düzce Kazasının Gümüşova Nahiyesine bağlan-
ması hakkındaki dosya üzerinde yapılan incelemede;

Bolu Vilâyeti İdare Heyeti 29/5/1951 tarih ve 706, Umumi Meclisi
26/12/1951 tarih ve 7 sayılı kararlarında; Harmankaya köyünün bağlı bu-
lunduğu Karasu Kazasına 45, bağlanmak istediği Gümüşova Nahiyesine ise
13 Klm., mesafede bulunduğu, köy halkının pazar ihtiyaçlarını 10 Klm., me-
safade bulunan Gümüşova Nahiyesine bağlı Cumayeri pazar mahallinden te-
min ettiklerinden iktisaden ve ticarî bakımdan Gümüşova Nahiyesine bağlı
buldukları, bu itibarla adı geçen köyün Gümüşova Nahiyesine bağlanma-
sının idarî bakımdan da muvafık olacağına mütalâa ve beyan edilmesine
karşı, Sakarya Vilâyeti İdare Heyeti 27/1/1955 tarih ve 133, Umumi Mec-
lisi 9/1/1956 tarih ve 45 sayılı kararlarında; Kocaali Nahiyesine bağlı
Harmankaya köyünün kaza ile olan işlerinin çok yakın olan Kocaali Nahiy-
sinde hallettiklerini, bu köyün bağlanmak istediği Düzce Kazasına naza-
ran bağlı bulunduğu Karasu Kazasına 15 Klm., daha yakın olduğunu, Düzce
Kazasının Gümüşova Nahiyesinde kurulan pazar münasebetiyle ticarî durum-
ları itibariyle buraya bağlı işler de Harmankaya köyünün Düzce Kazası-
na bağlanmasında tabii, coğrafi ve asayiş temini bakımlarından hiç bir
fayda sağlanamayacağı mütalâa edilmiştir.

Her iki Vilâyet Yetkili Kurullarının birbirine zıt mütalâaları
karşısında; Vekâletimizce kesin bir karara varılabilmek ve sonradan her-
hangi bir yanlışlığa mahal kalmamak üzere mahallen tetkike memur Merkez-
de Vali Zühtü Öner tarafından düzenlenen raporda; kısmen ve aynen (Bolu,
Sakarya, Karasu, Düzce, Gümüşova'yı mahallen gördüm yaptığım esaslı in-
celemede ve köylülerle yaptığım ve mahallen tanzim edilen mazbatanın tet-
kiki ile görüşme ve konuşmalardan edindiğim kanaata nazaran; Harmankaya
köyü hakikaten Gümüşova'ya çok yakın, Kocaali uzak ve yol bakımından bo-
zuk; Karasu uzak ve sapa, iktisaden tamamen Gümüşova'ya bağlı, Düzce Ka-
zasına Ankara-İstanbul yolu ile bağlı, Karasu Kazasına Harmankayalılar
bilhassa kış mevsiminde, Düzce-Sakarya'dan dolaşmak suretiyle gitmek-

030 | 11 | 1 | 262 | 48 | 15

Harmankaya Köyünün Gümüşova'ya Bağlanması Konusunda Yapılan tetkikleri Gösteren Belge 2a ¹⁴⁹⁸

¹⁴⁹⁸ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), 030_11_1_262_48_15_4.

tedirler ki bu çok zaman kaybını ve masrafı mucip olmaktadır. Tabii, coğrafi, idari, inzibati, adli ve bilhassa iktisadi yönlerden tamamen ve bütün köylünün arzu ve emelinin de Düzce ve Bolu'ya bağlanmak olduğunun müşahade edildiğini netice ve kanaat olarak da Harmankaya'nın Bolu Vilâyeti Düzce Kazasının Gümüşova Nahiyesine bağlanmasının uygun olacağı bildirilmiştir.

Vekâletimizce yapılan incelemede; adı geçen köy halkının Düzce Kazasının Gümüşova Nahiyesine bağlanma lehinde tebellür eden temâyülâtı ve mahallen tetkike memur Merkezde Vali Zühtü Öner'in düzenlediği rapordaki mütalâası da nazara alınmak suretiyle Bolu Vilâyeti Yetkili Kurullarının mütalâaları veçhile mezkûr Harmankaya köyünün Bolu Vilâyeti Düzce Kazasının Gümüşova Nahiyesine bağlanması bölgenin idari, iktisadi, içtimai ve coğrafi durumuna daha uygun düştüğü sonucuna varılmış ve işlemi de İl İdaresi Kanunu hükümlerine uygun bulunmuş olduğundan, ilişik kararı bu maksatla hazırlanmıştır.

30 262/48/15

Harmankaya Köyünün Gümüşova'ya Bağlanması Konusunda Yapılan tetkikleri Gösteren Belge 2b¹⁴⁹⁹

¹⁴⁹⁹ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), 030_11_1_262_48_15_4.